

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת חולין ב

דפים סח-קמב

הקובץ הזה מופץ חינם

ומצווה להעבירו ולסייע בהפצתו חינם

ניתן לרכוש ספר מודפס [בקישור זה](#)

לקבלת מסכתות אחרות ובכל עניין
ניתן לפנות

בדוא"ל bekitsur1@gmail.com

או בוואצאפ [050-6877088](tel:050-6877088)

בקי ציור

ללמוד להבין ולזכור

על

מסכת חולין ח"ב
(דפים סח-קמב)

סיכום הסוגיות בלשון שווה לכל נפש, מסייע.
ללמוד ולהכיר את מבנה הסוגיות כהכנה ללימוד.
להבין ולהשכיל את ענייני הסוגיות במהלך הלימוד.
ולזכור היטב פרטי הסוגיות ידי חזרות לאחר הלימוד.

המילים המודגשות הן תמצית הסוגיות ועל ידן
ניתן לחזור על כל סוגיה בזמן קצר פעמים רבות
ולרכוש ידיעה אמיתית וקניין גמור בתלמוד

נדפס לראשונה בעזרת ה' יתברך בשנת ה'תשס"ד
וכעת יו"ל במהדורה חדשה מאירת עיניים עם הרבה שיפורים
חודש תמוז ה'תשפ"ו

©

יצחק אהרן הורביץ, רחוב פלדמן 8 בני ברק

bekitsur1@gmail.com

כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמוּט לְזֵכֶר עוֹלָם יְהִי צַדִּיק

אָמו"ר

**איש ישר תוכו כבדו ורב פעלים
שקד כל ימיו על התורה ועל העבודה
התמסר בכל לבו ומאודו למשפחתו
האיר פנים ואהוב מאוד על הבריות**

הר"ר יעקב אליהו הלוי הורביץ ז"ל

ב"ר יצחק אהרן הלוי ז"ל

**נולד בברנוביץ ביום י"א באדר ב' תרפ"ז
ונלב"ע בשם טוב ובשיבה טובה בן צ"ח שנים
ביום הפורים י"ד באדר תשפ"ה**

תנצב"ה

כִּי לְעוֹלָם לֹא יִמוּט לְזָכַר עוֹלָם יְהִיָּה צַדִּיק

מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

נלב"ע ל' מנחם-אב תשפ"א

ר' ראובן ב"ר צבי ברן ז"ל

ומרת רוזה (שושנה זיסל)

ב"ר שמעון ז"ל

תנצב"ה

מתוך הסכמות שהתקבלו לחיבור זה

עלתה בידו להעלות על הכתב "בקיצור" כפי השם שנתן לכתביו אלו לסכם במועט המחזיק את המרובה את מהלך הסוגיות עם עומק ההבנה בהם. (הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל, ראש ישיבת בית מאיר).

הנה מודעת זאת בכל הארץ, ערך חן יקרת החיבור הנפלא הנקרא "בקיצור" אשר בו נתקיים באופן מושלם דברי חז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידיו בדרך קצרה כאשר נפרש בפני הלומדים מהלך דברי הגמרא משולבים בדברי רש"י ותוס' בבהירות נפלאה. וה"בקיצור" מועיל הן להשגה והן לחזרה ולשינון והן לזכרון העניינים הנלמדים למען יעמדו ימים רבים. והנה מזה שני מחזורים על סדר לימוד הדף היומי רבים מאוד נאותים לאור החיבור הזה וחוזרים ומבקשים מי יראנו טוב לחזור ולהפיץ הדברים לתועלת הלומדים בכלל וללומדי הדף היומי בפרט וברור שכל המביא אליו את דברי הברכה האלה יאחזנה ולא ירפנה ויהי בפיו כדבש למתוק. (הגאון רבי צבי רוטברג שליט"א, ראש ישיבת בית מאיר).

ומתוך הספר הזה יבואו בדרך קצרה להבנת הסוגיה ולהקיף הסוגיה לכל צדדיה ופרטיה והוא תועלת מרובה מאד וגם יש בספר תועלת מרובה לאותם שכבר למדו שיוכלו לחזור על הסוגיות בזמן קצר והוא תועלת גדולה למען יתקיים תלמודו בידו ולכן אמינא לפעלא טבא. (הגאון רבי דוד כהן שליט"א, ראש ישיבת חברון).

מתוך מכתבים שהתקבלו מלומדי ה"בקיצור"

מלא התפעלות אני מאופן סיכום וניתוח העניינים בקונטרס תחזקנה ידיכם וחילכם לאורייתא כה יוסיף וכה יתן אשמח לדעת אם יש להשיג על מסכתות קודמות בתודה והערצה, הנעזר בקונטרס רבות בהכנת שיעור דף היומי. (הגה"ח רבי יצחק ישעיה וייס, ראש ישיבת אלכסנדר).

הצלחת ליצור את יצירת הדור ... אני ורבים אחרים מצליחים להתמיד בלימוד הדף היומי . לא היתה עוד יצירה מעין זו בעבר ולא בהווה ... לדעתי תרומתך אינה רק להווה העכשווי, בבוא היום בעוד שנים כאשר תוציא זאת בעז"ה בספרים מאוגדים הרי זה יהיה חלק מהותי של לומדי הגמרא באשר הם. (י.ש).

ברצוני להביע את הערכתי למפעל החשוב שלכם, אני מוצא את הסיכומים כטובים ביותר הקיימים היום הן מבחינת הבהירות והן מבחינת הצגת הדברים. (מ.ר).

כאשר התחלתי את הסיבוב השלישי במפעל הדף היומי חשתי עייפות החומר ואיני יודע עד מתי הייתי סוחב כאשר התוועדתי לא מזמן ל"בקיצור" הוא נסך בי כוחות ונטע בי שמחה מרובה בלימוד, כמדומני שאיני היחיד ואולי יש כמותי מאות ויותר. (ע.א).

כידוע ישנם כיום כמה וכמה ספרי עזר המסייעים ללומד התלמוד ... ברם מניסיוני בהוראת התלמוד ... מזה כמה עשורים, כלי עזר אלו לבדם אינם יכולים להביא לדרך המחשבה התלמודית להבנת עומק הסוגיות, לא די בתרגום והסבר קצר בציוד, הם זקוקים להנחיה מעמיקה יותר שתעניק להם תמונה מקיפה של מבנה הסוגייה והטענות המרכזיות המוצעות בה. משום כך התלהבתי כל כך מעבודת הרב הורביץ בחוברת "בקיצור" ואף נמנית עליהן באופן אישי, שכן בעבודה מקיפה זו מציע הרב הורביץ בלשון מובנת לכל את עקרי הסוגייה בדרך שכל תלמיד יכול להבינה לאשורה ולתפוס את התמונה הכללית של מהלך זרימת הסוגייה. (א.ק).

בשנה האחרונה ... אני מעיין דרך קבע בחוברת "בקיצור" ... ברצוני לציין כי אני מוצא עניין רב בחוברת המסכמת בהירות ובתמציתיות את הסוגיה הנדונה. סיכום זה מדגיש את העניינים העיקריים בסוגיה ומאפשר לחזור בזמן קצר יחסית על סוגיה מורכבת העיון בחוברת "בקיצור" מסייע לשינון הסוגיה לאחר לימודה ולהבנת עקרונותיה טרם לימודה. (מ.ל).

אקדמות מילין

כידוע, יסוד ההלכה היהודית הוא התלמוד הבבלי, וכבר נקבע כי חתימת התלמוד היא סוף הוראה המחייבת את כל ישראל בכל מקומותיהם. ואולם, דרכו של התלמוד דרך עמוקה היא מאוד, ואין התלמוד ספר הלכות פסוקות אשר ירוץ בהן הקורא ויבין מיד את מסקנות הסוגיות. ברוב המקומות לא יגיע הלומד להבנת ההלכה על בוריה אלא אם כן יהיה שותף במהלך המשא ומתן שהביא להכרעת ההלכה, וזאת על ידי מאמץ רב להבין כל עניין ועניין. והתלמוד הזה רחב מאוד, והבנת כל עניין בו אורכת זמן רב, עד שמעטים הם הזוכים להעמיס אותו או את רובו על שכלם.

כלפי העניין הזה, החלטתי לגשת אל המלאכה הגדולה הזו, לסייע לעצמי ולאחרים, לעשות לכל הפחות השתדלות כדי להגיע אל המטרה הנכספת, והיא ידיעה רחבה ומקיפה בתלמוד הבבלי.

ניתן לחלק את הדרך אל המטרה הזו לשלושה חלקים, והם: ללמוד, להבין, ולזכור.

ללמוד בעניין הלימוד הורו לנו חז"ל (פסחים ג, ב), לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, ועניין "דרך קצרה" מבואר במסכת עירובין (נג, ב), שהיא הדרך המהירה ביותר להגיע אל המטרה, כלומר תחילת הלימוד לא תהיה בדרך מסורבלת ועיקשת, המרחיקה את מטרת הלימוד, שהוא ידיעת העניינים, אלא בדרך הקלה ביותר.

ואף כי שבחו חז"ל את העיון העמוק הבא על ידי עמל ויגיעה, עד שאמרו (ברכות ו, ב), אגרא דשמעתא סברא, כבר הזהירו ואמרו (שם סג, ב), לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יגהה, הרי שתחילה יש ללמוד באופן הקל ביותר, ובכך לקנות את דברי התורה, ורק לאחר מכן להעמיק בה.

להבין ובוודאי שאין הכוונה שמתחילה יש לקרוא את דברי התורה בלא להבין כלל, כי הקורא ואינו מבין מה שהוא קורא, אף אם משמיע הדברים בקול ובנעימה רבה, אין זה לימוד כלל, ואינו עדיף מציוץ הציפורים ושאר בעלי חיים, ועליו ועל שכמותו תמהו חז"ל בכמה מקומות (כגון שבת קיג, א), גמרא גמור זמורתא תהא? אלא הדרך הנכונה היא, שגם בתחילת לימודו יבין היטב את הדברים שלומד.

ולזכור

מי שלמד והבין אך לא השכיל לקיים הדברים בידו, מלבד מה שמראה שמזלזל בלימודו, ואינו מייקרו לשמור עליו, אפשר שכלל אין להחשיב את פועלו עד עתה כלימוד, וכמו שפירש רש"י (ברכות ו, ב) בעניין מה שאמרו אגרא דפרקא ריהטא, עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר למוד. מבואר בדברי רש"י אלו, שמי שאינו יכול להעמיד גרסתו ולומר השמועה כתקנה לאחר זמן, אינו מקבל כלל שכר על הלימוד, אף אם באותה שעה ששמע הדבר עדיין ידע לאומרו כראוי.

בקיצור

החיבור הזה מטרתו לסייע ללומדים בשלושת העניינים הללו, הקריאה בו תוליך את הלומד בדרך הקצרה ביותר לידיעת העניינים השונים, כשהם מוסברים בדרך ברורה ומובנת, וזאת אף כהכנה לקראת לימוד הסוגיות בפנים. לאחר מכן יוכל הלומד להסתייע בחיבור זה לצורך חזרה על העניינים בזמן קצר. בנוסף, ניתן לקרוא את המילים המודגשות בפני עצמן, שהן התמצית של כל עניין, וכך לחזור על העניינים בדרך מהירה עוד יותר.

ואסיים במה שמובא משם הגאון מוילנא נ"ע (עליות אליהו בהערה ט"ז), ששני תלמידי חכמים למדו משניות וחזרו עד שידעו בעל פה כל המשניות, אחד מהם היה חוזר על לשון המשנה עד שהיה רגיל על לשונו בעל פה כל המשניות, והאחד חזר על תוכן כל המשניות בלא סגנון הלשון. והלכו שניהם לשאול את פי הגאון נ"ע איזה דרך ישרה שיבור לו האדם בזה. והשיב להם, כי לדעת תוכן עמקות המשנה טוב יותר מלדעת הלשון בעל פה ולא העניינים על בורים. והוסיף לומר, כי אך תורה שבכתב נכון לדעת הלשון בלי מגרעת, אבל תורה שבעל פה עיקרה לדעת הדינים והמשפט על בורים.

בקיצור

מסכת חולין ח"ב

דפים סח-קמב

ואז נשחטה האם, לא ניתר בשחיטתה.

ונסתפקו בגמרא, מה הדין כשהיו חותכים ממנו כל חלק שיצא, וכך יצא רובו אברים אברים, ונשאר בפנים מיעוטו, האם מאחר שיצא רובו ואין בפנים אלא מעוט, הרי זה נחשב ילוד, או שאינו נחשב ילוד, אלא כשיצא רובו בבת אחת². [ואם באופן הזה, מה שבפנים לא נחשב כילוד, וניתר בשחיטת האם, זה מה שנתכוננה המשנה לרבות ב"זה הכללי"].

ג. הוציא ידו [או אבר אחר שאינו ראשו ולא רוב גופו].

לדברי הכל כל מה שלא יצא נידון כעובר, וניתר בשחיטת האם. וכל מה שיצא ועודו בחוץ, אסור.

אבל נחלקו חכמים בדין אבר כזה, שיצא לחוץ, וחזר ונכנס קודם השחיטה:

< לדעת רב יהודה אמר רב [וכן אמר שמואל] – מאחר שיצא האבר מחוץ לרחם, שהיא המחיצה, שכשהוא בתוכה הוא ניתר בשחיטת האם, מעתה הוא אסור באכילה לעולם, שנאמר, "וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבְשָׂרָא בְּשַׂדֵּה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְקֶלֶב תִּשְׁלֹכוּ אֹתוֹ", ללמד, שכל בשר שהוא בשדה, כלומר שיצא מחוץ למחיצות האמורות בו, והרי הוא כעומד בשדה שאין בו מחיצות, [כגון עובר שיצא ממחיצות הרחם, וקדשי קדשים שיצאו ממחיצות עזרה וקדשים קלים

פרק רביעי בהמה המקשה

דף סח

עובר וילוד לעניין היתר בשחיטת האם

בדף ס"ט יתבאר בעזה"י, שהעובר בעודו במעי אמו, ניתר באכילה על ידי שחיטת האם, [בין שהיה חי בשעת השחיטה, ובין שכבר מת קודם השחיטה], אולם כל זה בעודו עובר, אבל אם כבר נחשב כילוד, שוב אינו ניתר בשחיטת אמו אלא בשחיטת עצמו, [אם נשחט, מותר באכילה, ואם מת, הרי זה נבילה].

ולהלן יתבארו בעזה"י כמה פרטים בדין זה, מי נחשב עובר, ומי נחשב ילוד, [כשהחל העובר לצאת, ועדיין לא יצא כולו].

א. הוציא ראשו.

לדברי הכל, משעה שהוציא העובר את ראשו מרחם אמו, הרי זה נחשב כילוד, ומעתה, אפילו אם החזיר ראשו פנימה, ואז נשחטה האם, לא ניתר בשחיטתה.

ב. הוציא רוב גופו.

לדברי הכל, משעה שיצא רוב גופו מרחם אמו, [כשגופו שלם], הרי זה נחשב כילוד, ומעתה אפילו אם החזיר את גופו פנימה,

הוספות

¹ שכן קודם שהחל לצאת, דין פשוט הוא, שנידון כעובר. וכשיצא כולו, דין פשוט הוא שנידון כילוד.

² ואם תאמר מתניתין היא בפרק המפלת, יצא מחותך או מסורס, עד שיצא רובו. ויש לומר, דודאי אשה טמאה לידה ברוב ולדה, אבל לא שמעינן מהתם דמיעוט שבפנים הרי הוא כילוד. [תוס'].

אבר שיצא מחוץ לרחם, אם חזר לתוך הרחם קודם השחיטה, נותר בשחיטת האם, שכל הדברים הנאסרים מחמת יציאתם חוץ למחיצתם, חוזרים וניתרים כשחוזרים למחיצתם.

ודבר זה למד מהכתוב בעניין חטאת ראש חודש של ימי המילואים, ששרפו אהרן ובניו, וקצף עליהם משה, "הן לא הובא אֶת דָּמָהּ אֶל הַקֹּדֶשׁ [שֶׁתַּפְּסֵל בַּכֹּחַ. וְגַם הִיתָחָה] פְּנִימָה [שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמְּחִיצָתָהּ, וְאִם כֵּן כִּשְׂרָה הִיא, וְ] אֶכּוּל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ פְּאֵשׁ צִיִּיתִי", ומכאן, שאם יצאה אותה חטאת, אף על פי שחזרה, פסולה היא, ומתוך שפירשה תורה עניין זה דווקא בקדשים, משמע ששאר דברים הנפסלים ביציאה מחוץ למחיצה, חוזרים להכשרם בכניסתם למחיצה שנית.

[וכשאמר רב יהודה לעולא, שלא יחלוק על דבריו, כי רב ושמואל אמרו כן. ענה לו עולא, שאמנם רב ושמואל גדולים בעיני הרבה, עד שאם היו נותנים לו מעפרם, היה נותן בעיניו, ומכל מקום לא יקבל את הדברים שאומר רב יהודה בשמם, כי הוא שמע את הדין כפי שאמר, מפי רבי יוחנן].

ודברי עולא נידחו, כי מהכתוב המלמד שדבר היוצא ממחיצתו נאסר, יש ללמוד, שאין לו היתר בחזרתו למחיצתו, שנאמר בו, "וּבֶשֶׂר בְּשֵׁדָה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ", וללמד שהבשר אסור, לא היה צריך לכתוב אלא, "וּבֶשֶׂר בְּשֵׁדָה [ ] לֹא תֹאכְלוּ", ונכתב "טָרְפָה", ללמד, שאסור כטרפה, שאין לה

שיצאו ממחיצות ירושלים], הרי זה נאסר באכילה.

ומכל מקום, יש חילוק בין אבר שהוציא מחוץ לרחם, ולא חזר והכניסו, לבין אבר שהוציא, וחזר הכניס. שכשהעובר מוציא אבר מחוץ לרחם, יש בו שלוש מקומות, (א) חלק שמחוץ לרחם לגמרי. (ב) חלק שבפתח הרחם. (ג) חלק שבתוך הרחם. **החלק שמחוץ לרחם, נאסר כבר לגמרי, מהכתוב, "וּבֶשֶׂר בְּשֵׁדָה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ", שהרי יצא מחוץ למחיצות. [והחלק שבתוך הרחם, עוזו כעובר, ודינו כמבואר לעיל]. והחלק שבפתח הרחם, כל זמן שהוא במקומו, ולא חזר לתוך הרחם, אינו נותר בשחיטת האם, כי אינו בתוך המחיצות, אבל אם יחזור ויכנס לתוך המחיצות קודם השחיטה, הוא יהיה מותר בשחיטת האם, כי מאחר שלא יצא חוץ למחיצות, לא נאסר, ואם יש לו היתר בשחיטה, הרי הוא מותר.**

- **וכפי שלמדו בבבל, אין חילוק בין אבר שיצא מקצתו, לאבר שיצא כולו, ובכל אופן, רק חלק האבר שיצא מחוץ לרחם נידון כילוד, ונאסר אפילו אם יחזור לרחם, אבל חלק האבר שלא יצא נותר בשחיטת האם.**

- **אבל בארץ ישראל למדו, שלדעת רב, כל אבר שיצא רובו, מיד נחשב כולו כילוד, אף חלקו שבתוך הרחם, ואינו נותר בשחיטת האם.¹**

< **ולדעת עולא אמר רבי יוחנן – אף אותו**

הוספות

¹ ויל"ע אם כשיצא מיעוט האבר מודים הם שלדברי רב החלק שבחוץ נאסר והחלק שבפנים מותר או שלדעתם לדברי רב אין לאסור אלא מה שנחשב כילוד ואם מיעוט האבר בחוץ הכל מותר בשחיטת האם.

היתר. טעון פדיון, אלא שמועיל לפטור את הבא

אחריו].

וכן שנינו, איזהו בכור לנחלה ולא לפדיון.

– **בן קיימא הבא אחר נפלים**, [שלא כלו ימי הריונם], ואפילו נולדו הנפלים חיים, ואחר מתו.

– **או בן קיימא שנולד אחר בן שנולד מת**, ואפילו אותו שמת כבר כלו ימי הריונו.

ובשני האופנים הללו, הראשונים פוטרים את הבא אחריהם מפדיון, לא רק כשנולדו בכל גופם לפניו, אלא **אף כשיצא רק ראשם** תחילה, וחזרו והכניסוהו, ואחר כך נולד בן קיימא, ואחר כך יצא גופם של הנפל או המת, כי ביציאת ראשם לבדו, כבר הם נחשבים כילודים, ופתחו את הרחם תחילה לפטור את הבא אחריהם מפדיון.

הוצאת הראש נחשבת כלידה

בין באדם ובין בהמה

לעיל נתבאר, שעובר של אדם נחשב כילוד בהוצאת ראשו אף על פי שלא יצא גופו.

וכמו כן נתבאר לעיל, שעובר של בהמה שהוציא ראשו מרחמה, נחשב כילוד, [ושוב אינו ניתר בשחיטת אמו], [ועניין זה שבהוצאת הראש הוא נעשה כילוד, מבואר הן במשנתנו, [שבה נאמר הדין הניל], והן במשנה נוספת, בסוף הפרק, שם נאמר הדין, ששליא שיצאה מקצתה, אסורה כולה], משום שהולד

[ורק מעשר שני וביכורים, שנפסלים ביציאתם מחוץ למחיצת ירושלים מכתוב אחר, "לא תוכל לֶאֱכַל בְּשַׁעֲרֶיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ וְכָל דְּרִיד אֲשֶׁר תִּדְר וְנִבְתֵּיךָ וְתִרְוַמֹת דָּדְךָ [=ביכורים]", כשחוזרים למחיצתם, חוזרים להיתרם].

בכור לנחלה ואינו בכור לכהן

הבכור נוטל פי שנים בירושת אביו, כמו שנאמר, "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת בְּנָיו ... אֶת הַבְּכֹר ... יָפִיר לְתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ פִּי הוּא רְאֵשִׁית אֲנֹ לוֹ מִשְׁפָּט הַבְּכֹרָה".

והבכור נפדה, כמו שנאמר, "קָדַשׁ לִי כָּל בְּכֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם ...", ונאמר, "... כֹּל בְּכֹר בְּנִיךָ תִּפְדֶּה ...".

ושני דינים אלו, האמורים בבכור, כל אחד מהם תלוי בדבר אחר.

הבכור הנוטל פי שנים, הוא בן קיימא הראשון שנולד לו, שנאמר, "פִּי הוּא רְאֵשִׁית אֲנֹ", [אניניות לשון צער], כלומר הבן הראשון שלב אביו דוה עליו, יצא נפל שאין לב אביו דוה על מותו.

והבכור המחויב בפדיון, הוא הראשון שפותח את הרחם, ואפילו אינו בן קיימא, [אלא שכשהוא נפל, הוא עצמו גם כן אינו

הוספות

¹ אפילו מה שהיה בפנים בשעת שחיטה. ואם תאמר, היכי מוכח מנייה דבראש הוי כילוד, דלמא משום דגרינן מקצתה ... ויש לומר, דאם איתא דביציאת הראש לא הויא לידה, לא היה ראוי לגזור, כיון דבמקצתה אי אפשר בשום פעם לבא לידי חשיבות לידה. ומהכא ליכא למפרך לשמואל דאמר בפרק יש בכור, דאין הראש פטור בנפלים, דדילמא היינו דוקא בבהמה, אבל באדם לא שמעינן מהכא,

אבל מה שבפנים טהור, אף על פי שבגמר החיתוך נגע בבילה שבחוץ, כי בשעה שנגע בה, עוד היתה האם חיה, [וכן דין העובר], ובעל חיים אינו מקבל טומאת אוכלים.

ב. שחט את אמו ואחר כך חתכו את היד.

לדעת רבי מאיר – מאחר שאין השחיטה מועילה למה שבחוץ, הרי זה נבילה, וטמא, ומטמא את מה שבפנים, [שהרי נגע בו גם אחר שחיטה, שראוי לקבל טומאה].

ולדעת חכמים – אף שאין השחיטה מתירה את מה שבחוץ, מכל מקום היא מועילה לו שלא יחשב נבילה, [כשם ששחיטה מועילה לטריפה שלא תחשב נבילה], ואם כן, מה שבחוץ נידון כטריפה, ושאר הבשר שנגע בו, אינו טמא אלא כמי שנגע בטריפה³.

פרסה החזיר אכול פרסות החזיר אכול

להלן בדף ס"ט יתבאר בעזה"י, שמהכתוב, "וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרִסֹת פְּרִסָּה וְשִׁסְעַת שִׁסְעֵי שְׁתֵּי פְּרִסֹת מִעֵלַת גֵּרָה בְּבֵהֶמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ", למדים שהעובר נותר בשחיטת אמו.

וכשהגיע אבימי ממקום הנקרא בי חוזאי, הביא בידו ברייתא, שבה מבואר,

מחוי בתוכה, כי שליא היא סימן שהיה כאן וולד¹, ויש לחוש שבאותו מקצת שיצא, היה הראש, וממילא כל השליא נחשבת כילוד].

והסיבה שנתבאר עניין זה גם באדם וגם בבהמה, כי אם היה הדבר מבואר רק באחד מהם, היה מקום לומר, שבזולתו אין הדין כן.

- אם היה מבואר עניין זה רק בבהמה, היה מקום לומר, שרק בבהמה שפתח רחמה גלוי לחוץ, בהוצאת הראש, העובר נחשב כילוד, אבל באדם, שפתח הרחם אינו גלוי לחוץ, שהירכים הן כעין פרוזדור², ואין יציאת הולד ניכרת יפה עד שיצא רובו, אינו נחשב ילוד עד שיצא רובו.

- ואם היה מבואר עניין זה רק באדם, היה מקום לומר, שרק באדם, שפרצוף הפנים שבו הוא חשוב, די ביציאתו כדי שיחשב כילוד, אבל בבהמה, שפרצופה אינו חשוב, עד שיצא רובה אינה נחשבת ילוד.

מדיני היד שהוציא עובו מהרחם קודם השחיטה
א. הוציא את ידו וחתכוה קודם השחיטה.
מה שנחתך, טמא כנבילה, ואסור באכילה.

הוספות

דהא דקתני סיפא כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה, היינו לענין שליא דהוי סימן ולד. [תוס'].
¹ לשון הגמרא כסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה. ואם תאמר, מאי פשוט יותר בזה מבוה. ויש לומר משום דתני בנדה דבאשה

הוי שפיר סימן ולד, לכך קאמר, דאף על גב דבבהמה לא הוי שפיר סימן ולד, מכל מקום בשליא שוה לאשה. [תוס'].
² האי פרוזדור דחכא לא הוי כי ההוא דיוצא דופן, דאמר, דמכי הוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור הוי כילוד, דאי כפרוזדור דהתם איירי

הכא, מה היה יכול הפרוזדור לעכב הלידה, כיון שהראש חוצה לו, אלא פרוזדור דהתם הוא בית החיצון, ודהכא הוא עובי הירכים המכסים את הרחם שבין הירכים, כדפירש בקונטרס, ומשום הכי לא חשיב כילוד ביציאת ראש חוץ לרחם. ואין תימה על שהלשון שוה והפירוש משתנה, דכי האי גוונא אשכחן בפרק הלוקח בחמה דאמר רבי יהושע, טינוף פטר מבכורה, דחשיב הטינוף ולד, ולא הוי הטינוף ולד, כי האי דפרק המפלת, דרוב יולדות מטנפות. [תוס'].
³ ולקמן בפירקין מפרש, בטרפה שחוטת מאי מגע שיד למימר בה, ומפרש שטרפה שחוטת מאי מטמאה את המוקדשים מדרבנן. [רשיי].

הוציא אבר אחר והכניס עד שביחד הוציא רובו אבל מעולם לא היה רובו בבת אחד בחוץ.

לדעת האומרים, שיש לידה לאברים, [כלומר כל אבר שיצא רובו, נחשב כילוד], יש לצרף את כל האברים שיצאו ונחשבים כילודים, ועל ידם יש להחשיב את הבהמה כילודה.

אבל לדעת האומרים שאין לידה לאברים, יש להסתפק, האם כשיצאו רוב האברים שלא ביחד, העובר נחשב כילוד, או מאחר שבכל פעם חזרו האברים, ובחזרתם יש להחשיבם כבפנים, ממילא אין כאן בשום פעם יציאת רוב אברים, והרי זה כעובר.

דף סט

יש לו שתי מחיצות ויצא חוץ לאחת מהן

כבר נתבאר, שהכתוב "וּבְשֵׁר בְּשִׁדָּה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ" מלמד, שכל שיש לו מחיצה להיתרו, ויצא ממנה, אסור באכילה, ובכלל זה עובר שניתר בשחיטת אמו כשהוא בתוך מחיצות הרחם, [שאם יצא ממנו אבר חוץ למחיצות נאסר באכילה], ובשר קדשים הניתר כשהוא בתוך מחיצות העזרה, [ואם יצא חוץ למחיצות העזרה נאסר באכילה].

ונסתפק רב חנניא, מה דינו של זה, שיש לו

שמהכתובים "פְּרָסָה ... פְּרָסוֹת" יש ללמוד על דברים הניתרים בשחיטת האם, [שמסברא היה מקום לאוסרם].

< מתחילה רצו לומר, שהכתוב הזה מלמד, שכשהעובר הוציא שתי פרסות חוץ לרחם. אם החזיר אחת, היא מותרת בשחיטת האם. ואם החזיר שתים, שתיהן מותרות בשחיטת האם. כי כל מה שחוזר לרחם קודם שחיטה, חוזר להיות מותר בשחיטת האם. [כדעת עולא אמר רבי יוחנן].

< אולם לדברי החולקים על עולא, יש ללמוד מהכתובים הללו שני דברים אחרים. א. מה שהוציא העובר עד פתח הרחם, וחזר והכניסו, מותר בשחיטת האם [כפי שנתבאר לעיל].

ב. אף שלדעת רבי שמעון, בהמה טהורה שילדה כדמות גמל, [=קלוט בן פרה. כלומר וולד שאין בו סימני טהרה, כגון שאין פרסותיו שסועות, אלא יש בו פרסה אחת בכל רגל], הוולד הזה דינו כבהמה טמאה. מכל מקום, כשהיה עובר כזה במעי בהמה טהורה, כל זמן שלא נולד, הוא ניתר בשחיטת האם¹. [ויתכן שזה מה שהתכוונה המשנה לרבות ב"זה הכללי"].

הוציא אבר והכניס והוציא אבר אחר והכניס עד שהשלים לרוב

כשהוציא העובר אבר אחד והכניס ואחר כך

הוספות

¹ אבל לרבנן, דשרו גמל במעי פרה אפילו כשנולד, לא צריך קרא להיתירו בשחיטת אמו, דלא גרע בפנים מבחוץ דשרי, ולהכי נקט ואליאבא דרבי שמעון. ולרבנן איצטרך לשום דרשה אחרית. וליכא למימר דאיצטרך לאסור דמות יונה, כדאמר לקמן בעינין פרסות וליכא, דהא לרבי שמעון אף על גב דלא מייתר ליה קרא להכי, משמע לקמן דאוסר נמי דמות יונה ... [תוס'].
- ה -

באכילה.

ונסתפק אילפא, מה דינו של אבר, שבתחילת השחיטה, [בחיתוך הסימן הראשון], היה בתוך הרחם, וקודם סוף השחיטה, [חיתוך הסימן השני], יצא ממנה, שכן כשנחתך הסימן הראשון, היתה השחיטה ראויה להתיר את האבר באכילה, וכשנחתך הסימן השני, לא היתה ראויה אלא להצילו מידי טומאת נבילה, ומאחר שאין חיתוך שני הסימנים מועיל בשווה, שמא אינם מצטרפים, וכאילו לא נחתך סימן שני, ויהיה החלק שבחוץ נבילה.

ופשט רבא, שכשם שחיתוך שני הסימנים מצטרף להתיר באכילה כל מה שבפנים, [שהיה בפנים מתחילת שחיטה ועד סופה], כך חיתוך שני הסימנים מצטרף, להציל את האבר שיצא, מידי טומאת נבילה.

כבר נתבאר, שבן פקועה [=שנשחטה אמו בעודו עובר], מותר באכילה בלא שחיטה.

ואם נולדה בהמה מזכר ונקבה שניהם בני פקועה, דין הוולד כדין הוריו שהם בני פקועה, ולכן גם הוא מותר באכילה בלא שחיטה.

ומתחילה רצו לומר, שלדברי חנניא¹, האומר שחוששים לזרע האב [כמבואר להלן], הסתפק רבי ירמיה, מה הדין, כשהאם היתה בת פקועה גמורה שכולה מותרת, והאב היה בן פקועה שהוציא ידו, קודם שחיטת אמו, שהוא מותר חוץ מידו,

שתי מחיצות, ויצא מאחת מהן, כגון עובר של שלמים, שניתר באכילה כשהוא בתוך מחיצות הרחם, על ידי שחיטת אמו בתוך מחיצות העזרה, מה הדין כשבשעת שחיטת האם, הוציא ידו חוץ לרחם, אבל היא בתוך מחיצות העזרה, האם מאחר שיצאה היד חוץ למחיצות הרחם, נאסרה באכילה, או מאחר שעודה בתוך מחיצות העזרה, אין זה נחשב "בְּשֶׁר בְּשֶׁדָּה", והיד מותרת באכילה.

ופשט אביי, שלעניין היתר העובר, המחיצות שלו הן רחם אמו, ומאחר שיצאה מהן היד היא נחשבת "בְּשֶׁר בְּשֶׁדָּה" ואסורה באכילה, אף על פי שהבהמה נשחטה בעזרה.

והוא הדין לעניין בהמת קדשים קלים, שהוציא ממנה העובר ידו בירושלים, [ולאחר מכן שחטוה בעזרה כדינה], אותה היד אסורה באכילה, אף על פי שלא יצאה ממחיצות ירושלים, שהן מחיצות היתר אכילת קדשים קלים, כי מכל מקום יצאה מהרחם, שהיא מחיצת היתר העובר בשחיטת אמו.

הוציא עובר ידו בין שחיטת

סימן ראשון לשחיטת סימן שני

כבר נתבאר, שחלק העובר שבתוך הרחם, ניתר באכילה על ידי שחיטת האם, וחלק העובר שחוץ לרחם, אינו ניתר בכך באכילה, אבל [לדעת חכמים], מועילה לו השחיטה, שלא יחשב כנבלה לטמא, אלא רק אסור

¹ הוספות

¹ לכאורה היה מקום להסתפק כן אף לדברי חכמים, כשהאם היתה בת פקועה שהוציאה ידה קודם השחיטה. ויליע בדבר.

חלב בת פקועה שהוציאה ידה קודם השחיטה

כבר נתבאר שבן פקועה שהוציא ידו קודם שחיטת אמו מותר בשחיטתה חוץ מידו.

ונסתפק רבי ירמיה מה הדין כשהיה העובר הזה נקיבה, ואחר כך גדלה וילדה, והיו חולבים ממנה, ונמצא החלב הזה בא מבהמה שמעורב בה איסור.

האם יש להתירו, ככל חלב, שהוא מותר אף על פי שבא מגוף בהמה, שבחייה אסורה באכילה, כי לא אכפת לנו שהחלב בא מדבר אסור.

או שיש חילוק בין חלב הבא מבהמה אסורה, שיש לה היתר על ידי שחיטה, לבין חלב זה, הבא מבהמה שאין היתר לאכול את ידה אף על ידי שחיטה, ונמצא שהחלב בא מדבר שהוא איסור גמור בלא היתר.

ומסקנת הגמרא, תיקו.

דברים שבתוך בהמה הניתרים באכילה עמה בשחיטתה

עובר שבמעיה בהמה, ניתר עמה בשחיטתה, בין שהיה חי ושלם בשעת שחיטתה, ובין כשמת קודם לכן בתוך מעיה שלם, או שהיה חתוך לחתיכות בתוך מעיה².

אבל מגוף הבהמה עצמה, אינו ניתר

האם כשנולד מהם וולד, כל אבר שבו נולד מאותו אבר של הוריו, ואם כן בידו בלבד מעורב איסור שהיה ביד אביו, ושאר גופו מותר, או שהוולד כולו מעורב מאמו ואביו, ואם כן, בכלולו מעורב איסור שהיה ביד אביו והוולד אסור.

אולם למסקנה, אף שבוודאי כל הוולד מעורב מאביו ואמו, [ואין אומרים שכל אבר מוליד בוולד את אותו האבר שלהם, שאם כן, כל סומא היה מוליד סומא כמותו], מכל מקום, **מאחר שעיקרם של הוריו מותרים כבני פקועה, הוולד כמותם, ומותר כולו,** ואין אומרים מאחר שבא גם מכח דבר אסור יהיה אסור [שהרי כל וולד בא גם מכח חלב ודם של הוריו, ואינו נאסר מחמת כן, כי עיקרם בשר של היתר].

והנולד מזכר בן פקועה, ומנקבה שאינה בת פקועה [או להיפך] – **לדעת חכמים, הכל תלוי באמו,** ומאחר שאמו אינה בת פקועה, וטעונה שחיטה להתירה, כך בנה טעון שחיטה להתירו באכילה. **ולדעת חנניא, חוששים לזרע האב,** כלומר דין הוולד כדין צירוף שני הוריו, ומאחר שאביו בן פקועה, שמותר בלא שחיטה, ואמו אינה בת פקועה, המותרת רק בשחיטה, לוולד אין תקנה, שכן מצד אביו אינו טעון שחיטה, ומצד אמו טעון שחיטה, וסימניו אינן סימנים, כי נחשבים כחציים שחוטים¹.

¹ הוספות

¹ ואי נמי הוי ליה בר סימן אחד, ובהמה צריכה רוב שנים. [רש"י].

² ובדף ע"ד יתבאר בעזה"י, שכן דעת חכמים, אבל לדעת רבי מאיר, רק מי שלא כלו חדשיו, או שנמצא מת, ניתר בשחיטת אמו, אבל בן תשעה חדשים הנמצא חי במעי אמו, אסור עד שישחט.

שדווקא כל מה שבתוכה של בהמה שלמה יש לאכול, אבל אם נחסרה, כגון שנחתכו ממנה טחול או כליות, אפילו עודם בתוכה, אין לאכול אלא אותה, ולא את הדברים הללו שנחתכו ממנה ועודם בתוכה, שאינם ניתרים בשחיטתה.

ב. "וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרֻסָּה פְּרָסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת שְׁתֵּי פְּרֻסוֹת מְעֵלֶת גְּרָה בְּבִהְמָה אֶתָּה תֹאכְלוּ".

הטל "בְּהֵמָה" הכתוב בתחילת הכתוב, אצל "בְּבִהְמָה" הכתובה בסופו, כאילו כתוב, "בְּהֵמָה בְּבִהְמָה ... תֹאכְלוּ", ו"בִּהְמָה בְּבִהְמָה" היינו עובר שבמעני בהמה, והכתוב מתירו באכילה. [ולהתירו בשחיטת עצמו אין צריך, אלא להתירו בשחיטת אמו].

דווקא וולד שבתוך בהמה מותר בשחיטת החיצונה, כי הוא נקרא "בהמה בבהמה", אבל חתיכות של החיצונה עצמה שחתכום בתוכה, [כגון טחול וכליות שחתכום בתוכה], אינם ניתרים בשחיטתה, כי כבר נחתכו ממנה, ואינם קרויים בהמה בבהמה.

< ואין להקשות על כך, שאם עובר קרוי "בהמה בבהמה", אם כן נלמד מהכתוב, "וְאִם הָמָר יָמִיר בְּהֵמָה בְּבִהְמָה וְהִיָּה הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יְהִיָּה קֹדֶשׁ", שדין תמורה נהג בעובר, ואילו במסכת תמורה שנינו, שבעובר

בשחיטתה אלא מה שמחובר בה, [להוציא אברים שחתך בה קודם השחיטה בתוך מעיה, כגון טחול וכליות¹, שהם נאסרים משעת החיתוך, מדין אבר מן החי, ואינם ניתרים בשחיטה, ואפילו לא הוציאום מגופה עד אחר השחיטה].

ולהלן יתבאר בעזה"י מהיכן הדינים הללו למדים:

א. "וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרֻסָּה פְּרָסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת שְׁתֵּי פְּרֻסוֹת מְעֵלֶת גְּרָה בְּבִהְמָה אֶתָּה תֹאכְלוּ".

מהריבוי "וְכָל בְּהֵמָה ...", יש ללמוד, שלא רק הבהמה הטהורה עצמה, [המפרסת פרסה ומעלת גרה], נאכלת, אלא אף כל מה שבתוכה של הבהמה נאכל, ובכלל זה עובר או חלקיו שמעי הבהמה. שכך משמעות הכתוב, "וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרֻסָּה פְּרָסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת שְׁתֵּי פְּרֻסוֹת מְעֵלֶת גְּרָה בְּבִהְמָה אֶתָּה תֹאכְלוּ", כלומר, כל שיש לה פרסה או פרסות, או שהיא מעלת גרה, כשנמצאת בתוך בהמה תאכלו. [ובא הכתוב לרבות עוברים בדמות בהמה, בין שיש לו שתי פרסות כבהמה טהורה, ובין שאין לו אלא פרסה אחת כבהמה טמאה, אבל אם אין לו פרסות כלל, כגון עובר בדמות יונה², אינו נותר בשחיטת אמו].

ומהמיעוט "אֶתָּה תֹאכְלוּ", יש ללמוד,

הוספות

¹ להכי נקט טחול וכליות משום דמידי דלא מיטרפא הוא. [רש"י].

² נראה דוקא נקט דמות יונה שהוא אסור גם כשיצא לאויר העולם, לפי שאינו מתקיים, אבל מצא בה בהמה גמורה, שראוי להיות מותר, ורגליה רגלי יונה, או שאין לה רגלים כלל, מותרת, דלא ממעט רבי יוחנן מידי שראוי להיות מותר כשיצא לאויר העולם, דהחיה חשיב כמפריס פרסה להיות נותר בשחיטת אמו, כמו שחשוב כמפריס פרסה כשיצא לאויר העולם, דלא על חנם תפס רבי יוחנן דמות יונה, ולא נקט עובר שרגליו דמות יונה, או עובר שאין לו רגלים, וכי פריך קלוט במעי אמו ליתסר, אליבא דרבי שמעון דוקא פריך, דאסר ליה כשיצא לאויר העולם, כדפרישית לעיל. [תוס'].

לא נוהג דין תמורה. [טהורה] לעולה, לא קדשה אלא הרגל,

שנאמר "וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָן לַה' כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ", ללמד שכפי מה שיתן מהבהמה, כך יקדש ממנה, ולא יותר, [ומכל מקום, אותה רגל קדושה קדושת עולה, כפי שאמר שנאמר "יִהְיֶה קֹדֶשׁ", ולכן, על כורחו תקרב לכך, ולא יוכל לפדותה בלא מום, ולכן ימכור את הבהמה למי שצריך עולה¹, ולא ייטול ממנו דמים אלא על שאר גופה שעודו חולין, אבל רגלה כבר קדושה ואינה שלו].

ולדעת רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון – המקדיש רגל בהמה [טהורה] לעולה כל הבהמה קדושה, שנאמר הריבוי, "כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ", ללמד, שבהקדשת מקצתה, כולה נעשית קדושה².

דין תמורה באברים

לדעת תנא קמא – דין תמורה אינו נוהג לא באברים, ולא בעוברים, אלא בילודים שלמים.

ולדעת רבי יוסי – דין תמורה נוהג גם באברים, שכשם שהמקדיש רגל של בהמה לעולה, נעשית כולה עולה, כך האומר, רגלה של בהמה תהא תמורת עולה, נעשית כולה תמורה, ונמצא שדין תמורה באברים הוא כדין תמורה בשלמים.

כי אף שבאמת מהכתוב היה מקום ללמוד, שדין תמורה נוהג בעוברים, מכתוב אחר יש ללמוד שדין תמורה אינו נוהג בעוברים, הוא הכתוב "וְכָל מַעֲשֶׂר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר פֶּתַח הַשָּׂבֵט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יִמְיָרוּ וְאִם הָמָר יִמְיָרוּ וְהָיָה הוּא וְתִמְוָרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל", המקיש תמורה למעשר בהמה, ללמד, שכשם שאין מעשר נוהג אלא בילודים שלמים, ולא בעוברים [ולא באברים], כך תמורה אינה נוהגת אלא בילודים שלמים, ולא בעוברים [ולא באברים]. ודין זה הוא **כדעת רבי שמעון, המקיש תמורה למעשר בהמה,** [לעניין זה שאין תמורה בקרבנות ציבור, ולא בקדשי בדק הבית, והוא הדין לעניין זה, שאינה נוהגת אלא בילודים שלמים].

וכן רצה רב שימי בר אשי ליישב את הקושיה הנ"ל, אולם מסקנת הגמרא, שאין הכרח שאותה משנה, המלמדת שאין דין תמורה בעוברים, היא כדעת רבי שמעון, ויתכן שהיא כדעת החולקים עליו, ואף על פי כן הם אומרים שאין תמורה נוהגת בעובר, ולא מחמת ההיקש, אלא משום שעובר אינו קרוי "בהמה בבהמה".

האומר רגלה של בהמה זו עולה

לדעת רבי מאיר – המקדיש רגל בהמה

הוספות

¹ לא דמי לבהמה של שני שותפים, והקדיש חציה וחזר ולקחה והקדיש חציה, דאמרינן בפרק קמא דקדושין, דקדושה ואינה קריבה, דחשיבה דחוייה מעיקרא, דהתם לא הוה בידו להקדישה כולה מתחלה, אבל הכא כשהקדיש רגלה, היה יכול להקדישה כולה. [תוס'].
² דהוי ליה למיכתב "כל אשר יתן ממנו לה' קדש", ומדכתב "יהיה", ריבויא הוא, דאפילו לא נתן לה' אלא ממנו, דהיינו מקצתה, יהיה קדש כולה. [רשי"י].

מתי הבכור מתקדש

ולפיכך,

- כשמכרו לגוי אף אחר שהחל הבכור לצאת, אם עוד לא יצא רובו, הרי זה מכור לגוי, וכשיצא רובו לא יתקדש.

- ומצד שני, כשהחל הבכור לצאת דרך הדופן, [ולא דרך פתח הרחם], וקודם שיצא רובו נפתח פתח הרחם, ויצא ממנו, קדש, כי יציאת רובו היתה דרך פתח הרחם.

כל זמן שהבכור במעי אמו, אינו קדוש, ורק כשנולד דרך פתח הרחם, [ונעשה פטר רחם], הוא מתקדש. ונחלקו חכמים בעניין זה.

< לדעת רב הונא – בשעה שהבכור מתחיל לצאת מהרחם, אז הוא מתקדש¹, כי תחילת יציאתו, זו תחילת לידתו, ובתחילת לידתו הוא מתקדש. ובתנאי שתיגמר לידתו, כלומר שלבסוף יצא רובו, [שאם לבסוף לא תיגמר לידתו, נתברר שגם תחילת היציאה, לא היתה תחילת לידה²]. ולפיכך,

- אם מכרו לגוי אחר שהחל לצאת, [וקודם שיצא רובו], כשיצא רובו, יתברר שכבר קדש קודם המכירה, ואינו ניתן לגוי, אלא לכהן, והכהן מקריבו למזבח.

- ומצד שני, אם החל הבכור לצאת דרך הדופן, [ולא דרך פתח הרחם], ואחר כך נפתח פתח הרחם, ויצא ממנו, לא קדש, כי בתחילת יציאתו מהרחם, לא יצא דרך פתח הרחם, ואין הבכור מתקדש, אלא כשהוא יוצא דרך פתח הרחם.

< ולדעת רבה – אין הבכור מתקדש אלא ביציאת רובו, שעל ידה הוא נחשב כילוד.

דף ע

חיתוך הבכור ביציאתו

והשלכת החתיכות לכלבים

לדעת רבה – מאחר שאין הבכור מתקדש עד שיצא רובו, מי שבהמתו יולדת בכור, כל זמן שלא יצא רובו, חותך ממנו כל אבר שיוצא³, ומניחו, ואינו קדוש, ומאכילו לכלבים מתי שירצה. [אבל אחר שיצא רובו, הוא מתקדש, ומעתה אין להשליך את היוצא לכלבים, אלא לקוברם].

ולדעת רב הונא – מאחר שביציאת הרוב מתקדש הבכור למפרע מתחילת יציאתו, אם יניח את מה שחותך ממנו עד שיצא

הוספות

¹ כך לכאורה הביאור בדבריו, אולם מלשון הגמרא ורש"י משמע, שבאמת לא חלה עליו קדושה אלא ביציאת הרוב, ולא קודם לכן, אלא שאז היא חלה עליו למפרע. ונפקא מינה במה שרק אז חלה למפרע, שאם קודם יציאת הרוב השליך לכלבים חתיכה ממה שיצא, וכבר אינה קיימת להתקדש למפרע, אינו נחשב כמי שורק חתיכה קדושה. ויל"ע בביאור עניין זה.

² על דרך המשל, היוצא ללכת מהגליל ליהודה, משעה שיוצא מהגליל ועד השעה שמגיע ליהודה, הוא נקרא מהלך מגליל ליהודה, ובלבד שלבסוף הגיע ליהודה, אבל אם לבסוף מת באמצע הדרך, ולא הגיע ליהודה, אין לומר על תחילת הליכתו שהיה מהלך מגליל ליהודה. וכמו כן בזה תחילת יציאת הוולד נקראת לידה, ובלבד שלבסוף באמת יצא לחוץ, אבל אם לבסוף לא יצא, אין לומר על תחילת יציאתו שהיא לידה.

³ ומשום מטיל מום בקדשים ליכא, דמותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם, כגון קודם יציאת ראשו, או קודם יציאת רובו דרך מרגלותיו. [רש"י].

בחוץ, לא אכפת לנו באיזה אופן רובו בחוץ.

ב. יצא חציו של הבכור ברוב אבר.

כשיצא חציו של הבכור, אבל באותו חציו יש חלק של אבר, שרובו בחוץ ומיעוטו בפנים, **נסתפק רבא,**

האם יש להחשיב אבר זה שרובו בחוץ, כאילו כולו בחוץ, וממילא יש להחשיב את הבכור כאילו רובו בחוץ, ו**נתקדש**.

או מאחר שבאמת **לא** יצא רובו של הבכור, אינו קדוש.

ספקות בעניין קידוש הבכור על ידי

פתיחת הרחם כשיש חציצה

כבר נתבאר, שאין הבכור מתקדש, אלא כשיוצא דרך פתח הרחם, ו**נסתפק רבא בכמה אופנים, מה הדין כשבשעה שראוי להתקדש, היתה חציצה בינו לבין פתח הרחם,** [וכגון שנעשית החציצה כשיצא דרך מרגלותיו קודם שיצא רובו].²

א. כשכרכו בסיב [הגדל סביב הדקל]. [וכן

רובו, למפרע יתקדשו כל החתיכות, ויהיה מחויב לקוברם, ולא יוכל להאכילם לכלבים¹, ולכן אם ירצה להאכילם לכלבים, **ישליכם לכלבים קודם יציאת רובו של הבכור.**

שני דינים בעניין יציאת רובו

כבר נתבאר שעד שיצא רובו של הבכור לא נתקדש [ומותר לחתוך ממנו להשליך לכלבים] ולהלן יתבארו שני דינים בעניין זה.

א. יצא רובו של הבכור במיעוט אבר.

כשיצא רובו של הבכור, הוא **נחשב כילוד, ומתקדש,** אפילו אם האברים השלמים שיצאו הם מיעוטו של הבכור, ומה שמשלימם לרובו, הוא חלק של אבר, שרובו בפנים ומיעוטו בחוץ.

ואין לומר, מאחר שרובו של האבר בפנים, יחשב כולו כבפנים, וממילא אין כאן רוב בכור בחוץ, כי מאחר שבאמת רוב הבכור

הוספות

1 הא דאמר רב יהודה בפרק כל פסולי המוקדשין, שמותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם, ומפרש גדי באוזנו, כבש בשפתו, אבל כבש באוזנו לא, כי יש לחוש שכאשר יראה את אוזנו כבר יצא רוב הראש וחזר, אבל בגדי אין לחוש, שמתוך שאזינו גדולות, דרכו לצאת במיעוט הראש. וזה שלא כדברי רב הונא, כי לדבריו מאחר שלמפרע קדוש, אפילו לא יצא רוב הראש, אסור להטיל בו מום, דכשיצא אחר כך הרוב, איגלאי מילתא למפרע דקדוש הוה, כדאמרין הכא גבי מכירה. ומיהו איכא לאוקמי האי דרב יהודה אליבא דרב הונא, ומכי חזי לאזנו דגדיא בפנים, שרי להטיל בו מום, דאכתי לא יצא כלל, אבל אימרא, איכא למיחש מכי חזי לאזניה בפנים, שכבר יצא רוב הראש, וחזר ... [תוס'].

2 לכאורה לפרוש רש"י, בגמרא מבואר, שאם יצא דרך ראשו, מיד נתקדש, ואין להסתפק בכל הספקות הללו. ולכאורה כוונת הגמרא, שבמציאות לא יתכן שיעשו את החציצות הנ"ל, כשהראש יוצא תחילה, אלא כשיוצא דרך מרגלותיו, ומיעוטו בחוץ, שאז הרחם כבר פתוח, ועדיין לא נחשב כילוד, וניתן לתת חציצה בינו לפתח הרחם, מה שאין כן כשהראש יוצא תחילה, שמיד בפתיחת הרחם כבר נחשב כנולד. אבל אם היה ניתן לעשות את החציצות הנ"ל גם כשנולד דרך ראשו, היה מקום להסתפק בזה באותם אופנים. שו"ר שסברא זו כתבו התוס'. אכן לפרוש התוס' יש לדחות סברא זו, ובאמת לא נאמר בגמרא שהספקות הללו הן רק ביוצא דרך מרגלותיו, שכולן הן בכל אופן שיוצא, אף דרך ראשו, ורק לעניין הספק הרביעי נאמר כן בגמרא שהוא כשיצא דרך מרגלותיו. [וכפי שביארו התוס' את הספק הזה שלא כפירוש רש"י, כמובא להלן].

ב. נסתפקו בגמרא, מה הדין כשעובר של בהמה אחת, פתח את רחמה של בהמה אחרת בדרך כניסה, כגון שיצא מרחם של זו, ונכנס לרחם של זו, האם בהמה שניה נחשבת כמי שנפטר רחמה, ומה שתלד מעתה אינו קדוש.

ומסקנת הגמרא תיקו.

ספקות נוספים בעניין פטר רחם

א. רב אחא נסתפק, מה הדין, כשנתרחבו כותלי בית הרחם יותר מגודל העובר, וכשיצא מהרחם דרך הפתח, לא נגע בפתח, האם די בכך שיוצא דרך הפתח, כדי שיתקדש, או שצריך לגעת בפתח ביציאתו.

ב. מר בר רב אשי נסתפק מה הדין, כשנעקר פתח הרחם ממקומו בבהמה, ונכנס פנימה, על גבי צואר העובר, ונמצא שעבר ראשו בפתח הרחם, אבל לא היה פתח הרחם במקומו, האם רק כשהוא במקומו הוא נחשב לקדש את העובר היוצא בו, או אף כשאינו במקומו.

ג. רבי ירמיה נסתפק, מה הדין כשנגממו

כשבלעתו חולדה בתוך הרחם, ויצא מהרחם במעיה].

ב. [ואם תאמר שדבר זה חציצה הוא, שכן אינו מינו, עדיין יש להסתפק], כשכרכו בטלית [העשויה מצמר, שהוא ממין הבהמה].

ג. [ואם תאמר, שדבר זה חציצה הוא, שכן אינו דבר הרגיל להיות בינו לרחם, עדיין יש להסתפק] כשכרכו בשליא של וולד אחר, [שהוא דבר הרגיל לחצוץ בינו לבין הרחם].

ד. [וכן] כשכרכתו אשה בידיה לילדו, והפסיקה בידיה בינו לבין הרחם, [יש להסתפק, האם מאחר שכן הדרך לילד בהמות, אין זה נחשב חציצה].¹

ספקות בעניין פתיחת רחם

א. נסתפקו בגמרא, מה הדין כשהעובר פתח את הרחם, אחר שכבר היה חוצה לו, כגון שנכנסה חולדה, ובלעתו, והוציאתו, וחזרה והכניסתו, והקיעה אותו בתוך הרחם, ועתה יצא ממנה כדרכו, האם נתקדש ביציאה זו או לא?²

הוספות

¹ כן פירש בקונטרס, האשה המיילדת כרכנו לעובר, ואחותו בידים והפסיקו ידיה בינו לבין הרחם. וקשה לרבינו תם, דבשום מקום לא איירי באשה מיילדת עם הבהמה, אלא רועה ... ורישא דהך מילתא נמי איירי ברועה כרכו בסיב לשון זכר ... ועוד, דמאי פריך אי דנפק דרך רישיה פטרתיה, וכי אין יכול להיות שאחותו בידים בראשו, ומפסיק בידיה בין ראשו לרחם. וזה דוחק לומר, דאין לרחם לפתוח קודם שיצא הראש, ואין יכול להכניס ידו ... ונראה לרבינו תם כמו גרסת ר"ח, כרכתו אחותו והוציאתו, שילדה נקבה עמו ... ופריך, אי דנפק דרך רישיה, וכן הנקבה, הא פטרתיה ראש הנקבה שיצא ראשה תחלה, שראש הזכר כרוך בין ברכיה, ומשני דנפק מרגלותיה, והוא כרוך בין ברכיה, והוא הדין דהוה מצי למימר כרכו אחיו לענין איזה מהן בכור, אלא נקט אחותו, משום דליכא בכורה כלל. [תוס'].]

² כתבו התוס' במסכת כתובות דף ד' "כמה דברים אשכחן, דלא שכיה, ומיירי בהן השי"ס, לדרוש ולקבל שכר, כדאמרינן בפרק המקשה, בלעתו חולדה, והוציאתו, והכניסתו, והקייאתו, ויצא מאליו, מהו. הדביק שני רחמים, ויצא מזה לזה מהו, אף על פי שלא יבא לעולם". אמנם כהיום יתכן שיארע כעין זה, כשפעמים מנתחים את העובר במהלך ההריון, ומחזירים אותו להמשיך את ההריון, ונמצא שתחילה יצא ממנו שלא כדרכו, וחזר אליו, ולבסוף יצא כדרכו, ולדברים מעין אלו נתכוונו חז"ל, אלא שתנו דוגמא בדבר אחר.

- **לעניין עובר בהמה טהורה**, ביאר רב חסדא, **שיש ללמוד דין זה בקל וחומר¹, שכן אפילו לעניין היתר אכילה, העובר [המת] הנמצא במעי אמו נידון כאמו**, וניתר באכילה בשחיטתה, [כפי שנתבאר בדפים הקודמים], **וכל שכן שלעניין טומאה בלבד, יהיה נידון כמותה בחייה, ולא יהא מטמא.**

- **ולעניין עובר בהמה טמאה, יש ללמוד דין זה בהיקש, שהוקשו נבלת בהמה טמאה ונבלת בהמה טהורה זה לזה** בכתוב, "וכי זמות מן הבהמה [זו בהמה טמאה] אֶשֶׁר היא לָכֶם לְאָכְלָהּ [זו בהמה טהורה] הִנְגַע בְּנִבְלָתָהּ? טָמֵא עַד הָעֶרְבִי", ומעתה, כשם שנבלת בהמה טהורה, מטמאה, רק כשהיא ילודה, ולא כשהיא עוברת, כך נבלת בהמה טמאה, מטמאה, רק כשהיא ילודה, ולא כשהיא עוברת.

<< **ולדעת רבי יוסי הגלילי – רק עובר מת של בהמה טהורה** [=המותרת באכילה], כל זמן שהוא במעי אמו, נידון כמותה, ואינו מטמא. אבל עובר מת של בהמה טמאה, [=האסורה באכילה], אף בעודו במעי אמו, מטמא הוא טומאת נבלות.

< **לדברי רבי יצחק, דין זה, שעובר מת של בהמה טמאה מטמא אף בעודו במעיה, למד מהכתוב**, "וכל הולך על פפיו בקל החיה ההלקת על ארבע טמאים הם לָכֶם פֶּל הִנְגַע בְּנִבְלָתָם? טָמֵא עַד הָעֶרְבִי".

כותלי בית הרחם, וי"מ שניטל מעובי הכתלים מבפנים סביב סביב, ונותר החלק החיצון של הכתלים. וי"מ שניטלו הכתלים לגמרי, ונמצא העובר מוקף במה שנמצא מחוץ לרחם, האם העובר מתקדש ביציאתו מגוף הבהמה במקום הרחם, אף שניטל חלק הרחם הראוי להיות בו, או שאינו מתקדש.

ורבי זירא פשט שאין הבכור מתקדש.

ד-ה. רבי זירא נסתפק מה הדין, **כשנפרצו כותלי הרחם** בשני אופנים, [א] **כשהיה הפרוץ מועט, והיה העובר במקום הפרוץ**, האם מאחר שהעומד מרובה, נחשב הכל כעומד, או מאחר שהוא נמצא במקום הפרוץ, הרי זה כמי שלא נמצא ברחם. [ב] **כשהיה העומד מועט, ויצא דרך העומד**, האם מאחר שהפרוץ מרובה נחשב, הכל כפרוץ, או מאחר שהוא נמצא במקום העומד, הרי זה כנמצא ברחם.

עובר מת של בהמה במעי אמו

<< **לדעת תנא קמא – עובר מת של בהמה, בין טהורה** [=המותרת באכילה] **ובין טמאה** [=האסורה באכילה], **כל זמן שהוא במעי אמו, נידון כמותה, וכשם שהיא אינה מטמאה בחייה, כך הוא אינו נידון כנבלה, ואינו מטמא**, [ולכן הנוגע בו בתוך מעי אמו, אינו נטמא].

הוספות

¹ ואם תאמר, למה צריך קל וחומר, הלא טומאה בלועה היא, ולא מטמאה. ויש לומר דמשום דרבי עקיבא מטמא לקמן עובר במעי אשה, אצטריך ליה הכא גבי בהמה קל וחומר כדפירש בקונטרס, דאפילו רבי עקיבא מודה הכא. אי"נ משום דהיה לנו לטמאות מייכול הולך על כפיו" דבסמוך, אפילו קלוט במעי קלוטה, אי לאו קל וחומר, והשתא דאיכא קל וחומר מוקי לה תנא קמא לדרשא אחריתי. [תוס']

מטמא טומאת נבלות, אף בעודו במעי אמו. והנה לפי המבואר עד כה, אין לטמא, אלא כשגם העובר, וגם אמו, אין פרסותיהם שסועות, אבל כשאחד מהם בלבד פרסותיו שסועות, [כגון פרה במעי חמור, או חמור במעי פרה], אין העובר המת מטמא טומאת נבלות.

אלא שנאמר כאן ריבוי "וכל", ללמד, שאם האם טמאה, אף כשיש בעובר סימני טהרה, [כפרה במעי חמור], כשמת במעיה, הרי זה מטמא טומאת נבילות.

אבל כשהאם טהורה, לעולם עוברת טהור, כשמת במעיה, ואפילו אין פרסותיו שסועות [כחמור במעי פרה].

ולא רק כשיש לאם הטהורה שמונה רגלים, [שפרסותיה שסועות], ואינה בכלל פשט הכתוב, "החִיָּה הֵהֲלֵקְתָּ עַל אֲרָבַע", אלא אף כשהאם טהורה, ואין פרסותיה שסועות, [כגון שהאם היא חמורה שנולדה מפרה, שהיא טהורה], שבזה אם גם העובר אין פרסותיו שסועות, לכאורה הוא בכלל פשט הכתוב, "הוֹלֵךְ עַל פְּיָיו בְּכָל [=בתוך כל] הַחִיָּה הֵהֲלֵקְתָּ עַל אֲרָבַע", מכל מקום טהור הוא, כי מאחר שבאמת האם טהורה, ומחמת כן שחיטתה מתירה את העובר שבמעיה, כי נחשב כמותה, יש ללמוד מקל וחומר, שגם לעניין טומאה, העובר נחשב כאמו, ואינו מטמא.

- אולם רב אחדבוי בר אמי דחה את דברי רבי יצחק, שכן לפי דבריו, שהכל תלוי בסימן טהרה של פרסות שסועות, נמצא,

שכוונת הכתוב "הוֹלֵךְ עַל פְּיָיו", הוא לבעלי חיים שאין פרסותיהן סדוקות, שיש בכל רגל כף אחת, וזה סימן טומאה.

שכן מסימני טהרה של בהמות, "מִפְּרִסְתָּ פְּרָשָׁה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְּרִסְתָּ", והכוונה לכך, שסוף הרגל חלוקה לשתיים, ולכל אחד מהחלקים יש פרסה בפני עצמו. אבל הולך על כפיו, הוא זה שסוף רגלו היא חלק אחד, ויש עליה פרסה אחת.

וכמו כן כוונת הכתוב, "הַחִיָּה הֵהֲלֵקְתָּ עַל אֲרָבַע", הוא לחיה שיש לה כף אחת בכל רגל, סך הכל ארבע, וזה סימן טומאה.

ואם כן כוונת הכתוב "הוֹלֵךְ עַל פְּיָיו [=בעל חיים טמא] בְּכָל [=בתוך כל] הַחִיָּה הֵהֲלֵקְתָּ עַל אֲרָבַע [=בעל חיים טמא]", הוא, לבעל חיים טמא, [שאין פרסותיו שסועות], הנמצא בתוך מעי בעל חיים טמא, [שאין פרסותיו שסועות], כגון עובר טמא של בהמה טמאה, והכתוב אומר עליו, "טְמֵאִים הֵם לָכֵם כֹּל הַנִּגְעַ בְּנִבְלָתָם יְטַמְּא עַד הָעֶרֶב", ומכאן שעובר מת של בהמה טמאה [שאין פרסותיה שסועות],

ללמוד טומאה בכל אחד מארבעת הדברים הללו:

א. נבלת בהמה טהורה, מטמאה מהכתוב, "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה [זו בהמה טהורה] הנגע בנבלתה יטמא עד הערב."

ב-ג. נבלת חיה טמאה וכן נבלת בהמה טמאה, מטמאות מהכתוב, "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ונאשם."

ד. נבלת חיה טהורה, מטמאה מהריבוי בכתוב, "וכל הולך על פפיו בכל החיה ההלכת על ארבע טמאים הם לכם כל הנגע בנבלתם יטמא עד הערב."

< אולם מסקנת הסוגיה כדרשת רבי ישמעאל, שכל ארבעת הדברים הללו למדים מכתוב אחד:

"וכי ימות מן הבהמה [זו בהמה טמאה] אשר היא לכם לאכלה [זו בהמה טהורה] הנגע בנבלתה יטמא עד הערב", הרי מפורש בכתוב, שנבלת בהמה מטמאה, בין נבלת בהמה טמאה, ובין נבלת בהמה טהורה. ומאחר שחיה בכלל בהמה, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ע"א], גם נבלת חיה מטמאה, בין נבלת חיה טמאה, ובין נבלת חיה טהורה.

והכתובים הנוספים באו ללמד דברים אחרים, כפי שנתבאר לעיל.

וכשמע בן עזאי מרבי נתן, דברים אלו, בשם רבי ישמעאל, אמר, חבל על בן עזאי,

שחזיר שפרסותיו שסועות, אינו בכלל הכתוב הזה, המטמא את העובר שבמעו הטמאה, ואם כן, **עובר של חזיר במעו אמו לא יטמא**, [ואין סברא שיהיה חילוק בין הבהמות הטמאות].

< ולדברי רב נחמן בר יצחק, דין זה, שעובר של בהמה מטמא אף בעודו במעיה, למד מהכתוב, "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ונאשם", שמשמע ממנו, שרק נבלות בהמה וחיה טמאות, מטמאות, ואם כן, על כרחך אין הכתוב מדבר בנבלות חיה ובהמה ילודים, שכן, בזה כבר מבואר במקום אחר, שגם הטהורות שנתנבלו מטמאות, [שנאמר, "וכי ימות מן הבהמה [זו בהמה טמאה] אשר היא לכם לאכלה [זו בהמה טהורה] הנגע בנבלתה יטמא עד הערב"], אלא הכתוב הנ"ל מדבר בנבלות עוברים של בהמות וחיות טמאות, ובעוברים אמר הכתוב, שרק הטמאות מטמאות, ולא הטהורות.

במה נוהגת טומאת נבלות

הכל מודים, שטומאת נבלות נוהגת, (א) בין בבהמה טמאה, (ב) ובין בבהמה טהורה, (ג) ובין בחיה טמאה, (ד) ובין בבהמה טהורה. [וכל מה שנתבאר לעיל שאין טומאת נבלות הוא בעוברים בלבד].

< מתחילה היה נראה, מתוך דברי רבי יונתן ובן עזאי, שנאמרו ארבע כתובים,

שלא שימש את רבי ישמעאל¹. בכלל חיה, מעתה יש ללמוד שהאמור בזה, אמור גם בזה.

דף עא

א. כל האמור בהמה טהורה אמור גם בחיה טהורה.

- כשם שבהמה טהורה סימניה הם, מעלת גרה, ומפרסת פרסה, ושוסעת שסע, כמפורש בתורה, "וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרֶסֶת פְּרָסָה וְשֹׁסְעַת שְׁסָע שְׁתֵּי פְּרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בְּבִהְמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ", וכן, "כֹּל מִפְּרֶסֶת פְּרָסָה וְשֹׁסְעַת שְׁסָע פְּרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בְּבִהְמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ", כך חיה טהורה, סימניה הם, מעלת גרה, ומפרסת פרסה, ושוסעת שסע.

- וכשם שנבלת בהמה טהורה מטמאה, מהכתוב "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לָכֶם לְאֹכְלָהּ הִנֵּגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב", כך נבלת חיה טהורה מטמאה.

- וכשם שאסור להרביע בהמות, שנאמר, "בְּהִמְתָּדָ לֹא תִרְבִּיעַ פְּלִאִים", כך אסור להרביע חיות. [דין זה אינו מיוחד דווקא לטהורות, שכן גם טמאות אסור להרביע מהכתוב הזה].

ב. כל האמור בהמה טמאה אמור גם בחיה טמאה.

- כשם שנבלת בהמה טמאה מטמאה, מהכתוב "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לָכֶם לְאֹכְלָהּ הִנֵּגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב", כך נבלת חיה טמאה מטמאה.

- וכשם שאסור להרביע בהמות, שנאמר,

החיה בכלל בהמה

כל מקום שנאמר בתורה "בהמה", אף החיה בכלל, שנאמר, "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה קשבים ושה עזים. [ומפרש בתריה] **אֵיל וְצִבִי וְיַחְמוּר וְאֶקוּ וְדִישֹׁן וְתֹאזוּ וְזִמְרֹ**. וְכֹל בְּהֵמָה מִפְּרֶסֶת פְּרָסָה וְשֹׁסְעַת שְׁסָע שְׁתֵּי פְּרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בְּבִהְמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ", הרי שפנתח הכתוב ואמר, "זאת הבהמה אשר תאכלו", ופירט גם את החיות בכלל זה.

הבהמה בכלל חיה

כל מקום שנאמר בתורה "חיה", אף הבהמה בכלל, שנאמר, "ידברו אל בני ישראל לאמר **זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ**. כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו", הרי שפנתח הכתוב ואמר, "זאת החיה אשר תאכלו", ומפרש סימני בהמה שממשיך "מכל הבהמה אשר על הארץ". כל מפרסת פרסה הרי שהבהמה בכלל חיה היא.

דברים שחיה ובהמה למדים זה מזה

אחר שלמדנו שחיה בכלל בהמה, ובהמה

¹ הפסד וחבלה היא בעולם, תלמיד ותיק כמותי, אני בן עזאי, שלא שמשתי את רבי ישמעאל. כל חבלה שבש"ס, לשון חבלה והפסד הוא, כמו, חבל על שמש גדול שאבד מן העולם, גבי נחש. [רש"י].

בבהמה טהורה

- לדעת רבי מאיר, מתוך שנאמר בבריאת החיות, לשון יצירה "וַיִּצְרָה ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם", כלשון האמורה בבריאת האדם, "וַיִּצְרָה ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם", יש ללמוד, שכשם שהאשה יושבת ימי טומאה וטהרה על לידת אדם [בין היה בן קיימא ובין היה נפל], כך היא יושבת ימי טומאה וטהרה על לידת נפל כדמות חיה. ומתוך שהבהמה בכלל חיה, כשם שהאשה יושבת ימי טומאה וטהרה על לידת נפל כדמות חיה טהורה [או טמאה], כך היא יושבת ימי טומאה וטהרה על לידת נפל כדמות בהמה טהורה [או טמאה].

וחכמים חולקים על רבי מאיר, ואומרים, שאין אשה יושבת ימי טומאה וטהרה של לידה, אלא על לידת צורת אדם.

מתי בטל שם נבלה ממנה

לדעת בר פדא – לא אסרה תורה נבלה, אלא בשעה שהיא ראויה לאכילת אדם, שנאמר, "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לְגֵר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיכֶם תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָהּ אוֹ מִכֶּר לְנִכְרִי", ללמד, שאין נבלה אלא זו הראויה להינתן לגר ולהימכר לנוכרי, אבל זו שאינה ראויה למאכל אדם, אינה קרויה נבלה, ואינה אסורה באכילה, ולא מטמאה אדם כנבלה. [ומכל מקום טומאה קלה לטמא אוכלים יש לה, כל זמן שהיא ראויה למאכל כלב, ככל האוכלים

"בְּהִמְתָּדָ לֹא תִרְבִּיעַ כְּלָאִים", כך אסור להרביע חיות. [דין זה אינו מיוחד דווקא לטהורות, שכן גם טמאות אסור להרביע מהכתוב הזה].

ג. כל האמור בחיה טמאה אמור גם בבהמה טמאה

- רבי ביאר, שמחמת הדין הזה, שכל האמור בחיה טמאה, אמור גם בבהמה טמאה, ניתן ללמוד, שקרבן עולה ויורד האמור בעניין טומאת מקדש וקדשיי, מדבר בטמא שאכל קדשים, [או נכנס למקדש], שנאמר בעניין, "או נִפְשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע ... בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה ... וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשָׁם... וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ...", ומאחר שנאמר "בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה", כבר ידענו שגם בהמה טמאה בכלל, ואם כן, לא היתה תורה צריכה לכתוב גם, "בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה", והסיבה שכתבה זאת כדי, ללמד גזרה שווה, שכשם שבכתוב "וְנִפְשׁ כִּי תִגַּע ... בְּבִהֵמָה טְמֵאָה ... וְאֶכְל מִבְּשָׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְנִקְרְתָה נִפְשׁ הַהוּא מֵעֲמִיחָ", הכוונה לטמא שאכל בשר קדשים, כך קרבן עולה ויורד, אמור בטמא שאכל קדשים.

- וכמו כן, מתוך שכל האמור בחיה אמור בבהמה, כשם שלדעת רבי מאיר, אשה שמפילה כמין חיה טמאה, יושבת עליה ימי טומאה וטהרה¹, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], כך המפלת כמין בהמה טמאה, יושבת עליה ימי טומאה וטהרה.

ד. כל האמור בחיה טהורה אמור גם

¹ לזכר, שבעה ימי טומאה, ושלושים ושלושה ימי טהרה. ולנקבה, ארבעה עשר ימי טומאה, וששים וששה ימי טהרה.

שנאמר, "וכי ימות מן הבהמה אֶשֶׁר היא לְכֶם לְאֶכְלָה ... וְהֶאֱכַל מִנְבֵלָתָה יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב", מבואר בכתוב הזה, שהאוכל נבילה, ואחר כך טבל, טהור הוא בשקיעת החמה, ובכלל זה, מי שאכל סמוך לשקיעת החמה, וטבל קודם השקיעה, שהוא נטהר בשקיעה, אף על פי שעדיין לא נתעכלה הנבלה במעיו, ועודה קיימת, שאינה מטמאה כשהיא בלועה בו.²

< [ואף לדעת בר פדא], אין לומר, שהסיבה שאינה מטמאה, כי מאחר שהיא בתוך המעיים, היא מאוסה גם קודם שנתאכלה, ואינה ראויה לאכילת אדם, וכל נבלה שאינה ראויה לאכילת אדם, אינה מטמאה, אבל אם היתה ראויה למאכל אדם, היתה מטמאה אף על פי שהיא בלועה.

- כי באמת ראויה היא לאכילת אדם, שכן רק הרואה שמוציאים אותה ממעי אדם, לא יחפוץ לאוכלה, אבל מי שלא ידע זאת, יאכלנה, ולכן נחשבת היא כראויה למאכל אדם.

ב. טהרה בלועה אינה מקבלת טומאה.

מי שבלע דבר טהור, [כגון טבעת], **כל זמן שהדבר הזה במעיו, אינו מקבל מטמא משום דבר טמא**, [ואפילו נגע בו הדבר

הטמאים, שאין טומאה בטלה מהם כל זמן שהם ראויים למאכל כלב, שאין נבלה זו גרועה משאר אוכלים, ואף שכבר אינה קרויה נבלה, מכל מקום קרויה היא בשר, ויש בה טומאה, כמו שיש טומאה בבשר שנגע בנבלה].

ולדעת רבי יוחנן – הכתוב "לא תאכלו כל נבלה לגר אֶשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִתְּנֶנָּה", לא בא אלא ללמד, שבהמה שבשעת מיתתה אינה ראויה לאדם, [כגון שהסריחה מחיים], לא תעשה נבילה במיתתה, אבל כל שבשעת מיתתה היתה ראויה למאכל אדם ונעשית נבלה, מעתה אין שמה בטל ממנה, כל זמן שראויה למאכל כלב, ואפילו אינה ראויה למאכל אדם, ואסורה היא, ומטמאה טומאה חמורה כנבילה.

טומאה בלועה וטהרה בלועה

א. טומאה בלועה אינה מטמאה.

מי שבלע דבר טמא, [כגון שבלע טבעת שנגעה במת, או שבלע נבילה], **כל זמן שהדבר הזה במעיו, אינו מטמא דבר טהור שנוגע בו**, [ואפילו גם הדבר הטהור בתוך מעיו]¹.

הוספות

¹ בדף ע"ב מבואר, שנחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל, אם עובר מת מטמא בעודו במעי אמו. ואם כן, לכאורה, הדין הזה, שטומאה בלועה אינה מטמאה, הוא רק כדברי רבי ישמעאל, האומר, שגם עובר מת במעי אמו אינו מטמא. אבל לדעת רבי עקיבא, שעובר מת מטמא, לא נאמר הדין הזה. ויל"ע בדבר. ומיהו להלן יתבאר, שלשיתת התוס', לא נחלקו אלא כשהוציא העובר איזה אבר באופן שאינו מחשיבו בכך כילוד, שלדעת רבי ישמעאל, גורת הכתוב, שאינו מטמא אף במה שבחוף, עד שיהיה ילוד. ולדעת רבי עקיבא, מאחר שהאבר בחוף, הוא מטמא. אבל מה שבפנים, אינו מטמא לדברי הכל, כי טומאה בלועה היא.

² ואין לומר, שהסיבה שאינה מטמאה את האדם, משום שאינה נוגעת בו אלא מתוכו, וכלל בידינו שמגע בית הסתרים אינו מטמא. כי מכל מקום, אם היתה ראויה לטמא, היתה מטמאה אותו מחמת שנושא אותה, שהרי נבלה מטמאה במשא, ודבר המטמא במשא, מטמא גם בבית הסתרים, ומתוך שאינה מטמאה את האדם, על כרחך דבר הבלוע אינו מטמא כלל. [על פי רש"י].

הטמא בתוך המעיים]. שהוא מקום אינו עושה עיכול, מציל, כל

שכן שבלוע למטה, שהוא מקום שעושה עיכול, שיציל.

- וכמו כן, לא רק דבר הבלוע באדם, אינו ניטמא ואינו מטמא, [כבלוע בכתוב, "וְהֶאֱכַל מִנְבֵּלֶתָהּ" שמדבר באדם], אלא אף כשהדבר היה בלוע בהמה, אינו ניטמא ואינו מטמא³. שכן יש ללמוד זאת בקל וחומר, שאם בלוע באדם, שהוא ראוי לקבל טומאה מחיים, אינו ניטמא ואינו מטמא, כל שכן שבלוע בהמה, שאינה ראויה לקבל טומאה מחייה, שאינו ניטמא ואינו מטמא.

< ואף על פי שכבר שנינו במסכת מקוואות, שטבעת שהיא טמאה טומאת מת⁴, הבלועה בתוך האדם, אינה מטמאה אותו [בלע טבעת טמאה [טומאת מת], טובל, [לפי שנטמא בנגיעתה קודם שבלעה], ואוכל בתרומתו, [כי משנבלעה אינה מטמאה], הקיאה, טמאה, [כי לא הועילה לה טבילת האדם] וטמאתו [שנגעה בו ביציאתה]]. וכן שנינו שם, שטבעת טהורה הבלועה בתוך אדם אינה נטמאת עמו, [בלע טבעת טהורה, ונכנס לאהל המת, והזה, [פעם ראשונה ביום שלישי] ושנה [ביום שביעי] וטבל, והקיאה, הרי היא [טהורה] כמו שהיתה [לפי שלא קבלה טומאה מן האדם משבלעה]]. ואם כן, יש ללמוד

שכן תוכו של כלי חרס חמור מתוכו של אדם, שכשיש טומאה בתוך כלי חרס, כגון כזית מן המת, הרי זה מטמא את המאהיל עליו, אפילו היה הכלי חתום וסתום, [שכן שנינו, שאפילו היתה טומאה בתוך הקרקע, היא מטמאה את המאהיל עליה, ואין הקרקע מצילה, וכל שכן שכלי חרס לא יציל], ואילו כשיש טומאה בתוך אדם, אינה מטמאה, [כמבואר לעיל].

ומעתה, אם כלי חרס החמור, מציל על דבר טהור שבתוכו שלא יטמא, [שנאמר, "וְכָל פְּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צְמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא", ללמד שאם היה הכלי צמיד פתיל, כלומר סתום, כל אשר בתוכו טהור, אף על פי שהוא באהל המת], **כל שכן שאדם, שדין תוכו קל יותר, שהוא מציל על דבר טהור שבתוכו שלא יטמא**¹.

< ובשני הדינים הללו,

- לא רק כשהדבר היה בלוע במעיו דרך פיו, אינו ניטמא ואינו מטמא, [כבלוע בכתוב, "וְהֶאֱכַל מִנְבֵּלֶתָהּ", שמדבר בבלוע דרך הפה], אלא אף כשהדבר היה בלוע דרך בית הרעי, אינו ניטמא ואינו מטמא². שכן יש ללמוד זאת בקל וחומר, שאם בלוע למעלה,

הוספות

¹ ואם תאמר, כיון דהא דהאדם מציל על טהרה שבתוכו היינו מקל וחומר דכלי חרס, אם כן נימא, דיו, ולא יציל על טהרה שבתוכו מליטמא בהיטט הזב, כמו כלי חרס המוקף צמיד פתיל, דמיטמא בהיטט הזב ... ואילו בתוספתא דאהלות תני בהדיא, דאדם מציל על טהרה שבתוכו מליטמא בהיטט הזב ... ויש לומר, דעבדי קל וחומר מפכים קטנים המוקף צמיד פתיל, דאפילו בלא היקף טהורים במשא הזב, לפי שאין באים לכלל מגע, לפי שאין סופן להפתח, ואת שאינו בא לכלל מגע, אינו בא לכלל משא, כדאמר בהעור והרוטב. [תוס'].
² דבלוע דלמטה נמי טהור, כדמוכח מתניתין דעובר, וחייה נמי, דטמאה, היינו מדרבנן, כדלקמן. ועד, דהשתא סלקא דעתך דרבה מודה בשתי טבעות, וחייה היא כשתי טבעות. [תוס'].
³ בלוע דבהמה לא מטמא, כדמוכח ההוא כלב דאכל בשר המת, לקמן בהעור והרוטב. [תוס'].
⁴ חיינה כמת שכן כלי מתכות המיטמאין במת הרי הן כמת כפי שנתבאר בדף ג'. [על פי רש"י].
⁵ דאי טמאה, היכי מצי למימר, הרי היא כמה שהיתה, הא לא טבלה, וטבילת האדם לא מהניא לה. ולהכי נקט הזה ושנה וטבל, ואחר

בְּגָדָיו וְהֶאֱכַל בְּפִיתָּ יִכְבֵּס אֶת בְּגָדָיו".

למדנו שיש חילוק בין הנכנס לבית, לבין השוכב ואוכל בו, שהנכנס לבית, [בלא לשהות בו], רק הוא טמא, אבל בגדיו אינם טמאים. והשוכב ואוכל בבית, הוא ובגדיו טמאים, ואין כוונת התורה לשוכב ואוכל ממש, אלא לנכנס לבית, ושוהה בו, כשיעור זמן של אכילת פרס³ ככר חיטים, כשהוא נאכל בליפתן ובהסבה, הוא ובגדיו טמאים. והחילוק הזה אמור לעניין בגדים שהוא לבוש בהם, [ובכלל זה, גם מנעלים שברגליו, וטבעות שבאצבעותיו], אבל כל דבר שהוא מחזיק בידו שלא כדרך מלבוש, נטמא מיד בכניסתו לבית, בלא שהייה, כמו שהוא עצמו נטמא מיד בכניסתו לבית, בלא שהייה.

והוא הדין לעניין בגדים שעל גבי בהמה הנכנסת לבית, שהם טמאים מיד בכניסתם לבית, כדון בגדים שאדם מחזיק בהם, כי כל בגד שעל גבי בהמה, אינו נידון כמלבוש שלה, אלא כמשא שהיא נושאת⁴.

מהמשניות הללו, שטומאה בלועה אינה מטמאה, וטהרה בלועה אינה מקבלת טומאה.

מכל מקום, רבה שאמר את שני הדינים הנ"ל, הוצרך לכך, כי מהמשניות הללו אין ראיה שדבר בלוע, אינו ניטמא ואינו מטמא, אלא שכשהוא בלוע, אינו ניטמא ואינו מטמא את האדם הבלועו, והיה מקום לומר שהטעם לכך, כי אינו נחשב כמי שנוגע בו, [כי נגיעת בית הסתרים של האדם היא, ואינה קרויה נגיעה בוע¹], אבל אם היה נחשב כנוגע בו, היה ניטמא והיה מטמא.

ולכן פירש רבה, שכל דבר הבלוע, אינו ניטמא ואינו מטמא כלל, אף לא בנגיעה גמורה².

טומאת בית המנוגע

בעניין בית המנוגע, [שנראה בו נגע צרעת], נאמר, "וְהִקְבָּא אֶל הַבַּיִת כֹּל יְמֵי הַסְּגִיר אֹתוֹ יִטָּמָא עַד הָעָרֵב. וְהִשְׁכַּב בְּפִיתָּ יִכְבֵּס אֶת

הוספות

כך הקיאה, דאם הקיאה קודם טבילה, נטמאה ביציאתה במגעו. [רש"י].

¹ וגבי טבעת ליכא למימר טטמא את האדם במשא, שאין משא אלא למי שהטומאה יוצאה ממנו, כגון מת, ונבלה, ומעיניות הזב, אבל טמא מת, אף על פי שהוא אב הטומאה, אין לו משא. [רש"י]. וקשה הרי מדרס הזב דמטמא במשא, אף על פי שאין טומאה מגופו והוא הדין לטבעת שבלוע ועוד קשה... לכך נראה, דטעמא דוודאי מתניתין, משום דבלוע הוא, ומכל מקום אשמעינן רבה, בשני טבעות, דממתניתין לא אשמעינן ליה, דהא דאף על גב דשמעינן ממתניתין דטומאה בלועה לא מטמאה, היינו טהרה בעלמא, אבל טהרה הבלועה עמה, מיטמאה. וכן הא דטהרה הבלועה לא מיטמאה, היינו מטומאה דעלמא, ולא מטומאה הבלועה עמה. וקא משמע לן רבה שאפילו טומאה שאצלה לא מטמאה. [תוס'].]

² ואם תאמר, מנא לה לרבה, הא דטהרה בלועה לא מיטמאה מטומאה שאצלה... ויש לומר, דכולה מלתא דריש רבה מן האוכל את נבלתה, מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה, וקאמר רחמנא דטהור, אפילו לאכול בתרומה, ונוגעת בטומאה שבמעיה, ואסור לטמאה. [תוס'].]

³ חצי ככר של עירוב, שהוא מזון שתי סעודות, והוא שמונה ביצים, כדאמרינן בעירובין. [רש"י].

⁴ דבהמה, אפילו כלים שהיא לבושה, חשיבי כעל גבה, כיון דאין מטמא מכחה, דלאו בת טומאה היא, וגבי אדם נמי כי האי גוונא, כשאין מטמאין מכחו, כגון בגדים שעל גביו, לא בעי שהייה, אבל בגדים שהוא לבוש, בטלים אגביה, ומכחו בא להם הטומאה, וגזרת

דף עב

יהודה בשם שמואל], שמעיקר הדין גם המיילדת הנוגעת בעובר בתוך מעי אמו, טהורה היא, ורק מדברי חכמים היא טמאה.

[וביאר רב הושעיא שהטעם שגזרו עליה חכמים הוא], שחששו שמא תיגע בו אחר שכבר הוציא ראשו³ מחוץ לרחם, שאז הוא מטמא, ולא תדע שנטמאה, כי תחשוב שעדיין לא הוציא ראשו⁴.

ודווקא על המיילדת גזרו טומאה מהטעם הזה, אבל על אמו לא גזרו, כי יודעת מתי הוולד יוצא, ויודעת מתי תהא טמאה, [ומכל מקום אף על פי שהאם יודעת מתי הוולד יוצא יש לגזור טומאה על המיילדת שמא לא תדע שהוולד יצא כי אין לסמוך על כך שהאם תאמר לה כי האם טרודה בחבלי לידה ולא תאמר].

ביאור דין משנתנו

במשנתנו מבואר, שעובר מת במעי אשה אינו מטמא את אמו [עד שיצא¹], אבל מטמא את המיילדת שהכניסה ידה ונגעה בו.

< ולולא דברי רבה, [שטומאה בלועה אינה מטמאה], היה ניתן להבין את דין משנתנו כך, שבאמת העובר מטמא את הנוגעים בו גם בעודו במעי אמו, ובלבד שיגעו בו נגיעה גמורה, כגון שיכניסו ידם לתוך מעי אמו לגעת בו, אבל מגע בית הסתרים, שנוגע באמו, אינו נחשב מגע, ולכן אינו מטמא את אמו².

< אולם לדברי רבה, שטומאה בלועה אינה מטמאה כלל, [יש ליישב את משנתנו, כפי שביארו חכמי פומבדיתא, רב יוסף בשם רב

הוספות

הכתוב היא, שאין לו כח לטמאם עד שישחה. ולפירוש זה, דטומאת בגדים שהוא לבוש, מחמת האדם הם באים, אם כולו בפנים וידו מבחוץ, וטבעת באצבע, טמאה הטבעת, ואם הוא מבחוץ, וידו בפנים, וטבעת באצבע, הטבעת טהורה, דבטלה אגביה, והוא טהור דרוב לחוץ. וקשה, דבתורת כהנים ובמסכת נעים פרק שלשה עשר, דתנא, היה עומד בפנים ופשט ידו לחוץ וטבעתו בידו, ושהה כדי אכילת פרס, טמאות, היה עומד בחוץ, ופשט ידו בפנים, וטבעתו בידו, רבי יהודה מטמא מיד, וחכמים אומרים, בכדי אכילת פרס. ושמה התם מדרבנן הוא, ולא מדאורייתא, ומחמיר רבי יהודה לטמא מיד, משום דאין הטומאה באה להם מכת האדם. [תוס'].¹ כשלא העגיל הראש כפיקה מיירי, דאי העגיל הוי טמא עד שלא יצא הולד, משנפתח הקבר, דתניא באהלות, ומייתי לה בהלוקח בהמה, אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו הראש כפיקה. איני סבר ליה כתנא דתוספתא דאהלות דאמר, אין לולד טומאה עד שיצא לאויר העולם. [תוס'].²

² ולכאורה לדעת רבי עקיבא כן הוא האמת. ומיהו לפירוש התוס' לא נחלק רבי עקיבא עם רבי ישמעאל לענין טומאה בלועה, אלא רק לענין עובר שהוציא אבר, שאותו אבר אינו בלוע, אבל העובר עדיין לא נולד, כמובא בהערה להלן, ואם כן טעמי המשנה שווים לשניהם, וכל זמן שהעובר בפנים אינו מטמא אלא את היולדת ומשום גזרה כדלהלן, [לדעת רבי ישמעאל שמא הוציא ראשו, ולדעת רבי עקיבא, שמא הוציא את האבר שנגעה בו רבי שאינו ראשו].

³ פירש בקונטרס, משום דהרי הוא כילוד, משמע דדוקא נקט ראשו ... ותימא דאמאי נקט ראשו אפילו הוציא ידו חוץ לפרוזדור נמי נטמאה החיה שנגעה בו, או הסיטה, דתו לאו טומאה בלועה היא. ויש לומר, דגזירת הכתוב היא, דעד שיהא כילוד, לא מטמאה ... והשתא ניחא דא דצריך רבי ישמעאל למדרש טעמא מקרא, דטעמיה פשוט דטומאה בלועה היא, אלא משום דלא מטמא בחוציא ידו עד שיהא כילוד. ורבי עקיבא נמי לא פליג, אלא בחוציא את ידו, וכך משמע, דלא תימא אליבא דרבי עקיבא, משמע דכררבי עקיבא אתיא מתניתין בפשיטות, דטמאה החיה מדברי סופרים, דגזרינן כולו במעי אשה, אטו הוציא ידו, אבל אי רבי עקיבא, מטמא עובר במעי אמו אפילו לא יצא לחוץ כלל, היכי מתוקמא מתניתא אליביה, דחיה טמאה ואשה טהורה. [תוס'].⁴

⁴ אבל ברועה שהושיט ידו למעי בהמה, דקתני מתניתין טהור, ליכא למיגזר הכי, מפני שרחם שלה גלוי, וכי מפיק, חזי ליה. [רש"י].

טומאת עובר מת במעי אמו

לדעת רבי ישמעאל – בעניין טומאת מת נאמר, **"וְכַל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֶלֶל חָרֵב** או בַּמַּת או בַּעֲצָם אָדָם או בַּקָּבֵר יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים", ומשמעות הכתוב הזה היא, **שהנגיעה במת מטמאה כשהיא בגלוי**, [כפני השדה שהם בגלוי], **ומכאן יש ללמוד, שעובר מת, שהוא טמון במעי אמו, אינו בכלל טומאת מת, ואינו מטמא את הנוגע בו**, [כגון הכניסה המיילדת ידה לרחם האשה ונגעה בו אינה טמאה]. [טעמו של רבי ישמעאל מבואר בברייתא].

ולדעת רבי עקיבא – בעניין טומאת מת נאמר, **"כֹּל הַנִּגַע בַּמַּת בְּנִפְשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת** ולא יתחטא את משכו ה' טמא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יְהִיָּה עוֹד טְמֵאתוּ בוֹ", ומשמעות הכתוב, **שהנוגע במת שהוא בתוך נפש אדם, כלומר בעובר מת שבתוך אשה, טמא, שגם עובר מת הוא בכלל טומאת מת**. [טעמו של רבי עקיבא נתבאר על ידי רבי אושעיא].

טומאת גולל ודופק

הכל מודים שגולל [=כיסוי ארון של מת] ודופק [=דף שנותנים בצידו] מטמאים כמת עצמו.

לדעת רבי עקיבא – דין זה למד מהכתוב, **"וְכַל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֶלֶל חָרֵב או בַּמַּת או בַּעֲצָם אָדָם או בַּקָּבֵר יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים"**, הבא לרבות דברים אלו שהם על פני השדה. **ולדעת רבי ישמעאל** – דין זה אינו למד מהכתובים, אלא הוא הלכה למשה מסיני.

טומאת מת ברביעית דם

לדעת רבי ישמעאל – בעניין טומאת מת נאמר, **"כֹּל הַנִּגַע בַּמַּת בְּנִפְשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת** ולא יתחטא את משכו ה' טמא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יְהִיָּה עוֹד טְמֵאתוּ בוֹ", ונפש האדם היא רביעית דם¹, **ומכאן, שהנוגע ברביעית דם היוצאת ממת אחד**, [שהיא נחשבת נפש המת], [או מאהיל עליה], **טמא**. [אבל נגע ברביעית דם, שחלקה ממת זה, וחלקה ממת זה, אינו מטמא].

ולדעת רבי עקיבא – מתוך הכתוב האמור לכהן גדול, **"וְעַל כָּל נִפְשֹׁת מַת לֹא יָבֵא"**, **יש ללמוד שגם רביעית דם הבאה משני מתים**, [חלקה מזה וחלקה מזה], **מטמאה**, שכן **"נִפְשֹׁת" משמע שתיים², ו"מת" משמע דם של שיעור מיתה**, שהוא רביעית, ואם כן, דם בשיעור רביעית, הבא משני מתים, גם כן מטמא, [אף באוהל].

הוספות

¹ רביעית הלוג דם, חיי האדם תלויין בו, שבכך הוא מתקיים. [רש"י]. והנני להעתיק מה שנכתב בזה ב"ביקצור" על מסכת סוטה דף ה': **אדם אין בו אלא רביעית דם – ופירש רש"י, שברביעית דם, האדם מתקיים**. [ואפשר שכוונתו, לתחילת יצירת האדם, שאז הוא מתקיים ברביעית דם, או שרצונו לומר, שברביעית דם מתקיים שמו של אדם, כמו שמצינו, שרביעית דם מן המת מטמאת טומאת מת, ומרבים זאת, מהנאמר בפרסוק "נפשי"]. **ור"ח פירש, שהכוונה לדם הצלול, שממנו משתית הלב**. [ואפשר שכוונתו לומר, שבתוך הלב יש מקום לרביעית דם, שכל הדם שבגוף עובר דרך הלב, וחוזר חלילה, ובלב עצמו יש כל הזמן רביעית דם].

² ורבי ישמעאל סבר, דיש אם למסורת, "ונפשתי" כתיב, כדאמר בסנהדרין. וקשה, דתרי קראי ברביעית דם למה לי, "במת בנפשי" ו"נפשתי". [תוס'].
- כב -

בהמה טמאה מטמאה

טומאת נבלות.

טומאת נבלות אף אם נשחטה

מצד אחד יש ללמוד בבניין אב, שבהמה טמאה שמתה, מטמאה טומאת נבילות, אפילו אם נשחטה, שכן מצינו, בשרצים האסורים באכילה, שהם מטמאים טומאת שרצים, אף כשנשחטו, [ולא רק כשמתו בדרך אחרת], ואם כן, הוא הדין לבהמות האסורות באכילה, שיטמאו טומאת נבילות, אף כשנשחטו, [ולא רק כשמתו בדרך אחרת].

אולם מצד שני יש ללמוד בבניין אב, שבהמה טמאה אינה מטמאה טומאת נבילות, אלא כשמתה בדרך אחרת שלא בשחיטה, אבל אם נשחטה, השחיטה מועילה לה שלא תהא נבלה, שכן מצינו, בבהמה טהורה טרפה האסורה באכילה, שהשחיטה מועילה לה שלא תהא נבילה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן, הוא הדין לבהמות האסורות באכילה, שהשחיטה תועיל להן שלא יהיו נבילות.

ומכל מקום, מריבוי הכתובים יש ללמוד, שבהמה טמאה מטמאה טומאת נבילות, אף כשנשחטה, שנאמר, "כֹּל הַנֶּגַע בְּהֵם יִטְמָא", לרבות נוגע בשחטה.

בהמה טהורה טרפה שנשחטה אינה

מטמאה טומאת נבלות

בהמות הטהורות אין חילוק בין טרפות לשלמות לעניין זה, שהשחיטה מועילה להם שלא יחשבו כנבלה, ולא יטמאו

ואין ללמוד בבניין אב, שטרפה האסורה באכילה, לא תועיל לה שחיטה, שכן מצינו בבהמה טמאה האסורה באכילה, שהיא מטמאה טומאת נבלות אף כשנשחטה, ואם כן הוא הדין לטרפה [של בהמה טהורה], שהיא אסורה באכילה, שלא תועיל לה שחיטה שלא תהא נבילה.

כי יש לחלק בין טרפה של בהמות טהורות, לבין בהמות טמאות, שטרפה של בהמה טהורה, מאחר שנתנה תורה למין שלה תורת שחיטה, שלא יהיו נבילות, אף הטרפה לא יצאה מכלל מינה, ויש לה תורת שחיטה, מה שאין כן בהמות טמאות, שלא נתנה להם תורה שחיטה כלל.

ודוקא טרפה של בהמה טהורה, שיש במינה תורת שחיטה, השחיטה מטהרת אותה, אבל נפל של בהמה טהורה, [שיצא חי בן שמונה חודשים], מאחר שאין לו שחיטה בשום אופן, אין השחיטה מועילה לו שלא יהיה נבלה.

ובדף ע"ד מבואר, שיש אומרים, שנפל נחשב מי שיש במינו שחיטה, ומאחר שאין שחיטתו מטהרת אותו מטומאת נבילה, יש להוכיח מכאן, שלא כמו החילוק הנ"ל, שהרי מצינו באלו שיש במינן שחיטה, [כגון נפל], שאין השחיטה מטהרת אותם, ואם כן, הוא הדין לטרפה של מין הטהורות שלא תועיל לה שחיטה.

ולדעתם, דין זה, שבהמה טהורה טרפה שנשחטה, אינה מטמאת טומאת נבילה,

שבחוץ, והרי זה **כבשר שנגע בנבלה** שהוא טמא.

- **לדברי עולא**, כל זמן שהיה האבר הזה מחובר לגוף העובר, לא טימא אותו במגע, כי המגע הזה הוא בחיבור של האבר בגוף, וזה נקרא מגע בית הסתרים, ומגע בית הסתרים אינו מטמא, **ורק בשעה שחתכו את האבר, היתה נגיעה בגלוי, ונטמא שאר העובר ממגע האבר שהוא נבלה**, [=בשעת פרישה מהאבר מקבל טומאה מהאבר].

- **ולדברי רבינא**, אף בזמן שהאבר מחובר בגוף העובר, הוא מטמא אותו במגע, כי מאחר שסופו של האבר להיחתך מהגוף, נחשב כבר עתה כמי שנחתך, [=כל העומד להיחתך כחתוך דמי], ואם כן, מאחר שהוא נחשב כחתוך, הרי זה כמגע גלוי, ולא כמגע בית הסתרים. [ואף שנחלקו חכמים ורבי מאיר לעניין יד של כלי שסופו להיחתך אם הוא נידון כחתוך, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ע"ג, בבשר שהוא רך, הכל מודים, שכל העומד להיחתך נחשב כחתוך].

[לכאורה לא נצרכו דברי האמוראים הללו, אלא לבאר דברי חכמים, באיזה אופן נטמא העובר במגעו באבר שיצא, אבל לדעת רבי מאיר עצמו, מגע בית הסתרים מטמא, ודין פשוט הוא שהעובר נטמא מהאבר אף בעודו מחובר].

< **ולדעת חכמים** – אף שאין השחיטה מתירה את מה שבחוץ, מכל מקום היא

למד מהכתוב, **"וכי ימות מן הבהמה [חלק מהבהמות המתות ולא כולן] אשר היא לכם לאכלה הפגע בנבלתה יטמא עד הערב"**, שמשמע ממנו, **שלא כל אלו שמתות מטמאות טומאת נבלה, אלא חלקן, ומכאן יש לחלק בין המתות שלא בשחיטה, שהן מטמאות, לבין אלו המתות בשחיטה, שאף שהן קרויות מתות ולא שחוטות, כי אין השחיטה מתירה אותם באכילה, מכל מקום אינן מטמאות, שלדבר זה מועילה להן השחיטה.**

עובר של בהמה שהוציא את ידו מרחם אמו חתכו את היד ואחר כך שחטו את האם

מה שנחתך, **טמא כנבילה, ואסור באכילה. אבל מה שבפנים טהור**, אף על פי שבגמר החיתוך נגע בנבילה שבחוץ, כי בשעה שנגע בה, עוד היתה האם חיה, [וכן דין העובר], ובעל חיים אינו מקבל טומאת אוכלים.

עובר של בהמה שהוציא את ידו מרחם אמו שחטו את האם ואחר כך חתכו את היד

< **לדעת רבי מאיר** – מאחר שאין השחיטה מועילה למה שבחוץ, הרי זה כנבילה, **וטמא טומאת נבלה**¹. ולא רק מה שבחוץ טמא, אלא גם מה שבפנים טמא, כי נגע במה

הוספות

¹ מתוך הסוגיה מבואר, שרבי מאיר מטמא, כי לדעתו, שחיטה עושה נימול, כלומר השחיטה מחשיבה את האבר של העובר כאילו נפל ממנו קודם השחיטה, והרי זה כאבר מן החי, שהוא מטמא כנבלה, כפי שיתבאר להלן, אבל אין זה ממש נבלה. וקודם שחיטה לדברי הכל אדם שנגע באבר שבחוץ טהור... ולעיל דקתני הושיט רועה את ידו ונגע בו טהור, לאו דוקא לפי שהוא בפנים, דאפילו הוציא עובר ידו לחוץ, ונגע בו, הרועה טהור, אלא להודיעך כחו דרבי יוסי הגלילי, דאפילו הכי בטמאה טמא. איני מודו רבנן בחוציא ידו לחוץ, ונגע בו, דבטמאה טמא, דלענין מה שבפנים הוא דמקשינן טמאה לטהורה ולא לענין מה שבחוץ. [תוס'].

טפחים, ראוי לשמש מדרס אדם ולפיכך אם **נעשה מדרס הזב** נעשה אב הטומאה. **ובגד שאין בו שלושה טפחים על שלושה טפחים**, אינו ראוי לשמש מדרס אדם, ולפיכך אם דרס עליו הזב, לא נעשה אב הטומאה.

ודווקא לטומאת מדרס שיעור הבגד לקבלת טומאה בשלושה טפחים על שלושה טפחים, אבל לקבל שאר טומאות, שיעור הבגד הוא שיהיה בו שלושה אצבעות על שוש אצבעות, [ואם נגע בו הזב הרי זה טמא טומאת מגע מדרס].

וכשהיה בגד גדול טמא טומאת מדרס, ונתלשו ממנו חתיכות קטנות, שאין בהם שיעור שלושה טפחים, אבל יש בהן שיעור שלוש אצבעות, בטל מהן טומאת מדרס, כי אין בהן שיעור שלושה טפחים, אבל טומאת הן כבגד שנגע במדרס, כי בשעה שנתלשו, נגעו בבגד הגדול, שעדיין טמא טומאת מדרס, [ובשעת הפרישה אין נגיעה זו נגיעת בית הסתרים, כי הן נתלשות זו מזו ואינן מחוברות].

וכשהיה בגד שיש בו שלושה טפחים טמא מדרס, ונחלק, באופן שאין בכל חלק שלושה טפחים, אבל יש בכל חלק שלוש אצבעות, הכל מודים שמכל החלקים בטלה טומאת מדרס, כי אין בהם שלושה טפחים. אבל לעניין טומאת מגע מדרס:

לדעת רבי מאיר – כל חלק שיש בו שלוש אצבעות, טמא כמי שנגע במדרס, כי כשהיה הבגד מחובר, היה בו טומאת מדרס, וכל החלקים נגעו בו באותה שעה, ונעשו

מועילה לו שלא יחשב נבילה, [כשם ששחיטה מועילה לטריפה שלא תחשב נבילה], ואם כן, מה שבחוף נידון כטריפה, ושאר הברש שנגע בו, אינו טמא אלא כמי שנגע בטריפה, ולדברי אבוה דשמואל, אף שהטרפה אינה מטמאה מן התורה כלל, מדרבנן היא מטמאה את המוקדשים. [ולדעת רבי מאיר יש לחלק בין שחיטת טרפה, המועילה לה, שלא תהא נבילה, כי היא שחיטת גוף הטרפה, לבין שחיטת האם, שאינו מועילה לאבר העובר שיצא, שלא יהא נבילה, כי אינה שחיטת העובר עצמו, אלא שחיטת אמו, ואין שחיטת האם מועילה, אלא למה שבתוכה. וחכמים השיבו על כך, שאדרבה, שחיטת האם מועילה לעובר יותר ממה שמועילה לעצמה, שכן אם נחתכו ממנו אברים כטחול וכליה ועודם בתוכה, אין השחיטה מועילה להתירם, ואילו את העובר שבתוכה, שחיטת האם מתירה].

- לדעת רב חסדא [בדף ע"ד], לא אמרו חכמים, שהשחיטה מועילה לאבר העובר שיצא, שלא יהיה כנבלה, אלא כשהעובר חי, ונמצא שהוא בתורת שחיטה [אם ייוולד], אבל כשהעובר מת, ואינו בתורת שחיטה [אם ייוולד], אין השחיטה מועילה לאבר שהוציא שלא יהיה נבילה.

- ולדעת רבה [בדף ע"ד] אין חילוק בדבר, ובין כשהעובר חי ובין כשהעובר מת, שחיטת האם מועילה לאבר שהוציא, שלא יהיה כנבלה.

בגד של שלושה טפחים על שלושה טפחים שנחלק

בגד שיש בו שלושה טפחים על שלושה

זמן שלא נחתך ממנו העודף, נחשב הוא כמחובר בו, ולפיכך **אינו נטהר עד שיטביל כולו**, שכן אין כלי נטהר בטבילת חציו.

אבר המדולדל בבהמה

א. **אבר המחובר בבהמה בחייה, דינו כבעל חיים, שאינו מקבל טומאה כלל**, [אבל אסור באכילה עד שתשחט, כדין אבר מן החי. וכשנשחטה הוא מותר באכילה, ואחר שהוכשר מקבל טומאה, אם תגע בו טומאה, כדין כל האוכלים].

ב. **ואבר שנתלש מן הבהמה בחייה, טמא כנבלה³**, [ואסור באכילה לעולם, כדין אבר מן החי].

ג. **ואבר המדולדל בבהמה, [שרובו תלוש, ומקצתו מעורה בה], כל זמן שהבהמה חיה, אינו נחשב כתלוש לגמרי, ולכן אינו מטמא כנבלה, אבל אינו נחשב כמחובר לגמרי, שלא יקבל טומאה כלל, אלא מקבל הוא טומאה, אם תגע בו טומאה, ככל אוכל, המקבל טומאה כשיגע בטומאה. [ואסור באכילה כאבר מן החי].**

ונחלקו חכמים מה דין האבר הזה [לעניין טומאה], כשהבהמה נשחטה כדין:

טמאים גם כמי שנגעו במדרס, וטומאה זו לא בטלה מהם.

ולדעת רבי יוסי – מחמת מה שנגעו בבגד הגדול בעודו מחובר, לא יטמאו החלקים, כי מגע בית הסתרים הוא, ומגע בית הסתרים אינו מטמא, ולכן כל החתיכות טהורות לגמרי. [ורק אם מתחילה, כשדרס הזב על הבגד, גם נגע בבגד¹, יש בבגד טומאת מגע מדרס עם טומאת מדרס, וכשנחלק, נותרה בחלקים טומאת מגע מדרס].

דף עג

טהרת כלי שיש להם בית

יד ארוך שעתיד להיקצץ

לדעת רבי מאיר – כשנטמא כלי, שיש לו בית יד ארוכה, שאינו צריך בכל אורכה, ועומד לקצרה, דיו בכך שיטביל את הכלי עד המקום שעתיד לחותכו, כי מאחר שעומד להיחתך נחשב הוא כמי שכבר נחתך ואין צורך להטביל אלא את הכלי ולא את מוה שנחתך ממנו².

ולדעת רבי יהודה – כלי, [שהוא קשה], כל

הוספות

¹ שנגע בו מקמי מדרס איירי, או שיחף דרס, דהוה ליה מדרס ומגע הזב בבת אחת, דאי לבסוף, לא אתי מגע דקיל, וחייל אמדרס החמור ... [ואם תאמר, דבשלהי העור והרטוב ... היכי חייל אחר המחשבה, טומאת אוכלין דקיל, אטומאת אבר מן החי דחמיר. ויש לומר, דטומאת אוכלין חמיר, שראוי להצטרף עם פחות מכביצה אוכלין, אבל קודם שיחשב עליהם לא היה ראוי להצטרף]. **והרב רבי שמשון אומר**, דשבע ליה טומאה לא שייך בדבר שהטומאה באה מגופו, וחייל שפיר אפילו קל על חמור, וכפירושו משמע בהקומץ רבה ... ויש לדחות ... [תוס'].

² ואם תאמר ואידך ליהוי חציצה, דהוי מיעוטו המקפיד, דמיעוטו המקפיד חוצץ בכלים כמו באדם ... ויש לומר, דאיירי בידות הכלים העשויין כעין חוליות, כאותן שלשלאות של ברזל העשויין בטבעות. [תוס'].

³ ומכל מקום אינו כנבלה ממש, שכן רק בעודו שלם, בשר גידים ועצמות, הוא מטמא כנבלה, אבל פירש ממנו בשר בלבד, אינו מטמא כנבלה, מה שאין כן נבלה, שיש בה טומאה אף בבשר בלבד.

יהיה נבלה, כי פירש מחיבורו בבהמה לגמרי, שהרי אין לו דרך לחזור להיות מחובר בה, להיות ניתר עמה באכילה.

[אולם לשון זו נדחית בגמרא, כי מבואר ממשנתנו, שלכל הפחות, לאחת מן הדעות, השחיטה מועילה לאבר המדולדל שלא יחשב כנבלה].

< ולדברי רבי יוחנן ללשון שני – לעניין אבר מדולדל בבהמה, מודה רבי מאיר לחכמים, שהשחיטה מועילה לו, שלא יחשב נבלה.

וביאר רבי יוסי ברבי חנינא, שהסיבה שבזה רבי מאיר מודה, כי לדעתו יש לחלק בין אבר מדולדל בבהמה שהוא מחובר לגוף הבהמה ולכן יש לשחיטה להועיל לו לכל הפחות שלא יהיה נבלה. לבין אבר של עובר שאינו מחובר בבהמה עצמה, שהשחיטה אינו מועילה לו שלא יהיה נבלה.

וכן אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן, שלדברי הכל, אין השחיטה עושה ניפול באבר המדולדל, כלומר, אין לדון את האבר כאילו כבר נפל, ואינו מחובר בבהמה, אלא מחובר הוא בה, והשחיטה מועילה לו שלא יטמא כנבלה. ודווקא בשחיטה האבר נחשב כמחובר בבהמה, אבל מיתה עושה ניפול, כלומר, אם מתה הבהמה מאליה, יש להחשיב את האבר המדולדל, כאילו כבר נפל ממנה קודם המיתה, ובכך יהיה נידון כאבר מן החי, ולא כאבר מן הנבלה, [ואף שאין חילוק בין אבר שלם מן החי, לאבר

< לדברי רבי שמעון בן לקיש – כשם שנחלקו רבי מאיר וחכמים, [בדף ע"ב], בדין אבר שהוציא העובר קודם שחיטת האם, שאין שחיטת האם מועילה לו להתירו באכילה, כי אינה מועילה אלא למה שבתוך הרחם, שלדעת רבי מאיר, כמו כן שחיטת האם אינה מועילה לו, שלא יהא נבלה, ולדעת חכמים, לדבר זה מועילה לו שחיטת האם, ואינו מטמא כנבלה. כמו כן נחלקו לעניין אבר המדולדל בבהמה עצמה, שלדברי הכל אין השחיטה מועילה להתירו באכילה, שלדעת רבי מאיר, מאחר שאין השחיטה מועילה לאבר להתירו באכילה, אינה מועילה לו כלל, והרי הוא כאבר של נבלה, שהוא מטמא. ולדעת חכמים, אף שאין השחיטה מועילה לאבר להתירו באכילה¹, היא מועילה לו שלא יחשב כנבלה, ולכן אינו מטמא, [אבל אסור באכילה, ומקבל טומאה אם תגע בו טומאה אחר שהוכשר לקבל טומאה].

< ולדברי רבי יוחנן ללשון ראשון – לעניין אבר מדולדל בבהמה, מודים חכמים לרבי מאיר, שאין השחיטה מועילה לו כלל, ומאחר שאינה מועילה לו הרי זה כנבלה.

וביאר רבי יוסי ברבי חנינא, שהסיבה שבזה חכמים מודים, כי לדעתם יש לחלק בין אבר של עובר, שיצא קודם שחיטה, שהשחיטה מועילה לו שלא יהיה נבלה, כי עדיין לא פירש מחיבורו בבהמה לגמרי, שהרי אם יחזיר את האבר פנימה, תועיל לו השחיטה אף להיתר אכילה. לבין אבר מדולדל בבהמה, שהשחיטה אינו מועילה לו שלא

הוספות

¹ לפי המבואר להלן, יתכן שאיסור זה הוא רק מדברי חכמים, כי שחיטה אינה עושה ניפול, ואם כן, מעיקר הדין אין כאן טומאת נבלה, כמו שאין בגוף השחוטה טומאת נבלה. ויליע בדבר.

שיוכשרו לקבל טומאה¹. [ולדעת רבי מאיר, אינם צריכים הכשר נוסף, כי מוכשרים ועומדים הם בדם השחיטה. ולדעת רבי שמעון, צריכים הכשר נוסף, כי דם השחיטה אינו מכשיר אבר מדולדל בבהמה, שאינו נחשב כידה לעניין הכשר].

ומכל מקום, אף שמשנה מפורשת היא, הוצרך רבי יוחנן ללמד זאת, כי את המשנה היה ניתן לפרש באופן אחר, והוא, שבאמת הבשר והאבר נידונים כמי שפרשו מחיים, ומה שנאמר שם שאינם מטמאים בלא הכשר, אין הכוונה לאבר, כי אבר מן החי מטמא כנבלה, אלא לבשר, שכן בשר מן החי אינו מטמא, אלא כשיגע בטומאה, אחר שיוכשר לקבל טומאה, והוא הדין לבשר הפורש מאבר מן החי².

אכילת אבר המדולדל

בהמה שנשחטה או שמתה

< לפי מה שנתבאר, שאבר מדולדל בבהמה שמתה, נידון כמי שנפל ממנה בחייה, הבא לאוכלו, עובר משום איסור אבר מן החי, ולכן כשמתרים בו שלא יאכל, יש להתרות בו שלא יאכל אבר מן החי, ולא להתרות בו שלא יאכל נבלה, ואם עבר על ההתראה ואכל, הרי זה לוקה, כדן מי שעבר על איסור תורה.

שלם מן הנבלה, ושניהם מטמאים בשווה כנבלה, מכל מקום יש חילוק ביניהם לעניין בשר הנתלש מהם, שבשר הנתלש מאבר מן הנבלה, נחשב כבשר נבלה, המטמא כנבלה, אבל בשר הנתלש מאבר מן החי, נידון כבשר מן החי, שאינו מטמא כנבלה, אלא שמקבל טומאה אם יגע בטומאה].

משנה שבה מבואר שמתה עושה ניפול

בפרק העור והרוטב מבואר, שבהמה שמתה, והיו בה בשר מדולדל, וכן אבר מדולדל, אינם נידונים כבשר ואבר של נבלה, אלא כבשר ואבר שנפלו ממנה מחיים, ולכן,

- הבשר אינו טמא, אבל אם תגע בו טומאה אחר שיוכשר לקבל טומאה, יהיה טמא.

- והאבר טמא, כאבר שפרש מן החי, ולא כאבר מן הנבלה.

משנה שבה מבואר ששחיטה אינה עושה ניפול

בפרק העור והרוטב מבואר, שבהמה שנשחטה, והיו בה בשר מדולדל, וכן אבר מדולדל, אינם נידונים כבשר ואבר שנפלו ממנה מחיים, [שיהיה האבר מטמא כנבלה], אלא כבשר ואבר שמחוברים בה, ואינם מטמאים, אלא אם יגעו בטומאה, אחר

הוספות

¹ ובדף ע"ו בגמרא יש ברייתא בה מבואר ששחיטה עושה ניפול.

² [ומבואר בגמרא שבוה יש חידוש נוסף], סלקא דעתך אמינא, הואיל ומטמא טומאה חמורה אגב אביו, לא ליבעי הכשר, כשפירש ממנו ... קא משמע לן דוקא דבר שסופו לקבל טומאה חמורה אינה צריך הכשר, אבל דבר שרק תחלתו קיבל טומאה חמורה ... ואין עוד סופו לטמא טומאה חמורה משפירש, צריך הכשר. כך פירש בקונטרס. והדין עמו שפירש כן, דדוקא כשפירש צריך הכשר, אבל בעודו מחובר, אין צריך הכשר להצטרף לפחות מכביצה, אף על גב דמעשה עץ שימש ... [תוס'].

כגון באבר שנפל מהם.

אלא שללמד דין זה, שהנוגע באבר שנפל מהם, נטמא, די היה לכתוב, "וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם □ טָמֵא", ולא היה צריך לכתוב "בְּמִתָּם", [שכן כבר מבואר בכתוב אחר, שטומאת שרצים היא אחר שנעשו נבלה, "וְכִי יִפֹּל מִנְבֵלָתָם"], ומאחר שנכתב "בְּמִתָּם", למדנו, שפעמים האבר של השרץ שהכתוב הזה מדבר בו, נחשב כחלק נפרד מהשרץ, ולא כמחובר לשרץ, רק מחמת המיתה, כלומר שעד המיתה היה נחשב כמחובר בשרץ, והמיתה החשיבה אותו כמופרד מהשרץ, כגון שהיה אבר מדולדל בשרץ, והמיתה החשיבה אותו כנופל ממנו, שהמיתה עושה ניפול.

ומתוך שנאמר הדין הזה על המיתה, יש ללמוד שדווקא מיתה עושה ניפול, אבל שחיטה אינו עושה ניפול, ואבר המדולדל נחשב כמחובר גם אחר השחיטה.

ומאחר שבשרצים אין שחיטה, אם לא נאמר הדין הזה לעניין שרצים עצמם, נאמר הוא לעניין בהמות, [=אם אינו עניין לשרצים, דלאו בני שחיטה נינהו, תנהו עניין לבהמה], ומכאן, שבבהמה, שחיטה אינה עושה ניפול, ומיתה עושה ניפול.

שחט בן תשעה חי בתוך מעי אמו

לדעת חכמים, שחיטת האם מועילה להתיר את עובריה, [כפי שנתבאר עד עתה בדפים

< ולפי מה שנתבאר, שאבר מדולדל בבהמה שנשחטה, נידון כמי שלא נפל ממנה בחייה, מעיקר הדין מותר לאוכלו, כבשר בהמה שחוטה, אבל מדברי חכמים הוא אסור, והאוכל ממנו אינו לוקה.

ומה ששנינו, שהכתוב, "וְאִנְשֵׁי קִדְשׁ תִּהְיוּ לִי וּבָשָׂר בַּשְּׂדֵה טֹרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכֶבֶד תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ", בא ללמד על האבר והבשר המדולדלים בבהמה ובחיה ובעוף ששחטם, שהם אסורים, אינו אלא אסמכתא בעלמא.

דף עד

מניין שמיתה עושה ניפול

ושחיטה אינה עושה ניפול

בעניין טומאת שרצים נאמר, "... אֲלֶה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל הַשָּׂרָץ כֹּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמִתָּם טָמֵא עַד הָעֶרֶב. וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמִתָּם טָמֵא...".

ומתוך שנאמר, "כֹּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמִתָּם טָמֵא", יש ללמוד, שהנוגע בהם כשהם שלמים, [אחר שמתו], נטמא. [ומה שנאמר בכתוב הזה "בְּמִתָּם", בא ללמד, שאינם מטמאים אלא כשהם לחים, כמו בשעת מיתה, אבל אחר שהתייבשו, אינם מטמאים].¹

ומתוך שנאמר, "וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם טָמֵא", למדנו, שלא רק הנוגע בהם כשם שלמים נטמא, אלא אף הנוגע בחלק מהם,

¹ הוספות

¹ ואם נאמר הא אכתי צריכי לכדדרשינן בחער והרוטב, יכול בשר הפרש מן השרצים יהא טמא, תלמוד לומר במותם, מה מיתה שאינה עושה חליפין כו'. ויש לומר דכעין מותם וההיא דרשה, מחד "במותם" נפקא. אי נמי דרשה דחתם, מנבלתם נפקא, מה נבלה שאין עושה חליפין, ונקט במותם לפי שהיא דרשה פשוטה. [תוס'].

- ואם נאמר, ששחיטת עובר מתירה אותו, טרפה שמעולם לא היתה בתורת היתר על ידי שחיטה, היא בהמה שנעשית טרפה מתחילת יצירתה, כגון שנוצרה בעלת חמש רגלים¹.

איזה עובר נותר בשחיטת אמו

כבר נתבאר בדף ס"ט, שהעובר הנמצא במעי אמו [=בן פקועה], נותר באכילה בשחיטת אמו.

< וכשאותו עובר אינו בן קיימא, כגון שהיה בן שמונה חודשים, [בין נמצא חי ובין נמצא מת], או שהיה בן תשעה חודשים מת, הכל מודים שהוא בטל לאמו, והוא בכלל הכתוב, המלמד, שהעובר הנמצא במעי אמו, נותר בשחיטת אמו. ומאחר שהוא נחשב כאבר של אמו, כולו מותר, ואפילו חלב שיש בו במקומות שבבהמה הוא אסור, וכן כיד הנשה שלו מותר, ורק דמו אסור, [אבל אין חיוב כרת על אכילתו].

< אבל כשנמצא העובר בן קיימא, כגון בן תשעה חודשים חי, בזה נחלקו חכמים:

לדעת רבי מאיר – מאחר שנגמרו חודשיו, והוא חי, הרי זה כבהמה בפני עצמה, ולכן (א) אינו בטל לאמו, להיות נותר בשחיטתה, אלא טעון שחיטה לעצמו. (ב) וכמו כן נחשב כוולד בפני עצמו, ונוהג בו איסור אותו ואת בנו, שלא ישחטנו באותו יום שנשחטה אמו. (ג) נוהג בו איסור חלב. (ד) נוהג בו איסור גיד

הקודמים], ונסתפק רב הושעיא, האם כל זמן שהוא עובר, רק שחיטת אמו מתירה אותו, אבל שחיטת עצמו אינה מתירה אותו, [שאם יושיט ידו למעי אמו לשוחטו לא יהא נותר בכך], או שגם שחיטת עצמו מתירה אותו, [ואם יושיט ידו למעי אמו לשוחטו, יהא נותר בכך].

וכמו כן נסתפק רב הושעיא, לדעת רבי מאיר, האומר, שאם העובר כבר בן קיימא, שחיטת האם אינה מתירה אותו אף בעודו במעיה, וטעון הוא שחיטה בפני עצמו, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], האם רק אחר שיצא ממעי אמו השחיטה מתירה אותו, או אף בעודו במעיה ניתן לשוחטו.

במשנתנו [בדף ע"ב] רצו לומר, שהסיבה ששחיטה מועילה לטרפה שלא תחשב נבילה, כי הטרפה שונה מנבלה בכך, שמתחילה, קודם שנעשית טרפה, היתה עומדת להיות מותרת בשחיטה, ולכן גם אחר שנטרפה, היא בתורת שחיטה, לעניין זה שלא תהא נבלה, מה שאין כן נבלה, שמעולם לא היתה בתורת שחיטה.

ודחו זאת, כי יש טרפות שמעולם לא היו בתורת היתר על ידי שחיטה, ובכל זאת השחיטה מועילה להן שלא יחשבו נבלה.

- אם נאמר, ששחיטת עובר אינה מתירה אותו, כל שנטרף בעודו במעי אמו, הרי זה טרפה שלא היתה מעולם בתורת היתר על ידי שחיטה.

הוספות

¹ לכאורה הוא הדין כשנעשית טרפה אחר היצירה וקודם החודש התשיעי של ההריון.

חי הנמצא במעי אמו, האם נחשב כחלק

הנשה.

ממנה, או כבהמה בפני עצמה, לעניין דיני אכילה, [כגון להיות נותר בשחיטתה, ולאכול חלב וגיד הנשה שבו], מכל מקום, הכל מודים, שלדברים הבאים הוא נחשב כבהמה גמורה וחי:

א. לעניין הרבעה, שנוהג בו **הכתוב**, "בְּהֶמְתָּךְ לֹא תִרְבֵּיעַ כְּלָאִים", ואסור להרביעו עם מין אחר.

ב. לעניין חרישה [ושאר מלאכות], שנוהג בו **הכתוב**, "לֹא תַחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר וּבְחֶמֶר יַחְדָּו" ואסור לחרוש בו, או לעשות בו מלאכה, עם מין אחר.

חלבו של גיד הנשה

לדעת רבי מאיר – כשם שגיד הנשה אסור, כך חלבו [=שומנו] **אסור**¹, ולכן, הבא לאכול את הבשר, מחטט אחר גיד הנשה בכל מקום שהוא, וחותרך שומנו מעיקרו, [כלומר אף השומן שלו הנבלע ונשרש בבשר].

ולדעת רבי יהודה – חלבו [=שומנו] של גיד הנשה **מותר**, ולכן, הבא לאכול את הבשר, דיו בכך שחותכו עם חלבו בשוה, ונוטל את החלב הגבוה ממנו, שהוא דומה לגיד עצמו, ואסור מדרבנן, אבל השורשים של חלבו הנבלעים בבשר, מותרים.

דמו של שיל

< **לדעת רבי מאיר**.

ולדעת חכמים [=רבי יהודה. וכן לדעת רבי שמעון שזורי] – אף זה, מאחר שנמצא במעי אמו בשעת שחיטתה, **נותר באכילה בשחיטת אמו**. [וזה הוא דין התורה, בין לדעת חכמי משנתנו [=רבי יהודה], ובין לדעת רבי שמעון שזורי. ושויים הם גם למעשה, כשאותו עובר הנמצא חי, נהרג מיד אחר שנמצא, קודם שהלך על רגליו. אבל אם אחר שנמצא הלך על רגליו, נחלקו, שלדברי חכמים, מדרבנן אסור לאוכלו בלא שחיטה, כי הרואה שהוא נאכל בלא שחיטה, לא ידע שבו פקועה הוא, ויבוא לומר שאוכלים בהמה הטעונה שחיטה, בלא שחיטה. ולדברי רבי שמעון שזורי, לא נאסר מדרבנן, ואפילו חי כמה שנים, והולך וחורש, מותר באכילה בכל אופן שיהרג, ואינו טעון שחיטה]. (ב) וכמו כן מאחר שאינו נחשב כוולד בפני עצמו אלא כחלק מאמו, לא נוהג בו איסור חלב. (ג) ולא נוהג בו איסור גיד הנשה.

- וכל זה כשנמצא בן קיימא במעי שחוטה, אבל אם מתה אמו שלא בשחיטה, הכל מודים שהעובר הנמצא במעיה, טעון שחיטת עצמו, להיות מותר באכילה.

דברים שבהם הכל מודים שעובר בן קיימא הנמצא במעי אמו נחשב כבהמה בפני עצמה

לדברי רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, אף שנחלקו רבי מאיר וחכמים בדין בן קיימא

¹ ולדעת רבי מאיר גם חלב גיד הנשה של שיל [=בן קיימא הנמצא במעי אמו], דינו כן. הוספות

הנפש, ולכן אין בו חיוב על אכילת דם האברים.

פדיון פטר חמור בבן פקועה

< לדעת רבי מאיר.

– הכל מודים, שבן פקועה חי, הנמצא במעי אמו, מאחר שהוא טעון שחיטה, **הרי הוא כשה גמור לכל דבר, ופודים בו פטר חמור**¹.

< לדעת חכמים [=רבי יהודה].

– **לדברי מר זוטרא**, מאחר שלדעת חכמים, השה הזה אינו טעון שחיטה, כי כבר נותר באכילה על ידי שחיטת אמו, הרי זה נידון כבשר [שבסל], ולא כשה חי, ולכן **אין פודים בו פטר חמור**. וכן יש ללמוד דין זה מהכתוב בעניין פדיון פטר חמור שנאמר בו "תִּפְדֶּה בְּשֶׁה" שמצד אחד יש ללמוד בגזרה שווה מקרבן פסח, שנאמר בו, "וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית אֲבֹת שֶׁה לְבֵיתוֹ", ואינו כשר בבן פקועה, אלא בשה, שנולד כדרכו, שהוא בן שנה והוא זכר תמים, וכמו כן פדיון פטר חמור, לא יהא אלא בשה, שנולד כדרכו, והוא בן שנה, והוא זכר תמים. ומצד שני יש ללמוד מהריבוי, "תִּפְדֶּה", שפדיון פטר חמור אף בבן פקועה, בכל שנה שלו, ומכל מין ובעל מום, ומאחר שיש ללמוד כך, ויש ללמוד כך, מסתבר שהגזרה שווה באה ללמוד, שאין לפדות בבן פקועה, כי הוא דומה לבשר שבסל, והריבוי בא ללמוד, שפודים אף בנקבה ובעל מום.

– הכל מודים, **שדמו של שליל** [=בן קיימא הנמצא במעי אמו], **אסור, ככל דם בהמה**, שהרי לדעת רבי מאיר, שליל דינו כבהמה גמורה, **וכשאכל את דם הנפש שלו, חייב כרת, וכשאכל שאר דמו, אינו חייב כרת, אבל עובר בלא תעשה**].

< לדעת חכמים [=רבי יהודה].

– **לדברי רבי יוחנן**, אף על פי שלדעת רבי יהודה, השליל נידון כאבר מאמו, ולכן חלבו מותר, **דמו אסור, ככל דם האברים שהוא אסור**, [ולדעת רבי יהודה, **יש בו חיוב כרת**, כאכילת דם הנפש, שכן, רבי יהודה לומד מהריבוי "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ", שכל דם האברים דינו כדם הנפש, והאוכלו חייב כרת].

– **ולדברי רבי שמעון בן לקיש**, לדעת רבי יהודה, כשם שחלבו של השליל מותר, [משום שהוא נחשב כאבר של אמו], **כך דמו מותר**, [וביאר רבי זירא, שאינו מותר לגמרי, אלא **שאין בו חיוב כרת**, שלא כשאר דם האברים, שיש בהם חיוב כרת לדעת רבי יהודה, הלומד זאת מהריבוי, "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ"], וביאר רב יוסף בריה דרב סלא חסידא, שהסיבה לכך, שלדעת רבי יהודה אין חיוב על אכילת דם השליל, כי מאחר שחיוב דם האברים למד בריבוי, המשווה את דם האברים לדם הנפש, אין לחייב על אכילת דם האברים, אלא במקום שיש חיוב על אכילת דם הנפש, להוציא שליל, שאין בו חיוב על אכילת דם הנפש, כי אין בו דם

הוספות

¹ אף בפחות משווייו, דאי בשווייו הא קיימא לן בבכורות דאפילו בשלקי מפרקיני. [מרש"י].

דף עה

דין טומאה בבן פקועה חי

לדעת רבי שמעון בן אלעזר משום רבי יוסי הגלילי – בן פקועה, אפילו הוא חי ובן קיימא, מאחר שניתר לאכילה בשחיטת אמו, [כדעת חכמי משנתנו], **נידון הוא כמאכל, ולכן מקבל הוא טומאת אוכלים אחר שיוכשר לקבל טומאה.** [ולדעה זו שנינו, שבן פקועה, אף על פי שהוא חי, כשעבר בנהר הוכשר לקבל טומאה, וכשנכנס אחר כך לבית הקברות, נטמא].

ולדעת חכמים – בן פקועה, אף על פי שהוא ניתר לאכילה בשחיטת אמו גם כשהוא חי, [כדעת חכמי משנתנו], מכל מקום, כל זמן שהוא חי, אינו **נידון כמאכל, המקבל טומאה, אלא כבעל חיים, שאינו מקבל טומאה.**

מאמתי דגים מקבלים טומאה

לדעת בית שמאי – מאחר שדגים אינם טעונים שחיטה, **משעה שניצודו לאכילה, נידונים הם כמאכל, ומקבלים טומאת אוכלים, אף על פי שעודם חיים.**

ולדעת בית הלל – כל זמן שהדגים חיים, הם נידונים כבעלי חיים, ואינם מקבלים טומאה, אף על פי שניצודו לאכילה, **ורק משעה שימותו, הם מקבלים טומאת אוכלים.**

– **ולדברי רב אשי, אף על פי שלדעת חכמים, השה הזה מותר באכילה בלא שחיטה, מכל מקום, מאחר שהוא רץ והולך, רץ ובא, הוא נידון כשה חי, ופודים בו פטר חמור.**

למנות בו ראשון ושני

לדעת רבי יוחנן – בן קיימא [=עובר בן תשעה חודשים חי] הנמצא במעי אמו, נידון כבהמה אחרת לעניין קבלת טומאה, ולכן, **אם נטמאה האם, בנה אינה ראשון לטומאה כמותה, אלא שני לטומאה, כמי שנגע בה.**

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – בן קיימא [=עובר בן תשעה חודשים חי] הנמצא במעי אמו, נידון כחלק ממנה לעניין קבלת טומאה, ולכן **אם נטמאה האם, בנה ראשון לטומאה כמותה.**

ועוד נפקא מינה ממחלוקת זו, לעניין הכשר טומאה.

שאם העובר נחשב כחלק מהאם, [כדעת רבי שמעון בן לקיש], כשהאם מוכשרת לקבל טומאה, על ידי משקה שנגע בה, גם בנה מוכשר לקבל טומאה, ואין צריך הכשר אחר.

אבל אם הבן הוא כבהמה אחרת [כדעת רבי יוחנן], הרי זה טעון הכשר משקה בפני עצמו. [ומה ששנינו, שהבן מוכשר בשחיטת האם, אף כשלא נפלו משקים אלא על האם, הוא כדעת רבי שמעון, האומר, שהשחיטה עצמה מכשירה, משום שמתירה באכילה, ובזה גם הוולד מוכשר על ידי שחיטת האם, כי על ידה הוא מותר באכילה].

[בחייה], מעתה אינו נחשב כחלק ממנה, והרי הוא כבהמה בפני עצמה, **וחלבו אסור** ככל חלב בהמה. [=אוריא גרים].

ודעת רבי שמעון בן לקיש – אף על פי שיצא הנפל ממעי אמו, מאחר שיצא קודם זמנו, ולא כלו חודשי עיבורו, אינו נחשב כבהמה שחלבה אסור, שאינו נגמר להיקרא בהמה אלא בגמר עיבורו, ולכן **חלבו מותר**. [=חודשים גרמי].

< **ללשון שני** :

הכל מודים, שהנפל שנולד קודם זמנו, לא נגמר להיות בהמה שחלבה אסור, **וחלבו מותר**. [=חודשים גרמי].

חלב עוברים [שכלו ימי עיבורם ועדיין לא נולדו]

ללשון שני בגמרא, נחלקו רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, בדין חלבו של עובר, שכלו ימי עיבורו, ועודו במעי אמו, כגון שהושיט אדם ידו למעי אמו, ותלש חלב של עובר בן תשעה חודשים שבמעיה:

לדעת רבי יוחנן – מאחר שכלו ימי עיבורו, נגמר להיות בהמה, ולכן **חלבו אסור**. [=חודשים גרמי].

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – אין נגמר להיות בהמה, אלא כשייוולד אחר גמר ימי עיבורו, ולכן **חלבו מותר**. [=חודשים ואוריא

ולדעת רבי עקיבא – כל זמן שהדגים חיים בבריאות, אינם מקבלים טומאה, אבל **משעה שנתייבשו, באופן שודאי ימותו, ולא יוכלו לחיות**, [וזה נקרא בגמרא דג מקרטע¹, כלומר מפרפר, כגון שיבש בו כסלע בין סנפיריו], הם מקבלים טומאה, אף על פי שלא מתו ממש. **[ולדעה זו, נסתפק רב חסדא, מה דין דג שנולדו בו סימני טרפה** [כגון שניקבו מעיו], **האם נחשב הוא כדג שאינו ראוי לחיות, ומקבל טומאה, או שלא**. ויש להסתפק כן אף לדעת האומרים שטרפה ראויה לחיות, כי יתכן שאף לדבריהם רק טרפה בבהמה ראויה לחיות, שבהמה חיונה גדול, אבל בדגים, מודים הם שטרפה אינה ראויה לחיות, כי בנקל הם מתים. ומצד שני, יש להסתפק כן אף לדברי האומרים שטרפה אינה ראויה לחיות, כי יתכן שאף לדבריהם רק טרפה בבהמה אינה ראויה לחיות, שרק בבהמות [וחיות ועופות] נאמרו דיני טרפה, אבל בדגים, מודים הם שטרפה ראויה לחיות, כי לא נאמר בהם טרפות].

חלב נפלים

< **ללשון ראשון** :

דעת רבי יוחנן – נפל [=עובר הנולד קודם זמנו ולכן אינו חי], מאחר שיצא ממעי אמו

הוספות

¹ ותוסי' כתבו, דג מקרטע איכא בינייהו, לאו בין רבי עקיבא ובית הלל, [דמחלוקתן מפורש בהדיא, דלביית הלל דוקא משימותו], אלא בין בית שמאי לרבי עקיבא קאמר, דתרווייהו מחיים מטמו, ומפרש דאיכא בינייהו דג מקרטע, פירוש שקופץ ומדלג בחוזק, דלביית שמאי טמא, ולרבי עקיבא טהור, כיון דאם זורקו במים הוא יכול לחיות, ומקרטע לשון כח וחיות גדול, כמו שהביא בערוך, מדאמר בילמדנו בפרשת בהעלותך, וכיון שהוא יוצא ורואה את הנו, מיד הוא מתחיל שמח, ועומד ומקרטע לפניו, תדוך דאבה, מתרגמינן קדמיה מקרטע. [תוסי'].

< **לדעת רבי שמעון בן לקיש – מכאן יש ללמוד, שחלב השליל אינו קרוי חלב, ולכן הוא מותר באכילה.** [כפי דעתו כמבואר לעיל].

< **ולדעת רבי יוחנן – אין ללמוד מכאן שחלב השליל אינו קרוי חלב, ומותר באכילה, אלא שאינו ראוי להקרבה בלבד, אבל קרוי חלב ואסור באכילה.** [כפי דעתו כמבואר לעיל].

השווה את הטרפה ומצא בה עובר בן

קיימא [=בן תשעה חודשים חי]

< **לדעת רבי מאיר**, [האומר, שכן קיימא הנמצא במעי אמו, אינו נותר בשחיטתה, כי] נחשב הוא כבהמה בפני עצמה, ולכן שחיטת האם הטרפה, אינה מעלה ואינה מורידה לבנה, **וניתר הוא בשחיטת עצמו בלבד.**

< **ולדעת חכמים**, [האומרים, שכן קיימא הנמצא במעי אמו, נותר בשחיטת האם, כי נחשב הוא כאחד מאבריה]:

- **לדברי רבי אמי**, מאחר שהבן נחשב כאחד מאברי אמו, אין מועיל לבן אלא שחיטת אמו, וכשם ששחיטת אמו אינה מתירה את עצמה, כי היא טרפה, כך אינה מתירה את בנה, **ואין לו תקנה.**

- **ולדברי רבא**, אין הבן נחשב כאבר של אמו, אלא להתיר עצמו בשחיטתה, אבל אינו בטל לה לגמרי כשאר אברים, שלא תועיל לו

חלב השליל אינו קרב

מבואר בברייתא, **ששני כתובים מלמדים, שחלב השליל אינו בכלל חלב**, [וצריכים שניהם, האחד ללמד שאין בו עונש ואזהרה¹, ואחד ללמד שאין מקריבים אותו עם חלב הקרבנות]:

כתוב אחד, הוא האמור בקרבן שלמים, "וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לְהִ' חֲלָבוֹ הָאֵלֶּיָּה תְּמִימָה לְעֹמֶת הַעֲצָה וְסִירְנָה וְאֵת הַחֲלָב הַמְּכֻסָּה אֵת הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל הַחֲלָב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב. וְאֵת שְׁתֵּי הַקָּלִיֹּת וְאֵת הַחֲלָב אֲשֶׁר עֲלֵהוּ אֲשֶׁר עַל הַפְּסָלִים וְאֵת הַיִּתְרֹת עַל הַקֶּבֶד עַל הַקָּלִיֹּת וְסִירְנָה", דווקא חלב זה, קרוי חלב, ולא חלב השליל.

וכתוב שני, הוא האמור בקרבן אשם, "וְאֵת כָּל חֲלָבוֹ וְקִרְיֵב מִמֶּנּוּ אֵת הָאֵלֶּיָּה וְאֵת הַחֲלָב הַמְּכֻסָּה אֵת הַקֶּרֶב. וְאֵת שְׁתֵּי הַקָּלִיֹּת וְאֵת הַחֲלָב אֲשֶׁר עֲלֵהוּ אֲשֶׁר עַל הַפְּסָלִים וְאֵת הַיִּתְרֹת עַל הַקֶּבֶד עַל הַקָּלִיֹּת וְסִירְנָה", המלמד, שיש להקריב חלב ושתי כליות של אשם, ולא היה צריך הכתוב הזה לגופו, שכן יש ללמוד בקל וחומר, שאם מהשלמים הם קרבים, כל שכן שהם קרבים מהאשם, [שהוא עדיף על השלמים בכך שלעולם מקריבים ממנו אליה], והסיבה שנכתב הכתוב הזה באשם, ללמד, שכשם שבכתוב הזה, כשנאמר בו חלב ושתי כליות, אין חלב השליל בכלל, [כי האשם הוא זכר ואין בו שליל], כך בשאר קרבנות שנאמר בהם להקריב חלב ושתי כליות, אין חלב

הוספות

¹ כן לשון רש"י, "עונש ואזהרה". ולכאורה כוונתו לכך, שאין בו איסור אכילה של חלב, אלא שאם כן, זה כדברי רבי שמעון בן לקיש בלבד. ויליע בדבר.

שבן קיימא הנמצא במעי טרפה שחוטה, ניתר בשחיטת עצמו, אבל לא ידע אם רבי שמעון בן לקיש נחלק עליו.

ללשון ראשון – הסיבה לכך, שלא ידע רב אסי, אם נחלק רבי שמעון בן לקיש על רבי יוחנן, כי רבי שמעון בן לקיש משהא הוה שהי ליה ושתיק ליה, כלומר, מנהגו של רבי שמעון בן לקיש, שכשאומר רבי יוחנן שמועה שאינו מודה לו, תחילה שוהה רבי שמעון בן לקיש שעה או שתיים קודם שיחלוק עליו, אולי יחזור בו, ובתוך כך יצא רבי אסי, ולא שמע אם נחלק עליו.

וללשון שני – הסיבה לכך, שלא ידע רב אסי, אם נחלק רבי שמעון בן לקיש על רבי יוחנן, כי רבי שמעון בן לקיש משתא הוה שתי ושתיק ליה, כלומר בשעה שרבי יוחנן אמר את הדין הזה, רבי שמעון בן לקיש היה שותה מים, ובתוך כך יצא רבי אסי, ולא ידע אם לאחר שגמר רבי שמעון בן לקיש לשתות, נחלק על רבי יוחנן.

מאמר רב משרשיא, שלדברי האומר חוששים לזרע האב, בן פקועה הבא על בהמה מעלייתא, הולד אין לו תקנה, נתבאר כבר בדף ס"ט.

אופן שבו לא נחלקו חכמים

עם רבי שמעון שזורי

כבר נתבאר בדף ע"ד, שבין לדעת חכמים ובין לדעת רבי שמעון שזורי, מדין תורה, בן קיימא הנמצא במעי אמו, מותר באכילה

שחיטת עצמו, וכשהאם כשרה, ניתר הוא, בין בשחיטת אמו, ובין בשחיטת עצמו, [=ארבעה סימנים אכשר ביה רחמנא], וכשהאם טרפה, ואין שחיטתה מתירה, ניתר הוא בשחיטת עצמו. וכן אמר רב חסדא, וכן שנה רבי חייא, שאף לדעת חכמים, בן קיימא חי הנמצא במעי אמו טרפה, טעון שחיטה לעצמו, וניתר באכילה, וכמו כן, מאחר שנשחט לעצמו, חייב במתנות כהונה, זרוע לחיים וקיבה. ולדברי רבי אסי גם רבי יוחנן אמר כן, [אבל דברי רבי שמעון בן לקיש לא שמע, ואין ידוע אם נחלק בזה על דברי רבי יוחנן].

נמצא במעי טרפה ומת

עובר מת הנמצא במעי טרפה שנשחטה, לדברי הכל, אף שאין שחיטת האם מועילה לו להתירו באכילה, כי היא טרפה, ושחיטת עצמה אינה מתירה אותה, מכל מקום כשם שמועילה לעצמה שלא תהא נבלה, כך מועילה לעובר שלא יהא נבלה.

אבל אם נמצא בן קיימא חי במעי טרפה שנשחטה, ואחר כך מת. לדעת רבי מאיר, מאחר שאין שחיטת האם מועילה לבן קיימא כלל, כשמת זה נעשה נבלה. ולדעת חכמים, מאחר ששחיטת האם מועילה גם לבן קיימא, הועילה שחיטת אמו הטרפה, שלא יהא כנבלה.

רבי אסי שמע דברי רבי יוחנן אבל לא ידע אם רבי שמעון בן לקיש נחלק עליו

לעיל נתבאר שרבי אסי שמע מרבי יוחנן,

בלא שחיטה, אף כשהלך על רגליו.

ומכל מקום לדעת חכמים, מדרבנן הוא אסור בלא שחיטת עצמו, כי הרואה שהוא נאכל בלא שחיטה, לא ידע שבן פקועה הוא, ויבוא לומר שאוכלים בהמה הטעונה שחיטה, בלא שחיטה. [ולדברי רבי שמעון שזורי, לא נאסר מדרבנן, ואפילו חי כמה שנים, והולך וחורש, מותר באכילה בכל אופן שיהרג, ואינו טעון שחיטה].

< ולדברי אביו, כשמפורסם הדבר שזהו בן פקועה, ולא יבואו לטעות בו שנולד כדרכו, מודים חכמים לרבי שמעון שזורי, שלא נאסר באכילה מדרבנן בלא שחיטת עצמו, אלא ניתר בשחיטת אמו.

בדין היתר בן פקועה בשחיטת אמו. (א) לדעת רבי מאיר, אין בן פקועה ניתר בשחיטת אמו, אלא כשאינו בן קיימא. (ב) ולדעת חכמים [=רבי יהודה], בן פקועה ניתר בשחיטת אמו אף כשהוא בן קיימא, אלא שמדרבנן הוא נאסר אם הלך על רגליו. (ג) ולדעת רבי שמעון שזורי, בן פקועה ניתר בשחיטת אמו, אפילו חי כמה שנים, והיה חורש בשדה. [לדברי זעירי אמר רבי חנינא, דעת רבי שמעון שזורי היא, שכשם שבן פקעה מותר בלא שחיטה, כך בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות. ולדעת רבי יוחנן לא התיר רבי שמעון שזורי אלא את בן הפקועה עצמו אבל לא התיר את זרעו].

לדעת זעירי אמר רבי חנינא וכן לדעת רבין

בר חנינא אמר עולא אמר רבי חנינא – הלכה כרבי שמעון שזורי. [ובן פקועה מותר, אפילו הלך על רגליו, ואפילו זרעו מותר].

ולדעת רב אשי [כדעת רבי יונתן] – הלכה כחכמים. [ובן פקועה אינו מותר אלא כשלא הלך על רגליו].

לדעת רבי יונתן הלכה כרבי שמעון שזורי במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי בלבד א. מסוכן.

במסכת גיטין מבואר, שאין כותבים גט לאשה, עד שיצווה הבעל שיכתבו ושיתנו

< ולדברי אביו, כשמפורסם הדבר שזהו בן פקועה, ולא יבואו לטעות בו שנולד כדרכו, מודים חכמים לרבי שמעון שזורי, שלא נאסר באכילה מדרבנן בלא שחיטת עצמו, אלא ניתר בשחיטת אמו.

- ללשון ראשון, אם היה אותו בן פקועה קלוט, [כלומר שאין פרסותיו שסועות], שבכך הוא שונה משאר הבהמות, הדבר גורם לכך שיזכרו גם דבר זה שהוא בן פקועה, כי מאחר שהוא משונה, יוצא עליו קול שהוא קלוט, וגם שהקלוט הזה הוא בן פקועה, וכך זוכרים את הכל. [=כל מלתא דתמיהא מידכר דכירי לה אינשי].

- וללשון שני, רק אם היה אותו בן פקועה קלוט, וגם אמו היתה קלוטה ובת פקועה, הדבר מתפרסם וזוכרים הכל שהוא בן פקועה. [=תרי תמיהי מידכר דכירי אינשי].

ההלכה לעניין בן פקועה הניתר בשחיטת אמו בדף ס"ד נתבאר, שנחלקו שלושה תנאים

הוספות

¹ לכאורה איסור זרעו אינו אלא מדרבנן.

² וכן קיימא לך, דפסיק כאן הלכה למעשה, ואהאי סמכינן להדליק בשבת בכל שמנים, אף על גב דרבי שמעון שזורי קאמר בפרק במה מדליקין בעיטורן ובנפט דוקא ... [תוס'].
- לז -

שאי אפשר להפריש תרומות ומעשרות בשבת, הקלו חכמים משום כבוד שבת¹, שהקונה ישאל את המוכר, האם עישר, ואם יאמר לו שעישר, סומך עליו, לאכול מהתבואה בשבת. [ובמוצאי שבת יעשר].

ולדעת רבי שמעון שזורי, יש אופן נוסף, שהקלו חכמים להאמין לעם הארץ שאומר שעישר את תבואתו, והוא, **כשהקונה ממנו הפריש מעשרות מהדמאי**, וחזרה תרומת מעשר, [שהיא אחד ממאה מכל התבואה], ונפלה לתוך החולין, ותרומה [בשיעור כזה], הנופלת לחולין, אוסרת את כל התערובת, ומשום הפסד כל התבואה, הקלו חכמים להאמין לעם הארץ, שאם יאמר, שהפריש כבר תרומות ומעשרות מהתבואה, מאמינים לו² שהכל היה חולין, והכל מותר באכילה.

ואמר רבי יונתן שהלכה כרבי שמעון שזורי.

דף עו

רגל אחורית של הבהמה

הירך [=הרגל] האחורית של הבהמה מורכבת משלוש עצמות:

(א) העצם התחתונה, הנחתכת עם הפרסות כשמפשיטים את הבהמה, והיא קרויה ארכובה תחתונה הנמכרת עם הראש.

לה, **ואם היה יוצא למקום סכנה**, ואמר **כתבו גט לאשתי**, אף על פי שלא פירש לתת לה, **כותבים ונותנים** לה, כי מאחר שגילה דעתו שייכתבו לה גט מן הסתם כוונתו שגם יתנו לה כדי שלא תהא זקוקה ליבום ורק מחמת שהיה בהול על נפשו, שכח לפרש את הנתניה

ומתחילה היו אומרים שבכלל דין זה, היוצא בקולר [שנגזר דינו למות ויוצא להריגה], ואחר כך הוסיפו אף המפרש להפלה בים, והיוצא למדבר בשיירה.

ורבי שמעון שזורי הוסיף, שגם **חולה מסוכן** הוא בכלל זה.

ואמר רבי יונתן שהלכה כרבי שמעון שזורי.

ב. תרומת מעשר של דמאי.

תקנת חכמים היא, שאף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים את תבואתם, מאחר שמקצתם אינם מעשרים, הלוקח [=קונה] מהם תבואה, מעשרם דמאי, [כלומר מחמת הספק, הוא מפריש מהתבואה תרומות ומעשרות, כדי שתצא התבואה בודאי מהיות טבל, ורק תרומה ותרומת מעשר האסורות לישראל באכילה נותן לכהנים, אבל את המעשרות המותרות לישראל באכילה, אינו צריך לתת ללוי ולעני, אלא אוכלם בעצמו].

ואם שכח הקונה, ולא הפריש תרומות ומעשרות מהדמאי, והגיעה שבת, מאחר

הוספות

¹ ... בטעמא דתנא קמא דלא שרי אלא בשבת, פליגי בירושלמי, חד אמר מפני כבוד שבת, וחד אמר מפני שאימת שבת עליו ... וקאמר לא אמרו אלא בשוגג, אבל במזיד אסור, דתנינא ושכח לעשרו ... [תוס'].

² בירושלמי מפרש, שאימת דימוע על עם הארץ, דכיון שהופרש, חמור בעיניו יותר, כשחוזר ומתערב .... [תוס'].

צומת הגידים, והעצם קיימת, הרי זו טרפה.

< דעת עולא אמר רבי אושעיא :

– אם נחתכה הרגל למטה מראש הארכובה העליונה, כלומר, **שנשתייר מעט מהארכובה העליונה, הבהמה כשרה.**

– אבל אם נחתכה הרגל למעלה מראש הארכובה העליונה, **שלא נשתייר מארכובה העליונה כלום**, והרי החתך בסוף הקולית, הרי זו **טרפה.**

– ומה שהיא כשרה כשנחתכה הרגל בראש הארכובה העליונה, הוא דווקא כשנחתכה בראשה, אבל אם **נחתכה הרגל בתחתית הארכובה העליונה, ששם צומת הגידים**, הרי זו **טרפה**, [ואל תתמה, היאך נפסלת בחיתוך למטה, וכשרה בחיתוך למעלה, שהרי חותכה מכאן ומתה, וחותכה מכאן וחייה].

< דעת רב יהודה אמר רב אמר רבי חייא [לדברי רב פפא] :

– אם נחתכה הרגל למעלה מכל הארכובה העליונה, כלומר שלא נשתייר מארכובה עליונה כלום, והיה החיתוך בקולית, הרי זו **טרפה.**

– ואם נחתכה הרגל למטה מכל הארכובה העליונה, כלומר שכל הארכובה העליונה קיימת, והיה החיתוך בארכובה התחתונה, הרי זו **כשרה.**

– ואם נחתכה הרגל בארכובה העליונה עצמה, כשהיה החיתוך בחלקה העליון, הרי זו **כשרה**, אבל כשהיה החיתוך בחלק התחתון, ששם צומת הגידים, הרי זו

(ב) העצם האמצעית, שבתחתיתה צומת הגידים, [בעזה"י להלן יתבאר מה הם].

(ג) העצם העליונה, הקרויה קולית, והיא תחובה בעצם האליה.

בהמה שנחתכו רגליה

< דעת רב יהודה אמר רב אמר רבי חייא [ללשון ראשון] :

– אם נחתכה הרגל למטה מראש הארכובה התחתונה, כלומר, **שנשתייר מעט מראש הארכובה התחתונה, הבהמה כשרה.**

– אבל אם נחתכה הרגל למעלה מראש הארכובה התחתונה, **שלא נשתייר מארכובה התחתונה כלום**, והרי החתך בתחתית הארכובה העליונה, ששם צומת הגידים, הרי זו **טרפה.**

– ומה ששנינו, שגם כשנחתכה שם הרגל, וגם כשניטל צומת הגידים, הבהמה פסולה, הוא ללמד, שבין אם נחתכה העצם במקום הזה, וצומת הגידים קיים, ובין שניטל

מזה]. ונחלקו חכמים, איזה חלק מאותם גידים קרוי צומת הגידים.

א. לדעת רבה אמר רב אשי – דאגרמא ולבר [=מהעצם ולחוי], כלומר החלק שבו הגידים מתרחקים מהעצם, ועודם צמודים זה בזה, הוא נקרא צומת הגידים.

ב. ולדעת רבה בר רב הונא אמר רב אשי – דאגרמא ולגוי [=מהעצם ולפנים], כלומר, החלק שבו הגידים אדוקים בעצם, בלא שיהא בשר בינם לעצם, הוא נקרא צומת הגידים.

ג. ולדעת רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר רב אסי – דעילוי עקרומא [=כל שמעל העצם הקרויה עקרומא], כלומר כל מה שבין העצם הקטנה המתחברת בין הארכובות, שהוא למטה מתחתית הארכובה העליונה, לבין אמצע הארכובה העליונה, שבו שלושת הגידים מתפצלים זה מזה, נקרא צומת הגידים¹. וכן אמר רבי אבא משמו של רב יהודה, שכל שמעל הערקומא, הוא בכלל צומת הגידים, [וזהו מקום שהטבחים פותחים להפריש הבשר מן העצם. א"נ כשמפשיטים הבהמה משם מתחילים לפתוח ולהפשיט העור של רגלים אחרונים]. וזה שלא כדעת ההוא מרבנן, שאמר, שאף מה שכנגד הערקומא עצמו, הוא בכלל צומת הגידים.

ואמר רב יהודה אמר שמואל – צומת הגידים הוא כל המקום שבו הם מחוברים יחד, ונראים כגיד אחד. ואורכו בשור, ארבע

טרפה, [ואל תתמה, היאך נפסלת בחיתוך למטה, וכשרה בחיתוך למעלה, שהרי חותכה מכאן ומתה, וחותרה מכאן וחיה].

דעת רב לדברי רב פפא	דעת רבי הושעיא	דעת רב ללשון ראשון	
טרפה	טרפה	טרפה	חיתוך בקולית
כשרה	כשרה	טרפה	חיתוך בחלקה העליון של ארכובה עליונה
טרפה	טרפה	טרפה	חיתוך בחלקה התחתון של ארכובה עליונה [במקום צומת הגידים]
כשרה	כשרה	כשרה	חיתוך בארכובה תחתונה

וכתב רש"י: **וכלישנא קמא דרב עבדינן לחומרא**, ולמעלה מרכובה התחתונה, כל מקום שיחתך, טרפה. וכן ניטל צומת בלא רכובה. דלא חזינן דהדר ביה רב, ולקמן פסיק הלכתא הכי אפילו בנשבר העצם, וכל שכן נחתך לגמרי.

צומת הגידים בבהמה

כבר נתבאר, שבהמה שניטל ממנה צומת הגידים, נעשית טרפה. וצומת הגידים הם שלושה גידים העוברים בתחתית הארכובה העליונה מאחוריה, [בתחתית העצם, במשך כשתים או שלוש אצבעות, הגידים אדוקים בעצם, ואין בשר בינם לעצם, ולאחר מכן כשהם עולים כלפי מעלה, הם מתרחקים מהעצם לתוך הבשר, ועודם צמודים יחד, ולאחר מכן כלפי מעלה, הם מתפצלים זה

¹ הוספות

¹ ובשיעור צומת גידין, אחר שנחלקו, ולא איתפרש הלכתא כמאן, בשל תורה הלך אחר המחמיר, וטרפות דאורייתא, הלכך מעילוי ערקומא עד מקום שמתפשטין, כל מקום שחודך שם, הוי צומת הגידין, ואפילו רכובה קיימת, ועצם קיים טרפה. [רש"י].

עובי צומת הגידים קיים. ואין הבהמה

אצבעות.

טרפה בפסיקת צומת הגידים, אלא כשיפסקו שני גידים, שאחד מהם הוא הגיד העבה¹.

ומתוך דברי אביי משמע, שהשיעור הזה הוא דווקא בבהמה גסה, אבל בבהמה דקה, צומת הגידים הוא המקום שבו: (א) הגידים בולטים ואינם בלועים בבשר. (ב) ושבו הגידים קשים ולא רכים. (ג) ושבו הגידים עבים ולא דקים. (ד) ושבו הגידים לבנים, ולדברי רב אשי כל שהם צלולים ולבנים במקצת, נחשבים כלבנים.

ולדעת רב יהודה אמר רב – אם נפסק רוב של אחד מהגידים, הרי זה טרפה.

ולדעת שמואל [ללשון ראשון] – אם נפסקו שני גידים הרי זה טרפה.

בהמה שנפסקו בה גידי צומת הגידים

ולדעת שמואל [ללשון שני] וכן לדעת רבנאי – כל שנשתייר בצומת הגידים כחוט הסרבל, [=חוט של צמר שבו מחברים את בית הצואר של הסרבל], הבהמה כשרה, ורק כשלא יהיה בכל צומת הגידים כחוט הסרבל, היא טרפה.

צומת הגידים של הבהמה, יש בו שלושה גידים, שנים דקים, ואחד עבה יותר משני האחרים יחד, ונחלקו חכמים בעניין זה שנפסקו מקצת מהגידים.

עוף שנפסקו בו גידי צומת הגידים

צומת הגידים של העוף, יש בו ששה עשר גידים, ואם נפסק אחד מהם, הרי זה טרפה.

לדעת אמימר משמיה דרב זביד – אם נפסק הגיד העבה, הבהמה טרפה, אף על פי שלא נפסקו שני הגידים הדקים, כי מכל מקום נפסק רוב עובי צומת הגידים. וכמו כן, אם נפסקו שני גידים, אפילו הם הגידים הדקים, והגיד העבה קיים, הבהמה טרפה, כי נפסק רוב מניין גידי צומת הגידים.

אולם כשנמצאו בו חמשה עשר גידים, יש לבדוק אם אחד מהם עבה יותר, שאם כן, יתכן שאין זה גיד אחד, אלא שנים דבוקים, ויש כאן ששה עשר גידים.

ולדעת מר בר רב אשי – אם שני גידים קיימים, אפילו הם הגידים הדקים, והגיד העבה נפסק, הבהמה כשרה, כי רוב מניין גידי צומת הגידים קיים. וכמו כן, אם הגיד העבה קיים, אף על פי שנפסקו שני הגידים הדקים, הבהמה כשרה, כי מכל מקום רוב

נשברה הירך של הבהמה

< כשנשברה העצם, ורוב הבשר סביבה קיים, [הן ברוב עוביו, והן ברוב היקפו,

הוספות

¹ וכמר בר רב אשי קיימא לן בכל דוכתי, בר מתרתי, [א] מכתב אודיתא (ב) ומיפך שבועה]. [רשי"י]. וכן יש בסדר תנאים ואמוראים. ור"ח פירש דקיי"ל כותיה בכל דוכתי, בר ממיפך שבועה וחיורי, וסימן כולו הפך לבן, וחיורי היינו הך דשמעתין, וכן פירש רבינו תם. [תוס']

בדף ע"ג נתבאר אם מיתה או שחיטה עושים ניפול.

כמבואר להלן], **הרי זה נידון כאבר שלם**, ודין פשוט הוא, שהבהמה כשרה, והאבר כשר.

רוב בשר המועיל לשבר שלא יחשב כאבר מדולדל
דעת רב דימי אמר רבי יוחנן ללשון ראשון – כל זמן שלא יצא **רוב עובי** העצם מחוץ לגוף, והוא מכוסה בעור ובשר, אין זה אבר מדולדל. אבל אם רוב עובי העצם במקום השבירה בחוץ, הרי זה אבר מדולדל.

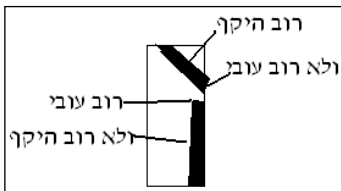
< **וכשנשברה העצם, ואין רוב הבשר** **שסביבה קיים, הרי זה נידון כאבר מדולדל**, שאינו מחובר בבהמה, [וכבר נתבאר בדף ע"ד, שהאבר עצמו אינו נותר בשחיטה], ונחלקו חכמים מה דין הבהמה :

דעת רב דימי אמר רבי יוחנן ללשון שני – כל זמן שיש עור ובשר על **רוב היקף** העצם, אפילו יצא כל עובי העצם במקום השבר לחוץ דרך נקב, אין זה אבר מדולדל. אבל אם אין עור ובשר על רוב היקף העצם, אפילו כל עובי מקום השבירה מכוסה בשר, הרי זה מדולדל.

לדעת רב – דין שבר כדין חיתוך, **וכשהיה השבר למעלה מן הארכובה**, [כלומר במקום שאם נחתכה הרגל, הבהמה נעשית טרפה], **הרי זו טרפה**, ואם היה השבר למטה מן הארכובה, [כלומר במקום שאם נחתכה הרגל הבהמה אינה נעשית טרפה], הרי זו כשרה.

ואמר אמר רב פפא, מאחר שלשון זו אומרת כך, ולשון זו אומרת כך, אין להכשיר אלא כשהיה **גם רוב עוביו** מכוסה בבשר, **וגם רוב היקפו** סביב בשר.

ולדעת שמואל – דין שבר קל מדין חיתוך, כי הגידים קיימים, ולכן **אף כשנשברה הירך למעלה מהארכובה, הבהמה כשרה**. [ורב נחמן הקשה על כך, שכן לפי זה, כשנשברה הרגל למעלה מן הארכובה וצומת הגידים, האבר שאין בשר מקיפו, יזרק לאשפה, כדין אבר מדולדל, והבהמה מותרת, ונמצא שזרק לאשפה אבר שהנשמה תלויה בו, כלומר שהבהמה נעשית טרפה כשיש בו חסרון, ובכל זאת הבהמה כשרה, ולא מסתבר לומר כן].

- ומתחילה שלחו מארץ ישראל שהלכה כרב. וחזרו ושלחו שהלכה כשמואל. וחזרו ושלחו שהלכה כרב.
- **ולדברי רבי ירמיה**, אף **שמואל** [המכונה ארייך¹] **חזר בו, והודה לדברי רב**.

– **וללשון ראשון, דעת עולא אמר רבי יוחנן** – **עור הרי הוא כבשר**. כלומר, כשם שבשר ברוב העובי ורוב היקף מכשיר את האבר,

הוספות

¹ על שם "ארייך מלך אלסר", דהלכתא כוותיה דשמואל בדיני. [רש"י].

מתחילה אמר רבא, שגידים אלו נידונים כבשר, ויש להכשיר בהם את האבר, כדעת רבי יוחנן, שאמר, שהם נידונים כבשר. ועוד התורה חסה על ממונם של ישראל.

דף עז

אולם רב פפא הקשה על כך, הלא רבי שמעון בן לקיש נחלק על רבי יוחנן, ואמר שאינם נידונים כבשר, ואיך לא נחוש לדבריו, בדבר שיש בו איסור תורה [טרפות]. והסכים עמו רבא, [כי רבי יוחנן הודה לרבי שמעון בן לקיש].

עצם שנשברה ויצאה לחוץ ויש בשר ברוב עוביה רוב היקפה אבל נפלה ממנה חתיכה לארץ

אבני נסתפק בדבר שלושה רגלים, ושאל את החכמים שנקבצו אליו ברגל, ולא הכריע בדבר, האם מאחר שנחסרה חתיכה מהעצם, מעתה לא יועיל לה שיש בשר ברוב עוביה ורוב היקפה, או יועיל לה.

ורבא הכריע בדבר, שדינה כדין עצם שלא נחסרה במקום השבר, וכשיש בשר ברוב עוביה ורוב היקפה, הרי זה כשר.

אופנים שנסתפקו בהם בעניין עצם שיש בשר ברוב עוביה ורוב היקפה

א. כשהבשר שנוותר לכסות את העצם ברוב עובי והיקף, אינו יחד, אלא **מתלקט**, כלומר, כאן מעט וכאן מעט סביב העצם, ואם תצרפהו הרי רוב הקיפו.

כך כשאין שם בשר אבל יש עור, הרי זו כשרה. [וטעמו כי היה שונה בדין הנ"ל "עור או בשר". אבל רב נחמן היה שונה "עור ובשר", ולפיכך הקשה על דבריו, שמא אין להכשיר אלא כשיהיה גם בשר וגם עור].

וללשון שני, דעת עולא אמר רבי יוחנן – עור מצטרף לבשר. כלומר, כשם שבשר לבדו, ברוב העובי ורוב היקף מכשיר את האבר, כך כשיש שם בשר ועור, המצטרפים יחד לרוב ההיקף ורוב העובי, הרי זו כשרה. [שכן היה מעשה, שהכשיר רבי יוחנן בן גוזל שנשברה רגלו, והיו עור ובשר יחד ברוב היקף ועובי של השבר. ורב נחמן הקשה על ראייה זו, כי יתכן שרק גוזל שעורו רך, עורו נחשב כבשר, ולכן הוא מצטרף לבשר, אבל בהמות, שעורם קשה, אין העור מצטרף עם הבשר, וצריך גם בשר וגם עור].

גידים שסופם להתקשות

א. **לעניין קרבן פסח, שצריכים המנויים עליו, שיהיה להם חלק בבשרו.**

מתחילה אמר רבי יוחנן, שגידים שעתידים היו להתקשות, [אם היה הכבש גדל], מאחר שעתה עדיין הם רכים, הם נידונים כבשר, ונימנים עליהם בפסח.

ורבי שמעון בן לקיש נחלק על כך ואמר שאינם נידונים כבשר ואין נמנים עליהם בפסח. [והודה לו רבי יוחנן].

ב. **לעניין הכשר אבר שבור, שטעון בשר בהיקפו ובעוביו.**

ב. כשהיה הבשר **מתרוסס**, כלומר מרודד, וקלוש, וחופה את רוב העצם.

ג. כשנתמסמס [=נרקב] אותו בשר שנשאר לכסוי העצם¹. [ושיעור הריקבון הוא שהרופא רגיל לטלו כי לא יתרא].

ד. כשניקב אותו בשר החופה, נקב קטן בלא חסרון האם יש בכך פגם שלא יועיל להציל את האבר.

ה. כשנקלף אותו בשר החופה מעל העצם, ואינו דבוק בה אלא רפוי על גבה.

ו. כשנסדק הבשר הנותר לכסוי.

ז. [ואם באופן הזה הבשר מועיל עדיין יש להסתפק] כשניטל שלישי התחתון של עובי הבשר סמוך לעצם, ושני שלישים עליונים עומדים באויר. [ואין להביא ראיה לדין זה ממה שאמר רבי יוחנן שעור מגן כבשר ולכאורה זה יתכן כשניטל הבשר הסמוך לעצם ונותר העור המרוחק ממנה כי יתכן שדברי רבי יוחנן הם כשנותר עור שהוא סמוך מעיקרו לעצם כגון במקומות שאין בשר].

-

אם נקדר הבשר בסכין מעל השבר בעיגול, כלומר שהוצא הבשר מסביב למקום השבר, ונעשה שם מקום עמוק כמין קדרה [=סיר] קטנה, יש לאבר תקנה, על ידי שיסרטו שם בעצם [ולא בברזל], ומתוך שיוציא דם,

יתחבר הבשר ויתרפא, וזה מועיל רק כשסביב מקום הקידור העצם דבוק בבשר, שאז סימן הוא שמתחיל להעלות ארוכה.

דין שליא

השליא היא כמין לבוש, שהולד שוכב בתוכה, ואין שליא נוצרת בלא ולד, ואם נמצאת שליא בלא ולד, ודאי היה בה ולד, אלא שנימוח בתוכה. ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינה לכמה דברים.

א. לעניין אכילה.

<< כשם שהעובר נותר באכילה בשחיטת האם, כך גם שליא מותרת באכילה בשחיטת האם, ואין איסור באכילתה, שנאמר, "וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרִסְתָּ פְרִסָּה וְנִשְׁעַת פְּסָע פְּתֵי פְרִסוֹת מִעֲלֵת גְּרָה בְּבִהְמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ", לרבות את השליא². [אלא שהיא מאוסה, ורוב בני אדם קצים באכילתה, וזהו ששינו, נפש היפה תאכלה, כלומר מי שאין קץ בדברים מאוסים, רשאי לאוכלה].

<< ודווקא כשנמצאת כל השליא בתוך רחם האם בשעת השחיטה, אבל אם יצאה מקצת מהשליא חוץ לרחם קודם השחיטה, [אף שודאי אין כל מיחוי הוולד באותו מקצת שיצא, מכל מקום] יש לחוש, שמחוי ראש הוולד היה באותו מקצת שליא שיצאה, ובכך יש להחשיבו כמי שנולד,

הוספות

¹ הא דאמר באלו טרפות, נתמסמס הבשר רואין אותו כאילו הוא אינו, היינו כגון בריאה ובגידין שהטרפות תלוי בהן, אבל הכא שהטרפות תלוי בעצם, אף על גב דנתמסמס הבשר, שמה עדיין מגין. [תוס'].

² כן הוא לשון הגמרא כאן, אולם לפי המבואר לעיל בדף ס"ט, נראה שאין כוונת הגמרא לומר, שהכתוב הזה מרבה דווקא שליא, אלא הוא מרבה עובר שבמעמי הבהמה, ובכלל זה גם שליא.

- **ודעת רבי אלעזר, שרק אם השליא קשורה בעובר הנמצא ברחם, ודאי שליתו היא, וכשראשו ורובו בפנים היא מותרת, אבל אם השליא אינה קשורה בעובר, יש לחוש שבשליא הזו הנמצאת היה עובר אחר, והעובר הנמצא ברחם, אינו של שליא זו, אלא שליא אחרת היתה לו, ויצאה, ואם כן, אף על פי שהעובר הנמצא ראשו ורובו בפנים, השליא אסורה, שמא מיחוי ראש העובר שהיה בה, יצא.** [ותניא כוותיה דרבי אלעזר].

ב. לעניין קבלת טומאת אוכלים.

השליא, מאחר שהיא מאוסה, ואין רגילים לאוכלה, אינה נחשבת כמאכל, ואינה מקבלת טומאת אוכלים.

אולם אם חשב עליה בעליה לאוכלה, החשיבה בכך למאכל, ומעתה מקבלת היא טומאת אוכלים [אם הוכשרה].

ג. לעניין קבלת טומאת נבלות.

בהמה שנתנבלה, שליתה אינה נחשבת כחלק מבשרה, לעניין זה שתהא טמאה טומאת נבלות כמותה, כי השליא אינה נחשבת כבשר.

ולכן, גם כשהחשיבוה בעליה לאוכלה, שנעשית בכך כאוכל, ומקבלת טומאת אוכלים, אינה נעשית נבלה, כי אינה נקראת בשר, ואם כן אין כאן בשר נבלה לטמא.

המפלת צורת בהמה חיה ועוף ושליא עימהם

לדעת התנא של הברייתא, אין אשה טמאה

ששוב אינו נותר בשחיטת האם, ולכן השליא אסורה. [והסמיכו חכמים דין זה על הכתוב, "אתָּה תֹאכְלוּ", כלומר, כשיצאה מקצת מהשליא, דווקא את הבהמה עצמה תאכלו, ולא את השליא].¹

< וכשלא נמצא ולד עם השליא הזו, שמקצתה בחוץ,

- לדברי הכל היא אסורה מהטעם הנ"ל, שכן ודאי נימוח הולד שהיה בה, ויש לחוש שמחוי ראשו יצא, ומחמת כן נידון כילוד, שאינו נותר בשחיטת אמו.

< וכשנמצא ולד בתוך הרחם עם השליא,

ללשון ראשון [שנדחית בגמרא]:

- דעת רבי יוחנן, שיש לחוש שבשליא הזו הנמצאת היה עובר אחר, והעובר הנמצא ברחם, אינו של שליא זו, אלא שליא אחרת היתה לו, ויצאה, ואם כן, אף על פי שהעובר הנמצא ראשו ורובו בפנים, השליא אסורה, שמא מיחוי ראש העובר שהיה בה, יצא.

- ודעת רבי אלעזר, שאין לחוש לכך, אלא ודאי העובר הנמצא, של שליא זו הוא, ואם כן, אין כאן עובר שנידון כילוד, והשליא מותרת.

וללשון שני:

- דעת רבי יוחנן, שכל שנמצא עובר ברחם, ודאי שליא זו הנמצאת שלו, בין קשור בה ובין שאינו קשור בה, ואם ראשו ורובו של העובר בפנים, השליא מותרת.

הוספות

¹ אבל עיקר הכתוב לדרשא אחריתי אתא, לחותך מן הטחול ומן הכליות, כדאמר לעיל בפירקין (דף סט). [רשי"י].

אולם אם שלקו [=בישלו], עד שיהיה ראוי לאכילה, מטמא הוא טומאת אוכלים². ונסתפק רבי יצחק בר נפחא האם כל עור ששלקו מקבל טומאת אוכלים ואף עור חמור שהוא קשה ומאוס ביותר, או שעור חמור יוצא מכלל שאר עורות ואף אחר שליקה אינו מטמא טומאת אוכלים.

באלו חלקים של הנבלה נוהגת טומאת נבלות

נאמר, "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לךם לאֶכְלָה הפֶּעַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עד הָעֶרְבִי", כלומר הנוגע בבשר הנבלה טמא.

ודרשו מכאן חכמים, שבא הכתוב למעט את הדברים הבאים, שאינם בכלל [בשר] נבלה לעניין זה: (א) עור³. (ב) עצמות. (ג) גידים. (ד) קרניים. (ה) טלפים.

וביאר רבא, שכוונת הכתוב ללמד, שכל אלו אינם מטמאים טומאת נבלות, אפילו אם בשלם, עד שנעשו ראויים לאכילה כבשר.

שליא שהיא פטר רחם

ולד של בהמה טהורה, שהוא פטר רחם, [כלומר שנולד כדרכו, לבהמה שעדיין לא ילדה], אם הוא זכר, הרי זה בכור בהמה טהורה האמור בתורה, ויש בו קדושה. ואם הוא נקבה, אין בו קדושה. וכן הדין אם הוא

טומאת לידה, אלא אם כן ילדה או הפילה צורת וולד, אבל המפילה צורת בהמה חיה ועוף, אינה טמאה טומאת לידה¹.

ואם הפילה צורת בהמה חיה ועוף ושליא עימהם,

- בזמן שהשליא קשורה בהם, ודאי ששליתם היא, ואין לחוש שהפילה ולד אחר, שתהא טמאה מחמתו.

- אבל כשאין השליא קשורה בהן, יש לחוש שבשליא הזו הנמצאת היה עובר אחר, והצורה הנמצאת, אינו של שליא זו, אלא שליא אחרת היתה לו, ואם כן, אף על פי שהצורה הנמצאת צורת בהמה חיה ועוף היא, האשה טמאה מספק, שמא היה בשליא הנמצאת עובר בצורת אדם, ומחמת הספק יש להחמיר עליה שתהא טמאה כילודת נקבה [ארבעה עשר ימי טומאה], ומצד שני להחמיר עליה, כאילו לא היה ולד כלל, [ואין לה ימי טוהר של יולדת].

< וברייתא זו, מסייעת לדברי רבי אלעזר, המחלק בין עובר קשור לשליא, לעובר שאינו קשור לשליא, כפי שנתבאר לעיל.

טומאת אוכלים בעור בעלי חיים

העור, מאחר שהוא מאוס, ואינו ראוי לאכילה, אינו מטמא טומאת אוכלים.

הוספות

¹ ואם נפתח הקבר בלא דם, דהואי לידה יבישתא, טהורה לגמרי. [רש"י].

² ואם תאמר אם כן, יאכל עור בפסח, דהא תנן, כל הטאכל בשור גדול בשלקא, טאכל בצלי בגדי הרך. ויש לומר, דבעינן שיהא טאכל בשלקא שלא ע"י הדחק. [תוס'].

³ כשאין עליו כזית בשר, דחכי אמר בהעור והרוטב, והתם נמי דרשינן בנבלתה ולא בקולית סתומה, ושקולין הן. [תוס'].

נדמה אינו מתקדש.

ולפיכך, שליא של קדשים, שיש להסתפק בה, האם היה בה זכר או נקבה, ונתקדשה, שהיה בה נדמה ולא נתקדשה, הרי זו קדושה, כי כשברוב² האופנים היא קדושה, יש לתלות שנתקדשה, ולכן תקבר.

דברים האסורים משום דרכי האמורי

כל דבר שעושים כדי להצליח ולרפא, ואין המעשה דרך רפואה, כגון שאינו עושה את המעשה על החולי עצמו, אלא על דבר אחר, כדרך שהיו עושים, שבהמה המפלת שליתה, היו קוברים את השליא בפרשת דרכים, או תולים אותה באילן, ואומרים, שבכך יועיל לה שלא תפיל שוב, אסור לעשות כן³, שדברים אלו דרכי האמורי הם, ונאמר, "ולא תעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיהֶם".

אבל דבר שעושים לרפואה, והמעשה הוא דרך רפואה על המכה, כגון שנותן משקה או סם, או לוחש על המכה, הרי זה מותר.

להודיע לרבים שיבקשו עליו רחמים

אילן שמנשיר פירותיו, מחמת שעושה

נדמה, [שאינו דומה למין של אמו, כגון כבשה שילדה דמות עז, או עז שילדה דמות כבש], אפילו הוא זכר, אינו קדוש.

ושליא שהיא פטר רחם, [כלומר שליא שהפילה בהמה, שעדיין לא ילדה], בידוע שהיה בשליא ולד, שכן אין שליא בלא ולד אלא שנימות. ואם כן יש להסתפק בו, האם היה הולד זכר, והשליא קדושה ככבור, או שהיה הולד נקבה או נדמה ואין בשליא קדושה.

ומאחר שהוולדות שהם זכרים המתקדשים בבכורה, הם מיעוט מהבכורות הנולדים, [שכן מחצה מהנולדים הדומים להוריהם הם זכרים, ומחצה נקבות, ויש עוד מיעוט של נולדים שהוא נדמה לאחרים, נמצא שהזכרים שהם כהוריהם הם מיעוט, ואם כן] יש לתלות, שהשליא הזו אינה של זכר הראוי להתקדש בבכורה, ולכן אינה קדושה, ומותר להשליכה לכלבים¹.

שליא של בהמת קדשים

ולד של בהמת קדשים, מתקדש כאמו, בין כשהוא זכר, ובין כשהוא נקבה, ורק כשהוא

הוספות

¹ והא דנתן בפרק שלישי דבכורות, בהמה גסה ששפעה חררת דם, הרי זה תקבר [החררה שמא ולד היא], ונפטרה [הבחמה] מן הבכורה, ולא אמרינן ישליכנה לכלבים מהאי טעמא דהכא, דהתם לא אמרינן תקבר אלא כדי לפרסם דנפטרה מן הבכורה, כדאמר התם. [תוס']

² ואם תאמר, והא בולד קדשים הכל קדוש, כדמוכח בתמורה, דקאמר אבל כלאים טומטום ואנדרויגוס, אי אתה מוצא אלא בולדות קדשים, אלמא כלאים הנולד מבהמה קדושה קדיש, וכל שכן נדמה, כדמוכח במרובה, דקאמר השתא כלאים מרבה ליה, נדמה מבעיא. ויש לומר, דסוגיא דהתם כמאן דאמר ולדות קדשים במעי אמן הן קדושים, והכא למאן דאמר בהויתן הן קדושים. והא דנפל קדוש הכא היינו משום דילפינן מבכור דקדוש בבכורה, כדדרשינן בכריתות מדכתיב שגר. אי נמי אפילו למאן דאמר במעי אמן הן קדושים, נקט הכא רובא, משום דאיכא דמות דיונה דלא קדיש. [תוס']

³ מתוך לשון המשנה משמע, שאיסור קבורת שליא בפרשת דרכים אמור על שלית קדשים, שדינה לקבורה. אולם לכאורה נראה, שכל שליא אין לקבור בפרשת דרכים, משום מעשה האמורי, ובמשנה נחחד, שאפילו שלית קדשים, שיש מצווה לקבורה, אין קוברים אותה בפרשת דרכים.

פירות שמנים וכבדים, מותר לטוענו באבנים כבדות, כדי שיכחיש, ולא יעשה פירות שמנים כל כך. וכן מותר לצובעו בסיקרא, שכך היו עושים לסמן אילנות, כאלו, כדי שידעו בני אדם, ויתפללו עליהם, שלא ינשרו פירותיהם.

שיעשה פירות. וזהו שנאמר למצורע, "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא", כלומר יודיע לכל שהוא מצורע, והרבים יתפללו בעבורו, ויבקשו עליו רחמים. וכן מי שאירע בו דבר, צריך להודיע לרבים, ורבים מבקשים עליו רחמים.

דף עח

סליק פרק בהמה המקשה

ובימי רבינא היו תולים אשכול תמרים בדקל שאינו עושה פירות, שיהא סימן לדבר, כדי שידעו הרבים ויתפללו על הדקל

פרק המישי אותו ואת בנו

דף עח

כל האופנים המבוארים במשנה בעניין שחיטת האם ובנה ביום אחד ודיניהם [בדף ע"ט נסדרה טבלה נוספת לפי סדר דיני המשנה בתוספת דעת רבי שמעון]				
אופן שחיטת הראשון	חולין בחוץ	קדשים בפנים	חולין בפנים	קדשים בחוץ
דין הראשון ודין השוחט	היתר גמור. הבשר כשר. והשוחט קיים מצווה.	היתר גמור. הקרבת כשר. והשוחט קיים מצווה.	הבשר אסור משום חולין שנשחטו בעזרה. אבל השוחט אינו לוקה, כי שחיטת חולין בעזרה היא אסור לא תעשה הבא מכלל עשה, ואין לוקים על כך.	הקרבת פסול כי נשחט בחוץ. והשוחט חייב כרת ולוקה שעבר על אסור שחיטת קדשים בחוץ.
אופן שחיטת השני	חולין בחוץ	קדשים בפנים	חולין בפנים	קדשים בחוץ
דין השני ודין השוחט	הבשר כשר. אבל השוחט לוקה משום שעבר על הכתוב "וְיָשׂוּר אוֹ שֶׁהָאֵתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד".	הקרבת פסול משום שאינו ראוי להישחט ביום שנשחט בנו [או אמו]. והשוחט לוקה משום שעבר על אסור אותו ואת בנו.	הבשר אסור משום חולין שנשחטו בעזרה. והשוחט לוקה משום שחוטא חוץ כי הוא פסול ביום בפנים, וכל שפסול משום שחוטא חוץ.	הקרבת פסול [כי נשחט בחוץ]. וגם כי אינו ראוי משום אסור אותו ואת בנו. והשוחט לוקה משום שעבר על אסור אותו ואת בנו. שחוטא חוץ כי הוא פסול ביום בפנים, וכל שפסול משום שחוטא חוץ.

לפי המבואר בטבלה, יש ששה עשר אופנים. שכן אחר כל אחד מארבעת האופנים של שחיטת הראשון, יש ארבעה אופנים לשחיטת השני.
אולם במשנה נפרטו רק שנים עשר אופנים, ולא נפרטו במשנה ארבעת האופנים הבאים: א. חולין בחוץ וקדשים בפנים. ב. קדשים בפנים וחולין בחוץ. ג. חולין בפנים וקדשים בחוץ. ד. קדשים בחוץ וחולין בפנים. [ויל"ע למה לא נפרטו. שו"ר ראיתי שכן הקשו התוס' בדף פ'].

תחילה, והאם שניה¹, בשחיטת השניה, השוחט עובר באיסור הזה.

ואיסור זה, מאחר שאינו מצווה התלויה בארץ, אלא חובת הגוף הוא, הרי זה ככל המצוות שהן חובת הגוף, שנהגות בין בארץ

היכן ומתי נוהג איסור אותו ואת בנו

נאמר בתורה, "וְיָשׂוּר אוֹ שֶׁהָאֵתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד", ללמד, שאין לשחוט בהמה וולדה ביום אחד. בין שהאם נשחטה תחילה, והוולד שני, ובין כשהוולד נשחט

הוספות

¹ כפי שיתבאר בעזרה"י בדף פ"ב.

**ובין בחוצה לארץ, בין בזמן שהבית קיים
ובין שלא בזמן הבית¹.**

שאיין לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד.

**ומכל מקום, מתוך שהכתוב פותח בוי"ו,
"וְשׂוֹר אוֹ שֶׁה אֶתּוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם
אֶחָד", יש ללמוד, שהכתוב נמשך גם על
הכתוב הקודם המדבר בקדשים.**

ומכאן, שאיסור אותו ואת בנו נוהג בין
בחולין בין בקדשים.

איסור אותו ואת בנו נוהג בין בחולין בין בקדשים

קודם לכתוב המלמד שאין לשחוט אותו
ואת בנו ביום אחד, נאמר, "שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ
עֹז כִּי יִגְדֵל וְהָיָה שֹׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ
וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבֵּן אִשָּׁה
לֵה", לאסור בהמות להקרבה עד יום
השמיני, ודין זה אמור בקדשים בלבד, ולא
בחולין, כמבואר בו "לְקַרְבֵּן אִשָּׁה לֵה",
[אבל לאכילת חולין, הבהמות מותרות
מיום היוולדן].

והכתוב האוסר לשחוט אותו ואת בנו,
שנאמר אחר הכתוב הנ"ל, הוא "וְשׂוֹר אוֹ
שֶׁה אֶתּוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד".

והנה, אם הכתוב האחרון היה מדבר
בקדשים בלבד, כמו הכתוב הראשון, די היה
לכתוב בכתוב האחרון, "וְ[ ] אֶתּוֹ וְאֶת בְּנוֹ
לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד", ותו לא, שהרי הוא
נמשך על מה שהכתוב הקודם מדבר, כלומר
על קדשים, וכבר נאמר בכתוב הקודם,
"שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֹז", ואם כן, "אֶתּוֹ וְאֶת
בְּנוֹ", הכוונה לשור ובנו או כבש ובנו, **ומתוך
שנאמר בפירוש, "וְשׂוֹר אוֹ שֶׁה אֶתּוֹ וְאֶת בְּנוֹ
לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד", על כרחך כוונת
הכתוב ללמד גם על שור ושה של חולין,**

איסור אותו ואת בנו נוהג בכלאים

אף על פי, שמשני טעמים היה ראוי ללמוד,
שאיסור אותו ואת בנו אינו נוהג בכלאים,
מכל מקום הוא נוהג אף בכלאים, כגון ולד
של כבשה ותייש, אסור לשחוט את האם
ובנה ביום אחד.

**< ואלו הם הטעמים, שהיה ראוי ללמוד
מהם, שאיסור זה אינו נוהג בכלאים :**

**א. איסור אותו ואת בנו נוהג בקדשים,
משום שהוא מחובר לכתוב שלפניו, "שׂוֹר
אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֹז כִּי יִגְדֵל וְהָיָה שֹׁבַעַת יָמִים
תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה
לְקַרְבֵּן אִשָּׁה לֵה", ואם כן כשם שהכתוב
שלפניו אינו נוהג בכלאים, שכן מתוך
שנאמר בו, "שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֹז", למדו
חכמים שכלאים אינם ראויים לקרבן, כמו
כן הכתוב השני שנסמך לראשון, לא יהיה
נוהג בכלאים.**

הוספות

¹ אידי דבעי למתני בחולין ובמוקדשין בפני הבית ושלא בפני הבית, שהם לצורך, קתני נמי בארץ ובחוצה לארץ. ואף על גב דהוי שלא לצורך, דחובת הגוף היא, כיון דאיכא דוכתא דהוי לצורך, כגון בראשית הגז, דהכי אמרינן בפרק שילוח הקן, דבארץ ובחוצה לארץ בכלהו שלא לצורך, לבד מראשית הגז, ובפני הבית ושלא בפני הבית בכלהו הוי שלא לצורך, לבד מאותו ואת בנו, דאיצטריך, דהוא אמינא כיון דבענין קדשים כתיב, לא לנהוג אלא בזמן דאיכא קדשים. [תוס']

ב. מתוך שנאמר, "זאת הבהמה אשר תאכלו שור
שה כשבים ושה עזים", ולא נאמר "שה
כשבים ועזים", למדנו, שכל מקום שנאמר
שה, הוא דווקא מין אחד¹, כגון שני הוריו
כשבים, או שני הוריו עזים, אבל אין בכלל
זה כלאים של כבש ועז, ומאחר שגם בענין
איסור אותו ואת בנו נאמר, "ושור או ששה אתו
ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", יש ללמוד, שגם
איסור זה אינו נוהג בכלאים.

**מתוך שנאמר בכתוב "ואת בנו", בלשון
יחיד, יש ללמוד, שבשחיטת בן של מין אחד
יש איסור.**

**ולדעת חכמים – מתוך שנאמר בכתוב
"אתו" בלשון יחיד, יש ללמוד שגם
בשחיטת הורה ממין אחד יש איסור.
ומכאן, שבשחיטת הורה ממין אחד, ובנו,
יש איסור.**

**ולדעת חנניה – אין צריך לכתובים, כדי
ללמוד, שיש חיוב אף על כל מין לבדו, שכן
אף אם היה כתוב בפירוש, "ושור ושה אתו
ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", כוונת הכתוב
היתה, "ושור או שה", שכל שלא פירשה**

**< והטעם שבכל זאת איסור אותו ואת בנו
נוהג בכלאים, כי נאמר בכתוב הריבוי "ושור
או ששה", ללמוד, שגם הכלאים בכלל הכתוב².**

ומכל מקום מבואר בסוגיה, שדווקא בבהמות
נוהג איסור זה, [והוא הדין לכלאים של שני מיני
בהמות], אבל לא בחיות, [או בהכלאתם]³.

איסור אותו ואת בנו נוהג אף בשחיטת אותו ואת בנו ממין אחד בלבד

אף על פי שנאמר בכתוב, "ושור או ששה אתו

הוספות

¹ כן פירש בקונטרס, זילפינן כולהו משה כשבים ושה עזים. וקשה לפירושו דבמרוכה מסיק דבנין אב ... איצטריך לפדיין פטר חמור,
כדתנין אין פודין ... בכלאים, ופריך התם ... משמע בהדיא דבנין אב ... לא הוה משה כשבים ושה עזים. ונראה דמשה דפסח עביד
בנין אב, תדע ... אבל קשה, דמאי שטא דהכא קרי ליה בנין אב, ובבכורות עביד ליה גזרה שווה, נאמר כאן שה, ונאמר להלן שה. ועוד
דמאי שטא דנקט ... כלאים טפי מעגל וחייה טרפה ושחטה דכולהו מפיק התם משה, כדקאמר התם ... ונראה לי, דטרפה ושחטה
נפקי מגזרה שווה דשה מה מפסח, כדאמר בבכורות, ועגל וחייה ממשמעות דשה, וכלאים מבנין אב ... דמגזרה שוה לא מסתבר
למעוטי כלאים כמו טרפה ושחטה, דאית לן למימר תפדה תפדה ריבה, כיון דשה גמור הוא, בין דאזלת בתר אב בין דאזלת בתר אב,
אבל מבנין אב ממעט שפיר, דהכי כתיב שה תמים ... ומן העזים תקחו, דמשמע עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה, ומיותר הוא, דלגופיה
לא איצטריך, דמשאר קדשים נפקא דממעטין כלאים, מאו כשב, אלא ללמד בעלמא אתי, דכל מקום שנאמר שה, אינו אלא להוציא
כלאים. ואף על גב דכתיב נמי בהאי קרא תמים, דנפיק משאר קדשים, לשום דרשא נכתב ... [תוס'].

² ואם תאמר, והיכי פריך לעיל, ואימא במוקדשין אין בחולין לא, היכי מצי למימר הכי, אם כן, אמאי איצטריך "ואו" לרבות כלאים,
דכלאים בקדשים ליכא, כדקאמר, אי מה כלאים בקדשים לא. ויש לומר, דאי הוה מוקמינן קרא דאותו ואת בנו דוקא במוקדשים,
אם כן, לא הוה דרשינן או לרבות כלאים, אלא הוה מוקמינן לדרשא אחריתי. [תוס'].

³ ואם תאמר, ואמאי לא גמרינן שור שור משבת, ויהא אותו ואת בנו נוהג בחיה ... ויש לומר, (א) כיון דלא מצינו למילף אף בהמה
טמאה דומיא דשבת, לא ילפינן כלל (ב) ועוד, דאי משבת ילפינן, אם כן, שה דכתב רחמנא למה לי. (ג) ועוד דומיא דקדשים דלא שייך
בחיה. ומהאי טעמא נמי הוה ממעטין כלאים, אי לאו דכתיב או. [תוס'].

או בתה, [שלא לשחוט האם וולדה ביום אחד. שאין הוולד מתייחס אלא אחר אמו, אבל אין חוששים לזרע האב].

ודבר זה, שאין האיסור נוהג בשני המינים, אלא רק באחד מהם, למד מהכתוב, "ושור או שׁה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ששמע מין אחד ולא שנים.

אלא שמהכתוב הזה לבדו, עדיין לא למדנו, האם האיסור נוהג רק בזכרים וולדותיהם, או שהוא נוהג רק בנקבות וולדותיהן.

ולכאורה דבר זה ניתן ללמוד בבניין אב, שכן מצינו בענין שילוח הקן, שאסרה תורה ליטול את הבנים כשהאם רובצת עליהם, שנאמר, "לא תקח האם על הבנים. שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים", ולא אסרה תורה דבר זה אלא בנקבות ולא בזכרים, כלומר לא אסרה תורה ליטול הוולדות אלא כשהאם רובצת עליהם, ולא כשהאב רובץ עליהם¹, ואם כן, הוא הדין לענין איסור אותו ואת בנו, מאחר שנתבאר שהאיסור הוא במין אחד, [מהכתוב "אתו"], יש לך לומר, שהאיסור הוא בנקבות וולדותיהן בלבד ולא בזכרים וולדותיהם.

אלא שמצד שני יש לך לומר, מאחר שנאמר הכתוב "אתו" בלשון זכר, יש לך ללמוד, שכוונת הכתוב דווקא לזכרים וולדותיהם, ולא לנקבות וולדותיהן.

ולכן נאמר, "אתו ואת בנו", ללמד, שהאיסור

התורה שהכוונה לשניהם יחד, כגון, "ושור ושה יחדיו", הכוונה אף לכל אחד בפני עצמו. [כדעת רבי יונתן להלן].

"כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו"

לדעת רבי יאשיה – הסיבה שנכפלה הזכרת קללת אביו ואמו בפסוק זה, כדי להסמיק את הקללה פעם אחת לאביו, ופעם אחת לאמו, ללמד, שחייב על קללת כל אחד מהם בפני עצמו, ולא רק על קללת שניהם יחד. [ומהכתוב בפרשת משפטים, "וימקלל אביו ואמו מות יומת", אנו למדים שחייב על קללתם אף לאחר מותם].

ולדעת רבי יונתן – אף בלא הכפילות בכתוב הזה, היינו מחייבים את המקלל כל אחד מהם בפני עצמו, כי כל מקום שהוזכרו כמה דברים יחד, אף כשלא נאמר בפירוש "זה או זה" אלא "זה וזה" הכוונה אף לכל אחד בפני עצמו, [אלא אם כן מפורש בכתוב שהכוונה לכולם יחד, כמו שנאמר לענין כלאים "יחדיו"]. [ומהכפילות בפסוק הזה, "אביו ואמו קלל", אנו למדים שחייב על קללתם אף לאחר מותם].

האם איסור אותו ואת בנו נוהג

רק בנקבה וולדה או גם בזכר וולדו

< **לדעת חכמים** – איסור אותו ואת בנו אינו נוהג בזכר ובנו או בתו, אלא רק בנקבה ובנה

הוספות

¹ ד"אם" דקרא משמע ליה דוקא, ולא משום שאורחה להיות רובצת, אלא מדכתיב, "שלח תשלח את האם" דהוי ליה למכתב, "שלח תשלחנה", כיון דכתיב כבר "לא תקח האם", לכך משמע ליה דוקא. [תוס']

[=סוג] אחד של בהמה, ולהלן יתבאר בעזה"י, אלו פרדים מותרים זה בזה.

א. כשהאם והאב של שניהם שווים. [כגון בני סוס נקבה וחמור זכר, עם בני סוס נקבה וחמור זכר. או בני חמור נקבה וסוס זכר, עם בני חמור נקבה וסוס זכר].

< לדברי הכל, מותר להרביעם זה בזה, כי ממה נפשך אין כאן כלאים.

- שכן אם מין הוולד נקבע רק לפי האם, [ואין חוששים לזרע האב], שני הפרדים הם כמין האם בלבד, ומאחר שמין האם של שניהם שווה, שני הפרדים נחשבים כאותו מין, ומותרים זה בזה, ואין כאן כלאי בהמה.

- ואם מין הוולד נקבע גם לפי האב, [שחוששים לזרע האב], שני הפרדים הם ולד סוס וחמור, ואם כן שניהם נחשבים כאותו מין, [מין סוס וחמור], ומותרים זה בזה¹, ואין כאן כלאי בהמה.

ב. כשהאם והאב של שניהם לא שווים. [שזה בן סוס נקבה וחמור זכר, וזה בן חמור נקבה וסוס זכר].

< לדעת חנניה [הנקרא בפי שמואל חכמים כי פוסק כן] – הוולדות מותרים זה בזה.

- כי לדעתו, מין הוולד נקבע גם לפי האם וגם לפי האב [=חוששים לזרע האב], ולכן, כשזה בן סוס נקבה וחמור זכר, וזה בן חמור נקבה וסוס זכר, נמצא ששני הוולדות הם

נוהג במי שבנו ניכר שהוא בנו, וזו הנקבה, שהבן כרוך אחריה, וניכר שהוא בנה.

דף עט

< ולדעת חנניה – איסור אותו ואת בנו נוהג הן בזכר וולדותיו, [שלא לשחוט האב וולדו ביום אחד], והן בנקבה וולדותיה, [שלא לשחוט האם וולדה ביום אחד]. [כי הוולד מתייחס גם אחר אמו וגם אחר אביו, שחוששים לזרע האב].

ודבר זה למד משני הכתובים הללו:

א. מתוך שנאמר "אתו ואת בנו", לשון זכר, למדנו, שהאיסור נוהג בזכר וולדו.

ב. ומתוך שנאמר, "אתו ואת בנו", שמשמע מי שניכר שהוא בנו, כלומר הנקבה, שהוולד כרוך אחריה וניכר שהוא בנה, למדנו, שהאיסור נוהג בנקבה וולדה.

ואמר רב הונא בר חייא אמר שמואל: הלכה כחנניה.

היתר הרבעה בפרד

הפרד הוא הנולד מן הסוס והחמור, [בין שאביו סוס ואמו חמור. ובין שאביו סוס ואמו חמורה], ומאחר שאסרה תורה להרביע בהמה ממין אחד על בהמה ממין אחר, [שנאמר "בְּהֶמְתָּךְ לֹא תִרְבֶּיעַ כְּלָאִים"], אין להרביע פרד [זכר] על חברו [נקבה], אלא אם כן שניהם נחשבים מין

הוספות

¹ לא דמי לחציו עבד וחציו בן חורין, דאסור בחציה שפחה וחציה בת חורין, משום דאתי צד עבדות ומשמש בצד חירות, דהכא כלאים אמר רחמנא, דוקא תרי מיני, וכל פרדות הבאין מסוס וחמור, מין אחד הוא. [תוס].

יהיו האמהות שוות, [אף כשלמעשה שני הוולדות באו מסוס וחמור, אלא שזה מסוסה וחמור, וזה מחמורה וסוס], יש לחוש, שמא הכל תלוי באמהות, ואין הוולדות מאותו מין. [וכמו כשלא יהיו האבות שווים, אף כשהאמהות שוות, יש לחוש שמא הוולד הולך גם אחר אביו, ונמצא שאין הוולדות שווים].

סימנים להבדיל בין פרד בן סוסה [וחמור]
לבין פרד בין חמורה [וסוס]

א. סימן אביי – מי שאמו חמורה קולו עבה כחמור ומי שאמו סוסה קולו צלול כסוס. [כלומר קול הוולד כקול האם].

ב-ג. סימני רב פפא – מי שאמו חמורה אוזניו גדולות וזנבו קצר כשל חמור. ומי שאמו טובה אוזניו קצרות וזנבו ארוך כשל סוס. [כלומר האוזניים והזנב כמו של האם].

< ונמצא, שרק פרד שהוא אילם מקול, ואוזנו וזנבו חתוכים, אין לדעת מי אמו.

לדעת רבי אבא, אין חוששים לזרע האב¹ ²,

ומתירים זה בזה. ונחשבים כמין אחד,

< **לדעת רבי יהודה – הוולדות אסורים זה בזה.**

- ומתחילה נסתפקו בדבר זה, האם דעת רבי יהודה היא, שודאי הוא, שאין הוולד נקבע אלא לפי האם, [ובוודאי אין חוששים לזרע האב], ולכן, מאחר שזה אמו סוס, וזה אמו נקבה, הוולדות שני מינים הם, ואסורים זה בזה. [אבל כשהיה האמהות מין אחד, אפילו אם האבות יהיו ממינים שונים, הוולדות מותרים זה בזה, כי הכל תלוי באם, ולכן כשהאמהות של שני וולדות הן סוס, הוולדות מותרים זה בזה, גם כשזה אביו סוס, וזה אביו חמור, וכשהאמהות של שני וולדות הן חמור, הוולדות מותרים זה בזה, גם כשזה אביו סוס וזה אביו חמור].

- **אולם מסקנת הסוגיה, שדעת רבי יהודה היא, שדבר זה ספק הוא, האם מין הוולד נקבע רק לפי האם, [ואין חוששים לזרע האב], או שמין הוולד נקבע גם לפי האב, [שחוששים לזרע האב]. ולכן, כל זמן שלא יהיו גם האמהות שוות, וגם האבות שווים, אין להתיר את הוולדות זה בזה, כי כשלא**

הוספות

¹ משלשן הגמרא משמע, שדעת רבי אבא כן באופן מוחלט, שאין חוששים לזרע האב. וזה שלא כאחד מהחכמים הנזכרים תחילה, שכן לדעת חנניה, חוששים לזרע האב. ולדעת רבי יהודה, מספק ולחומרא בלבד אין חוששים לזרע האב. ושם אז כוונת הגמרא גם לדעת רבי אבא. ויליע בדבר. [ש"י"ר שכי"כ התוס'].
² משמע דרבי אבא סבר כרבי יהודה. וכן אביי דאמר עבי קליה בר חמרא. וכן רב פפא דאמר רברבן אודניה וזוטרא גנובתיה בר חמרא. כוליהו סבירא להו כרבי יהודה. ובפרק שני דייני גזרות, אמרין, הלכה כרבי יהודה בפרדות. "ושור או שה" דאותו ואת בנו, מתרגמין "יתורתא [=שור נקבה] או שיתא", משמע דאין נוהג בזכרים והיינו דלא כחנניה.

ומיהו שמואל פסק כחנניה. ועוד דסתם מתינתין דסוף פרק אלו מומין ... מוקי לה התם כחנניה. ועוד דחנניה כרבי יונתן, ובפרק השואל אמר, דאביי סבר לה כרבי יאשיה, ורבא סבר לה כרבי יונתן, וקימא לן כרבא לגבי דאביי.

ומיהו, אפילו קיימא לן כרבי יהודה בפרדות, כדפסיק בסוף פרק בתרא דכתובות, אין להתיר אותו ואת בנו בזכרים, דהא מסקינן הכא דרבי יהודה ספוקי מספקא ליה ... וכן כתב רבינו תם, בפרדות כרבי יהודה, ואותו ואת בנו נוהג בזכרים לאיסורא, ולא למלקות. [כל זה מהתוס'].
- נד -

ולכן, אין כל הפרדים נחשבים כמין אחד, [הנקרא בן סוס וחמור], אלא בני סוסה וחמור מין לעצמו, ובני חמורה וסוס מין לעצמו, ואסורים זה בזה, [בין בהרבעה, ובין למשוך יחד איזה דבר, שנאמר, "לא תחַרֵּשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו".

ולדעת רבי אבא, ניתן לסמוך על הסימנים, אף בדבר שיש בו איסור תורה, ולכן גם כשאינו יודע מי אמו של פרד זה, ומי אמו של פרד זה, אם שוים הם באזניהם ובזנבם, סימן הוא ששוים באימותיהם, וניתן לסמוך על כך, ומותרים לקושרם יחד, למשוך יחדיו את המרכבה.

איסור "אותו ואת בנו" כשהאם היא כוי [=בת בהמה וחייה]

תנא קמא ורבי אליעזר נחלקו, האם בכוי [=בת צבי ותיש] וולדו, נוהג איסור אותו ואת בנו.

לדעת תנא קמא – נוהג בה ובוולדה איסור אותו ואת בנו.

ולדעת רבי אליעזר – לא נוהג בה ובוולדה איסור אותו ואת בנו.

ולהלן יתבארו בעזה"י, כמה אופנים בביאור מחלוקתם.

א. [דברי רב חסדא] האם חוששים לזרע האב.

לדעת תנא קמא – כל וולד מתייחס גם אחר אמו, וגם אחר אביו, [שחוששים לזרע האב], ולפיכך, כוי זו, בין כשהיא באה מצביה נקבה ותיש זכר, ובין כשהיא באה מעז נקבה וצבי זכר, נחשבת היא כמקצת בהמה ומקצת חיה, וכשנאמר בכתוב, "וְשׁוֹר אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד", ולא נזכר בו חיות אלא רק בהמות, למדנו, שאין הכתוב מחייב אלא בבהמות, ולא בחיות.

ומכל מקום, דווקא על האם [או האב] הקפיד הכתוב שיהיו בהמות, אבל על הוולד לא הקפיד, ואפילו הוא חיה, הוא בכלל הכתוב "וְאֵת בְּנוֹ", ויש בו איסור אותו ואת בנו, כשנשחט יחד עם אמו [או אביו].

איסור "אותו ואת בנו" נוהג בבהמה וולדה ולא בחיה וולדה

ולפיכך, כשהיתה האם בהמה, [כגון עז נקבה], וילדה מן החיה, [כגון מצבי זכר], מאחר שהאם נקבה, [ולדברי הכל איסור

הוספות

¹ ואולם לדעת האומרים שגם באב נוהג איסור אותו ואת בנו, לכאורה השוחט את התיש ואת בנו מהצביה, עובר באיסור אותו ואת בנו. ויל"ע בדבר.

- אבל כוי הבאה מצביה נקבה ותיש זכר, שיש להסתפק בה, האם היא חיה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שיש בה גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], יש להסתפק אם נוהג בה איסור אותו ואת בנו, ולכן אף שמשפק אסור לשחוט את הכוי ואת בנה ביום אחד, השוחט את הכוי הזו ואת בנה אינו לוקה על כך.

< לדעת רבי אליעזר – כשאמרה תורה "וְיִשׂוֹר אוֹ שֶׁהָ אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְיוֹם אֶחָד", הכוונה היא, רק למי שהיא בהמה גמורה, ["שה" ולא מקצת שה], ולפיכך,

- כוי הבאה מעז נקבה וצבי זכר, שיש להסתפק בה האם היא בהמה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהיא גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], יש להסתפק, האם נוהג בה איסור אותו ואת בנו, ולכן אף שמשפק אסור לשחוט את הכוי ואת בנה ביום אחד, השוחט את הכוי הזו ואת בנה אינו לוקה על כך.

- אבל כוי הבאה מצביה נקבה ותיש זכר, שיש להסתפק בה, האם היא חיה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שיש בה גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], בוודאי שלא נוהג בה איסור אותו ואת בנו כלל, שהרי ברור שאין כאן בהמה בלבד.

שחיטת כוי ביום טוב

נאמר, "וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צִיד תְּחִה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֶאֱכַל וְשֶׁפֶד אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָי", ללמד,

הכתוב אף למי שהוא מקצת בהמה, ["שה" ואפילו מקצת שה], ולכן, נוהג בכוי זו ובוולדה, איסור אותו ואת בנו.

ולדעת רבי אליעזר – אין הוולד מתייחס אלא אחר אמו, [ואין חוששים לזרע האב], ולפיכך, כוי שאמה צביה אף שאביה תיש, אינה נחשבת בהמה אלא רק חיה, ואין נוהג בה ובוולדה איסור אותו ואת בנו. ורק כוי שאמה עז, אף שאביה צבי, נחשבת כבהמה, ונוהג בה ובוולדה איסור אותו ואת בנו.

ב. [דברי רב פפא בדף פ'] האם נוהג איסור זה במקצת בהמה.

תנא קמא ורבי אליעזר מודים, שיש להסתפק, האם הוולד מתייחס רק אחר אמו, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא מתייחס גם אחר אמו וגם אחר אביו, [שחוששים לזרע האב].

ובזה נחלקו:

< לדעת תנא קמא – כשאמרה תורה "וְיִשׂוֹר אוֹ שֶׁהָ אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְיוֹם אֶחָד", הכוונה היא, הן למי שהיא בהמה גמורה, והן למי שהיא מקצת בהמה, ["שה" ואפילו מקצת שה], ולפיכך,

- כוי הבאה מעז נקבה וצבי זכר, שיש להסתפק בה האם היא בהמה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהיא גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], בוודאי נוהג בה איסור אותו ואת בנו, שהרי הוא נוהג אף במי שמקצתו בלבד בהמה, ולכן השוחט את הכוי הזו ואת בנה, לוקה על שעבר איסור תורה.

ולכן, רק בחול, שניתן לכסות דמו בעפר בלא איסור טלטול מוקצה, ניתן לשוחטו.

אבל ביום טוב, שיש בדבר ספק איסור מוקצה, שמא אינו חיה, ואינו טעון כיסוי, וכשיכסוהו נמצא טלטול העפר שלא לצורך, לפיכך, אסור לכסות דמו, ומאחר שאי אפשר לכסות את דמו, אין לשוחטו, שמא הוא חיה וטעון כיסוי.

[ואם טעו ושחטוהו ביום טוב אין מכסים את דמו].

לפי סברת רב פפא, [כפי המבואר בדף פ'] דין הברייתא עולה יפה, כדברי תנא קמא, החולק על רבי אליעזר,

שכן הכל מודים, שיש להסתפק, האם הוולד מתייחס רק אחר אמו, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא מתייחס גם אחר אמו וגם אחר אביו, [שחוששים לזרע האב]. אבל נחלקו בזה:

שלדעת תנא קמא, כשאמרה תורה "ציד חיה", הכוונה היא, הן למי שהיא חיה גמורה, והן למי שהיא מקצת חיה, ולפיכך, כוי הבא מצביה נקבה ותיש זכר, שיש להסתפק בו אם הוא חיה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהיא גם חיה וגם בהמה, [כי חוששים לזרע האב], בודאי נוהג בו דין כיסוי הדם, ומותר לשוחטו ביום טוב ולכסות את דמו בעפר מוכן. וכוי הבא מעז נקבה וצבי זכר, שיש להסתפק בו, האם היא

שחיה ועוף הנשחטים, דמם טעון כיסוי, [וביום טוב צריך להכין עפר מבעוד יום לכסות בו, כי עפר שאינו מוכן לכך, הוא מוקצה, ואסור לכסות בו]. אבל בהמה הנשחטת, אין דמה טעון כיסוי.

לפי סברת רב חסדא,

מאחר שלדעת תנא קמא, כל וולד מתייחס גם אחר אמו, וגם אחר אביו, [שחוששים לזרע האב], אם כן, כוי זה, בין כשהוא בא מצביה נקבה ותיש זכר, ובין כשהוא בא מעז נקבה וצבי זכר, נחשב כמקצת חיה ומקצת בהמה, וכשנאמר בכתוב, "ציד חיה", כוונת הכתוב אף למי שהוא מקצת חיה, ולכן, מותר לשחוט כוי ביום טוב, ולכסות דמו בעפר שהיה מוכן מבעוד יום, לצורך כיסוי חיה ועוף הנשחטים.

ומאחר שלדעת רבי אליעזר, אין הוולד מתייחס אלא אחר אמו, [ואין חוששים לזרע האב], אם כן, כוי שאמו צביה, אף שאביו תיש, נחשב חיה, ולכן מותר לשוחטו ביום טוב, ולכסות דמו בעפר שהיה מוכן מבעוד יום. וכוי שאמו עז, ואביו צבי, נחשב כבהמה, ואין דמו טעון כיסוי כלל, ולכן נשחט ביום טוב, בלא לכסות דמו בעפר.

אולם בברייתא מבואר שלא כפי סברת רב חסדא, אלא אין שוחטים את הכוי ביום טוב כלל, כי הוא נחשב כספק חיה ספק בהמה, ודמו אינו טעון כיסוי אלא מספק.

הוספות

¹ הקשה הרב רבי שמואל מוורדוין, הא גבי מתנות, כי אמרינן שה ואפילו מקצת שה, לא חשיב משום הכי כולו שה, להתחייב בכל המתנות, אם כן הכא נמי, לא חשיב כאילו הוא כולו דם צבי, אלא חציו ... ויש לומר ... בדקירה אחת ... כיון שכל משהו שבו חציו דם צבי חייב לכסות. [תוס'].

ודווקא מהבהמות הנשחטות, הכהנים מקבלים מתנות אלו, שנאמר בכתוב, "אם שׂור אִם שֶׁה", אבל מהחיות הנשחטות, אין הכהנים מקבלים מתנות אלו.

< ולפי מה שנתבאר תחילה, שלדעת תנא קמא יש להסתפק אם כל וולד מתייחס גם אחר אביו או שהוא מתייחס רק אחר אמו ולדעת רבי אליעזר כל ולד מתייחס בוודאי רק אחר אמו,

כוי שאמו צביה ואביו תיש – לסברת תנא קמא, מאחר שיש להסתפק בו, אם הוא ודאי חיה, או חצי חיה וחצי בהמה, ואם כן יש להסתפק בו האם אין לכהן ממנו מתנות כלל, או שיש לו בו רק חצי מהמתנות, ומאחר שיש כאן ספק אם מגיע לכהן חצי מהמתנות, לא ייטול אותם מהבעלים, שהרי בדיני ממונות, המוציא מחבירו עליו הראיה. ולסברת רבי אליעזר אין כאן ספק אלא ודאי חיה הוא, ופטור מן המתנות.

וכוי שאמו עז ואביו צבי – לסברת תנא קמא, מאחר שיש להסתפק בו, אם הוא ודאי בהמה, או חצי בהמה וחצי חיה, ואם כן יש להסתפק בו האם יש בו לכהן את כל המתנות, או שיש לו בו רק חצי מהמתנות, חצי מתנות שיש לכהן בוודאי, ייטול, והחצי הנוסף שיש בו ספק לא ייטול בלא ראיה. ולסברת רבי אליעזר, אין כאן ספק, אלא ודאי בהמה הוא וחייב בכל המתנות.

< אולם בבבביתא מבואר שלא כן, אלא לדעת חכמים הכוי חייב במתנות ולדעת רבי אליעזר הכוי פטור מן המתנות.

בהמה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], יש להסתפק אם נוהג בו דין כיסוי הדם, ולכן אף שמספק יש לכסות את דמו, ביום טוב אין לשוחטו כלל, כי ביום טוב אין לכסות דמו מספק, שמא מטלטל עפר שלא לצורך. [וזהו דין הברייתא].

ולדעת רבי אליעזר, כשאמרה תורה "ציד חיה", הכוונה היא, רק למי שהיא חיה גמורה, ולפיכך, כוי הבא מצביה נקבה ותיש זכר, שיש להסתפק בו האם הוא חיה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא גם חיה וגם בהמה, [כי חוששים לזרע האב], יש להסתפק אם נוהג בו דין כיסוי הדם, ולכן אף שמספק יש לכסות את דמו, ביום טוב אין לשוחטו כלל, כי ביום טוב אין לכסות דמו מספק, שמא מטלטל עפר שלא לצורך. אבל כוי הבא מעז נקבה וצבי זכר, שיש להסתפק בה, האם היא בהמה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שיש בה גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], בוודאי שלא נוהג בו דין כיסוי הדם, שהרי אין דין כיסוי נוהג אלא במי שכולו חיה, ולפיכך מותר לשוחטו ביום טוב ואין צריך לכסות את דמו.

זרוע לחיים וקבה בכוי

נאמר, "וְזָרַע יְהִי מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעֵם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶחַ אִם שׂוֹר אִם שֶׁה וְנִתֵּן לְכֹהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶה", ללמד, שכל השוחט בהמה, נותן לכהן ממנה את הזרוע הלחיים והקבה.

בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], יש להסתפק אם הוא חייב בחצי מתנות, ומאחר שיש ספק בדבר, המוציא מחברו עליו הראיה, והכהן לא ייטול מספק. וכל שכן שכוי הבא מצביה נקבה ותיש זכר, שיש להסתפק בה, האם הוא חיה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שיש בו גם חיה וגם בהמה, [כי חוששים לזרע האב], בוודאי שהוא פטור מן המתנות.

דף פ

מיהו כוי

עד עתה נתבאר שהכוי הוא כלאים של צבי ותיש אולם זו דעת רבי אליעזר ובני מחלוקתו בלבד אבל לדעת תנאים אחרים הכוי הוא דבר אחר וכל הדעות בעניין זה מבוארות בברייתא הגמרא:

לדעת תנא קמא – הכוי הוא **איל הבר**,² [כבש גדול הגדל ביערים]. וכן דעת רב נחמן.

לדעת יש אומרים – הכוי הוא **הבא מן התיש והצביה**. וכן דעת רבי אליעזר ובני מחלוקתו [כמבואר לעיל].

לדעת רבי יוסי – הכוי **מין בריה בפני עצמה** הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם מין חיה

< ולסברת רב פפא, [כפי המבואר בדף פ']
דין הברייתא עולה יפה,

שכן הכל מודים, שיש להסתפק, האם הוולד מתייחס רק אחר אמו, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא מתייחס גם אחר אמו וגם אחר אביו, [שחוששים לזרע האב]. אבל נחלקו בזה:

שלדעת תנא קמא, כשאמרה תורה "אם שור אם שֶׁה", הכוונה היא, הן למי שהוא בהמה גמורה, והן למי שהוא מקצת בהמה, ולפיכך, כוי הבא מעז נקבה וצבי זכר, שיש להסתפק בו אם הוא בהמה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהיא גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], **בודאי חייב לכל הפחות בחצי מתנות**,¹ שהרי לכל הפחות הוא מקצת בהמה. [וזה מה שמחייבים חכמים בברייתא]. **וכוי הבא מצביה נקבה ותיש זכר**, שיש להסתפק בו, האם היא חיה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא גם חיה וגם בהמה, [כי חוששים לזרע האב], **יש להסתפק אם הוא חייב בחצי מתנות**, ומאחר שיש ספק בדבר, המוציא מחברו עליו הראיה, **והכהן לא ייטול מספק**.

ולדעת רבי אליעזר, כשאמרה תורה "אם שור אם שֶׁה", הכוונה היא, רק למי שהיא בהמה גמורה, ולפיכך, כוי הבא מעז נקבה וצבי זכר, שיש להסתפק בו האם הוא בהמה

הוספות

¹ כן פירש רש"י. ויל"ע בדבר, הלא הכתוב מדבר גם במי שהוא מקצת בהמה, ואם כן, מעתה יש לחייב את זה שהוא מקצת בהמה בכל המתנות, כמו שבהמה גמורה חייבת.

² וסבר רב נחמן ותנא קמא דברייתא, שהוא ודאי חיה, ושוחטים אותו ביום טוב, ומכסין דמו, ופליגי אמתניתין, אבל אין לומר לדלדידהו בהמה הוה, דאם כן, תנא קמא היינו רבן שמעון בן גמליאל. [תוס']

הוא או מין בהמה¹. וכן דעת רב יהודה.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – הכוי מין בהמה הוא, ומשפחת בית דושאי היו מגדלים ממנו עדרים עדרים.

הני עזי דבאלא [=עזי הלבנון²]

< **לדעת רבי זירא אמר רב ספרא אמר רב המנונא וכן לדעת רב הונא בר חייה – עזי הלבנון עזים גמורות הן, וכשרות להקרבה על גבי המזבח**, ואינן מין חיה. שכן עשר בהמות וחיות הכשיר הכתוב באכילה, "זאת בהמה אשר תאכלו (א) שׁוֹר (ב) שֶׁה כְּשִׁבִים (ג) וְשֶׁה עֲזִים. (ד) אֵיל (ה) וְצִבִי (ו) וְיִחְמוֹר (ז) וְאֶקוּ (ח) וְדִישָׁן (ט) וְתֹאוּ (י) וְזֶמֶר. וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרִסְתָּ פֶרֶסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעָה שְׁתֵּי פְרִסוֹת מִעֲלַת גְּרָה בְּבֵהֶמָה אֲתָה תֹאכְלוּ", ועזי הלבנון שלא נימנו בפני עצמן על כרחך הן בכלל הכתוב "וְשֶׁה עֲזִים" כלומר בכלל עזים הן.

- ורב אחא בר יעקב הקשה על דבריו, שמא יש חיות נוספות שלא נמנו בכתוב הזה, והן מותרות באכילה, שכן בכתוב הזה נאמר כלל ופרט וכלל, ואם כן, יש ללמוד על דברים נוספים, שהם כשרים, ושמה עזי הלבנון היא מאלו שאינן מנויות בכתוב, ומין חיה היא, ולא מין בהמה. [אולם קושיה זו נדחית, כי אם היה הכתוב נדרש

בכלל ופרט וכלל, לא היה צורך לפרט את כל עשרת הבהמות והחיות המנויות כאן, ומתוך שפרטו כאן את כל העשרה ודאי אינן אחרים].

- ורב אחא בריה דרב איקא הקשה, שמא עזי הלבנון ממין אקו, שהוא חיה, ולא ממין עז.

- ורב אחא בריה דרבא או בריה דרב אויא הקשה, שמא עזי הלבנון ממין תאו³ או ממין זמר, שהם חיות, ולא ממין עז.

< **ורב חנן אמר לרב אשי, שלדעת אמימר – חלב עזי הלבנון מותר באכילה, כי עזי הלבנון הם מין חיות טהורות, ולא מין בהמות.**

שור הבר

תאו הנמנה בין הבהמות והחיות הטהורות, **מתורגם תורבלא**, [תור=שור. בלא=יער] כלומר שור הלבנון, **הוא שור הבר**, ומכאן ששור הבר מותר באכילה.

לדעת תנא קמא – מתוך ששמו שור, ודאי **מין בהמה הוא כשור**, [ולפיכך קרב על המזבח, וחלבו אסור].

ולדעת רבי יוסי – מתוך שנמנה בכתוב בין החיות⁴, "אֵיל וְצִבִי וְיִחְמוֹר וְאֶקוּ וְדִישָׁן

הוספות

¹ ואם תאמר ולבדוק בסימני דקרנים. ויש לומר דאפשר דלא היו יכולין לברר בקרניו שפיר אם חודדות וכרוכות יפה. [תוס'].]

² באלא הוא יער. [רש"י] ועזי היער קרויות עזי הלבנון.

³ וקסבר רב אחא, דתאו מין חיה הוא, כרבי יוסי, דאמר בסמוך שור הבר מין חיה, דאי כרבנן, דאמרי מין בהמה הוא, אם כן, כי הוי נמי מין תאו, הוי כשר לגבי מזבח. [תוס'].]

⁴ משמע, דאי לאו דחשיב ליה בהדי חיות, הוי בהמה לכולי עלמא, משום דנקרא שור, וקשה קצת, דאיל הבר הוי חיה, כדפרישית לעיל, אף על גב דנקרא איל. [תוס'].]

באכילה, אינה נחשבת שחיטה, [=שחיטה שאינה ראויה לאו שמייה שחיטה], **ומשום כך, לדברי רבי אושעיא, רבי שמעון חלוק על הרבה מדיני משנתנו,** כפי הנראה מהטבלה להלן. [הדינים הצבועים באפור, אינם מפורשים בגמרא, אבל למדים מהדינים המפורשים בגמרא].

ותאזן וְזָמַר" ולא בין הבהמות, "שור שֶׁהַ כְּשֵׁבִים וְשֶׁהַ עֵינָיִם" ודאי **מין חיה הוא** [ואינו קרב על המזבח אבל חלבו מותר].

דברים שרבי שמעון חלוק בהם על משנתנו
בדף פ"א יתבאר בעזה"י, **שלדעת רבי שמעון, כל שחיטה שאינה מתירה**

אופן השחיטה	דעת התנא של המשנה	דברים שרבי שמעון חלוק
א	היתר גמור. הבשר כשר. והשוחט קיים מצווה.	
	הבשר כשר. אבל השוחט לוקה משום שעבר על הכתוב "וְשֹׁר אוֹ שֶׁהַ אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטוּ בְּיוֹם אֶחָד."	
ב	הקרבן פסול כי נשחט בחוץ. והשוחט חייב כרת ולוקה משום שעבר על איסור שחיטת קדשים בחוץ.	
	הקרבן פסול [כי נשחט בחוץ וגם כי אינו ראוי משום איסור אותו ואת בנו]. והשוחט לוקה משום שעבר על איסור אותו ואת בנו [אבל אין כאן לאו וכרת של שחוטין חוץ כי הוא פסול היום בפנים וכל שפסול בפנים אין חייבים עליו משום שחוטין חוץ].	השוחט אינו לוקה משום לאו של אותו ואת בנו, כי שחיטת הראשון שחיטה שאינה ראויה, ואינה נחשבת שחיטה, והרי הראשון כמי שמת שלא בשחיטה, שאין איסור אותו ואת בנו בשחיטת השני. וממילא השוחט עובר באיסור שחוטין חוץ, כי הבהמה ראויה להיקרב בפנים, שהרי לא נפסלה מחמת מיתת הראשון, והרי זה לוקה על כך, וחייב כרת . ¹
ג	הבשר אסור משום חולין שנשחטו בעזרה. אבל השוחט אינו לוקה כי שחיטת חולין בעזרה היא איסור לא תעשה הבא מכלל עשה ואין לוקים על כך.	
	הבשר אסור משום חולין שנשחטו בעזרה. והשוחט לוקה משום איסור אותו ואת בנו.	השוחט אינו לוקה משום לאו של אותו ואת בנו, כי שחיטת הראשון שחיטה שאינה ראויה, ואינה נחשבת שחיטה, והרי הראשון כמי שמת שלא בשחיטה, שאין איסור אותו ואת בנו בשחיטת השני.

¹ דלא כרבי יצחק אתיא דאמר ... כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתם. [תוס'].

אופן השחיטה	דעת התנא של המשנה	דברים שרבי שמעון חלוק
ד	היתר גמור. הקרבן כשר. והשוחט קיים מצווה.	השוחט אינו לוקה משום לאו של אותו ואת בנו, כי שחיטת הראשון שחיטה שאינה ראויה, שהרי אין הבשר מותר על ידה אלא על ידי זריקת הדם. ואם כן אינה נחשבת שחיטה, והרי הראשון כמי שמת שלא בשחיטה, שאין איסור אותו ואת בנו השני אינה נחשבת שחיטה כי מאחר שנשחט הראשון היום הרי השני מחוסר זמן ואין השחיטה מתירה אותו. [הטעם הראשון הוא כפי מה שאמרו מתחילה בדף פ"א. אולם הטעם הזה נדחה, והטעם השני קיים].
	ראשון קדשים בפנים	הקרבן פסול משום שאינו ראוי להישחט ביום שנשחט בנו [או אמו]. והשוחט לוקה משום שעבר על איסור אותו ואת בנו.
ה	היתר גמור. הבשר כשר. והשוחט קיים מצווה.	
	הקרבן פסול [כי נשחט בחוץ וגם כי אינו ראוי משום איסור אותו ואת בנו]. והשוחט לוקה משום שעבר על איסור אותו ואת בנו. [אבל אין כאן לאו וזכרת של שחוטני חוץ כי הוא פסול היום בפנים וכל שפסול בפנים אין חייבים עליו משום שחוטני חוץ].	ראשון קדשים בחוץ
ו	הקרבן פסול כי נשחט בחוץ. והשוחט חייב כרת ולוקה משום שעבר על איסור שחיטת קדשים בחוץ.	
	הבשר כשר. אבל השוחט לוקה משום שעבר על הכתוב, "וְשֹׁרֹר אוּ שְׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בַיּוֹם אֶחָד".	השוחט אינו לוקה משום לאו של אותו ואת בנו, כי שחיטת הראשון שחיטה שאינה ראויה, ואינה נחשבת שחיטה, והרי הראשון כמי שמת שלא בשחיטה, שאין איסור אותו ואת בנו בשחיטת השני.
ז	הבשר אסור משום חולין שנשחטו בעזרה. אבל השוחט אינו לוקה כי שחיטת חולין בעזרה היא איסור לא תעשה הבא מכלל עשה ואין לוקים על כך.	
	הקרבן פסול משום שאינו ראוי להישחט ביום שנשחט בנו [או אמו]. והשוחט לוקה משום שעבר על איסור אותו ואת בנו.	ראשון קדשים בחוץ
		השוחט אינו לוקה משום לאו של אותו ואת בנו, כי שחיטת הראשון שחיטה שאינה ראויה, ואינה נחשבת שחיטה, והרי הראשון כמי שמת שלא בשחיטה, שאין איסור אותו ואת בנו בשחיטת השני. וממילא הקרבן היתר גמור הוא.

אופן השחיטה	דעת התנא של המשנה	דברים שרבי שמעון חלוק
ראשון קדשים בפנים	היתר גמור. הקרבן כשר. והשוחט קיים מצווה.	
ח	הבשר אסור משום חולין שנשחטו והשוחט לוקה משום איסור אותו ואת בנו.	השוחט אינו לוקה משום לאו של אותו ואת בנו, כי שחיטת הראשון שחיטה שאינה ראויה, שהרי אין הבשר מותר על ידה אלא על ידי זריקת הדם. ואם כן אינה נחשבת שחיטה, והרי הראשון כמי שמת שלא בשחיטה, שאין איסור אותו ואת בנו בשחיטת השני. [כן היה נראה מתחילה, אולם למסקנת הסוגיה, שחיטת הראשון שחיטה ראויה היא, ולכן נראה, שהסיבה שאינו לוקה על שחיטת השני, כי שחיטת השני אינה ראויה].
ראשון חולין בחוץ	היתר גמור. הבשר כשר. והשוחט קיים מצווה.	
ט	הבשר אסור משום חולין שנשחטו בעזרה. והשוחט לוקה משום איסור אותו ואת בנו.	
ראשון קדשים בחוץ	הקרבן פסול כי נשחט בחוץ. והשוחט חייב כרת ולוקה משום שעבר על איסור שחיטת קדשים בחוץ.	
י	הקרבן פסול משום שאינו ראוי להישחט ביום שנשחט בנו [או אמו]. והשוחט לוקה משום שעבר על איסור אותו ואת בנו.	השוחט אינו לוקה משום לאו של אותו ואת בנו, כי שחיטת הראשון שחיטה שאינה ראויה, ואינה נחשבת שחיטה, והרי הראשון כמי שמת שלא בשחיטה, שאין איסור אותו ואת בנו בשחיטת השני. וממילא הקרבן היתר גמור הוא.
ראשון חולין בפנים	הבשר אסור משום חולין שנשחטו בעזרה. אבל השוחט אינו לוקה כי שחיטת חולין בעזרה היא איסור לא תעשה הבא מכלל עשה ואין לוקים על כך.	
יא	הבשר כשר. אבל השוחט לוקה משום שעבר על הכתוב "וְנִשְׁחַט אוֹ שְׂחָה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטוּ בְיוֹם אֶחָד".	השוחט אינו לוקה משום לאו של אותו ואת בנו, כי שחיטת הראשון שחיטה שאינה ראויה, ואינה נחשבת שחיטה, והרי הראשון כמי שמת שלא בשחיטה, שאין איסור אותו ואת בנו בשחיטת השני.

היתר גמור. הקרבת כשר. והשוטח קיים מצווה.	ראשון קדשים בפנים	
<p>הקרבת פסול [כי נשחט בחוץ]. והשוטח לוקה משום שעבר על איסור אותו ואת בנו. [אבל אין כאן לאו וזכרת של שחוט חוץ, הלא מאחר ששחטת הראשון אינה ראויה, השני אינו אסור מחמת אותו ואת בנו, וראוי להיקרב היום בפנים, ואם כן, השוחטו בחוץ, יתחייב לאו וזכרת של שחוט חוץ. ויישבו, שהסיבה שאינו חייב על השני, כי יש בו איסור אותו ואת בנו, ולכן הוא פסול לקדשים בפנים, וכל שפסול בפנים אין חייבים עליו כרת בחוץ. והטעם שאין בו איסור אותו ואת בנו כי השחטה בחוץ פסולה ואינה ראויה].</p>	<p>שני קדשים בחוץ</p>	<p>יב</p>

מלקות על שחיתת מחוסר זמן

במשנתנו מבואר, שהשוטח קדשים בפנים, אחר שנשחטה אמם או וולדם בו ביום, הקרבן פסול, משום שאינו ראוי להקרבה בו ביום, שנאמר, "וְשׂוֹר אוֹ שֶׁה אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בַיּוֹם אֶחָד" והשוטח שעבר על הלאו הזה לוקה.

אולם לא נזכר במשנה, שהשוטח עובר גם על איסור נוסף, שהקריב בהמה קודם הזמן שהיתה ראויה לכך, שהוא למד מהכתוב, "וְשׂוֹר וְשֶׁה שְׂרוּעִי וְקָלוּטִי נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלִגְדָר לֹא יִרְצָה", שכל שאינו ראוי להקרבה, הרי זה בלא ירצה.

- י"א שאמנם השוחט לוקה גם על שעבר

באיסור זה, והסיבה שלא נתפרש הדבר במשנתנו, כי המשנה לא באה ללמד את כל האיסורים שיש בהקרבה, אלא ללמד את איסור אותו ואת בנו בלבד, [ורק באופנים שאין איסור אותו ואת בנו, הוצרכה המשנה לפרש, כשיש בדבר איסור אחר, שלא נטעה לומר שבאופנים הללו שאין בהם איסור אותו ואת בנו, הדבר מותר לגמרי].

- **ורבי זירא אמר, שהסיבה שלא פירשה המשנה איסור זה, כי העובר עליו אינו לוקה, משום שהאיסור שלא להקריב דבר קודם הזמן שהוא ראוי לכך, אינו איסור לא תעשה, אלא איסור הלמד ממכלל מצות עשה, שכן דין זה, שלא להקריב בהמה**

נחשבת שחיטה, כל שחיטת קדשים אינה נחשבת שחיטה, שהרי אין הבשר ניתן בשחיטה, אלא אחר זריקת הדם, ומעתה, מאחר שאין כאן שחיטה, אין בקדשים איסור אותו ואת בנו, שהרי אף כשקרב הראשון כדון, לא הותר בשחיטה, והרי הוא כמי שלא נשחט, שאין איסור לשחוט את השני בו ביום.

אולם הקשו על כך, ממה ששנינו, שלדעת רבי שמעון, כשהיו שני קדשים אם ובנה, ונשחט הראשון בפנים [כדין], והשני בחוץ, השוחט את השני עובר באיסור לא תעשה של שחוט חוץ, אבל מכרת הוא פטור, כי אינו ראוי להיקרב היום בפנים, [שלדעת רבי שמעון, השוחט בחוץ מה שאינו ראוי בפנים, אף שפטור מכרת של שחוט חוץ, עובר בלא תעשה, מהכתוב, "לא תעשו ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הנישר בעיניו"], הרי שלדעת רבי שמעון נוהג בקדשים איסור אותו ואת בנו שלכן השני נחשב כאינו ראוי היום לפנים.

ולכן מסקנת רבא, שלדברי רב המנונא – ודאי הוא, שאף לדעת רבי שמעון, האומר, ששחיטה שאינה ראויה אינה קרויה שחיטה, שחיטת קדשים שחיטה ראויה היא, שהרי היא מתירה את הבשר אחר זריקת הדם, אלא מאחר שבשעת השחיטה עצמה, עדיין לא נגמר הדבר, והוא תלוי בכך שיזרק הדם, לפיכך כששחט את השני

קודם זמנה, למד מהכתוב, "שור או קֶשֶׁב או עז כי יִלָּד וְהָיָה שְׁבַעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמְיֻזָּם הַשְּׂמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה לְקַרְבָּן אִשָּׁה לָהּ", שהוא איסור הבא מכלל עשה, שיש להקריב אחר הגעת הזמן, ולא קודם לכן.

דף פא

ליל שמיני לקדושה יום שמיני להקרבה

נאמר "כִּן תַּעֲשֶׂה לְשֶׁרֶף לְצִאֲנָדָּה שְׁבַעַת יָמִים וְהָיָה עִם אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂמִינִי תִתְּנֶנּוּ לִי", מהכתוב "שְׁבַעַת יָמִים וְהָיָה עִם אִמּוֹ" משמע שממוצאי יום שביעי שהוא ליל שמיני כבר כשר לגבוה ומהכתוב "בַּיּוֹם הַשְּׂמִינִי תִתְּנֶנּוּ לִי" משמע שרק ביום השמיני הוא כשר לגבוה.

וביאר רבי אפטוריקי, שאמנם אינו קרב אלא מהיום השמיני¹, אבל ניתן להקדישו כבר מליל שמיני, ואינו נחשב כפסול, שאי אפשר להקדישו אז.

איסור אותו ואת בנו בקדשים

לדעת רבי שמעון

מתחילה אמרו שלדברי רב המנונא – מאחר שלדעת רבי שמעון, שחיטה שאינה ראויה, [כלומר שאינה מתירה את הבשר], אינה

הוספות

¹ ואם תאמר מ"ביום צוותו" נפקא, ביום ולא בלילה. ויש לומר, דמהווא קרא לא הוה פסלינן לילה שאחר שבעה, אלא כמו שאר לילות, ואם עלה לא ירד, להכי צריך קרא דרבא, [קודם יום שמיני] דהוי מחוסר זמן, ואם עלה ירד ... ועוד יש לומר, דנפקא מיניה הא דפסול [קודם יום שמיני] משום מחוסר זמן, דפסול אף בבמה, אבל פסול לילה ליכא בבמה, לשמואל בשילהי זבחים. [תוס']

להתרות בו בוודאי, לחייבו מלקות.

ב. שחט תחילה את הראשון קדשים בפנים, ואחר כך את השני חולין בחוץ – אם היתה שחיטת השני אחר שכבר נזרק דמו של ראשון, ונדע ששחיטתו התירה אותו, מעתה בשחיטת השני היה הדבר אסור בוודאי, ולפיכך, השוחט לוקה משום איסור אותו ואת בנו.

שחיטת עולה לדעת רבי שמעון

לדברי רבא – שחיטת עולה, שחיטה שאינה ראויה היא, כי כל העולה קרבה למזבח, ואין השחיטה מתירה אותה באכילה לאדם², ולפיכך לדעת רבי שמעון, השוחט אותו ואת בנו, שאחד חולין, ואחד עולה, לא עבר על איסור אותו ואת בנו.

ולדברי רבי יעקב אמר רבי יוחנן – שחיטת עולה, שחיטה ראויה היא, אף על פי שכל העולה קרבה למזבח, כי גם הקטרה קרויה אכילה, [כמו שנאמר 'וְאִם הָאֵלֶּל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמִי' והכוונה גם לאכילת המזבח], ואם כן, שחיטת העולה מתירה אותה באכילה למזבח, ולפיכך, אף לדעת רבי שמעון, השוחט אותו ואת בנו, שאחד חולין, ואחד עולה, עבר על איסור אותו ואת בנו.

אחר שחיטת הקדשים, לא ילקה על כך, כי בשעה ששוחט את השני, עדיין לא נתברר ששחיטת הראשון היתה ראויה, והרי זה ספק בלבד אם עובר באיסור אותו ואת בנו, ואין אדם לוקה אלא אחר שמתרים בו שלא יחטא, וההתראה היא שאומרים לו לא לעשות, כי בוודאי יחטא במעשהו, אבל התראת ספק אינה התראה לחייב עליה מלקות, וכל זה לעניין המלקות, אבל כשנזרק הדם כדון, ונתברר ששחיטת הראשון ראויה היתה, נתברר שבשחיטת השני עבר באיסור אותו ואת בנו¹.

עוד שני דינים [בעניין שחיטת אותו ואת בנו], כדעת רבי שמעון, האומר, שאין לוקים על ידי התראת ספק:

א. שחט תחילה את הראשון חולין בחוץ, ואחר כך את השני קדשים בפנים – אף שאחר שחיטת הראשון אסור לשחוט את השני, משום איסור אותו ואת בנו, אין לוקים על כך, כי בשעת השחיטה של השני, עדיין לא נודע אם שחיטה ראויה היא, לחייב עליה, שכן רק אחר זריקת הדם, מתברר שהשחיטה התירה את הבשר, ומאחר שבשעת העבירה של שחיטת השני, עדיין לא ידוע אם חטא בכך, אין יכולים

הוספות

¹ כן הפירוש ששמע רש"י. אולם הוא הקשה על כך, שכן אם נתברר ששחיטת הראשון ראויה היתה, ממילא שחיטת הראשון אינה ראויה, שהרי קדשים שלא הגיע זמנם פסולים הם, וזה שאינו ראוי היום, פסול הוא, מאחר ששחיטה זו אינה מתירה את הבשר, לא יתחייב עליה משום אותו ואת בנו. אלא ודאי זו הסיבה שאין לוקים בקדשים משום אותו ואת בנו, שכן אם זריקת הראשון היתה כדון, נמצא שהשני פסול לגמרי, ואינו נחשב כשחיטת שני לחייב עליה.

² תימה אם כן היכי משכחת לרבי שמעון טומאה בעולה ובאימורים, דהוי אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים, כיון דאכילת מזבח לא שמה אכילה... ויש לומר, דלענין טומאה מודה, דאכילת מזבח שמה אכילה, אבל לענין שחיטה ראויה, לא הויה שחיטה ראויה, אלא הראויה לאדם, דומיא דטבח טבח והכן. [תוס'].]

המתת אותו ואת בנו

אין איסור להמית "אותו ואת בנו", אלא רק לשחוט "אותו ואת בנו".

ולכן, אם בא לשחוט "אותו ואת בנו", ולבסוף המית אחד מהם שלא בשחיטה, [שנתכוון לשחוט, ומחמת טעות נעשית נבלה], או שמתחילה נתכוון להמית אחד מהם על ידי נחירה או עיקור סימנים, [ולא בשחיטה], לא עבר באיסור "אותו ואת בנו".

שחיטת אותו ואת בנו שאינה ראויה

כבר נתבאר בדף פ', שלדעת רבי שמעון, שחיטה שאינה מתירה את הבשר באכילה, אינה נחשבת שחיטה, אלא נחשבת כשאר מיתות שאינן שחיטות, ולפיכך, כששחט "אותו ואת בנו" ביום אחד, ואחד מהם לא הותר באכילה על ידי השחיטה, לא עבר באיסור "אותו ואת בנו". ולדעת חכמים, כל שחיטה, אף שאינה מתירה את הבשר באכילה, נחשבת כשחיטה, ומתחייב בה, כששחט כך "אותו ואת בנו".¹

ולהלן יתבארו בעזה"י כמה פרטים הנזכרים במשנתנו, שהם יוצאים ממחלוקת זו.

א. שחט "אותו ואת בנו" ונמצא אחד מהם טרפה.

< לדעת רבי שמעון – מאחר ששחיטת טרפה אינה מתירה אותה באכילה, נמצא

שהטרפה אינה שחוטה, ואם כן אין כאן שחיטת "אותו ואת בנו", ולא עשה איסור.

< ולדעת חכמים – אף על פי ששחיטת טרפה אינה מתירה אותה באכילה, שחיטה היא, והשוחט עבר באיסור "אותו ואת בנו".

ב. שחט "אותו ואת בנו" כשאת אחד מהם שחט לשם עבודה זרה.

< לדעת רבי שמעון – מאחר שבהמה הנשחטת לעבודה זרה נאסרת בהנאה, והשחיטה אינה מתירה אותה באכילה, נמצא זו שנשחטה לעבודה זרה הרי היא כאילו לא נשחטה ואם כן אין כאן שחיטת "אותו ואת בנו" ולא עבר באיסור "אותו ואת בנו".

< ולדעת חכמים – אף על פי שבהמה הנשחטת לעבודה זרה נאסרת בהנאה, ואינה מותרת באכילה, מכל מקום שחיטה היא, והשוחט עבר על איסור "אותו ואת בנו".

- לדברי רבי שמעון בן לקיש, אף שבכל אופן השוחט עובר באיסור "אותו ואת בנו", מכל מקום אינו לוקה על כך, אלא אם כן שחט את הראשון לעבודה זרה, ואחר כך שחט את השני לאכילתו, שבכל שחיטה עבר על איסור אחר, ולפיכך יענש על כל איסור בפני עצמו, [נתחילה ידונו אותו על שחיטת השני, וילקה משום "אותו ואת בנו", ואחר כך ידונו אותו על שחיטת הראשון, ויהרג משום עבודה זרה].² אבל כשתחילה שחט את

הוספות

¹ וטעמי המחלוקת הזו יתבארו בעזה"י בפרק כסוי הדם [בדף פ"ה].

² ומפירוש שני של רש"י משמע, שאין לעשות כן, אלא לדונו תחילה על מה שחטא תחילה, וממילא אחר שיהרג על שחיטת הראשון,

[וכשם שנחלקו בדבר זה, כשיש במעשהו עונש מיתה ועונש מלקות, ששניהם עונש הגוף, שלדעת רבי שמעון בן לקיש, אין עונשים אותו בעונש הקל, אף כשבפועל אינו נענש בעונש החמור. ולדעת רבי יוחנן, אינו נפטר מהעונש הקל, אלא כשבפועל נענש בעונש החמור. כך נחלקו במי שנתחייב במעשה אחד עונש הגוף כגון מיתה או מלקות, ויחד עמו עונש ממון, שלדעת רבי שמעון בן לקיש, אין עונשים אותו בעונש הממון הקל, אף כשבפועל אינו נענש בעונש הגוף החמור. ולדעת רבי יוחנן, אינו נפטר מעונש הממון הקל, אלא כשבפועל נענש בעונש הגוף החמור].

ג. שחט "אותו ואת בנו", ואחד מהם היה פרה אדומה, ששחטה לשם עשיית פרה אדומה.

< לדעת חכמים – עבר באיסור אותו ואת בנו, כי גם כשהשחיטה אינה מתירה באכילה, השוחט עובר על האיסור הזה.

< ולדעת רבי שמעון כפי המבואר במשנתנו – מאחר שהשחיטה לשם פרה אדומה אינה מתירה באכילה, הרי היא כאילו לא נשחטה, ואם כן אין כאן שחיטת "אותו ואת בנו" ולא עבר באיסור "אותו ואת בנו".

< אולם לדברי רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן, מודה רבי שמעון בזה, שהשוחט עובר באיסור "אותו ואת בנו", שכן מבואר בברייתא, שלדעת רבי שמעון, פרה אדומה

הראשון לאכילתו, ואחר כך שחט את השני לעבודה זרה, שבשחיטת השני עבר בשני האיסורים, אינו נענש על שניהם, כי אין אדם נענש שני עונשים על מעשה אחד, אלא נענש בעונש החמור בלבד [=קם ליה בדרבה מיניה], ולפיכך, יהרג על שחיטת השני לעבודה זרה, ולא ילקה משום, "אותו ואת בנו". ודין זה שאינו לוקה משום "אותו ואת בנו" כשבאותו מעשה חטא גם בעבודה זרה אינו רק כשבפועל נענש על החטא החמור אלא אף כשבפועל אינו נענש עליו כגון שלא התרו בו שלא יחטא בעבודה זרה אלא רק שלא יחטא באיסור "אותו ואת בנו" והטעם לכך כי מאחר שהיה ראוי להיהרג משום החטא החמור ולהיות פטור ממלקות על החטא הקל מעתה אף כשאינו נהרג בפועל הוא נפטר ממלקות של החטא הקל.

- ולדברי רבי יוחנן, כשאדם עושה מעשה אחד שיש בו שני חטאים, אינו נפטר מהעונש הקל, אלא כשבפועל הוא נענש בעונש החמור, ולכן, כשלא התרו בו בשחיטת השני משום עבודה זרה, אלא רק משום "אותו ואת בנו", הרי זה לוקה על שעבר באיסור "אותו ואת בנו". ונמצא לפי זה, שיש שני אופנים להתחייב מלקות "אותו ואת בנו" כשאחד נשחט לעבודה זרה. האופן הראשון הוא, כשנשחט הראשון לעבודה זרה. והאופן השני הוא, כשנשחט השני לעבודה זרה, ולא התרו בו אלא משום "אותו ואת בנו".

הוספות

שוב לא ילקה על שחיטת השני. אבל האופן שבו ילקה על שחיטת השני, הוא, כשאחד שחט את הראשון לעבודה זרה, וחברו שחט את השני לאכילתו, שהוא לא חטא אלא בשחיטת אותו ואת בנו בלבד.

מתירה אותו באכילה, הרי הוא כאילו לא נשחט, ואם כן אין כאן שחיטת "אותו ואת בנו" ולא עבר באיסור "אותו ואת בנו".

דף פב

ה. שחט "אותו ואת בנו", ואחד מהם היה עגלה, שעמדה להיות עגלה ערופה.

< לדעת חכמים – עבר באיסור אותו ואת בנו, כי גם כשהשחיטה אינה מתירה באכילה, השוחט עובר על האיסור הזה.

< ולדעת רבי שמעון כפי המבואר במשנתנו – מאחר שעגלה ערופה אסורה השחיטה אינה מתירה אותה באכילה, והרי היא כאילו לא נשחטה, ואם כן אין כאן שחיטת "אותו ואת בנו" ולא עבר באיסור "אותו ואת בנו". ומשנה זו היא כדעת [רבי שמעון בן לקיש ורבי ינאי]¹, האומרים, שעגלה

נחשבת כשחטה לאכילה, [ולכן, אף שלדעת רבי שמעון אין טומאת אוכלים אלא בדברים הראויים לאכילה, פרה מקבלת טומאת אוכלים]², וביאר רבי שמעון בן לקיש, שהסיבה לכך, כי גם אחר שנשחטה, [קודם שהוזה דמה], היתה ראויה להיות נפדית לאכילה², [אם נמצאת נאה ממנה להיות פרה אדומה], ולכן נחשבת כשחטה לאכילה, [שכל העומד לפדות כפדוי דמין], ואם כן, יש בשחיטתה איסור "אותו ואת בנו".

ד. שחט "אותו ואת בנו", ואחד מהם היה שור שנגמר דינו לסקילה.

< לדעת חכמים – עבר באיסור אותו ואת בנו, כי גם כשהשחיטה אינה מתירה באכילה, השוחט עובר על האיסור הזה.

< ולדעת רבי שמעון – מאחר ששור שנגמר דינו לסקילה אסור בהנאה ואין השחיטה

הוספות

¹ ואי קשיא, למה לי קבלת טומאה, היא גופה מטמאה אדם ובגדים. מפרשינו כי האי גוונא בכריתות, כגון בשר שחפהו בפחות מכביצה בצק, אי משוית ליה אוכל, מצטרף בהדי בצק, ומקבל האי בצק טומאה, אם יגע בטומאה, ומטמא שאר אוכלין, ואי לא אוכל הוא, לא מקבל האי בצק טומאה, דלית ביה שיעורא, וכי נגעו ביה אוכלין אחריני, טהורים הן, שאינם נוגעין בנבלה, אלא בבצק. [רש"י]. מה שהקשה בקונטרס, למה לי קבלת טומאה, והלא היא עצמה מטמאה אדם ובגדים, אין נראה קושיא זו, דהא אין מטמאה אלא מתעסקים בה בלבד, כדתנן במסכת פרה, השורף את הפרה, ופרים, והמשלח את השעיר, מטמא בגדים, והן עצמן, פרה ופרים ושעיר, אין מטמאין בגדים, והרי זה אומר מטמאין לא טמאוי, ואת טימאתני. ומיהו יש לומר, דדעת הקונטרס היא, כיון דמטמא אדם ובגדים דהיינו מתעסקין בה, אם כן כיון דסופו לטמא טומאה חמורה, מטמאה טומאת אוכלין. ומיהו יש לומר, דאף על פי שסופו לטמא טומאה חמורה, לא היה מטמא אוכלין ומשקין, דמה שסופו לטמא טומאה חמורה, לא מהניא אלא לענין דלא צריך הכשר מים ושרץ, אבל לא מהניא להחשיבו אוכל, להכי צריך טעמא דשהיה לה שעת הכושר, כיון דחשיבא אוכל, מטמא אוכלין ומשקין בלא הכשר מים ושרץ, משום דסופו לטמא טומאה חמורה. וגרסינן מטמא, ולא מיטמא, דלענין טומאה חמורה עצמה, אין נפקותא... [תוס'].

² תימה דמשמע דהשתא לאו בת פדייה היא, והא אית ליה לרבי שמעון בשבועות, דפרה קדשי בדק הבית היא, ואית ליה לרבי שמעון נמי, דקדשי בדק הבית לא הוו בכלל העמדה והערכה. ונראה לפרש, דמייירי לאחר הזאה, דאין סברא שתהא בת פדייה אחר שהוזה כבר דמה, ואפילו הכי מטמאה טומאת אוכלין, הואיל והיתה לה שעת הכושר קודם הזאה. ואם תאמר, והא כל העומד להזות כמזוה דמי. ויש לומר, דקודם קבלה לאו כמזוה דמי, כדפרישית לעיל. ואם תאמר, ואמאי לא אמרינן דכל הקדשים יקבלו טומאה מחיים, כיון דמצוה לשוחטן, ונימא דכל העומד ליטחט כשחוט דמי. ויש לומר, דאפילו נשחט, לא אמר כזרוק דמי, עד שיתקבל בכוס, כל שכן, כשעדיין לא נשחט. ומיהו שעיר המשתלח קשה לר"י שיטמא מחיים טומאת אוכלין, למאן דשרי אברים בהנאה לרבי שמעון, דכיון דעומד לדחות לצוק, כדחוי דמי. ויש לומר, מידי דהוה אבן פקועה ודגים, שהן מותרין בלא שחיטה, ואפילו הכי חיותה מטהרתה, לרבנן דפליגי ארבי יוסי הגלילי בפרק בהמה המקשה. [תוס'].

³ רבי ינאי לטעמיה, דאית ליה בפרק שני דקדושין, דכפרה כתיב בה כקדשים, ולהכי מיתסרא מחיים, כמו שאר קדשים דמיתסרי

ונחלקו החכמים מי מהם אסורה, וממתין, ומנין.

ערופה נאסרת קודם העריפה, משעה שהורידה לנחל, לצורך העריפה.

לדעת רבי יוחנן – השחוטה אסורה בהנאה, משעת שחיטה עד עולם, אבל המשולחת מותרת, שלא יתכן שתאמר התורה לשלח ציפור אסורה, שיבואו בה המוצאים אותה לידי תקלה, של אכילת איסור.

< **אבל לדעת רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,** עגלה ערופה אינה נאסרת אלא משעת עריפתה, אבל קודם לכן אינה נאסרת¹, ולכן, אם נשחטה, שחיטה ראויה היא, ולפיכך, **מודה בזה רבי שמעון, שהשוחט אותו ואת בנו,** שאחד מהם עגלה העומדת לעריפה, **שעבר באיסור "אותו ואת בנו"**. [ומה ששינונו שנחלק בזה רבי שמעון, אינו כן, ואין זו משנה²].

ולדעת ריש לקיש – שתי הציפורים נאסרות משעת לקיחתן, השחוטה לעולם, והמשולחת עד שתשתלח. ודין זה למד בגזרה שווה³ "קיחה" "קיחה" מעגלה ערופה, [שנאמר בעגלה ערופה, "וְלִקְחוּ זֶקֶנִי הָעֵיזר הַהוּא עֲגֻלַת בָּקָר", ונאמר בצפורי המצורע, "וְלִקְחוּ לַמַּטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִים חַיֹּת סְהָרוֹת"], ומכאן, שכשם שעגלה ערופה נאסרת קודם העריפה, [משעת ירידתה לנחל], כך הציפורים אסורות קודם השחיטה, [משעת

איסור הנאה בצפורי מצורע

מסדר טהרת המצורע כשנרפא ממנו הנגע הוא בהבאת שתי צפורים, האחת נשחטת, ואחת משולחת מתוך העיר אל חוץ העיר,

הוספות

מחיים, וייערפו שם', ודרשין מיינה שם תהא קבורתה, איצטריך לאחר עריפה, דלא נימא דשריא משום שנעשית מצותה. [תוס'].
¹ וראיה לדבר ממה ששינו, שאם נמצא ההורג קודם העריפה, ולא נערפה העגלה, הרי הוא מותרת, ולא נאסרה מחמת שהורידה לעריפה. [גמרא]. ואם תאמר, והיאך מודקדק מכאן דלא מיתסרא מחיים, דילמא היינו טעמא דאדעתא שימצא ההורג לא אקדשוה, כי ההיא דתנן בפרק בתרא דכריתות, המביא אשם תלוי, ונודע לו שלא חטא, אם עד שלא נשחט ... וירעה עד שישתאב, אשם ודאי אינו כן, אלא עד שלא נשחט יצא וירעה בעד ... עגלה ערופה אינה כן, ומפרש בגמרא, טעמא דאשם תלוי, משום דלבו נוקפא, וגמר ומקדישו מספק, אבל אשם ודאי, כי אקדשיה, אדעתא דחטא אקדיש, ואגלאי מילתא למפרע דהקדש טעות הוה, ודילמא היינו טעמא נמי דעגלה ערופה, ולא משום דלא מיתסר מחיים, ולעולם אם נשחטה אסורה. ויש לומר, דסברא דגמרי ומקדשי, דלא מסקי אדעתיהו שימצא ההורג. ואם תאמר, ואמאי לא משני דעד שלא תערף היינו עד שלא נראה לעריפה קודם ירידתה לנחל איתן, כדמשני בפרק בתרא דכריתות. ויש לומר, דסמיך אמאי דייק התם מסיפא, דלא מיתסר מחיים, דקתני סיפא, משנערפה, תקבר, שמתחלה לא באה אלא על הספק, כפרה ספקה והלכה לה. [תוס'].
² ואם תאמר ולמה דחק לומר אינה משנה, לימא תנאי היא, כדאמרינן בפרק בתרא דכריתות, דתנאי פליגי בהכי. ויש לומר, דכך היתה קבלה בידם. הקשה ה"ר משה מבונדייש, אמאי לא קאמר דשוחט דמתניתין היינו עורף, ופטור לרבי שמעון, משום דלא חויא לאכילה, ולרבנן חייב משום דעריפה זו היא שחיטה, כדאמרינן בריש פרק שני שעיר, גבי שעיר המשתלח, דחיותו לצוק היינו שחיטתו, וחייב משום אותו ואת בנו, ובפרק חטאת העוף אמרינן, דעריפה מטהרת מידי נבלה. ותירץ רבינו תם, דאם כן, לא הוה ליה למיתני השוחט, אלא העורף. ודוחק הוא, דלמא תנא שוחט משום אחריני, פרת חטאת, ושור הנסקל ... [תוס'].
³ **מסקנא לא קיימא הכי בפרק שני דקדושין, אלא מסיק דריש לקיש כתנא דבי רבי ישמעאל, דיליף הכי, נאמר מכשיר ומכפר בפנים,** פירוש, מכשיר בפנים, אשם מצורע, מכפר, שאר קרבנות, ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ, פירוש, מכשיר, צפורי מצורע, מכפר, עגלה ערופה ושעיר המשתלח. ובפרק בתרא דכריתות מוקי לה נמי רב המנוטא, דאמר עגלה ערופה מיתסר מחיים, כתנא דבי רבי ישמעאל. ותימה, היאך משמע ממילתיה דרבי ישמעאל דמיתסר מחיים. ויש לומר, דדייק משום דלא איצטריך למילף מכשיר ממכפר אלא ליאסר מחיים, דלאחר שחיטה ידעין, מ"וזה אשר [לא] תאכלו" לרבות השחוטה. [תוס'].
- ע -

וכל זה לכתחילה, אולם בדיעבד, אם הקדים השני ושחט תחילה, הרי זה זריז, שלא חטא באיסור אותו ואת בנו, ונשכר, שאוכל בשר בהיתר, והראשון נאסר לשחוט היום.

קנייתם, שהרי אין בהם ירידה, ואין לך זמן מסוים אחר לקבוע בהם איסור]. [אבל לדעת רבי יוחנן, עגלה ערופה אינה נאסרת קודם העריפה משעת ירידה לנחל, וממילא, אין ללמוד משם, שגם הציפורים יאסרו קודם השחיטה].

”וְשׂוֹר אִוּ שְׂחָה אֶתּוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בַיּוֹם אֶחָד”

”לא תִשְׁחַטּוּ” לשון רבים

שני דינים למדים, ממה שנאמר הכתוב “לא תִשְׁחַטּוּ” בלשון רבים, [ולא נאמר “לא תִשְׁחַט” בלשון יחיד]:

א. כשזה שחט את הראשון זה שחט את השני.

אילו נאמר “לא תִשְׁחַט” בלשון יחיד, היה מקום לומר, שאין האיסור הזה, אלא שלא ישחט אדם אחד “אותו ואת בנו”, אבל כששנים שחטו, זה שחט “אותו”, וזה שחט “את בנו”, פטורים. לכן נאמר “לא תִשְׁחַטּוּ” בלשון רבים, ללמד, שאפילו זה שחט “אותו”, וזה שחט “את בנו”, השני חייב.

ב. כששחט תחילה “את בנו” ואחר כך שחט “אותו”.

ללמד את הדין הנ”ל, די היה לכתוב “לא ישחטו” בלשון רבים, ומתוך שנאמר “לא תִשְׁחַטּוּ”, יש ללמוד דין נוסף, והוא, שפעמים השוחט “אותו ואת בנו”, עובר באיסור, הן על שחיטת “אותו”, והן על שחיטת “בנו”, וזה יתכן, כשתחילה שחט בן

”אותו” של זה ו”בנו” של זה

כבר נתבאר, שאסור לאדם לשחוט “אותו ואת בנו” ביום אחד, ולכן מי שהיו לו “אותו ואת בנו”, ושחט אחד מהם היום, לא ישחט את השני עד למחר.

וכן הדין כשהיתה האם של זה, והבן של זה, כששחט אחד מהם את שלו היום, אסור חברו לשחוט את שלו עד למחר, וכששחטו שניהם באותו יום, הראשון שחט בהיתר, והשני עבר על האיסור.

ולהלך יתבאר מה הדין כשכל אחד מהם רוצה לשחוט ראשון:

א. היו שניהם של מוכר ומכר אחד מהם לחברו ושייר אחד לעצמו – הקונה קודם למוכר, שעל מנת כן קנה, שיוכל לשחוט היום¹.

ב. היו שניהם של מוכר, ומכר אחד לזה ואחד לזה – הקונה הראשון קודם, שכן מתחילה כשקנה, קנה על מנת לשחוט ראשון, וזכה בכך, ומעתה אין המוכר יכול למכור את השני, אלא כפי כוחו בו, שאינו יכול לשחוט אלא למחר.

הוספות

¹ יל”ע אם כן הדין דווקא ביום המכירה, שאז יוכל הקונה לומר, על מנת כן קניתי, שאוכל לשחוט מיד. אבל למחרת, המוכר יאמר לו, מכרתי לך על מנת שתשחט מיד, ולא תמתין ליום שאחר המכירה, כדי שאוכל אני לשחוט ביום השני. או שלעולם הקונה קודם.

כך שחט את בת בתה [של הראשונה שהיא בתה של השניה], **לוקה** [ארבעים] **על שחיטת הבת**, [שנשחטה אחר אמה], **ולוקה עוד** [ארבעים], **על שחיטת בת הבת**, [שנשחטה אחר אמה], **שכן בכל אחת מהשחיטות הללו עבר על הכתוב**, "וְשׂוֹר אֹזְרָה אֶתְּוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְיָוִם אֶחָד".

אחד, ואחר כך שחט האם, ואחר כך שחט בן נוסף¹, שבוה, חייב הן על שחיטת האם, [הנשחטת ביום שכבר נשחט בנה], והן על שחיטת הבן השני, [הנשחט ביום שכבר נשחטה אמו], ומכאן, שכשם שאסרה תורה לשחוט הבן אחר אמו, כך אסרה התורה לשחוט האם אחר בנה.

שחט פרה ואחר כך שחט את בת בתה ואחר כך שחט את בתה של הראשונה שהיא אמה של השניה

לדעת תנא קמא – השוחט פרה, אחר שנשחטה אמה ובתה, **אינו לוקה** [ארבעים] **אלא פעם אחת, כי אף על פי שיש כאן שתי סיבות לאסור את השחיטה**, [א] שלא לשחוט אותה אחר שחיטת אמה. [ב] שלא לשחוט אותה אחר שחיטת בתה], **מכל מקום אין כאן אלא שחיטה אחת של איסור, ואין כאן אלא איסור אחד**, "אותו ואת בנו", ולפיכך אין כאן אלא מלקות אחת [של ארבעים].

ולדעת סומכוס – השוחט פרה אחר שנשחטה אמה ובתה, **לוקה** [ארבעים] **שתי פעמים**, אחת משום ששחט פרה אחר שחיטת אמה, ואחת משום ששחט פרה אחר שחיטת בתה, ואף על פי שאין כאן אלא שחיטה אחת, ואין כאן אלא איסור אחד, **מכל מקום, מאחר שעבר על האיסור בשני אופנים**, מתחייב על כל אחד מהאופנים

שחט פרה ואחר כך את שני בניה

שחט פרה, ואחר כך שחט את שני בניה, **לוקה שתי פעמים** [ארבעים], **שכן בכל אחת משחיטות הבנים, עבר על הכתוב**, "וְשׂוֹר אֹזְרָה אֶתְּוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְיָוִם אֶחָד", שהרי כל אחד מהם הוא בן הפרה, הנשחטת היום.

שחט שני בנים ואחר כך שחט את האם

שחט שני בנים, ואחר כך שחט את האם, אינו **לוקה** אלא [ארבעים] **מלקות אחת** שהרי אין כאן אלא שחיטה אחת של איסור.

[ולפי המבואר להלן, **לדעת סומכוס משום רבי מאיר, חייב שתיים**, כי יש כאן שתי סיבות לאסור את שחיטת האם, ומחמת כל אחת מהסיבות היא אסורה, ונמצא שיש בה שני איסורים].

שחט פרה ואחר כך את בתה ואחר כך את בת בתה
שחט פרה, ואחר כך שחט את בתה, ואחר

הוספות

¹ דאי מיירי בשוחט אם ושני בניה, למה לי קרא, פשיטא, מה לי חד ומה לי תרי, דכי היכי דמחייב אהאי, מחייב אהאי. ואי בפרה ובתה ובת בתה, פשיטא, תרוייהו אותו ואת בנו נינהו. [רשי"י].

כאיסור בפני עצמו.

ומכאן, שיש אומרים, שהעובר כמה פעמים על אותו איסור, אף על פי שהכל היה בהתראה אחת, לוקה על כל פעם שעבר על האיסור, [שלא כדעת חכמים], ומסתבר שזו דעת סומכוס במשנתנו.

ומכאן ראייה, שלדעת סומכוס, לא רק במקום שיש שתי סיבות לאיסור, לוקה שתיים אף בהתראה אחת, כמו במשנתנו, ששחט פרה אחר שחיתת אמה ובתה, אלא אף במקום שיש סיבה אחת לאיסור, מאחר שעבר שתי פעמים, לוקה שתיים אף בהתראה אחת.

< ודחו זאת, כי באמת ניתן להעמיד את הברייתא כשהתרו בו על כל פעם שזרע כלאים, שלא יזרע, [ואין לוקים שתי פעמים על התראה אחת], ואף שכבר שנינו במסכת מכות, שחייב על כל פעם שעובר על ההתראה, באה הברייתא ללמד, שיש שני אופנים שכל אחד מהם אסור משום כלאים: (א) זריעת חטה עם חרצן. (ב) זריעת שעורה עם חרצן. [וזה שלא כדעת רבי יאשיה, האומר, שלא אסרה תורה אלא זריעת שלושתם יחד, כלומר חטה ושעורה וחרצן].²

שעבר עליו. [ומסקנת הגמרא, שכן דעתו, אף כשעבר על איסור אחד שתי פעמים באותו אופן ממש, בהעלם אחד, כגון שאכל חלב בשיעור שני זיתים בהעלם אחד, שלדעתו, חייב על כך שתי מלקיות, אף על פי שהכל איסור אחד, ובמעשה אחד, בלא שיתרו בו בינתיים שלא יאכל].

הזרע כלאים כלאים לוקה

מבואר בברייתא שהזרע כלאים כלאים [כלומר שזרע כלאים שתי פעמים] לוקה שתי מלקיות [של ארבעים].¹

< ומתחילה רצו לומר, שודאי אין כוונת הברייתא ללמד, שאם התרו בו שלא לזרוע כלאים וזרע, ושוב התרו בו שלא לזרוע וזרע, שהוא לוקה שתיים, שהרי דבר זה כבר למדנו ממשנה במסכת מכות, שבכל פעם שעושה איסור אחר שעובר על ההתראה, לוקה מלקות [ארבעים] בפני עצמה, [ורק כשעשה איסור אחד כמה פעמים אחרי התראה אחת, אינו לוקה אלא מלקות אחת]. אלא ודאי כוונת הברייתא ללמד, שאף על פי שהתרו בו פעם אחת, עובר על כל אחת מהזריעות, כי יש להחשיב כל אחת

הוספות

¹ תימה דמשמע הכא דבחד כלאים לא לקי אלא חדא ואמאי לא לקי נמי משום "לא תסיג גבול רעד" דלענין כלאים דריש לה ... ויש לומר דכיון דאתא נמי לאזרה דמסיג גבול אין לוקין עליו משום כלאים כמו שאין לוקין על הסגת גבול כי ניתן להישבון. ועוד דהוי לאו שבכללות. [תוס'].

² נראה דאינו חייב משום כלאי הכרם קאמר, אבל מודה דמשום כלאי זרעים מיחייב בתרי מינין, בחטה ושעורה לחודיה ... ועוד נראה לפרש, דקרי תרי גוויי כלאים, כלאי זרעים וכלאי הכרם, חטה ושעורה וחסה וחרצן, ובחד גוונא מודי רבי יאשיה, ובחד פליג, אבל חטה וחרצן, ושעורה וחרצן, כולה חד גוונא הוא ... וכן משמע בירושלמי במסכת כלאים ... וטעמא דרבי יאשיה דבכלאי הכרם לא מחייב אלא בשלושה מינים, ובכלאי זרעים מחייב בשנים, מפרש ר"י, משום דזריעת כלאים משמע שני מיני זרעים, וחרצן לאו מין זרע הוא. אבל אין לפרש דמשמע ליה לא תזרע בהדי כלאים, אבל שדך בלא שום זרע קרוי שדה, דהא לא שייך לפרש כן גבי בהמתך. ומיהו רבי יהודה במסכת כלאים, לא מחייב בכלאי זרעים עד שיזרע חטה ושעורה וכוסמת, או שני חטים ושעורה, או שני שעורים וחסה, דבעי כלאי זרעים בהדי שדך ... [תוס'].

התראת ספק לדעת רבי יהודה

א. **ברייתא כדעת האומרים, שלדברי רבי יהודה, התראת ספק אינה התראה,** [והעובר באיסור אחר התראת ספק אינו לוקה]:

אשה שגירשה בעלה, והלכה ונישאת לאחר מיד בלא להמתין, ולאחר שבעה חודשים ילדה בן, הרי זה **ספק בנו של ראשון, ספק בנו של שני.**

ולפיכך, **אם הכה או קלל אחד מהם, אינו חייב מיתה,** כי יש כאן ספק אם הכה או קילל את אביו.

אבל כשהכה או קילל את שניהם בבת אחת, [אחר שהתרו בו שלא לעשות כן], **נהרג,** כי ממה נפשך הכה או קילל את אביו.

וכשהכה או קילל את שניהם בזה אחר זה, [שתחילה התרו בו שלא יכה או יקלל את זה, והכה או קילל אותו, ואחר כך התרו בו שלא יכה או יקלל את זה, והכה או קילל אותו] – **לדעת תנא קמא חייב מיתה, כי ממה נפשך הכה או קילל את אביו, אחר שהתרו בו שלא יעשה זאת. ולדעת רבי יהודה, פטור ממיתה,** כי בכל פעם שהתרו בו שלא יכה או יקלל, לא היתה ההתראה על דבר שהוא מחייבו מיתה בוודאי, שהרי אין ידוע מי מהם אביו, ואין מחייבים מיתה מחמת התראת ספק.

ב. **ברייתא כדעת האומרים, שלדברי רבי יהודה, התראת ספק התראה היא,** [והעובר באיסור אחר התראת ספק לוקה]:

לדברי הכל, אף על פי שנאמר בעניין קרבן פסח, "ולא תותירו ממנו עד בקר" [והפתר ממנו עד בקר פֶּאֶש תִּשְׂרְפוּ], **המותיר מהבשר עד הבוקר אינו לוקה על כך.**

- **לדעת רבי יהודה, הטעם לכך שאין לוקים על האיסור הזה, כי הכתוב נתקו לעשה,** כלומר שפירש הכתוב, "והפתר ממנו עד בקר פֶּאֶש תִּשְׂרְפוּ", ללמד, שאם עברת על האיסור, יש לתקן את הדבר על ידי שרפת הנותר, אבל מלקות אין כאן.

- **ולדעת רבי יעקב, הטעם לכך שאין לוקים על האיסור הזה, כי אין האיסור נעשה על ידי מעשה,** אלא על ידי שלא עשו כלום, ולא אכלו את הבשר, וכל איסור שבא שלא על ידי מעשה [=לא שאין בו מעשה] **אין לוקים עליו.**

< **נמצא, שלדברי שניהם, לוקים על התראת ספק,** שאם לא כן, מהטעם הזה יש לפטור את המותיר ממלקות, כי אין אפשרות להתרות בו בוודאי, אכול כדי שלא תעבור ותותיר, שהרי כל זמן שלא עבר הלילה, אף שברגע זה לא אכל, לא יעבור בוודאי על האיסור, שכן יכול לאכול אחר כך.

אכל כזית מגיד ימין וכזית מגיד שמאל

מבואר בברייתא, **שלדעת תנא קמא, האוכל מגיד הנשה של ימין, ומגיד הנשה של שמאל, לוקה שתי מלקיות** [כל אחת של ארבעים]. **ולדעת רבי יהודה, אינו סופג אלא מלקות אחת** [של ארבעים].

שבועדי אכל דבר אסור, ומתחייב מלקות על כך, אף על פי שלא היתה כאן אלא התראת ספק.

דף פג

אכל כזית מגיד ימין של בהמה זו

וכזית מגיד ימין של בהמה זו

מבואר בברייתא, שלדעת תנא קמא, האוכל משתי בהמות מכל אחת כזית מגיד ימין שלה, לוקה שתי מלקיות (כל אחת של ארבעים). ולדעת רבי יהודה, אינו סופג אלא מלקות אחת [של ארבעים].¹

< מתחילה רצו לומר, שהברייתא הזו מדברת, במי שאכל את שני הגידים הללו, אחר שהתרו בו פעם אחת, שלא יאכל גיד הנשה, שלדעת רבי יהודה הוא לוקה רק אחת, משום שכל מה שאוכל בהתראה אחת אינו לוקה עליו אלא פעם אחת. ולדעת תנא קמא לוקה שתיים כי אכל שני גידים אסורים.

ומכאן, שלדעת תנא קמא, העובר כמה פעמים על אותו איסור, אף על פי שהכל היה בהתראה אחת, לוקה על כל פעם שעבר על האיסור, ומסתבר שזו דעת סומכוס במשנתנו.

ומכאן ראייה, שלדעת סומכוס, לא רק במקום שיש שתי סיבות לאיסור, לוקה שתיים אף בהתראה אחת, כמו במשנתנו,

< מתחילה רצו לומר שהברייתא הזו מדברת, במי שאכל את שני הגידים הללו יחד, אחר שהתרו בו פעם אחת שלא יאכל גיד הנשה. שלדעת רבי יהודה הוא לוקה רק אחת, כי לדעתו אין איסור גיד הנשה אלא בצד אחד, ולא בשני צדדים, [אבל אין ידוע איזה מהם]. ולדעת תנא קמא, לוקה שתיים, כי שני הגידים אסורים.

ומכאן שלדעת תנא קמא העובר כמה פעמים על אותו איסור, אף על פי שהכל היה בהתראה אחת, לוקה על כל פעם שעבר על האיסור, ומסתבר שזו דעת סומכוס במשנתנו.

ומכאן ראייה, שלדעת סומכוס, לא רק במקום שיש שתי סיבות לאיסור, לוקה שתיים אף בהתראה אחת, כמו במשנתנו, ששחט פרה אחר שחיטת אמה ובתה, אלא אף במקום שיש סיבה אחת לאיסור, מאחר שעבר שתי פעמים, לוקה שתיים אף בהתראה אחת.

< אולם דחו זאת, כי ניתן לומר, שהברייתא מדברת באופן שקודם לכל אכילה, התרו בו שלא יאכל גיד הנשה. ולכן לדעת תנא קמא חייב על כל אכילה, [אבל אם היה אוכל הכל בהתראה אחת לא היה לוקה אלא אחת על שתי האכילות]. ודברי רבי יהודה הם כדעת האומרים, שהוא מחייב גם על התראת ספק, ולכן אף שקודם כל אכילה אין כאן התראה על איסור ודאי, שהרי אין ידוע אם הגיד של שמאל אסור או של ימין, מכל מקום לבסוף, כשאכל את שניהם, נמצא

הוספות

¹ ומהא פשטינן בפרק גיד הנשה, דפשיטא ליה לרבי יהודה דבימין בלבד האיסור. [רשי"י].

לקונה השני, שכבר מכר את בתה או את אמה של זו, וודאי תשחט באותו יום, ולכן הקונה השני לא יוכל לשחוט את בהמתו ביום הקניה. [אולם כל זמן שהמוכר לא הודיע כן לקונה, הקונה רשאי לשחוט, ואינו צריך לחוש, שבאותו יום נשחטה האם או הבת].

לדעת תנא קמא.

בארבעה פרקים בשנה הדין כן. (א) ערב יום טוב אחרון של חג [=ערב שמיני עצרת]. (ב) **ערב יום טוב הראשון של פסח.** (ג) **ערב עצרת** [=ערב שבועות]. (ד) **ערב ראש השנה.**

- **מתוך הפירוש הראשון בתוס' משמע, שטעם כל הזמנים הללו שווה, והוא שהם ימים טובים, ובהגיע ימים טובים מרבים בסעודה, ולכן מי שקונה בערב יום טוב, ודאי ישחט בו ביום, וכל הימים הטובים גיילים לקנות בהם בהמות לאכילה קודם כניסתם, כי בכניסתם מרבים בסעודה, חוץ מחג הסוכות, שבכניסתו טרודים במצוות לולב וסוכה, ואין פנאי להרבות בסעודה אלא ביום טוב אחרון שבו. [וכן משמע מתוך פירוש רש"י בסוגיתנו].**

- **ולפי הפירוש השני בתוס', טעם ריבוי הסעודה בפרקים אלו אינו משום שאלו ימים טובים, אלא יש בכל אחד מהם טעם גדול להרבות בו בסעודה.** (א) **יום טוב אחרון של חג, מפני שהוא**

ששחט פרה אחר שחיטת אמה ובתה, אלא אף במקום שיש סיבה אחת לאיסור, מאחר שעבר שתי פעמים, לוקה שתיים אף בהתראה אחת.

< **אולם דחו זאת, כי ניתן לומר, שהברייתא מדברת באופן שקודם לכל אכילה, התרו בו שלא יאכל גיד הנשה. אלא שרק באחד מהגידים היה שיעור כזית, אבל בחברו לא היה שיעור כזית¹. לדעת תנא קמא חייב על כל אכילה, אף על פי שבאחת האכילות לא היה כזית, כי לדעת תנא קמא גיד הנשה שלם נחשב בריה, וכשאוכלים אותו חייבים עליו אף בפחות משיעור כזית. ולדעת רבי יהודה, גיד הנשה אינו נחשב בריה, להתחייב עליו בפחות מכזית, ולכן אינו לוקה אלא אחת.**

בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה צריך להודיע אם מכר את אמה או את בתה²

ישנם כמה זמנים בשנה, שהכל קונים בהם בהמות לשוחטם בו ביום, ומאחר שאסור לשחוט ביום אחד אם ובתה, [שנאמר, "וְשָׁחַרְתָּ אֹתָהּ אִתָּךְ אוּ שְׂחָתָהּ אִתָּךְ בְּיוֹם אֶחָד"], המוכר בהמה בימים אלו, ובא אחר כך למכור את אמה או את בתה, צריך להודיע

הוספות

¹ ואית דמפרשי דלית ביה כזית בחד מינייהו אלא בתרויהו. ואין נראה בעיני שיהו שתי התראות מצטרפות, דאי אכיל ליה לבתרא בתוך כדי אכילת פרס, היינו בבת אחת, ואי לאחר כדי אכילת פרס, תו לא מצטרפי. [רש"י].

² הדינים של משנתנו בעניין זה, נתבארו ביתר הרחבה במסכת עבודה זרה דף ה', ולכן העתקתי לכאן את הכתוב ב"בקיצור" על מסכת עבודה זרה, הכולל בתוכו גם מה שמובא כאן בסוגיה.

³ ומתוך פירוש רש"י במסכת עבודה זרה מבואר, שרק בערב ראש השנה קונים את הבהמות לאכילה, אבל בשלושת הפרקים האחרים קונים אותם לצורך הקרבה. (א) ביום טוב אחרון של חג, מפני שהוא יום השלמה אחרון להבאת החגיגה. (ב) ערב פסח, מפני הבאת פסחים. (ג) עצרת, משום שלמי חגיגה ועולת ראייה. אולם מסתבר, שפירש כן, רק לפי קושיית הגמרא שם, אבל במסקנה, מפורש בגמרא, שבכל הפרקים הללו קונים את הבהמות לאכילה.

שמן הסתם, האם הגדולה נמכרת לחתן, והבת הקטנה נמכרת לכלה.

בארבעה פרקים הללו

משחיטים את הטבח על כורחו

במשנתנו מבואר, שיש חילוק בין ארבעה הפרקים בשנה, שבהם הכל רגילים לקנות בשר, לבין שאר ימות השנה.

שבארבעה פרקים אלו, אם הטבח מכר משורו בשר בדינר, מחויב לשוחטו, אף כשאינו מוצא קונים לשאר הבשר, כי כבר זכה הקונה באותו חלק, [ולפיכך, אם אבד השור, איבד הקונה חלקו].

ובשאר ימות השנה, אם הטבח מכר משורו בשר בדינר, אינו מחויב לשוחטו, כשאינו מוצא קונים לשאר הבשר, ויכול לחזור בו, [ולפיכך, אם אבד השור, לא איבד הקונה כלום אלא כל ההפסד למוכר].

ומבואר בסוגיה, שכשהקונה משך את הבהמה לקנות בה חלקו, בכל זמן בשנה, זכה בו, ואין המוכר יכול לחזור בו, אלא מחויב לשחוט עבורו, אף כשאינו מוצא קונים לשאר הבשר. ואם אבד הבשר, הפסיד הקונה חלקו כי כבר זכה בו.

ודין המשנה הוא כשהקונה לא משך את הבהמה לזכות בחלקו:

< לדברי רב שמואל בר יצחק – דין המשנה הוא, כשאדם אחר משך את הבהמה כדי לזכותה לקונה, ולא שאל את הקונה תחילה אם חפץ בכך.

רגל בפני עצמו, וקרבנות שבו כנגד ישראל. (ב) יום טוב ראשון של פסח, מפני שהוא יום גאולה. (ג) יום טוב של עצרת, משום שבעצרת הכל מודים שצריך להיות בו "לכם", כלומר לשמחת הגוף. (ד) יום טוב של ראש השנה, כדי שיהיה סימן יפה לכל השנה.

< דעת רבי יוסי הגלילי.

בגליל ישנו פרק נוסף, שקונים בו בהמות לשחיטה בו ביום, ודינו כנייל, והוא ערב יום הכפורים, שבגליל היו מרבים בו באכילת בהמות, משום שיש מצווה לאכול בערב יום הכפורים. [אבל בשאר מקומות, היו מרבים באכילת עופות ודגים ודברים קלים, ולא בבהמות].

וכל האמור כאן, הוא דווקא כשמכר את האם או הבת בו ביום, אבל אם מכר אחד מהם יומים לפני החג, ואת השני יום לפני החג, אינו צריך לחוש שמא הקונה הראשון המתין לשחוט עד ערב החג, ולכן אינו צריך להודיע לקונה השני, שביום הקודם מכר את האם או הבת.

אבל המוכר את האם לחתן, ואת הבת לכלה, אף על פי שזה קנה היום, וזה קנה מחר, צריך להודיע לשני שמכר את האם לחתן, כי מאחר ששניהם קנו לצורך סעודות החתונה, בידוע ששניהם שוחטים באותו יום.

דרך ארץ שיעשו בבית החתן סעודות גדולות יותר מאשר בבית הכלה, ולכן שנינו,

תִּשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד”, אמור בין פרשיות המדברות בקדשים, ולפיכך, היה מקום לומר, שיום אחד האמור בו, הוא כיום האמור בקדשים, שהלילה הולך אחר היום [שלפניו], כמו שנאמר בעניין אכילת תודה, “בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֶאֱכַל לֹא יִנְיַח מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר”, כלומר מותר לאוכלו ביום הקרבתו, ובכלל זה הלילה שלאחר ההקרבה עד הבוקר, הרי שהלילה נמשך אחר היום שלפניו.

ומכל מקום אין הדבר כן, כי יש ללמוד בגזרה שווה, שהיום הולך אחר הלילה [שלפניו], שכן נאמר בכתוב “בְּיוֹם אֶחָד”, וכן נאמר במעשה בראשית “וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד”, ומכאן, כשם שבמעשה בראשית היום הולך אחר הלילה, כך לעניין “אותו ואת בנו”, היום הולך אחר הלילה.

ולפיכך, כששחט את האם משחשכה, לא ישחט את הבת כל הלילה, וכל היום למחרת, שהכל נמשך אחר הלילה. אבל כששחט את האם ביום, שוחט הבת בלילה שאחרי כן, ואין הלילה הולך אחר יום.

רבי אומר: “יום אחד”, מלמד על ימים מיוחדים בשנה, שבהם אתה מוזהר שלא לגרום שתישחט האם ובנה.

מכאן אמרו, בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו.

בארבעה פרקים בשנה, זכות היא לקונה שיהיה לו בשר, ומאחר שזכין לאדם שלא בפניו, נעשה המושך שלוחו של הקונה, וזכה הקונה בחלקו, ולכן המוכר מחויב לשחוט לו, ואם אבד, הפסיד הקונה.

אבל בשאר ימות השנה, אין זו זכות לקונה לקנות ולהוציא הוצאות שלא מדעתו, אלא חובה היא לו, ואין חבין לאדם שלא בפניו, ולפיכך לא נעשה המושך שלוחו של הקונה, ולא זכה הקונה בחלקו, ואין המוכר מחויב לשחוט לו, ואם אבד הבשר, הפסיד המוכר.

< ולדברי רבי אלעזר – דין המשנה הוא, כשהקונה שילם מעות על חלקו, ועדיין לא משך את הבהמה כלל.

שכן כל המבואר לעיל, שהכל תלוי במשיכה, אינו דין תורה, אלא תקנת חכמים, אבל דין תורה הוא, שבנתינת המעות זכה הקונה בחלקו. ונהסיבה שתיקנו חכמים שאין אדם זוכה בנתינת המעות אלא במשיכה כדי שהמוכר שהמקח עודו ברשותו יטרח להצילו כשיראה בו הפסד ולא יאמר כבר מכרתי ולמה אטרח להציל בשביל הקונה].

ובכל השנה כולה העמידו חכמים את הדין כפי תקנתם, שאין הקונה זוכה במקחו בלא משיכה.

אבל בארבעה פרקים בשנה, החזירו את הדבר כדין תורה, שיהיה הקונה זוכה במקחו בנתינת המעות, ולא יוכל המוכר לחזור בו.

יום האחד האמור בעניין “אותו ואת בנו”

דין זה, “ישור או שֶׁה אֶתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא

סליק פרק אותו ואת בנו

פרק ששי כיסוי הדם

מזומן].

אלא שאינו נוהג אלא בחולין ולא בקדשים
כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

דף פג

דין כיסוי הדם בשחיטת כוי נתבאר בדף
ע"ט.

[ויקרא י"ז י"ג] "וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר
הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יָצַד יָד תְּהִה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר
יֵאָכֵל וְשֶׁפֶד אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָר".

אופן כיסוי הדם

לדברי רבי זירא, מתוך שנאמר בכתוב
"וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָר", ולא נאמר "וְכִסְהוּ [לְעֶפְרָר]",
יש ללמוד, שלא די שיהיה הדם מכוסה עפר,
מלמעלה, אלא שיהיה הדם נתון בתוך עפר,
ולכן השוחט צריך לתת עפר למטה, [תחת
הדם, שלא יהיה על גבי קרקע קשה], וגם
צריך לתת עפר למעלה.³

היכן ובמה נוהג דין כיסוי הדם

נאמר בתורה, "וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן
הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יָצַד יָד תְּהִה אוֹ עוֹף
אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשֶׁפֶד אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָר",
ללמד, שהשוחט חיה או עוף צריך לכסות
את דמו בעפר.

כיסוי הדם אינו נוהג בקדשים

במשנתנו מבואר, שדין כיסוי הדם נוהג
בחולין ולא בקדשים, ונאמרו בגמרא כמה
טעמים לדבר, ויש חילוקי דינים בין
הטעמים, כמבואר להלן בעזה"י.

א. כיסוי הדם אינו נוהג בעופות קדשי
מזבח⁴ משום שאי אפשר⁵.

ודין זה, מאחר שאינו מצווה התלויה בארץ,
אלא חובת הגוף הוא, הרי זה ככל המצוות
שהן חובת הגוף, שנוהגות בין בארץ ובין
בחוצה לארץ, בין בזמן שהבית קיים, ובין
שלא בזמן הבית.

וכמו כן נוהג הוא בכל חיה ועוף¹ טהורים
הנשחטים, בין אותם שמגדל בביתו
[מזומן²], ובין אותם שצד מההפקר [=אינו

הוספות

¹ למעוטי בהמה קא אתי דלא תימה שיהא בכלל חיה. [תוס'].

² משום דשלוח הקן אינו נוהג במזומן, אצטריך למתני הכא דנוהג במזומן. [ע"פ רש"י]. וקשה לפירושו, דאם כן, בכל הני פירקין הוה ליה למיתני, באותו ואת בנו, ובגיד הנשה, ובכל הבשר, ונראה לפרש, דאיצטריך למיתנייה הכא, משום דכתיב "אשר יצוד", דלא תימא דוקא באינו מזומן. [תוס'].

³ עפר שלמעלה מצוה שיתן הוא בפועל, ואין מועיל אם נתכסה מאליו ... אבל עפר שלמטה אין צריך שיתן הוא בפועל, ואם יש עפר, דיו בכך והרי זה כאילו נתן הוא העפר ... [תוס'].

⁴ אם כוונת המשנה לקדשי מזבח, בחיות דין פשוט הוא שאין דין כיסוי אלא בחולין, כי אין חיות קדשי מזבח כלל, אלא עופות בלבד. אבל אם כוונת המשנה לקדשי בדק הבית, חיות ועופות שווים, ויש למצוא לשניהם טעם, מדוע אין נוהג בהם דין כיסוי הדם.

⁵ אבל אין לומר שהסיבה היא כי אין בהם שחיטה אלא מליקה כי לא נאמר בכתוב שחיטה אלא שפיכת דם. [ע"פ התוס'].

לשחוט דמה ולכסותו כדין, למטה ולמעלה, נאמר בה דין כיוסי, אף אם בפעם מסוימת לא יוכלו לקיים כולו, ואין זה כעופות קדשים, שלעולם לא יוכלו לקיים בהם דין כיוסי, שודאי לא נאמר בהם דין כיוסי. והרי זה דומה לדין האמור בבבילת מנחות שכשדבר ראוי להיעשות נחשב הוא כעשוי, שכשניתנו המנחות בכלי, שניתן לבוללם בו בשמנם, אף אם למעשה לא נבללו, לא נפסלו², כי ראויים לכך, אבל כשניתנו בכלי, שאי אפשר לבוללם בשמן, הן פסולות.

< אבל דחו את הביאור הזה, כי באמת יש אפשרות לכסות את הדם של עופות הקדשים, והוא על ידי גרירתו מהמזבח, [אחר קיום מצוות הזאת הדם], ואז יתנוהו בעפר, ויכסוהו בעפר.

דף פד

ב. כיוסי הדם אינו נוהג בחיות ועופות קדשי בדיק הבית, כי שחיטה שאינה ראויה היא.

כבר נתבאר, שחלק מדין כיוסי הדם הוא, לתת עפר תחת הדם, ומתחילה רצו לומר, שזאת הסיבה שכיוסי הדם אינו נוהג בעופות קדשי מזבח, משום שאי אפשר לקיים בהם את הדין הזה.

שכן, אם יתן שם עפר תחת הדם על גבי המזבח, בלא לבטלו להיות חלק מן המזבח, העפר הזה חוצץ בין הדם למזבח, ולא ניתן הדם על המזבח כדין.

ולתת עפר על המזבח לבטלו שם, להיות חלק מן המזבח, אי אפשר, כי אסור לשנות מתבנית כל הכלים, כמו שאמר דוד לשלמה כשציווהו על הבניין "הכל בכתב מיד ה' עלי השפיל כל מלאכות התבנית", ואין לשנות ממה שנצטווה¹.

ומאחר שאי אפשר לקיים בעופות קדשים דין כיוסי, ודאי לא נאמר בהם דין זה. [ואין זה דומה לחיה שנשחטה על גבי בהמה, שדמה טעון כיוסי מלמעלה, אף על פי שתחתיו דם בהמה, ולא עפר, ולא נתקיים בו כיוסי מלמטה, כי כל חיה שיש אפשרות

הוספות

¹ והא דאמרין בפרק קדשי קדשים, שכשעלו בני גולה הוסיפו על המזבח ארבע אמות מן הדרום. התם קרא אשכח ודריש, מה בית ששים, אף מזבח ששים. ורבינו תם מפרש, קא מוסיף אבניו, ולא הוה מרובע, והתם יליף דרביע מזבח מעכב. ואין נראה, דאכתי כשבא לכסות, ידביק עפר גם סביב המזבח, עד שיהא מרובע. ועוד דקרא דרבע יהיה הוה ליה לאתויי, ולא קרא דהכל בכתב וגוי. [תוס']

² תימה, והלא שנה הכתוב בבילה בכמה מקומות, ובשנים עשר נשיאים תנא ביה שנים עשר זימנין, ואמר בהקומץ רבה, בכל מקום שהחזיר הכתוב בתורה מנחה, אינה אלא לעכב. ושמן יש שום דרש דדרשין מיניה דבילה לא מעכבא. או שמא כולה צריכי. ואף על גב דבילה לא מעכבא, מכל מקום סברא הוא, דכל הפחות דראוי בעינו, כיון שהזכיר הכתוב בילה. וכן לענין כסוי דהכא, וכן בקריאת חליצה בפרק מצות חליצה. ובקריאת ביכורים בפרק הספינה. וכן בפרק גערה לענין הפרת נדרים, דחרש לא מצי מיפר, אפילו לא הוי ושמע אישה דוקא, מכל מקום ראוי לשמוע בעינו, דסברא הוא בכל כי הני שיש שום דרשה בחן, דלא הוי דוקא ולא מעכבא, מכל מקום ראוי בעינו, וכן בפרק קמא דקדושין, גבי בית הסתרים דבעי ראוי לביאת מים, משום דהזכיר ביאת מים, דכתיב כל בשרו, אף על פי שמיעט בית הסתרים, כדדרשין, מה בשרו מאבראי, מכל מקום, כיון דאיכא כל, דמרבא אפילו טמון, לכל הפחות יש לומר לענין הכי מרבה, דבעינן ראוי לביאת מים. והא דאמרין דטמאין משלחין קרבנותיהן, אף על גב דאינו סומך, ולא אמרין דניבעי ראוי לסמיכה, שמא יש שום יתור דלא בעינן אפילו ראוי. אי נמי הא חזי בימי טהרה ... מיהו בנגמר הדין, גבי נקטעה יד העדים פטור, ואיכא דמחייב התם, דלא בעי קרא כדכתיב, צריך ליתן טעם למה. [תוס']

הפוסק בדין הראשון כדברי רבי שמעון, ובדין השני כדברי רבי מאיר, אין הדם טעון כסוי.

אבל לדברי רבי שמעון, הדם טעון כיסוי, כי מאחר שלדעתו ניתן לפדות את העופות והחיות אף אחר השחיטה, יפדו, ויאכלו, ונמצא ששחיטה ראויה היא³.

וכן לדברי רבי מאיר, אף על פי שלדעתו אי אפשר לפדות אותם אחר השחיטה, הדם טעון כיסוי, כי לדעתו גם דם שחיטה שאינה ראויה טעון כיסוי.

ג. כיסוי הדם אינו נוהג בחיות ועופות קדשי בדק הבית, כי אין השחיטה ראויה אלא אחר פדיון.

משנתנו מדברת בקדשי בדק הבית, והיא **כדעת רבי שמעון**, האומר, שניתן לפדות את הקדשים הללו אף אחר מיתתה, ומכל מקום, לעניין כיסוי הדם נחשבת השחיטה כשחיטה שאינה ראויה, ואין הדם טעון כיסוי.

כי נאמר בכתוב, "וְשִׁפְךָ אֶת דְּמוֹ וְכִסְיָהּ בְּעֶפְרָר", ללמד שאין הכתוב מדבר, אלא במי שראוי לכיסוי מיד אחר השחיטה, בלא הפסק ביניהם, ואילו עופות וחיות קדשים, אלו, אינם ראויים לכך, אלא אחר שיפדו,

משנתנו מדברת בקדשי בדק הבית, שאין השחיטה מתירה אותם באכילה, משום הם אסורים בהנאה להדיוט, והיא **כדעת רבי המצרף את שני הדינים הבאים:**

(א) שחיטה שאינה מתירה באכילה, אינה נחשבת שחיטה לעניין שיתחייבו לכסות את הדם. [כדעת רבי שמעון, האומר, ששחיטה שאינה ראויה אינה נחשבת שחיטה, ולא כדעת רבי מאיר, האומר שהיא נחשבת שחיטה¹].

(ב) קדשי בדק הבית אינם נפדים אלא בעודם חיים, ולא לאחר מיתה. [כדעת רבי מאיר, האומר, שהכתוב "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לְפָנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ", המלמד שאין בהמות קדשים נפדות, אלא כשהן עומדות, ולא אחר מיתה, הוא בין בקדשי מזבח, ובין בקדשי בדק הבית. ולא כדעת רבי שמעון, האומר, שהכתוב מדבר בקדשי מזבח בלבד, אבל קדשי בדק הבית נפדים אף אחר מיתה].

ולפיכך מאחר שאין אפשרות לפדות את העופות והחיות הללו אחר השחיטה², [מטעם דין ב'], נמצא שאין השחיטה הזו מתירה אותם באכילה, ולכן אין הדם טעון כיסוי, [מטעם דין א']. ודווקא לדברי רבי,

הוספות

¹ מחלוקת זו תתבאר בעה"י בדף פ"ה.

² ואם תאמר, והא כל זמן שמפרכסין בני העמדה והערכה נינהו, כדאמר לעיל בפרק שני ... ודוחק לומר דהכא איירי בעוף, דאין בו חיות כל כך, דהכשרו בסימן אחד, דאין סברא לחלק. ומפרש ה"ר שמעיה, הא דאמרין התם מפרכסת היא כחיה, הוא דווקא כשאינה ניתרת על ידי שחיטה, [כגון לגוי, שאין להם שחיטה אלא יציאת נשמה], ולכן הויה כחיה עד שמתות ... אבל הכא, דבשחיטה זו משתרי באכילה, לאו בני העמדה והערכה נינהו. [מהתוס'].

³ והתוסי' כתבו: כיון שסופו לפדותו משום הפסד קדשים, לכשיפדה הוה למפרע שחיטה ראויה, אם כן, לכיסינהו ואפילו קודם פדייה. ועוד דאית ליה לרבי שמעון, כל העומד לפדות כפדוי דמי, ואפילו לא יפדם לבסוף, הויה שחיטה ראויה משום שחיטת קדשים, דהויה שחיטה ראויה לרבי שמעון, אפילו נשפך, משום דכל העומד לזרוק כזרוק דמי, כדאמרין במרובה. [תוס'].

מניין שאין כסוי הדם נוהג בבהמות

בעניין כסוי הדם נאמר, "אֲשֶׁר יָצוּד יָצוּד צֵיד חֲזָה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכַל וְשֶׁפֶף אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָה", ומכל מקום שאל יעקב מינאה את רבא, מניין שכוונת הכתוב לחיה ולא לבהמה, הלא לענין סימני טהרה, נאמר בכתוב בהמה, "וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרֻסָּת פְּרֻסָּה וְשִׁסְעַת שֶׁסַּע שְׁתֵּי פְּרֻסוֹת מַעֲלַת גְּרָה בְּבִהְמָה אֲתָה תֹאכְלוּ", וחיה בכלל, ואם כן, הוא הדין לענין כסוי הדם, נאמר חיה, וגם בהמה בכלל.

וענה על כך רבא, שמתוך שנאמר בענין אכילת הבהמות "רַק הַדָּם לֹא תֹאכְלוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם", להקיש דם הבהמה למים, למדנו, שכשם שמים אינם טעונים כסוי, כך דם בהמה אינו טעון כסוי.

אין מטבילים אלא במים ולא בשאר משקים לעיל נתבאר, שדם בהמה הוקש למים, שנאמר "רַק הַדָּם לֹא תֹאכְלוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם", ומכל מקום לא הוקש למים לגמרי, אף לענין זה שהטובל בו נטהר, כי אין מטהרים אלא המים ממש, ודבר זה למד מהכתוב בפרשת שרצים, "אִךְ מַעֲיָן וּבֹר מְקוֹה מַיִם יִהְיֶה טְהוֹר", המלמד שהמים הם המטהרים, ויש לדרוש בו שלושה מיעוטים.

א. "מַעֲיָן ... מַיִם" מטהר, אבל שאר משקים אינם מטהרים, אף כשהם זוחלים, ואינם כמים, שאם נמשכו על גבי קרקע, אפילו היו שאובים קודם לכן, הם מטהרים.

שכן קודם הפדיון, אין השחיטה נחשבת שחיטה ראויה, שהרי עדיין אינם מותרים באכילה.

ד. כסוי הדם אינו נוהג בעופות קדשי מזבח, משום שאי אפשר לכסות את הדם אלא אחר גרירתו מהמזבח.

מתוך שנאמר, "וְשֶׁפֶף אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָה", יש ללמוד, שאין הכתוב מדבר אלא במי שניתן לכסות דמו מיד אחר השחיטה, בלא הפסק של פעולה אחרת.

ולעיל בדף פ"ג נתבאר, שאין אפשרות לכסות את דם עופות הקדשים על גבי המזבח, אלא אחר גרירתו מהמזבח, ומכאן שאין דין כסוי אמור בעופות קדשי מזבח.

ה. כסוי הדם אינו נוהג בעופות קדשי מזבח, משום שהוקשו העופות לחיות.

לדברי מר בר רב אשי, הכתוב "חֲזָה אוֹ עוֹף", בא להקיש את העופות לחיות, וללמד, שכשם שלא נאמר דין כסוי הדם בחיות קדשים, שהרי אין חיות ראויות להקרבה, כך לא נאמר דין כסוי הדם בעופות קדשים.

[ואין לחלק בעופות ולומר שדווקא עופות הדומים לחיות שאינם ראויים להקרבה לא יהא נוהג בהם כסוי הדם אבל תורים ובני יונה שהם ראויים להקרבה לא יהא נוהג בהם דין כסוי הדם כלל אף בחולין. כי יש ללמוד מההיקש שכשם שכל החיות שווים שבחולין יש בכולן דין כסוי כך כל העופות שווים ובחולין יש בכלם דין כסוי].

דרך ארץ בקניית המאכלים

נאמר, "כי ירחיב ה' אֶקִיף אֶת גְּבוּלְךָ כְּאֶשֶׁר דָּבַר לְךָ וְאֶמְרֶתְ אֶכְלֶה בְּשָׂרִי", ללמד שאין ראוי לאדם לאכול בשר מתוך דחקות, אלא רק כשהוא שרוי ברחבות [=למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתאבון].

ונאמר, "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶדֶךָ", ללמד, שאין לאדם להוציא ממון ולקנות בשר, ורק אם יש לו בקר וצאן, יאכל משלו.

ודווקא כשיש לו הרבה בקר וצאן, יאכל מהם, שנאמר "מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶדֶךָ", כלומר חלק ממנו, אבל אם יש לו רק בקר אחד, או רק צאן אחד, לא יאכל אותו, כי נמצא אוכל כל בקרו וכל צאנו.

< ומתוך כך שלמדה תורה, שלא ירבה אדם במאכלים, אלא לפי הרחבת גבולו, אמר רבי אלעזר בן עזריה :

- מי שיש לו מנה, יקח לפסו [=לאילפסו. כלומר לקדרתו] ליטרא ירק [אבל בשר לא יאכל].

- ומי שיש לו עשרה מנה, יקח לפסו ליטרא דגים [שהם זולים מן הבשר²].

- ומי שיש לו חמשים מנה, יקח לפסו ליטרא בשר.

וכל אלו השיעורים הם, לעניין זה שיבשל את הדברים הללו פעם אחת בשבוע, בערב

ב. "ובור... מים" מטהר, אבל שאר משקים אינם מטהרים, אף כשהם מכוונסים בבור, ואינם כמים שבבור שהם מטהרים.

ג. "מקוה מים" מטהר, אבל שאר משקים אינם מטהרים, ואפילו דם שהוקש למים.

מנין שכיסוי הדם נוהג אף במזומן

אם היה כתוב, "אֶשֶׁר יָצוּד □ תְּהֵא אוֹ עוֹף אֶשֶׁר יֵאָכֵל וְשִׁפָּף אֶת דָּמֹו וְכִסְהוּ בְּעֶפְרִי", היינו אומרים, שאין הכתוב מדבר אלא בחיה ועוף ניצודים, ולא באלו שמזומנים לאדם תחת ידו, כאווזים ותרנגולים שלו.

אבל עכשיו שנאמר, "אֶשֶׁר יָצוּד צִידִי □ תְּהֵא אוֹ עוֹף אֶשֶׁר יֵאָכֵל וְשִׁפָּף אֶת דָּמֹו וְכִסְהוּ בְּעֶפְרִי", הכתוב מלמד, שאף אותם שמזומנים לו לאדם בביתו, טעונים כיסוי¹.

והסיבה שכתבה תורה את תפיסת החיה והעוף לאכילה בלשון ציד², ללמד, שאין ראוי לאדם לאכול בשר, אלא כמי שצד ציד, כלומר שאינו אוכל תדיר. (והטעם לכך, שלא יאכל בשר תדיר, כדי שלא יהא עני).

דברים י"ב כ"א: "כי ירחיב ה' אֶקִיף אֶת גְּבוּלְךָ כְּאֶשֶׁר דָּבַר לְךָ וְאֶמְרֶתְ אֶכְלֶה בְּשָׂרִי כִּי תֵאָנֶה נִפְשֶׁךָ לְאָכֵל בְּשָׂרִי בְּכֹל אֹתֹת נִפְשֶׁךָ תֵאָכֵל בְּשָׂרִי. כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמְּקוֹם אֶשֶׁר יִבְחַר ה' אֶקִיף לְשׁוֹם שְׁמוֹ שֶׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶדֶךָ אֶשֶׁר יָתַן ה' לְךָ כְּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאֶכְלֶתְ בְּשִׁעְרֶיךָ בְּכֹל אֹתֹת נִפְשֶׁךָ"

הוספות

¹ יתכן שמאחר שנאמר "יצוד ציד", הרי זה כשני מיעוטים, ואין יעוט אחר מיעוט אלא לרבות.
² כלומר למה לכתוב לשון ציד, ולהיות נצרכים לשני מיעוטים לרבות, לא לכתוב שום מיעוט, ומסברא נדע שהכל בכלל, שהרי אין סיבה לחלק בין ניצודים לאינם ניצודים.
³ במקומם היו דגים בזול יותר מן הבשר, כדפירש בקונטרס. אבל במדרש אומר, אורחים, יום ראשון אווזין ותרנגולים, יום שני דגים, יום שלישי בשר, יום רביעי קטנית, [פחת והולך מיום ליום. ובמקום המדרש הזה, הדגים היו יקרים מהבשר]. [תוס'].

שבת.

"וְיָדֵי חֵלֶב עֲגִימִים" - דיו לאדם שיתפרנס מחלב גדיים וטלאים שבתוך ביתו, כלומר, די לך שיש לך עזים להתפרנס מחלבם, ולא תשחטם ותאכלם.

"לְחֶמֶד לְחֶמֶד בֵּיתָךְ" - לחמד קודם לחם ביתך.

"וְחִיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ" - תן חיים לנערותיך, [=לבני ביתך], כלומר למדם דרכי חיים, להסתפק במזונות קלים. [אלו דברי מר זוטרא בריה דרב נחמן]. מכאן למדה תורה דרך ארץ, שלא ירגיל אדם את בנו בבשר ויין.

-

אמר רבי יוחנן: הרוצה שיתעשר, יעסוק בבהמה דקה². וביאר רב חסדא, שלכן נקראו וולדות הצאן "וְעֵשְׂתֶרֶת צֹאנֶךָ", משום שמעשרות את בעליהן.

-

ואמר רבי יוחנן: כסא [=כוס] דחרשין [=מכשפות], ולא כסא דפושרין. כלומר, טוב לשתות כוס של מכשפות, ולא לשתות כוס של מים פושרים, כי רעים הם לגוף.

ומים פושרים שהם רעים לגוף, הוא בהתקיים בהם שלושה תנאים: (א) כשהם בכלי מתכות. (ב) ולא ניתנו בהן ציביא [=שרשי עשבים ותבלין לטעם]. (ג) ולא

- אבל מי שיש לו מאה מנה, ישפתו לו קדרה בכל יום.

< ואמר רב - צריכים אנו לחוש לדברי זקן [=רבי אלעזר בן עזריה], ולהסתפק במזונות קלים.

< אבל רבי יוחנן אמר - אבא [=רב] ממשפחת בריאים היה, ולכן די לו במזונות קלים, אבל כגון אנו, שאין אנו בריאים, מי שיש לו פרוטה בתוך כיסו, יריצנה לחנווני, ולא יסגף עצמו בעינוי, ויצטרך לבריות יותר. [כלומר אין לאכול רק מתוך רחבות, אלא ככל היכולת].

< ורב נחמן אמר - כגון אנו לוויים ואוכלים, כלומר, מאחר שאנו חלשים יותר, יש לאדם לאכול אף יותר מיכולתו¹.

[משלי כ"ז כ"ו-כ"ז]: "כְּבָשִׂים לְבֹשֶׁשׁ וּמְחִיר שְׂדֵה עֲתוּדִים. וְיָדֵי חֵלֶב עֲגִימִים לְחֶמֶד לְחֶמֶד בֵּיתָךְ וְחִיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ"

"כְּבָשִׂים לְבֹשֶׁשׁ" - מגזיזת כבשים היא מלבושך, כלומר, קנה לך צאן, ויהא לך הגיזות ללבוש.

"וּמְחִיר שְׂדֵה עֲתוּדִים" - לעולם ימכור אדם שדה, ויקח עתודים [=צאן]. שיש לו מהם חלב לפרנסה, וגיזות ללבוש, ואל ימכור אדם עתודים [=צאן], ויקח שדה.

הוספות

¹ רב נחמן אחר דורו של רבי יוחנן היה, ותמיד העולם היה משתנה והולך, ולא היה בריא כאותן שבימי רבי יוחנן, ולפיכך הוא אומר, כגון אנו, דאפילו אין לנו הפרוטה, עלינו ללוות ולאכול. [רשי"י].

² ואם תאמר, דאמרין בפרק מקום שנהנו, העוסק בבהמה דקה, אינו רואה סימן ברכה. ואומר רבינו תם, דהתם בישוב, ומשום עין הרע, אבל הכא איירי בחורשות, דלא שלטא בהו עינא. [תוס'].

הורתחו.

לו.

וילבש ויתכסה במה שיש לו [כדי שלא יתבייש].

ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו.

שהם תלויים בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם.

כיסוי הדם בשבת

דרש רב עינא על פתח ביתו של ריש גלותא – השוחט חיה או עוף בשבת בהיתר, [כגון לצורך חולה שיש בו סכנה], מאחר שהותרה אצלו שבת לעניין השחיטה, הותרה גם לעניין כיסוי הדם, ויש לו לכסות את הדם בעפר, אף שיש בכך איסור שבת. [טלטול עפר].

- לפירוש ראשון אמר על כך רבה, שמאחר שאמר דבר תמוה, יש לחתוך את לשונו.

- ולפירוש שני אמר על כך רבה, שאם אמר דבר זה בשמו³, יש לביישו, על ידי שישטמו את האמורא מלפניו. [הוא החוזר על דבריו בקול לרבים].

< והראיה לכך, שאף במקום שהותרה השחיטה בשבת, לא הותר הכיסוי, היא מהברייתא, [המבוארת להלן], שבה למד רבי יוסי דין בקל וחומר, על ידי שאמר,

אבל כשהתבטל אחד מהתנאים הללו, כגון שהם בכלי חרס, או שניתן בהם ציביא, או שהורתחו. אינם מזיקים.

ואמר רבי יוחנן: מי שהניח לו אביו מעות, ורוצה לאבדם¹, כך יעשה:

(א) ילבש כלי פשתן רומי [שהם יקרים].

(ב) וישתמש בכלי זכוכית לבנה².

(ג) וישכור פועלים, למלאכת תורי, ואל ישב עמהם, שכשיקלקלו ההפסד רב. [רש"י פירש שהכוונה למלאכת חרישה בשוורים, שכשאין שומרים עליהם כראוי, השוורים מכחישים, וכמו כן, יוליכום ביערות ובכרמים, ויתקלו בהם, וייפסדו. ורבינו חננאל, פירש, שאינם מעמיקים המחרישה כראוי, ומפסיד כל מה שזורע].

דרש רב עזירא [פעמים בשמו של רבי אמי ופעמים בשמו של רבי אסי]: נאמר, "טוב איש חונן [דלים] ומלוה [אותם]. וכן טוב איש אשר] יכלכל דבריו במשפט [שעומד על צרכיו לפי יכולתו ולא בכל תאות לבו]¹". וכך ראוי לו לכלכל דבריו.

לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש

הוספות

¹ כלומר מי שלא טרח בממון, וקל בעיניו לאבדו, זהו איבודו, ולפי דרכנו למדנו, שהעושה אלה מאבד ממון, ויזהר אדם מהם. [רש"י].

² ואם תאמר, משמע דזכוכית לבנה היתה בימי רבי יוחנן ... ובפרק עגלה ערופה תנא, משחרב בית המקדש, בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה. ויש לומר, דלא לגמרי בטלה, אלא דאינה מצויה כמו בזמן בית המקדש. וכן צריך לומר גבי שירא פרנדא ... ומיהו רבינו תם מפרש ... [תוס'].
³ יליע אם הכוונה שאמר משם עצמו, כלומר משמו של רב עינא. או הכוונה שאמר משמו של רבה.

שמצוות מילה חמורה ממצוות כיסוי הדם, שמצוות מילה דוחה את השבת, ומצוות כיסוי הדם אינו דוחה את השבת, ועל כרחך כוונתו לומר, שאף במקום שהיתה השחיטה בשבת בהיתר, מצוות כיסוי הדם אינה דוחה את השבת, [שהרי השווה את הכיסוי למילה, והמילה אינה דוחה שבת, אלא במקום שמותר למוק].

כיסוי דמו של כוי ששחטו ביום טוב הכוי, מאחר שהוא ספק חיה, [שדמה טעון כיסוי], וספק בהמה, [שאינו דמה טעון כיסוי], כששוחטים אותו יש לכסות דמו מספק.

< ואמרו לו חכמים, שיש לדחות קל וחומר זה, כי מצינו דבר שאינו דוחה שבת, ובכל זאת ספקו דוחה יום טוב, ואם כן יתכן שהוא הדין לענין כיסוי הדם, שאף שאינו דוחה שבת, ספקו דוחה יום טוב.

< אולם לדעת רבי יוסי, [ולדעת משנתנו], ביום טוב, אין לכסות את דמו של הכוי, כי העפר שבו מכסים את הדם, מוקצה הוא, ואסור לטלטלו שלא לצורך מצות כיסוי, ומאחר שאין כאן מצות כיסוי בודאי, אלא מספק, אין לטלטל את העפר מספק, ומאחר שאי אפשר לכסות את דמו, אין לשוחטו כלל.

דף פה

ודין זה, שמצוות כיסוי הדם אינה דוחה יום טוב מספק, למדו רבי יוסי בקל וחומר. שכן מצוות מילה חמורה ממצוות כיסוי הדם, שמצוות מילה דוחה את השבת, ומצוות כיסוי הדם, אף במקום שנשחטו חיה או עוף גמורים, [כגון כשהותר לשוחטם בשבת לצורך חולה, או כשעברו ושחטום בשבת שלא בהיתר], אינה דוחה את השבת. ומעתה, אם מצוות מילה החמורה, אינה

< ואמרו לו חכמים, שיש לדחות קל וחומר זה, כי מצינו דבר שאינו דוחה שבת, ובכל זאת ספקו דוחה יום טוב, ואם כן יתכן שהוא הדין לענין כיסוי הדם, שאף שאינו דוחה שבת, ספקו דוחה יום טוב.

כיסוי דמו של כוי ששחטו ביום טוב

< ואמרו לו חכמים, שיש לדחות קל וחומר זה, כי מצינו דבר שאינו דוחה שבת, ובכל זאת ספקו דוחה יום טוב, ואם כן יתכן שהוא הדין לענין כיסוי הדם, שאף שאינו דוחה שבת, ספקו דוחה יום טוב.

והדבר הזה, שאינו דוחה שבת, וספקו דוחה יום טוב, הוא תקיעת שופר בגבולים. שהאיש שהוא מחויב בתקיעה בוודאי, אינו תוקע בשבת. וספק איש ספק אשה, [כגון טומטום ואנדרוניוס], שאינם חייבים בתקיעה בוודאי אלא מספק [כי אשה פטורה], תוקע ביום טוב.

ולדברי רבי יוסי, אין זו קושיה כלל, כי לדעתו, אפילו אשה ודאית, שפטורה מתקיעת שופר בודאי, מותרת לתקוע ביום טוב, ואין בדבר חילול יום טוב, [כי אף שאינה חייבת בדבר, יש לה מצווה אם תוקעת, ויש לה רשות לקיים מצווה זו, כמו לעניין סמיכת הקרבנות, שנאמרה לאנשים, שלדעת חכמים, נשים אסורות לסמוך, ולדעת רבי יוסי, אף שאינן חייבות, מותר

ומעתה, אם מצוות מילה החמורה, אינה

ואמר רבי אבא, שדברי רבי יוסי, הם אחד מהדברים שאמר רבי חייא, שאין לו עליהם תשובה, והשיב רבי אלעזר הקפר ברבי תשובה.

אין חיוב כיסוי הדם אלא בשחיטה

אין דין כיסוי הדם אלא בשחיטה ולא בהמתה באופן אחר. ולכן, בין כשבא לשחוט, ולבסוף המית שלא בשחיטה, [שנתכוון לשחוט, ומחמת טעות נעשית נבלה], או שמתחילה נתכוון להמית על ידי נחירה או עיקור סימנים, [ולא בשחיטה], אינו חייב לכסות את הדם.

כיסוי דם שחיטה שאינה ראויה

כבר נתבאר בפרק אותו ואת בנו [דף פ"א], **שלדעת רבי שמעון, שחיטה שאינה מתירה את הבשר באכילה, אינה נחשבת שחיטה, אלא נחשבת כשאר מיתות שאינן שחיתות, ולפיכך, כששחט "אותו ואת בנו" ביום אחד, ואחד מהם לא הותר באכילה על ידי השחיטה, לא עבר באיסור "אותו ואת בנו". ולדעת חכמים,]=רבי מאיר], כל שחיטה, אף שאינה מתירה את הבשר באכילה, **נחשבת כשחיטה, ומתחייב בה, כששחט כך "אותו ואת בנו".****

וכמו כן מבואר בסוגיה זו שלדעת חכמים

להן לסמוך¹], ואם כן, מאחר שאפילו אשה גמורה מותרת לתקוע ביום טוב, בתקיעת ספק איש ספק אשה, אין כאן שום ספק חילול יום טוב, ואין מכאן ראייה לדבר שיש בו ספק חילול יום טוב.

- ואמר רבינא, שאף לדברי חכמים, שאשה אסורה לתקוע ביום טוב, ואם כן, אצל ספק איש ספק אשה יש בדבר ספק חילול יום טוב, ואף על פי כן מותר לו לתקוע, אין להקשות מהדין הזה על דברי רבי יוסי, שאסר כיסוי דם ביום טוב, במקום ספק חילול יום טוב. כי יתכן שדווקא תקיעה התיירו ביום טוב אף במקום ספק חילול², כי היא חמורה, שהרי במקדש תוקעים אף בשבת, מה שאין כן בכיסוי הדם, שהוא קל, שלעולם אינו דוחה שבת, ולכן במקום ספק אינו דוחה יום טוב.

< אבל רבי אלעזר הקפר ברבי דחה את הקל וחומר של רבי יוסי,]שלמדו מותרך כך שמילה חמורה מכיסוי הדם], כי אדרבה, כיסוי הדם חמור ממילה, שכן המילה אינה נוהגת אלא בימים, וכיסוי הדם נוהג גם בימים וגם בלילות. ואם כן, מכך שמילה הקלה, אינה דוחה יום טוב במקום ספק חילול, אין ראייה שגם כיסוי הדם החמור, לא ידחה יום טוב במקום ספק חילול.

הוספות

¹ היינו באקפויי ידא כדאמר באין דורשין, אבל בכל כחה מודה רבי יוסי דאסור, ומייתי הכא, כי היכי דשרי רבי יוסי לסמוך לנשים, באקפויי ידא, אף על גב דנראה כעבודה בקדשים, הכי נמי תקיעה, דליכא אלא איסורא דרבנן, שרי רבי יוסי בנשים. [תוס'].

² ואם תאמר, והא טעמא דשופר [אסור בגבולים] בשבת, משום שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, והא לא שייך ביום טוב ויש לומר, דשייך נמי ביום טוב, דאם אשה היא זה הטומטום, אסור להוציא לצרכה, דהא לא מיחייבא, ואין להתיר מטעם הואיל והותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, דהיינו דוקא היכא דהוי צורך היום קצת, אבל הכא ליכא צורך היום כלל. אי נמי הכי קאמר, שאין ודאה דוחה שבת משום גזירה דרבנן, שמא יעבירו, וספיקה דוחה יום טוב, אף על גב דאיכא נמי איסורא דרבנן בתקיעה, שהיא חכמה ואינה מלאכה, ונדחה איסור זה מספק. [תוס'].

לְאֶשֶׁר עַל בֵּיתוֹ הִבָּא אֶת הָאֲנָשִׁים הַנִּזְתָּה וְטָבַח טָבַח וְהָכֵן כִּי אֵתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצִדְקָתָם¹, והשחיטה הזו התירה באכילה, שהרי היתה להאכיל את האנשים.

< **לדעת רבי מאיר** [=חכמים] – אף שניתן ללמוד גזרה שווה משני מילים שונות שמשמעותן אחת, כגון שחיטה וטביחה, מכל מקום, כשיש שתי אפשרויות ללמוד בגזרה שווה, באחת המילים שונות ומשמעותן שווה, ובאחת גם המילים שוות, יש להעדיף את זו שגם המילים שוות, ומאחר שלעניין אותו ואת בנו נאמר לשון שחיטה "וְשׂוֹר אוֹ שָׂה אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַיּוֹם אֶחָד"², יש ללמוד בגזרה שווה מהכתוב בעניין שחוטי חוץ, שגם בו נאמר בו לשון שחיטה. ומעתה, כשם ששחיטה האמורה בעניין שחוטי חוץ, אינה מתירה את הבשר באכילה, שהרי קדשים הנשחטים בחוץ פסולים, כך שחיטה האמורה בעניין "אותו ואת בנו", היא גם שחיטה שאינה מתירה את הבשר באכילה.

< **ולדעת רבי שמעון** – יש ללמוד דין אותו ואת בנו בגזרה שווה, מהכתוב "וְטָבַח טָבַח וְהָכֵן"³, שהוא מדבר בשחיטת חולין, כמו דין אותו ואת בנו הנוהג בחולין. ולא מדין שחוטי חוץ, שהוא אמור בקדשים. [=דנין חולין מחולין ואין דנין חולין מקדשים⁴].

אולם יש להקשות על הסברא הזו, כי דין

[=רבי שמעון] **שחיטה שאינה מתירה את הבשר באכילה, אינה נחשבת שחיטה, ולכן השוחט חיה ועוף ואינם מותרים בכך באכילה, כגון, (א) שחט ונמצאו טריפה. (ב) או ששחט לעבודת כוכבים. (ג) או ששחט חולין בעזרה. (ד) או ששחט קדשים מחוץ לעזרה. (ה) או ששחט חיה ועוף שנגמר דינם לסקילה שהם אסורים, אין צריך לכסות את הדם. ולדעת רבי מאיר, כל שחיטה, אף שאינה מתירה את הבשר באכילה, נחשבת כשחיטה, ולכן, בכל אלו, השוחט חייב לכסות את הדם.**

טעמי המחלוקת אם שחיטה שאינה ראויה נחשבת שחיטה לעניין איסור "אותו ואת בנו"

יש מקום, שבו נאמר לשון שחיטה אף על פי שאין השחיטה מתירה באכילה, והוא בעניין שחוטי חוץ, שנאמר, "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בַּמִּחְנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנֶה. וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לֵה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחֹשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָּם שִׁפְךָ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ"⁵, והשחיטה אינה מתירה את הבשר באכילה, שהרי קדשים הנשחטים בחוץ פסולים.

יש מקום, שבו נאמרה שחיטה, והכוונה לשחיטה המתירה באכילה, והוא בדברי יוסף בכתוב, "וַיִּזְרָא יוֹסֵף אֶתָּם אֶת בְּנֵימִין וַיֹּאמֶר

¹ הוספות

¹ ומכל מקום, בקדשים נמי פטר בשחיטה שאינה ראויה, משום דעיקר קרא דאותו ואת בנו בחולין כתיב. ותימה, דבפרק תמיד נשחט תנו, רבי שמעון אומר, השוחט פסח בארבעה עשר על החמץ, לשמו חייב, שלא לשמו פטור, ומפרש בקונטרס, משום דהוי פסול, ורבי שמעון לטעמיה, דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, והשתא התם הוה ליה למילף משחוט חוץ, דשמה שחיטה, דהויא קדשים מקדשים. [תוס'].

ואתו ואת בנו אינו דין האמור דווקא בחולין, שהרי הוא נוהג גם בקדשים.
ומשום שבדין זה, סברת רבי שמעון מוקשית, ראה רבי את דברי רבי מאיר לעיקר, ולפיכך שנה דבריו בלשון וחכמים אומרים [במשנה בדף פ"א].

ואף שרבי מאיר רצה לומר, שהכתוב "אֶשֶׁר יִאָכַל" לא בא ללמד שכיסוי הדם אמור רק בדבר שנשחט כראוי, להוציא מגזרה שווה שלו, אלא ללמד, שדין כיסוי הדם נוהג רק בבעלי חיים טהורים, שהם נאכלים, ולא בבעלי חיים טמאים.

אין דבריו נראים, שכן אם הדבר תלוי בכך שהם נאכלים, אין סברא לחלק בין בעלי חיים טמאים, לבעלי חיים טהורים שנעשו טרפה, שכן כולם אינם נאכלים, ועל כרחך, על כל אלו בא הכתוב ללמד שאינם טעונים כיסוי.

ומשום שבדין זה, סברת רבי שמעון נראית, ראה רבי את דברי רבי שמעון לעיקר, ולפיכך שנה דבריו בלשון וחכמים אומרים.

לא לכל אמר רבי מאיר

שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה

לדברי רבי אבא: אף לסברת רבי מאיר, ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, יש דבר שבו הכל מודים, ששחיטה שאינה ראויה אינה נחשבת שחיטה.

טעמי המחלוקת אם שחיטה שאינה ראויה נחשבת שחיטה לעניין דין כיסוי הדם

< לדעת רבי מאיר – יש ללמוד בגזרה שווה, שדין כיסוי הדם אמור גם בשחיטה שאינה מתירה באכילה, שכן נאמר בכתוב לשון שפרכת דם, "אֶשֶׁר יִצוּד צֵיד תְּחִהּ או עוף אֶשֶׁר יִאָכַל וְשִׁפְךָ אֶת דָּמּוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָ", וכן נאמר לעניין שחוטאי חוץ, "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֶשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר או קֶשֶׁב או עֵז בַּמִּתְנָה או אֶשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּתְנָה. וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ לְהִקְרִיב קֶרְבָּן לֹה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחֻשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָּם שִׁפְךָ וְנִבְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עֲמוֹ", ויש ללמוד בגזרה שווה, שכסם ששפרכת דם האמורה בשחוטאי חוץ, אינה מתירה את הבשר באכילה, שהרי קדשים הנשחטים בחוץ פסולים, כך שפרכת דם האמורה לעניין כיסוי הדם, היא גם שחיטה שאינה מתירה באכילה.

< ולדעת רבי שמעון [=חכמים] – משמעות הכתוב בעניין כיסוי הדם היא, בדבר

הוספות

¹ אבל אם לא אשר יאכל, מטביחה לא גמר, משום דלא דמי שפיכה לטביחה, כמו שחיטה לטביחה. הקשה הר"ר אליעזר ממי"ץ, אימנא דהאי אשר יאכל אתא למעוטי אוכל שאין אתה יכול להאכילו לאחרים, כדדריש רבי שמעון מכל האוכל אשר יאכל בפרק המנחות והנסכים, ובפרק העור והרוטב, ומרבינן אפילו עוף טמא, כיון דמותר בהנאה. ויש לומר, דהתם כתיב מכל האוכל, דמרבא כל אוכל אפילו אסור בהנאה, ואתא אשר יאכל למימר שיהא מותר בהנאה, אבל הכא לא כתיב כל אשר יאכל, משמע המותר לישראל לאכול. [תוס'].

והטעם לכך, כי חששו, שמא יראו בני אדם בהמות נשחטות בעזרה, ונאכלות חוצה לה, ולא ידעו שבהמות חולין הן, אלא יטעו לומר שבהמות קדשים הן, וילמדו מכך, שקדשים נאכלים אף חוץ לעזרה.

ואם זה הטעם, אין לגזור אלא על בהמות חולין הנשחטות בעזרה, שהרואה עלול לטעות ולומר קדשים הן, אבל על חיות חולין הנשחטות אין לגזור איסור, כי הכל יודעים שאין חיות קדשים, ולא יבואו לומר שקדשים נאכלים חוצה לעזרה. [ואין לגזור על איסור חיות חולין שנשחטו בעזרה, כדי שלא יבואו לומר שבהמות חולין שנשחטו בעזרה מותרות, שאין גוזרים גזרה, לחזק גזרה אחרת, אלא רק לחזק דין תורה].

ב. מהכתוב "פי ירחק... וזבחת".

נאמר, "פי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשם שמו וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך פאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אנות נפשך", ללמד, שאין היתר לאכול בהמות בשחיטה, אלא בריחוק מקום, ולא בתוך העזרה.

ומאחר שלא נתנה שחיטה לחולין אלא חוץ לעזרה, אין בזה חילוק בין בהמות וחיות ועופות, וכל חולין שנשחטו בעזרה אסורים הם.

ומבואר במשנה, שכן דעת רבי שמעון, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים מהתורה,

והוא, כשנשחטה בהמה טרפה, ונמצא במעיה בן קיימא [=בן תשעה חודשים חיל], שאף לדברי האומרים, ששחיטת האם [כשאינה טרפה], מועילה להתיר בן קיימא שבמעיה, מודים הם, ששחיטת האם כשהיא טרפה, אינה מועילה להתירו, כי אינה מתירה את האם, ואין אומרים בזה, שחיטה שאינה ראויה [לאם], שמה שחיטה, ונמצא שנשחט הבן שאינו טרפה כדן, והותר.

[ועניין זה, לא נצרך להתבאר, אלא לדברי רבי, שלעניין שחיטה שאינה ראויה, דעתו כדעת רבי מאיר, שהיא נחשבת שחיטה¹. ולעניין בן קיימא הנמצא במעי אמו, דעתו כדעת חכמים, ששחיטת האם מועילה לו. אבל לדברי רבי מאיר עצמו, אין שחיטת האם מועילה לבן קיימא שנמצא במעיה, אפילו כשאינה טרפה, וכל שכן שאינו מותר בשחיטתה כשהיא טרפה].

חולין שנשחטו בעזרה

כלל בדינו, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים באכילה, אולם נאמרו בגמרא שתי אפשרויות לבאר מדוע הדין כן.

א. גזרת חכמים.

מדין תורה, חולין שנשחטו בעזרה מותרים באכילה, וחכמים הם שאסרו את הדבר.

הוספות

¹ ואם תאמר והיכי סלקא דעתך דמשום דרבי סבר לה כרבי מאיר באותו ואת בנו, [ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה], יסבור כן גם לעניין זה שתועיל שחיטת אמו של טרפה, הא בכיוסי הדם סבר לה כרבי שמעון, [ששחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה]. ויש לומר, שבכל מילי [חוץ מכיוסי הדם], סבר לה כרבי מאיר, דאשכחנא במרובה דסתם כן כרבי מאיר בתשלומי ארבעה וחמישה. [תוס].

שכן לדעתו, חולין שנשחטו בעזרה ישרפו, **דבר**, [חוץ מלהתיר באכילה], החולין הללו בין בהמות ובין חיות¹.
נאסרים, כחולין שנשחטו בעזרה.

השוחט וצריך לדם

כבר נתבאר, שהשוחט חיה ועוף, חייב לכסות דמם בעפר, ולפיכך, הצריך לדם שחיטת חיה ועוף, לא ישחטם, אלא **יהרגם באופן שאינו נחשב שחיטה, ובכך יפטר מכיסוי הדם**, ויוכל להשתמש בדם לצורכו.

בברייתא מבואר, שהאופנים שיוכל להרוג בלא להתחייב בכיסוי הדם, הם, על ידי נחירה [=חניקה], או על ידי עיקור סימנים². [לכאורה הכוונה, שתחילה יעשה כן, כלומר יחנוק את החיה, או יעקור סימניה, ועתה כשיבוא לחתוך את הצואר, שיצא ממנו דם כמו בשחיטה, אין זו שחיטה, ולכן פטור מכיסוי].

< ובגמרא מבואר, שלדברי הכל, לדעת רבי יש שני אפשרויות להיפטר מכיסוי דם העוף:

א. על ידי שיטריפו אותו תחילה ואחר כך ימיתוהו בשחיטה.

מאחר שלדעת רבי, לעניין כיסוי הדם,

שחיטת חולין בעזרה שאינה ראויה

כשם שנחלקו חכמים ורבי שמעון לעניין "אותו ואת בנו" ולעניין כיסוי הדם אם שחיטה שאינה מתירה נחשבת שחיטה כך נחלקו לעניין חולין שנשחטו בעזרה שחיטה שאינה ראויה כגון שנשחטה בהמת טרפה בעזרה [בין טרפה הניכרת לכל, כגון שנחתכו רגליה מהארכובה ולמעלה, ובין טרפה בבני מעיים].

לדעת רבי שמעון – מאחר שאין השחיטה מתירה באכילה, אין אלו חולין שנשחטו בעזרה, [שהיו אסורים בהנאה], אלא אלו חולין שמתו בעזרה, ואינם אסורים. [ומכל מקום מודה רבי שמעון, שאינם מטמאים טומאת נבלות, כי לעניין זה, מודה רבי שמעון, שהשחיטה מועילה בכל מקום, אף כשאינה מתירה באכילה. וזהו שאמר רבי אבא, לא לכל אמר רבי שמעון, שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה].

ולדעת חכמים – מאחר ששחיטה שאינה מתירה באכילה, נחשבת כשחיטה לכל

הוספות

¹ בהאי שם מקדש מיייתי נמי מהך מתניתין דסבר רבי שמעון, דחולין בעזרה דאורייתא, ואין מאריך שם כמו כאן, [לדייק שרק אם הם אסורים מהתורה יש לאסור גם חיות]. ופירש בקונטרס, דדייק מדהויא בשריפה, דאי דרבנן, לא היה טעון שריפה. ואי אפשר לומר כן, דבהדיא מוקדקדק כאן מכח חיה. ואם תאמר, דהכא משמע דאפילו הויא דאורייתא הויא חיה דרבנן, והתם מיייתי קרא לאסור בהמה חיה ועוף. ויש לומר, דרבי שמעון פליג אההיא ברייתא. ועוד יש לומר דלא פליגי. ונפרש כאן כפירוש הקונטרס דהתם, ואשריפה קאי הכא, דאי אמרת בשלמא דאורייתא, בין בהמה ובין חיה ועוף, היינו דגוריינן הכא בחיה שריפה אטו בהמה, אף על גב דבהמה גופה לא הויא בשריפה אלא גזירה אטו קדשים שיצאו לחוץ שהם בשריפה, ובחיה ליכא למטעי אטו קדשים, ולא חשיבא גזירה לגזירה, כיון דאסירא מיהא דאורייתא, והויא כולה חזא גזירה, אבל אי דרבנן, אמאי חיה בשריפה. [תוס'].
² מתוך שלא נזכר בברייתא שיוכל להטריף את החיה והעוף ואחר כך לשחוט, משמע, שלדעת הברייתא, השוחט טרפה חייב בכיסוי הדם, כי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, כדעת רבי מאיר. ויל"ע בדבר.

התורה.

בבגדו של רבי חייא [שהיה מפשתן] נפל יאניבא, [=תולעת האוכלת פשתן = עש]. ואמר לו רבי, שתקנתו, לתת דם עוף על גבי מי המשרה שבהם מתכבס הבגד, וכשהעש יריח את ריח הדם, יברח, כי הוא שונא את ריח דם העוף.

דף פו

בעולם הזה זכויות הצדיקים מועילות לאחרים ולא לעצמם

רבי חייא ובניו, חסידים גדולים היו, ומשעלו מבבל, גרמה זכותם לכך, שפסקו הזיקין, והזועות, והרוחות הזועפות, והרעמים, ולא החמיץ היין, ולא לקה הפשתן.

ואף על פי כן, לעצמם לא הועילה זכותם, כמו שנתבאר לעיל, שפשתנו של רבי חייא עצמו לקה בעש, כי זכויות הצדיקים מועילות לבני דורם, ולא לעצמם.

וכן אמר רב יהודה אמר רב – בזמנו של רבי חנינא בן דוסא, היתה יוצאת בת קול בכל יום, ואומרת, כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני, די לו בקב חרובים, מערב שבת לערב שבת [כלומר מתפרנס בצער ובצמצום].

שחיטה שאינה ראויה אינה נחשבת כשחיטה, [כדברי רבי שמעון], השוחט עוף טרפה, שאינו מתיר אותו באכילה, פטור מכיסוי הדם. [אבל לדברי רבי מאיר, האומר ששחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, השוחט עוף טרפה חייב לכסות דמו].

ב. על ידי שימיתוהו בנחירה ואחר כך ישחטו אותו להוציא דמו.

מאחר שלדעת רבי, העוף טעון שחיטה מן התורה, אם הומת בדרך שאינה שחיטה, הרי זה פטור מכיסוי הדם, אף כשיצא דם, ולכן הנוחר את העוף, ואחר שוחטו, פטור מלכסות את דמו. [אבל לדעת האומרים אין שחיטה לעוף מן התורה, בכל אופן שהומת עוף כשר שאינה טרפה, הוא מותר באכילה, ואם כן, כל המתנה נחשבת כשחיטה, וכשיצא בה דם הוא טעון כיסוי].

< וכשרבי חייא הוצרך לדם עוף, [מטעם שיתבאר בעזה"י להלן], אמר לו רבי באיזה אופן יפטור מכיסוי הדם :

לדברי רב דימי – רבי אמר לרבי חייא שתחילה יטריף את העוף ואחר כך ישחט [כמו אופן א'] והסיבה שאמר כן [ולא כמו אופן ב'] כי בזה יש חידוש גדול יותר ששחיטה שאינה ראויה אינה נחשבת שחיטה, [אבל נחירה אינה שחיטה כלל].

ולדברי רבין – רבי אמר לרבי חייא שתחילה ינחור את העוף [כמו אופן ב'] והסיבה שאמר כן [ולא כמו אופן א'] כי בזה יש חידוש גדול יותר, שהעוף טעון שחיטה מן

שחיטת חרש שוטה וקטן לעניין כיסוי

הדם ולעניין "אותו ואת בנו"

< כבר נתבאר בתחילת המסכת, ששחיטת חרש שוטה וקטן, כשאחרים רואים אותה שהיא בהכשרה, שחיטה כשרה היא.

לפיכך, נוהג בה דין כיסוי הדם, וכן איסור "אותו ואת בנו". כלומר, כששחטו ואחרים ראו, יש לכסות את דם שחיטתם, [ואותם אחרים יכסו כי כשהשוחט אינו מכסה הרואה צריך לכסות]. וכן אסור לשחוט אחר כך באותו היום את הבן או האמה של מי ששחטו.

< אבל כששחטו חרש שוטה וקטן בינם לבין עצמם, ולא ראו בני דעת את השחיטה, אסור לאכול ממנה.

ונחלקו רבי מאיר וחכמים, האם נוהג בשחיטה זו דין כיסוי הדם, ואיסור שחיטת אותו ואת בנו.

דעת רבי מאיר.

לדברי רבי יעקב אמר רבי יוחנן, דעת רבי מאיר, שכל הנשחט על ידי חרש שוטה וקטן בינם לבין עצמה, נידון כנבילה גמורה, ולפיכך, (א) אין הדם טעון כיסוי, (ב) ואין איסור לשחוט את הבן או האם של מה ששחטו בו ביום, (ג) והאוכל ממה ששחטו לוקה, כדן אוכל נבלה גמורה.

והטעם לכך, כי יש רוב וחזקה לומר, שלא נשחטו כדון, שכן רוב מעשיהם של אלו

תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו

רש"י מפרש, שכשנמצא תינוק בצד עיסה, ובצק בידו, בידוע שהתינוק נטל את הבצק מהעיסה, ואם כן ברור שנגע בה, אבל ספק אם הוא טמא, ומחמת כן טימא את העיסה, כי אין זה ברור שכל התינוקות טמאים, אלא חזקה היא שרובם טמאים, כי רובם מטפחים באשפה שיש בה שרצים ונבלות, ונטמאים בהם.

ורבינו תם מפרש, שכשנמצא תינוק בצד עיסה, ובצק בידו, בידוע שהתינוק טמא, כי נשים נידות מחבקות ומנשקות אותו, אבל ספק אם נגע בעיסה, ומחמת כן טימא אותה, כי אין זה ברור שהוא נטל את הבצק מהעיסה בעצמו, ויתכן שאדם אחר נתן לו, אלא שמסתבר יותר שהוא נטל בעצמו כי רוב התינוקות רגילים לטפח בבצק.

- רבי מאיר מחשיב את המיעוט, ואם כן כנגד הרוב האומר שהתינוק טמא, וטימא את העיסה, יש גם מיעוט האומר שלא טימא אותה, וגם חזקת טהרה שלה אומרת שלא נטמאה, ולכן הרוב הזה נדחה מפני המיעוט והחזקה, האומרים שלא נטמאה העיסה, [אלא אדם טהור בא לשם ונתן לתינוק מהעיסה].

- וחכמים אומרים שמיעוט אינו כלום, ואם כן הרוב אומר שהעיסה נטמאה, והחזקה בלבד אומרת שלא נטמאה, ומאחר שרוב עדיף על חזקה, העיסה בחזקת טמאה¹.

הוספות

¹ ואפילו לא נמצא בצק ביד התינוק בודאי נגע בעיסה וטימא אותה. דלא נקט בצק בידו אלא לרבותא דרבי מאיר דאפילו הכי תולין באדם טהור [תוס'].
- צג -

השחיטה בהכשר, האוכל מהבשר, אינו לוקה על כך, שמא היתה השחיטה בהכשר.

וכמו כן, מחמת הספק, שמא היתה השחיטה בהכשר, יש לכסות את הדם.

וכמו כן, מחמת הספק, שמא היתה השחיטה בהכשר, אסור לשחוט אחר כך את האם או הבן.

- ומתחילה רצו לומר, שאף שכן ראוי להיות הדין, שמחמת הספק יהיה הדם טעון כיסוי, תקנו חכמים, שלא לכסות את הדם, מחשש שהרואה מכסים את הדם, יאמר, שהיתה שחיטה בהכשר, ויבוא לאכול את הבשר. אבל הרואה שאין שוחטים את הבן או האם, לא יאמר ששחיתת הראשון היתה בהכשר, אלא יאמר, לא היה צורך בשחיתת האם או הבן, ולכן לא נשחטו בו ביום.

- אולם דחו זאת, שכן אם יש לחוש לכך, שהרואה יבוא לאכול מן הבשר, יש לתקן שיהיה מותר לשחוט את הבן או האם², כי אף שהרואה שאין שוחטים אותם, יוכל לומר אין צורך בדבר, הבא לשאול את בי"ד אם יכול לשחוט האם או הבן, יאמרו לו שאסור, ועל ידי כן יבוא לומר ששחיתת

אינם מתוקנים אלא **מקולקלים**, ומנבלים בשחיטתם, **ובעלי החיים בחזקת איסור הם עומדים**, שהרי קודם הספק לא היו שחוטים, והרי הם בחזקת שלא נשחטו, ומאחר שיש רוב וחזקה לומר שלא נשחטו, הרי אלו כנבלות גמורות.

[ודווקא משום שיש רוב וחזקה לומר שלא נשחטו, החשיב אותם רבי מאיר לנבלות גמורות, לפטור מכיסוי הדם, ולהתיר שחיתת האם או הבן אחריהם, אבל אם רק מיעוט מעשיהם היו מקולקלים לא היה די בכך לומר סמוך על המיעוט והחזקה האומרים שלא נשחטו כראוי ובכך תתיר לשחוט האם או הבן אחר כך באותו יום ואף שלענין טהרה דעת רבי מאיר שדי במיעוט וחזקה לטהר [כמו שנתבאר לעיל] לענין היתר איסור לא די במיעוט וחזקה].

דעת חכמים.

כל שחיטה ששחטו חרש שוטה וקטן בינם לבין עצמם, יש להסתפק בה, האם שחיטה כשרה היא, או נבלה, ולכן לכתחילה אסור לאכול מהבשר¹.

אבל מאחר שיש לחוש שמא היתה

הוספות

¹ הקשה הר"ר שמואל מוורדין, ורבנן מאי טעמייהו, אם רוב מעשיהם מתוקנין, אם כן, יהא מותר לאכול משחיטתם. ועוד השוחט אחריהם אמאי אינו סופג ארבעים. ואי פלגא ופלגא, אם סמוך פלגא דמקולקלין לחזקה, דעומד בחזקת איסור, ואיתרע ליה מחצה דמתוקנים, אם כן יהא מותר לשחוט אחריהם, וגם יתחייבו על שחיתתן משום נבלה. ויש לומר, **דמספקא להו לרבנן, אי רוב מעשיהם מקולקלין, אי רוב מעשיהם מתוקנין, והשתא לא מהניא חזקה מידי**. ולרבי מאיר פשיטא ליה דרוב מעשיהם מקולקלין. ואם תאמר, ואף על גב דרוב מעשיהם מקולקלין, מכל מקום, רבי מאיר כיון דחייש למיעוטא, אמאי לקי משום נבלה, ואמאי מותר לשחוט אחריהם. ויש לומר, דסמוך חזקה לרוב מקולקלין, והוה ליה מיעוטא דמתוקנין מיעוטא דמיעוטא, ולמיעוטא דמיעוטא לא חייש רבי מאיר. [תוס'].

² **תימה, דמשום גזירה דלמא אתי למיכל נבלה, יש לי להתיר לאו דאותו ואת בנו מספק, מה לי לאו דאותו ואת בנו, ומה לי לאו דנבלה, ולא דמי לרישא, דפטרינן לכסות מספק, דשב ואל תעשה בעלמא הוא, ודלמא אתי למיכל. ויש לומר, דאי לאו דרוב מעשיהם מקולקלים, לא היו פוטרים מלכסות משום גזרה דלמא אתי למיכל, אלא שלא נחמיר להטעין כסוי אמרינן דפטור, משום דלמא אתי למיכל, וכיון דרוב מעשיהם מקולקלין, יש לנו להתיר נמי לשחוט אחריהם, דלמא אתי למיכל. [תוס'].**

בר אבא], והוא שמע דבר זה מרבי יוחנן, שכן רבי חייא בר אבא, כל שלושים יום היה חוזר על תלמודו לפני רבי יוחנן.

שחט כמה בעלי חיים הטעונים כיסוי דם

א. שחט אפילו מאה חיות במקום אחד.

– **דיו בכיסוי דם אחר שחיטת כולן**, ואין צריך לכסות דם כל אחת בפני עצמה, שנאמר "אֶשֶׁר יָצוּד צִיד תְּחֶה או עוף אֶשֶׁר יִאָכַל וְשִׁפָּף אֶת דָּמֹו וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָר", ו"תְּחֶה" משמע אחת, ומשמע הרבה.

ב. שחט אפילו מאה עופות במקום אחד.

– **דיו בכיסוי דם אחר שחיטת כולם**, ואין צריך לכסות דם כל אחד בפני עצמו, שנאמר "אֶשֶׁר יָצוּד צִיד תְּחֶה או עוף אֶשֶׁר יִאָכַל וְשִׁפָּף אֶת דָּמֹו וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָר", ו"עוף" משמע אחד, ומשמע הרבה.

ג. שחט חיות ועופות יחד.

– **לדעת תנא קמא, דיו בכיסוי דם אחר שחיטת כולן**, ואין צריך לכסות דם כל מין בפני עצמו, שנאמר, "אֶשֶׁר יָצוּד צִיד תְּחֶה או עוף אֶשֶׁר יִאָכַל וְשִׁפָּף אֶת דָּמֹו וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָר", די בכיסוי דם אחד לכולם, ואף שנאמר בכתוב "תְּחֶה או עוף", לא בא הכתוב לחלק ולומר, שכל מין טעון כיסוי בפני עצמו, אלא שאף כל מין בפני עצמו טעון כיסוי, כלומר, גם כשנשחטו רק חיה או רק עוף, הרי זה טעון כיסוי, אבל גם כששחט שניהם יחד, דיו בכיסוי אחד.

– **ולדעת רבי יהודה**, מתוך שנאמר בכתוב,

הראשון בהכשר. ומתוך כך שלא חשו לזאת, ואמרו שלא לשחוט האם והבן, הוא הדין שלא חשו שמא הרואה שמכסים את הדם יאמר ששחיטה בהכשר היא, ולכן, כשם שמספק אין שוחטים את האם או הבן, כך מספק יש לכסות את הדם.

והוראת רבי

מתחילה הורה רבי **כחכמים**, **ולבסוף** חזר בו והורה **כרבי מאיר**. ולכן, כששלח רבי אלעזר לגולה, להודיע מה הורה רבי, אמר, שהורה רבי כרבי מאיר, ולא חש להודיע מה היתה הוראת רבי קודם שחזר בו.

רבי אבא בנו של רבי חייא בר אבא, ורבי זירא, היו עומדים בשוק של קיסרי בפתח בית המדרש, יצא רבי אמי ומצאם.

אמר להם – וכי לא אמרתי לכם שבזמן בית המדרש לא תעמדו בחוץ, שמא יש אדם שצריך לשמועה שבידיכם, וטרוד בה, ואם הייתם בפנים, הייתם אומרים לו אותה.

רבי זירא נכנס, ורבי אבא לא נכנס, [אלא הלך לו].

ובאותה שעה היו בני בית המדרש מסתפקים בהוראות רבי הנוכרות לעיל, כמי הורה לבסוף, האם כרבי מאיר או כחכמים.

ואמר להם רבי זירא – אם בעודי בחוץ הייתי יודע שבדבר זה אתם מסתפקים, הייתי שואל זאת מהזקן שהיה עמי [=רבי אבא], שמא שמע דבר זה מאביו [=רבי חייא

דס.

ואין זה כדין האמור לעניין ברכת האכילה, שמי שהיה אוכל [סעודה על הפת], ואמר לשמש למזוג לו כוס לברכת המזון, ובכך גילה בדעתו, שנימלך מלאכול עוד, מעתה אינו יכול לסמוך על הברכה שבירך לפני המזון, ואם ירצה לאכול או לשתות שוב עליו לברך תחילה¹.

כי ברכת המזון היא דבר שאי אפשר לעשותו עם האכילה, ולכן הרוצה לברך ברכה אחרונה, סילק דעתו מלאכול ולשתות, והלכה לה ברכה ראשונה. אבל שחיטת עוף, היא דבר שאפשר לעשותו עם כיסוי דם חיה, ולכן, גם זה ששחט חיה, וצריך לכסות דמה, לא סילק דעתו באותה שעה משחיטת דברים אחרים, ולא הלכה לה ברכה ראשונה^{2 3}.

"וְשִׁפְףָ אֶת דָּמוֹ וְכָסְהוּ בְּעֶפְרָ" בלשון יחיד, כבר למדנו, שחיוב כיסוי הדם אמור אף לכל מין לבדו, ואם כן, הכתוב "חִיָּה אֹ עוֹף" בא ללמד, שכל מין טעון כיסוי לבדו, ואין לכסות את שני המינים יחד, ולכן יש לכסות דם חיות בפני עצמו, ודם עופות בפני עצמו. [אבל חכמים אומרים, שהכתוב, "וְשִׁפְףָ אֶת דָּמוֹ וְכָסְהוּ בְּעֶפְרָ", אינו כלשון יחיד, כמו שנאמר, "כִּי נִפְשׁ כָּל בְּשָׂר דָּמוֹ בְּנִפְשׁוֹ הוּא", הרי שנאמר דם בלשון יחיד, והכוונה לדם של רבים, כל בשר].

מודה רבי יהודה לעניין ברכה

לדברי רבי חנינא, מודה רבי יהודה לעניין הברכה שמברכים על השחיטה, שהשוטח חיה ועוף, נפטר בברכה אחת שמברך קודם השחיטה, ואינו צריך לברך על כל אחד בפני עצמו, אף על פי שמפסיק בין זה לזה בכיסוי

הוספות

¹ פירש בקונטרס וכן רבינו חננאל ... דעל ידי ברכת בורא פרי הגפן, שרי למישיית קודם ברכת המזון. והשתא מייתי שפיר, דכי היכי דהב לן ונברך הוי גמר, וצריך לברך אם רוצה לשתות, הכי נמי כסוי הוי גמר, וצריך לברך על השחיטה ... והא דאמר בערבי פסחים, דבשלא הניחו זקן או חולה, כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה, התם עצה טובה קא משמע לן, דשמא ישוה הרבה עד שיהו רעבים, ושוב לא יוכלו לברך ברכת המזון על אותה סעודה ... ואם תאמר, דאמרין בפרק כיצד מברכין, רבה ורבי זירא אכלו, סליקו תכא מקמייהו, אייתו לקמייהו ... רבה אכל, אמר אטא אתכא דריש גלותא קא סמכי, ורבי זירא לא אכל, והשתא אמאי לא אכל, כיון דלא בעי ברכת המזון אלא ברכת שבתחלה. ויש לומר, דבאותו מאכל היה מעורב בו לחם, והיה קשה לו ליטול את ידיו, ולברך ברכת המוציא ... [תוס'].

² מכאן היה אומר הר"ר יום טוב, שאם עמד מאכילתו, והתפלל, כשחזור ובה לאכול, צריך לברך ברכת המזון, וליטול ידיו, ולברך המוציא, משום דמיכל וצליי בהדי הדדי לא אפשר. ואין נראה, דלא דמי כלל, משום דהכא הב ונברך הוי גמר דבר, והוי הפסק, וכן כסוי, אי לאו דאפשר בהדי הדדי, אבל תפלה לא הוי גמר לסעודה, דאטו אם בירך בסעודה על הרעמים, או אפילו בורא פרי הגפן, יצטרך ליטול ידיו ולברך המוציא, משום דמיכל וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, ובהדיא אמרין בערבי פסחים, דאם הניחו מקצת חבירים ועקרו רגליהן לילך לבית הכנסת, כשהם חוזרין אין טעונין ברכה לא למפרע ולא לכתחלה, אף על פי שהתפללו בנתיים. [תוס'].

³ יש להשתקף אם סח בין שחיטה לשחיטה, אם צריך לחזור ולברך, כמו גבי תפילין, דאם סח בין תפילין לתפילין, דמברך ... או שמא אין צריך לחזור ולברך, כמו באמצע סעודה, שיכול לדבר, ואין צריך לחזור ולברך המוציא. ומיהו אם אומר מענין שחיטה, כמו תביא עוף לשחוט, או הסכין, פשיטא דאין צריך לחזור ולברך ... ואם צריך לחזור ולברך, כמו בתפילין, אז אסור לדבר בין שחיטה לשחיטה כמו בתפילין ... ומיהו אין ראיה מתפילין, דהתם היא מצוה אחת, ואין לו להפסיק, אבל בשחיטה אי בעי שחיט, אי בעי שביק ליה. ומכל מקום נראה, דאיסורא הוא להביא עצמו לידי לחזור ולברך ... משום ברכה שאינה צריכה. ונראה היכא דצריך לחזור ולברך, כגון שהסיח דעתו מלשחוט, שצריך לכסות קודם מה שכבר שחט, דהא אשכחן רבי יהודה, שמצריך לכסות בין חיה

דף פז

ומסקנת הגמרא, שתשולם זה של עשרה זהובים, נקבע לפי מספר הברכות התלויות במצווה שגזל, ולכן, הגוזל מחברו ברכת המזון, שיש בה ארבע ברכות, שכולן מצווה אחת, ישלם ארבעים זהובים.

צדוקי אחד אמר לרבי, שיש ראייה מן הכתובים, שיש כמה רשויות בשמים, ומי שיצר הרים, לא ברא רוח, ומי שברא רוח, לא יצר הרים, שנאמר, "כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֵרָא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מֶה שָׁחַו עֲשֵׂה שְׁמֵר עֵיפָה וְדַרְךְ עַל פְּמַתֵּי אֲרָץ הִ' אֶלֶּי צָבָאוֹת שְׁמוֹ", משמע שאחד יוצר הרים ואחד בורא רוח.

ענה לו רבי – שוטה, מסוף המקרא אתה למד, שהכל נעשה על ידי אחד, שהכתוב מסיים, "הִ' אֶלֶּי צָבָאוֹת שְׁמוֹ".

אמר לו הצדוקי – תן לי זמן שלושה ימים להשיב תשובה לדברך.

ישב רבי שלושה תעניות, [שלא יצליח הצדוקי], ובסוף התעניות, כשרצה רבי לברך כדי לסעוד, אמרו לו בני ביתו, שצדוקי עומד בפתח. והיה סבור שבא אותו צדוקי להשיב תשובה על דבריו, ולפיכך קרא על עצמו, "וַיִּתְּנֵנוּ בְּבֵרֹתַי רֹאשׁ וְלִצְמָאֵי יִשְׁקֹנֵי חֲמִצִּי", כלומר כשאני בא לסעוד, נותנים לי דברים מרים.

על מי מוטל לכסות את דם השחיטה

לכתחילה, מי ששחט, הוא מחויב לכסות, שנאמר, "וַיִּשְׁפֹּךְ אֶת דְּמוֹ וְכִסָּהוּ בְּעֶפְרָי", מי ששפך את הדם הוא יכסה.

אולם במקום שהשוחט לא כיסה את הדם, הרואה חייב לכסות, שנאמר בעניין, [בכתוב הסמוך], "וְאָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל", ללמד שכל ישראל מצווים על כך.

מצווה לכסות את הדם ביד ולא ברגל

נאמר, "וַיִּשְׁפֹּךְ אֶת דְּמוֹ וְכִסָּהוּ בְּעֶפְרָי", להקיש את הכיסוי לשחיטה, וללמד, שיש לכסות באותו דבר שבו שחטו, כלומר ביד, אבל לא יכסה ברגל, שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

גזל מצוות

כבר נתבאר, שלכתחילה מצוות כיסוי הדם מוטלת על השוחט, ושלו היא. ומעשה באחד ששחט, ובא חברו וקדם וכיסה שלא ברצון השוחט, וחייב רבן גמליאל את המכסה, לתת לשוחט עשרה זהובים, על שגזל ממנו את מצוותו¹.

הוספות

לעוף, אף על פי שאין צריך לחזור ולברך. [תוס'].

¹ ולא היה יכול לפטור עצמו במה שהיה נותן לו עוף אחר לשחוט דזאת מצוה אחרת היא ומצוה ראשונה הלכה לה והוי מעוות לא יוכל לתקן. ומיהו לא דיינינן השתא ליחייב עשרה זהובים דבמלתא דלית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו, כדאמר בהחובל, ואחד שעמד במקום חברו לקרוא בתורה, פטור בלאו האי טעמא, ואפילו תפס מפקינן מיניה, משום דכולם חייבים בקריאת התורה. וכן פירש ריב"א, ואפילו עמד במקום כהן, דהא דדרשינן, וקדשתו לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון, אסמכתא היא. [תוס'].

פעמים³].

ודווקא כשהוא כיסה פעם אחת, נפטר ממצוות כיסוי, אבל אם הרוח כסתה פעם אחת וחזר הדם ונתגלה, הרי זה מחויב לכסות, ואף על פי שבשעה שהיה הדם מכוסה על ידי הרוח, היה פטור מהמצווה, מכל מקום כשחזר הדם ונתגלה, חזרה מצוותו, כי אין דיחוי אצל מצוות, לומר מאחר שנדחה קיומן לא ישוב.

דם שנתכסה בעפר על ידי הרוח

אם נתכסה הדם בעפר עד שאין רישומו של דם ניכר – הרי זה פטור מלכסות [אלא אם כן יחזור ויתגלה].

אבל אם לא נתכסה לגמרי ועדיין ניכר מראה הדם תחת העפר – חייב לכסות.

בין לעניין כיסוי ובין לעניין כפרה

כשנתערבו בדבר אחר אם יש בתערובת

מראה דם מחמת הדם שיש בו מצווה דין התערובת כדין הדם הזה

א. נתערבו במים.

לעניין דם קדשים של קרבנות, שיש לזורק על גבי המזבח, כשנתערב במים, יש חילוק בין אם נפלו מים לתוכו, או שנפל הוא לתוך

אולם לא היה זה אותו צדוקי, אלא צדוקי אחר, שבא לבשר לרבי, על כך שלא מצא אויבו תשובה להשיבו, ומרוב צערו שלא מצא תשובה, נפל מן הגג ומת.

אמר לו רבי לצדוקי המבשר טוב – רצונך שתסעוד אצלי.

אמר לו – הן.

לאחר שאכלו ושתו, אמר לו רבי – כוס של ברכה אתה שותה, או ארבעים זהובים אתה נוטל².

אמר לו – כוס של ברכה אני שותה.

יצתה בת קול ואמרה, כוס של ברכה ישוה ארבעים זהובים.

ואמר רבי יצחק, עדיין ישנה לאותה משפחה [של מבשר] בין גדולי רומי, וקוראין אותה משפחת בר לויאנוס.

כיסה ונתגלה

מצוות כיסוי הדם אינה אלא פעם אחת, אבל אם כיסה את הדם ונתגלה, אין מצווה לחזור ולכסות, שנאמר, "וְכִסְּהוּ בְּעֶפְרָר", והרי זה מיעוט, לומר כסה אותו ולא יותר, כלומר פעם אחת. [ואין זה ככתוב בעניין השבת אבדה, "הַשֵּׁב", שאין בו מיעוט, ולכן משמעותו להשיב לעולם, אפילו מאה

הוספות

¹ אפשר שהיה לו ליטול ארבעים זהובים, כי המצווה היתה שייכת לו, כמו שאמרו במסכת ברכות דף מ"ו, אורח מברך כדי שיברך בעל הבית.

² שתיה לא שייכא לשכר ברכה, אלא היה רוצה לסלקו מברכת המזון, לפי שהיה צדוקי. ואם תאמר, או חמישים זהובים הוי ליה למימר, דהא איכא ברכת בורא פרי הגפן שלאחר ברכת המזון, ויש לומר, דסבר כמאן דאמר בערבי פסחים, דאין צריך לברך דאכסא דברכתא, אלא אכסא קמא ותו לא. [תוס'].

³ ו"תשיבם" מפקיען לדרשא אחרינא.

בדם שאינו טעון כיסוי], אומדים אם היה מראה הדם המחויב ניכר במים בשיעור הדם שאינו מחויב, הרי זה נידון כדם מחויב ובקדשים כשר לזריקה ובחולין טעון כיסוי.

ולדעת רבי יהודה – אין דבר בטל במינו, ולכן אפילו טיפה אחת של דם שיש בו מצווה [זריקה או כיסוי], הנופלת לכלי גדול מלא דם שאין בו מצווה, אינה בטילה בו, כי אין **דם מבטל דם**, והדם נידון כדם שיש בו מצווה ובקדשים כשר לזריקה ובחולין טעון כיסוי.

דברים נוספים שדין תערובת דם

שיש בה מראה דם נידונית כדם

א. לעניין הכשר קבלת טומאה.

לדברי רב יהודה אמר רב, כשם שלעניין דם קדשים ודם כיסוי, תערובת דם שיש בה מראה דם, נידונית כדם כשר. כך לעניין הכשר תערובת דם שיש בה מראה דם, נידונית כדם, שהוא משקה המכשיר את האוכלים לקבל טומאה.

וכשנתערב הדם במים, אין צריך לדין הזה, שכן, בין אם התערובת נידונית כדם, ובין אם היא נידונית כמים, היא מכשירה את האוכלים לקבל טומאה, שכן גם הדם וגם המים הם משקים המכשירים את אוכלים לקבל טומאה.

והדין הזה נצרך לדם שנתערב במשקה שאינו מכשיר את האוכלים לקבל טומאה, כגון שנתערב הדם במי גשמים, שירדו לכלי מאליו, ולא החשיבם האדם להשתמש

המים. שאם נפלו מים לתוך הדם, כל זמן שמראה הדם ניכר בהם, הרי זה כשר לזריקה. ואם נפל הדם לתוך מים, כל טיפת דם שמגיעה למים, מאחר שהיא מועטת אינה ניכרת בהם, היא בטלה בהם, ולכן אף על פי, שאחרי נפילת דם נוסף, הוא ניכר במים, הדם פסול לזריקה.

אבל לעניין דם חיה ועוף של חולין, שהוא טעון כיסוי, אין חילוק בדבר, ולא רק כשנפלו לתוכו מים חייב בכיסוי, כל זמן שמראה הדם ניכר. אלא אף על פי שנפל הדם לתוך המים, ולא ניכר הדם במים, ובכך נדחה ממצוות כיסוי, אם נוסף בכלי עוד דם, עד שניכר בו, חזרה המצווה לכסות את הדם, כי אין דיחוי במצוות.

ב. נתערבו ביין [אדום].

זנים את היין כאילו היה מים, ולכן, [בקדשים כשהיין נפל לתוך הדם. ובחולין בכל אופן], אומדים, אם היה מראה הדם ניכר במים, כשיעור היין, הרי זה כשר לזריקה.

ג. נתערבו בדם שאין בו מצווה [כגון שנתערב דם קדשים בדם חולין ונתערב דם חיה ועוף של חולין בדם בהמה או בדם הקזה].

לדעת תנא קמא – דם שאין בו מצווה הרי הוא כיון, וכשם שדנים את היין כאילו הוא מים כך, זנים את הדם הזה כאילו הוא מים, ולכן, [לעניין דם קדשים, כשנפל דם שאין בו מצווה לדם שיש בו מצווה. ולעניין דם חולין הטעון כיסוי בכל אופן שנתערב

אחרי האב ראשון ושני, ואלו הם :

שלושת מעיינות הזב (א) זובו. (ב) רוקו. (ג) מי רגליו.

וכן (ד) שכבת זרע של כל אדם.

והצד השווה שבכל אלו, שתחילה אם מתאספים יחד בגוף, ואחר כך יוצאים מהגוף. אבל דמעת עינו של זב, ודם מכתו, וחלב אשה, אינם כן, ואינם נעשים אב הטומאה, אף כשיוצאים מן הזב.

ב. משקים היוצאים מן הטמא ודינם כמשקים שנגעו בטמא.

כל שאר המשקים היוצאים מן הטמאים שאינם מתאספים בתוכו אינם טמאים מן התורה [חוץ מדמו של מת שהוא טמא] אבל חכמים גזרו על רוב הטומאות [חוץ ממת] שמשקה היוצא מהן יהיה טמא כמשקה שנגעו בו ולכן. **(א) משקה היוצא מן השרץ** [כגון מי רגליו של שרץ הנמצאים בשלפוחית שלו] טמאים כדין משקים שנגעו בשרץ שהם נעשים ראשון לטומאה. **(ב) וכן משקים שיצאו מן הזב** [כגון דמעת עינו ודם מכתו] טמאים כדין משקים שנגעו בזב שהם נעשים ראשון לטומאה. **(ג) ומשקים שיצאו מטבול יום** [כגון דמעת עינו ודם מכתו] דינם כמשקים שנגעו בטבול יום שהם נעשים שני לטומאה.²

בהם, שאינם נעשים משקה, אלא אם החשיבם להשתמש בהם.¹

ורב אסי מנהרביל אמר, שהדין הזה נצרך לענין המים היוצאים מן הדם כשהוא נקדש, שהם צלולים, ואינם מכשירים כדם, אלא אם כן יש בהם מראית דם.

ב. לענין חיוב כרת על האכילה.

לדברי רבי ירמיה מדפתי, כשם שהאוכל כזית דם חייב כרת, כך האוכל מתערובת דם שיש בה מראה דם, חייב כרת. ובלבד שיש בתערובת כזית דם גמור.

ג. לענין טומאת אוהל.

לדברי הברייתא, כשם שרביעית דם מן המת מטמאה באוהל כך, כך תערובת דם שיש בה מראה דם, מטמאה באוהל. ובלבד שיש בתערובת רביעית דם גמור.

דף פח

משקים היוצאים מהטומאות

א. משקים היוצאים מן הטמא ודינם כאב הטומאה.

יש משקים היוצאים מהטמא, והם עצמם אב הטומאה, [לטמא אדם וכלים, ולמנות

¹ הוספות

¹ הוא הדין דהוי מצי למימר דערבם במי פירות דלא מכשרי. [תוס']

² אומר רבינו תם, דהני משקין שנגע בהן דקאמר, לא מיתוקמא אלא במשקין דתרומה, דאילו חולין לא מיטמא, ואפילו במעשר נמי שרי, כדאמרינן ... ובמשקין דקדש נמי לא קאמר, דתנן ... בראשונה היו אומרים היושבת על דם טוהר מערה מים לפסח, פירוש אבל לא נוגעת, דחולין שנגעו על טהרת הקדש קדש דמו, ... חזרו לומר הרי היא כמגע טמא מת לקדשים, פירוש דוקא לקדשים ולא לחולין, דלאו קדש דמו, אלמא טבול יום הוה ראשון לקדשים, כאילו נגע לטמא מת ... ואם כן, משקים קודש שנגע בטבול יום הוי שני, ומטמא את הקדשים לעשות רביעי, והכא קתני אלו ואלו אין מטמאין, והך משקה טבול יום, על כרחך כחזרו לומר דהתם אתא, ... ולא מצי נמי למימר דמיירי הכא במשקין דחולין שנגעו על טהרת הקדש, דתורת חולין גמורין יש להם, כחזרו לומר, דאפילו נוגעת

ג. משקים היוצאים מן הטמא והם טהורים.

מכסה גם את הדם הניתז, ואת הדם שעל הסכין, ואת הדם שעל כותלי בית השחיטה, שלא יהא דם שאינו מכוסה. שנאמר "וְשִׁפְּךָ אֶת דָּמוֹ וְכָסְהוּ בְּעֶפְרָר" ולדעת חכמים משמעות הכתוב לכל דמו.

המת יוצא מן הכלל, ולא גזרו חכמים טומאה על המשקים היוצאים מן המת, להיות כמשקים שנגעו במת, אלא טהורים הם,¹ [חוץ מדמו שטמא מן התורה].

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – לא כל דם השחיטה טעון כיסוי אלא רק כל דם הנפש. שנאמר "וְשִׁפְּךָ אֶת דָּמוֹ וְכָסְהוּ בְּעֶפְרָר", ולדעת רבן שמעון בן גמליאל משמעות הכתוב לדם המיוחד כלומר לדם הנפש.

והטעם לכך, שעל משקה זה גזרו חכמים טומאה, ועל משקה מת לא גזרו טומאה, כי מהזב אין רגילים בני אדם לפרוש, שכן הוא חי, ואין הכל יודעים שהוא טמא, ולכן יש להחמיר בו יותר, מה שאין כן מת, שהכל פורשים ממנו.

ולדעת רבי יהודה² – אף לא כל דם הנפש טעון כיסוי, ודין בכיסוי מקצת דם הנפש. שנאמר, "וְשִׁפְּךָ אֶת דָּמוֹ וְכָסְהוּ בְּעֶפְרָר", ולדעת רבי יהודה, משמעות הכתוב למקצת דמו³.

כמה דם צריך לכסות

לדעת חכמים – כל דם השחיטה טעון כיסוי, בין דם הנפש, ובין שאר הדם, ולכן

הוספות

במים לא פסלי, והכא קתני אין מטמאין קדשים, אבל מיפסל פסלי, אלא במשקין תרומה איירי, והא דקתני ואלו ואלו אין מטמאין, היינו אין מטמאים קדש, אבל תרומה מיפסל נמי לא פסלי, כדתנן התם ... ואם תאמר, דהכא משמע דטבול יום מטמא משקה דקדשים לעשות רביעי בקדש, ואם כן היכי בעי למימר בפרק קמא דפסחים ... שמן שנפסל בטבול יום פסול וטמא, אמאי קרי פסול לשמן שנפסל בטבול יום, הא אמר הכא דפוסל קדש. ויש לומר דהתם מיירי מדאורייתא, והכא מדרבנן. ועוד יש לומר, דהכי קאמר התם, שזה טמא למינו לקדש, וזה פוסל בתרומה שהוא מינו. ועוד נראה, דהכא ומתניתין דנדה כאבא שאול, דאמר טבול יום תחלה לקדש, ורבי עקיבא דפסחים כרבנן דמעילה, דטבול יום אפילו קדש לא מטמא, אלא פוסל ... [תוס']

¹ ואם תאמר, והלא כשיוצאין מן המת, נוגעין בו, ומקבלים טומאה ממנו במגע, דמדאורייתא דמעת עינו ודם מגפתו וחלב האשה חשיבי משקין כדיליף בפרק דם הנדה מקראי. ועוד קשה דקאמר התם דמטמא טומאת משקים ברביעית, והלא משקין מטמאין בכל שהוא כדמוכח ... ויש לומר, דהכא מיירי כשיצאו ממנו דרך שפופרת, ובעוד בגופו לא מקבלי טומאה, דאין תורת משקין עליהם עד שיצאו לחוץ, וכי נפקי דרך שפופרת, טהורות מן התורה, כיון שלא נגעו בו, אלא מדרבנן גזרו ביצאו מן הזב היכא דאיכא רביעית, אף על גב דלא נגעו בו. ואי נהו קראי דנדה אסמכתא בעלמא נינהו, ומן התורה אין עליהן תורת משקין, ולכך לא גזרו אלא ברביעית. ואם תאמר, דאמרין בפרק אמרו לו ... אלמא מטמאה הטיפה לתנור אף על גב דלית בה רביעית ... ויש לומר, דתרומה וקדשים מטמא בפחות מרביעית, ודוקא לחולין הוא דבעי רביעית. [תוס']

² ואף על גב דאמרין בפרק זה בורר, דאימתי דרבי יהודה לפרש, היינו דוקא במשנה, אבל בברייתא לא ... ואומר רבינו תם, דהכא הלכה כרבי יהודה, דמתניתין כוותיה אתיא, דאף על גב, דבברייתא על כרחך בא לחלוק, במתניתין אתא לפרש. ומיהו לרמי בר חמא משמע בזה בורר, דאף במשנה הוי אימתי לחלוק, היכא דמוכח, והכא מוכח כיון דבברייתא בהדיא פליגי רבנן. ולרבי ירמיה בפרק קמא דיטקין, הוי לחלוק אף על גב דלא מוכח ... ויש ספרים דגרסי בברייתא ... ולפי גירסא זו יכול להיות דברייתא באה לפרש, והא דקאמר ורבנן סברי, אדרבנן דרבן שמעון בן גמליאל קאי. [תוס']

³ רש"י פירש, שלדברי רבי יהודה, אף שדי בכיסוי מקצת דם, מכל מקום אותו מקצת צריך להיות מדם הנפש, ואם כן, מודה רבי יהודה לרבן שמעון בן גמליאל, שדמו היינו דמו המיוחד, אלא שדי במקצת דמו המיוחד. וילייע מניין לו זאת, דילמא דעת רבי יהודה שדמו היינו מקצת מכל דמו, ואפילו לא מדמו המיוחד, וכל שיכסה מקצת מהדם, די.

⁴ תימה דבפרק קמא דבכורות סברתם הפוכה, דרבנן סברי בכור, אפילו מקצת בכור, כתיב כל עד דאיכא כוליה, ורבי יהודה סבר

במה מכסים את הדם ובמה אין מכסים

נאמר בכתוב "וְכִסְּהוּ בַּעֲפָר". "וְכִסְּהוּ"
משמע בכל דבר, אף אבנים או כלים.
"בַּעֲפָר" משמע עפר בלבד. ומאחר שיש
ריבוי ויש מיעוט, מסתבר שהריבוי הוא לכל
שהוא מין עפר, [כלומר מגדל צמחים כעפר],
והמיעוט הוא לכל שאינו מין עפר. וזהו
ששינוי, כלל אמר רבן שמעון בן גמליאל,
**דבר שמגדל צמחים, מכסים בו, ושאינו
מגדל צמחים, אין מכסים בו.**

ואלו הפרטים שנמנו במשנתה ובברייתא
היוצאים מן הכלל הזה.

< דברים שמכסים בהם: (א) זבל הדק. (ב)
חול הדק [וללשון ראשון חול הנפרך בידיים
הוא בכלל זה שכל שאין היוצר צריך
לכותשו הוא חול הדק]. (ג-ד-ה-ו) סיד
וחרסית² [=שחיקת חרסים]. ולבנה ומגופה
[כיסוי חבית] שכתשם. >עד כאן נמנו במשנה.

מכאן ואילך נוספו בברייתא. (ז) שחיקת
אבנים. (ח) נעורת דקה של פשתן [=פסולת
היוצאת מן הפשתן כשמנערים אותו]. (ט)
נסורת דקה של חרשים [נסורת שמגררים
נגרים במגירה פגומה, וקוצצים בה עצים, והיא
משרת נסורת דקה כעפר]. (י) חרסית לבנה.
>ובברייתא אחרת מבואר < (יא) הוסיפו עליהן
את השחור [=פחמים כתושים]. (יב) ואת
הכחול. (יג) ואת נקרת פיסולים [=עפר
שמנקרין מן הרחיים]. (יד) ויש אומרים אף
הזרניך.

< דברים שאין מכסים בהם: (א) זבל הגס.
(ב) חול הגס [וללשון שני חול הנפרך בידיים
הוא בכלל זה, שכל שהיוצר צריך לכותשו
הוא חול הגס]. (ג-ד-ה) סיד ולבנה ומגופה
שלא כתשם. (ו) כלי. >עד כאן נמנו במשנה.
מכאן ואילך נוספו בברייתא. (ז) שחיקת כלי
מתכות³ [שאינם קרויים עפר. להוציא זהב

הוספות

בכור, כוליה בכור כתיב, כל דאפילו כל דהו. ואומר רבינו תם, דהכא הוי כמו התם, דמשום דדם כוליה דם משמע, קאמר רבי יהודה
דמו מקצת דמו, דזייו דדמו אתא לאפוקי ממשמעותיה דדם, כדאמרינן התם, כתב כל דאפילו כל דהו. וקשה לפירושו, דהא לעיל
קאמר רבי יהודה דמו לחלק. ועוד לפי מה שפוסק רבינו תם הכא כרבי יהודה, קשה הלכתא אהלכתא, דאמרינן בבכורות, לית דחש
להא דרבי יהודה ... לכן נראה, שאין לדמות הדרשות, אלא מה שהשי"ס מדמה, כי ההיא דבתולה מקצת בתולים דמדמה בפרק
אלמנה נוניית לפלוגתא דמקצת כסף ככל כסף דהו ענין אחד, דכשנתמעטו בתוליה ונשארו מקצתן כאילו נשארו כולן, וכן כסף אשה
בכתובתה, כשנשא מקצתה יש לה מזונות כאילו נשארו כולה. אבל שה מקצת שה דפליגי רבי אליעזר ורבנן, ופלוגתא דרבי יהודה בן
בתירא ורבנן בכל נפש, וחמש ולא חצי חמש וחמשה בקר ולא חמשה חצאי בקר, אין לדמותם יחד. ועוד יש לתרץ, דלא תקשה דרבי
יהודה אדרבי יהודה דבכורות, דהתם דזוקא משמע ליה בכור כוליה בכור, דקרא מסתמא משתעי בסתם בהמות, דכולה דישראל
בבהמת ישראל. אינן משום דכתיב כל בכור בישראל, משמע כוליה דישראל, כדאמר בפרק מצות חליצה, בישראל עד שיהא אביו
ואמו מישראל. [תוס']

¹ פירש בקונטרס במרובה, לבנה כתושה. ואי אפשר לומר כן, דהכא חשיב תרוייהו, וכאן פירש בקונטרס חרסית, שחיקת חרסין, וגם
על זה קשה, דברייתא בגמרא חשיב תרוייהו. [תוס']. ושמא יש לחלק בין סתם חרסית לחרסית לבנה.

² ואם תאמר והא חרסית אין מגדל צמחים, כדמשמע במרובה, דאמר סימנא כי חרסית, דליכא הנאה מינה. ואומר רבינו תם, דלעולם
מגדל, וליכא הנאה מינה דקאמר, היינו שאינו מוציאה כדי נפילה. ואין ראייה מן המדרש, דקאמר אהרן חרסית היא, פירותיה רזין,
דהא קאמר נמי ואם צונמא היא, פירותיה שמנים, וצונמא לאו בר זרעים היא, כדאמרינן באלו עוברין, אלא כעין חרסית, וכעין
צונמא קאמר. [תוס']

³ ואם תאמר, והא מגדל צמחים הוא, דנתן בפרק כל הצלמים, רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח, אמרו לו אף היא נעשית זבל, ובשל
מתכות איירי, דמייתי עלה קרא דעגל. ויש לומר, דבפני עצמו, אין מגדל צמחים, אלא שמועיל לזבל. ורבינו תם תירץ, דעל ידי שרפה

כיסוי בעפר ארץ מלחה

שזורעים בה ואינה מצמיחה

לדעת רב נחמן בר רב חסדא ורב נחמן בר יצחק – עפר של ארץ מלחה שאינה מצמיחה כעפר מדברות, **אין מכסים בו**, שאין מכסים אלא בדבר המגדל צמחים.

ורבא חלק על דבר זה. אולם רב נחמן בר יצחק הוכיח כן מהברייתא, בה מבואר, **שההולך במדבר**, ואין לו עפר לכסות, שוחק דינר זהב, ומכסה בשחיקתו, **אבל אינו מכסה בעפר המדבר**.

כיסוי באפר

לדעת בית הלל – כשם שמכסים בעפר, כך **מכסים באפר**, שכן גם האפר קרוי עפר, כמו שנאמר, **"וְלָקְחוּ לְטָמֵא מֵעֵפֶר שְׂרֵפֶת הַחֲטָאִת"**. [ולכן, ההולך בספינה ואין לו עפר לכסות, שורף טלית ומכסה באפרה].

ולדעת בית שמאי – **אין מכסים אלא בעפר**, ולא באפר, שאפר אינו קרוי עפר, אלא עפר שרפה, והכתוב **"וְיָקְסוּהוּ בְּעֵפֶר"**, מדבר בעפר סתם, ולא בעפר שרפה.²

שקרוי עפר שנאמר **"מִקּוֹם סְפִיר אֲבַנֶּיהָ וְעִפְרֹת זָהָב לוֹ"**¹. [ח-ט-י] וקמח וסובין [שהנפה קולטת], ומורסן [=קליפה היוצאת כשכותשים במכתשת].

ואין לומר, שהכתוב **"וְיָקְסוּהוּ בְּעֵפֶר"** ידרש בכלל ופרט, **"וְיָקְסוּהוּ"** כלל, **"בְּעֵפֶר"** פרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט, ואין לכסות אלא בעפר.

כי הכלל הזה צריך הוא לפרט, שכן את המילה **"וְיָקְסוּהוּ"** ניתן לפרש בשני אופנים. (א) לכסות מלמעלה, כמו על ידי כפיית כלי. (ב) לכסות סביב, שיהיה הדבר נתון בתוך הכיסוי.

ולפיכך אין המילה **"וְיָקְסוּהוּ"** יכולה לעמוד בפני עצמה, עד שיבוא הכתוב ויפרש **"בְּעֵפֶר"**, שהכוונה במילה **"וְיָקְסוּהוּ"**, לכיסוי שהדבר נתון בתוכו.²

ומאחר שאין הכלל עומד בפני עצמו, והוא צריך לפרט לפרשו, אינו נדרש בכלל ופרט, שכל כלל הצריך לפרט, אינו נידון בכלל ופרט.

הוספות

מגדל צמחים, דהתם על ידי שרפה איירי, דכל עבודה זרה תחלתה בשרפה דומיא דעגל. [תוס'].¹

¹ ויאר על גב דלא מגדל צמחין, כיון דאיקרי עפר, מכסין בו, דאי הוה מגדל צמחין, לא צריך לטעמא דאיקרי עפר. וכן אפר טלית וחטאת. ואם תאמר, וכיון דעפר דקרא איירי אפילו בעפר דלא מגדל צמחין, אם כן יש לרבות מוכסוהו אפילו הנך דלא מגדלי צמחין, דאין למעטן מפרט דעפר. ויש לומר, דעפר דקרא לא איירי אלא בסתם עפר דמגדל צמחין, ומרבייא דוכסוהו מרבינן כל מידי דמגדל צמחין, או מידי דאיקרי עפר אף על גב דלא מגדל צמחין. [תוס'].

² ורבינו תם מפרש [דמה שניתן לפרש הכלל בכמה אופנים] ... חשוב כלל ופרט גמור כמו בעלמא ... וכסוהו ... משמע בין כסוי כלי בין כסוי עפר במה שירצה ופרטא משמע עפר דוקא. ומה שחושבו צריך לפרט, לאו אכפיית כלי דהך ברייתא קאי, אלא אהא דדרשינן לעיל, מבעפר צריך שיתן עפר למעלה ולמטה, דמוכסוהו לא משמע למטה אלא למעלה, ומשום הכי חשיב ליה צריך לפרט. [תוס'].

³ ואם תאמר, דהכא פליגי בית שמאי, ובפרק קמא דביצה תנן, ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה, שאפר כירה מוכן הוא. ואומר רבינו תם, דאפר כירה שבא מן העצים, מגדל צמחין, ולא דמי לאפר אוכלין וטלית, דלא מגדל צמחין. ורבינו שמואל מפרש, דפרק דהתם בגמרא, אפר כירה מאן דכר שמיה, וקאמר חסורי מחסורא, והכי קתני, ואפר כירה מוכן הוא, ומילתא באפיה נפשיה היא, ולא

רבי מאיר אומר: **מה נשתנה תכלת מכל הצבעים**, [שהזיקקה אותו תורה לציצית]. **מפני שתכלת דומה לים** [שהחלזון מן הים הוא עולה אחת לשבעים שנה, ומראית דמו דומה לים]. וים דומה לרקיע. ורקיע דומה ל**אבן ספיר**, שנאמר, "וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לְבַנֵּת הַסַּפִּיר וּכְעָצָם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר" [הרי שלבנת הספיר ועצם השמים שווים הם]. ואבן ספיר דומה ל**כסא הכבוד**, שנאמר "כְּמִרְאֵה אֲבֹן סַפִּיר דְּמוּת כְּסֵא".

אמר רבא – **בשכר שאמר אברהם אבינו "וְאֶנְכִי עֶפְרָא וְאַפְרָא"**, זכו בניו **לשתי מצות שיש בהן הנאה**:

(א) **אפר פרה**, [שיש בו הנאה לטהר סמאים].

(ב) **ועפר סוטה**, [שיש בו הנאה להטיל שלום בין איש לאשתו].

אבל עפר כיסוי הדם אינו נחשב כדבר שיש בו הנאה שכן גם בלא כיסוי הדם הבשר מותר ואין הכיסוי אלא קיום מצווה בלבד.

דף פט

אמר רבי אבא – **קשה גזל הנאכל**, [כלומר מי שגזל, ואכל מה שגזל, קשה הוא לעשות תשובה], **שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים להחזירו**, שנאמר, "בְּלַעֲדֵי רֶק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחָלַק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ אִתִּי עֵנַר אֲשָׁכַל וּמִמָּרָא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם"¹.

ואמר רבא – **בשכר שאמר אברהם אבינו**, [למלך סדום] "**אם מחוט ועד שרוף**" [=רצועה של] **נעל** ואם אָקַח מִכָּל אֲשֶׁר לְךָ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הַעֲשִׂיתִי אֶת אֲמָרִים" נכי לא רצה להנות מהגזל], לפיכך זכו בניו **לשתי מצוות שיש בהן הנאה**:

(א) **חוט של תכלת**, [שיש בו הנאה, בכך שכשהקב"ה מסתכל בכסא הכבוד, הוא נזכר במצווה זו שישאל מקיימם, שהיא שקולה כנגד כל המצוות, ונותן להם שכר].

(ב) **רצועה של תפילין**, [שיש בה הנאה להטיל מורא על העמים שנאמר "וַיִּרְאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֵידָּ וַיִּרְאוּ מִמֶּנָּה" ונתניא רבי אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש].

אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון – כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בהגדה, עשה אזניך כאפרכסת [משפך להכניס הדברים לראש] וכך דרש:

"**לא מרבבכם מפל העמים** [לפי שאין אתם מרבין עצמכם מכל העמים אלא ממעטים עצמכם לפיכך] **חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט** [ממעטיים עצמכם בענוה] **מפל**

הוספות

אתיא בבית שמאי. [תוס']

¹ עניין זה לא נתבאר בסוגיה, ויתכן שהראיה מכך שנהר שלא לגזול את חלק ענר אשכול וממרא. ויל"ע בדבר.

העמים".

אָדָם אָמַר לְגִיד צַר כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים יַעַן גָּבַהּ
לְבָד וַתֹּאמֶר אֵל אֲנִי מוֹשֵׁב אֱלֹהִים יִשְׁבְּתִי בְּלֵב
יָמִים וְאַתָּה אָדָם וְלֹא אֵל וַתִּתֵּן לְבָד בְּלֵב
אֱלֹהִים".

אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן: גדול מה
שנאמר במשה ואהרן, יותר ממה שנאמר
באברהם, שבאברהם נאמר "ואנכי עפר
ואפר", ואילו במשה ואהרן נאמר "ונחנו
מה".

ואמר רבא ואיתימא רבי יוחנן: אין העולם
מתקיים אלא בשביל משה ואהרן, שנאמר
בהם "ונחנו מה" ונאמר "נִטָּה צִפּוֹן עַל תְּהוֹ תִּלְחָה
אֶרֶץ עַל בְּלִי מְהִי", [על זכות אותן שנחשבו
לבלימה].

ורבי אילעא אמר: אין העולם מתקיים,
אלא בשביל מי שבוֹלֵם אֶת עַצְמוֹ [שסוגר את
פיו] בַּשַּׁעַת מְרִיבָה, שנאמר "תִּלְחָה אֶרֶץ עַל
בְּלִי מְהִי".

ורבי אבהו אמר: אין העולם מתקיים אלא
בשביל מי שמשִׁים עַצְמוֹ כְּמִי שְׂאִינוּ,
[כלומר שהוא עניו], שנאמר "וּמִתְפַּחַת מִי
שֵׁנֶדְרַס תַּחַת הַכֹּל, הוּא זְרֻעַת עוֹלָם".

דרש רבי יצחק: "הַאֲמַנְסִי אֶלְסִי צָדֵק תִּתְדַבְּרוּן
מִיִּשְׁרָיִם תִּשְׁפֹּטוּ בְּנֵי אָדָם".

מה אומנותו [=הַאֲמַנְסִי] שֶׁל אָדָם בְּעוֹלָם
הַזֶּה, יְשִׁים עַצְמוֹ כְּאֵלִים. [דווקא

אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל -
חושקני בכס, שאפילו בשעה שאני משפיע
לכם גדולה, אתם ממעטים עצמכם לפני.

נתתי גדולה לאברהם, "וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּה נָא הוֹאֲלֵתִי לְדַבֵּר אֵל אֲדֹנָי וְאֲנֹכִי עֶפְרָיִם
וְאֶפְרָיִם".

נתתי גדולה למשה ואהרן, אמרו, "וּבִקֶּר
וַיִּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה' בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלַלְתֵיכֶם עַל ה'
וְנַחְנוּ מְהִי כִּי תִלּוֹנוּ עֲלֵינוּ".

נתתי גדולה לדוד, אמר, "וְאֲנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא
אִישׁ חֲרַפַּת אָדָם וְכוּזִי עִם".

אבל עובדי כוכבים אינן כן.

נתתי גדולה לנמרוד, [מלך בדור הפלגה היה,
ולכך נקרא שמו נמרוד, שהמריד כל העולם
במלכותו על הקב"ה], אמר הבה נבנה לנו עיר
[וַיִּלְאֲמֻרוּ הִבֵּה נִבְנֶה לָנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ
בְּשָׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאֶרֶץ].

נתתי גדולה לפרעה, "וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ מִי ה'
אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶךָ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יַדְעֵתִי אֶת ה'
וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח".

נתתי גדולה לסנחריב, אמר, "מִי בָכַל אֱלֹהֵי
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הֵצִילוֹ אֶת אֲרָצָם מִיַּדֵּי כִּי
יֵצֵא ה' אֶת יְרוּשָׁלַם מִיַּדֵּי".

נתתי גדולה לנבוכדנצר, אמר, "אֲעֲלֶה עַל
בְּמִתֵּי עַב אֲדַמְּהָ לְעֵלְיוֹן".

נתתי גדולה לחירם מלך צור, אמר, "מוֹשֵׁב
אֱלֹהִים יִשְׁבְּתִי בְּלֵב יָמִים", שבנה לו שבעה
רקיעים של נחשת ועלה וישב עליהם. [בְּן

הוספות

1 בגמרא הגרסא "בלימה" במילה אחת.

אינו נחשב כנהנה מהאפר.

בדברי העולם הזה, אבל בדברי תורה "צדק תדברון". ובלבד שלא יגיס זעתו, שנאמר "מיִשְׁרֵיךְ [כמישור ארץ חלקה שנוחה לידרס] תִּשְׁפָּטוּ בְּנֵי אָדָם".

שופר ולולב של עבודה זרה

שופר של עבודה זרה, אין יוצאים בו ידי מצוות תקיעת שופר בראש השנה. ולולב של עבודה זרה, אין יוצאים בו ידי חובת נטילת לולב בסוכות.

ואין הטעם לכך, משום שהם אסורים בהנאה, שהרי מצוות לא ניתנו להנאה, והמקיים אינו נחשב כנהנה, שיהיה אסור לעשותם בדבר שאסור בהנאה.

אלא הטעם לכך, כי מאחר שהם של עבודה זרה, דינם לשריפה, וכל העומד להישרף, נחשב כאילו כבר נשרף, ונעשה אפר. ולעניין מצוות שופר ולולב, נתנה בהם תורה שיעור, שיהיה השופר בשיעור שיאחזנו בידו ויראה מכאן ומכאן, ולארבעה מינים נתנה תורה שיעור הדס וערבה שלושה טפחים, ולולב ארבעה, ודבר שעומד לשרפה, נחשב כמי שאין בו שיעור, ולכן אין יוצאים בהם ידי חובה.²

סליק פרק כסוי הדם

כיסוי בעפר עיר הנדחת

לדעת רבי זעירא או רבה בר ירמיה – עפר קרקע עיר הנדחת מותר לכסות בו דם שחיטה, כי הוא מותר בהנאה, שנאמר בעניין שריפת עיר הנדחת, "וְיָאֵת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תוֹךְ רְחֻבָּהּ וְשָׂרְפֶתָּ בָּאֵשׁ", ללמד, שאין נאסר בהנאה וטעון שרפה, אלא מה שראוי להתקבץ כמו שהוא, להוציא את המחובר לקרקע, שמחוסר תלישה¹, שאינו נאסר בהנאה, ואינו טעון שרפה, ובכלל זה עפר הקרקע של העיר. [אבל אפר השריפה אסור בהנאה, ואין מכסים בו].

ולדעת רבא – אף באפר השרפה של עיר הנדחת, שהוא אסור בהנאה, מותר לכסות בו דם שחיטה, כי קיום המצוות אינו נחשב הנאה שיהיה אסור לקיימן בדבר האסור בהנאה, שכן קיום המצוות גזרת מלך היא, ולא להנאת המקיים ניתנו, ולפיכך, מותר לכסות באפר האסור בהנאה, שכן המכסה

הוספות

¹ מכאן נראה לפסול גט שנכתב על הקלף, ואחר כך חתכו, דהתם נמי דריש, "יכתב ונתן", מי שמחוסר כתיבה ונתניה, יצא ... דטפי נראה חבור גט המחובר לקלף גדול, מחובר עפר לעיר הנדחת, דחשיב הכא מחוסר תלישה. [תוס'].

² ואם תאמר, דבפרק ראוהו ב"ד אמר רב שופר של עבודת כוכבים לא יתקע בו, ואם תקע בו יצא, וכן בפרק מצות חליצה, אמר רבא החולצת בסנדל של עבודת כוכבים חליצתה כשרה, ולא אמרינן דמכתת שעוריה. ויש לומר, דהכא בעבודת כוכבים של ישראל, דאין לה ביטול, אבל דעובד כוכבים דיש לה ביטול, לא מכתת שיעוריה ... ואם תאמר, עבודת כוכבים דעובד כוכבים, מכל אגבהה הויא דישאל ... ויש לומר, כגון שהגביה השופר והסנדל על מנת שלא לקנותו ... ולולב איירי ביום טוב שני ... ורבינו תם, מפרש דכולהו בעבודת כוכבים דעובד כוכבים, וכאן קודם ביטול, והתם לאחר ביטול, ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול, ולא יתקע, ולא יחלוץ, דמאיס לענין מצוה, לפי שהיה עליה שם עבודת כוכבים, אפילו אם תמצוי לומר דשרי לכסות בעפר עבודת כוכבים לכתחלה, כמו בשל עיר הנדחת, לא דמי כסוי לחליצה, דלענין כסוי לא חישינן ממאי דמאיס ... [תוס'].

פרק שביעי גיד הנשה

דף פט

הנשה, שכן דין זה פשוט הוא, שהרי איסור גיד הנשה היה בבהמה משעה שנוצר בה, קודם שהוקדשה הבהמה, ואין שום סיבה שיפקע ממנה בשעת הקדשה, ואם כן על כרחך משנתנו באה לחדש איסור באופן אחר, ונאמרו בגמרא כמה ביאורים, מה באה משנתנו לחדש. [חלק מהביאורים נדחה וחלק מהם מקויים].¹

א. כלומר איסור קדשים נוהג בגיד.

לדעת התנא של משנתנו, (א) [יש בגידים בנותן טעם, כלומר] הגידים נחשבים כבשר שיש בו טעם, [ולא כעץ שאין בו טעם], ולפיכך, האוכל גיד של בהמת קדשים, דינו כאוכל מבשרה, שיש בכך איסור. (ב) וכמו כן, לדעת התנא של משנתנו, איסור חל על איסור.²

ולפיכך, אף על פי שמשעת יצירת גיד הנשה, הוא נאסר באכילה משום איסור גיד הנשה, לאחר מכן, כשהקדישו את הבהמה, חל על הגיד הזה איסור נוסף, של אכילת בשר קדשים, ומעתה האוכלו עובר בשני איסורים.

< אולם דחו זאת, ואמרו, שאין לפרש כן את משנתנו, שכן אם כוונת המשנה ללמד, שאיסור קדשים חל על איסור גיד, כך היה צריך לשנות, "איסור מוקדשים נוהג בגיד

[בראשית ל"ב כ"ה-ל"ג] "וַיִּזְרַח יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר. וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהַאֲבָקוֹ עִמּוֹ ... וַיִּזְרַח לוֹ הַשָּׁמֶשׁ פֶּאֶשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוֹאֵל וְהוּא צֹלַע עַל יָרְכוֹ. עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה".

איסור גיד הנשה, מאחר שאינו מצווה התלויה בארץ, אלא חובת הגוף, הרי הוא ככל המצוות שהן חובת הגוף, ולכן נוהג בין בארץ ובין בחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית.

איסור גיד הנשה נוהג בבהמות קדשים

שינונו במשנתנו, שאיסור גיד הנשה נוהג בבהמות קדשים, ועל כרחך אין כוונת המשנה ללמד, שמי שהקדיש בהמה, ואחר כך אכל את גידה, עבר באיסור אכילת גיד

הוספות

¹ ובתחילת פרק שילוח הקן, [בדף קל"ח ע"ב], אמרו רבי אבין ורבי מיישא, שאין אנו צריכים כלל לכל המבואר כאן בסוגיה, וכוונת המשנה היא, שמי שהקדיש בהמה, ואחר כך אכל גידה, עבר באיסור אכילת גיד הנשה, ואף שדין זה פשוט הוא, נשנה כאן, משום שאר הפרקים במסכת, שבהם נתבאר אם נוהגים בקדשים או רק בחולין, ובהם היה צורך לבאר זאת, ולכן גם בפרק זה שנו "בין בחולין בין בקדשים", אף שדין פשוט הוא.

² מתוך פירוש רש"י משמע קצת, שכן דעת התנא בכל מקום, שאיסור חל על איסור. אולם התוס' הוכיחו, שלא בכל מקום דעתו כן, אלא רק בזה, משום שאיסור קדשים חמור מאיסור גיד, שכן באיסור קדשים יש כרת. ואם כן בפרט הזה, לכל הביאורים הדין שווה, שאיסור גיד אינו חל על איסור קדשים, כי איסור גיד קל יותר, אבל איסור קדשים חל על איסור גיד, כי איסור קדשים חמור יותר.

משנתנו, כי מבואר בהמשך הפרק, שלדעת התנא של המשנה, יש בגידים בנותן טעם, שכך שנינו בפרק זה, "ירך שנתבשל בה גיד הנשה, אם יש בה בנותן טעם, הרי זו אסורה"³.

ג. כלומר יש אופן שאיסור גיד חל יחד עם איסור קדשים, והוא בוולדות קדשים.

לדעת התנא של משנתנו, (א) [יש בגידים בנותן טעם, כלומר] הגידים נחשבים כבשר שיש בו טעם, [ולא כעץ שאין בו טעם], ולפיכך, האוכל גיד של בהמת קדשים, דינו כאוכל מבשרה, שיש בכך איסור.

ואף על פי שלדעתו (ב) אין איסור חל על איסור, מכל מקום יש אופן שבו יהיה גיד הנשה אסור מחמת שני האיסורים, הן של גיד הנשה, והן של קדשים, והוא כשחל האיסור הזה בשניהם בבת אחת.

שכן לדעת התנא של המשנה, (ג) איסור גיד הנשה חל על הגיד מתחילת יצירתו בעוד הוולד במעי אמו⁴. (ד) וכן איסור אכילת בשר קדשים חל על הוולד מתחילת יצירתו

הנשה", ולא "גיד הנשה נוהג ... במוקדשים", שמשמע שאיסור גיד הנשה חל על איסור קדשים.

ב. כלומר בגיד הנשה אין איסור קדשים אלא איסור גיד הנשה בלבד.

לדעת התנא של משנתנו, [אין בגידים בנותן טעם, כלומר] הגידים נחשבים כעץ שאין בו טעם, [ולא כבשר שיש בו טעם], ולכן, האוכל גיד של בהמת קדשים, אינו עובר באיסור אכילת קדשים כאוכל מבשרה.

ולפיכך, [אפילו אם בשאר מקומות איסור חל על איסור], האוכל מגיד הנשה של בהמת קדשים, אינו עובר באיסור אכילת קדשים, אלא באיסור אכילת גיד הנשה לבדו¹.

וכך הוא ביאור המשנה, "גיד הנשה נוהג ... במוקדשים", כלומר אף בגיד הנשה של מוקדשים, אין נוהג אלא איסור גיד הנשה, ואין באכילתו איסור נוסף.

< אולם דחו זאת, ואמרו, שאין לפרש כן את

הוספות

¹ ואם תאמר, ולימא דקסבר יש בגידין בנותן טעם, ואפילו הכי לא אתי איסור מוקדשין וחייל אאיסור גיד, דלית ליה איסור חל על איסור אף באיסור חמור ואיסור כולל ... ויש לומר, דאין נראה לו שתחלוק הך סתמא דמתניתין אסתמא דכריתות, פרק אמרו לו, דיש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד, דסברה דאיסור חל על איסור באיסור כולל. אי נמי לא בעי לשנויי הכי משום דאכתי תקשה ליה, דאם כן, אין מוקדשין נוהג בגיד מבעי ליה. [תוס'].

² תימה, דילמא אסורה משום שמונו של גיד, אבל בגידין אין בהן בנותן טעם, ולפירוש הרי מאיר אתי שפיר, דפירש דאין להחמיר ולאסור בשומן שבגיד, כיון שהגיד עצמו אינו אסור. ורבינו תם מפרש, דלשמונו של גיד לא הוה קרי גיד סתמא. [תוס'].

³ הוה מצי למפרך אין מוקדשין נוהג בגיד מבעי ליה, אלא דעדיפא מיניה פריך. [תוס'].

⁴ ואם תאמר, והיכי אתו בהדי הדדי, הא איסור גיד אינו חל עד שיהא בן תשעה חדשים, כדאמר לקמן בפרקין, אמר רבי אושעיא, מחלוקת בבן תשעה חי, והלך רבי מאיר לשיטתו כו'. ויש לומר, דהא דשרי רבי מאיר בגיד, בשליל בן שמונה, היינו לאחר שנשחטה האם, דניתר בשחיטת האם, אבל כל זמן שלא נשחטה האם, איכא איסור גיד בשליל.

ומיהו קשה, דבפרק בהמה המקשה, איפליגו רבי יוחנן וריש לקיש בתולש חלב מבן תשעה חי, אבל מבן שמונה חי משמע, דלכולי עלמא אין בו איסור חלב. והכא נמי אין איסור גיד, כי היכי דליכא איסור חלב, ואם כן, איסור מוקדשין קדים. ויש לומר, דדוקא איסור חלב אין בו, משום דכתיב "כל חלב שור וכשב" וכן שמונה לא מיקרי שור וכשב, אבל איסור גיד יש בו. אי נמי ניחא ליה למיפרך ממתניתין דנייר, דמשמע בהדיא דלאו בהדי הדדי אתו. [מהתוס'].

במעיי אמו. גיד הנשה² ³. [שכן שנינו, שניזר סותר

נזירותו, בין כשנטמא בכזית ממת גדול, ובין כשנטמא במת שלם, שאין בו כזית, והכוונה לעובר שעוד לא נוצרו בו גידים, שאין בכל בשרו כזית שלם].

דף צ

ד. כלומר איסור גיד הנשה חל על איסור מוקדשים משום שהוא חמור שנוהג בבני נח.

לדעת התנא של המשנה, (א) הגידים נחשבים כבשר, שיהיה בהם איסור אכילת קדשים. (ב) וולדות קדשים, מתחילת יצירתם יש בהם איסור אכילת קדשים. (ג) ולאחר מכן, בשעה שנוצר הגיד בבהמה הוא נאסר גם משום איסור גיד הנשה. (ד) ואף על פי שאיסור קדשים כבר חל על הגיד תחילה משעת יצירת בשר הוולד קודם שנוצר הגידים, ובשאר מקומות אין איסור חל על איסור, לדעת התנא של המשנה, איסור גיד הנשה חל על איסור קדשים, כי הוא איסור חמור יותר, שהוא נוהג אף בבני נח, שכן נאסר לבני יעקב קודם מתן תורה⁴.

ונמצא, שבשעת יצירת הגיד, חלים עליו שני האיסורים בבת אחת, [שאף לדברי האומרים שבדבר אחד אין איסור חל על איסור, מודים הם, שבבת אחת חלים עליו שני איסורים].

ומה ששנינו בהמשך המשנה, "ונוהג [איסור גיד הנשה] בשליל [=עובר]. רבי יהודה אומר אינו נוהג בשליל", אין בזה ללמד שתחילת המשנה אינה מדברת בשליל, אלא כוונת המשנה לומר, שדין זה של הרישא, שמדבר בשליל, הוא כדעת חכמים, האומרים, שאיסור גיד הנשה נוהג בשליל מתחילת יצירתו, אבל רבי יהודה חולק על כך¹.

< **אולם דחו זאת**, ואמרו, שאין לפרש כן את משנתנו, שכן אף לדברי האומרים שגם איסור קדשים וגם איסור גיד חלים על העובר בעודו במעיי אמו, על כרחך אינם חלים באותו זמן, שכן בתחילת יצירת העובר, עדיין אין בו גידים, אלא בשר, וכשהוא עובר של קדשים, כבר נאסר משום בשר קדשים, ורק לאחר זמן נוצרים בו הגידים, שיוכל לחול על גיד הנשה, איסור

הוספות

¹ תימה מאי פריך, הא סיפא בשליל שנשחטה אמו, ורישא בשלא נשחטה. ועוד דמאי קא משני דבר זה מחלוקת רבי יהודה ורבנן, והלא אף רבי יהודה מודה דאיסור כי לא נשחטה האם, דדוקא בנשחטה פליגי, דהא רבי יוחנן אית ליה בפרק בהמה המקשה, דתלש חלב מנן תשעה חי, דחלבו כחלב בהמה, אף על פי, שאם נשחטה האם הכל מותר, אפילו חלבו וגידו מכל בהמה תאכלו. [תוס'].
² לכאורה נראה, שמה שתחילה היה בשר, נהפך לאחר זמן לגיד, ולכן חל עליו תחילה איסור קדשים, שאם לא כן, אלא לאחר זמן נוצר גיד שמתחילתו הוא גיד, נמצא שהגיד עצמו שמתחילת יצירתו היה גיד לא נאסר משום קדשים, אלא כשכבר היה גיד, ואז נאסר גם משום איסור גיד. שו"ר מה שכתבו בזה התוס': אומר רבינו תם, משום דמתחלה הכל הוא בשר, והבשר עצמו מתקשה אחרי כן ומתלבן ונעשה גיד. ובקונטרס פירש לקמן, דמתחלה כשהגיד נוצר, אינו על הכף, ולא חייל עד שיבא ויתקשה על הכף.

³ ואף על גב דהשתא רוצה לומר, דאין איסור גיד חל על איסור מוקדשים, על איסור אבר מן החי דלא חמיר כמוקדשים, חייל. ועוד דאי אפשר לאיסור גיד להיות בענין אחר. ועוד דאין איסור אבר מן החי חל עד שיוולד, דאמר בסוף פרקין, כגון שנטרפה עם יציאת רובה, דאיסור טרפה ואיסור אבר מן החי חייל בהדי הדדי. [תוס'].
⁴ הא דנאסר לבני נח היינו דוקא לבני יעקב, דקודם מתן תורה איקרו בני נח, ואפילו נאסר מתחלה לכל אומות העולם, הא אמר בפרק ארבע מיתות, כל מצוה שנאמרה לבני נח, ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה, ולא לבני נח, ואם כן, לאחר מתן תורה שרו לכולהו לבר

שמתיחלת היא קדושה].

- **לדברי האומרים, שולדות קדשים קדושים מתחילת יצירתם,** בכל וולדות קדשים אין איסור גיד הנשה¹, כי משעה שנוצר בשר הוולד, כבר נאסר משום קדשים, ושוב אין חל עליו איסור נוסף של גיד הנשה. **ורק בבהמה שהיא קדושה מחמת בכורה, יש איסור גיד הנשה,** שאין קדושת הבכור אלא בשעת יציאתו מהרחם, ועתה, ממה נפשך יש בה בגיד איסור גיד הנשה, שכן אם האיסור הזה חל בשעת יצירת הגיד, הרי האיסור הזה קודם, ואף אם האיסור הזה חל גם הוא בשעת הלידה כקדושת הבכור, מכל מקום שני האיסורים חלים יחד².

- **ולדברי האומרים, שולדות קדשים קדושים רק משעת לדתם, בכל וולדות קדשים יש איסור גיד הנשה,** שכן הוא חל משעת יצירת הגיד בעודו במעי האם.

גיד הנשה של עולה

כבר נתבאר, שבקדשים נוהג איסור אכילת גיד הנשה, [כשקדם האיסור הזה לאיסור

< **ודחו זאת,** כי אף שמחמת הסברא הזו, שנוהג בבני נח, איסור גיד הנשה חמור משאר דברים שיש בהם איסור לא תעשה בלבד, כגון איסור אכילת בהמה טמאה, [ולכן איסור גיד הנשה חל על איסור בהמה טמאה], מכל מקום אינו חמור יותר מאיסור אכילת קדשים שיש בו כרת, ולכן איסור גיד הנשה לא יחול על איסור אכילת קדשים.

ה-ו. **כלומר יש קדשים שנוהג בהם איסור גיד הנשה,** אף על פי שקדושים מתחילתם.

לדעת התנא של המשנה, (א) אין איסור חל על איסור. (ב) ויש בגידים בנותן טעם, כלומר דינם כבשר, וכשהם קדשים, יש בהם איסור אכילת בשר קדשים.

ולפיכך, מאחר שאין איסור חל על איסור, אין איסור גיד הנשה בבהמות קדשים, אלא כשקדם איסור גיד הנשה לאיסור קדשים שבהם. [וכשהיתה הבהמה חולין, ואחר כך הקדישה, דין פשוט הוא שקדם איסור גיד הנשה, וחל על הגיד, כפי שנתבאר בתחילת העניין, אבל יש אופן שאיסור גיד הנשה קדם, אף בבהמה

מישראל. [תוס'].]

¹ משמע דאפילו בשלמים ולאחר זריקה דשרי אף לורים בעי למימר דלא חייל כלל איסור גיד ושרי באכילה אף על גב דלאחר זריקה פקע איסור קדשים, מאלא אשכחן דחייל אלא במבכרת. ותימה, כיון דהשתא ליכא איסור קדשים, אף על גב דיכול לבא לידי איסור כרת, כגון אם אוכלו בטומאת הגוף, אמאי לא יחול איסור גיד, דאין כאן איסור חל על איסור ... ויש לומר, כיון דמחיים לא חייל איסור גיד, דאיכא איסור מוקדשין דיכול לבא לידי כרת על ידי פיגול ונתר וטמא, תו לא חייל איסור גיד לאחר שחיטה וזריקה, דבעינן שיחול מחיים איסור גיד, דומיא דיעקב שנשה לו גידו מחיים ... ואם תאמר, ונימא מיגו דאיתוסף איסור גיד לגבוה, דאיסור להעלותו, איתוסף נמי להדיט איסור אכילה. ויש לומר, דאיכא למאן דאמר בסמוך מחוברין יעלו. [תוס'].]

² ובהדי הדדי אקתו. וקא משמע לן, דלא מבטל איסור קדשים החמור, איסור גיד הקל מלחול עמו. ואם תאמר, והא איסור גיד לרבי יוחנן קדים דאמר, תלש חלב מבן תשעה חי, דחלבו כחלב בהמה, והדר אתא איסור מוקדשין דחמיר, וחייל עליה, ואם כן, לרבי יוחנן, מוקדשין נוהגין בגיד מבני ליה. ונראה דלרבי יוחנן, לא חייל איסור גיד ואיסור חלב עד שיצא לחוץ ממעי אמו לאויר העולם ... [תוס'].]

חסדא :

לדעת רב הונא [ששנינו בברייתא כמותו] – **גיד הנשה אינו קרב למזבח בשום אופן**, שנאמר, "מִמִּשְׁקָה יִשְׁרָאֵל", ללמוד שכל שאסור לישראל אינו קרב, **ולכן אפילו הוא מחובר לירך, חולצים אותו מהירך**, [ומשליכים אותו לאפר הצבור באמצע המזבח הנקרא תפוח, הוא המקום אליו גורפים כל האפר שעל גבי המזבח, עד שהוא מתרבה בו, ומוציאים אותו לחוץ], ומכל מקום אין חולצים אותו מהירך אלא אחר העלאתו למזבח, כדי שיעלה את הירך למזבח בעודה נאה, שנאמר, "וְכִי תִגְשׁוּן עֵינֵי לְבַחַם אֵין רָע וְכִי תִגְיִשׁוּ פֶסֶחַ וְחֶלֶה אֵין רָע הַקְרִיבָהוּ נָא לְפָנֶיךָ הַיְרָדָה או הַיִּשָּׂא פְּנֵיךָ אִמֵּר ה' צְבָאוֹת", ללמוד שאין להקריב דבר שאינו נאה. [וכן דעת חכמים בברייתא. וכן דעת רבי יוחנן כפי ביאור רב נחמן בר יצחק].

ולדעת רב חסדא – גיד הנשה קרב למזבח, שלא אסרה אותו תורה אלא לאכילת בני ישראל, שנאמר, "עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׂה", אבל למזבח לא נאסר.²

דברים המחוברים לבשר הקרוב

[כגון עצמות וגידים קרניים וטלפים]

שני הכתובים הבאים, אמורים בעניין

קדשים], ולעניין קדשים הנאכלים בהיתר, כחטאת ואשם ושלמים, הכל מודים לדין הזה. [וכן שנינו, שגיד הנשה של שלמים¹, שהירך שלו נאכלת, חולץ הגיד, ומכבדו לאמה שבעזרה, [ואינו מצוה לשורפו משום נותר, שכשנאמרה שרפה בותר, בדבר הראויה לאכילה נאמרה ככתוב "בְּיֹום זִבְחֶכֶם יֵאָכֵל וּמִמִּקְרַת וְהַנּוֹתֵר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשְׂרָף"]. אבל לעניין קדשים שאינם נאכלים, כעולה, משמע בסוגיתנו, שלדעת רבי חייא בר יוסף לא נוהג בהם איסור גיד הנשה, ולדעת רבי יוחנן נוהג בהם איסור גיד הנשה.

אולם ניתן להבין דבריהם באופן הבא :

דעת רב נחמן בר יצחק יש מחלוקת [בזה]	דעת רב פפא ללשון שני אין מחלוקת [אלא]	דעת רב פפא ללשון ראשון אין מחלוקת [אלא]	
אם גיד הנשה מחובר לירך מותר להעלותו למזבח [כדעת רבי יהודה].	אם גיד הנשה מחובר לירך מותר להעלותו למזבח	אין איסור להקריב גיד הנשה למזבח	לדברי רבי חייא בר יוסף לא נוהג איסור גיד הנשה
אף כשגיד הנשה מחובר לירך אסור להעלותו למזבח [כדעת חכמים].	אם פירש גיד הנשה מן הירך אסור להעלותו למזבח	האוכל גיד הנשה של עולה לוקה משום אכילת גיד הנשה	ולדברי רבי יוחנן נוהג איסור גיד הנשה

ועוד נתבאר בסוגיה דעת רב הונא ורב

¹ וקשה לי ירך של שלמים למה נחתך בעזרה והלא נאכל בכל העיר. ונראה בעיני דחטאת ואשם גרסינו, שהן נאכלין בעזרה. אי נמי משום חזה ושוק של כהנים, והגיד בתוכו, ורוב אכילתו ודירתו בעזרה, ולשכותיהם ששם היו ישנים, נקט נמי שלמים. [רש"י]. ונראה משום דחזה ושוק ניתן לכהנים, ששם גיד הנשה שהשוק הוא ברגל ולא ביד ... והם היו רגילים לאכול מתנותיהם בעזרה. איני בשלמים של כהנים שכל קדשיהם היו רגילים לאכול בעזרה. [תוס'].

² וילייע אם לדעה זו מקריבים אותו אף כשפירש מהירך, כסברת חכמים לעניין עצמות היתר. או שאף לדעה זו, אין מקריבים אותו אלא בעודו מחובר לירך, וכדעת רבי יהודה.

הקרבת הקרבנות.

כתוב אחד אומר "וְהִקְטִיר הַפֶּהוּן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ", שמשמע מזה שהכל עולה למזבח, אפילו עצמות וגידים שאינם בשר.

וכתוב שני אומר, "וְעִשִּׂיתָ עֲלֵתֶיךָ הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֶקְדִּי", שמשמע מזה, שרק הדם והבשר עולים למזבח, ולא שאר דברים.

ונחלקו חכמים כיצד ליישב שני כתובים אלו:

לדעת רבי – הכתוב הראשון מלמד, שעצמות וגידים שאינם בשר, קרבים למזבח כשהם מחוברים לבשר, [ולא בא הכתוב הזה ללמד על עצמות וגידים של היתר, שקרבים עם הבשר כשהם מחוברים לו, שכן דין זה ניתן ללמוד מהקרבת ראש העולה, שהוא קרב שלם עם כל העצמות המחוברות בבשר, אבל בא הכתוב הזה ללמד, שגם גידים של איסור קרבים עם הבשר כשהם מחוברים לו, כלומר שגיד הנשה קרב עם הירך כשהוא מחובר בה]. והכתוב השני מלמד, שעצמות וגידים שאינם [בשר, ואינם] מחוברים לבשר, אינם קרבים למזבח, ואפילו עלו למזבח מחוברים לבשר, ופרשו מהבשר בראש המזבח, ירדו.

ולדעת חכמים – הכתוב הראשון מלמד, שעצמות וגידים שאינם בשר, קרבים למזבח, אף על פי שאינם מחוברים לבשר, [משום שמתחילתם הם מחוברים בו ונחשבים כמותו], [אבל דין זה, שעצמות וגידים המחוברים לבשר, קרבים, יש ללמוד מהכתוב בעניין ראש העולה, שהוא קרב שלם עם העצמות שבו. ואין לומר שבא הכתוב הזה ללמד

על גיד הנשה שקרב עם הירך, כי נאמר בקרבנות "מִמִּשְׁקָהּ יִשְׂרָאֵל", ללמד, שכל שאינו מותר לישראל, אינו קרב, ואם כן, אין להקריב גיד הנשה, אף כשהוא מחובר לירך]. והכתוב השני מלמד, שיש חילוק בין הבשר עצמו, לדברים הטפלים לו, לעניין זה, שאם פקעו מעל גבי המזבח כשהם מתעכלים, את הבשר מחזירים למזבח, ואת העצמות והגידים אין מחזירים למזבח.

< סיכום הדינים היוצאים מהמבואר עתה :

א. עצמות וגידים של היתר המחוברים לבשר – לדברי הכל עולים למזבח עם הבשר, שכן מצינו בעניין ראש העולה, שיש להקריבו שלם, עם העצמות והגידים שבו.

ב. עצמות וגידים של איסור [כגיד הנשה] המחוברים לבשר – לדעת רבי, קרבים למזבח עם הבשר, שנאמר, "וְהִקְטִיר הַפֶּהוּן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ", לרבות את אלו, [ואף שנאמר "מִמִּשְׁקָהּ יִשְׂרָאֵל", לאסור לגבוה כל מה שאסור לישראל, יש יוצאים מן הכלל, שכן מצינו שהדם נזרק, והחלב קרב, אף שאסורים לישראל, והוא הדין לגיד הנשה המחובר בבשר]. **ולדעת חכמים, אינם קרבים, שנאמר "מִמִּשְׁקָהּ יִשְׂרָאֵל", ללמד שכל שאסור לישראל אינו קרב.** [ואין זה דומה לחלב ודם, שהם עיקר הקרבת הקרבן, ובהם מתקיימת המצווה, מה שאין כן גיד הנשה, שניתן לקיים את ההקרה בלא להעלותו למזבח].

ג. עצמות וגידים של היתר שאינם מחוברים לבשר – לדעת רבי, אינם קרבים למזבח, שנאמר, "וְעִשִּׂיתָ עֲלֵתֶיךָ הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֶקְדִּי", ללמד, שרק הדם

בכוס של זהב היו משקים את התמיד, שאין עניות במקום עשירות].

לשון הואי

לשון הואי הוא לשון הדיוט, שאינו מדקדק בדבריו, ומוציא בפיו דבר שאינו, ולא לשם שקר, אלא שאינו מדקדק בדבריו ואומר דבר הדומה. [וזה הנקרא גוזמא].

< ואמר רבי אמי, שמצינו, שדברה תורה לשון הואי. ושדברו נביאים לשון הואי. ושדברו חכמים לשון הואי.

דברו חכמים לשון הואי – כמבואר לעיל, "תפוח היה באמצע המזבח פעמים היה עליו כשלוש מאות כור".

דברה תורה לשון הואי – "ערים גדלת ובצורת בשמים"¹.

דברו נביאים לשון הואי – "ויקח צדוק הכהן את קרו השמן מן האהל וימשח את שלמה ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי המלך שלמה. ויעלו כל העם אחריו והעם מחללים בחללים ושמים שמחה גדולה ונתבקע הארץ בקולם".

< ואמר רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל, שבשלשה מקומות דברו חכמים לשון הואי. ואלו הם:
א. תפוח.

הוא המבואר לעיל, "תפוח היה באמצע המזבח פעמים היה עליו כשלוש מאות

והבשר עולים למזבח, ולא שאר שאינם מחוברים לבשר. ולדעת חכמים, הם קרבים למזבח, שנאמר, "והקטיר הכהן את הכל המזבחה", לרבות את אלו, [אלא שאם פקעו כשהם מתעכלים, אין מחזירים אותם למזבח, אלא רק אלא הבשר, ועל זה נאמר, "ועשית עליהם הקשר והדם", ולא דברים אחרים].

ד. עצמות וגידים של איסור [כגיד הנשה] שאינם מחוברים לבשר – לדברי הכל אינם עולים למזבח.

לשון גוזמא

שנינו במסכת תמיד: תפוח היה באמצע המזבח, פעמים היה עליו כשלוש מאות כור של דשן שאספו לשם מהמזבח.

ואמר רבא – גוזמא. כלומר מעולם לא הגיע השיעור לשלוש מאות כור ממש, ונקטו מספר גדול לדוגמא, כלומר, שפעמים היה הדשן מרובה מאד.

ועוד שנינו במסכת תמיד: [שכשבאו לשחוט את התמיד], השקו את התמיד בכוס של זהב, [כדי שיהיה נוה להפשיט את עורו אחר השחיטה].

ואמר רבא – גוזמא, כלומר לא השקו אותו דווקא בכוס של זהב, אלא שהשקו אותו כראוי.

[אבל לדברי רבי יצחק בר נחמני להלן, דבר זה אינו גוזמא ולשון הואי, אלא באמת

¹ ליליע בזה, הלא כך היו דברי המרגלים, ואותם הביאה התורה, ואיך נלמד מכאן, שדברה תורה עצמה בלשון הואי.

כור".

להטבילה [כשהיא נטמאת].³

ב. גפן.

ואין זה אלא לשון הואי וגוזמא, כי באמת לא היו צריכים כל כך הרבה כהנים.

וזהו מה ששינו במסכת מידות שכמין גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל, ומודלית ונתמכת על גבי כלונסות, וכל מי שהיה מתנדב גרגיר זהב או אשכול זהב, מביא ותולה בה. ואמר רבי אלעזר ברבי צדוק, מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים לפנותה.

באיזה ירך נוהג איסור גיד הנשה

לדעת חכמים – איסור גיד הנשה נוהג, הן בירך ימין, והן בירך שמאל, [וטעמם יתבאר בעזה"י בדף צ"א].

ואין זה אלא לשון הואי וגוזמא, כי באמת לא היו שם כל כך הרבה כהנים שפינוה.

ג. פרוכת.

ולדעת רבי יהודה – איסור גיד הנשה אינו נוהג אלא בירך אחת, והדעת מכרעת שהוא נוהג בשל ירך ימין. [מתחילה נסתפקו בדבר, האם דעת מכרעת זו, היינו שכן מסתבר יותר, אבל אין ראיה לדבר, ולעניין הדין יש להסתפק אם היא נוהגת בשל ימין או בשל שמאל. או שדעת תורה ודאית היא, שהאיסור נוהג בשל ימין, וכן הוא מסקנת הסוגיה, מהטעם שיתבאר בעזה"י בדף צ"א].

וזהו מה ששינו במסכת שקלים, רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון הסגן, פרוכת עוביה טפח, ועל שבעים ושנים נירים נארגת, ועל כל נימה ונימה עשרים וארבעה חוטים, [שכל חוט כפול עשרים וארבעה], ארכה ארבעים אמה, ורחבה עשרים באמה¹, ומשמונים ושתי רבוא נעשית², ושתיים עושים בשנה, ומחמת כובדה היו צריכים שלש מאות כהנים כדי לטלטלה

העצמות והגידים והנותר ישרפו לששה עשר

שינוי במסכת פסחים, שבשר הפסח

הוספות

¹ ארכה לגובהו של פתח אולם, ורחבה לרחבו, שפתח האולם גובהו 40 ורחבו 20, ופרוכת פרוסה נגדו לצניעות בעלמא, כך שמעתי. ולי נראה, שאף פרוכת הדביר [קודש הקדשים], כך מדתו, רחבו לרחבו של היכל, שהוא 20 אמה, וגבהו לגבהו מן העלייה ועד הרצפה. [רש"י].

² י"מ שריבוא היינו רבה כלומר 10,000 ולפי זה הפרוכת נעשית משמונים ושתיים ריבוא חוטים, כלומר 820,000 חוטים. וי"מ שריבוי היינו ריבה כלומר נערה ולפי זה הפרוכת היתה נעשית על ידי 82 נערות. [מרש"י].

³ ואם תאמר, דאמר סוף פרק קמא דביצה, מפני מה אמרו וילון טמא, מפני שהשמש מתחמם כנגדו, והאי פרוכת ליכא למיחש שיתחממו כנגדו, דאסור ליהנות ממנו, ואמאי מטבילין אותה. וליכא למימר דכיון שנארגה היו מטבילין אותה, כדאמר בפרק חומר בקדש, דכלים הנגמרים בטוהרה צריכין טבילה לקדש, דהתם לא מיירי אלא בכלים המקבלין טומאה, דמשום חומר הקדש החמירו להטבילין כאילו נטמאו, אבל פרוכת דלא מקבל טומאה, לא. ועוד, דבמסכת שקלים בפרק כל הרוקין משמע בהדיא, דפרוכת מקבל טומאה, דתנן, פרוכת שנטמא באב הטומאה, מטבילין אותה בחוץ, נטמא בולד הטומאה, מטבילין אותה בפנים. ויש לומר, דפרוכת מקבלת טומאה לפי שהוא אהל, כדאמר בפרק קמא דסוכה, וסכות על הארון, דכייף ליה מיכף עליוה דארון. ומיהו יש ספרים דגורסי בפרק קמא דביצה, מפני מה וילון אסור, וכן גרסינן בהלכות גדולות, פירוש מפני מה אסור לעשות וילון מכלאים. [תוס'].

גיד אסור, לעולם אי אפשר לאכול גם את הגיד המותר, ועל כרחך הוא נעשה נותר.

- ואם לדעת רבי יהודה הגיד של ימין הוא האסור, לא נאמר הדין הזה אלא כשנתערבו הגידים, ואין ידוע איזהו של ימין ואיזהו של שמאל, שבוה בלבד מחמת הספק לא יאכל גם הגיד המותר, ועל כרחך יעשה נותר.

דף צא

< **ולדברי רב אשי – דין זה**, שעל כרחך יעשה הגיד נותר, הוא אף כדברי חכמים, ואינו בגיד עצמו, אלא בשומנו של הגיד, שמהתורה הוא מותר, וישראל קדושים החמירו על עצמם, ונהגו בו איסור, ולפיכך, אף על פי שהוא מותר מהתורה, על כרחך לא יאכל מחמת איסור שהטילו עליו ישראל, ויעשה נותר.

< **ולדברי רבינא – דין זה**, שעל כרחך יעשה הגיד נותר, הוא אף כדברי חכמים, ואינו בגיד הפנימי שהוא אסור מהתורה, אלא בגיד החיצון האסור מדברי חכמים בלבד, ולפיכך, אף על פי שהוא מותר מהתורה, מאחר שעל כרחך לא יאכל, מחמת איסור שהטילו עליו חכמים, הוא יעשה נותר. [ועניין זה מתבאר על פי דברי רבי יהודה אמר שמואל שאמר שהגיד הפנימי הסמוך לעצם¹, אסור מהתורה, והאוכלו לוקה, והגיד החיצון הסמוך לבשר², אסור רק מדברי חכמים, והאוכלו פטור ממלקות].

שנשאר אחר זמן אכילתו, ובכך נעשה נותר האסור באכילה, וטעון שרפה, לא ישרף ביום טוב עצמו, אלא בששה עשר בניסן, כי אין שורפים קדשים פסולים ביום טוב.

ומבואר באותה משנה, שיש שני דברים נוספים, שדינם כבשר הפסח, שנוהג בו דין נותר כשנשאר אחר זמן האכילה, ולעולם ישארו בפסח אחר זמן האכילה, כי על כורחך לא יאכל לאוכלם, ויהיה דינם כנותר הטעון שרפה, וישרפו בששה עשר בניסן.

א. **עצמות הפסח שיש בהם מוח הראוי לאכילה.**

המוח שבעצמות הפסח ראוי לאכילה, ודינו כבשר, והוא הדין לעצמות ששמשו אותו.

ומאחר שאסור לשבור את עצמות הפסח, שנאמר "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ", על כרחך לא יאכלו לאכול את המוח שבעצמות הפסח, ולעולם הוא ישאר אחר זמן האכילה, ויהיה נותר, וישרף עם העצמות בששה עשר בניסן.

ב. **גיד הנשה של הפסח.**

< **לדברי רב חסדא – דין זה**, שעל כרחך יעשה הגיד נותר, אף על פי שבאמת הוא מותר באכילה, הוא כדעת רבי יהודה, האומר, שגיד הנשה אינו נוהג אלא בירך אחת בלבד.

- אם לדעת רבי יהודה אחד הגידים אסור, ואין אנו יודעים איזה הוא, הדבר מובן בפשטות, שכן מאחר שלעולם יש ספק איזה

הוספות

¹ הוא גיד ארוך, ונתון לארכו של שופי, כשפורעין את הירך, ופושט בכל הירך, ראשו אחד מחובר בעצם האליה, ומשם נפשט לאורך השופי עד מקום חיבור הקולית ועצם הירך, ושם הוא סמוך לעצם. [רש"י].

² גיד קצר הנתון לרוחב השופי בסופו, מובלע בכף הסובבת את הקולית, והוא נתון בצד חיצון של ירך. [רש"י].

אכל כזית מגיד של ימין וכזית מגיד של שמאל

< **לדעת חכמים** – מאחר שיש איסור, הן באכילת גיד של ימין, והן באכילת גיד של שמאל, הרי זה האוכל משניהם, עובר בשני איסורים, ולכן **לוקה שמונים**, ארבעים על זה, וארבעים על זה.

< **ולדעת רבי יהודה** – אינו לוקה אלא **ארבעים**.

- **אם לדעת רבי יהודה הגיד של ימין הוא האסור**, הדין הזה מובן בפשטות, כי לוקה הוא ארבעים על שאכל גיד של ימין.

- **אבל אם לדעת רבי יהודה**, אחד הגידים אסור, ואין אנו יודעים איזה הוא הגיד האסור, אין הדין הזה אלא כדברי האומרים, **שלדעת רבי יהודה, לוקים גם על ידי התראת ספק**, שכן בכל פעם שאמרו לו לא לאכול אחד מהגידים, התראת ספק היא, שמא אין זה הגיד האסור, ומכל מקום אחר שעבר על שתי ההתראות, ואכל משני הגידים, ממה נפשך עבר על האיסור, ולוקה. אבל לדברי האומרים, שלדעת רבי יהודה אין לוקים על ידי התראת ספק, אף על פי שבוודאי אכל גיד אסור, מאחר שלא היתה התראה בוודאי קודם האכילה האסורה, אינו לוקה.

בדף פ"ב כבר נתבאר, שלדעת ברייתא אחת, דעת רבי יהודה, שהתראת ספק אינה נחשבת התראה, לחייב את העובר עליה, ולדעת ברייתא שניה, דעת רבי יהודה, שהתראת ספק נחשבת התראה, לחייב את

העובר עליה [עיינין שם].

אכל שני גידי ימין של שתי בהמות שונות

< **לדעת חכמים** – אף על פי שאין בכל אחד מהגידים בפני עצמו כשיעור כזית, לוקה על כל גיד שאכל בפני עצמו, משום שגיד שלם נחשב בריה, ומחמת חשיבותו חייבים על אכילתו אף על פי שאין בו כזית, ולכן לוקה שמונים, ארבעים על זה, וארבעים על זה.

< **ולדעת רבי יהודה** – אינו לוקה אלא ארבעים. כי אין בגיד חשיבות בריה, ואין חיוב אלא על אכילת כזית שלם של גיד הנשה, [ושני הגידים מצטרפים לכזית], ולכן לוקה ארבעים.

[ומתוך הדין הזה הוכיחו, שלדעת רבי יהודה, דין פשוט הוא, שחייבים על גיד של ירך ימין בלבד, ואין הדבר אצלו בגדר ספק, על איזה גיד חייבים].

ביאור טעמו של רבי יהודה שאיסור

גיד הנשה נוהג בירך ימין בלבד

א. לדברי רבא, רבי יהודה לומד, שאיסור גיד הנשה הוא בירך ימין בלבד, מהכתוב, "על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על פן הירך", שנכתב "הירך" בה"א הידיעה, ללמד שהכוונה לירך החשובה, היא הירך הימנית.

< ולדעת חכמים, לא בא הכתוב הזה ללמד שיהא האיסור בירך ימין, אלא שהאיסור נוהג בגיד שנמשך בכל הירך, הוא הגיד הפנימי, שהוא וקנוקנותיו ושורשיו נפשטים

ד. ולדברי רב שמואל בר אחא [שאמר לפני רב פפא, משמו של רבא בר עולא], רבי יהודה לומד מסברא, שאיסור גיד הנשה הוא בירך ימין, שכן מסתבר, **שהמלאך היה נראה ליעקב כתלמיד חכם, וחלק לו יעקב כבוד כאילו הוא רבו**, ואמרו חכמים, שהמהלך לימין רבו הרי זה בור [=אין בו חכמת דרך ארץ], ולפיכך הלך יעקב לשמאל המלאך, והמלאך לימינו, ומאחר שהיה המלאך לימין יעקב, מסתבר שבירך ימין שלו נגע והיא נאסרה.

< **וחכמים לומדים מסברא, שאיסור גיד הנשה נוהג גם בירך ימין, וגם בירך שמאל, שכן מסתבר שהמלאך בא ליעקב מאחוריו, והכהו בשתי ירכיו**, עד שנסו ממקומם ולכן נאסרו שתייהן.

-

ואמר רבי יהושע בן לוי: **למה נקרא שמו גיד הנשה, שנשה [קפץ] ממקומו ועלה**. וכן הוא אומר, "חֲדָלוּ גִבּוּרֵי בָבֶל לְהִלָּחֵם יִשְׁבּוּ בַּמִּצְדּוֹת נְשֵׁתָהּ גְבוּרָתָם [קפצה גבורתם] הָיוּ לְנָשִׁים [כלומר נעשו חלשים כנשים] הַצִּיתוּ מִשְׁכַּנְתֶּיהָ נִשְׁבְּרוּ בְּרִיחֶיהָ".

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: נאמר, "דָּבַר שְׁלַח ה' בְּיַעֲקֹב וַיִּנְפֹּל בְּיִשְׂרָאֵל". "דָּבַר שְׁלַח ה' בְּיַעֲקֹב" - זה גיד הנשה. "וַיִּנְפֹּל בְּיִשְׂרָאֵל" - שפשט איסורו בכל ישראל.

בכל הירך¹, ולהוציא את הגיד החיצון שלא נאסר².

ב. ולדברי רבי יהושע בן לוי, רבי יהודה לומד, שאיסור גיד הנשה הוא בירך ימין, מהכתוב, "וַיָּרָא כִּי לֹא יָכַל לוֹ וַיַּעַבְרָ בְּכַף יְרֵכּוֹ וַתִּקַּע בְּכַף יְרֵד יַעֲקֹב בְּהַאֲבָקוֹ עֲמוֹ", שממנו יש ללמוד, שהמלאך ויעקב היו נאבקים זה מול זה, כאדם החובק את חברו, ונמצא שידו הימנית מגיעה מאחור לכף ירך ימין של חברו, ואם כן, בכף ירך ימין נגע המלאך, וזו נאסרה.

< ולדעת חכמים, לא בא הכתוב הזה ללמד שהיו נאבקים כאדם החובק את חברו, אלא כמאמר רבי יהושע בן לוי, שהכתוב הזה בא ללמד בגזרה שווה, שהעלו אבק מרגליהם עד כסא הכבוד, שנאמר בכתוב לשון אבק, "בְּהַאֲבָקוֹ עֲמוֹ", וכן נאמר, "הִ' אֶרְדָּ אִפִּים וְגִדְלִי כַּח נִנְקָה לֹא יִנְקָה הִ' בְּסוּפָהּ וּבִשְׁעָרָה דָּרְכּוֹ וְעֵגְוֹ אֲבָק רַגְלָיו".

ג. ולדברי רבי שמואל בר נחמני רבי יהודה לומד מסברא, שאיסור גיד הנשה הוא בירך ימין, שכן מסתבר, **שהמלאך היה נראה ליעקב כעובד כוכבים**, [שהרי היה מלאכו של עשו, שהיה עובד כוכבים], והלכה היא, שהמהלך עם עובד כוכבים בדרך, ילך עמו כשהוא לימין ישראל, [שהיא מזומן לישראל לאוחזו בימינו, אם יקום עליו], ומאחר שהיה המלאך לימין יעקב, מסתבר שבירך ימין שלו נגע והיא נאסרה.

הוספות

¹ ועוד שהוא על הכף שהכף הוא בשר עגול הסובב את הקולית דבוקה בה. [רשי"י].

² דלאו היינו על הכף אלא בתוך הכף. [רשי"י].

³ וגדול כתיב.

מניין לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה

א. לדברי רבי יצחק, יש ללמוד זאת מהכתוב, **"וַיֹּתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר"**, שלא נתנה למלאך רשות להזיק את יעקב אלא בלילה, [שנאמר "עד עלות השחר"], וכשהיה יחידי [שנאמר "לְבָדּוֹ"], ומכאן, שלא יצא תלמיד חכם⁴ יחידי בלילה, שלא יזוק.

ב. ולדברי רבי אבא בר כהנא, יש ללמוד זאת ממאמר נעמי לרות, **"וַיַּעַתָּה הָלֵא בַעֲזָ מַדְעַתָּנוּ אֲשֶׁר הָיִית אֶת נַעֲרוֹתַי הִנֵּה הוּא זָרָה אֶת גֵּרֹן הַשְּׁעָרִים הַלְּזָלָה"**, כלומר, כך אמרה לה, דעי שאחר שיגמור לזרות, לא יבא לביתו לשכב, שגנאי הוא לתלמידי חכמים לצאת בלילה, וישכב בגורן.

ג. ולדברי רבי אבהו, יש ללמוד זאת מהכתוב **"וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר** וַיִּחַבֵּשׁ אֶת חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אִתּוֹ וְאֶת יָצֶחֶק בְּנֵי וַיִּבְשָׁע עֲצֵי עֵלֶה וַיִּקַּח וַיִּלְבָּד אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים", שלא יצא לדרך בלילה קודם הבוקר אלא בבקר⁵.

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא: נאמר, **"וַיִּזְרַא יוֹסֵף אֶת־סֵם אֶת־בְּנֵי־מִין וַיֹּאמֶר לְאִשְׁרֵי עַל־בֵּיתוֹ הֲבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבְּיָתָה וְטַבַּח טַבַּח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֵאָכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצִדְהֵיכֶם"**. **"וּטַבַּח טַבַּח"** - פרע [גלה והראה] להם בית השחיטה [שלא יאמרו בשר הנחירה אני אוכל¹]. **"וְהָכֵן"** - **טול גיד הנשה בפניהם**.

ומבואר בגמרא, שביאור זה, הוא כדעת האומרים, שגיד הנשה נאסר לבני ישראל בעודם בני נח, קודם קבלת התורה².

אמר רבי אלעזר: **"וַיֹּתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ"**³, שנסתייר שם בשביל פנים קטנים [שכל הכלים החשובים ומקנה, כבר העבירם את נחל יבק, שנאמר קודם לכן **"וַיִּקַּח־סֵם וַיַּעֲבֵרם אֶת־הַנַּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר לוֹ"** והוא נשאר על פנים קטנים שלא הספיק להעביר וחשכה לו].

מכאן לצדיקים, שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה, לפי שאין פושטים ידיהם בגזל.

הוספות

¹ לפי שבני יעקב שומרי מצות היו, דאף על פי שלא נתנה תורה, מקובלן היו מאבותיהם. [רש"י].
² ואם תאמר דילמא לא נאסר ואפילו הכי היו מקיימין כמו שחיטה דקאמר ליה פרע להם בית השחיטה. ויש לומר מדקאמר והכו, משמע דבלאו הכי לא משתרי. אי נמי, פרע להו בית השחיטה, היינו נחירה, שנצטוו על הנחירה.
³ את תקרי "לבדו" אלא "לכדו". איני היה לבדו, כי כבר לא נשאר שם דבר חשוב, ואם כן, על כרחך מה שנשאר הוא בשביל דברים שאינם חשובים.
⁴ ל"ע אם הכוונה שאפילו תלמיד חכם שתורתו מגינה עליו, לא יצא בלילה יחידי, וכל שכן עם הארץ. או דווקא תלמיד חכם יש לו להיזהר יותר, מפני שהמזיקים מתגרים בו, אבל עם הארץ אינו צריך להיזהר כל כך. שו"ר בתוס' מה שאומר רבינו תם, דדוקא נקט תלמיד חכם, משום שמזיקים מתקנאים בהם, כדאמרין, שלושה צריכים שימור, מלך, ותלמיד חכם, וחתי. והא דאמרן בריש פסחים, לעולם יכנס אדם בבי טובי ... דמשמע כל אדם, מדלא נקט תלמיד חכם, התם מיירי ברוחק מן העיר, מפני המכשולות והליסטים. [ע"כ מהתוס'].
⁵ ואף על גב דלאו יחיד הוה וכל שכן יחידי. [רש"י]. ולגרסת התוס', אין הלימוד מהכתוב בעניין העקדה, אלא מהכתוב בעניין הפיכת סדום, **"וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי הַיָּם"**, שהלך להתפלל על הפיכת סדום שהיתה בבוקר, והיה לו להקדים להתפלל בלילה, אלא שלא רצה לצאת יחידי בלילה. [ולא רצה לקחת עמו אחרים, שאז היה יכול לצאת בלילה, כי לא רצה שיהא עמו שום אדם בשעת התפילה. אי נמי משום שלא היה שום אדם רשאי לראות בהפיכת סדום]. אבל מהכתוב בעניין העקדה אין ראייה, כי

אמר, אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי, ואני לא התפללתי בו? ונתן דעתו לחזור, ונעשה נס וקפצה לו הארץ, נכלומר נתקצרה ונתקמצה, כמו "ולא תקפץ את ידך מאַחִיד הָאֲבִיוֹן", ומיד חזר לבית אל, והתפלל שם, [שנאמר, "וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם", ופגיעה לשון תפילה היא].

וכשסיים תפילתו, רצה לחזור לחרן. אמר הקב"ה, צדיק זה בא לבית מלוני, ויפטר בלא לינה? מיד שקעה השמש, ועל כרחו ישן שם, שנאמר "וַיִּלְךָ שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ".

ואותו זמן שמיהרה לשקוע עבודו ביציאתו מבאר שבע, מיהרה לזרוח עבודו כשעבר את פנואל.

כמה אבנים שם יעקב מראשותיו

מתחילה נאמר, "וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מִרְאֲשֵׁיתָיו", ומשמע שלקח כמה אבנים³. ולבסוף נאמר, "וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֶן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאֲשֵׁיתָיו", ומשמע שהיתה אבן אחת.

ויישב רבי יצחק את הסתירה הזו, שבאמת מתחילה לקח כמה אבנים, אלא שנתקבצו כל אותן אבנים למקום אחד, וכל אחת ואחת אומרת, עלי יניח צדיק זה ראשו, נעשה נס, וכולן נבלעו באחד [כלומר נעשו אבן

ד. ולדברי רבנן, יש ללמוד זאת, ממאמר יעקב ליוסף, "לָךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחִיד וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשֶּׁבִי דָבָר", שלא ילך אלא בשעה שיכול לראות, כלומר ביום.

ה. ולדברי רב, יש ללמוד זאת מהכתוב, "וַיִּזְרַח לוֹ הַשָּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל וְהוּא צָלַע עַל יָרְכוֹ", שלא הלך אלא כשזרחה השמש.

"וַיִּזְרַח לוֹ הַשָּׁמֶשׁ"

אמר רבי עקיבא – שאלתי את רבן גמליאל ואת רבי יהושע באיטליו [שוק שמוכרין בו בשר] של המקום הנקרא אימאום, כשהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל, נאמר "וַיִּזְרַח לוֹ הַשָּׁמֶשׁ", וכי שמש לו לבד זרחה, והלא לכל העולם זרחה.

אמר רבי יצחק¹ – שמש שבאה [=ששקעה] בעבורו [קודם זמנה], זרחה בעבורו.

שכן, מתחילה נאמר, "וַיִּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שִׁבְעַ וַיִּלְךְ חֲרָנָה", ומשמע שמיד ביציאתו הגיע עד חרון, ולא נתעכב בדרך. ולאחר מכן נאמר, "וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם וַיִּלְךָ שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ", כלומר שעצר בבית אל ושם לן².

והיישוב לסתירה הזו הוא, שבאמת מתחילה הגיע לחרון, אלא שכשהגיע לשם

הוספות

לא היה אברהם לבדו, והיה ראוי לצאת בלילה, והסיבה שלא יצא בלילה, כי גם הרוצה להיות זריז בקיום המצווה, אינו צריך להקדים יותר מן הבוקר. [תוס'].

¹ לא נתבאר בסוגיה מה היתה תשובת רבן גמליאל ורבי יהושע.

² האי בית אל לא השמוך לעי הוא, אלא ירושלים, ועל שם "יהיה בית אלהים", קראו בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא שדה שהתפלל בו יצחק, דכתיב "לשוח בשדה", דהכי אמרינן בפסחים, "אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב", מאי שטא יעקב, אלא לא כאברהם שקראו הר, דכתיב "בהר ה' יראה", ולא כיצחק שקראו שדה, דכתיב "לשוח בשדה", אלא כיעקב שקראו בית. [רש"י].

³ לפי פשוטו יש לפרש שלקח אבן אחת מאבני המקום. [תוס'].

[אחת].

של מטה².

ומחמת קנאתם, שראו שדמותו של יעקב חקוקה במרכבה של מעלה, רצו להזיקו, מיד, "והנה ה' נצב עִלָּיו" לשמרו.

אמר רבי שמעון בן לקיש, אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאמרו, כאדם שמניף על בנו במניפה, להצילו מן השרב.

"וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֲבִידָ וְאֲלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹבֵב עָלֶיהָ לְךָ אֲתַנְנָה וְלִזְרַעְךָ" אם ההבטחה הזו היא, שיתן לו ולזרעו ארבע אמות ששוכב עליהם, אין זה דבר גדול.

אלא אמר רבי יצחק, **מלמד שקיפל הקב"ה לכל ארץ ישראל, והניחה תחת יעקב אבינו, שתהא נוחה ליכבש לבניו** [כארבע אמות³].

"וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר"

כשאמר מלאכו של עשו ליעקב, "שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר". אמר לו יעקב, וכי גנב אתה או קוביוסטוס [=גונב נפשות⁴] אתה, שמתירא מן השחר.

אמר לו, מלאך אני, **ומיום שנבראתי לא**

כמה רחבו של סולם יעקב

נאמר, "וַיִּחְלַם וְהִנֵּה סֹלָם מְצֹב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעֵי הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ".

מבואר, שעלו בסולם שני מלאכים [לכל הפחות, שכן מיעוט רבים שנים], וכמו כן ירדו בסולם שני מלאכים לכל הפחות, ונמצא שכשהם נפגשו באמצע הסולם, עמדו ארבעה מלאכים לרוחב הסולם.

ורוחב כל מלאך הוא כרוחב היס הנקרא תרשיש¹, שנאמר במלאך, "וַיִּגְוִיתוּ כְּתִרְשִׁישׁ", ומקובל בידנו, שרוחב היס הזה הקרוי תרשיש, הוא שני אלפי פרסאות.

נמצא שרוחב הסולם שעמדו בו ארבעה מלאכים זה בצד זה, הוא לכל הפחות **שמונת אלפי פרסאות**.

"וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ"

תנא: המלאכים עולים ומסתכלים בדיוקנו של מעלה, [=פרצוף אדם שבארבע חיות בדמות יעקב], **ויורדים ומסתכלים בדיוקנו**

הוספות

¹ והוא נוכר בספר יונה, "וַיִּקַּם יוֹנָה לְבָרֶחַ תְּרִשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה' וַיֵּרַד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֶנְיָה בָּאָה תְּרִשִׁישׁ וַיִּתְּנוּ שָׂכָרָה וַיֵּרַד בָּהּ לְבוֹא עִמָּהָ תְּרִשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה'".

² משמע שאותם שעולים הם שירדים, ולעיל משמע, שאחרים היו, שנים עולים, ושנים יורדים. [תוס'].

³ שמעתי, [כמדומה מהגרש"ז ברויזא זצ"ל], שקנין ארבע אמות הוא הקניין הקל ביותר, שאין צריך לעשות כלום כדי לזכות, אלא כל הנכנס לארבע אמות של אדם קונה לו, וכך תהא הארץ נוחה להיכבש בלא מאמץ.

⁴ כן פירש רש"י. וקשה לפירושו ... לכך נראה כמו שפירש ר"ח, קוביוסטוס משחק בקוביא, והא דקאמר הכא יעקב למלאך וכי קוביוסטוס אתה, שאתה מתירא מן השחר, לפי שדרך משחק בקוביא חייב לכמה בני אדם, ומטמין עצמו מפני נושהו. [תוס'].

הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו.

פעם אחת ביובל. וי"א פעם אחת בעולם.

ב. שישראל מזכירים את השם אחר שתי תיבות, שנאמר, "שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד".

ומלאכי השרת אין מזכירים את השם [בשירתם], אלא לאחר שלוש תיבות, שנאמר "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ".

< ומה שאומרים "בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְקוֹמוֹ", ומזכירים את ה' אחר שתי תיבות.

- וי"א שדבר זה לא המלאכים אומרים אותם, אלא האופנים¹, שהם חלק מכסא הכבוד עצמו, ורק המלאכים אינם מזכירים את ה' אלא אחר שלוש תיבות.

- וי"א שאמנם המלאכים אומרים זאת, אלא שאומרים זאת אחר שכבר אמרו, "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", שכבר ניתן להם רשות להזכיר את ה' אחר שלוש תיבות, ומעתה אין צריכים שוב לשלוש תיבות להזכרה

אמר רב חננאל אמר רב: שלש כתות חדשות של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום, ולכל אחת, זו הפעם ראשונה לומר שירה.

אחת אומרת – "קְדוֹשׁ"

ואחת אומרת – "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ"

ואחת אומרת – "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ"

חביבים ישראל לפני הקב"ה

יתור ממלאכי השרת

א. שישראל אומרים שירה בכל שעה, [שאומרים קדושה בתפילה כמה פעמים].

ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום. וי"א פעם אחת בשבת. וי"א פעם אחת בחודש. וי"א פעם אחת בשנה. וי"א פעם אחת בשבוע [=שבע שנים]. וי"א

הוספות

¹ "בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְקוֹמוֹ", אופנים הוא דאמרי ליה. אבל "קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" אומרים שרפים, כדכתיב, "שִׁרְפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֶׁשׁ כְּנָפִים שֶׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשֵׁתִים יְכֹסֶה פְּנָיו וּבְשֵׁתִים יְכֹסֶה רַגְלָיו וּבְשֵׁתִים יְעוֹפִי", וכתוב בתריה "וְיִקְרָא זֶה אֵל זֶה אֵל זֶה וְיִאמְרוּ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ".

ומה שאנו אומרים בתפלת יוצר, "והאופנים וחיות הקדש ... משבחים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו", דחיות נמי אומרים "ברוך", [כמו אופנים], דעדיפי משרפים, וקרא נמי מוכח, דחיות ואופנים אומרים ברוך, דבתר קרא דברוך [ויתשאני רוח ויאשמע אברי קול רעש גדול ברוך כבוד ה' ממקומו] כתיב "וְיִקְוֹל כְּנָפֵי חַיּוֹת מְשִׁיכוֹת אִשָּׁה אֶל אַחוֹתֶיהָ וְקוֹל הָאוֹפְנִים לְעִמָּתָם וְקוֹל רֵעַשׁ גְּדוֹל", ובכל דוכתא משמע דהאופנים בתר חיות גרייר, דכתיב, "וּבְלִלְכַת חַיּוֹת יִלְכוּ הָאוֹפְנִים אַחֲרָם וּבְהִנָּשָׂא חַיּוֹת מַעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפְנִים", וכתוב נמי "עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה שֵׁם הַרוּחַ הַלֵּכֶת יִלְכוּ שְׁמֵה הַרוּחַ הַלֵּכֶת וְהָאוֹפְנִים יִנָּשְׂאוּ לְעִמָּתָם פִּי רוּחַ הַחַיָּה בְּאוֹפְנִים".

ואם תאמר דילפינן השתא לפרוזה זה, דחיות ושרפים אין הכל אחד, ובפרק אין דורשין אומר, פסוק אחד אומר "שִׁרְפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֶׁשׁ כְּנָפִים שֶׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשֵׁתִים יְכֹסֶה פְּנָיו וּבְשֵׁתִים יְכֹסֶה רַגְלָיו וּבְשֵׁתִים יְעוֹפִי", ופסוק אחד אומר, "וּמִתּוֹכָהּ דְמוֹת אֲרָבַע חַיּוֹת וְזֶה מְרִאֲיָהוּן דְמוֹת אֲדָם לְחַיָּה. וְאֲרָבַעָה פְּנִים לְאַחַת וְאַרְבַּע כְּנָפִים לְאַחַת לָהֶם", ומאי קושיא, הא האי קרא דש כנפים, בשרפים כתיב, והאי בחיות כתיב. ויש לומר, דמסתבר ליה שאין משונים בכנפיהם. וכי האי גוונא פריד בפרק בא לו, כתיב ועשית לך ארון עץ, וכתוב ועשו ארון עצי שטים, אף על פי, שהיה ארון אחר, מסתמא כמו שהיה זה, כך היה זה. וכן בהמוכר פירות, למאן דאמר, פניהם איש אל אחיו, והכתיב ופניהם אל הבית, מכרובים של שלמה אכרובים של משה פריד, דמסתמא לא נשתנו זה מזה.

ליעקב "שֶׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשְּׁחֵר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתָּנִי", יש ללמוד שהמלאך הוא זה שבכה והתחנן ליעקב.

"כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים"

לדברי רבה יש לפרש כתוב זה כך, "כִּי שְׂרִיתָ", כלומר **תהא לך שררה**, "עם אֱלֹהִים", כלומר **של דיינים סמוכים הנקראים אלהים**, [כמו שנאמר "עד הָאֱלֹהִים וְבֹא דָבָר שְׁנִיחָה אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּ אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ"], "וְעַם אֲנָשִׁים", כלומר **ושל דיינים שאינם סמוכים הנקראים אנשים**.

וכאן רמז לו, **שעותידים לצאת ממנו שתי שררות אלו**, (ב) **נשיא שבארץ ישראל** [הם הסמוכים, שאין סמיכה אלא בארץ ישראל]. (א) **ראש גולה שבבבל**.

ומכאן רמז לו גלות שתצא ממנו שררה של ראשי גולה.

דרשות פסוקי חלום שר המשקים

"וַיִּסְפֹּר שֵׁר הַמִּשְׁקִים אֶת חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֹלְמוֹי וְהִנֵּה גֹפֹר לְפָנַי. וַיִּבְנֶןן שְׁלֵשָׁה שָׂרִיגִים וְהִיא כְּפֶרֶחַת עֲלֵתָה נֹצֵה הַבְּשִׁילוֹ אֶשְׁכֹּלְתֶיהָ עֲנָבִים. וְכֹס פְּרֵעָה בְּיָדִי וְנָקַח אֶת הָעֲנָבִים וְנָאֲשַׁח אֹתָם אֶל כֹּס פְּרֵעָה וְנָתַן אֶת הַכֹּס עַל כַּף פְּרֵעָה. וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנוֹ שְׁלֵשַׁת הַשָּׂרִיגִים שְׁלֵשַׁת יָמִים הֵם. בְּעוֹד שְׁלֵשַׁת יָמִים יִשָּׂא פְּרֵעָה אֶת רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיִבְדָּה עַל כַּנֶּדֶן וְנָתַתְּ כֹּס פְּרֵעָה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפֵּט הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר הִייתָ מִשְׁקֵהוּ"

דרשת רב חייא בר אבא אמר רב :

"וַיִּבְנֶןן" [אלו ישראל המשולים לגפן, כמו

נוספת, ורשאים לומר "בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ", אף בלא הזכרת שלוש תיבות קודם הזכרת ה'.

ג. שישראל רשאים לומר שירה בלא להמתין למלאכים.

ומלאכי השרת אינם אומרים שירה למעלה, עד שיאמרו ישראל למטה, שנאמר תחילה, "בְּרַן יַחַד פּוֹכְבֵי בְקָר", כלומר ירננו תחילה ישראל המשולים לכוכבים, ואחר כך, "וַיִּרְעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים", הם המלאכים.

דף צב

"וְרִיב לְה' עִם הַזֵּדָה וְלִפְקֹד עַל יַעֲקֹב כְּדָרְכֵי כְּמַעֲלָיו יָשִׁיב לוֹ. בְּבָטָן יַעֲקֹב אֶת אֲחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים. וַיִּשָּׂר אֶל מְלֶאכֶה וַיִּכַּל בְּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ בֵּית אֵל מִצְרָאִי וְשֵׁם יְדָבָר עַמְנוּי"

< **"וַיִּשָּׂר אֶל מְלֶאכֶה וַיִּכַּל"** – שתי אפשרויות להבין כתוב זה. (א) וישר יעקב אל המלאך, כלומר יעקב נשתרר על המלאך, ויוכל לו יעקב, כלומר שיעקב נצח. (ב) וישר אל יעקב המלאך, כלומר המלאך נשתרר על יעקב, ויוכל לו המלאך, כלומר שהמלאך נצחו.

אולם מתוך המבואר בתורה שאמר המלאך ליעקב "לא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שָׁמַד כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכְלִי", יש ללמוד שיעקב הוא זה שנעשה שר, ונצח את המלאך.

< **"בְּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ"** – שתי אפשרויות להבין כתוב זה. (א) המלאך בכה והתחנן ליעקב. (ב) יעקב בכה והתחנן למלאך.

אולם מתוך המבואר בתורה שאמר המלאך

דרשת רבי יהושע:

"ובגפן" – זה תורה.

"שְׁלֹשָׁה שְׂרִיגִים" [=ענפים קשים] – אלו

משה אהרן ומרים.

"וְהִיא כְּפָרְחַת עֲלֵתָהּ נֶצֶה" [=נץ פחות

משריגים] – אלו סנהדרין.

"הַבְּשִׁילוֹ אֶשְׁכַּלְתֶּיהָ עֲנָבִים" – אלו

הצדיקים שבכל דור ודור.

אמר רבן גמליאל, עדיין צריכים אנו לדרשת

רבי אליעזר המודעי, שמפרש את הכל על

מקום אחד:

"ובגפן" – זה ירושלים.

"שְׁלֹשָׁה שְׂרִיגִים" [=ענפים קשים] – זה

מקדש מלך וכהן גדול.

"וְהִיא כְּפָרְחַת עֲלֵתָהּ נֶצֶה" [=נץ פחות

משריגים] – אלו פרחי כהונה, (המשרתים

במקדש).

"הַבְּשִׁילוֹ אֶשְׁכַּלְתֶּיהָ עֲנָבִים" – אלו נסכים.

דרשת רבי יהושע בן לוי [במתנות שנתן

הקב"ה לישראל]:

"ובגפן" – זו תורה.

"שְׁלֹשָׁה שְׂרִיגִים" [=ענפים קשים] – זה באר

עמוד ענן ומן.

"וְהִיא כְּפָרְחַת עֲלֵתָהּ נֶצֶה" [=נץ פחות

משריגים] – אלו הבכורים, [שהכניס הקב"ה

את ישאל לארץ טובה ומלאה פירות ומביאים

ממנה בכורים בפריחת גמר בשולם].

"הַבְּשִׁילוֹ אֶשְׁכַּלְתֶּיהָ עֲנָבִים" – אלו נסכים.

שנאמר, "גִּפְן מִמְצָרִים תִּסְיַע", "שְׁלֹשָׁה

שְׂרִיגִים", "שריגים", נוטריקון, שרים גאים,

כלומר עשירים וקרובים למלכות, ומכאן,

שבכל דור ודור יהיו בישראל שלושה שרים

חשובים הקרובים למלכות. פעמים יהיו

שנים בבבל, ואחד בארץ ישראל, ופעמים

יהיו שנים בארץ ישראל, ואחד בבבל.

נתנו חכמים עיניהם ברבנא עוקבא ורבנא

נחמיה בתי בתו של רב [שודאי הם שני שרי

גאים של דורם].

דרשת רבא:

"ובגפן" [אלו ישראל המשולים לגפן, כמו

שנאמר, "גִּפְן מִמְצָרִים תִּסְיַע"], "שְׁלֹשָׁה

שְׂרִיגִים", "שריגים", נוטריקון, שרים גוים,

כלומר מלאכים של אומות העולם, ומכאן,

שבכל דור ודור יהיו שלושה מלאכים של

אומות העולם מלמדים זכות על ישראל.

דרשת רבי אליעזר:

"ובגפן" – זה העולם.

"שְׁלֹשָׁה שְׂרִיגִים" [=ענפים קשים] – אלו

אברהם יצחק ויעקב.

"וְהִיא כְּפָרְחַת עֲלֵתָהּ נֶצֶה" [=נץ פחות

משריגים] – אלו האמהות.

"הַבְּשִׁילוֹ אֶשְׁכַּלְתֶּיהָ עֲנָבִים" – אלו

השבטים.

< ורבי יהושע הקשה על הדרשה הזו, שאין

מראים בנבואה מה שהיה, אלא מה שעתיד

להיות, ודברים אלו כבר היו בזמן חלום שר

המשקים.

[=ישראל], כגפן נמשלה [שנאמר "גִּפְן מִמְצָרִים תְּסִיעַ"].

זמורות [=ענפים] שבה - **אלו בעלי בתים** [שכשם שהזמורה מוציאה לולבים ועלים ופרי, והוא עיקר הגפן, כך בעלי בתים גומלי חסד, ומחזיקים ידי עניים, ומפזרים ממונם למלכות בשביל אחיהם, ומתקיימים על ידם].

אשכולות שבה - **אלו תלמידי חכמים**.

עליון שבה - **אלו עמי הארץ** [שכשם שהעלים מגינים על האשכולות בגופם שלא יכס שרב ושמש ורוחות, כך עמי הארץ חורשים וזורעים וקוצרים, ותלמידי חכמים אוכלים]. [זוהו הוא ששלחו מארץ ישראל, יתפללו האשכולות על העלים, שאלמלא העלים, לא יתקיימו האשכולות].

קנוקות שבה - **אלו ריקנים שבישראל**, [שכשם שהקנוקות אינם מועילים כלום כך הריקנים אינם מועילים].

**"וְאֶפְרָה לִי בַחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר כֶּסֶף
וְחָמֹר שְׁעָרִים וְלֶתֶד שְׁעָרִים"**

"וְאֶפְרָה לִי" – לדברי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק, אלא כירה אלא לשון מכירה, כמו שאמר יעקב על מכירת מערת המכפלה **"בְּקֶבְרִי אֶשֶׁר פָּרִיתִי לִי"**, וכך **אמר הקב"ה** בכתוב הזה, **קניתי לי את עם ישראל**,

"בַּחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר" – בניסן, שבו נגאלו ישראל **ממצרים**. בעבור,

"כֶּסֶף" – **הם הצדיקים**, כמו שנאמר, **"צָרוּר**

דרשת רבי ירמיה בר אבא [וכן דרש רב באגדה]:

"וּבְגִפְנֵי" – אלו ישראל. וכן הוא אומר **"גִּפְן מִמְצָרִים תְּסִיעַ"**.

"שְׁלֹשָׁה שָׁרְיָגִם" – אלו שלושה רגלים שיששראל עולים בהם בכל שנה ושנה.

"וְהִיא כְּפָרְחַת" – הגיע זמנם של ישראל לפרות ולרבות. וכן הוא אומר, **"וּבְגִנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְמֵאדָּ מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם"**.

"עֲלֵתָה [הגיע הזמן של] **נָצָה** [=הזאת דם נצחון של מצרים] – **הגיע זמנם של ישראל ליגאל, ולהזות דם נצחון מצרים**, וכן הוא אומר, **"וַיִּזְזוּ נַפְחָם עַל בְּגָדֵי וְכָל מְלַבוּשֵׁי אֲגָאֲלָתֵי"**.

"הַבְּשִׁילוּ אֶשְׂפָּלֶתֶיָה עֲנָבִים" – הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה. [וכוס זה של מצרים רמוז הוא בחלום שר המשקים כמו שדרש רבא ששלוש פעמים נזכר כוס בחלום זה, **"וְכֹס פְּרִעָה בְּגֵדֵי וְאֶקַּח אֶת הָעֲנָבִים וְאֶשְׁחַט אֹתָם אֶל כֹּס פְּרִעָה וְאֶתֵּן אֶת הַכֹּס עַל פִּי פְּרִעָה"**, ללמד על שלושה כוסות של פורענות ששתתה מצרים, האחד ששתתה בימי משה. ואחד ששתתה בימי פרעה נכה, [שהחריבה נבוכדנצר]. ואחד שעתידה לשתות עם כל העובדי כוכבים לעתיד לבוא.

אומה זו נמשלה לגפן

אמר רבי שמעון בן לקיש: **אומה זו**

הוספות

¹ יתכן שאין זה בכלל השלושה, שאין רמז לכוס פורענות, אלא כשנאמר בסמיכות "כוס פרעה", כלומר כוס פורענות. אבל כאן לא נאמר אלא "הכוס", והכוס הרומז לפורענות השלישית הוא הנזכר בפתרון יוסף, **"וַנִּתֵּת כֹּס פְּרִעָה בְּגֵדוֹ כְּמִשְׁפֵּט הָרֵאשִׁוִן"**.

"וְאָקְחָהּ שְׁלֹשִׁים הֶכְסֶף"

וְאֶשְׁלִיף אֹתוֹ בֵּית ה' אֶל הַיּוֹצֵר"

לדעת אבוי – אלו שלשים צדיקים שבארץ ישראל [כפי שנתבאר לעיל].

ולדעת רב יהודה – אלו שלשים צדיקי אומות העולם, שאומות העולם מתקיימים עליהם.

ולדעת עולא – אלו שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח³, ואין מקיימים אלא שלשה.

(א) אין כותבים כתובה לזכרים, [שאף שחשודים על משכב זכור, ומייחדים להם זכר לתשמישם, אין נוהגים קלות ראש במצוה זו כל כך, שיכתבו להם כתובה]. **(ב) אין שוקלים**

בשר של אדם מת במקולין [באיטליז, שאין אוכלין אותו בפרהסיא כל כך. וי"מ שאין שוקלים בשר בהמה שמתה מעצמה במקולין שאין מוכרים נבלות]. **(ג) מכבדים את התורה**.

גיד הנשה נוהג בבהמה

ובחיה אבל אינו נוהג בעור

בעניין איסור אכילת גיד הנשה נאמר, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף היד".

ולמדו מכאן חכמים, שלא נאסר גיד הנשה, אלא בירך שיש לה כף [=בשר גבוה ועגול], **ובכלל זה ירך חיות ובהמות**, שבשר נכרך

הכסף לקח בידו ליום הכסף נבא ביתו¹. **כלומר בעבור הצדיקים קניתי את ישראל**.

"וחמר" (=30 סאין) שְׁעָרִים וְלִתְּךָ (=15 סאין) שְׁעָרִים" – סך הכל 45, אלו ארבעים וחמישה צדיקים, שהעולם מתקיים בהם. ועדיין איני יודע אם שלשים בבבל וחמישה עשר בארץ ישראל, או שלשים בארץ ישראל וחמישה עשר בבבל, עד שנאמר, "וְאָקְחָהּ שְׁלֹשִׁים הֶכְסֶף וְאֶשְׁלִיף אֹתוֹ בֵּית ה' אֶל הַיּוֹצֵר", ללמד, ששלשים בארץ ישראל, וחמישה עשר בבבל.

ואמר אבוי שרוב הצדיקים של ארץ ישראל נמצאים בבית הכנסת שתחת היציע².

וזהו שנאמר בנבואת זכריה, "וְאָקְחָה אֶת מְקִלְךָ אֶת נֵעָם [שברתי את כח מלכי ישראל] וְאֶגְדָּע אֹתוֹ לְהַפִּיר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת כָּל הָעַמִּים [להראותם שבשביל שבגדו בי הפרתי את בריתי אשר כרתי עם כל העמים עליהם שלא יזיקום]. וְתִכַּר בְּיוֹם הַהוּא וַיִּדְעוּ כִּן עֲנִיִּי הַצֹּאֵן הַשְּׂמֵרִים אֹתִי [הצדיקים שבהם השומרים את חוקי הם הבינו] כִּי דָבַר ה' הוּא. וְאָמַר אֲלֵיהֶם אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם הָבוּ שְׁכָרִי [החזירו לי את הצדיקים שהייתם מקבלים עליהם שכר] וְאִם לֹא חֲדְלוּ וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׁכָרִי שְׁלֹשִׁים כֶּסֶף. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הַשְׁלִיכוּהוּ אֶל הַיּוֹצֵר אֲדָר הַיָּקָר אֲשֶׁר יִקְרָתִי מֵעֲלֵיהֶם וְאָקְחָהּ שְׁלֹשִׁים הֶכְסֶף [הם הצדיקים שנקבעו לדורות בישראל] וְאֶשְׁלִיף אֹתוֹ בֵּית ה' [אל ארץ ישראל] אֶל הַיּוֹצֵר".

הוספות

¹ בפרק חלק מפרשין ליה בצדיקים, דשלחו ליה עמוך ומואב לבוכדנצר, כדשמו לנביאים דאיתנבאו בחורבנא, תא אחרבינהו, שלח להו, ומסתפינא מאלההו, שלחו ליה, "כי אין האישי בביתו", שלח להו, בקריבא אתי, שלחו ליה, "הלך בדרך למרחוק", שלח להו איכא צדיקי דבעי רחמי, שלחו ליה, "צרו הכסף לקח בידו" צדיקים שבהם המיתם. [רשי"י].

² אולי צריך לומר בבתי כנסיות תחת היציע.

³ לא נתפרשו ומחכא הוא דקא יליף. [רשי"י].

סביב עצם הקולית העליונה בעיגול.

וניתר בשחיטת האם, כפי שנתבאר בפרק בהמה המקשה, והוא הדין לעניין זה, נחשב הוא כאבר מן האם, ואין ירכו חשובה כירך של בהמה, שיהיה הגיד שבה גיד הנשה], ולכן הוא **מותר**.

אבל בעוף, אף שיש בשר על גבי הקולית, אינו נכרך בעיגול, אלא ברוחב, ואינו **דומה לכהן**, ולפיכך לא נוהג בו איסור גיד הנשה.

חלבו של שליל

לדעת רבי מאיר – איסור חלב נוהג גם בחלב של שליל, [כי לדעתו, בן תשעה חי הנמצא במעי אמו, אינו נחשב כחלק מאמו, וטעון שחיטה בפני עצמו, כפי שנתבאר בפרק בהמה המקשה, והוא הדין לעניין זה, נחשב הוא כבהמה גמורה], ולכן הוא **אסור**. [אבל נפל שבמעי אמו אין נוהג בו איסור חלב].

ונסתפק רבי ירמיה, האם **בדבר זה הכל תלוי בכל בעל חיים עצמו**, [וכשתהא חיה או בהמה צנומה בלא כף ירך, לא יהיה בה איסור גיד הנשה, וכשיהיה עוף שמן שיש בו בשר בעיגול על הקולית, יהיה בו איסור גיד הנשה]. או **שהכל תלוי במין בעלי החיים**, [ובהמות וחיות, שבדרך כלל יש להם כף ירך, לעולם נוהג בהם איסור גיד הנשה, אף במי שהוא צנום ואין לו כף ירך, ועופות שבדרך כלל אין להם כף ירך, לעולם אין נוהג בהם איסור גיד הנשה, אף במי שהוא שמן ויש לו כף ירך].

ולדעת רבי יהודה – איסור חלב אינו נוהג בחלב של שליל, [כי לדעתו, בן תשעה חי הנמצא במעי אמו, נחשב כחלק מאמו, וניתר בשחיטת האם, כפי שנתבאר בפרק בהמה המקשה, והוא הדין לעניין זה, נחשב הוא כאבר מן האם, שאין בו חלב], ולכן הוא **מותר**.

ומסקנת הגמרא תיקו.

גיד הנשה של שליל

[=בן תשעה חי הנמצא בבהמה]

חלבו של גיד הנשה

לדעת רבי מאיר – כשם שגיד הנשה אסור, כך חלבו [=שומנו] **אסור**, ולכן, הבא לאכול את הבשר, מחטט אחר גיד הנשה בכל מקום שהוא, וחותר שומנו מעיקרו, [כלומר אף השומן שלו הנבלע ונשרש בבשר].

לדעת תנא קמא במשנתנו [ורבי מאיר בברייתא] – איסור גיד הנשה נוהג גם בגיד הנשה של שליל, [כי לדעתו, בן תשעה חי הנמצא במעי אמו, אינו נחשב כחלק מאמו, וטעון שחיטה בפני עצמו, כפי שנתבאר בפרק בהמה המקשה, והוא הדין לעניין זה, נחשב הוא כבהמה גמורה], ולכן הוא **אסור**. [אבל נפל שבמעי אמו אין נוהג בו איסור גיד הנשה].

ולדעת רבי יהודה – חלבו [=שומנו] של גיד הנשה **מותר**, ולכן, הבא לאכול את הבשר, דיו בכך שחותכו עם חלבו בשוה, ונוטל את החלב הגבוה ממנו, שהוא דומה לגיד עצמו, ואסור מדרבנן משום מראית העין, אבל השורשים

ולדעת רבי יהודה – איסור גיד הנשה אינו נוהג בגיד הנשה של שליל, [כי לדעתו, בן תשעה חי הנמצא במעי אמו, נחשב כחלק מאמו,

של חלבו הנבלעים בבשר, מותרים. בתורה "קַל חֶלֶב ... לֹא תֹאכְלוּ", אין אסור מהתורה [להתחייב כרת על אכילתו], אלא החלב עצמו, אבל חוטים שבתוך החלב, וכן חוטים שבחלב הכליות, אינם אסורים מן התורה, אלא מדברי חכמים, והאוכל אותם פטור מכרת.

ולדברי שמואל, מודה רבי מאיר, שמדין תורה חלבו של גיד מותר, ואינו אסור אלא מדברי חכמים, וכן שנינו, שלדברי רבי מאיר, שומנו של גיד מותר, וישראל קדושים נהגו בו איסור.

לובן כוליא

בתוך הכליות יש חֶלֶב לבן, הנכנס דרך חריץ מחוצה להם לתוכם, ובכניסתו הוא דק, ומתפשט בתוך הכליות. ונחלקו רבי ורבי חייה, אם החלב הזה שבתוך הכליות מותר או אסור.

- רבה ורבי יוחנן היו מוציאים את כולו מהכליות, שנהגו בו איסור.

- ורבי אסי היה מסיר רק את מה שיוצא חוץ לכליות, אבל מה שבתוך הכליות היה אוכל, שנהג בו היתר. ואמר אביי, שכן מסתבר, כי אין נקרא בתורה חלב, אלא מה שעל הכליות, ו'אֵת שְׁתֵּי הַקְּלִיֹּת וְאֵת הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן', אבל מה שבתוך הכליות, לא נקרא חלב⁴.

גיד הנשה האסור מן התורה

לדעת רב יצחק בר שמואל בר מרתא אמר רב – לא אסרה תורה אלא קנוקנות שבו, כלומר גידים דקים הנמשכים לאורך הירך בין הגיד הפנימי לגיד החיצון, שהם רכים, ויש בהם טעם, אבל הגיד עצמו שהוא קשה, אינו אלא כעץ בעלמא, ואין בו איסור.

ולדעת עולא – הגיד עצמו שהוא קשה כעץ ואין בו טעם אסור מהתורה. ואמר אביי שכן מסתבר¹, שהרי "גיד הנֶשֶׁה" נאמר בתורה, ולא "קנוקנות", ואם כן הגיד עצמו הוא האסור².

חוטים שבחלבים

לדעת רב ששת אמר רב אסי, מאחר שנאמר

הוספות

¹ בשאלתות דרב אחאי, בפרשת וישלח, דאף על גב דקאמר מסתברא כעולא, אסרינן קנוקנות מדרבנן, משמע דלעולא אפילו מדרבנן שרי. [תוס'].

² פלוגתא דיש בגידים בנותן טעם, ופלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה דפליגי בחטיטה, לא הוי כפלוגתא דרב ועולא. אלא קסבר רב, דהא דפליגי תנאי ביש בגידין בנותן טעם, בקנוקנות הוא דפליגי, אבל גיד לכולי עלמא עץ הוא, [ורב ודאי סבר כמאן דאמר דיש בהן בנותן טעם, דלמאן דאמר אין בגידין בנותן טעם, מה לי גיד ומה לי קנוקנות]. וכן פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה, דפליגי בחטיטה. וההוא תנא דפליגי ארבי יהודה, ואית ליה דלא אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד, כל זה יעמיד רב בקנוקנות. ועולא סבר, דכל הנך פלוגתא בגיד עצמו, ולא בקנוקנות, דקנוקנות שרו לכולי עלמא, גידי אמר רחמנא ולא קנוקנות. [ועולא ודאי סבר כמאן דאמר אין בגידין בנותן טעם מדקאמר עץ הוא]. [תוס'].

³ משמע דהכי הלכתא, דלובן כוליא שרי, ואין צריך לגמום אלא מה שחוץ לכוליא. ובקונטרס נמי כתב, דהמיקל לא הפסיד. ובשאלתות נמי בפרשת וישלח, הביאו דברי המתיר ולא דברי האוסר ... ומיהו כתב בקונטרס, דלובן כוליא הלך אחר המחמיר לשרש אחריו, כיון דלא אתמר הלכתא כאביי, והמחמיר יחמיר, והמועז לא הפסיד. [תוס'].

⁴ ויש לסתור מכאן דברי ר' א' ממי"ץ, שהיה אומר, דשומן שעל יותרת הכבד אסור אף לאחר שיטול הקרום מעליו, מדתניא בתורת

דף צג

אחר תחת בשר המותניים, ולדברי רבי אבא אמר רב יהודה אמר שמואל, אותו חלב **אסור**, ואף על פי שבשר המותניים חופה אותו.

חלב שהבשר חופה אותו

כי חיפוי זה של בשר המותניים, אינו חיפוי גמור, שכן בחיי הבהמה, בשעה שהיא הולכת, פעמים שבשר המותניים נמשך כלפי מעלה, והחלב נראה על הכסלים, והרי זה בכלל החלב שעל הכסלים.

הכסלים הם חלקי בשר שרירי, בצד הפנימי של ירכי הבהמה [האחוריים], ושנים הם משני צידי הבהמה, והכליות מפרידות ביניהם, ובין הכסלים הללו לבין הכליות, מפריד חלב הנקרא חלב הכסלים.¹

חלב שעל המסס ובית הכוסות

לדברי רבי אבא אמר רב יהודה אמר שמואל, חלב שעל המסס ובית הכוסות בסוף הקרב, אף שאינו עיקר החלב המכסה את הקרב כולו, גם הוא נחשב כחלב שעל הקרב, והרי זה חלב גמור, ואסור מן התורה, והאוכלו חייב כרת.

וחלב זה שעל הכסלים, ממשיך ונבלע תחת בשר הכסלים, ולדברי רבי אבא אמר רב יהודה אמר שמואל, כל מה שנמשך ממנו אחר שהבשר חופה אותו, מותר, שלא נקרא חלב אלא מה שעל הכסלים, "וְיָאֵת שְׁפִי הַכְּלִיֹּת וְיָאֵת הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֶהוּ אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים", אבל מה שבתוך הכסלים, אינו נקרא חלב, והוא **מותר**.^{2, 3}

חלב שעל הקלבוסת

הקלבוסת הוא עצם קטן המונח על עצם

חלב שתחת המותניים

למעלה מהחלב שהבשר חופה אותו, יש חלב

הוספות

כהנים ... חלב שכמוהו כשר ליקרב אמרתי לך, חלב דפנות שאין ראויה ליקרב לא אמרתי לך, משמע שהייתי אוסר חלב הדפנות אי לאו משום דאינו קרב, ואם כן, **חלב היותרת שהוא קרב עם היותרת אסור**. ולפי דבריו היה לן לאסור לובן כוליא שהוא קרב עם הכוליא, והכא שרינן ליה. ומיהו איכא למימר שאני לובן כוליא שממעט ליה קרא שעל הכליות ולא שבתוך הכליות. ומכל מקום קשה, דלפי זה ליתסר שומן האליה שקרב עם האליה, ואף על גב דאמר בפרק כל הבשר (לקמן דף קיז). דחלב האליה מיקרי, חלב סתמא לא איקרי, מ"מ ליתסר מטעם שקרב. **לכך נראה לי דדוקא חלב דפנות שדומה לשאר חלב**, ושמן אף תותב קרום ונקלף הוא, הוה מיתסר אי הוה קרב, אבל חלב יותרת ולובן כוליא ושומן האליה, שאין דומין כלל לחלב, לא מיתסרי, דאין קרבין בתורת חלב, אלא אגב יותרת וכוליא ואליה. [תוס'].

¹ ראה ציור ב"בקיצור" חולין פרק ראשון דף ח'.

² **משמע מתוך פירושו הקונטרס שפשוט לו שהוא מותר**, אף על גב שבלובן כוליא לא פסק בהדיא שיהא מותר, ושמן סובר דכולהו אית להו דשמואל, דאמר חלב שהבשר חופה אותו מותר. וצריך ליתן טעם, דמאי שטא זה מזה, דאי דרשינן שעל הכסלים אמר רחמנא ולא שבתוך הכסלים, הכא נמי אמר רחמנא שעל הכליות ולא שבתוך הכליות. ואף על גב דחוטין שבחלב אסורים מדרבנן, יש לגזור בהו טפי בחוטי חלב אטו חלב, מבבלובן כוליא. [תוס'].

³ וכשכלה אותו בשר יוצא ממנו קרום עב ולבן ... ותחת אותו קרום עב יש חלב, ויש שנוהגים איסור באותו חלב, לפי שאותו קרום אינו חשבו חפוי בשר, שדק הוא, אבל בארץ אשכנז נוהגין בו היתר, וגם בעיני נראה דחפוי גמור הוא. [רש"י].

אבל לאחר מכן אינם נמשכים בנקל, ויש לחטט אחריהם², ואין להכשיר עד שיתברר לו שיצאו כולם, שהם שלושה חוטים מימין, שכל חוט מתפצל לשנים, ושני חוטים משמאל, שכל חוט מתפצל לשלושה.

המותנים ומחובר לעצם האליה, ויש עליו חלב תחת ראש המותן, ולדברי רבי אבא אמר רב יהודה אמר שמואל, חלב זה הוא בכלל החלב שעל הכסלים, שהוא **אסור** מן התורה, **והאוכלו חייב כרת**.

חמישה מקומות שיש

בהם חוטים דקים של איסור

< שלושה מקומות, שהחוטים הדקים שבהם אסורים משום חלב, ואין להם תקנה להיתר:

(א) חוטים שבטחול. (ב) חוטים שבעוקץ [הנזכרים לעיל]. (ג) חוטים שבכליות.

< ושני מקומות, שהחוטים הדקים שבהם אסורים משום דם, ואם יחתכום וימלחום, יהיו מותרים:

(א) חוטי היד [הנזכרים לעיל]. (ב) חוטי הלחי³.

חמישה מקומות שיש

בהם קרומים של איסור

< שלושה מקומות, שהקרומים שבהם אסורים משום חלב, ואין להם תקנה להיתר:

חוטים שביד

חוטי הדם שנוטלים מן הכתף אסורים באכילה, כי יש בהם דם. אבל ניתן להכשירם, על ידי חיתוכם ומליחתם.

חלב שעל גבי ריש מעיא

לדברי רב יהודה אמר שמואל, החלב שעל גבי תחילת המעיים הדקים היוצאים מן הקיבה, בכל אמה ראשונה שלהם יש לגררו, שזהו חלב שעל גבי הדקין, [שדינו נתבאר לעיל בדף מ"ט].

חוטים שבעוקץ

לדברי רב יהודה חמישה חוטים שיש בעצם המותן מהכסלים אסורים הם, [כחלב שעל הכסלים]¹. ובעוד הבהמה חמימה, ניתן לשלוף את כולם יחד, שכן הם נמשכים ויוצאים.

הוספות

¹ פירש בקונטרס שמחוברים בראשי צלעות שתחת החזה, וצריך לזהר אותם הקונים חלק של פנים, לחטט אחריהם עד החזה [תוס'].
² חטיטה לא הוי אלא מדרבנן. חדא דהא חלב אמר רחמנא, ולא חוטיין. ועוד, שעל הכסלים, ולא תוך הכסלים. ומכל מקום צריך לחטט אחריהם מדרבנן. ולא דמי לבשר החופה את החלב דשרי, דהכא בהמה בחייה פרוקי מיפרקא, ונמשכין החוטיין בהליכתה ומתגלים. אי נמי, כיון דבלאו הכי רובן גלויים, אף מה שבתוך הבשר אסור מדרבנן. [תוס'].
³ חוטים דקין הוא דקחשיב, הלכך לא תנא מזרקי הצואר, שאף הם משום דם. [רש"י].

במקום הדק שלמטה. [וכן שנה רב המנונא, שהקרום שעל הטחול אסור [מדברי חכמים, אבל אין חייבים עליו כרת, ועל כרחך הכוונה לקרום שבמקום הדק, שכן הקרום שבמקום העבה הוא חלב הקרב האסור מהתורה]. ומאחר שכן מבואר בברייתא, הודה רב הונא בר חייא לדין הזה].

ביעי חשילתא [ביצי זכר הדבוקות

בגופו במקצת ותלויות בכיס]

- **י"א** מאחר שאינם חוזרות ומתחברות להיות בריאות כבתחילה, הרי זה ניתוק גמור, כאבר שנתלש מהגוף, ולכן **אסורות מדין אבר מן החי**¹. [ומה שאינן מסריחות כאבר תלוש אין זה משום שלא נתלשו אלא משום שהם בתוך הכיס ואין האויר שולט בהם²].

- **י"א** מתוך שאינן מסריחות מוכח שעדיין הן מחוברות לגוף וחיות ממנו ואינן כאבר שנתלש מן הגוף ולכן הן **ניתרות באכילה בשחיטת הבהמה**. [ומה שאינן חוזרות ומתחזקות כבתחילה כי הם כבר כחושות אבל לא ניתקו מחיותן לגמרי].

- **ורבי יוחנן אמר לרב שמן בר אבא** [שבא מבבל], **ביעי חשילתא מותרים** [כדעה שניה], **אבל אתה**, [רב שמן בר אבא, שאתה בבלי], לא תאכל מהם, משום "וְאֵל תִּטֵּשׁ תּוֹרַת אֱמֻנָה", שאין לאדם לשנות ממנהג מקומו³, [ואתה

(א) קרום של טחול [ומבואר להלן, שהקרום שבחלק העליון העבה, אסור מהתורה, וענוש כרת. והקרום שבחלק התחתון הדק, אסור מדברי חכמים, ואין ענוש כרת].

(ב) קרום של עוקץ [=כפלי].

(ג) קרום של כליות. [ומבואר בסוגיה, שהקרום שעל גבי הכליה, אסור מהתורה, וענוש כרת. והקרום שתחת הכליה, אסור מדברי חכמים, ואין ענוש כרת].

< **ושני מקומות**, שהקרומים שבהם אסורים **משום דם**, ואם יחתכום וימלחום, יהיו מותרים:

(א) קרום של ביצי זכר.

(ב) קרום של מוח.

קרום הטחול האסור

הטחול עבה מלמעלה [במקום חיבורו לכרס ולחלב], ודק מלמטה, וקרום סובב את כולו.

רב יהודה בר אושעיא היה סבור, שדי בהסרת הקרום שבמקום העבה שלמעלה, הוא הנקרא קרום שעל הדד. [וכן אמר רב הונא בר חייא בשמו של רבי ירמיה בר אבא בשמו של רב, שלא אסרה תורה אלא קרום שעל הדד בלבד].

לוי בריה דרב הונא בר חייא היה סבור, שיש להסיר את כל הקרום של הטחול, אף

הוספות

¹ מן התורה [אף לדעה זו], לא היו אבר מן החי, כיון שמחוברים הם מעט, הם ניתרין בשחיטה, כאברים המזודללים, ואין בהם אלא מצות פרוש בלבד, כדאמר בפרק בהמה המקשה. [תוס'].
² מבואר כאן שאין אבר מסריח אלא אם כן הוא באויר.
³ סבר כרב אשי, דאמר בפרק קמא, דהיכא דדעתיה לחזור, נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם. א"נ ככולי עלמא, ואת לא תיכול,

מותרת אף לצלותה **שלמה**, כי הגחלים שואבים ממנה את דמה. **ולדעת רבינא**, **אסורה**, כי הגחלים מכווצים את הבשר, ואין הדם יוצא ממנו, אלא נצלה בתוכו.

< **וכדין אומצא דאסמיק**, **כן דין ביצי זכר** [שלמות], **ודין מזרק** [=ורידה הצואה].

- שאין לבשלם במים אלא אחר חתיכה ומליחה.

- אבל מותר לצלותם שלמים על ידי תלייתם בתנור.

- ולענין צלייתם שלמים על גחלים, רב אחא מתיר, ורבינא אוסר.

< ובכל התורה כולה, כשנחלקו רבינא ורב אחא, רבינא הוא המיקל, ורב אחא הוא המחמיר, והלכה כרבינא לקולא.

חוץ משלושת הדברים הנ"ל, [אומצא וביעי ומזרק], שבהם רב אחא הוא המיקל, ורבינא הוא המחמיר, והלכה כרב אחא לקולא.

רישא בכבשא

הרוצים להסיר שאר הראש של הבהמה, נותנים עליו מים, וטומנים אותו ברמץ.

א. כשמניח בית השחיטה כלפי מטה.

– בידוע שהדם זב דרכו לחוץ, והראש מותר באכילה.

ב. וכשמניח את הנחיריים כלפי מטה.

מבבל, ומנהג מקומך **לאסור**, משום שנחלקו רב אמי ורב אסי בדבר].

קרום ביעי דגדיא

כבר נתבאר, שקרום ביצי זכר אסור [בלא חיתוך ומליחה] משום דם, אולם כל זה כשגדל הזכר, ויש בביציו זרע, שאז כבר נבלע הדם בקרום הזה.

אבל בתחילתו, **כל שלושים יום הראשונים מלידתו**, **בוודאי** עוד אין בביציו זרע, ולא **בלע דם**, והוא מותר.

ולאחר שלושים יום יש לבדוק את הביצים. **אם יש בהם כתמים אדומים**, בידוע שיש בהם זרע, וכבר נבלע דם בקרום, והוא **אסור** [בלא חיתוך ומליחה] כביצי זכר גדול. **ואם אין בהם כתמים אדומים**, בידוע שעדיין אין בהם זרע, ולא נבלע דם בקרום, והוא **מותר** כביצי זכר קטן.

אומצא דאסמיק [חתיכת בשר רוויית דם]

א. **לבשלה בקדרה [של מים]** – אינה מותרת, אלא אם כן **יחתכנה לחתיכות הרבה**, ו**ימלחנה במלח קודם הבישול**.

ב. **לצלותה בתוך התנור על ידי תלייתה בתוכו בשפוד** – **מותרת** לצלותה אף כשהיא **שלמה**, [אחר מליחה מועטת], כי מאחר שתלויה בתנור, זב דמה ממנה לתוך התנור.

ג. **לצלותה על גבי גחלים** – **לדעת רב אחא**,

החיצון של הירד¹], הוא הגיד הקצר, שהוא סמוך לבשר, [ובברייתא הוא נקרא הגיד הסמוך לעצם, שהוא גלוי ואינו מובלע בבשר, כי כשהטבחים חותכים את הירך, הגיד הזה נראה, משום שראשו מחובר למעלה, ונפרש מתוך הבשר הנפרש כלפי מטה], הרי זה אסור מדברי חכמים, והאוכלו פטור.

טבח שנמצא חלב אחריו

דרך הטבחים לנקר את הבשר מהחלב, ועליהם סומכים⁴, ואם אחר שניקר את הבשר נמצא בו חלב,
< לדעת רב פפא [שהלכה כמותו].

כשנמצא בבשר חלב בשיעור כשעורה – מעבירים את הטבח מאומנותו, שאינו נוהר בה כראוי. [וזהו דינו של רב יהודה].

וכשנמצא בבשר חלב בשיעור כזית – [אף] מלקים את הטבח, על שלא נוהר לנקר כראוי⁵. [וזהו דינו של רבי יוחנן].

< ולדעת מר זוטרא.

אם נמצא בבשר במקום אחד חלב כשיעור כשעורה, או בכמה מקומות חלב המצטרף

– ללשון ראשון, אם נועץ בהם דבר, שלא יסתמו, הדם זב דרכם והראש מותר. ואם אינו נועץ בהם דבר, שלא יסתמו, הראש אסור כי הדם נצרר בתוכו.

– וללשון שני, אף בלא שינעץ בהם דבר, שלא יסתמו, בידוע שהדם זב דרכם, והראש מותר.

ג. וכשמניח את הראש על צידו [=על הלחי].

– ללשון ראשון, בידוע שהדם נצרר בתוך הראש, ואינו יוצא, והראש אסור.

– וללשון שני, אם נועץ בו דבר, הדם זב לחוץ, והראש מותר. ואם אינו נועץ בו דבר, הראש אסור, כי הדם נצרר בתוכו¹.

שני גידים הם [בגיד הנשה]

א. הגיד הפנימי [מהצד הפנימי של הירך²], הוא הגיד הארוך, שהוא סמוך לעצם, [ובברייתא הוא נקרא הגיד הסמוך לבשר, כי לאחר שהוא נמשך, הוא מתרחק מהעצם, ונכנס גם לתוך הבשר], הרי זה אסור מהתורה, והאוכלו לוקה.

ב. הגיד החיצון [שבסוף השופי לרחבו מהצד

הוספות

¹ יש שנותנים תרגולת במים אחר שחיטה, וטומנין אותה ברמץ להסיר הנוצה. אף על גב דברי שא בכיבשא לא שרי אלא היכא דאותביה אנחריה, היינו משום דיש בראש עצמות הרבה, ודברים המעכבים את הדם מלצאת, אבל בתרגולת האש מישאב שאיב דמא. ובה"ג כתוב, האי מאן דמטוי רשא, צריך לאתנוחי לבית השחיטה מתתאי, כי היכי דנידוב דמא, ואי אישתלי והפכיה, מוקרא הוא דאסור באכילה, ורישא גופה שרי, משמע דלא אסור אלא משום קרום של מוח, שיש בו דם, ולכך גם המוח אסור, שמתבשל בדם הקרום, אבל תרגולת דלינא למימר הכי, שריא. ונראה דגם חוטיין שבלחי אסורין, אם לא חתכן מתחלה, שגם הם אסורין משום דם כדאמר לקמן. [תוס'].

² וי"מ דקרי ליה פנימי משום דמובלע הרבה עד סמוך לעצם. [עי' תוס'].

³ וי"מ דקרי ליה חיצון משום דסמוך לבשר ואינו מובלע כל כך. [עי' תוס'].

⁴ כדעת חכמים להלן.

⁵ ולכאורה כל שכן שגם מעבירים אותו מאומנותו.

- ולאחר מכן אמרו, שהלכה כרבי מאיר, שיש לחטט אחר שומנו של גיד, ולכן אמרו שאין הטבחים נאמנים, כי יש לחוש שהם ימשיכו כמנהגם עד עתה שלא לחטט אחר הגיד, כפי שהיו רגילים, כשאמרו שהלכה כרבי יהודה.

- ולבסוף, כשנשכח המנהג הראשון שלא לחטט כדעת רבי יהודה, וחזרו הכל לחטט כפי ההלכה כדעת רבי מאיר, שוב לא חששו שהטבחים לא ינקרו כדין, וחזרו לומר שהטבחים נאמנים.

נאמנות הטבח לנקר את החלב

לדעת רבי מאיר – אין הטבחים נאמנים לומר שנטלו את החלב מהבהמה¹.

ולדעת חכמים – הטבחים נאמנים על הדבר².

דף צד

קניית בשר מגוי במקום שכל הטבחים

[=שוחטים] ישראלים כשרים

כשיש באיזה מקום טבחים גוים, ששחיתתם נבלה, אסור לקנות בשר מגוים, שמא קנו אותם מהטבחים הגוים.

וכשכל הטבחים שבאותו מקום ישראלים,

לשיעור כזית, מעבירים את הטבח מאמנותו.

נאמנות הטבח לנקר גיד הנשה

לדעת רבי מאיר – אין הטבחים נאמנים לומר שנטלו את גיד הנשה מהבהמה, כי טורח להם הדבר לחטט אחר הגיד, [שלדעתו יש לחטט אחר הגיד ושומנו, כפי שנתבאר בדף צ"ב].

ולדעת חכמים – הטבחים נאמנים על הדבר, [כי לדעת חכמים הם רבי יהודה, אין צריך לחטט אחר שומנו של הגיד ואין בדבר טורח].

< ללשון ראשון :

- מתחילה היו אומרים, שהלכה כרבי מאיר, שיש לחטט אחר שומנו של גיד, ולכן אמרו שאין הטבחים נאמנים, כי יש בדבר זה טורח.

- ולבסוף אמרו, שהלכה כרבי יהודה, שאין צריך לחטט אחר שומנו של גיד, ולכן אמרו שהטבחים נאמנים, כי אין בדבר טורח.

< וללשון שני :

- מתחילה היו אומרים, שהלכה כרבי יהודה, שאין צריך לחטט אחר שומנו של גיד, ולכן אמרו שהטבחים נאמנים, כי ינקרו כפי ההלכה.

הוספות

¹ אף על גב דליכא טירחא כולי האי כמו בגיד, החמירו עליה שלא להאמינו, כיון דחמיר איסוריה, ואיכא ביה נמי טירחא, לכך אין נאמניו. [תוס']

² אף על גב דאיכא ביה טירחא טפי מבגיד, דלרבי יהודה אין צריך לחטט אחריו, מכל מקום לית ביה טירחא כמו בגיד לרבי מאיר. [תוס']

[משום שמכריזים], **דין זה מובן בפשטות, שכן מאחר שישראל קונים בשר מהגוי, יש לתקן שלא יהיה ביד הגוי בשר, שעלולה לצאת ממנו תקלה לישראל כשיקנה אותו מהגוי. ומאחר שבירך חתוכה, לא ניכר אם ניקרו ממנה את הגיד, יש לחוש שאם ימסרנה לגוי בעוד הגיד בתוכה, יקנה אותה ישראל מן הגוי, ויאכלנה בלא לנקר ממנה את הגיד.**

- **ולשון ראשון, כן טעם דין זה, אף במקום שאין קונים בשר מהגוי, [משום שאין מכריזים], שכן גם באותם מקומות, יש אופנים שבהם ניתן לקנות בשר מהגוי, כגון כשישראל ראה את הגוי מקבל את הבשר מישראל, [וראה שאותה בהמה כשרה היתה], ששוב אין לו לחוש שמא בשר טרפה היא, וקונה את הבשר מהגוי, ומאחר שבאופן הזה, יש לחוש שתצא תקלה, כשתנתן לגוי הירך שהגיד בתוכה, שמא יקנה אותה ישראל מהגוי בלא לדעת שלא ניקרו את הגיד, לפיכך תקנו חכמים, שלעולם לא תנתן ירך חתוכה לגוי כשהגיד בתוכה.**

- **ולשון שני, במקום שאין קונים בשר מהגוי, אין לחוש כלל שתצא תקלה לישראל, מכך שיהיה ביד הגוי חתיכת ירך שגיד הנשה בתוכה, כי לעולם לא תחזור ליד ישראל, ולא יטעה לאוכלה בלא לנקר הגיד ממנה. והטעם שאסרו למכור לגוי חתיכת ירך שלא ניקרו ממנה את הגיד, הוא משום גנבת דעתו של הגוי, שכשהגוי מקבל מישראל חתיכת ירך, הוא סבור שכבר טרח בה ישראל להכינה לעצמו, וניקר**

יש מקומות שמוותר לקנות בשר מגויים, ואין לחוש שאותו בשר הוא טרפה שמכרו להם הטבחים הישראלים. ויש מקומות שאסור לקנות בשר מגויים, כי יש לחוש שאותו בשר הוא טרפה שמכרו להם הטבחים הישראלים:

א. במקום שמכריזים – קונים בשר אף מהגויים.

יש מקומות, שכשהטבחים מוצאים בהמה טרפה, אינם מוכרים אותה לגויים, אלא לאחר הכרזה, המגלה לכל שהיום נמכרה טרפה לגויים, [להלן יתבאר בעוה"י כיצד מכריזים זאת], ולפיכך, **בכל יום שלא היתה הכרזה כזו, אין לחוש שיש ביד הגויים בשר טרפות, ומוותר לקנות מהם בשר, שהרי כל הבשר שנמכר היום כשר הוא.**

ב. במקום שאין מכריזים – אין לקנות בשר מגויים.

יש מקומות, שכשהטבחים מוצאים בהמה טרפה, מוכרים אותם לגויים בלא הכרזה, המגלה לכל שהיום נמכרה טרפה לגויים, ולפיכך, בכל יום יש לחוש שמא נמכר לגויים בשר טרפה, בלא שייודע הדבר, ולכן אסור לקנות מהם בשר, שמא בשר טרפה הוא, שמכרו להם הטבחים.

מסירת ירך בהמה לגוי

א. אסור לשלוח לגוי חתיכה של ירך, בלא לנקר ממנה את הגיד תחילה.

- **במקום שישראל קונים בשר מהגוי,**

שסבור הגוי שמקבל דבר שטרח בו הישראל לנקר את הגיד, ובאמת לא טרח בו.

דווקא בחתיכת ירך הדין כן, אבל כשמקבל הגוי ירך שלמה, אינו טועה לומר שטרח בה ישראל לנקר את הגיד, ואין כאן גנבת דעת כשיקבל דבר שבאמת לא טרח בו ישראל לנקר את הגיד ממנו.

האם יש ללמוד ממעשה שארע עם שמואל שלדעת שמואל אסור לגנוב דעת הגוי

שמואל עבר את הנהר בספינה [=מעבורת], ואמר לשמשו שלם לבעל המעבורת הגוי, את שכרו, וכששמע שמואל במה שילם השמש את שכרו של בעל המעבורת, כעס עליו שמואל:

< לדברי אביי, השכר שהשמש נתן לבעל המעבורת היה תרנגולת טרפה.

- ולכאורה, הסיבה ששמואל כעס עליו, כי נתן תרנגולת טרפה בחזקת שחוטה, ונמצא שגנב את דעתו של בעל המעבורת, שהיה סבור שקיבל תרנגולת שחוטה ולא קיבל אלא טרפה, ומכאן, שלדעת שמואל אסור לגנוב דעתו של גוי.

- אולם ניתן לומר, שהסיבה ששמואל כעס, היא, על כך שהשמש החזיק ברשותו תרנגולת טרפה, שאין לאדם להחזיק ברשותו דבר איסור, [שמה יכשל בו]. ואם כן, לא כעס על כך שגנב דעתו של הגוי.

ממנה הגיד, שהרי חתכה כבר, ויאמר הגוי, הרי ישראל זה מכבד אותי, לתת לי מה שטרח בו, וכשאין הדבר אמת, יש בכך גנבת דעת, ואסור לגנוב דעתו. [כמאמר שמואל, שאסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעתו של עובד כוכבים].

ב. אבל מותר לשלוח לגוי ירך שלמה שגיד הנשה בתוכה.

< לדברי האומרים, שהסיבה שאסור לשלוח לגוי חתיכת ירך, שמא תצא מכך תקלה לישראל, כשיקנה אותה מהגוי, ולא ידע שהגיד בתוכה.

דווקא בחתיכת ירך יש לחוש לכך, אבל בירך שלמה אין לחוש, שמא יקנה אותה ישראל מהגוי, ויאכלנה בלא לנקר את הגיד מתוכה, כי מאחר שהירך שלמה, ניכר לכל שלא ניקרו את הגיד ממנה, ולא יטעה הישראל לומר שנקרו את הגיד.

ואין לחוש שמא הגוי שיקבל ירך שלמה, יחתוך אותה, וימכרנה לישראל חתוכה, ומאחר שתחתך, שוב אין ניכר אם ניקרו ממנה את הגיד או לא, ויטעה הישראל לומר שכבר ניקרו ממנה את הגיד. כי כשהגוי חותך את הירך, אינו חותך כחיתוך הטבחים הישראלים¹, ומתוך כך ידע הקונה, שהגוי חתך אותה, וידע שיש לו לחוש שמא לא ניקרו ממנה את הגיד.

< ולדברי האומרים, שהסיבה שאסור לשלוח לגוי חתיכת ירך, משום גניבת דעתו,

הוספות

¹ ועל דא סמיך רבי, בשולח ירך לחבירו על ידי עובד כוכבים, ולא עשה בה חותם, דכשרה היא, אם היא חתוכה כדרך שישראל חתכה אחר חטיטת הגיד, אבל באבר אחר שחיתוך עובד כוכבים וחיתוך ישראל שוין בו, אסור, עד שיהא בו חותם. [רשי"ן].

חביות יין אלו לכבודך, כשבאמת אינו פותח אותם לכבודו, אלא מפני שכבר הגיע הזמן לפותחם, [כגון שרוצה למכור היין שבהם בחנות]¹. [וי"א שאם היה פותח אותם לכבודו אף בלא שהגיע זמנם, רשאי לומר לו שפותח לכבודו, אף שעתה הגיע זמנם].

וכן לא יאמר אדם לחברו, סוך משמן שבפכי, כשאינן בפך שמן, ואינו אומר זאת, אלא מפני שידוע בחברו שלא יסוך.

וכל הדברים הללו אסורים כשכוונתו לגנוב דעת חבירו שיהיה סבור שמכבדו ובאמת אינו רוצה לכבדו.

אבל כשעושה כל זאת בשביל כבודו של חברו, שיראו הבריות כמה חביב חברו עליו², הרי זה מותר.

לא ילך אדם לבית האבל, ובידו כלי חסר הנראה כמלא, או כלי מלא מים הנראה ככלי מלא יין, כדי להראות שמביא דורון מרובה, מפני שגונב דעתו.

אולם כשיש שם רבים, ועושה כן כדי שיראה לכל שהוא מחשיב את האבל, ומכבדו בכך, מותר [דגדול כבוד הבריות].

< משני טעמים לא ימכור אדם לחבירו, סנדל העשוי מעור של בהמה או חיה שמתה

< ולדברי רבא, השכר שהשמש נתן לבעל המעבורת היה יין מזוג.

- ולכאורה, הסיבה ששמואל כעס עליו, כי נתן יין מזוג בחזקת יין חי, ונמצא שגנב את דעתו של בעל המעבורת, שהיה סבור שקיבל יין חי ולא קיבל אלא מזוג, ומכאן, שלדעת שמואל אסור לגנוב דעתו של גוי.

- אולם ניתן לומר, שהסיבה ששמואל כעס, היא, על כך שהשמש עבר על דברי שמואל, ששמואל אמר לו לתת לבעל המעבורת אנפקא, והוא לא עשה כן, אלא נתן לו יין מזוג. ואם כן, לא כעס על כך שגנב דעתו של הגוי.

דברים שאסור רבי מאיר משום גניבת דעת אסור לאדם להטעות את חברו, שיהיה חברו סבור שכוונתו לכבדו, כשבאמת אינו מתכוון לכבדו.

ולכן אסור לאדם לומר לחברו, בא אכול עימי, כשאינו מתכוון להאכילו, ואומר זאת רק מפני שידוע שחברו לא יבוא לאכול עמו.

וכן אסור לאדם לתת לפני אורחו תקרובת מרובה, כשאינו מתכוון לכך שיאכל את כל התקרובת, ומניח לפניו רק מפני שידוע שחברו לא יאכל כל כך.

וכן אסור לאדם לומר לחברו, פותח אני

הוספות

¹ זה לשון רש"י: כל חביותיהם מגופות היו, וכשבא אדם חשוב אצלו, פותח לו חבית להשקותו יין חזק, ואם מכר חבית לחנוני, ועדיין היא אצלו, לא יפתחנה לאורח הבא לו, מפני שגונב לבו, להחזיק לו טובה חנם, כסבור זה, הפסד גדול נפסד על ידי, שהרי תשאר חבית זו חסרה, ותתקלקל יינה, וזה ימסרנה מיד לחנוני שימכרנה לו.

² כן פירש רש"י. ולכאורה הנל"פ, שהכוונה היא, שרוצה לתת לחברו הרגשת כבוד. ויל"ע בדבר.

אחת בפיו ושתיים בידו, חבטו בקרקע, ומת.
כיון שראתה אמו, עלתה לגג, ונפלה ומתה.
אף הוא, עלה לגג, ונפל ומת.
אמר רבי אליעזר בן יעקב, על דבר זה נהרגו
שלוש נפשות מישראל.

מעצמה, בחזקת שנעשה הסנדל מעור
בהמה או חיה שנשחטה מתוך בריאות.

א. מפני שמתעוהו. שכן בהמה שמתה
מאליה, אין עורה חזק כשל בריאה
שחוטתה.¹

ב. מפני הסכנה. שמא מחמת נשיכת נחש
מתה, והארס נבלע בעור.

מסירת ירך בהמה לישראל

[דין ראשון בברייתא]

**אסור לשלוח לישראל חתיכה של ירך, בלא
לנקר ממנה את הגיד תחילה,** שמא יהיה
סבור שכבר ניקרו את הגיד ויאכל בלא
לנקר.

**אבל מותר לשלוח לישראל ירך שלמה שגיד
הנשה בתוכה,** כי מאחר שהירך שלמה, ניכר
לכל שלא ניקרו את הגיד ממנה, ולא יטעה
הישראל לומר שנקרו את הגיד.

< **ולא ישלח אדם לחבירו חבית של יין,
ושמן צף על פיה,** כי כשהמקבל רואה את
השמן, סבור חבית של שמן היא, וסומך
עליה להזמין אורחים.

ומעשה באחד, ששיגר לחבירו חבית של יין,
ושמן צף על פיה, והלך המקבל וזימן עליה
אורחים, ונכנסו, מצאה שהיא של יין, וחנק
את עצמו, [שלא היה לו מה להאכילם ובוש
מהם].

< **ואין האורחים רשאים ליתן ממה
שלפניהם לבנו ולבתו של בעל הבית, אלא
אם כן נטלו רשות מבעל הבית.**

עוד שלושה דינים שבברייתא

[דין שני בברייתא] < **אפילו חתיכה של ירך,
שאין ניכר בה אם ניקרו ממנה את הגיד,
מותר לשלוח לגוי, ואין לחוש שישראל
יקנה ממנו ויאכל בלא לנקר.**²

- **ולכאורה, דין זה אמור דווקא במקום**

ומעשה באחד שזמן שלושה אורחים בשני
בצורת, ולא היה לו להניח לפניהם אלא מזון
בשיעור כשלוש ביצים. בא בנו של בעל הבית,
נטל אחד מהן חלקו ונתנו לו, וכן שני, וכן
שלישי. בא אביו של תינוק, מצאו שאוחז

הוספות

¹ בזה לא פירש רש"י שהדבר אסור משום גנבת דעת, שכן בזה יש גם גנבת ממון, שמוכר לו דבר גרוע בחזקת טוב.

² ויל"ע אם לדעת הברייתא, אין בדבר זה משום גניבת דעת הגוי, או שלדעת הברייתא מותר לגנוב דעת הגוי. אכן מהדין השלישי שבברייתא, שאסור למכור נבלות וטרפות לגוי בחזקת שחוטות, משמע, שלדעת הברייתא אסור לגנוב דעת הגוי, ואם כן, לכאורה, הסיבה שמוסרים לו חתיכת ירך בלא לנקר את הגיד היא, שאין בזה משום גנבת דעתו, כי יכול להבין, שכשמוסרים לו ירך, אין מנקרים. אי"נ אין הברייתא מתירה למסור לגוי חתיכת ירך בלא לנקר הגיד, אלא אם כן הודיעו לו שאין הגיד מנוקד, ולא חששה הברייתא לפרש זאת, כי לא באה לבאר דין גנבת דעתו, אלא שאין חשש שתבוא החתיכה הזו לישראל. שו"ר מה שכתבו התוס', דהא דקתני מציעתא דאין מוכרין נבלות וטרפות לעובד כוכבים מפני שמטעהו, דוקא במכירה הוא דאסור, לפי שהעובד כוכבים נתן מעות בתורת שחוטתה, אבל בשולח דורון, לא חישינן.

ב. שמא יחזור וימכרנה לישראל, שיהיה סבור הישראל האחרון, מאחר שלקחה הגוי מישראל, כשרה היא, ועל ידי זה יאכל הישראל האחרון נבלות וטרפות.

- **לכאורה הטעם השני אמור רק במקום שישראל קונים בשר מהגוי**, אבל במקום שאין קונים ממנו, אין לחוש לכך שישראל יקנה מהגוי את הטרפה, ואין לאסור את המכירה מהטעם הזה. ואף שגם במקום שקונים בשר מהגוי הטעם לכך הוא שביים שמוכרים לגוי טרפה מכריזים על כך ואם כן ימכרו ויכריזו דין הברייתא אמור ביום כזה שמחמת אונס אי אפשר להכריז ומאחר שהכל קונים בשר מהגוי ואי אפשר להכריז ולגלות שהיום לא יקנו ממנו לא ימכרו לו נבלות וטרפות². [וזה ביאור הברייתא לדברי אביי ורבא].

- **אולם רב אשי ביאר, שטעם זה אמור אף במקום שישראל אינם קונים בשר מגוי, כי גם במקום זה, פעמים שישראל קונים בשר מגוי, והוא, כשישראל יקנה ממנו את מכירת הבשר לגוי, ולא שמע מהטבח שהוא מוכר לגוי טרפה, שאז הוא סבור ודאי כשרה היא, והולך וקונה מהגוי. ומפני החשש הזה, שמא יראה ישראל את הגוי קונה מהמוכר, וילך ויקנה ממנו, אסור למכור לגוי נבלות וטרפות³.**

א. מפני שמתעהו כלומר גונב דעתו. [דין רביעי בברייתא] < **אסור לישראל לשלוח**

שישראל אינם קונים בשר מהגוי, [כי אין מכריזים], שכן מאחר שישראל אינם קונים בשר מהגוי, אין לחוש שיבוא הבשר הזה ליד ישראל, ויכשל לאכול את הגיד שבו¹. אבל במקום שישראל קונים בשר מהגוי, אין לשלוח לו חתיכת ירך, כי יש לחוש שיקנו ממנו ישראל את החתיכה, שלא ניכר בה שאינה מנוקרת, ונמצא ישראל נכשל באכילת גיד הנשה. [וזה ביאור הברייתא לדברי אביי ורב אשי].

- **אולם רבא ביאר, שדין זה אמור אף במקום שישראל קונים בשר מהגוי, וביום שמכריזים בלבד, שכן הסיבה שבמקום זה קונים בשר מגוי, כי אין מוכרים לגוי בשר טרפה, אלא אם כן מכריזים על כך תחילה, שידעו הכל שביים זה אין לקנות בשר מהגוי, ואם כן, ביום שמכריזים שנמכרה טרפה לגוי, אין קונים מהם בשר, ורק ביום זה נאמר בברייתא שמוותר לשלוח לגוי חתיכת ירך שאינה מנוקרת, כי ביום כזה אין לחוש שישראל יקנה ממנו את הירך. אבל בשאר ימים, אין שולחים לגוי חתיכת ירך שאינה מנוקרת, שמא יקנה ממנו ישראל.**

[דין שלישי בברייתא] < **אסור למכור לגוי נבלות וטרפות בלא להודיעו שהם נבלות וטרפות.** ושני טעמים לדבר :

א. מפני שמתעהו כלומר גונב דעתו.

הוספות

¹ ותנא דמתניתין פליג אתנא דברייתא, וגזר בה, כדאוקימנא לעיל. [רש"י].

² ולכאורה אף אם יודיעו לגוי, אין למכור לו, כי יש לחוש שהוא ימכור לישראל אחר, בלא להודיע לו שאלו נבלות וטרפות.

³ ומיהו ברישא, גבי שולח ירך לעובד כוכבים, לא גזר שמא יתננה לו בפני ישראל, ויקחנה מידו ויאכלנה בגידה, דבשלמא גבי מכירת טבח, באיטליז קמזבין ליה לעובד כוכבים, התם ישראל טובא קיימו וחזו, וחיישינן דלמא חד מינייהו הדר וזבין לה מיניה, אבל שולח

ההכרזה על מכירת טרפות לגויים

כסף ביד גוי, שיקנה בו בשר עבור המשלח. ושני טעמים לדבר :

כבר נתבאר, שיש מקומות שהטבחים מכריזים על כך, שהיום נמכרות טרפות לגויים, [ויזהרו היום שלא לקנות מהם בשר]. ואין ההכרזה, "יש בידינו טרפות להימכר לגויים", כי כשישמעו הגויים הכרזה כזו, לא ירצו לקנות, מאחר שגנאי להם לקנות מה שאין אנו רוצים לאכול.

אלא ההכרזה היא, "יש בידינו בשר לגויים בני החיל", שהגויים סבורים שמוכרים להם בשר טוב, וישראלים יבינו שנמכר בשר הראוי רק לגויים, שהוא נבלות וטרפות. ואין בהכרזה זו משום גנבת דעת הגויים, [כדעת רבא להלן], כי אין אומרים להם בפירוש, "יש בידינו בשר שחוטה לגויים", אלא "יש בידינו בשר לגויים", והם שלא בררו מה כוונת ההכרזה, הטעו את דעת עצמם, ולא המכריזים הטעו אותם.¹

גנבת דעת כשהנהנה הטעה את עצמו

מר זוטרא בריה דרב נחמן היה הולך מממקום הנקרא סיכרא למקום הנקרא בי מחוזא, ורבא ורב ספרא יצאו מהמקום הנקרא בי מחוזא למקום הנקרא סיכרא, ונפגשו בדרך.

א. מפני האנסיים. שמא גוי זה אמס הוא ויעכב הכסף בידו ולא יתננו לטבח ונמצא הטבח נפסד מחמת על ידי זה ששלח אליו את הגוי.

ב. שמא הטבח ימכור לגוי נבלות וטרפות, כי אינו יודע שקונה עבור ישראל, ועל ידי זה יאכל הישראל האחרון נבלות וטרפות.

- **ולכאורה, הטעם השני אמור דווקא במקום שישראל אינם קונים בשר מהגוי, כי אין מכריזים בשעה שמוכרים בשר טרפה לגוי, ולכן יש לחוש שימכר בשר טרפה לגוי בלא שיתפרסם הדבר. אבל במקום שישראל קונים בשר מהגוי, כי כשמוכרים לו טרפה, מפרסמים את הדבר, אין לחוש לכך שימכרו לשליח טרפה, שהרי לא נתפרסם שמכרו היום לגוי טרפה.** [וזה ביאור הברייתא לדברי אביי ורב אשי].

- **אולם רבא ביאר, שטעם זה אמור אף במקום שישראל קונים בשר מהגוי, וביום שמכריזים בלבד, שכן ביום שמכריזים שנמכרה טרפה לגוי, מוכרים לגויים טרפות, ויש לחוש שיתנו לשליח הגוי בשר טרפה.**

הוספות

ירך לעובד כוכבים, בביתו הוא, ומי ראה. ואם תמצוי לומר יראנה אדם, לא גוריין כולי, האי שמא יקחנה זה, דכולי עלמא לא זבני בישראל. ותנא דמתניתין פליגי אתנא דברייתא, וגזר בה, כדאוקימנא לעיל, גזירה שמא יתננה לו. [רש"י].

¹ פירש בקונטרס, והא דקתני לעיל, מפני שמטעהו, במוכר לו בחזקת שחוטה, וכן הפותח חביות המכורות לחנוני, כשאומר לו בשבילך אני פותחן, דודאי גונב דעתו. ואין נראה, דהא אלא אם כן הודיעו קתני, דמשמע אפילו בסתם אסור, ולא שרי אלא בכי האי גוונא. ועוד דמאי פריך מרב יהודה דפתח ליה לעולא, דהא ודאי שלא היה מטעהו רב יהודה לומר לו בשבילך אני פותחן. לכך נראה, דהתם בסתם, ואסור משום דאין לאורר לאסוקי אדעתיה דמכורות לחנוני, אבל הכא איבעי להו לאסוקי אדעתיהו דטרפה היא. ומר זוטרא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שלא לקראתו היו באים, אלא לצורך עצמם. [תוס'].

אחד לחבירו – אם היית שלם עמי, הייתי מאכיל אותך משור מפוטם ששחטתי אתמול.²

ענה לו חברו – באמת אכלתי מהחלק המעולה שבו, שכן הגוי שקנה אותו ממך למוכרו בשוק, נתן לי.

אמר לו הראשון – שנים מעולים שחטתי אתמול, וזה שמכרתי לגוי היה טרפה.

< ללשון ראשון :

רבי היה סבור, שדבריו האחרונים של הטבח אמת היו, שבאמת מכר בשר טרפה לגוי, ועל ידי כן האכיל את חברו טרפה.

ומכל מקום אמר, וכי בשביל ששוטה זה עשה שלא כהוגן, שמכר טרפה לגוי למוכרה בשוק, אנו נחוש לכך, שתמיד יארע כן, שימכר בשר טרפה לגויים למוכרו בשוק.³

אלא ודאי אין לחוש לכך, וכשרוב הטבחים השוחטים הם ישראל, כל בשר הנמצא בשוק למכירה, אפילו ביד גוי, מותר, כי ודאי קנאו מהטבחים הישראלים, ובשר כשר הוא.⁴

מר זוטרא היה סבור שיצאו לקראתו לכבודו ואמר להם – למה טרחתם לבוא לכבודי עד כאן.

ענה לו רב ספרא – באמת לא לכבודו יצאנו אלא לעשות עסקינו אמנם אם היינו יודעים שכבודו בא היינו יוצאים לקראתו אף יותר.

ואף שבתשובה זו חלשה דעתו של מר זוטרא, כשהבין שלא לקראתו יצאו, הסיבה שרב ספרא ענה כך, כי היה סבור, שמאחר שמר זוטרא הבין שיצאו לקראתו, יש בכך משום גנבת דעתו, אם לא יאמרו לו את האמת.¹

אולם לדעת רבא, אין בכך משום גנבת דעת, כי לא הם אמרו לו שיצאו לקראתו, אלא הוא טעה כך מעצמו, ומאחר שלא הם הטעו אותו, אין כאן גנבת דעת, ולא היו צריכים לגלות לו, שלא לקראתו יצאו.

דף צה

עובדא דתרי טבחי

שני טבחים היו שונאים זה את זה. ואמר

הוספות

¹ ואם תאמר, והא אין זה טעות, כיון דבלאו הכי היו באים לכבודו, כדקאמר ליה, טפי הוה טרחנא, דכי האי גוונא אמרין לעיל, שאני עולא, דחביב ליה לרב יהודה. ויש לומר, דלא דמי כלל, דלעיל נהי דליכא פסידא כל כך במה שפיתחן, כיון שהיו מכורות לחנוני, מכל מקום בעבור פתחן, וכיון דאפילו לא היו מכורות היה פתחן בעבורו, לא הוצרך להודיעו כלל, אבל הכא לא באו כלל בעבורו. [תוס'].

² לכאורה כוונתו בדברים אלו לצער את חברו, לומר לו, שבידו יש שוורים מעולים, וביד חברו אין.

³ הכי קאמר, דאין לנו לאסור מליקח בשר היום משאר מקולין, ולחוש שכמו שמכרה לזה טרפה למוכרה במקולין, אף על פי, שלא חכריו, כן מכר לאחרים המוכרים במקולין, או כמו שמכר זה הטבח טרפה, כמו כן עשו שאר טבחים, זה אין לחוש, ושור שאר מקולין, הואיל ורוב טבחי ישראל, לבד מההוא עובד כוכבים דבנה מיניה. [תוס'].

⁴ ולטרפה ליכא למיחש דאם איתא דאיכא טרפה לא הוה מזבין ליה כדי למוכרה בשוק. [רש"י]. ולא חיישינן שמו יביא עובד כוכבים מנבלה שבביתו למכור במקולין, או אם מכר אחד מן הטבחים טרפה לעובד כוכבים הבא לקנות ממנו לאכילה ולא כדי למכור במקולין, אין לאסור בשביל כך מקולין דעובדי כוכבים, דבתר רוב בשר אזלינן, שקונים מטבחים ישראל כדי למכור במקולין שהיא כשירה. [תוס'].

בשר שנתעלם מן העין. [שאם לא תחלק כן, יקשה על דברי רב משתי ברייתות].

< וללשון שני :

רבי היה סבור, שדבריו האחרונים של הטבח שקר הם, שלא אמר שהיה הבשר הנמכר לגוי טרפה, אלא לצער את חברו שיהיה סבור שאכל טרפה.

אבל אם היה מקום לחוש שדבריו אמת, היה לנו לאסור באותו יום את הבשר שביד כל הגוים, שמא בשר טרפה הוא.

ומכל מקום, רק כשידוע שנמכר בשר טרפה לגוים, יש לחוש לכך, אבל כל זמן שלא נודע הדבר, אין לחוש שישראל מכר בשר טרפה לגוים, וכשרוב הטבחים השוחטים הם ישראל, כל בשר הנמצא בשוק למכירה, אפילו ביד גוי, מותר, כי ודאי קנאו מהטבחים הישראלים, ובשר כשר הוא

מצא בשר בעיר ישראל וגוים זרים בה

א. כשמצא בשר חי.

אין להסתפק אלא אם נשחט כראוי, או שהוא טרפה או נבלה, ולפיכך, **אם רוב השוחטים ישראלים,** הרי זה בחזקת כשר, **ואם רוב הטבחים גויים,** הרי זה בחזקת נבלה.

ב. כשמצא בשר מבושל.

יש להסתפק גם שמא בשלו הקונה, ולפיכך, **אם רוב אוכלי בשר שבעיר גויים הם,** הבשר **אסור,** [מחשש בישולי גוים], **ורק אם רוב אוכלי בשר שבעיר ישראלים, וגם רוב טבחים ישראלים, הבשר מותר.**

[ולדברי רב, אין הבשר מותר כשנמצא מונח, כי יש לאוסרו משום שנתעלם מן העין, **ורק כשראה אותו נופל מיד אדם שאינו יודע מי הוא, והלך והגביהו, בלא שנעלם ממנו משעת נפילה עד שעת הגבהה,** הרי זה מותר].

בשר הנמצא בערי ישראל

א. נמצאו אברים אברים.

הרי הם בחזקת נבלות, שכן הרגילות לחתוך

בשר שנתעלם מן העין

לדעת רב, בשר, כיון שנתעלם מן העין [שהיה שעה אחת שלא ראהו, ואפילו היה מונח על שלחנו], אסור, [שמא עורבים נטלוהו, ושמו תחתיו נבלה]¹.

אולם, כשהיה בשר כשר ביד הגוי, והיה משתמר בידו, משעה שקנה אותו מישראל, ועד שבא למוכרו לישראל, באופן שאין לחוש לכך שעורבים החליפוהו, מודה רב, ששוב אין לחוש לכך שאינו הבשר הראשון, אף על פי שלא ראה אותו ישראל, ואין זה

הוספות

¹ ולהלן יתבאר בעזה"י שלוי חולק על כך. ואף דעת רב אינה ברורה בעניין זה.

² ולא קי"ל כוותיה בהא, אלא אמתניתין סמכינן, דתנן, נמצא בגבולים [... חתיכות מותרות], מצא בה בשר [... הלך אחר רוב טבחים], ואף על גב דשנינהו [רב], בעומד ורואהו, שינויי דחיקי ניהו. וכי קיימא לן הלכתא כרב באיסורי, גבי פלוגתא דשמואל הוא דאמרינן, אבל גבי מתניתין לא, ורב כהנא הא קא חזינן דאמר ליה שקול אכול. [רש"י].

נבלות לאברים ולהשליכם.

היתר, ענה להם, משום שראשים של איסור מצויים יותר.

ב. נמצאו חתיכות.

- לכאורה יש להוכיח מכאן, שלדברי רב, כל בשר שנתעלם מן העין אסור באכילה.

לדעת רב – ודאי בחזקת היתר היו, ואינם נבלות [לטמא], שכן נבלות אין חותכים לחתיכות, ומכל מקום אסורות באכילה, משום שנתעלמו מן העין, [אבל האוכלם אינו לוקה].

- אולם יש לדחות זאת, כי יתכן שרק בשר הנמצא באותו מקום אסור רב, שהיה אותו מקום נמל של גוים, ובו שכיחים יותר מאכלות אסורים, אבל במקום שרוב הטבחים ישראלים, ורוב הבשר כשר, אין לאסור בשר שנתעלם מן העין, כי אפילו אין זה הראשון, מן הסתם כשר הוא.

ולדעת לוי – בחזקת היתר גמור הן, ומותרות אף באכילה.

האם יש ללמוד ממעשה שארע עם רב שלדעת רב בשר שנתעלם מן העין אסור באכילה

כיצד אכל רב בשר

[ולא נאסר לו משום שנעלם מן העין]

רב היה יושב במעבורת של נהר הקרוי אישתטית, וראה אדם מזיח ראש בהמה במי הנהר.

א. כשנאכל מיד אחר שחיתתו, בלא שנעלם מן העין בין שחיטה לאכילה.

נפל הראש מידו של אותו אדם למים, והביא סל להרימו מן המים, ועלו בסל שני ראשי בהמה.

ב. כשאחר השחיטה נצרר ונחתם, שאז אין לחוש לכך שנתחלף.

ג. כשיש לו סימן בבשר, כגון באופן חיתוכו, שאז אין לחוש שנתחלף, [כגון באופן שרבה בר הונא, היה חותך את הבשר שלו, שיהיה לכל חתיכה שלוש קרנות, והוא היה עושה זאת לסימן, שלא יגנבו מהחתיכה אנשי ביתו].

אמר על כך רב, וכי רגילות היא, שהמאבד דבר אחד, מוצא שנים תחת הראשון, הלא ודאי השני אינו מה שאיבד, ואם כן יש לחוש שאין כאן אפילו אחד ממה שאיבד, ואלו אחרים הם, ואסורים, שמא ראשי נבלות הם¹.

רב הציל את בשר הסעודה של רב חנן חתניה

רב היה מהלך לבית רב חנן חתנו, וכשהגיע

וכששאלו רב כהנא ורב אסי את רב, מדוע החליט שהנמצאים הם של איסור ולא של

הוספות

¹ ואי לא אסיק אלא חד, לא היה אוסר, שהרי ראה שלא היה שם עורב, והא לא הוה למיחש שמא שלו נאבד במים, וזהו אחר. אבל השתא דאסיק תרי אסרינן, אף על פי שרוב טבחי ישראל הוו שם, דחייש שמא עורב הביא מרובא דעלמא, והיינו דקאמר, דאיסורא שכיח טפי, כלומר במקומות הרחוקים, שיכולים עורבין להביא משם. ולקמן דשרי רב כהנא כבדי וכולייתא דמיתו עורבין ושדו, משום דהיתרא שכיחא התם, בכל מקומות שסביב שהיו עורבין יכולים להביא משם, היו רוב טבחי ישראל. [תוס'].

- כי לדעת רב, לא אסרה תורה אלא נחש כזה, שהמנחש סומך עליו ממש, להחליט מעשיו, כמו שניחש אליעזר עבד אברהם, [שאמר אם תשקני אדבר בה, ואם לאו לא אדבר בה]⁴, וכמו שניחש יונתן בן שאול, [אם יאמרו אלינו עלו ועלינו]⁵.

< **אלא** הסיבה שרב לא אכל מאותה סעודה, **כי לא היתה** סעודת מצווה, **אלא סעודת הרשות**, [שהשיאו בת תלמיד חכם לעם הארץ], **ורב לא היה נהנה מסעודת הרשות**.

ניחושי רב ושמואל ורבי יוחנן

רב בדיק במברא [=מעבורת] – כשרב היה רוצה ללכת לדרכו אם היה מוצא מעבורת מזומנת היה לו הדבר לסימן שדרכו צלחה והיה הולך ואם בקושי היה מוצא מעבורת לא היה הולך.

ושמואל בדיק בספרא – כששמואל היה רוצה לדעת אם לעשות דבר או לא היה פותח ספר והיה עושה על פי הפסוק שהיה נקרא לו ראשון.

רבי יוחנן בדיק בינוקא – כשרבי יוחנן היה

לנהר שהיה צריך לעברו, ראה את המעבורת באה לקראתו, אמר, סימן הוא שיהיה יום טוב¹.

כשהגיע לבית חתנו, עמד בשער, הציץ דרך סדק שבדלת, וראה בהמות שחוטות תלויות [להכניס לסעודה].

דפק בדלת, ויצאו הכל לקבל פניו, ואף הטבחים יצאו, ולא השגichו על הבהמות, ורק רב לא העלים עיניו מהם².

אמר להם, אם היה הדבר תלוי בשמירתכם, הייתם מאכילים את בני הבית איסור, על ידי שהעלמתם עיניכם מן הבשר, [ועל ידו נשמר הבשר].

ומכל מקום רב לא אכל מאותו בשר

< **ואין הסיבה לכך משום שנעלם מן העין** של הטבחים.

- שהרי מעיניו של רב לא נעלם.

< **ואין הסיבה לכך משום שעבר על הכתוב** "לא תנחשו", כשאמר, שיהיה לו יום טוב, כשראה את המעבורת לקראתו, והתענה על כך.

הוספות

¹ סימן טוב הוא לעוברי דרכים כשהמעבורת באה לקראתן מאליה קודם שזימנוה יום טוב להם בבית אושפיים באותה לילה כשילינו. [רש"י].

² לא היה יכול לדקדק מכאן דסבר רב דבשר שנתעלם מן העין אסור, דדלמא רוב טבחי עובדי כוכבים היו שם. [תוס'].

³ "וְהָיָה הַנֶּעֱרָר אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיו הִטִּי נָא כַדָּף וְאֶשְׁתָּה וְאֶמְרָה שְׂתֵנָּה וְגַם גְּמִלְדֵי אֶשְׁקָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן לַעֲבֹדָה לְצַחֵק וְכֵּן אֵדַע כִּי עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי"

⁴ ואם תאמר, אליעזר היאך ניחש, למאן דאמר ... כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו. ויש לומר, דהווא תנא סבר, שלא נתן לה הצמידים עד שהגידה לו בת מי היא, [ואף על גב דכתיב, ויקח האיש נוס זהב וגו', והדר כתיב ויאמר בת מי את, אין מוקדם ומאוחר בתורה, וכן מוכח, כספסר, דכתיב ואשאל אותה, ואומר בת מי את, ואחר כך ואתן הנוס. [תוס'].

⁵ "וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן הִנֵּה אֲנַחְנוּ עֹבְרִים אֶל הַנְּאֻשִׁים וְנִגְלִינוּ אֲלֵיהֶם. אִם כֹּה יֹאמְרוּ אֲלֵינוּ דַּמוּ עַד הַיְעִיעֵנוּ אֲלֵיכֶם וְעִמְדְנוּ תַחְתֵּינוּ וְלֹא נִעֲלֶה אֲלֵיהֶם. וְאִם כֹּה יֹאמְרוּ עָלוּ עֲלֵינוּ וְעִלֵּינוּ כִּי נִתְּנָם ה' בְּיַדְנוּ וְזֶה לָנוּ הָאוֹת".

⁶ ואם תאמר, היאך ניחש. ויש לומר דלורז את נערו אמר כן, ובלאו הכי נמי היה עולה. [תוס'].

והבין מכך רבי יוחנן, ששמואל מת. ואף שבאמת לא מת שמואל באותו זמן, גלגלו מן השמים פסוק זה בפי התינוק, כי לא רצו שיטרח רבי יוחנן ללכת לבבל.

רוצה לדעת אם לעשות דבר או לא, היה אומר לתינוק לומר לו פסוק שלמד באותו יום, [פסוק לי פסוק], והיה עושה על פי משמעות הפסוק.

בית תינוק ואשה ... יש סימן

רבי שמעון בן אלעזר אומר: [בנה] בית, [או] נולד לו [בן] תינוק, [או נשא] אשה, אף על פי שאין נחש, [שאסור לנחש ולסמוך על הנחש], יש סימן, [שאם יצליח בסחורה ראשונה אחר שבנה בית או שנולד התינוק או שנשא אשה, סימן הוא שהולך ומצליח, ואם לא, אל ירגיל לצאת יותר מדאי, שיש לחוש שלא יצליח].

ואמר רבי אלעזר, שהסימן להצלחה או לאי הצלחה הוא כשתהא חזקה של שלוש פעמים בדבר [הצליח או לא הצליח], שנאמר "וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֲתִי שֶׁפִּלְתָּם יוֹסֵף אֲיִנְנוּ [הרי אחד] וְשִׁמְעוֹן אֲיִנְנוּ [הרי שנים] וְנָתַתְּ בְּנֵימֶן תְּקַחוּ [הרי שלושה. מיד] עָלַי הֲיִו כְּלָנָה [מעתה אין לך צרה שאינה עוברת עליך]".

בשר הנתון בחרוזים

[=בחבל] ונתעלם מן העין

מבואר בסוגיה, שמודה רב, בבשר הנתון בחרוזים, שאם נתעלם מן העין, הוא מותר, ואין לחוש לכך שעוברים החליפו את מה שנתן, והביאו אחר תחתיו.²

כתיבת דברי רבי יוחנן לבבל

כל השנים שרב היה חי בבבל, כשרבי יוחנן היה כותב אגרת שאלה או תשובה לרב לבבל, היה פותח בה לקדם רבינו שבבבל.

וכשמת רב והיה שולח אגרות לשמואל, היה כותב בהם לקדם חברינו שבבבל.

אמר שמואל לעצמו וכי אין דבר שבו אני בקי יותר מרבי יוחנן שיכיר בכך שאני גדול ממני ואהיה רב.

< שלח שמואל לרבי יוחנן עיבורי ששים שנה להראות לו חכמתו.

- ואמר על כך רבי יוחנן, אין זו חכמה גדולה אלא חשבון בעלמא.

< חזר שמואל ושלח לרבי יוחנן שלושה עשר גמלים טעונים¹ בספקות של טרפות [י"מ כל מיני ספק טרפות, וי"מ אותם ספקי עופות טמאים שמבוארים בפרק אלו טריפות].

- וכשראה זאת רבי יוחנן, אמר, יש לי רב בבבל, אלך ואראנו.

וקודם שיצא לדרך, אמר לתינוק של בית רבן, פסוק לי פסוקיך, ואמר לו את הפסוק, "וְשִׁמּוּאֵל מֵת".

הוספות

¹ רש"י פירש לאו דווקא, כלומר לשון גוזמא הוא. ור"ח גריס גיילי, כלומר תריסר גיילין כתובין שאלות.

² משמע דאין דרך לחרוזו בשר. ואם תאמר דבתוספתא קתני, מצא חרוזים של דגים ושל בשר, הרי אלו שלו, [ואינם נחשבים כדבר

לבלעו בו סימנים, או טביעות העין,² **ניתן לסמוך על כך**, ושוב אין לחוש שהבשר הוחלף, **והרי זה מותר**.

ולכן כשאבד לרב חייה בר אבין כרכשא בין החביות, ולאחר מכן מצא ביניהם כרכשא, ולא ידע אם הוא מותר לו, או נאסר [משום שנתעלם מן העין, כדעת רב האוסר בשר שנתעלם מן העין], אמר לו רב הונא, שאם יש לו בו סימנים, או טביעות עין, שזה מה שאבד, הרי זה מותר. [ומאחר שהיה לו בו טביעות עין שהוא שלו הותר לו].

וכן כשאבד לרב חנינא חוזאה גב של בשר, ולאחר מכן מצא גב של בשר, ולא ידע אם הוא מותר לו, או נאסר, אמר לו רב נחמן, שאם יש לו בו סימנים, או טביעות עין, שזה מה שאבד, הרי זה מותר. [ומאחר שהיה לו בו טביעות עין שהוא שלו הותר לו].

הכרת תכלת על פי

טביעות העין או סימנים

מבואר בסוגיה, שאף שאם אבדה פקעת הצבועה בתכלת [שהיא כשרה לציצית] ולאחר מכן נמצאה פקעת דומה, ויש לבעליה בה סימנים, או טביעות העין, ניתן לסמוך על כך, שזה מה שאבד, ואין לחוש שהנמצא אינו תכלת אלא קלא אילן [שהוא פסול לציצית], ולכן הנמצא זה **כשר לציצית**.

ולכן כשאבד לרב נתן בר אביי פקעת של תכלת,

ללשון ראשון – רב הונא שאל זאת מרב, ורב ענה לו, שכשהבשר בחרוזים הרי זה סימן. [לפירוש ראשון, כך ענה רב: אל תהי שוטה לשאול שאלה זו של דין בשר הנתון בחרוזים, כי בוודאי זה נחשב לסימן. ולפירוש שני, כך ענה רב: אל תהי שוטה לשאול שאלות שאינם שאלה, כי דבר פשוט הוא שבשר הנתון בחרוזים נחשב לסימן].

וללשון שני – דין זה אמרו רב הונא בשם רב, ולא מחמת שאלה אמרו רב.

בשר שנתעלם מן העין

בערב יום הכיפורים

רב נחמן מנהרדעא נזדמן להיות עם רב כהנא, במקום הנקרא פום נהרא בערב יום הכיפורים. באו עורבים והשליכו כבדים וכליות של בשר.

אמר רב כהנא לרב נחמן, קח ואכול, כי מאחר שביום זה רוב השוחטים הם ישראלים השוחטים לסעודות היום, שמצווה להרבות בו בסעודה, [ורוב הבהמות כשרות ואינן טרפות], ודאי מן הרוב הגיע בשר זה, והוא **כשר למאכל**¹.

הכרת בשר על פי טביעות העין או סימנים

מבואר בסוגיה, שאף לדעת האוסרים בשר שנתעלם מן העין, אם נעלם הבשר, ויש

הוספות

¹ שיש בו סימן]. ויש לומר, דהכא סמכינן בדבר מועט. [תוס'].]

² מתוך דברי רש"י מבואר, שדין זה הוא שלא כדעת רב, האוסר בשר שנתעלם מן העין, אבל לדעת רב, אף כשרוב הבשר שבמקום זה כשר, יש לאסור אם נתעלם מן העין. וכבר נתבאר שלפירוש רש"י אין הלכה כרב.

² שנתן בו עיניו עד שהוא מכירו יפה בלא שום סימן. [תוס'].]

מה עדיף סימנים או טביעות עין

מתחילה רבא היה סבור, שסימנים הם הוכחה טובה יותר מטביעות העין, שכן על פי סימנים משיבים אבדה לכל אדם, ועל פי טביעות העין אין משיבים אבדה אלא לתלמיד חכם ולא לעם הארץ.

אולם לאחר ששמע את הדינים המבוארים לעיל, שיש להתיר בשר שנתעלם מן העין על ידי טביעות העין, אמר שודאי טביעות העין עדיפה¹.

ועוד, סברא היא, שטביעות עין הוא הוכחה גדולה, שאם לא כן, היאך סומא מותר באשתו, [ואינו חושש שזו אשת חברו], והיאך בני אדם מותרים בנשותיהם בלילה, [ואינם חוששים שנשות אחרים הן], הלא אין להם היכר אחר, אלא בהכרת קול הנשים, שהוא נקרא טביעות עין של קול, ואם כן, טביעות עין כזו, היא דבר גדול לסמוך עליו אף באיסורי עריות, וכמו כן יש לסמוך על טביעות עין אף בשאר איסורים.

ועוד אמר רב יצחק בריה דרב משרשיא, שיש ללמוד זאת, מכך שאם יבואו שני עדים, ויאמרו, שהאיש שהרג את פלוני, סימניו כך וכך, [כגון נקודה במצחו וצלקת

ולאחר מכן נמצאה פקעת דומה, אמר לו רב חסדא, שאם יש לו בו סימנים, או טביעות עין, שזה מה שאבד, הרי זה כשר לציצית. [ונמאחר שהיה לו בו טביעות עין שהוא שלו, הוכשר לציצית].

השבת אבדה בסימנים או בטביעות עין

א. על פי סימנים – מי שמצא אבדה, ובא אחר ונתן בה סימנים, על המוצא להשיבה לנותן הסימנים, בין נותן הסימנים הוא תלמיד חכם, ובין אם הוא עם הארץ, כי מאחר שנותן בה סימנים, ודאי שלו היא.

ב. על פי טביעות העין – מי שמצא אבדה, ובא אחר ואמר שמכירה בטביעות העין שהיא שלו, אם האומר שמכיר בטביעות העין הוא תלמיד חכם, על המוצא להשיבה לו, כי בוודאי אינו משקר, ומאחר שאומר שמכירה שהיא שלו, עליו להשיב לו. אבל אם האומר כן הוא עם הארץ, אין למוצא להשיבה לו, כי יש לחוש שהתובע משקר, במה שאומר שמכיר את האבד שהיא שלו.

דף צו

הוספות

¹ ומאבידה לא ילפינו, דהתם משום חימוד הממון, חיישינן דלמא משקר, דאמר מר, גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתו, אבל באמת כשאין כזה חשש ודאי טביעות העין היא דבר גדול לברר. [רש"י]. והתוסי הקשו, אם כן, מדוע היה סבור מתחילה שסימנים עדיפים, הלא מתוך משיבים לתלמיד חכם בטביעות העין, יש ללמוד שגם זו הוכחה לברר את הדבר, ומה שאין משיבים לעם הארץ אינו משום שאין ראייה מטביעות העין, אלא משום שאנו חוששים שמה אין כאן טביעות עין ככלל, אלא הוא משקר. ולכן פירשו התוסי, שטביעות העין שדבר בה רבא אינה טביעות העין גמורה, אלא טביעות העין קלה, שאינם בטוחים בה לגמרי, ובכזו טביעות עין אין משיבים אבדה ככלל, אף לא לתלמיד חכם, ובכזו טביעות עין היה רבא סבור שסימנים עדיפים ממנה, עד ששמע את הדינים הנייל, שהתירו בשר שנתעלם מן העין על ידי טביעות עין קלה, שכן האמוראים הנייל שהכירו את הברש, לא היה להם טביעות עין גמור, ואף על פי כן התירו להם, וכמו כן טביעות עין של קול אינו טביעות עין גמור, וסומכים עליו, ואם כן יש ללמוד שאפילו טביעות עין קלה, היא דבר גדול לסמוך עליו באיסורים.

בשורה, ונוטל את החלב הגבוה ממנו, שהוא דומה לגיד עצמו, ואסור מדרבנן משום מראית העין, אבל השורשים של חלבו הנבלעים בבשר, מותרים. [וכן מבואר כן במשנה].

ומעשה באחד ששמו בר פיולי, שניקר ירך שבה גיד הנשה לפני שמואל, ולא חיטט אחר הגיד [כדעת רבי מאיר], אלא גוממו מלמעלה [כדעת רבי יהודה].

אמר לו שמואל, שיחטט אחר הגיד [כדעת רבי מאיר], ועוד אמר לו שמואל, שבזכות שראה מעשיו, והורה לו לשנות ולחטט, לא האכילו איסור, [שהרי לולא דברי שמואל, לא היה מחטט אחר הגיד כראוי לדעת שמואל].

ומאחר שבר פיולי שמע כן, היה סבור ששמואל חשדו, שרצה להאכילו איסור, ומחמת פחדו נפל סכינו מידו.

אמר לו שמואל, אל תירא, איני חושדך שאתה רשע הבא להאכילני איסור, ואף לא שאתה עם הארץ שאינו יודע הדין, כי ודאי למדת, אלא שמי שלמדך הדין, הורה לך כדעת רבי יהודה, ובוזה טעה, כי אין הלכה כמותו, אלא כדעת רבי מאיר.

באוזנו, או שהיו בגדיו צבועים בצבעים משונים], **לא נהרוג על פיהם מי שיש בו סימנים אלו¹. אבל כשיבואו שני עדים, ויאמרו, איש זה הרג את הנפש, שאנו מכירים אותו ממה שראינו אותו בשעה שהרג, הרי זה נהרג על פיהם**, [נאפילו לא הכירוהו קודם לכן, ואין זו הכרה גדולה, מה שראו אותו בשעה שהרג].

ועוד אמר רב אשי, שיש ללמוד זאת, מסברא, שכן האומר לשלוחו, לך וקרא לי איש, שסימניו כך וכך, [כגון נקודה במצחו וצלקת באוזנו, או שהיו בגדיו צבועים בצבעים משונים], ספק אם ידע השליח למי הכוונה, אבל האומר לשלוחו, לך וקרא לי את פלוני שאתה מכירו [נאפילו מעט], ודאי הוא, שכשיראנו ידע למי הכוונה.

נטילת גיד הנשה

כבר נתבאר בדף צ"ב, שלדעת רבי מאיר, כשם שגיד הנשה אסור, כך חלבו [=שומנו] אסור, ולכן, הבא לאכול את הבשר, מחטט אחר גיד הנשה בכל מקום שהוא, וחותר שומנו מעיקרו, [כלומר אף השומן שלו הנבלע ונשרש בבשר]. ולדעת רבי יהודה, חלבו [=שומנו] של גיד הנשה מותר, ולכן, הבא לאכול את הבשר, דיו בכך שחותכו עם חלבו

הוספות

¹ ואם תאמר, והלא משיאין אשה על פי סימנים, להך לישנא דאמר רבא סימנין דאורייתא, בפרק בתרא דיבמות, ואם לאחר שנשאת, באו עדים שזינתה, קטלינן לה, דסמכין אסימנין להחזיקה בחזקה אשת איש מן השני, ואפילו נתברר על ידי עדים, שבעלה הראשון כבר היה מת בשעת הזנות, ולא אמרינן שמא בעלה היה חי בשעת קידושיה, ואין קידושיה קדושין. ויש לומר, דבכי האי גוונא נמי לא סמכין אסימנין למיקטלה ולהחזיקה באשת איש מן השני, אלא אמרינן שמא היה חי בעלה, ולא הוו קידושיה קדושין. וכן אם נשאת על פי עד אחד, וזינתה, לא קטלינן לה, אף על פי שבעלה הראשון נודע שהיה מת כבר בשעת הזנות, דלא לכל דבר מהימנינן ליה, דאין האחין יורדים לנחלה על פיו, וגם צרתה אסורה. ואם תאמר, והיאך מחזירין שטר חוב בסימנים, והא אי אתו סהדי ואמרי פלוני דהאי סימניה והאי סימניה לוח מפלוני לא מפקין. ויש לומר, דלא דמי שטר שאין אדם מוחזק בו שיאמר שלי הוא מהדרין שפיר אבל ממון שביד הבעלים אין להוציא על ידי סימנין, דהכי נמי לא הוו מפקין חפץ מיד בעלים אי אתו סהדי ואמרי ההוא חפץ דהאי סימניה והאי סימניה דפלניא הוא. [תוס']

לדעת חכמים – דין זה למד, ממה **שנאמר בכתוב לשון אכילה**, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", ללמד, שעל שיעור אכילה חייבים אף כשאין זה גיד שלם.

ולדעת רבי יהודה – דין זה למד, ממה **שנאמר בכתוב**, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך", ללמד, שיש איסור אף באכילת חלק מהגיד, כגון החלק שעל כף הירך, ואם כן, אף בלא אכילת גיד שלם, חייב, ובלבד שיאכל כזית. [אבל חכמים לומדים מהכתוב הזה את הדין הבא].

איזה חלק מהגיד נאסר

לדעת חכמים – לא אסרה תורה אלא את **חלק הגיד שעל כף הירך**, ולא את כל אורכו של הגיד, שנאמר, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך". [וממה שנאמר בהמשך הכתוב פעם נוספת, "בכף הירך", יש ללמוד, שלא נאסר הגיד אלא במי שיש לו כף ירך, ובכלל זה בהמות וחיות, אבל לא עופות, כפי שנתבאר בדף צ"ב].

ולדעת רבי יהודה – **כל אורכו של הגיד אסור**, שנאמר, "הירך", לרבות הגיד שבכל

ואמר רב ששת שאף לדברי רבי מאיר, אין דין חטיטה מהתורה, אלא מדברי חכמים בלבד, [וכן אמר שמואל עצמו כפי שנתבאר בדף צ"ב], ואם כן אף לדעת רבי מאיר גם לולא שראה שמואל מה שעשה בר פיולי ואמר לו לחטט לא היה מאכילו בר פיולי איסור תורה.

אכל גיד שלם שאין בו שיעור כזית

לדעת חכמים – **לוקה על כך, כי גיד נחשב בריה¹**, והאוכל בריה שלמה של איסור, לוקה, אף כשאין בה שיעור כזית.

ולדעת רבי יהודה – **אינו לוקה על כך, כי נאמר בכתוב לשון אכילה²**, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", ללמד, שאין האיסור אלא בכזית, שהוא שיעור אכילה בכל מקום. [אבל חכמים לומדים מהכתוב הזה את הדין הבא].

אכל כזית מגיד גדול שיש

בו שיעור כמה זיתים

לדברי הכל, האוכל כזית מגיד הנשה גדול, **לוקה**, אף על פי שאין זה אלא חלק מהגיד ולא גיד שלם.

הוספות

¹ ואם תאמר, מאי שנא דאבר מן החי, ועוף טמא, וגיד, ושרץ, חשיבי טפי בריה, מנבלה טהורה במיתתה, בכזית, ולא חשיבא בריה, וכן טבל לא חשבי ליה רבנן בריה במכות. ויש לומר, דהיינו טעמא דהני, דכי אמר רחמנא לא תאכל גיד, ולא תאכל עוף טמא, וכן באבר מן החי, כאילו פירש בין גדול ובין קטן, דכולהו מיקרו גיד ועוף, ובלבד שיהיו שלמים, אבל נבלה, חתיכה נמי משמע נבלה, וכן טבל, דאי הוה כתיב אל תאכל חטה של טבל, אז הוה חשיב בריה. [תוס'].]

² ואם תאמר, והרי נמלה ושאר שרצים דכתיב בהו אכילה, ומחייב בכל שהוא, כדתנן בפרק בתרא דמכות, ולא פליג רבי יהודה. ויש לומר, דאכילה דהתם איצטריך, דאי איכא ארבעה או חמשה זיתים דחייב בחד זית, אבל הכא אמרינן דלרבי יהודה מאשר על הכף נפקא. [תוס'].]

באכילה.

ולדעת משנתנו, מאחר שאי אפשר לברר דבר זה בטעימה, כפי אין טעם הגיד ניכר בבשר, אף כשהוא נותן בו טעם, **משערים זאת כבשר בלפת**², כלומר אם בתבשיל של בשר ולפת, שהבשר הוא כשיעור הגיד³, והלפת הוא כשיעור כל שאר הירך⁴, היה בלפת טעם בשר, כמו כן יש בירך טעם מהגיד, והיא אסורה⁵. אבל אם בתבשיל כזה של בשר בלפת, לא היה בלפת טעם בשר, כמו כן בירך זו אין טעם של גיד, והיא מותרת באכילה, [חוץ מהגיד]. [ורב הונא בדף צ"ט ביאר, שהכוונה לתבשיל של בשר בראשי לפתות⁶].

ולדברי שמואל, כל זה בירך שנתבשלה, שהרוטב של הבישול מעביר את הטעם של הגיד לכל הבשר, ולכן הבשר בולע טעם מהגיד, **אבל בצלייה בלא רוטב, אין הבשר בולע טעם מהגיד**, כי הגיד מתכווץ לתוכו, ואינו מחלחל טעם לבשר, **ולכן, בכל אופן, כל הבשר מותר באכילה**, [חוץ מהגיד עצמו]⁷.

אורך הירך¹. [אבל לדעת חכמים, לא בא הכתוב הזה ללמד שיהא האיסור בגיד לכל אורך הירך, אלא שהאיסור נוהג בגיד שנמשך בכל הירך, הוא הגיד הפנימי, שהוא וקנוקנותיו ושורשיו נפשטים בכל הירך, ולהוציא את הגיד החיצון שלא נאסר, ומכל מקום, הפנימי שנאסר, אינו אסור אלא במה שעל כף הירך].

דין מי שאכל כזית מגיד ירך ימין, וכזית מגיד ירך שמאל, כבר נתבאר בדף צ"א.

ירך שנתבשלה או נצלתה כשהגיד בתוכה

כבר נתבאר, שגיד הנשה אסור באכילה, ולפיכך כשנתבשלה ירך שגיד הנשה בתוכה, מאחר שבבישול, הירך פולטת טעם, והבשר בולע ממנה טעם, **כל זמן שיש בגיד כדי לתת טעם בבשר**, כלומר שטעם הגיד ניכר בבשר, **כל הירך אסורה באכילה**, ורק אם אין בגיד כדי לתת טעם בבשר, הרי טעמו בטל בבשר, וכל הבשר חוץ מהגיד מותר

הוספות

¹ לדברי רבא בדף צ"א, רבי יהודה לומד מהכתוב הזה, שהאיסור הוא בירך ימין בלבד. ויל"ע בדבר.

² להלן בדף צ"ז יתבאר בעוה"י שכן היה מתחילה אולם להלכה הכלל הוא שאם יש בירך ששים כנגד הגיד הירך מותרת ואם לאו הירך אסורה שהגיד אינו בטל אלא בששים.

³ לאו בגיד לחודיה משערין, דבכדי קליפה שסיביו מסייע לגיד לאסור, דמשעה שנמלח נאסר כדי קליפה סמוך לו. ולפירוש רבינו אפרים, שמפרש, דלא אמרין חתיכה עצמה נעשה נבלה, אלא בבשר בחלב אתי שפיר. [תוס'].]

⁴ משמע קצת, דאין הרוטב מסייע לשאר חתיכות אם יש בהם לבטל הגיד, אלא הירך לבדו, ... והאי, לפירוש הקונטרס נוחא, דפירש פרק כל הבשר ... ולר"י נראה ... והכא דקאמור, אם יש בה בנותן טעם, היינו על ידי שלא היה בה עם הרוטב ששים לבטל טעם הגיד. [תוס'].]

⁵ דשיעורין הלכה למשה מסיני, וגמירי דבהכי משערין, דאף על פי שאילו היה כרוב או קפלוט היה צריך פחות או יותר. [רש"י].]

⁶ ירק של לפת. [רש"י]. ואין משמע כן בסנהדרין ... משמע שהן השרשים שבקרקע [תוס']. ולי נראה שראש הלפת מתוק מנובן, וטעם הבשר ניכר בזיבות הלפת בשיעור מועט, אבל בראשי לפתות אינו ניכר אלא בשיעור גמור. [רש"י בדף צ"ט].]

⁷ לאו דווקא ... דהא צריך שיניח כדי קליפה סמוך לגיד, ואפילו כדי נטילה צריך שיניח, כדאמר ... [תוס'].]

⁸ ואם תאמר, מאי קא משמע לך שמואל, פשיטא דלא מצי למימר הוא הדין נצלה, דאם כן, למה לי נתבשל, דמשעת מליחה נאסר,

דף צז

עובדא דשיילוה לרבי יוחנן
בכנישתא דמעון ופסק להיתר

א. לדברי רבה בר בר חנה.

כשהיה רבי יוחנן בבית כנסת של מעון, ארע שנצלה גדי, בלא שהוציאו ממנו את החלב, ושאלו את רבי יוחנן, האם נאסר בשרו של הגדי, מחמת בליעת החלב שנצלה עמו, והתיר רבי יוחנן לאכול את כל בשרו.

ומבואר בגמרא, שרבי יוחנן התיר את בשר הגדי, כי היה אותו גדי כחוש⁴, ולכן לא נאסר בשרו מחמת חלבו, אבל גדי שאינו כחוש, הנצלה בלא הוצאת החלב, נאסר, כפי שנתבאר לעיל.

ב. לדברי רב הונא בר יהודה.

כשהיה רבי יוחנן בבית כנסת של מעון, ארע שנצלת כליה, בלא שיסירו ממנה את חלבה, ושאלו את רבי יוחנן, האם נאסרה הכליה, מחמת בליעת החלב שנצלה עמה, והתיר רבי יוחנן לאכול את כל הכליה, כי

[ומכל מקום דווקא בצליית גיד¹ הדין כן, אבל בצליית חלב עם בשר, אף בלא רוטב, החלב נמס, ומחלחל לכל הבשר, והכל אסור. ולכן אמר רב הונא, שגדי שלם שנצלה, בלא שהוציאו ממנו את חלבו, כולו אסור באכילה, כי כולו בלע טעם החלבים, אף מקומות שאין בהם חלב כלל, כראש אוזנו של הגדי].

ומבואר בגמרא בדף צ"ט, שכל האמור עד עתה, הוא כדעת משנתנו, האומרת, שיש בגידים טעם, ולכן הם יכולים לאסור את המתבשל עימם. [וכן דעת רבי אמי. ויתכן שכן דעת רבי יהודה בר זבינא].

אבל לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברקא, אין בגידים טעם, ולכן אין לאסור את המתבשל עימם מחמת בליעת טעמם, שהרי אין בהם טעם.

וכן דעת רבי חנינא. וכן דעת רבי יהושע בן לוי. וכן דעת רבי יצחק בן חלוב. וכן ההלכה, שאין בגידים בנותן טעם², ולכן, בין נתבשל הגיד עם הירך, בין נצלה עמו, ובין נמלח עמו, משליך את הגיד עצמו, והשאר מותר³.

הוספות

דמליח הרי הוא כרותח דצלי, כדאמר בסמוך, ובלא מליחה אי אפשר לבשל, דאין הבשר יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה יפה, אלא על כרחך בצלייה אינו נאסר אלא רק בבישול. ויש לומר, דקא משמע לן שמואל, דלא נאמר נתבשל דמתניתין היינו נצלה, דאשכחן דקרי לצלייה בשול, דכתיב "ויבשלו הפסח" ... [תוס'].]

¹ והוא הדין בצליית גדי כחוש כפי שיתבאר בעה"י להלן בדף צ"ז.

² למאי דקיימא לן, אין בגידין בנותן טעם, גיד הנשה אסור בהנאה, דחכי מפרש פרק כל שעה ... ואין לתמוה על מה שמוכרח ניקור בשר לעובדי כוכבים, אף על פי שמעורב בו גיד, דעובד כוכבים אינו נותן מעות אלא על דבר שיש בו טעם, ולא על הגיד. ומיהו ירך שלימה אסור לשלוח לעובד כוכבים, לפי שמתכבד בו טפי כשהוא שלם, ומתניתין, דשולח אדם ירך לעובד כוכבים, מוקי לה התם דלא כרבי שמעון, דאמר אין בגידין בנותן טעם, וגיד הנשה אסור בהנאה. [תוס' בדף צ"ט].]

³ דדוקא בו אין טעם, אבל שמנו יש בו בנותן טעם, ואם לא נטל שמנו, אוסר. [רש"י בדף צ"ט]. ו... פרשתי בשם הר"מ, דלא החמירו בשומן יותר מבגיד ... [תוס' בדף צ"ט].]

⁴ מפרש רבינו תם, כחוש הוה, ולכך שרי, דחלב כחוש אינו מפעפע. ועוד יש לומר, כחוש הוה, ויש בו מעט חלב, ובטל בששים. [תוס'].]

יש לאסור את הטעימה, שמא יש בו טעם בשר.

אבל עתה, אחר ששמע דברי רבי יוחנן, נתיישב לו הדבר, שכן ניתן להטעים את החלב לנחתום גוי, שלא נאסר בבשר בחלב, והוא יאמר אם יש בו טעם בשר או לא.

-

קדרה שבישל בה תרומה, לא יבשל בה חולין, [כי כשבישלו בה תרומה, היא בלעה טעם התרומה, ועתה כשמבשלים בה חולין, היא פולטת את התרומה הבלועה בה?]. **וכשבישל חולין בקדרה שנתבשלה בה תרומה, כך דינו, אם יש בתבשיל האחרון טעם מהתרומה, הרי זה אסור לזר, כדן תבשיל של תרומה. ואם אין בו טעם תרומה, הרי התרומה בטלה, והחולין מותרים לזר. [וניתן לבדוק זאת על ידי הטעמת התבשיל לכהן].**

באיזה אופן יש להתיר תערובת

[תבשיל של] **איסור והיתר** [כדברי רבא]

הכלל הוא, שכל זמן שיש בתערובת טעם של האיסור, כל התערובת אסורה, ורק כשלא יהיה בתערובת טעם האיסור, האיסור בטל בתערובת, והיא מותרת. ודבר זה נבדק כפי המבואר להלן.

מאחר שיש קרום המפסיק בין בשר הכליה לחלבה, כשהם נצלים יחד, בשר הכליה אינו בולע מהחלב האסור.¹

ג. ולדברי רבין בר רב אדא.

כשהיה רבי יוחנן בבית כנסת של מעון, **ארע שנמצא כילכית** [=שרץ דגים קטנים], **בתוך אלפס** [=סיר] **של בשר, ושאלו את רבי יוחנן, האם נאסר התבשיל מחמת בליעת הכילכית, ואמר רבי יוחנן, שאם הטעם שנפלט מהכילכית לבשר בטל בו, הבשר מותר, ויבדקו דבר זה על ידי שיתנו מהבשר לנחתום² גוי לטועמו,** [שאינו אסור באכילת כילכית], **ואם יאמר, שאינו מרגיש בטעם הכילכית בבשר, הרי זה מותר.**

< ואמר רבא, שמדברי רבי יוחנן אלו, נתיישבה לו הברייתא, שבה מבואר, שאסור לבשל חלב בקדרה שנתבשל בה בשר, [כי כשבישלו בה בשר היא בלעה טעם הבשר, ועתה כשמבשלים בה חלב, היא פולטת את הבשר הבלוע בה, ונמצא מבשל בשר בחלב]. וכשבישל חלב בקדרה שנתבשל בה בשר, כך דינו, אם יש בו טעם בשר, הרי זה אסור, כדן תבשיל של בשר בחלב. ואם אין בו טעם בשר, הרי הבשר בטל והחלב מותר.

שמתחילה היה קשה לרבא, כיצד ניתן לבדוק דבר זה, אם יש בחלב טעם בשר או לא, הרי כל זמן שלא נדע שאין בו טעם בשר,

הוספות

¹ ונראה שצריך להסיר מן החוליא כדי קליפה, לפי שהקרום עצמו מובלע מן החלב, כדאמרינן. ואם תאמר, ליתסר כוליא משום דמפפע בה לובן כוליא, דרבי יוחנן גופיה אסר לעיל לובן כוליא, כדאמרינן דממרט ליה. ויש לומר, כיון דלא אסור אלא מדרבנן, אינו אוסר את החוליא. [תוס']

² אף על גב דעובד כוכבים הוא, כיון דקפילא [=נחתום] הוא, לא משקר, שלא יפסיד אומנתו. [תוס']

³ לא נתבאר לי עניין זה בסוגיה, שכן בשלמא בשר וחלב, יש איסור בבישולם יחד, אבל למה יהא אסור לבשל תרומה וחולין לצורך כהן.

מאשר בגיד הנשה], היו משערים זאת **בצנון וקפלוט**, [כלומר שאם צנון וקפלוט בשיעור של האיסור, היו נותנים טעם בהיתר, הרי הכל אסור, ואם לאו, הכל מותר. והסיבה ששיערו זאת בצנון וקפלוט, ולא בדברים שנותנים טעם אף כשהם מעטים מאוד, כפלפלין ותבלין, כי שיערו חכמים, שאין שום איסור שהוא נותן טעם יותר מצנון וקפלוט].

- **אולם לבסוף נפסקה הלכה², שכל שאי אפשר לברר את טעמו, הכלל הוא, שאם יש בתערובת ששים של היתר כנגד האיסור, האיסור בטל בתערובת, ואם אין בהיתר כל כך כנגד האיסור, הכל אסור.**

ירך שנמלחה כשהגיד בתוכה

לדעת רבינא – ירך שנמלחה כשהגיד בתוכה, **הרי היא כירך שנתבשלה כשהגיד בתוכה, שהיא נאסרת**, [אלא אם כן בטל טעמה כבשר בלפת], כפי שנתבאר בדף צ"ו.

ולדעת רב אחא בר רב אשי, וכן לדעת מר בר רב אשי משמו של רב אשי אביו – ירך שנמלחה כשהגיד בתוכה, **הרי היא כירך**

א. תערובת של שני מינים שונים [בטעמים].¹

כשנתערבו שני מינים שונים, שכשטעם האיסור לא בטל ברוב, ניתן להכיר זאת על ידי טעימה.

- **אם ניתן להטעים את הכל לישראל**, כדי לברר זאת, [כגון שנתערבה תרומה בחולין, שהכל מותר לכהן], **מטעימים זאת לישראל** [כהן], **ועל פיו מבררים אם טעם האיסור בטל**, והכל מותר, או שטעם האיסור קיים, וכל התערובת כדין האיסור.

- **ואם לא ניתן להטעים את הכל לישראל**, כדי לברר זאת, [כגון שנתערב בשר בחלב], מטעימים זאת לנחתום גוי, ועל פיו מבררים אם טעם האיסור בטל, והכל מותר, או שטעם האיסור קיים, והכל אסור.

ב. תערובת של שני מינים שווים [בטעמים].

כשנתערבו שני מינים שווים, לא ניתן להכיר על ידי טעימה אם טעם האיסור בטל בתערובת או שהוא קיים.

- **ותחילה היו משערים זאת בגיד וירך כבשר בלפת**, [כפי שנתבאר בדף צ"ו], **ובשאר איסורים**, [שיש בהם טעם יותר

הוספות

¹ לקמן בפרק כל הבשר, פסק הקונטרס כרבי יהודה, דמין במינו לא בטיל, מדקם ליה רבי בשיטתיה ... ורב ושמואל נמי ... ורבינו תם אומר, דכל זה אינו ראייה, דאין הלכה לא כרבי יהודה, ולא כרבי, ולא כרב ושמואל, דרבי יוחנן לית ליה הכי והלכה כרבי יוחנן לגבי רב, ... וגבי שמואל ... ורבי יהושע בן לוי נמי אית ליה ... דמין במינו נמי בטיל ... ורבי יהושע בן לוי בר סמכא הוא, והלכה כמותו בכל מקום, ואפילו לגבי רבי יוחנן ... דבסדר תנאים ואמוראים פוסק הלכה כרבי יהושע בן לוי בכל מקום ... וכן פסק בשאלות דרב אחאי, דרבא כרבי יוחנן. ומכל מקום, לא היה רבינו תם פוסק הלכה למעשה לחמץ בפסח, וכשהיו מוצאים חטה בתרגולת רותחת בפסח, היה מצריך לחשותה עד אחר הפסח ... ואף רבי יהודה גאון פסק דוקא בחמץ קאי רבא כרב, אבל בשאר איסורין הילכתא כרבי יוחנן וריש לקיש ... [תוס'].]

² לפירוש התוס', רבי יוחנן חולק על השיעור הזה, שלדעתו דווקא בגיד הנשה, שאין בו טעם כל כך, די בששים של היתר לבטלו, אבל שאר איסורים אינם בטלים בששים, אלא בשיעור גדול יותר [שלא נתפרט]. ומכל מקום ההלכה היא כדעת רבא, שכל איסורים בטלים בששים.

מדידת ששים של היתר

שנצלתה כשהגיד בתוכה, שהיא מותרת,

כפי שנתבאר בדף צ"ו.

כבר נתבאר, שכשנתערב איסור בהיתר, אם יש בהיתר ששים כנגד אחד של איסור, [כלומר שכנגד כל טיפת איסור, יש ששים טיפות של היתר], האיסור בטל בהיתר.

מליח וכבוש

לדעת שמואל, **כל מליח דינו כרותח**, [שאם מלח יחד בשר וחלב, הרי זה כמי שהרתיח יחד בשר בחלב] **וכל כבוש** [בחמוץ ותבלין] **דינו כמבושל** [שאם כבש יחד בשר וחלב, הרי זה כמי שבישלים יחד].

ובכלל ההיתר הנמדד לבטל את האיסור, הוא כל השיעור שיש ברוטב ובקיפה¹ ובחתיכות ובקדרה. [וכל שיש בכל אלו יחד כשיעור ששים כנגד האיסור, האיסור בטל].

- לכאורה יש ראייה מדברי שמואל אלו, לדברי רבינא, האומר, שירך שנמלחה כשהגיד בתוכה, נאסרת, כירך שנתבשלה כשהגיד בתוכה, שהרי מליחה נידונית כרתיחה, ולכאורה הכוונה לרתיחה של תבשיל.

ללשון ראשון – קדרה האמורה כאן, היא כל עובי הקדרה².

- אולם באמת אין מכאן ראייה לדברי רבינא, אלא לדברי רב אחא בר רב אשי, כי מתוך שחילק שמואל בין רותח למבושל, **על כרחך** רותח שאמר הוא רותח של צלי, ואם **כן מליח נידון כרותח של צלי, ולא כרותח של מבושל**, ולכן ירך שנמלחה כשהגיד בתוכה, תהא מותרת, כירך שנצלתה כשהגיד בתוכה.

וללשון שני – קדרה האמורה כאן, היא שיעור מה שבלעה הקדרה מן ההיתר, [כגון אם קודם נפילת האיסור, היה בהיתר פי ששים מן האיסור, ולאחר מכן נתמעט ההיתר מחמת בליעת הקדרה, מצרפים כל מה שנבלע בקדרה לשיעור ההיתר, והאיסור בטל], אבל אין מצרפים להיתר את כל שיעור הקדרה עצמה³.

כחל שנתבשל עם בשר של היתר

הכחל [=דד של בהמה], אסור לבשלו כמות

הוספות

¹ דק דק של בשר ותבלין המתאסף בשולי קדרה. [רשי"י].

² תימה, אם שיעור עובי הקדרה כחמישים זיתים, ונתן בה מים כשיעור עשרה זיתים, ובשל באותן המים כזית חלב, היאך יתבטל אותו כזית חלב במים, הא פשיטא שיש במים טעם חלב, [אף על פי שיש בקדרה ובמים יחד ששים זיתים]. ונראה לפרש, **דחבא מיידי כגון לדיתיה לאיסורא בעיניה, דנבלע בה בקדרה כזית חלב, והיא היתה כבר בלועה מהיתר, ואחר כך חזר ובשל היתר, דמשערינן בקדרה עצמה לבטל האיסור שנבלע בה.** [תוס'].

³ וכיון דאיפליגו לישני, ואיסורא דאורייתא היא, אזלינן לחומרא, ולא משערינן בקדרה. ועיקר הדבר, כמות שהוא בא לפנינו משערינן ליה, ולא משערינן במאי דבלעה קדרה מן ההיתר, לפי שאף מן האיסור נבלע, ונתמעט מכמות שהיה, וכדאמרינן לקמן, אטו דהיתרא בלע, דאיסורא לא בלע. [רשי"י]. [מתחילה נראה שפסק כלשון שני. ולאחר מכן נראה שמחמיר אף יותר מלשון שני, שאף את הבלוע אין לצרף. אמנם יתכן שמתחילה פסק בנידון שבסוגיה כלשון שני, וזה כשידוע כמה היה היתר וכמה היה איסור קודם הבליעה, שידוע שקודם שנתערבו היה בהיתר ששים כנגד האיסור. אבל כשאין ידוע כמה היה קודם הבליעה, אין להתיר כלום מחמת הבליעה אלא כמות שהוא בא לפנינו משערינן ליה. ויל"ע בדבר].

דרב משרשיא].

ביצה של איסור שנתבשלה עם היתר

ביצה של עוף, כל זמן שלא נוצר בה אפרוח, אינה נותנת טעם בקדרה אלא כמים בעלמא, ולכן אפילו אם היתה הביצה של עוף טמא³, ונתערבה בתבשיל של היתר שאין בו ששים של היתר כנגדה, הכל מותר [חוץ ממנה].

אבל ביצה שיש בה אפרוח⁴, בשרו נותן טעם בקדרה, ומאחר שבכל אופן שיש בה אפרוח, [בין של עוף טמא, ובין של עוף טהור], הוא אסור כדין נבלה, כשנתבשלה עם דבר היתר, כל זמן שאין בהיתר ששים כנגדה, הכל אסור, ורק כשיש בהיתר ששים כנגדה, ההיתר מותר.

דף צח

הוא כזיתא תרבא דנפל בדיקולא⁵ דבשרא

כזית חלב נפל לתוך סיר גדול של בשר, ורצה

שהוא, משום שמעורב בו חלב, [ואף על פי שמהתורה לא נאסר החלב לבשלו עם הבשר אלא כשיצא מהבהמה בחייה, חכמים אסרו לבשל חלב עם בשר אף כשיצא החלב אחר מותה].

וכשנתבשל הכחל האסור עם שאר חתיכות בשר המותרות, מאחר שאין הכחל אסור אלא מחמת החלב שבו, אבל בשר הכחל עצמו באמת מותר, כל זמן שיש בבשר ההיתר יחד עם בשר הכחל¹, ששים כנגד הכחל, לא נאסר בשר ההיתר, שלעניין זה, בשר הכחל מצטרף לבשר ההיתר, לבטל את טעם החלב מבשר ההיתר. [אלו דברי רב נחמן].

ומכל מקום רק שאר הבשר שהיה מותר, לא נאסר מחמת החלב שבכחל, אבל הכחל עצמו, שכבר נאסר לבשלו, לא הותר על ידי ריבוי הבשר של היתר, אלא הוא עצמו אסור², כי החלב שבו קיבל טעם בשר. ולכן אף אחר שנתבשל עם חתיכות של היתר, אם שוב ייפול לקדרה אחרת של היתר, [שאינו בה עמו ששים חתיכות של היתר], הוא אוסר אותה כבתחילה. [אלו דברי רבי יצחק בריה

הוספות

¹ ואם תאמר, כיון דכחל עצמו אסור כדאמרין בסמוך, אם כן נימא, חתיכה עצמה נעשה נבלה, וליבעי ששים לבד מכחל. ויש לומר, דהאי דאסור, לאו משום שיהא טעם חלב בכחל יותר מבשאר בשר, אלא לפי שיש בו גומות, והחלב כנוס לתוכו, ויש באותו חלב טעם בשר, ואי אפשר להפרישו מן הכחל, מאחר שנתבשל, דתו לא מהניא ליה קריעה. [תוס'].]

² ואם תאמר, ומה טעם הכחל עצמו אסור, והלא כל החלב הכנוס לתוכו בגומות נבלט לחוץ ונתפשט ונבלט בשוה לכל החתיכות ... ויש לומר, לפי שמתחלת בשולו קודם שיצא החלב לגמרי, נאסר החלב שבכחל מפני טעם הבשר שבו, ואז לא היה יכול לצאת בקריעה, הילכך אף לאחר שנגמר בישולו, שכבר יצא כולו, תו לא לישתרי, דאפשר לסוחטו אסור. ואפילו למאן דאמר, אפשר לסוחטו מותר, הכא גורינן שמא יאכלנו קודם שיצא כולו ... [תוס'].]

³ ונראה דטמאה שהיא קלופה, אפשר דאסורה. ובירושלמי גבי גיעולי ביצים משמע דיש חילוק בין קלופות לשאין קלופות, ושמן לענין זה נמי יש חילוק. והא דלא משני הכא הא בקלופה הא בשאינה קלופה, משום דסתם ביצים מבשלים אותן בקליפתן.

⁴ והוא הדין בנמצא בה דם, דשדא תיכלא בכולה. [תוס'].]

⁵ בערוך חברו בהדי היא נימא דיקולא שפיל פירוש קלחא [=סל שהנשים נושאות על ראשן], וכתוב בתשובת הגאונים דהכי קאמר דנפל ליוורה גדולה שיש בה שיעור דיקולא. וקשה ... ובקונטרס פירש דיקולא קלחא, וקלחת הוא כלי שמבשלין בו בשר ... ואפשר דקרי ליה דיקולא, משום הרתיחות שעולות בתוכו שנקראים דיקולי ... [תוס']. ורבינו אפרים עליו השלום [מפרש] ... דיקולא הוא סל מלא חתיכות של בשר רותח. [תוס' בדף ק].]

תאכלו¹, המלמד, שאף מעט מהחלב אסור לאכול].

שיעור ההיתר לבטל טעם ביצה של איסור

לדברי רב שמן בר אבא, אמר רב אידי בר אידי¹ בר גרשם, אמר לוי בר פרטא, אמר רבי נחום, אמר רבי ברייסי, משום זקן אחד ורבי יעקב שמייה, **דבי נשיאה אמרו** – ביצה, **בששים אסורה**. בששים ואחת, מותרת.

אמר לו רבי זירא לרב שמן בר אבא – כשאתה אומר **כן וסותם**, השומעים סבורים, שהיתר ביצה בששים ואחת, הוא בששים של היתר, שיחד עם הביצה האסורה הם ששים ואחת, ומטעה את השומעים, שהרי שני גדולי הדור, רבי יעקב בר אידי, ורבי שמואל בר נחמני, כשנשאלו מה השיעור לבטל טעם ביצה של איסור, אמרו משמו של רבי יהושע בן לוי, שביצה בששים אסורה, בששים ואחת מותרת, והוסיפו, **שיש להם ספק בדבר**, האם הכוונה לששים של היתר, שיחד עמה זה ששים ואחת, או לששים ואחת של היתר, שיחד עמה זה ששים ושתיים. [ומאחר שיש ספק יש להחמיר].

ולדברי רבי חלבו אמר רב הונא – כשיש ששים של היתר כנגד ביצה אחת של איסור, [שהכל יחד ששים ואחת], הכל אסור. **ורק כשיש ששים ואחד של היתר כנגד ביצה של איסור**, [שהכל יחד ששים ושתיים], הטעם האסור בטל ברוב והוא מותר.

רב אשי להתיר את הכל, אף על פי שהיתר שבתוך הסיר לא היה פי ששים כנגד החלב, כי רצה לצרף להיתר, את מה שנבלע ממנו בתוך דפנות הסיר, שיחד עמו יש בהיתר ששים פעם כנגד האיסור.

אולם התלמידים הקשו על כך, וכי הסיר בלע רק מההיתר ולא מן האיסור, הלא אם יש לצרף להיתר מה שנבלע מן ההיתר, כמו כן יש לצרף לאיסור מה שנבלע מן האיסור. ולכן אין לשער כלל במה שנבלע, אלא כמו שאנו רואים.

ההוא פלגא דזיתא דתרבא

דנפל בדיקולא דבשרא

כחצי זית חלב נפל לתוך סיר גדול של בשר, ורצה מר בר רב אשי להתיר את הכל, אף על פי שלא היה היתר כנגד האיסור אלא שלושים פעמים, משום שהאיסור הוא בשיעור מועט של כחצי זית, והיה סבור שאיסור מועט כזה אין צריך ששים כדי לבטלו.

אולם אביו אמר לו, שאפילו בדבר שאיסורו מדברי חכמים, אין לזלזל בביטולו, ואין להתיר אלא כשיש בהיתר פי ששים מהאיסור. **וכל שכן בזה, שאסור מהתורה, כדעת רבי יוחנן**, האומר, שחצי שיעור אסור מן התורה, [כלומר אף על פי שאין חיוב מלקות אלא באכילת כזית של חלב, גם האוכל חלב בפחות מהשיעור הזה, עובר באיסור תורה, אלא שפטור ממלקות, ודבר זה למד מהריבוי, "כֹּל חֶלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֹז לֹא

¹ הוספות

¹ מצנינו כאן אמורא, ששמו כשם אביו, ושמו נולד אחר מות אביו.

של היתר כדי לבטל] ואף אני [אצריך ששים של היתר ולכן] מאחר שאין בהיתר אלא פי ארבעים ושלושה מן האיסור, הרי זה אסור.

ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא

אחד בא לפני רבי חייא, ושאלו על תבשיל של היתר שלו, שנפל בו איסור. אמר לו רבי חייא, הלא אין כאן שלושים של היתר כנגד האיסור, ואם כן בוודאי יש לאסור.

- ומתחילה רצו ללמוד מדבריו, שאם היה בהיתר פי שלושים מהאיסור, היה מתיר.

- אולם רבי חנינא ביאר דבריו באופן אחר, שכוונתו לומר, הלא אפילו שיעור של שלושים, שהוא שיעור מועט של היתר, ניכר לכל שאין בהיתר כנגד האיסור, ואם כן, איך עלה על דעתך לשאול, אם הדבר אסור או לא, הלא ברור לכל שהוא אסור.

בישול הזרוע של איל הנזיר

נאמר בעניין איל השלמים של הנזיר, "וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזֶּרַע בְּשֶׁלֶחַ מִן הָאֵיל וְחִלַּת מִצָּה אֶחָת מִן הַסֵּל וַיִּקַּח מִצָּה אֶחָד וַיִּתֵּן עַל פְּפֵי הַנְּזִיר אַחַר הַתְּגַלְחוֹת אֶת נְזָרוֹ. וַיִּהְיֶה אוֹתָם הַכֹּהֵן תִּנְנֹפֶה לְפָנָיו הִ' קֹדֶשׁ הוּא לִכְהֵן עַל חֲזָה הַתְּנִיפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתָּה הַנְּזִיר יְיָ".

< לשון ראשון :

לדעת תנא קמא¹ – תחילה חותכים את הזרוע מן האיל, [שנאמר, "הַזֶּרַע בְּשֶׁלֶחַ", וּלְדַבְּרֵי תַנָּא קַמָּא מִשְׁמַעוֹת הַמִּילָה "בְּשֶׁלֶחַ"

ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל בר רבי

לפירוש ראשון – אחד שאל את רבן גמליאל בן רבי, מה דין תבשיל שנפל לתוכו כחצי זית של איסור. ואמר לו רבן גמליאל, **אבי רבי התיר, כשנפל כחצי זית להיתר שהוא פי ארבעים ושבע ממנו**, [ולא הצריך ששים של היתר כדי לבטל], ואף אני [לא אצריך ששים של היתר, ולכן] אף שאין בהיתר אלא פי ארבעים וחמישה מן האיסור, הרי זה מותר.

ולפירוש שני – אחד שאל את רבן גמליאל בן רבי, מה דין תבשיל שנפל לתוכו כזית של איסור. ואמר לו רבן גמליאל, **אבי רבי לא התיר, כשנפל כזית להיתר שהוא פי ארבעים ושבע ממנו**, [כי הצריך ששים של היתר כדי לבטל], ואף אני [אצריך ששים של היתר, ולכן], מאחר שאין בהיתר אלא פי ארבעים וחמישה מן האיסור, הרי זה אסור.

ההוא דאתא לקמיה דרבי שמעון בר רבי

לפירוש ראשון – אחד שאל את רבי שמעון בן רבי, מה דין תבשיל שנפל לתוכו כחצי זית של איסור. וענה לו רבי שמעון, **אבי רבי התיר, כשנפל כחצי זית להיתר, שהוא פי ארבעים וחמישה ממנו**, [ולא הצריך ששים של היתר כדי לבטל], ואף אני [לא אצריך ששים של היתר, ולכן], אף שאין בהיתר אלא פי ארבעים ושלושה מן האיסור, הרי זה מותר.

ולפירוש שני – אחד שאל את רבי שמעון בן רבי, מה דין תבשיל שנפל לתוכו כזית של איסור. וענה לו רבי שמעון, **אבי רבי, לא התיר כשנפל כזית להיתר שהוא פי ארבעים וחמישה ממנו** [כי הצריך ששים

הוספות

¹ לפירוש התוס' כן דעת רבי שמעון בן יוחאי.

הזרוע משאר האיל.

ביטול איסור בהיתר

מתוך מה שנתבאר, שלכל הדעות, [חוץ מדעת תנא קמא ללשון שני], הזרוע של איל הנזיר, [הנאכלת לכהנים בלבד], מתבטלת יחד עם גוף הנזיר, [הנאכל לבעלים ישראלים], ואף על פי כן לא נאסר בשר האיל לישראל, יש ללמוד, שכשאיסור מתבטל עם היתר, והאיסור הוא בשיעור זרוע האיל, וההיתר הוא בשיעור גוף האיל, אין האיסור המועט אוסר את ההיתר.²

לדברי רבי חייה בר אבא אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא – יש ללמוד מכאן שכל איסורים שבתורה בטלים בששים של היתר, שכן יש להשוות כל תערובת איסור והיתר, לזרוע האיל וגוף איל, כשהם שלמים עם העצמות שבהם, וגוף האיל עם העצמות שבו, הוא ששים פעם מזרוע האיל עם העצם שבו.

ולדברי רבי שמואל בר רב יצחק כך אמר רב אסי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא – כל איסורים שבתורה בטלים במאה של היתר. שכן יש להשוות כל תערובת איסור והיתר, לזרוע האיל וגוף איל, בלא העצמות שבהם³, ובשר האיל בלא העצמות שבו, הוא מאה פעמים מבשר הזרוע בלא העצם שבו.⁴

היא שלמה, כלומר בפני עצמה], **ואחר כך מבשלים אותם יחד**, [שנאמר, "וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזֶּרֶעַ בְּשֶׁלֶה מִן הָאֵיל", ופשטות הכתוב היא, שרק אחר הבישול לוקחים את הזרוע מן האיל, ואם כן נתבטלו יחד].

ולדעת רבי שמעון בן יוחאי¹ – **תחילה מבשלים את האיל בשלמות, ואחר כך חותכים ממנו את הזרוע**, [שנאמר, "וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזֶּרֶעַ בְּשֶׁלֶה מִן הָאֵיל", ולדברי רבי שמעון, משמעות הכתוב היא, שנתבטלה הזרוע מחוברת לאיל, ואחר כך נלקחת ממנו].

< ולשון שני :

לדברי הכל, חותכים את הזרוע מן האיל קודם הבישול, שנאמר, "הַזֶּרֶעַ בְּשֶׁלֶה", שמשמע שבשעת הבישול היא בפני עצמה.

לדעת תנא קמא – אחר חיתוך הזרוע מן האיל, **מבשל את הזרוע בנפרד לגמרי מגוף האיל**, שנאמר, "הַזֶּרֶעַ בְּשֶׁלֶה", ולדעת תנא קמא, הכוונה לכך שהיא מתבטלת באופן שהבישול כולו נשלם בה, בלא דברים אחרים עמה.

ולדעת רבי שמעון – אחר חיתוך הזרוע מן האיל, **מבשל אותם יחד**, שנאמר "וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזֶּרֶעַ בְּשֶׁלֶה מִן הָאֵיל" ומשמעות הכתוב שנתבטלו יחד ואחר כך נפדרה

הוספות

¹ לפירושו התוס' כן דעת תנא קמא.

² לאו דרשא גמורה היא למילף מינה ... אלא בששים ומאה קבלה היתה בידם ואסמכוה אהאי קרא, ומכל מקום פריך שפיר מהא דתניא זהו היתר הבא מכלל איסור, דמשמע שיש כאן היתר דבעלמא אסור כיוצא בו. [תוס'].

³ עצם לא בעיא לשעוריה דהא לא פליט טעמא מינה. [רשי"י].

⁴ בזרוע יש עצם הרבה ובשר מועט שהכתף אינו בכלל זרוע. [רשי"י].

ובשאר מקומות הדומים לו בשיעור האיסור וההיתר, אין הדין כן, והדבר נאסר, הוא כדעת רבי יהודה, האומר, שמין במינו אינו בטל, [כלומר, כשהאיסור וההיתר הם מין אחד, כגון בשר איסור ובשר היתר, אפילו האיסור מועט מאד, לעולם אינו בטל בהיתר, ודבר זה למד מהכתוב בעניין קרבנות יום הכיפורים, "וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשְּׂעִיר", המלמד, שאחר שעירבו את דם הפר ודם השעיר, אין אחד מהם בטל, אף על פי שדם הפר מרובה מדם השעיר].

ולעניין זה, דין איל נזיר יוצא מן הכלל, שאף על פי שהזרוע היא ממינו של האיל, אינה אוסרת אותו, [ואין לומר, שמכאן נלמד, שבכל מקום, אף מין במינו אינו בטל, כי דין איל נזיר חידוש הוא, שהתירה בו תורה דבר האסור בשאר מקומות, לבטל איסור לכתחילה, ומאחר שגילתה בו תורה שהוא קל משאר מקומות, אין ללמוד ממנו למקומות אחרים דברים קלים שבו, ולכן יש ללמוד מדין דם השעיר שמין במינו אינו בטל, ולא ללמוד מדין איל נזיר שמין במינו בטל].

ומכל מקום, אחר שנתחדש לעניין איל נזיר, שהאיסור בטל במאה או בששים [לעניין מין במינו], יש ללמוד מכאן, שגם בתערובת של שני מינים שונים, שבהם מודה רבי יהודה שהאיסור המועט בטל, לא יתבטל האיסור אלא בששים או במאה, ולא ברוב רגיל, [שכן לעניין חומרות הלמודות מכאן אין לומר חידוש יש בו ואין ללמוד ממנו כי החידוש שיש בו הוא להקל ולכן אין ללמוד ממנו דברים קלים שבו אבל דברים חמורים שבו יש ללמוד ממנו].

ב. [תירוץ רבא] "זהו היתר הבא מכלל

רש"י מפרש, שביטול איסור בששים או במאה האמור כאן, הוא כשאינן האיסור נותן טעם בהיתר, או כשאי אפשר לברר אם הוא נותן בו טעם, אבל כשהאיסור נותן טעם בהיתר, לדברי הכל אינו בטל, אף כשיש בהיתר הרבה יותר.

ותוס' מפרשים, שביטול איסור האמור כאן, הוא כשהאיסור נותן טעם בהיתר, אבל כשאינו נותן טעם בהיתר, הוא בטל אף כשיש בהיתר פחות מששים כנגדו.

זהו היתר הבא מכלל איסור

נתבאר שמתוך הדין האמור באיל הנזיר שאינו נאסר מחמת הזרוע המתבשלת עמו למדנו שגם בשאר מקומות כשהאיסור וההיתר בשיעור הזרוע והאיל אין ההיתר נאסר מחמת האיסור.

אולם בברייתא נאמר על הדין הזה, האמור באיל הנזיר, "זהו היתר הבא מכלל איסור", ומשמע, שדווקא בו נאמר היתר בדבר, אבל בשאר מקומות, אין להיתר, כשיש איסור והיתר בשיעור הזרוע והאיל, ואם כן, יש לבאר, כיצד למדו חכמים מהדין הזה, להיתר בשאר מקומות¹.

א. [תירוץ אביי] "זהו היתר הבא מכלל איסור", נשנה כדעת רבי יהודה, האומר, מין במינו אינו בטל.

לדברי אביי, מה ששנינו, "זהו היתר הבא מכלל איסור", משמע מזה, שדין איל נזיר, שאינו נאסר מחמת הזרוע, יוצא מהכלל,

¹ ואם תאמר, ומאי קושיא, דילמא היינו דוקא לענין שאין מבטלין איסור לכתחילה, והכא שרי. ויש לומר, דלשון זהו היתר הבא מכלל איסור, משמע, מכלל דבר האסור לאכילה. [תוס'].

איסור", נאמר לעניין טעם כעיקר, שבלע].

שבקדשים אסור וכאן מותר.

ומכל מקום, אחר שנתחדש לעניין איל נזיר, שהאיסור בטל במאה או בששים [לעניין מין במינו], יש ללמוד מכאן, שבתערובת איסור והיתר של חולין, שבהם מודה האיסור המועט בטל², לא יתבטל האיסור אלא בששים או במאה, ולא ברוב רגיל, [שכן לעניין חומרות הלמודות מכאן אין לומר חידוש יש בו ואין ללמוד ממנו כי החידוש שיש בו הוא להקל ולכן אין ללמוד ממנו דברים קלים שבו אבל דברים חמורים שבו יש ללמוד ממנו].

דף צט

ג. [תירוץ רבינא] "זהו היתר הבא מכלל איסור", נאמר לעניין מקום חתך, שבשאר מקומות אסור וכאן מותר.

לדברי רבינא, מה ששנינו, "זהו היתר הבא מכלל איסור", שמשמע מזה, שדין איל נזיר, שאינו נאסר מחמת הזרוע, יוצא מהכלל, ובשאר מקומות הדומים לו בשיעור האיסור וההיתר, אין הדין כן, והדבר נאסר, הוא משום שבשאר מקומות, כשיש איסור והיתר מחוברים אף שההיתר אינו נאסר מחמת האיסור מקום חיבורם נאסר [כגון עובר שהוציא ידו לחוץ שמקום החיבור אסור כמו היד].

ולעניין זה, דין איל נזיר יוצא מן הכלל, שאף

לדברי רבא, מה ששנינו, "זהו היתר הבא מכלל איסור", שמשמע מזה, שדין איל נזיר, שאינו נאסר מחמת הזרוע, יוצא מהכלל, ובשאר מקומות הדומים לו בשיעור האיסור וההיתר, אין הדין כן, והדבר נאסר, הוא משום שבשאר מקומות שנתערבו קדשים זה בזה לעולם דין התערובת כדין הקדשים החמורים והאסורים יותר, [שנאמר בחטאת "כל אֶשֶׁר יִגַע בְּבֶשֶׂרָה יִקְדָּשׁ" ללמד שכל מה שבלע טעם מהחטאת נעשה כחטאת אם פסולה היא יפסל הבולע ואם כשרה יאכל הבולע כחטאת¹, כלומר ליום ולילה, לזכרי כהונה, לפנים מן הקלעים, ואפילו הוא שלמים הנאכלים לשני ימים לכל ישראל בכל העיר].

ולעניין זה, דין איל נזיר יוצא מן הכלל, שאף על פי שהזרוע היא ממינו של האיל, והם קדשים, אין הזרוע אוסרת את האיל, [ואין לומר, שמכאן נלמד שבכל מקום אף בקדשים אין הבולע נאסר כמו ממה שבלע, כי דין איל נזיר חידוש הוא, שהתירה בו תורה דבר האסור בשאר מקומות, לבטל איסור לכתחילה, ומאחר שגילתה בו תורה שהוא קל משאר מקומות, אין ללמוד ממנו למקומות אחרים דברים קלים שבו, ולכן יש ללמוד מהאמור בעניין חטאת שבקדשים הבולע נאסר כמו מה שבלע, ולא ללמוד מדין איל נזיר שאין הבולע נאסר כמו מה

הוספות

¹ רבינו חננאל גריס תאכל כחמור שבהן, משמע דאיכא חומרא בשלמים דליכא בחטאת, כגון בשביל שלמים דאתמול בקדירה דחטאת דהיום, דרמינן עלייהו חומרא דחטאת, לאסור לזרים לנשים ולעבדים, וחומרא דשלמים שאין נאכלין אלא עד הלילה, וחטאת של היום זמן אכילתה עד למחר. [תוס'].]

² ורבא לית ליה טעם כעיקר בחולין, כדמרש ואזיל, מדאורייתא ברובא בטיל, אלא מדרבנן. והכי נמי שמעינן ליה לרבי יוחנן במסכת עבודה זרה, כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו, והא דילפינן ליה בפסחים, מנזיר ומשרת, ליתן טעם כעיקר, סבירא להו אמוראי בתראי דאסמכתא בעלמא הוא, ולא מילף הוא, דהוה להו נזיר וגיעולי עובדי כוכבים שני כתובים הבאים כאחד, אי נמי גיעולי עובדי כוכבים חדוש הוא, כדאמרינן התם, ומשרת להיתר מצטרף לאיסור. [רש"י].

על פי שהזרוע האסורה מחוברת באיל מקום חיבורם מותר¹.
אין התרומה בטלה אלא בהתקיים שני תנאים (א) אין התרומה נותנת טעם בחולין. (ב) יש בחולין מאה פעמים כנגד התרומה.

תרומה שנתערבה בחולין

ב. מי בשאינו מינו.

כשנתערבה תרומה בחולין, מין בשאינו מינו, כגון שחימצו עיסת חיטים של חולין בשאור שעורים של תרומה, או שתיבלו תבשיל של חולין בתבלין של תרומה, או שעירבו תרומה בחולין ממין אחר.

- **כשהתרומה נותנת טעם בחולין**, התרומה אינה בטלה, **והתערובת אסורה** כתרומה, **אפילו יש בחולין מאה פעמים כנגד התרומה**.

- **וכשהתרומה אינה נותנת טעם בחולין**, היא בטלה, **והתערובת מותרת**. **לדברי רב שמואל בר רב יצחק**, כשיהיה בחולין מאה פעמים כנגד התרומה. **ולדברי רבי חייה בר אבא**, אף כשיהיה בחולין רק ששים פעמים כנגד התרומה³.

א. מין במינו.

כשנתערבה תרומה בחולין מין במינו כגון שחימצו עיסת חיטים של חולין בשאור חיטים של תרומה, או שתיבלו תבשיל של חולין בתבלין של תרומה, או שעירבו תרומה בחולין מאותו מין.

- **כשהתרומה נותנת טעם בחולין**, התרומה אינה בטלה, **והתערובת אסורה כתרומה**, **אפילו יש בחולין יותר ממאה פעמים כנגד התרומה**².

- **וכשאין בחולין מאה פעמים כנגד התרומה**, התרומה אינה בטלה, **והתערובת אסורה**, **אפילו אין התרומה נותנת טעם בחולין**.

< ואם כן כשהתערובת היא של אותו מין

הוספות

¹ ונראה דשאר קדשים, כגון חזה ושוק ואימורין שרי נמי מקום חתך שלהם, דהא לא אשכחן קרא בזרוע בשלה יותר מבשאר קדשים, ואי ילפי בהו מעובר דאסור מקום חתך, בזרוע בשלה נמי ליתסר, אלא בכלול לא אסר הכתוב מקום חתך, דזרוע בשלה וחזה ושוק ואימורים צוה הכתוב להסיר, ולא מקום חתך. והא דקאמר הכא, דבעלמא אסור, היינו באבר שיצא לחוץ, והכא שרי בכל הקדשים, ולכך לא פריך הכא מצי חזית דגמרת כו', כדפריך אינק. [תוס'].

² שנתרומה דינה לבטל בכך, דנפקא לן בספרי מקראי, מכל חלבו את מקדשו ממנו, שאם נפל בתוכו הרי הוא מקדשו, ובתרומת מעשר משתעי קרא, שהיא אחד ממאה, וקאמר, שאם חזרה לתוך התשעים ותשעה, מקדשתו, מכאן אמרו, תרומה במאה עם האסור אסורה, במאה והיא מותרת, והכא, כיון דנותנת טעם, אף על פי שיש כאן היתר כדי לבטל איסור, אסור, דטעמא לא בטיל. [רש"י].

³ אף על פי שאין כאן מאה של היתר כדי לבטל, מותר, דכי בעינן אחד ממאה, היכא דאיסורא בעיניה הוא, כגון חטין בחטין, או כל דבר שלא נתבשל, אבל הכא דליתיה בעיניה, לא בעינן אחד ומאה הרי להקל. [רש"י]. **פירש בקונטרס**, **וכי בעינן מאה ואחד**, **היינו היכא דאיסור בעיניה**, אבל הכא דליתיה בעיניה לא בעינן מאה ואחד, אלמא צריל לומר לפירושו, דהכא מיירי כגון שהסיר הגריסים מתוך העדשים, דאי אפשר להסירם, שאינו מכירן, ואיכא ממשות האיסור, היה צריך מאה ואחד. וקשה לפירושו, אמאי נקט רישא שאור של חטים שנפל לתוך עיסה של חטין, דהוי מין במינו, אפילו בשלא במינו נמי בעינן מאה ואחד, היכא דאיתיה לאיסור בעיניה. ויש לומר, דנקט מין במינו, דאפילו הסיר אחרי כן השאור, בעינן מאה ואחד לבטל, אבל שלא במינו, לא בעינן. **ונראה**, **דאין צריך לדחוק כן**, **דשאינו מינו בטל בששים כשאר איסורין**, **אפילו איתיה לאיסורא בעיניה**, **כיון דאינו מכירו**, **ובמינו הוא דבעינן מאה ואחד**, דהא דדרשינן בספרי את מקדשו ממנו, ממנו שנפל לתוכו הרי הוא מקדשו, במינו כתיב. [תוס'].

[לדעת משנתנו, השאר מותר, רק כשיש בתערובת לבטל את טעם הגיד. ולפי ההלכה, בכל אופן השאר מותר, כי אין בגידים בנותן טעם].

ואם אינו מכיר את הגיד, כל הגידים שבתערובת אסורים מספק, שמא זהו גיד הנשה, ואינו בטל ברוב גידים של היתר, כי הוא נחשב לבריה³, ובריה אינה בטלה⁴.

דף ק

חתיכה של איסור [כגון בשר נבלה או דג טמא] **שנתבשלה עם חתיכות של היתר**

בזמן שמכיר את החתיכה האסורה שבתערובת, מוציא אותה מהתערובת, והשאר מותר, כשיש בתערובת חתיכות של היתר, בשיעור שיש בו, כדי לבטל את טעם החתיכה האסורה.

ואם אינו מכיר את החתיכה האסורה, כל החתיכות שבתערובת אסורות מספק, שמא זו החתיכה האסורה, ואינה בטלה ברוב החתיכות של היתר, כי חתיכה של בשר מאחר שראויה היא להתכבד בה לפני

דברים שנותנים טעם

אף כשהם מועטים ביותר

נתבאר שכשנתערב שאור של תרומה בעיסה של חולין מין במינו, אם התרומה נותנת טעם בחולין, הכל נידון כתרומה, אף כשיש בחולין מאה ואחת פעמים כנגד התרומה, והטעם לכך, כי שאור חימוצו קשה ונותן טעם אף כשהוא מועט.

וכן מצינו דברים נוספים שנותנים טעם בתערובת, אף כשהם מועטים, כמו ששינו, שרביעית הלוג של ציר טמא, שנתערב בשני סאים של ציר טהור, אוסר את התערובת, אף על פי שיש בסאתים 192 רביעיות הלוג¹. [ודין זה אמרו רבי יהודה, ואף שלדעתו מין במינו אינו בטל, ציר בטל בשיעור של 192, כי אינו אלא זיעה בעלמא²].

דעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, המובאת כאן בגמרא, נכתבה לעיל בסוף דף צ"ו.

גיד הנשה שנתבשל עם גידים של היתר

בזמן שמכיר את גיד הנשה בתערובת, מוציא אותו מהתערובת, והשאר מותר.

הוספות

¹ [סאה = 6 קבין]. [קב = 4 לוג]. נמצא [שני סאים = 12 קבין = 48 לוגין = 192 רביעיות הלוג].

² פירוש, לא אסור אלא מדרבנן. ומיהו ציר שרצים אסור דאורייתא, דתניא בהעור והרוטב, הטמאים, לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן, ודרשא גמורה היא... אף על גב דבתורת כהנים דריש נמי גבי דגים, שקץ, לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן, אסמכתא בעלמא היא... [תוס'].

³ שאסור מתחילת ברייתו. [עיין להלן בדף ק"ב].

⁴ אפילו באלף לא בטיל, וכן חתיכה הראויה להתכבד, לא בטלה כדאמר הכא, והיאכא דפירש חד מינייהו נמי אסור, גזירה שמא יקח מן הקבוע, כיון שאין האיסור ניכר... ודבר שאינו לא בריה ולא חתיכה הראויה להתכבד בטל ברוב, ואפילו איסור מדרבנן ליכא, כדמשמע הכא, ומיהו שמא לחד גברא היה אסור [לאכול הכל כי ודאי אוכל איסור]. [תוס'].

בחתיכה אחת ממנו.

- לדברי אבוי, הדבר יתכן, כשמתחילה היה רק שתי חתיכות², אחת של איסור ואחת של היתר, ואז בלעה החתיכה של היתר טעם של איסור, ולדעת רב, נעשית חתיכה של היתר כנבלה, ומעתה, אף אם יוציאו את החתיכה הראשונה האסורה מתחילה, ויכניסו חתיכות אחרות של היתר עם זו שנאסרה מחמת הראשונה, זו השנייה, חוזרת ואוסרת את כולן. וזה כדעת רבי יהודה, האומר, שמין במינו אינו בטל, ולכן החתיכה הזו שהיא ממין החתיכות של ההיתר, אוסרת את כולן, וטעמה אינו בטל בהן, ונמצא שכל החתיכות נאסרו, אף שלא היו יחד עם החתיכה האסורה הראשונה, ולא נתנה בהם היא עצמה טעם.

- ולדברי רבא, הדבר יתכן, אף כשלא סלקו את החתיכה הראשונה קודם נתינת שאר החתיכות, ובאופן שברוטב עצמו יש ששים פעם כנגד החתיכה הראשונה, אבל אין בו ששים פעם כנגד שתי החתיכות, אולם אם יצרפו לרוטב המותר את כל החתיכות של ההיתר, יש בכל ההיתר ששים פעם כנגד שתי החתיכות האסורות. ואף על פי כן כל הרוטב נאסר, כי כשיש מין [חתיכת בשר של איסור], ומינו [חתיכת בשר של היתר], ודבר

אורחים חשובה היא ואינה בטלה¹. [כן צריך לומר לדעת האומרים שאין בטל אלא דבר חשוב, שלעולם אין מוכרים אותו באומד, אלא במניין. אבל לדעת האומרים, שכל דבר שפעמים מוכרים אותו במניין, חשוב הוא ואינו בטל בתערובת, גם חתיכה פעמים נמכרת במניין, ומשום כך אינה בטלה]. והרוטב, שמעורב בו טעם החתיכה האסורה, וטעם החתיכות המותרות, מותר, כשיש בתערובת חתיכות של היתר, בשיעור שיש בו כדי לבטל את טעם החתיכה האסורה.

מה מצטרף לבטל את חתיכת האיסור

< דרש רבה בר בר חנה חתיכה של נבלה או של דג טמא, אינה אוסרת את התבשיל בפליטתה, אלא כשתתן טעם ברוטב, ובקיפה, ובחתיכות, כלומר אינה אוסרת, אלא אם כן, ברוטב ובקיפה ובחתיכות יחד, אין שיעור לבטל טעמה, אבל אם בצירוף כל אלו יחד יש שיעור לבטל טעמה, אף שבכל אחד מהם בפני עצמו אין שיעור כדי לבטל טעמה, אינה אוסרת, [אלא שיש להוציא אותה עצמה מהתבשיל].

< ורב לימד, שפעמים החתיכה יכולה לאסור את כל התבשיל בפליטתה, אף על פי שלא נתנה טעם בכל התבשיל, אלא

הוספות

¹ ואם תאמר, אם כן אמאי אמר בפרק הערל, דחתיכה של חטאת טמאה, במאה של חטאות טהורות, תעלה. [ואין לומר שאני חתיכה דנבלה דראויה להתכבד לפני אורחין עובדי כוכבים, אבל של חטאת טמאה אסור בהנאה. דהא חתיכת בשר בחלב תנן דלא בטלה, אף על גב דאסור בהנאה, כדקאמר התם]. ויש לומר, דכל דבר הראוי להתכבד אם היה מתבטל, חשיב, ולא בטיל, אבל בהערל, אפילו תתבטל בחטאות טהורות, אינה ראויה אלא לכהנים, ולא חשיבא, דכהנים אין מחזיקין טובה זה לזה, שכולן שוין, דלכל בני אהרן תהיה איש כאחיו כתיב, אבל של חטאת בשל חולין קאמר התם דלא תעלה. [תוס'].]

² כן פירש בקונטרס ... וקשה לפירושו ... אלא יש לומר, דמייירי כגון שיש חתיכה של היתר כולה חוץ לרוטב, וחתיכת נבלה מונחת עליה חוץ לרוטב, ונעשת חתיכת היתר נבלה לפי שבולעת טעם נבלה, דאין בהן ששים לבטל הטעם, ואחרי כן כשמנער הקדרה, אוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה. [תוס'].]

לדעתו יש בגידים טעם, יש באכילת גיד הנשה של בהמה טמאה, איסור של אכילת בשר בהמה טמאה. ואם לדעתו אין בגידים טעם, כדעת רבי שמעון, אם כן גם לדעתו אין באכילת גיד הנשה של בהמה טמאה שום איסור.

וכן לדעת רבי שמעון בברייתא – איסור גיד הנשה אינו נוהג

ולדעת רבי יהודה [במשנה ובברייתא] – **איסור גיד הנשה נוהג גם בבהמה טמאה**, שנאמר בכתוב, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הפרך עד היום הזה כי נגע בכף פרך יעקב בגיד הנשה", הרי שנאסר הגיד לבני יעקב קודם מתן תורה, ובאותה שעה כל הבהמות היו מותרות להם באכילה, שלא נאסרו עד מתן תורה, ובכל מה שהיה מותר להם באכילה נאסרו לאכול את גיד הנשה, ובכלל זה הבהמות שאסרה תורה באכילה בזמן מתן תורה, ונמצא, **שהאוכל גיד הנשה של בהמה טמאה חייב שתים, אחת משום גיד הנשה, ואחת משום בהמה טמאה**. [אולם לדברי חכמים, לא נאסר גיד הנשה לבני יעקב, אלא בשעת מתן תורה, וכשניתנה תורה, נכתב טעם האיסור במקום המעשה, שהוא טעם האיסור, אבל האיסור לא ניתן אז, אלא בזמן מתן תורה. וראיה לכך, שנאמר בכתוב, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", ובאותה שעה עדיין לא נקראו "בני ישראל" אלא "בני יעקב" שכן לא נקרא יעקב בשם ישראל אלא לאחר אותו מעשה, ואם כן, ודאי כוונת הכתוב לבני ישראל במתן תורה, ולא

אחר [רוטב של היתר], מאחר שמין במינו אינו בטל, רק מה שאינו מינו עומד לבטלו, ונמצא שהרוטב בלבד בא לבטל את חתיכות האיסור, ואם כן, אם הרוטב היה בא לבטל רק את החתיכה הראשונה, היתה בטלה שהרי יש בו ששים פעם כנגדה, ורק משום שגם החתיכה השנייה נאסרה, אין הרוטב מבטל את האיסור, ונמצא שאף על פי שלא היה בחתיכה הראשונה כדי לתת טעם בתבשיל כולו, די היה בכך שנתנה טעם בחתיכה שבצדה, כדי לאסור כל התבשיל¹.

גיד הנשה של בהמה טמאה

לדעת תנא קמא של משנתנו. וכן לדעת רבי שמעון [בברייתא] – **איסור אכילת גיד הנשה אינו נוהג אלא בבהמה טהורה**, אבל **בבהמה טמאה** אין נוהג איסור זה, ואמרו בגמרא בדף ק"א, שטעמו של רבי שמעון הוא, כי נאמר בכתוב, "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", ומשמע מזה, שנאסר גיד של בהמה שברשה מותר, ואם כן, לא נאסר הגיד אלא בבהמה טהורה, אבל בבהמה טמאה לא נאסר גיד הנשה. **עוד מבואר בברייתא, שלדעת רבי שמעון, האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה פטור אף מחיוב אכילת בהמה טמאה, כי לדעתו אין בגידים טעם**, והרי הם כעץ, ואינם בכלל בשר בהמה טמאה האסור באכילה. [אבל דעת תנא קמא לא נתבארה לעניין זה, ואם

¹ הוספות

¹ אומר רשב"ם, דכמו שצריך שיהיה ברוטב כדי לבטל החתיכה דאיסור, כך צריך נמי שיהיה ששים בחתיכה של היתר, לבטל מן הרוטב כשיעור שתי החתיכות, דמכיון שנבלע הרוטב בחתיכת האיסור, נעשה נבלה, וכשנבלט אחרי כן ממנה, אוסר שאר הרוטב מפני שהוא מינו ... [תוס']

לבני יעקב באותה שעה¹].

שכן יש לומר שרק בעובר בהמה טהורה אין איסור גיד הנשה, כי עובר בהמה טהורה הוא בכלל הכתוב, "כל ... בְּהֵמָה אֲתָה תֹאכְלֶינָה", המלמד, שכל העובר שבמעו טהורה, מותר באכילה, אבל בהמה טמאה, שאינה בכלל הכתוב הזה, גיד הנשה של עוברא אסור].

- **אולם יש לדחות יישוב זה, שכן אף לדברי האומרים שאיסור גיד הנשה חל על העובר בעודו במעי אמו, על כרחך איסור גיד הנשה אינו חל ממש בתחילת יצירת העובר, [שאז כבר חל בטמאה איסור בהמה טמאה], שכן בתחילת יצירת העובר, עדיין אין בו גידים, אלא בשר, ואם כן כשהוא עובר של בהמה טמאה, תחילה נאסר רק משום בהמה טמאה, ורק לאחר זמן נוצרים בו הגידים, שיוכל לחול על גיד הנשה, איסור גיד הנשה. [שכן שנינו, שנוזר סותר נזירותו, בין כשנטמא בכזית ממת גדול, ובין כשנטמא במת שלם, שאין בו כזית, והכוונה לעובר שעוד לא נוצרו בו גידים, שאין בכל בשרו כזית שלם].**

ג. **ולמסקנה יש לומר, שאף על פי שלדעת רבי יהודה בשאר מקומות אין איסור חל על איסור, בגיד הנשה של בהמה טמאה, איסור גיד הנשה חל על איסור בהמה טמאה, והסיבה לכך, כי איסור גיד הנשה הוא איסור חמור יותר, שהוא נוהג אף בבני נח, שהרי נאסר לבני יעקב קודם מתן תורה.**

היאך חל איסור גיד הנשה על איסור

בהמה טמאה [לדעת רבי יהודה]

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, איסור גיד הנשה חל גם על בהמה טמאה, האסורה כבר באיסור אכילת בהמות טמאות.

והדבר טעון ביאור, היאך איסור חל על איסור, הלא מבואר בברייתא, שלדעת רבי יהודה אין איסור חל על איסור, [ולכן לדעתו לא חל איסור נבלה על איסור עוף טמא, והאוכל עוף טמא, אינו נטמא טומאת נבלות בבליעתו].

א. **ואין לומר שלדעת רבי יהודה, אין טעם בגידים, ואינם כבשר, ולא חל עליהם איסור אכילת בהמה טמאה, ולכן חל עליהם רק איסור גיד הנשה.**

- **כי מפורש בברייתא, שלדעת רבי יהודה, יש טעם בגידים, והאוכל גיד הנשה, חייב שתיים, אחת משום אכילת בהמה טמאה, ואחת משום אכילת גיד הנשה.**

ב. **ולכאורה יש ליישב זאת בכך, שלדעת רבי יהודה, איסור גיד הנשה חל מתחילת יצירתו, בעוד העובר במעי אמו, ואם כן, מתחילת יצירתו חלים עליו שני האיסורים יחד, איסור בהמה טמאה ואיסור גיד הנשה, וכששני איסורים חלים יחד, הכל מודים ששניהם מתקיים. [ואין להקשות על כך, הלא כבר נתבאר בפרק בהמה המקשה, שלדעת רבי יהודה, אין איסור גיד הנשה בעובר.**

דף קא

דברים נוספים, **האיסור הזה חל על האיסור**

הראשון, [ולכן, האוכל גיד הנשה של נבלה, חייב שתים, אחת משום איסור אכילת גיד הנשה, ואחת משום איסור אכילת נבלה].

ג. כשהאיסור השני כולל דברים נוספים, וגם מוסיף [=חמור יותר²] בדבר האסור עצמו.

כשדבר היה אסור באיסור מסוים, ובא לחול עליו איסור שני, הכולל בתוכו גם את מה שהיה אסור תחילה, וגם דברים נוספים, ומלבד זאת בדבר שהיה אסור תחילה הוא מוסיף חומרה לאיסור, [כגון גיד הנשה של איסורי הנאה כעולה ושור הנסקל, שתחילה הגיד בלבד היה אסור באכילה, משום שהוא גיד הנשה, וכשנעשה עולה ושור הנסקל, בא לחול עליו איסור נוסף של הנאה, שהוא כולל בתוכו גם את הגיד וגם את הבשר, ומלבד זאת הוא איסור חמור יותר ממה שהיה תחילה, שתחילה היה איסור אכילה בלבד, ועתה בא לחול איסור הנאה, שיש בכך הוספה של איסור אף בגיד עצמו, שהיה אסור תחילה רק באכילה].

– **לדעת רבי שמעון, אין איסור חל על איסור, אף כשהאיסור השני כולל דברים נוספים, ומוסיף חומרה על מה שהיה אסור תחילה³, [ולכן, האוכל גיד הנשה של איסורי הנאה, חייב אחת בלבד, משום איסור אכילת גיד הנשה].**

האם איסור חל על איסור

א. כששני האיסורים שווים.

כשדבר היה אסור באיסור מסוים, ובא לחול עליו איסור שני השווה לראשון, [כגון עוף טמא שנתנבל, שתחילה היה אסור באכילה משום שהוא עוף טמא, וכשנתנבל בא לחול עליו איסור אכילה נוסף של נבלה].

– **מודים רבי מאיר. ורבי יוסי הגלילי. ורבי שמעון.** [ורבי יהודה]. **שאין איסור חל על איסור, [ולכן, האוכל עוף טמא שנתנבל, חייב אחת בלבד, משום איסור אכילת עוף טמא].**

ב. כשהאיסור השני כולל דברים נוספים.

כשדבר היה אסור באיסור מסוים, ובא לחול עליו איסור שני, הכולל בתוכו גם את מה שהיה אסור תחילה, וגם דברים נוספים, [כגון גיד הנשה של נבלה, שתחילה הגיד בלבד היה אסור באכילה, משום שהוא גיד הנשה, וכשנתנבלה, בא לחול עליו איסור אכילה נוסף של נבלה, שהוא כולל בתוכו גם את הגיד, וגם את הבשר].¹

– **לדעת רבי יוסי הגלילי ורבי שמעון, אין איסור חל על איסור, אף כשהאיסור השני כולל דברים נוספים, [ולכן, האוכל גיד הנשה של נבלה, חייב אחת בלבד, משום איסור אכילת גיד הנשה].**

– **ולדעת רבי מאיר, כשהאיסור השני כולל**

הוספות

¹ ואם תאמר, איסור מוסיף הוא, דמגו דאיתוסף בה איסור לגבוה, כשנתנבלה, איתוסף נמי להדיטו. ויש לומר, דסבר כמאן דאמר בריש פירקין גיד נמי אסור לגבוה. [תוס'].
² כן משמע מתוך פירוש רש"י, שאיסור חמור האמור בגמרא, היינו איסור מוסיף האמור בכל מקום. אולם מתוך פירוש התוס' נראה, שאיסור חמור האמור בגמרא, היינו שיש בו תוספת חומרה בעלמא, אבל אין זה איסור מוסיף האמור בכל מקום.
³ הכי שמעינן ליה בעלמא, דתנאי, רבי שמעון אומר, האוכל נבלה ביום הכפורים, פטור מחטאת, שאין איסור יום הכיפורים חל על איסור נבלה, ואף על גב דאיסורו איסור כולל הוא, שכולל איסור והיתר לאוסרין יחד, וגם איסורו חמור, דיום הכפורים כרת, ונבלה לאו בעלמא הוא, ואפילו הכי לא חייל איסור יום הכיפורים על איסור נבלה. [ע"פ רש"י].

– **ולדעת רבי מאיר ורבי יוסי הגלילי¹**, כשהאיסור השני כולל דברים נוספים, ומוסיף חומרא על מה שהיה אסור תחילה, **האיסור הזה חל על האיסור הראשון, [ולכן] האוכל גיד הנשה של איסורי הנאה, חייב שתיים. אחת משום איסור אכילת גיד הנשה, ואחת משום איסור אכילת נבלה.**

נטמא גופו.

– **לדעת תנא קמא בברייתא** [=כדעת רבי מאיר], **כשהאיסור השני כולל דברים נוספים הוא חל על הראשון, ולכן, מאחר שתחילה כשנטמאו הקדשים הללו, נאסר רק בהם, ולאחר מכן כשנטמא גופו, בא לחול על הקדשים הראשונים איסור נוסף הכולל בתוכו את כל הקדשים, [שכן הטמא אסור בכל הקדשים שבעולם], חל האיסור השני על האיסור הראשון, והרי זה חייב כרת.**

טמא שאכל קדשים טמאים

טוהר שאכל קדשים טמאים, לוקה על כך, שנאמר, "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל אַבֵּל אֵין בְּדַבַּר חַיִּיב חֲטָאת או כרת. וטמא שאכל קדשים, חייב חטאת או כרת, שנאמר, "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשֶׂר מִזְבַּח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטָמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּי ה'".

– **ולדעת רבי יוסי הגליל, אף כשהאיסור השני כולל דברים נוספים אינו חל על הראשון, ולכן, אף שתחילה כשנטמאו הקדשים הללו, נאסר רק בהם, ולאחר מכן כשנטמא גופו, בא לחול על הקדשים הראשונים איסור נוסף הכולל בתוכו את כל הקדשים, [שכן הטמא אסור בכל הקדשים שבעולם], לא חל האיסור השני על האיסור הראשון, ואינו חייב כרת.** [ואין לומר שבדבר זה יודה רבי יוסי הגלילי שהאיסור השני יחול על הראשון, משום שהוא גם חמור יותר מהראשון, שכן יש בו חיוב כרת, וכבר נתבאר שכשהאיסור השני חמור יותר מודה רבי יוסי הגלילי שאיסור חל על איסור. כי מצד שני האיסור הראשון חמור יותר, שאין לו תקנה, שכן בשר שנטמא אינו נטהר, אבל האיסור השני קל יותר, שיש לו תקנה, שכן האדם שנטמא, יכול להיטהר].

וכשהטמא אכל קדשים טמאים :

א. כשתחילה נטמא גופו, ואחר נטמאו הקדשים הללו.

– **הכל מודים, שהוא חייב חטאת או כרת, כי מתחילה כשנטמא גופו, נאסרו לו הקדשים הללו באיסור שיש בו כרת, [שהטמא אסור בקדשים], ורק לאחר מכן בא לחול עליהם איסור שאין בו כרת, [שאיסור לאכול קדשים טמאים], ולדברי הכל, אין איסור שני דוחה איסור ראשון, אלא הראשון קיים.**

ב. כשתחילה נטמאו הקדשים ואחר כך

¹ הוספות

¹ יל"ע אם לדעת רבי יוסי הגלילי רק בכולל ומוסיף יחד איסור חל על איסור, או מאחר שלדעתו כולל אינו מועיל לכך שאיסור יחול על איסור, אם כן הכל תלוי במוסיף, ואם כן במוסיף בלבד אף שאינו כולל, מודה הוא שאיסור חל על איסור. [וראה להלן לענין העושה מלאכה בשבת ויום הכיפורים].

איסור², אין אחד מהאיסורים הללו חל על

חברו, ואם כן לא יתכן שיתחייב בשניהם.
[הסיבה שאין אחד מהם חל על חברו, כי לדעת רבי יוסי הגלילי, אין איסור חל על איסור אלא אם כן האחרון כולל ומוסיף³, וכשאיסור שבת ויום הכיפורים באים לחול זה על זה, אין כאן אלא, או איסור כולל לבדו, או איסור מוסיף לבדו, אבל לא שניהם יחד, שכן איסור שבת מוסיף על איסור יום הכיפורים, שהמחלל יום הכיפורים חייב כרת, ואין בו מיתת בי"ד, והמחלל שבת יש בו מיתת בי"ד, ואיסור יום הכיפורים כולל דברים אחרים עם איסור שבת, שהשבת אסורה רק במלאכה, ויום הכיפורים אסור גם באכילה].

< כן אמר רבי יוסי ברבי חנינא, להעמיד את דעות התנאים הללו, שרבי עקיבא מחייב שתיים, ורבי יוסי הגלילי מחייב אחת, ולא כמו שנשנית הברייתא, שרבי יוסי הגלילי מחייב שתיים, ורבי עקיבא מחייב אחת.

ולפירוש ראשון של רש"י – איסור שבת ואיסור יום הכיפורים באים לחול בבת אחת, ודעת רבי יוסי ברבי חנינא, היא כדעת האומרים, שכשם ששני איסורים אינם חלים בזה אחר זה, כך אינם חלים בבת אחת, ולכן, מאחר ששבת ויום הכיפורים אינם יכולים לחול בזה אחר זה, לכן אינם חלים יחד בבת אחת⁴. אבל לדעת האומרים, שאף שאין איסור חל על איסור, שני איסורים חלים בבת אחת, ניתן להעמיד את

העושה מלאכה בשבת ויום הכיפורים

העושה מלאכה בשבת על ידי ששכח שהיום שבת הרי זה שוגג וחייב חטאת אחת. וכן העושה מלאכה ביום הכיפורים על ידי ששכח שהיום יום הכיפורים הרי זה שוגג וחייב חטאת אחת.

והעושה מלאכה ביום הכיפורים שחל בשבת, **על ידי ששכח שהיום שבת ושהיום יום הכיפורים, הרי זה שוגג בשתיהן, ונחלקו חכמים כמה חטאות מביא.**

לדעת רבי עקיבא – אף על פי שעשה מעשה אחד, חייב שתי חטאות, אחת משום שגגת שבת, ואחת משום שגגת יום הכיפורים, שנאמר בעניין שבת "שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת שַׁבְתוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשֶׂוּ שַׁבָּת הוּא לְה' בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם", ללמד, שאפילו אם בא איסור אחר עימה, שבת שמה, וחייב עליה בפני עצמה. וכן נאמר לעניין יום הכיפורים, "אֲדָּהּ בְּעֵשׂוֹר לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לְכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה לְה'", ללמד, שאפילו אם בא איסור אחר עימו, יום הכיפורים שמו, וחייב עליו בפני עצמו.

ולדעת רבי יוסי הגלילי – אינו חייב אלא חטאת אחת¹, כי מאחר שאין איסור חל על

הוספות

¹ ולא נתבאר אם משום שבת או משום יום הכיפורים, ושמה יביא חטאת, ויתנה עליה שהיא לשם האיסור ששגג בו. ומיהו להלן מבואר בדברי רבא, שכששגג באחת מהם, מביא עליה חטאת, ואינו נפטר מחמת הספק, שמה לא האיסור הזה ששגג בו חל תחילה. ולי"ע בדבר.

² ואם תאמר ... שאני הכא דגלי קרא ["ישבת היא" "יום הכיפורים הוא"]. ויש לומר, דפריך וליגמר מינייה ... [תוס'].

³ ולפי האמור כאן, יש לפשוט מה שנסתפקנו לעיל בהערה, אולם ראה להלן בהערה על הפירוש ששמעו רש"י.

⁴ פירש בקונטרס, ואף על גב, דאיסור בת אחת הוא, מאן דלית ליה איסור כולל, לית ליה איסור בת אחת. ואין נראה לר"י ... לכן נראה לר"י, דהשתא סלקא דעתך, דלאו איסור בת אחת הוא, אלא חשיב שבת קדים, משום דקביעא וקיימא, אבל קשה, דאי לא איסור בת אחת הוא, אם כן, שבת היא למה לי, פשיטא דחייב משום דשבת קדים. [תוס'].

[האומר שהשווג בשבת ויום הכיפורים חייב אחת בלבד], שלדעת רבי יוחנן, [ששלח את הדין הזה, שכששגג ביום הכיפורים והזיז בשבת פטור לגמרי], הסיבה שרבי יוסי הגלילי אמר, **שהעושה מלאכה בשבת ויום הכיפורים, על ידי ששגג בשניהם, חייב אחת בלבד, כי לעולם השבת נחשבת כמי שנכנסת תחילה, לאסור בה את המלאכות, ומעתה, ביום הכיפורים שחל בשבת, אין המלאכות אסורות מחמת יום הכיפורים, אלא מחמת שבת, ולכן, כשעשה מלאכה בשגגת יום הכיפורים, פטור מחטאת על איסור יום הכיפורים, שהרי לא חל איסור זה, [אלא שאם שכח גם ששבת היום, יתחייב חטאת מחמת שבת, ורק כשזכר ששבת היום, שהזיז בשבת, ופטור מחטאת על השבת, הרי זה פטור לגמרי].**

ולדברי רבא – ודאי אין מי שאומר, ששבת נחשבת כקודמת ליום הכיפורים, אלא שניהם חלים יחד בכניסת היום, ולכן, בכל יום כיפורים שחל בשבת, מודה רבי יוסי הגלילי, שהשווג מחמת שכחת יום הכיפורים בלבד, מביא חטאת, כשם שהשווג מחמת שכחת שבת בלבד, מביא חטאת על כך, והדין הנ"ל שנשלח משמו של רבי יוחנן, לא נאמר אלא במקום השמד, שגזרו בו גזרה על היהודים שלא לקיים את יום הכיפורים, וכדי שלא תשתכח תורת יום הכיפורים מאותו מקום, תקנו בו לעשות

דעות התנאים הללו כמו שנישנו, ומודה רבי יוסי הגלילי שחלים שני האיסורים יחד, כי חלים בבת אחת בכניסת היום.

ולפירוש ששמע רש"י – לעולם השבת נחשבת כקודמת בכניסתה ליום הכיפורים, כי זמנה נקבע מבריאת העולם, ויום הכיפורים לא נקבע אלא על ידי קידוש החדש, [ואם כן אין להעמיד את המשנה כמו שנסנית, ולישב דברי רבי יוסי הגלילי המחייב שתיים, משום שבבת אחת חלים שני איסורים], ולכן לדעת רבי יוסי הגלילי, איסור יום הכיפורים אינו חל על איסור שבת, כי באיסור כולל אין איסור חל על איסור¹, והחייב האמור כאן לדבריו, הוא משום איסור שבת².

שגג ביום הכיפורים והזיז בשבת פטור לגמרי

רב יצחק בר יעקב בר גיורי שלח דין זה משמו של רבי יוחנן: כשחל יום הכיפורים בשבת, מי שעשה מלאכה בשעה ששגג בשבת [ששכח שהיום שבת] והזיז ביום הכיפורים [שזכר שהיום יום הכיפורים] חייב חטאת משום שגגת שבת [שהחטאת באה על השוגג] אבל שגג ביום הכיפורים [ששכח שהיום יום הכיפורים] והזיז בשבת [שזכר שהיום שבת] פטור לגמרי ואינו מביא חטאת על שגגת יום הכיפורים.

לדברי אביי – דין זה אמור בכל יום כיפורים שחל בשבת, והוא כדעת רבי יוסי הגלילי

הוספות

¹ אבל באיסור מוסיף יתכן שמודה שאיסור חל על איסור. כן יוצא לפירוש זה.

² וקשיא לי בגוה, למאי דקא מוטיב רבא לקמן לרב יצחק לבתר דאפכוה, סוף סוף תרווייהו בהדי הדדי קאתו, מאי תיובתיה, הא רב יצחק לדברי רבי יוסי הגלילי קאמר, ורבי יוסי הגלילי מדפטר ליה, שמע מינה, לאו איסור בת אחת חשיב לה, וכי פטר ליה מיום הכפורים פטר ליה, וכי הזיז בשבת, על כרחיק פטור משניהם לדברי רבי יוסי הגלילי. [רש"י].

לאיסור אבר מן החי, ללמד, שכל שאסור לאכול את דמו [=בהמות חיות ועופות בין טמאים בין טהורים]², **נוהג בו איסור אבר מן החי.**

ב. ולדעת חכמים – איסור אכילת אבר מן החי נהוג בבהמות חיות ועופות טהורים, אבל לא בטמאים.

והדין הזה למד מהכתוב, **"ולא תאכל הנפש עם הבשר"** [=כלומר לא תאכל הבשר בעוד נפשו בו, וזו אזהרה לאבר מן החי]¹ **"שמשמע ממנו שדווקא בעוד נפשו בו לא יאכל, אבל אחר מיתה יאכל, ומכאן שאין האיסור נהוג אלא בדברים המותרים באכילה"**³.

ג. ולדעת רבי מאיר – איסור אכילת אבר מן החי אינו נהוג אלא בבהמה טהורה בלבד"⁴.

והדין הזה למד, מהכתוב האמור בתחילת העניין, **"וַיִּצְוֶה מֹשֶׁה מִבְּרַךְ וּמִצֶּאֱדָה"**, המלמד, שאין העניין מדבר אלא בבהמות טהורות בלבד.

במה נהוג איסור אבר מן החי לגוי

לדברי רב גידל אמר רב, לא נחלקו החכמים הנ"ל, אלא לעניין איסור אבר מן החי לישראל.

יום הכיפורים בשבת, שאז האויבים לא יבחינו בכך, כי בכל שבת רגילים לא לעשות מלאכה, ועל יום כיפורים כזה נאמר, שאין חייבים חטאת על שגתו, שאינו מהתורה.

דף קב

במה נהוג איסור אבר מן החי לישראל

א. לדעת רבי יהודה ורבי אלעזר – איסור אכילת אבר מן החי נהוג בבהמות חיות ועופות בין טמאים בין טהורים.

- לדעת רבי יהודה, הסיבה לכך, שאיסור אבר מן החי חל על איסור בעלי חיים טמאים, כי איסור אבר מן החי איסור חמור הוא, שניתן לבני נח, ובאיסור חמור שניתן לבני נח, דעת רבי יהודה, שהוא חל על איסור אחר, [כפי שנתבאר בדף קי', לעניין איסור גיד הנשה]¹.

- ולדעת רבי אלעזר, דין זה למד מהכתוב, "רק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם פִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ" [=כלומר אסור לאכול דם]. וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר [=כלומר לא תאכל הבשר בעוד נפשו בו, וזו אזהרה לאבר מן החי]² **שהכתוב הזה מקיש איסור אכילת דם,**

הוספות

¹ ואם תאמר, אף בא טעם זה, אי קסבר בהמה בחייה לאברים עומדת, אם כן איסור בת אחת היא, ואפילו למאן דלית ליה בחמור על קל מודה. ויש לומר, דאיסור טומאה קדים, בעוד שלא נקשרו אברים בגידים. [תוס'].

² שלא יצאו מכלל אזהרת דם, אלא שרצים ודגים וחגבים ומהלכי שטים. [תוס'].

³ ומכל מקום בדגים וחגבים, אף שמותרים באכילה אינו נוהג. ויתכן שלעניין זה מועיל ההיקש לאיסור אכילת דם. ולייע בדבר.

⁴ הקשה רבינו אפרים, דתנן בריש מסכת טהרות, שלושה עשר דברים נאמרו בבבלת עוף טהור ... והאוכל אבר מן החי ממנה סופג את הארבעים ומליקתה ושחיטתה מטהרת טרפתה מטומאתה דברי רבי מאיר. ויש לומר, דדברי רבי מאיר לא קאי אכולה מילתא, אלא לענין שחיטה ומליקה נקט ליה, דפליג עליה רבי יהודה ... [תוס'].

איזה איסור יש בטמאה בחייה קודם גמר פירכוס].

א. האוכל ממנו אבר מן החי אינו סופג את הארבעים.

דין זה ודאי אינו אמור בגוי, שהרי מבואר בדין ב', שגוי מוזהר על אבר מן החי של הטמאה.

אלא דין זה אמור בישראל, והוא כדעת חכמים, האומרים שלא נאסר לישראל אבר מן החי של בעלי חיים טמאים.

שיעור חיוב אכילת אבר

מן החי ובשר מן החי

לדברי רב, אף על פי שנאמרו שני כתובים, אחד לאסור אבר מן החי, ואחד לאסור בשר מן החי, אין לומר שלכך נכתב איסור אבר בפני עצמו, ללמד, שאף בפחות מכזית אסור, אלא מאחר שנאמר בכתוב לשון אכילה, ודאי אין האיסור אלא באכילה, שהיא שיעור כזית. ולפיכך:

א. האוכל כזית בשר מן החי לוקה, אבל האוכל פחות מכזית אינו לוקה.

ב. וכן האוכל אבר מן החי שיש בו כזית לוקה, אבל אין בו כזית אינו לוקה, ושיעור כזית של אבר מן החי, הוא אף בצירוף בשר ועצמות וגידים שבאבר, ואין צריך שיהא בבשר האבר בפני עצמו כזית. [וזהו ששינוי,

אבל לבני נח, הכל מודים שהוא נאסר באבר מן החי בכל הדברים, הן בבהמות הן בחיות והן בעופות, בין טמאים בין טהורים, שכולם מותרים לו באכילה, וכולם בכלל הכתוב, "ולא תאכל הנפש עם הנפש", שמשמע ממנו שלא נאסר אבר מן החי אלא בדבר שאחר יציאת הנפש מותר באכילה.¹

מהדברים האמורים

[במסכת טהרות] **בעוף טמא**

ב. שחיטתו אינה מטהרת אותו.

דין זה ודאי אינו אמור בישראל שכן דין פשוט הוא שאין שחיטת עוף טמא מועילה לישראל שהרי עוף טמא אסור באכילה גם אם נשחט כדן, וטומאה אין בו שתטהר אותו השחיטה.

ואם כן, על כרחך, **דין זה אמור בגוי, והחידוש הוא, שאף שעוף טהור נותר לגוי בשחיטה, גם קודם גמר הפירכוס, [שכן, אף שלא ניתנה שחיטה לגויים, מאחר שהוא נותר בשחיטה לישראל, נותר בכך גם לגויים, שאין דבר המותר לישראל ואסור לגויים], עוף טמא אינו נותר לגוי בשחיטה, אלא בגמר פירכוס.**

ומתוך כך שלמדנו, שאין העוף הטמא נותר לגוי אלא אחר גמר פירכוס, אבל בעודו חי הוא אסור, למדנו, שאבר מן החי אסור לבן נח, אף בבעלי חיים טמאים, [שאם לא כן,

הוספות

¹ עניין זה מבאר, מדוע חכמים מודים שבן נח אסור בכל, שכן מהכתוב הזה הם פוטרם את ישראל במה שאסור לו באכילה. אבל לדברי רבי מאיר, הלא הכתוב המלמד שאין האיסור אלא בבהמה טהורה, הוא מה שנתפרש בתחילת העניין "בקרד וצאנך", ואם כן, מניין שבן נח אסור גם בדברים אחרים. ויל"ע בדבר.

חייב אף משום אכילת נבלה¹.

אכל ציפור שלמה בעודה חיה

לדעת רבי – אינו חייב על אכילתה משום אבר מן החי, כי לדעתו ציפור שלמה אינה קרויה אבר, [ואינה נחשבת כחתוכה לאברים, לחייב על כל אבר ממנה בפני עצמו, כי בחייה אינה עומדת להיות חתוכה לאברים]. [ודווקא כשאין בכולה כזית בשר פטור לגמרי, אבל אם יש בה כזית בשר, חייב על אכילתו משום בשר מן החי²].

- ואמר רבא, שאם לדברי רבי, מחשבה שחושב איך יאכל מועילה, אם חשב לאוכלה אברים אברים, מעתה נחשבת כחתוכה לאברים, וחייב עליה משום אבר מן החי, אף על פי שאוכלה שלמה. [ויתכן שאבוי חולק על כך].

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – חייב על אכילתה משום אבר מן החי, אף שאין בכולה כזית בשר, [כי כבר בחייה נחשבת כמי שחתוכה לאברים, והרי זה אוכל אברים מן החי], **ובלבד שיהא באבר אחד כזית, על ידי צירוף בשר גידים ועצמות.** [ומצינו עוף כחוש כזה, שאין בכל גופו כזית בשר, ויש באבר אחד ממנו כזית של בשר גידים ועצמות, והוא קלניתא, שהוא עוף טמא, וכמו כן יש כמותו עופות טהורים].

שהאוכל אבר מן החי מעוף טמא אינו לוקה כלום, לא משום איסור אבר מן החי, כדעת חכמים, שאין האיסור נוהג בטמאים, ולא משום איסור אכילת כזית בשר מן הטמאה, כי אבר מן החי נקרא גם מה שאין בו כזית בשר, ובלבד שיהא בו כזית מצירוף בשר גידים ועצמות, ובאכילת אבר כזה שאין בו כזית בשר, אין חיוב מלקות של אכילת בשר טמאה].

אכל ציפור בלא שחיטה [כדעת רב]

א. אכל ציפור טהורה בלא שחיטה.

אם אכלה בחייה – **חייב מלקות על אכילתה משום אכילת אבר מן החי, אפילו אין בה כזית בשר,** ובלבד שיהא בה באבר אחד כזית, על ידי צירוף בשר גידים ועצמות. [ולהלן יתבאר בעזה"י שנחלקו בזה תנאים].

אם אכלה אחר מותה – **חייב מלקות על אכילתה משום אוכל נבלה, ובלבד שיהא בבשרה בפני עצמו שיעור כזית.**

ב. אכל ציפור טמאה בלא שחיטה.

בין אכלה בחייה ובין אכלה אחר מותה – חייב מלקות על אכילתה משום אכילת בשר טמאה, ואפילו אין בה כזית בשר, כי ציפור טמאה נחשבת בריה של איסור, [שמתחילתה נבראת אסורה], וכל בריה של איסור, חיובה בכל שהוא. ואם יש בה כזית

הוספות

¹ אבל לאו דנבלה ליכא לחיובי משום בריה, דכשנבראת לא היה עליה שם נבלה, הלכך אלאו דנבלה לא מיחייב עד כזית. [רש"י].
² כן פירש רש"י. וקשה לפירוש ... ונראה לפרש כי היכי דלאו לאברים עומדת, הכי נמי לאו לחתיכת בשר עומדת, והא דנקט צפור שאין בו כזית, לרבותא דרבי אלעזר נקט, דאפילו הכי מחייב. ועוד נראה לר"י, דאפילו למאן דאמר לאברים עומדת, מודה דלאו לחתיכת בשר עומדת בחייה ... [תוס'].

איסור **בשר מן החי**, שכך משמעותו, "ולא תאכל הנפש עם הבשר", וכן, "ולא תאכל הנפש עם הבשר", ושני איסורים אלו הם בזמן ש"הנפש עם הבשר", כלומר לא תאכל לא זה ולא זה, כשהם יחד זה עם זה.

ג. והכתוב **"ובשר בשדה טרפה לא תאכלו"**, מלמד רק על איסור אכילת **טרפה**, כמשמעות הכתוב.

ולפיכך,

א. **אכל אבר מן החי וגם בשר מן החי**, [באכילה אחת ובהתראה אחת]:

– **לדברי רבי יוחנן חייב שתיים**, אחת על אבר מן החי מהכתוב, "ולא תאכל הנפש עם הבשר", ואחת על בשר מן החי, מהכתוב, "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו".¹

– **ולדברי רבי שמעון בן לקיש אינו חייב אלא אחת**, כי שני איסורים אלו למדים מכתוב אחד, "ולא תאכל הנפש עם הבשר".

ב. **אכל בשר מן החי ובשר מן הטרפה**:

– **לדברי רבי שמעון לקיש חייב שתיים**, אחת על בשר מן החי מהכתוב, "ולא תאכל הנפש עם הבשר", ואחת על הטרפה, מהכתוב, "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו".

– **ולדברי רבי יוחנן אינו חייב אלא אחת**, כי שני איסורים אלו למדים מכתוב אחד, "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו".²

- ואמר רבא, שאם לדברי רבי אלעזר ברבי שמעון, מחשבה שחושב איך יאכל מועילה, אם חשב לאוכלה אחר מיתה, מעתה אינה נחשבת כחטוכה לאברים מחיים, ואם אכלה שלמה מחיים, אינו חייב עליה משום אבר מן החי. [ויתכן שאביי חולק על כך].

מניין למדים האיסורים הבאים : (א) אבר מן החי. (ב) בשר מן החי. (ג) בשר טרפה

< **דעת רבי יוחנן :**

א. הכתוב **"ולא תאכל הנפש עם הבשר"** מלמד על **איסור אבר מן החי**, [שאבר חי נקרא נפש שאם יחתכוהו אין לו חליפין ואין צומח אחר תחתיו כנפש שאם היא ניטלת אין חוזרת אחרת תחתיה וכך משמעות הכתוב **"ולא תאכל הנפש"** כלומר לא תאכל האבר **"עם הבשר"**, כלומר בעוד יש חיות בבשר].

ב. והכתוב, **"ובשר בשדה טרפה לא תאכלו"**, שמשמעותו אכילת בשר שיצא ממקומו, מלמד על איסור אכילת **בשר מן החי**, שהוא בשר שפירש ממקומו.

ג. והכתוב **"טרפה לא תאכלו"**, מלמד על איסור אכילת **טרפה**, כמשמעות הכתוב.

< **דעת רבי שמעון בן לקיש :**

א-ב. הכתוב **"ולא תאכל הנפש עם הבשר"** מלמד **גם** על איסור **אבר מן החי**, וגם על

הוספות

¹ ואף על גב דאין לוקין על לאו שבכללות, [ולאו זה כולל בשר מן החי וטרפה], הני מילי היכא דלא מפרש בקרא, כגון "אל תאכלו כי אם צלי אש" "ומכל אשר יעשה מגפן היין", אבל "ובשר בשדה טרפה" דמפרשין בשר, וטרפה, לא חשיב ליה לאו שבכללות... [תוס].

² ואף על גב דעל טא ועל מבושל [כלומר פסח שאכלו נא ומבושל] לקי שתיים, שאני התם, דכתיב בויו"ו, "ובשלי", דקאי א"אל תאכלו", והכא נמי אי הוה כתיב "בשדה וטרפה לא תאכלו", היה לוקה שתיים לרבי יוחנן, משום בשר מן החי, ובשר מן הטרפה. [תוס].

ג. **אכל אבר מן החי ובשר מן הטרפה.**

חתיכה של אבר מן החי, עם חתיכה של

טרפה, בהעלם אחד, חייב שתיים.

ולהלן יתבאר בעזה"י, שיש אופן, שבו

נחלקו רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש,

באוכל חתיכה של אבר מן החי מן הטרפה.

שלדעת רבי יוחנן, חייב שתיים. ולדעת רבי

שמעון בן לקיש, אינו חייב אלא אחת, אף

על פי שיש כאן שני איסורים, הלמדים משני

כתובים שונים.

א. [לדברי אביי] נחלקו מתי חל איסור אבר

מן החי.

לדברי הכל איסור טרפה חל על הבהמה

בשעה שהיא נעשית טרפה, ונחלקו

כשנעשית טרפה בשעת לידתה.

לדעת רבי יוחנן – גם איסור אבר מן החי חל

בבהמה בשעת לידתה, ונמצא שבשעת

הלידה חלו שני האיסורים בבת אחת, ולכן

האוכל חתיכה ממנה חייב שתיים.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – איסור אבר מן

החי אינו חל בבהמה אלא בשעת חיתוך

האבר מן הגוף, ולפיכך, כשנעשית טרפה

קודם לכן, לא חל על איסור טרפה איסור

נוסף, והאוכל ממנה אבר אינו חייב אלא

משום טרפה.

ב. [ואיבעית אימא] נחלקו האם איסור אבר

חמור לחול על איסור טרפה.

לדברי הכל, איסור טרפה חל על הבהמה

בשעה שהיא נעשית טרפה, ואיסור אבר מן

החי לא חל אלא בשעה שהאבר נחתך

בפועל, ונחלקו כשנעשית טרפה בשעת

לידתה שאיסור טרפה קדם לאיסור אבר

– לדברי הכל חייב שתיים, אחת על אבר מן

החי מהכתוב, "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם

הַבֶּשֶׂר", ואחת על הטרפה, מהכתוב, "וַיִּבְשָׂר

בְּשַׂדֵּה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ".

דף קג

מתי חל על האברים איסור אבר מן החי

כבר נתבאר שנחלקו חכמים מתי חל על

האברים איסור אבר מן החי.

- לדעת האומרים שבהמה בחייה נחשבת

כעומדת להיחתך לאברים, **משעת לידת**

הבהמה חל על כל אבריה איסור אבר מן

החי.

- ולדעת האומרים שבהמה בחייה אינה

נחשבת כעומדת להיחתך לאברים, לא חל

איסור אבר מן החי על האברים, אלא בשעה

שנחתך ממנה האבר בפועל.

מתי חל על הבהמה איסור טרפה

- י"א שבשעה שנעשית הבהמה טרפה חל

עליה איסור טרפה.

- וי"א שלא חל על הבהמה איסור טרפה

אלא אחר שנשחטה.

אכל אבר מן החי של בהמה טרפה

כבר נתבאר לעיל, שלדברי הכל, האוכל

מן החי.

ד. [לדברי רבא] נחלקו מתי חל בבהמה איסור אבר מן החי.

לדברי הכל איסור טרפה חל על הבהמה בשעה שהיא נעשית טרפה, ונחלקו כשנעשית טרפה על ידי תלישת האבר, [כגון חתך רגליה מהארכובה ולמעלה].

לדעת רבי יוחנן – לא חל איסור אבר מן החי אלא בשעה שהאבר נחתך, ומאחר שבאותה שעה נעשית טרפה, חלים עליה שני האיסורים בבת אחת, ולכן חייב שתיים.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – איסור אבר מן החי חל בבהמה משעת לידתה, ואם כן איסור זה קדם לאיסור טרפה, שבא אחר כך בשעת תלישת האבר, ומאחר שאין איסור טרפה חל על איסור אבר מן החי, אינו חייב אלא אחת.

אכל חלב מן החי מן הטרפה

האוכל חלב חייב, משום שנאמר, "חֶלֶב וְכֶלֶאֱדָם לֹא תֹאכְלוּ". והאוכל בשר מן החי חייב, כפי שנתבאר לעיל. והאוכל בשר טרפה חייב, כפי שנתבאר לעיל.

ולהלן יתבאר בעזה"י, שיש אופן, שבו נחלקו רבי חייא בר אבא ורבי אמי. באוכל חתיכת חלב, שהיא בשר מן החי, שהוא טרפה. שלדעת רבי חייא בר אבא, רבי יוחנן מחייב שתיים. ולדעת רבי אמי, רבי יוחנן מחייב על כל שלושת האיסורים.

א. [ביאור א'] נחלקו מתי חל איסור אבר מן החי.

לדעת רבי יוחנן – אף על פי שבשאר מקומות אין איסור חל על איסור, איסור אבר מן החי, מאחר שהוא חמור, שנהג גם בבני נח, חל על איסור טרפה. [כדעת רבי יהודה בדף ק"א].

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – איסור אבר מן החי אינו שונה משאר איסורים, וכשם שבשאר מקומות אין איסור חל על איסור, כך איסור אבר מן החי אינו חל על איסור טרפה.

ג. [ואיבעית אימא] נחלקו מתי חל איסור טרפה על הטרפה.

לדברי הכל, איסור אבר מן החי חל בבהמה בשעת לידתה, אף קודם שיחתך ממנה אבר בפועל. ונחלקו, כשנעשית טרפה לאחר לידתה.

לדעת רבי יוחנן – איסור טרפה חל על הבהמה מיד כשהיא נעשית טרפה, ואם כן, חל עליה איסור טרפה בחייה, קודם שבטל ממנה איסור אבר מן החי, ושניהם חלים כי איסור טרפה חל על איסור אבר מן החי, [שאיסור חל על איסור], ונמצא שאוכל ממנה אבר חייב שתיים.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – איסור טרפה אינו חל על הבהמה אלא אחר שחיטתה, אבל כל זמן חיותה אין בה איסור טרפה, ונמצא שלעולם לא יהיו בבהמה אחת איסור אבר מן החי עם איסור טרפה, שזה אסור רק מחיים, וזה אסור רק אחר מיתתה.

לדעת רבי אמי – איסור אבר מן החי חל על איסור חלב וטרפה, ונמצא שחלו כל שלושת האיסורים, ולכן האוכל חתיכה ממנה חייב שלוש.

ולדעת רבי חייא בר אבא – איסור אבר מן החי אינו חל על איסור חלב וטרפה שקדמוהו, ולכן האוכל אינו חייב אלא שתיים. [ופטור משום אבר מן החי].

ג. [ואיבעית אימא] נחלקו אם איסור [טרפה] חל על איסור [חלב ואבר מן החי].

לדברי הכל איסור חלב חל בבהמה בשעת לידתה, וכמו כן איסור אבר מן החי חל בבהמה בשעת לידתה, ואיסור טרפה חל על הבהמה בשעה שהיא נעשית טרפה, ונחלקו כשנעשית טרפה לאחר שעת לידתה, [שאיז איסור טרפה ואיסור אבר מן החי חלו בבת אחת בשעת הלידה, ואיסור טרפה בא לחול לאחר מכן בשעה שנעשית טרפה].

לדעת רבי אמי – איסור טרפה חל על איסור חלב ואבר מן החי, ונמצא שחלו כל שלושת האיסורים, ולכן האוכל חתיכה ממנה חייב שלוש. [מהכתובים יש ללמוד שאיסור טרפה חל על איסור חלב כמבואר במסכת זבחים ואם כן הוא הדין שאיסור טרפה חל על איסור אבר מן החי].

ולדעת רבי חייא בר אבא – איסור טרפה,

לדברי הכל איסור חלב חל בבהמה בשעת לידתה¹, ואיסור טרפה חל על הבהמה בשעה שהיא נעשית טרפה, ונחלקו כשנעשית טרפה בשעת לידתה, [שאיז איסור טרפה ואיסור חלב חלו בבת אחת].

לדעת רבי אמי – גם איסור אבר מן החי חל בבהמה בשעת לידתה, ונמצא שבשעת הלידה חלו כל שלושת האיסורים בבת אחת, ולכן האוכל חתיכה ממנה חייב שלוש.

ולדעת רבי חייא בר אבא – איסור אבר מן החי אינו חל בבהמה אלא בשעת חיתוך האבר מן הגוף, ומאחר שאיסור חלב ואיסור טרפה כבר חלו קודם לכן בשעת הלידה, בשעת תלישת האבר לא יחול איסור אבר מן החי על איסור הקיים, והאוכל אינו חייב אלא שתיים. [ופטור משום אבר מן החי].

ב. [ואיבעית אימא] נחלקו אם איסור [אבר מן החי] חל על איסור [חלב וטרפה].

לדברי הכל איסור חלב חל בבהמה בשעת לידתה, ואיסור טרפה חל על הבהמה בשעה שהיא נעשית טרפה, ואיסור אבר מן החי חל בשעה שהאבר נתלש, ונחלקו כשנעשית טרפה בשעת לידתה, [שאיז איסור טרפה ואיסור חלב חלו בבת אחת בשעת הלידה ואיסור אבר בא לחול לאחר מכן בשעת תלישתו].

הוספות

¹ דהא חלב השליל מותר, דכתיב, "כל ... בבהמה תאכלו" ואמרינן לרבות את הולד דכתיב "כל". [רש"י]. וקשה דהא אמר רבי יוחנן בפרק בהמה המקשה, תלש חלב בן תשעה חי, חלבו כחלב בהמה, אם כן איסור חלב קדים [משכחו חודשיו קודם הלידה]. ויש לומר, דמכל מקום איסור טרפה ואבר חיילי איסור חלב, דקיל, שהותר מכללו, ובהדי הדדי קאתו לא נקט אלא משום טרפה ואבר. ומיהו קשה ... ונראה לפרש, דדוקא ... [אחר הלידה החלב שיוצא ממעי אמו קרוי חלב, ולכן רק אז נאסר] ... והשתא ניחא הכא, דכולהו בהדי הדדי קאתו. והא דקאמר כשטרפה עם יציאת רובה, הוא הדין נטרפה במעי אמה, דלא מיחייב משום טרפה עד שיולד, כמו חלב, אלא לא אתי אלא לאפקי נטרפה לאחר יציאת רובה.

לכזית, ואין אדם לועסו אלא בולעו]. [ורק כשיאכל כזית של בשר מן החי, בלא צירוף גידים ועצמות, יצטרף כל מה שאוכל בכדי אכילת פרס, לחיבו כמו בשאר איסורים].

ולדעת רבי יוחנן [כמו שלימדו רבין ורב דימי] – **רק כשנחלק האבר** לשני חצאי זיתים **חוץ לפיו** של האוכל, **אין** החצאים מצטרפים יחד, **לחיבו** משום אכילת אבר מן החי. **אבל כשנכנס שלם לפיו**, אף שבתוכו נחלק לחצאים קודם שירד למעיו, **חייב**, כי נהנה גרונו בכזית שלם של אבר מן החי, והרי זה בכלל מה שחדשה תורה, שבאבר שיש בו כזית בצירוף גידים ועצמות, יש בו חיוב אבר מן החי. [ולחן יתבאר בעזה"י, שלדברי רבי אסי, דעת רבי יוחנן, שאפילו נחלק הכזית בחוץ, הוא מצטרף, וכל שיהנה גרונו בכזית, בכדי אכילת פרס, חייב].

ולדעת רבי אלעזר – **אפילו נחלק האבר מחוץ לפה**, והכניסו לפה לחצאים, **יש בו חיוב** של אכילת אבר מן החי, כי כל שני חצאים שניתן לקרבם זה לזה, נידונים כמחוברים, אף כשהם נפרדים.

צירוף הבשר שבין השיניים או החניכיים

א. הבשר שבין השיניים.

- **לדברי הכל, אינו מצטרף** לשיעור כזית,

[אף שראוי לחול על איסור חלב הקל שהותר מכללו שכן חלב חיה מותר], **אינו חל על איסור אבר מן החי** [החמור] **שקדמו, ולכן האוכל אינו חייב אלא שתיים**. [ופטור משום טרפה].

אכילת כזית אבר מן החי לחצאים

כבר נתבאר, שבאיסור אבר מן החי חידשה תורה, שיש חיוב על אכילתו כשיש בו כזית בצירוף עצמות וגידים, אף שבבשר עצמו אין כזית, [מה שאין כן בשאר איסורי תורה, שאין חייבים בהם על עצמות וגידים אלא על אכילת הבשר עצמו].

לדעת ריש לקיש [כמו שלימד רבין] – לא נאמר חידוש זה **לחייב** את האוכל על אכילת גידים ועצמות, אלא **אם** כן **נכנס כל השיעור הזה של האבר בשלמות לתוך מעיו של האוכל**. **אבל אם קודם לכן נחלק האבר לשני חצאי כזית, בין שנחלק בתוך פיו, ונכנסו החצאים למעיים בזה אחר זה, ובין שנחלק חוץ לפיו, ונכנסו החצאים לפיו בזה אחר זה, אין בדבר חיוב אכילת אבר מן החי**¹, [ויתכן שיבלע אדם אבר שלם שיש בו כזית על ידי צירוף הבשר הגידים והעצמות, והוא כשיבלע את האבר הנקרא בגמרא גרומיתא זעירתא, שהוא עצם קטן שעל כף הירך, שיש בו משהו בשר וגיד ועצם משלימו

הוספות

¹ פירש בקונטרס, כזית אבר מן החי, חלקו לשניים קודם שיתגנו לתוך פיו, ואכל זה לבדו ואחר כך אכל חציו השני. משמע דאם תן שני החלקים בפיו, ובלען בבת אחת, חייב לכולי עלמא. ואין נראה... ונראה לפרש דחלקו מבחוץ פטור, ואפילו אכלו בבת אחת, דבעינן שיהא מחובר בפיו, ויהיה עליו שם אבר, משום דהכא חדוש הוא, כדפירש בקונטרס, דבעלמא לא מיחייב אגידין ועצמות, והכא מיחייב, ואין לך בו אלא חידוש, אבל חלקו בפנים, חייב, דדרך הוא שנחלק בפיו בשעת לעיסה, וריש לקיש פטור, ואפילו חלקו בפנים, ולכך דוחק השי"ס אליביה היכי משכחת לה שיתחייב בדרך אכילה, ומשני בגרומיתא זעירתא, דאין אדם לועסו אלא בולעו. ומיהו לרבי אלעזר, ודאי חייב חלקו מבחוץ, דאפילו אכל זה אחר זה מיחייב. [תוס'].

החצאים, אף על פי שהקיא את הראשון קודם שנהנה מהשני, אבל אם היה החיוב רק על הנאת המעיים, בזה לא היו מצטרפים החצאים אחר שהקיא את הראשון, כי הנאת מעיים היא מילוי הכרס, ומאחר שיצא החצי הראשון, בטלה הנאתו, ונמצא שמעולם לא נהנה כרסו בכזית.

וכשמע זאת רבי אלעזר מרבי אסי, רצה להזכיר לו, שלדברי רבי יוחנן, אפילו חזר ובלע את אותו חצי זית שהקיא, חייב, כי בכל פעם נהנה גרונו בחצי זית, ויחד נהנה גרונו בשיעור כזית שלם. ואין לומר שמאחר שבלע את החצי זית הראשון, שוב לא יתחייב עליו אחר שהקיא, שכן אחר שנבלע שוב אינו נחשב כאבר, אלא כהפרשה של דבר מעוכל. כי באמת כל זמן שהוא קיים, אינו נחשב כמעוכל, וחייבים עליו.

ומשום כבודו של רבי אסי, לא אמר לו רבי אלעזר בפירוש, הלא שמענו מרבי יוחנן שחיובו של האוכל הוא אף כשחוזר ואוכל את אותו חצי זית, אלא אמר לו בלשון שאלה, מה הדין כשחוזר ואוכל את אותו כזית.

וכשתק רבי אסי למשמע שאלתו, אמר לו רבי אלעזר, מופת הדור [=גדול הדור], והלא אמרת לנו דבר זה פעמים רבות משמו של רבי יוחנן, שאפילו חזר ובלע את אותו חצי זית חייב.

סליק פרק גיד הנשה

לחייב על אכילת אבר מן החי, כי אין לאוכל שום הנאה מהבשר הזה, שאין ממנו טעם לא לגרון ולא למעיים, ואין אדם מרגיש בטעם, אלא כשיהא סמוך לבית הבליעה, כמו שנאמר, "וַיִּחַדְּ אֶכְלֵ יִטְעֵם לוֹ".

ב. הבשר שבין החניכיים.

הבשר שבין החניכיים, הוא הבשר הנדבק בחכו, שגרוננו נהנה ממנו ומעיו לא.

- **לדברי ריש לקיש, אינו מצטרף,** כי מעיו אינם נהנים ממנו, ואין לצרף אלא מה שמעיו נהנים ממנו, כי צריך שיהא כזית במה שהוא בולע, לבד הנשאר בחניכיים.

- **ולדברי רבי יוחנן,** הבשר הזה מצטרף, כי גרונו נהנה ממנו, ויש לצרף כל מה שנהנה ממנו במעיו או בגרונו.

אכל חצי זית והקיא וחזר ואכל חצי זית אחר או חזר ואכל את החצי זית הראשון

רבי אסי אמר משמו של רבי יוחנן, שכל שנהנה גרונו בכזית, אף על פי שלא נהנה בבת אחת מכל הכזית, אלא במשך זמן של אכילת פרס נהנה בזה אחר זה מחלקי הכזית, הרי זה חייב.

ולכן מי שאכל כחצי זית, ולאחר מכן אכל עוד כחצי זית, חייב, אף על פי שבינתים הקיא את החצי הראשון, ומעולם לא היו בתוכו שני החצאים יחד, כי מכל מקום נהנה גרונו מכזית שלם, שהרי הרגיש את הטעם של כך הכזית.

ודווקא משום שדי בהנאת גרונו, מצטרפים

פרק שמיני כל הבשר

דף קד

- **לדברי רב אשי, משנתנו היא כדעת רבי עקיבא, האומר, שבשר חיה ועוף אינו אסור בבישול מהתורה, וכך תתבאר, כל הבשר** [של בהמה חיה ועוף] **אסור לבשל בחלב, יש שאסור מדברי תורה** [בשר בהמה], **ויש שאסור מדברי סופרים** [חיה ועוף].

< **בשר דגים, וכן בשר חגבים, לדברי הכל מותר לבשל בחלב, ולא נאסר, לא מדברי תורה, ולא מדברי חכמים.**

הנודר מן הבשר

א. בשר בהמה וחיה.

– **לדברי הכל נאסר בו, כי בנדרים חל הנדר כפי לשון בני אדם, והכל רגילים לקרות לבשר בהמה וחיה בשם בשר.**

ב. בשר דגים וחגבים.

– **לדברי הכל מותר בו, כי לבשר דגים וחגבים לעולם אין קוראים בשם בשר².**

ג. בשר עוף.

בשר עוף אין רגילים לקרותו בשם בשר סתם, אולם קרוב הוא להיות נקרא בשם בשר, שכן, מי ששלחוהו לקנות בשר, ולא

איזה בשר אסור לבשלו בחלב

נאמר בתורה, **"לא תבשל גדי בחלב אמו"**, ללמד, שאסור לבשל בשר בחלב¹, ולהלן יתבאר בעזה"י, איזה בשר אסור לבשל בחלב. [ובהמשך הפרק יתבאר בעזה"י, מניין אנו למדים את פרטי הדין הזה].

< **בשר בהמה, וכן בשר חיה, וכן בשר עוף, [המותרים באכילה], אסור לבשלם בחלב.**

בשר בהמה, לדברי הכל אסור לבשלו בחלב מהתורה. אבל בבשר חיה ועוף נחלקו חכמים, האם האיסור לבשלו בחלב הוא מהתורה, או מדברי חכמים בלבד [כפי שיתבאר בעזה"י במשנה בדף קי"ג].

- **לדברי רב יוסף, משנתנו, הכוללת את כל הבשר** [של בהמה חיה ועוף] **כאחד, בכלל איסור בישול בחלב, היא כדעת האומרים, שכולם אסורים בבישול בחלב מהתורה.**

הוספות

¹ תימה דלא תני בארץ ובח"ל, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחולין ובמוקדשין, כמו בהנך פירקין. ובתוספתא תני להו, ושמא מאי דשייר במתנתין פירש בברייתא. ואשמעינן דחייל איסור בשר בחלב איסור מוקדשין. ורשב"ם פירש דאיצטריך משום חו"ל, דסלקא דעתך דאינו נוהג בחו"ל, משום דאיתקש לבכורים בחד קרא, "ראשית בכורי אדמתך לא תבשל גדי בחלב אמו" ולפירושו ניחא הא דאמר בפרק ראשית הגז, דארצך דבכורים אתא למעוטי חו"ל, דאף על גב דהיא מצוה התלויה בארץ, איצטריך, משום דאיתקש לבשר בחלב. [תוס'].]

² כן משמע בסוגיין. אולם בפרק הנודר מן הירק, פריך, דבבשר דגים נמי מימלק, [ואם כן לדעת רבי עקיבא יש להיות אסור]. ומוקי מתניתין דהכא במאן דכאיב ליה עיניה, וביומא דהקזח, דלא אכיל איניש דגים, אבל עוף אכיל בשלקא. ומיהו בפרק בתרא דמעילה, לא קיימא שינויא דהקזח, אלא מסיק במאן דכאיב ליה עיניה, אבל בשאר ימים, [לדעת רבי עקיבא], הנודר מן הבשר אסור נמי בדגים. [תוס'].]

בשם ירק, שכן, מי ששלחוהו לקנות ירק, ולא מצא, ישאל את המשלח אם חפץ בדלועים, כי גם הדלועים קרובים להיות כירק, ונחלקו בזה תנאים.

– **לדעת חכמים**, מאחר שאין העוף נקרא בשר סתם, ואין השליח מביאו אלא אחר שימלך במשלח אם מתרצה בו או לא, ראייה היא שאינו נקרא בשר, שכן אם היה נקרא בשר, היה השליח מביאו בלא שום שאלה, ולכן, הנודר מן הבשר **מותר** בעוף.

– **ולדעת רבי עקיבא**, מאחר שהשליח נמלך אם להביא עוף, ראייה היא שהעוף בכלל בשר, שהרי המשלח ביקש בשר, ואם לא היה העוף כבשר, השליח לא היה נמלך בו אם יתרצה בעוף, כשם שאינו נמלך בו אם יתרצה בלחם, ולכן הנודר מן הבשר, **אסור** בעוף¹.

– **ולדעת רבי עקיבא**, מאחר שהשליח נמלך אם להביא דלועים, ראייה היא שהדלועים בכלל ירק, שהרי המשלח ביקש ירק, ואם לא היו הדלועים בכלל ירק כלל, השליח לא היה נמלך בו אם יתרצה בדלועים, כשם שאינו נמלך בו אם יתרצה בלחם, ולכן הנודר מן הירק, **אסור** בדלועים².

הנודר מן הירק

א. בכל הירקות.

– **לדברי הכל נאסר**, כי כולם בכלל לשון נדרו.

ב. בכל הקטניות.

– **לדברי הכל מותר**, כי כולם אינם בכלל לשון נדרו.

ג. בדלועים.

דלועים אין רגילים לקרותם בשם ירק סתם, אולם קרובים הם להיות נקראים

איזה בשר אסור להעלות על השלחן

עם הגבינה [או שאר דברי חלב]

מאחר שאסרה תורה לבשל בשר בחלב, אסרו חכמים להעלות בשר וגבינה יחד על השלחן שאוכל כי מאחר שהכל משתמשים בו בשעת האכילה, יש לחוש שמא יעלה בשר רותח בכלי ראשון עם הגבינה, ויניח זה על זה, וכלי ראשון מבשל הוא, ונמצא שמבשל בשר בחלב. [אבל על השלחן שסודר עליו את התבשילים, יכול להניח

הוספות

¹ אפילו רבי עקיבא מודה, דלא מיתסר בבשר עוף מדאורייתא, כדאמר בפרק הנודר מן הירק, דמודה רבי עקיבא דלא לקי. [תוס'].
² אפילו רבי עקיבא מודה, דלא מיתסר מדאורייתא, כדאמר בפרק הנודר מן הירק, דמודה רבי עקיבא דלא לקי. [תוס'].

ולדעת אביי – אף האומרים, שהאיסור לבשל בשר חיה ועוף בחלב אינו מהתורה אלא מדברי חכמים, מודים הם, שכשאסרו חכמים להעלות בשר עם הגבינה על השלחן, אסרו הן העלאת בשר בהמה, [שבישולם בחלב אסור מהתורה], והן העלאת בשר חיה ועוף, [שבישולם בחלב אסור מדברי חכמים], ואין איסור העלאת בשר חיה ועוף נחשב כגזרה לגזרה, כי הכל גזרה אחת היא, כדי שלא יבואו להעלות בשר בהמה עם הגבינה, ונמצא שיעברו באיסור בישול בשר בחלב מהתורה.

< וכל מה שנתבאר, שאסור להעלות על השלחן עם הגבינה, בשר בהמה חיה ועוף, הוא כדעת בית הלל, אבל לדעת בית שמאי, מותר להעלות את העוף עם הגבינה על השלחן.² [כן דעת רבי יוסי, שאמר, שדבר זה הוא מהמחלוקות שבהם בית שמאי מקלים יותר מבית הלל. ומאחר ששכח התנא לשנות את שמו של רבי יוסי בתחילת דבריו, חזר וסיים, שדברים אלו אמר רבי יוסי. והטעם לכך שהקפיד להזכיר את שמו, כי כל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם, כמו שנאמר "בַּיָּמִים הָהֵם וּמְרַדְּכֵי יֵשֶׁב בְּשַׁעַר הַמִּלְכָּה קֶצֶף בְּגִתּוֹ וְתִרְשׁ שְׁנֵי סְרִיסֵי הַמִּלְכָּה מִשְׁמֶרֶי הַסֵּף וַיִּבְקֶשׁוּ לְשַׁלַּח לָד בַּמִּלְכָּה אֶחָשָׁוֶרֶשׁ. וַיִּגְדַּע הַדָּבָר לְמֶרְדְּכַי וַיִּגַּד לְאַסְתֵּר הַמִּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר

בשר וגבינה זה בצד זה, ואין לחוש שמא יניח זה על גב זה].

לדעת רב יוסף – מאחר שאיסור העלאה של בשר עם גבינה על השלחן, אינו אלא מדברי חכמים, לא תקנו זאת אלא כגדר לאיסור תורה, כלומר רק בשר שבישולו בחלב אסור מהתורה, אסרו להעלותו עם הגבינה על השלחן, שמא יתבשל עם הגבינה, אבל בשר שלא נאסר מהתורה, אלא כגדר לאיסור תורה, [כגון בשר חיה ועוף, לדעת האומרים שאינו אסור אלא מדברי חכמים, והסיבה לכך שאסרוהו, שאם יבשלו אותו בחלב, יבואו לבשר גם בשר בהמה בחלב האסור מהתורה], לא אסרו בו את העלאה, שאינה אלא גדר לאיסור בישול, שאין גוזרים גזרה לגזרה¹, כלומר אין גוזרים איסור מדברי חכמים, אלא לחזק, ולגודר גדר, שלא יבואו להיכשל באיסור תורה, אבל אין עושים גדר, שלא יבואו להיכשל בדבר שאיסורו מדברי חכמים בלבד. ואם כן רק לדעת האומרים, שבשר בהמה חיה ועוף אסורים מהתורה לבשולם בחלב, אסור להעלות את כולם לשלחן עם חלב, [ומשנתנו היא כדעה זו]. אבל לדעת האומרים, שבשר חיה ועוף אינו אסור בבישול בחלב אלא מדברי חכמים, מותר להעלות בשר חיה ועוף עם הגבינה לשלחן.

הוספות

¹ בכמה מקומות אמר, היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה... והכא בעינן לאתווי ראייה לענין גזירה דהעלאה אטו אכילה, ויש מקומות נמי דגזירנן גזירה לגזירה ולא חיישינן, אין לדמות גזירות חכמים זו לזו, אלא במקומות שהשי"ס מדמה. [תוס'].

² לא נתבאר בסוגיה טעמם, ויתכן שדעתם כדעת רב יוסף, ומאחר שהעוף אין בו איסור תורה בבישולו בחלב, לא אסרו את העלאתו עם החלב. ואם כן, לדברי רב יוסף, בזה נחלקו, שלדעת בית הלל, העוף אסור בבישול בחלב מהתורה, ולדעת בית שמאי, הוא אסור מדברי חכמים. ולדברי אביי, יתכן שהכל מודים שהעוף אסור בבישול בחלב מדברי חכמים בלבד, ובזה נחלקו, שלדעת בית הלל, בזה גוזרים כעין גזרה לגזרה, כלומר שאף על העלאת העוף גזרו משום העלאת בשר בהמה בכלי ראשון, ולדעת בית שמאי אין לגזור אלא על העלאת בשר בהמה בלבד.

ואסורה לזרים.

וחכמים תקנו שגם עיסה הנעשית בחו"ל מתבואת חו"ל טעונה הפרשת חלה¹, אבל יש כמה חילוקים בין החלה המופרשת בארץ ישראל מתבואת ארץ ישראל, לבין חלה המופרשת בחו"ל מתבואת חו"ל, ובסוגיתנו נזכרו שני חילוקים.

א. לעניין אכילה עם הזר על השלחן.

חלת ארץ ישראל, מאחר שאסורה לזר מהתורה, **אסרו חכמים לאוכלה עם הזר על השלחן**, שמא ייטול ממנה הזר, ויאכלנה.

אבל חלת חו"ל, מאחר שאינה אסורה לזר מהתורה, **לא אסרו חכמים לאוכלה עם הזר על השלחן**, ולא חששו שמא יטול ממנה הזר ויאכלנה, **כי אין גוזרים גזרה לגזרה**. [ובזה מודה אב"י, שאין לגזור, כי אין חשש כלל שיבוא לידי איסור תורה, שהרי אין בחו"ל

למַלְךָ בְּשֵׁם מְרֻכָּזִי, ולבסוף באה הגאולה ומפלת המן על ידי אמירה זו, שאמרה אסתר בשם מרדכי].

ובשר זגים וחגבים, לדברי הכל מותר להעלותו עם הגבינה לשלחן, שהרי אפילו לבשלו בחלב מותר.

מהחילוקים שבין חלת

ארץ ישראל לחלת חו"ל

נאמר בתורה, "וַיִּדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי מביא אֲתֶכֶם שָׁמָּה. וְהָיָה בְּאֹכְלֶכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיָמוּ תְרוּמָה לַה'. רֵאשִׁית עֲרֹסְתֶכֶם חֲלֵה תִרְיָמוּ תְרוּמָה פְּתוּרִים לָרָן פֶּן תִּרְיָמוּ אֹתָהּ. מֵרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם", ללמד שיש להפריס חלק מהעיסה הנעשית מתבואות הארץ, ודינו כדון תרומה הנאכלת לכהנים

הוספות

¹ חילוקי המקומות לחלה כפי שנתבארו בתוס':

אמר רבן גמליאל שלש ארצות לחלה.

(א) מארץ ישראל עד כזיב, [הכל נידון כארץ ישראל], ומפרישים חלה אחת כדון תורה, ונותנים אותה לכהן, ואוכלה בטהרה.

(ב) מכזיב עד הנהר ועד אמנה, שהיו [בארץ ישראל] דסמוכים לארץ העמים, ואין יכולין לשמור עצמם ופירותיהם בטהרה, והיו חלותיהם טמאות, וטעונות שרפה, ולכך צריכין להפריש שתי חלות, אחת לאור, שהיא חלה דאורייתא, דפירותיהן גדלין בארץ ישראל, ולכך נמי יש לה שיעור ... ואחת לכהן מדברי סופרים, שלא תשתכח תורת חלה, ולפי שהיא מדברי סופרים, אין לה שיעור.

(ג) מנהר ועד אמנה ולפנים, [שהוא בחו"ל], מפרישים שתי חלות, ושתייהן מדברי סופרים. אחת לאור, משום דסמוכין לארץ ישראל, ומתחזיא חלה דידהו כחלת ארץ ישראל, גזרו עליה שלא לאוכלה כלל, אפילו כהן טהור גמור, כמו בחלת אור דארץ ישראל [אינה מותרת לכהן קטן, אלא לעולם נשרפת, דומיא דחלת אור ארץ ישראל משום דסמוכין לארץ ישראל, ומתחזיא כחלת ארץ ישראל]. ואחת לכהן, שלא תשתכח תורת חלה, ויש לה שיעור, לפי שהיא נאכלת, וטבול יום אוכלה, ואין צריך הערב שמש, שלא החמירו בה כמו בתרומה דאורייתא. רבי יוסי אומר, אין צריך טבילה, ואפילו בטומאה דקרי, דבטומאה היוצא מגופו שרי רבי יוסי, ... אבל אסורה לזבים ולבנות ולילדות. ונאכלת עם הזר על השלחן, וניתנת לכל כהן שירצה. ונראה דלרבנן נמי דבעו טבילה, דוקא לבעל קרי, שטומאה יוצאה לו מגופו, אבל טמא מת שרי בלא טבילה, כרבי יוסי...

(ד) ובבבלי, וכן לדידן, שרוחקין מארץ ישראל, אין צריך שתי חלות, אלא אחת, כדאמרין בבכורות, ונותנה לכהן קטן, ואכיל לה, דכי ליכא כהן קטן דוקא קאמר התם דמפריש אחרת ונותנה לכהן גדול, וראשונה שורפה. ומסתבר דכשם שנותן לכהן קטן כך נותן אף לכהן גדול שטבל לקריו, ולא בעינן הערב שמש, דאין להחמיר בה מבחלה של כהן בסמוכין לארץ ישראל. והיכא דליכא כהן קטן, ששורפה, ומפריש שניה נותנה לכהן טמא, אפילו הוא זב ... והיא קלה ביותר, אלא שאסורה לזרים, דלא אשכחן דשרי לה אלא לכהנים ... ושמא אפילו אינה מדמעת, ואף על פי שהראשונה נראה קצת דמדמעת ... מכל מקום השניה שהיא קלה ביותר, שמא אינה מדמעת.

הגבינה אחר העוף, כרצונו².

ודווקא עוף וגבינה נאכלים באפיקורון, בלא נטילת ידיים וקינוח הפה. אבל בין אכילת בשר בהמה לבין אכילת גבינה, צריך ליטול ידיו, ולקנח פיו, [ומבואר בברייתא, שבין לדברי בית שמאי, ובין לדברי בית הלל, נקיון הפה הוא על ידי קינוחו באכילת איזה דבר כגון פת, והדחתו במים, כלומר צריך גם קינוח וגם הדחה³].

ולדעת רב יצחק בריה דרב מרשיא, מה שאמרנו שצריך ליטול ידיו, הוא כשאינו רואה את ידיו היטב, כגון בלילה, אבל ביום, כשרואה את ידיו היטב, שהן נקיות, דיו בכך, ואינו צריך לטלן במים.

מתוך פירוש ר"י משמע, שכן הדיו, בין כשבא לאכול בשר בהמה אחר גבינה, ובין כשבא לאכול גבינה אחר בשר בהמה, נוטל ידיו ומקנח פיו ואוכל. ולפי הפירוש הראשון בתוס', כן הדיו רק כשבא לאכול בשר אחר גבינה, אבל אכל בשר תחלה, אפילו בנטילה וקינוח לא סגי, עד שעודה אחריתו, כדאמר בסמוך. ורבינו תם והלכות גדולות מפרשים, שמה שאמרו כאן, שבין בשר לגבינה צריך נטילה וקינוח, הוא רק כשבא לאכול גבינה אחר בשר, [ומר עוקבא דלא אכיל עד שעודה אחריתו, היינו בלא נטילה וקינוח. אי נמי מחמיר על עצמו היה], אבל הבא לאכול בשר אחר גבינה, אינו צריך נטילה וקינוח ... וצריך לומר לפירוש, דלענין נטילת ידיים אין חילוק בין בשר תחלה לגבינה תחלה, ובכל אופן צריך ליטול ידיו, ורק לגבי קינוח יש חילוק. והעולם נהגו שלא לאכול גבינה אחר בשר כלל, ואפילו אחר עוף, ואף על גב דתני אגרא, עוף וגבינה נאכלין באפיקורון, דמשמע עוף תחלה, דילמא משום דסבר בשר עוף בחלב לאו דאורייתא, ולא קיימא לן הכי. ורבינו תם מפרש, טעמא דאגרא, משום דעוף אינו נדבק בידיים ובשיניים

שום חלה האסורה מהתורה, אבל אם היה בחו"ל חלה האסורה מהתורה, היה מקום לאסור את האכילה עם הזר אף בחלה האסורה מדברי חכמים, שמא יבוא לאכול את זו האסורה מהתורה].

ב. לעניין נתינתה לכהן עם הארץ.

חלת ארץ ישראל, מאחר שאסורה להיאכל בטומאה מהתורה, [כדין תרומה], אסרו חכמים לתת אותה לכהן עם הארץ שאינו נזהר מטומאה, ואינה ניתנת אלא לכהנים הנהגרים בטהרות, כמו שנאמר, "וַיֹּאמֶר [יחזקיה] לְעַם לְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׁלַם לְתֵת מִנְתַּת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יַחְזְקוּ בְּתוֹרַת ה'".

אבל חלת חו"ל, ניתנת לכל כהן שירצו הבעלים¹.

נטילת ידיים וקינוח הפה בין אכילת

עוף או בהמה לאכילת גבינה

אגרא חמיו של רבי אבא שנה ברייתא, שעוף וגבינה נאכלים באפיקורון [=דרך הפקר], וביאר, שהכוונה לכך, שהבא לאכול עוף אחר גבינה, או גבינה אחר עוף, אינו זקוק לא לנטילת ידיים, [לנקות ידיו מהגבינה שאכל], ולא לקינוח הפה, [לנקותו מגבינה שאכל], אלא אוכל העוף אחר הגבינה, או

הוספות

¹ פירש בקונטרס, דאפילו אינו מהזיק בתורת ה' יתנו לו חלת חוצה לארץ, ואין נראה ... לכך נראה לרבינו יצחק, דהכא מיירי בדליכא כהן חבר. אי נמי איכא כהן חבר שהוא עשיר, ואינו רוצה לקבל, ואפילו רוצה לקבל, כיון דאין צריך, וזה עם הארץ עני, וצריך, שמצווים להחיותו, שאם לא יתנו לו יצטרכו לתת לו חולין, וקא משמע לן, דיכול ליתן, אף על פי, שאין בקי בטומאה וטהרה, ולא חיישינן שמא יאכלנו בימי טומאתו, אבל חלת הארץ אינה ניתנת אלא לכהן חבר, שישמרנה בטהרה, אפילו ליכא עתה כהן חבר, אל יתננה לכהן עם הארץ, אלא ימתין עד שיזדמן לו כהן חבר. [תוס'].

² ברייתא נקט עוף תחלה, דאפילו עוף תחלה ואחר כך גבינה, נאכל באפיקורון.

³ פירש בקונטרס, שהקינוח יפה מן ההדחה ... וקשה לפירושו ... לכך נראה דפשיטא ליה למסדר השי"ס, דהדחה עדיף מקינוח. [תוס'].

וירקות שהם רכים.

וחניכים.

גבינה אחר בשר	בשר אחר גבינה	גבינה אחר עוף	עוף אחר גבינה	
אוכל אחר נטילת ידים וקינוח הפה	אוכל אחר נטילת ידים וקינוח הפה	אוכל באפיקורן כלומר בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה		רש"י
אינו אוכל עד סעודה אחרת	אוכל אחר נטילת ידים וקינוח הפה			תוס'
אוכל אחר נטילת ידים וקינוח הפה	אוכל אחר צריך קינוח הפה			רבינו תם וה"ג
אין אוכלים כלל [עד סעודה אחרת]		אין אוכלים כלל [עד סעודה אחרת]		מנהג העולם

דף קה

במה מקנחים את הפה

לדעת רבי זירא – אין קינוח הפה אלא **בפת של חיטים קרירה ורכה**. [אבל פת שעורים, מתפוררת בתוך הפה, ואינה מקנחת מה שבפיו. וכן פת קשה, אף של חיטים, מתפוררת בפיו, ואינה מקנחת. ופת חמה, אף של חיטים, נדבקת בחיכו ואינה מקנחת].

ומסקנת הסוגיה – והלכתא, **בכל דבר מועיל הקינוח, חוץ מקמח, ותמרים,**

שהייה בין אכילת בשר לאכילת גבינה

האוכל גבינה, מותר לאכול לאחריה בשר מיד, בלא לשהות כלום. [דין זה אמרוהו רבי יוחנן ורב חסדא¹].

אבל האוכל בשר, אסור לאכול לאחריו גבינה, משום שהבשר מוציא שומן, ונדבק בפה, ומאריך בטעמו, ויש להמתין עד שיבטל טעם הבשר מן הפה. [דין זה אמרו רב חסדא²]. **ובעניין זה של השיעור שיש להמתין בין אכילת בשר לאכילת חלב,** אמר מר עוקבא על עצמו, **אנא להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא,** [=לדבר זה אני גרוע מאבי כחומץ בן יין], **שאביו של מר עוקבא כשהיה אוכל בשר, לא היה אוכל לאחריו גבינה עד שיעבור מעת לעת,** [כלומר עשרים וארבע שעות], **ואילו מר עוקבא עצמו, באותה סעודה שאכל בשר לא אכל גבינה, אבל בסעודה אחרת, אכל גבינה³.**

יש לאדם לסייר בנכסיו בכל יום

אמר שמואל – כל המסייר בנכסיו בכל יום,

הוספות

¹ ולעיל בסוף דף ק"ד נתבאר, שלפירוש רש"י ותוס', יש לטול ידים ולקנח הפה בין הגבינה לבשר, ויל"ע אם רבי יוחנן ורב חסדא מודים ליה, או חולקים על זה. אמנם לפירוש רבינו תם לעיל, אין צריך לקנח הפה אחר אכילת גבינה, וזה כדעת רבי יוחנן ורב חסדא כאן.

² ולעיל בסוף דף ק"ד נתבאר, שלפירוש רש"י ורבינו תם, די בקינוח הפה, ואין צריך להמתין יותר, ועל כן ביאר רבינו תם, שמה שאמרו כאן, שמר עוקבא אכל גבינה רק בסעודה אחרת, [שזה לכאורה כדעת רב חסדא], הוא כשלא קינח הפה, אבל קינח הפה, אין צריך להמתין. [א"נ מר עוקבא המתין אף אחר קינוח הפה, וחומרא היא שהחמיר על עצמו, ואינה הלכה]. אולם לפירוש התוס' לעיל, אין מועיל קינוח אחר בשר לאכול גבינה, ורק בסעודה אחרת יוכל לאכול גבינה, כדעת רב חסדא, וכהנהגת מר עוקבא.

³ לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, אלא אפילו לאלתר, אם סילק השולחן, ובירך, מותר, דלא פלוג רבנן. [תוס']

שמואל.

[לראות אם צריך לתקן בהם דבר], מוצא סלעים [=מטבעות כסף] מפני שבכך שמסייר בנכסיו מתקן כל דבר הצריך תיקון ואין בהם הפסד. ובעניין זה אמר שמואל על עצמו, **אנא להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא**, [=לדבר זה אני גרוע מאבי כחומץ בן יין], שאביו של שמואל היה מסייר בנכסיו שתי פעמים בכל יום, ואילו שמואל לא היה מסייר בנכסיו אלא פעם אחת ביום.

מים ראשונים מצווה.

אמצעיים רשות. אחרונים חובה.¹

א. מים ראשונים – מצווה.

מצווה ליטול את הידים במים קודם הסעודה, כי כן תקנו חכמים, ומצווה לשמוע דברי חכמים.

- ומים אלו, נוטלים אותם, בין לתוך כלי, ובין על גבי קרקע, [שלא כמים אחרונים, שאין נוטלים אותם על גבי קרקע, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

- וכשרים לנטילה זו, בין מים צוננים, ובין מים חמים, [ללשון ראשון, מים חמים כשרים, ובלבד שאין היד סולדת [=נכוית] בהם, אבל אם היד סולדת בהם, בטלו, ונשתנו מתורת מים, ופסולים הם. וללשון שני, אף מים חמים שהיד סולדת בהם, כשרים הם לנטילה]. [שלא כמים אחרונים, שאין כשרים להם מים חמים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ב. מים אמצעיים – רשות.

לפירוש רשב"ם – מים שנוטלים בין שני תבשילים של בשר, או בין שני תבשילים של גבינה, אינם לא חובה ולא מצווה, אלא רשות, ומי שאינו רוצה ליטול רשאי. אבל בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר, חובה ליטול ידיו, [כפי שנתבאר לעיל, ובין

אביו היה מסייר בנכסיו בכל יום ויום, יום אחד פגש באריסו נושא משא של עצים שרצה לגונבם.

שאלו אביו, אלו להיכן אתה נושאם. ענה לו האריס, לבית אדוני.

אמר לו אביו, כבר קדמוך חכמים [שאמרו, שיהא אדם רואה נכסיו בכל יום, ויראה מה יעשה], ובכך הקדימו רפואה למכתך, שרצית לגנוב ולא עלה בידך.

רב אסי היה מסייר בנכסיו בכל יום, ולא מצא דבר הצריך תיקון, ולפיכך הקשה, היכן הם כל אותם הסלעים שדיבר עליהם שמואל.

יום אחד ראה שהמים שבאמת המים עולים על גדותיהם, ועומדים לשטוף את פירותיו, דרך חור שבשפת האמה, נטל את גלימתו, כרכה, והניחה באותו חור, והרים קולו, וצווח שיבואו לסייע לו, ולקריאתו באו אנשים וסתמו את החור.

אמר, עתה מצאתי את כל הסלעים של

הוספות

¹ בברכות בסוף פרק אלו דברים דריש מים ראשונים ולמים אחרונים מקרא, "והתקדשתם", אלו מים ראשונים, "והייתם קדושים", אלו מים אחרונים, ואסמכתא בעלמא הוא, דהא טעמא דמים אחרונים הוי משום מלח סדומית כדאמר בסמוך. [תוס'].

עצים וקסמים, אבל לא יטלו אותם על גבי קרקע.

ומתחילה אביי היה סבור, שהסיבה שאין נוטלים אותם על גבי קרקע היא, משום שריחם מסריח.

אולם רבה למדו, שהסיבה לכך היא, כי כשנוטלים אותם על גבי קרקע, שורה עליהם רוח רעה.

- ואין כשרים לנטילה זו אלא מים צוננים אבל לא מים חמים. [ללשון ראשון, אפילו חמים מעט אינם כשרים לנטילה זו. וללשון שני, רק מים שהיד סולדת בהם, אינם כשרים לנטילה זו].

לדעת רב אשי, אף על פי שחובה ליטול את הידים בסוף הסעודה, מפני מלח סדומית המעורב במלח שאכל בסעודה, שמא יגע בעיניו ויתעוור, המודד מלח, אינו צריך ליטול ידיו לאחר מכן.⁴

תבשיל של בשר לתבשיל של גבינה לא תועיל נטילה, שהאוכל בשר אסור לאכול גבינה].

ולפירוש רבינו תם – אף בין תבשיל של בשר לתבשיל של גבינה אין חובה ליטול ידים, כי מאחר שאין הבשר והגבינה בעין, ואין כאן אלא טעם, לא החמירו ליטול ידים ביניהם, ואין הנטילה אלא רשות. אבל בין תבשיל של בשר לגבינה בעין, חובה ליטול ידים.¹

ג. מים אחרונים – חובה².

מים אחרונים שנוטלים בסוף הסעודה הם חובה, כי מאחר שאמרו חכמים, על כל אכילתך אכול מלח, יש לחוש שמא נתערב במלח מלח סדומית, שהוא מעוור את העיניים, ויגע בעיניו אחר שנגע במלח, ויתעוור, ולפיכך, אף שאין המלח הזה מצוי הרבה, אלא קורט אחד בכור, מכל מקום, מאחר שיש כאן חשש עיוורון, חובה ליטול את הידים אחר הסעודה.³

- י"א שמים אלו אין נוטלים אותם אלא לתוך כלי. וי"א שנוטלים אותם אף על גבי

הוספות

¹ ויתכן פירוש זה אף לדברי האוסרין לאכול גבינה אחר בשר באותה סעודה, אפילו בנטילה וקינוח. [תוס'].

² ואם תאמר, למאי נפקא מינה הא דראשונים מצוה ואחרונים חובה, מה לי מצוה מה לי חובה, הא תרוייהו חובה כדקתני בברייתא ולא רשות. ואומר רבינו תם, דנפקא מינה לענין מלחמת הרשות ... דפטורין מרחיצת ידים ... של מים ראשונים, אבל אחרונים לא ... ובהלכות גדולות פירש, דראשונים שהם מצוה משום סרך תרומה, טעונין ברכה, אבל אחרונים שהם לצורך אדם, משום מלח סדומית, אין טעונין ברכה. [נמכאן כתב רבינו יהודה בפרק במה מדליקין בתוספותיו, שאין לברך על קריאת שמע שלפני מטונו, אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות שמע]. ואם תאמר, אמצעיים, כגון בין גבינה לבשר, שהן לצורך מצוה, יהיו טעונין ברכה. ויש לומר, דאין זה כי אם הכשר אכילה, כמו ניקור חלב ומליחת בשר. [תוס'].

³ ואנו לפי שאין מלח סדומית מצוי בינינו, לא נהגו במים אחרונים. והכי נמי כי דריש התם "כי קדוש" זה שמן שהיו סכין את ידיהן להעביר את הזוהמא, הוי אסמכתא, דלא מציינו בשום מקום שיהא שמן לא חובה ולא מצוה. והא דאמר התם, כשם שהזוהמא פסול לעבודה, כך ידים מזוהמות פסולין לברכה, היינו להם, שהיה הדבר עליהם חובה ליטול אחר סעודה, לפיכך נחשבות כזוהמות, וצריך להקדים וליטול קודם ברכה. [תוס'].

⁴ העירוני שלגורסת רש"י בעירובין י"ז ע"ב משמע שצריך. ולפי זה אם גם דעת הגמרא כאן כן צריך לומר שמה שאמרו "לא מבעי" אינו בניחותא כלומר לא צריך אלא בתמיהה כמו כל שכן שצריך.

כשאדם שותה אין לקחת

דבר מהשולחן לפניו

בשעה שאדם אוהו בכוסו ושותה, אסור לקחת מהשולחן שלפניו איזה דבר הצריך לסעודה, [ולא רק מאכל אלא אף מדוכה שדכים בה את התבלין], ולהוציאו חוץ לארבע אמות של השולחן, בלא להחזירו לשולחן.

- מתחילה אביי היה סבור, שהסיבה לכך היא, שמא יכעס השותה, משום שהוא חפץ באותו דבר הניטל, וכשיכעס, יסתכן ויחנק בסעודה.

- אולם רבה למדו, שהסיבה לכך היא, משום שדבר זה קשה לרוח צרדא, [כלומר דבר זה יכול לגרום לשותה שיתעלף].

יש לכבד את הבית מהפירורים

- מתחילה אביי היה סבור, שהסיבה לכך שיש לכבד את הבית מהפירורים היא, כדי שיהיה הבית נקי.

- אולם רבה למדו, שהסיבה לכך היא, משום שכשאינו מכבדים את הפירורים, והם באים לידי מדרס רגליים, הדבר גורם לעניות.

ומעשה, במלאך הממונה על העניות [=שרא דעניותא], שהיה רודף אחרי אדם אחד ללכודו, ולהביאו לידי עניות, ולא יכול לו, כי היה נזהר מאד לכבד את הפירורים של סעודתו.

יום אחד אכל אותו אדם פת על גבי עשבים

שבאפר, והיה סבור המלאך של העניות, שעתה היא שעת הכושר ללכודו, כי ודאי לא יוכל ללקט את הפירורים מבין העשבים, ויהיו למדרס רגלים.

אולם לאחר אכילתו הביא אותו אדם מכוש ועקר את העשבים והשליכם לנהר שלא יבואו הפירורים לידי בזיון דריסת רגלים.

וכשעשה זאת שמע את המלאך אומר נוי דאפקיה ההוא גברא מביתי=], אוי שהוציאני זה, ממקום מנוחתי.

אין לשתות את הקצף של המשקים

אלא יש להמתין עד שיכלה מאליו

- מתחילה אביי היה סבור, שהסיבה לכך שאין שותים את הקצף של המשקים הוא משום שהוא מאוס.

- אולם רבה למדו, שהסיבה לכך היא, משום שהקצף גורם לכרסם [=רירים הבאים מן החוטם].

נזקים הבאים מקצף המשקים

א. שתיית הקצף גורמת לכרסם.

ב. נפיחה בקצף גורמת לכאב ראש.

ג. דחיית הקצף לצדדים בידיים גורמת לעניות.

רפואת כרסם הבאה

משתיית קצף של משקים

מי שסובל מכרסם מחמת שתיית קצף של

שאתם נזהרים מכל הדברים שהעושה

יין – רפואתו לשתות שכר.

אותם גודם לכשפים לשלוט בו, (א) שאינכם

ומי שסובל מכרסם מחמת שתיית קצף של שכר – רפואתו לשתות מים.

מקנחים עצמכם בבית הכסא בחרס, (ב)

ואינכם הורגים כינה שבמלבושיכם, (ג)

ואינכם אוכלים ירק מאגודת ירק קודם

שיתירוה.

מי שסובל מכרסם מחמת שתיית קצף של מים – אין לו תקנה. והיינו דאמרי אינשי, בתר עניא אזלא עניותא [זה שלא היה לו אלא מים לשתות אין לו תקנה].

אין אוכלים ירק שנפל מהשלחן

- מתחילה אביי היה סבור, שהסיבה שאין אוכלים ירק שנפל מהשלחן, משום שהוא מאוס.

- אולם רבה אמר לו, שהסיבה לכך כי **אכילת הירק הזה גורמת לריח רע בפה.**

אין להוציא ירק מאגודת

ירק קודם שמתירים אותה

- מתחילה אביי היה סבור, שהסיבה לכך שאין מוציאים שום או כרתי מאגודה שאוגדים מוכרי ירק משום שהעושה כן נראה כרעבתן שאינו יכול להמתין עד שיתירו את האגודה.

אין יושבים תחת המרזב

- מתחילה אביי היה סבור, שהסיבה לכך שאין יושבים תחת המרזב היא, שמא ירדו עליו מים מאוסים מתשמיש העומדים על הגג.

- **אולם רבה למדו, שהסיבה לכך היא, משום שהרואה אותו עושה כן, יכול לעשות לו כשפים, והנשמר מלעשות כן, אין הכשפים חלים עליו בנקל.**

- אולם רבה למדו, שהסיבה לכך היא, משום שבמקום זה מצויים המזיקים.

ומעשה ברב חסדא ורבה בר רב הונא שהיו מהלכים בספינה. אמרה להם מטרוניתא נוכרית אחת, הושיבוני עמכם בספינה, ולא הושיבוה עמהם.

ומעשה בסבלים, שהיו נושאים חבית יין, ורצו לנוח, העמידו את החבית תחת מרזב, ושברה המזיק שהיה שם.

אמרה לחש של מכשפות, והעמידה את הספינה, שלא זזה ממקומה.

באו לפני מר בר רב אשי, הוציא שופרות, ונידה את המזיק.

אמרו הם לחש, והתירו את הספינה. [י"מ אף הן היו בקיאים בכשפים והיו עושים להציל עצמם מיד המכשול. וי"מ שאמרו שם להציל עצמם].

בא המזיק לפניו, ושאלו מר בר רב אשי, מדוע שבר את החבית. ענה לו המזיק, מה אעשה, הם הושיבוה באוזני, כשהייתי ישן

אמרה להם, מה אוכל לעשות לכם, מאחר

שם.

הרבה.

כשחזר, שאלוהו, למה התעכבת. ואמר, שהמתין עד שיעברו כל המים הרעים, [ששנתו מהם מזיקים].

אמר לו מר בר רב אשי, במקום שמצויים רבים, אין לך רשות להיות שם ולהזיקם, לפיכך שלם מה שהזקת.

ובתוך כדי כך, ראה שהם שופכים מים מן הכד לארץ קודם שתייתם. ואז אמר, אם הייתי יודע שאתם רגילים לעשות כן, לא הייתי מתעכב, [אלא מביא מים אף על פי שהם רעים, ולא היתה בכך תקלה, כי אתם מתקנים את הדבר בשפיכת המים].¹

אמר לו המזיק, תן לי זמן ואשלם. קבע לו מר בר רב אשי זמן לשלם, ולא הגיע בזמן, אלא התעכב, ובא בזמן מאוחר יותר.

כשהגיע, שאלו מר בר רב אשי, מדוע לא בא בזמן. ענה לו המזיק, כל דבר שהוא צרור, או חתום, או מדוד, או מנוי, אין לנו רשות לקחת ממנו, ולכן התעכבתי עד עתה, שמצאתי יין מההפקר, להשיב לסבלים.

דף קו

השונה מים מן הכד

ישפוך תחילה מן המים לארץ

מעשה קילקול שארע למי

שלא נטל מים ראשונים

מעשה בחנווני ישראל, שהיה מבשל מאכלים, ומאכלים לבאים לחנותו [תמורת תשלום, [הוא הנקרא כיום מסעדה]], כשהיה מכיר בקונה שהוא ישראל, היה מאכילו תבשיל כשר, שנעשה מבשר שחוטה, ואת הגוים הבאים לאכול, היה מאכיל תבשיל של מאכלות אסורים.²

- מתחילה אביי היה סבור, שהסיבה לכך שהשונה מים מהכד שופך תחילה מן המים לארץ, משום הקסמים והקשים שעל פני המים.

- אולם רבה למדו, שהסיבה לכך היא, משום מים הרעים, שפעמים שתה מהמים שד, וזו תקנתם.

פעם אחת נכנס אצלו ישראל, ולא נטל ידיו מים ראשונים שקודם הסעודה, ולפיכך היה

ומעשה בבן שדים, שהיה משמש בביתו של רב פפא, והלך להביא מים מהנהר, והתעכב

הוספות

¹ והא דאיבעב ולא עשה בעצמו כן, או שלא הודיעם. לפי שהיה ירא שיקפידו עליו שאר השדים אם היה מודיע. אי נמי אין מועיל אלא אם כן שדי לחו ההוא גברא גופיה דשתי. [תוס'].

² כתב המרדכי בריש פרק כל שעה, שרבינו יחיאל פסק, שאסור לעשות סחורה בדבר האסור באכילה ובדבר טמא, וראיה מדתנן בשביעית, צדי חיה ועופות שנתמנה להם מינים טמאים, מותרים למוכרם, ודוקא נתמנו, אבל לא נתמנו אסור, וכן מוכח בירושלמי דשביעית. אמנם ראבי"ה כתב, דמותר לעשות סחורה בדבר טמא, והביא ראיה מפרק כל הבשר, מים ראשונים האכילו בשר חזיר, ואכסנאי יהודי הוה התם ע"כ. ודברי רבינו יחיאל עיקר, וכן דעת הפוסקים, וההיא דהאכילו את החזיר אינה ראיה, דאיכא למימר ישראל רשע הוה, ועוד דאיתא במדרש, דבימי השמד היה, ובפרהסיא היו מחזיקים עצמם לגוים. [ב"י יו"ד סו"ס קי"ז].

לחשיב להם את כיסיהם. וענה להם, לא היו דברים מעולם, כלומר הכחיש שקיבל מהם את כיסהם לשמור.

מה עשו, משכוהו והעלו אותו לחנותו, וראו עדשים על שפמו, [שלא נטל מים אחרונים לנקות את ידיו ופיו], ומתוך כך הבינו מה אכל שחרית, הלכו ואמרו לאשתו, בעליך אמר, שתתני לנו את כיסינו, וזה לך סימן שהוא אמר, שאכל בבוקר עדשים.

- **לדעת רב דימי**, כששמע זאת כידור, גירש את אשתו, [וזהו שאמר, **מים אחרונים הוציאו אשה מבעלה**].

- **ולדעת רבין ורבי אבא**, כששמע זאת כידור, הרג את אשתו, [וזהו שאמרו, **מים אחרונים הרגו את הנפש**].

נטילת מים ראשונים במים

שהוחמו באש [=חמי האור]

לדעת חזקיה – **אין נוטלים ידים במים** שהוחמו באש.

ולדעת רבי יוחנן – **נוטלים ידים במים** שהוחמו באש. וכך אמר לו רבן גמליאל בנו של רבי שהיה אוכל טהרות שכל גדולי גליל עושים כן שנוטלים ידים במים חמים.

- רש"י מפרש, שדברי רבי יוחנן הם כדעת הברייתא הנזכרת בדף ק"ה, המתירה מים ראשונים, בין בצונן בין בחמין. וחזקיה חולק על הברייתא הזו, שכן תנא הוא ופליג.

- ותוסי מפרשים, שהן חזקיה והן רבי יוחנן מפרשים את הברייתא כדבריהם. חזקיה מפרשה כלשון ראשון הנוכר לעיל, שחמין

סבור, שהנכנס הוא גוי, והאכילו מאכל אסור.

לדברי רב דימי ורבי אבא – המאכל האסור היה בשר חזיר [וזהו שאמרו **מים הראשונים האכילו בשר חזיר**].

ולדברי רבין – המאכל האסור היה בשר נבלה [וזהו שאמר **מים הראשונים האכילו בשר נבלה**].

מעשה קלוקל שארע על ידי

שלא נטלו מים אחרונים

מעשה ברבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי שהיו מהלכים בדרך. בכל מקום שהתאכסנו בו, רבי מאיר היה מדקדק בשם בעל הבית, לידע אם נאה הוא במעשיו או לא, [ששמו רומז למעשיו], ורבי יהודה ורבי יוסי לא היו מדקדקים בשמו של בעל הבית.

פעם אחת הגיעו בערב שבת למקום ששמו של בעל האכסניא היה כידור. אמר רבי מאיר, ודאי אדם רשע הוא, שנאמר, "כי-דור תִּהְיֶה הַמָּה בְּנִים לֹא אֶמְן בָּם". רבי יהודה ורבי יוסי נתנו לו כיסם לשומרו בשבת, ורבי מאיר לא נתן לו כיסו, אלא הניחו בקברו של אביו של כידור.

בא אביו של כידור לבנו בחלום, ואמר לו, בוא וקח את הכיס המונח על ראשי. סיפר זאת כידור לחכמים, ואמר לו רבי מאיר, שלא ישים לבו לחלום זה, כי בערבי שבתות, מתוך שאדם במנוחה, מהרהר ורואה חלומות, אבל אין בהם ממש, [ואמר כן לדחותו, שלא ילך וימצא את הכיס], ומכל מקום, הלך רבי מאיר ושמר על הכיס כל היום, ובלילה הביאו.

למחרת אמרו רבי יהודה ורבי יוסי לכידור,

ולדעת רבי יוחנן – מאחר שבמקום זה המים מעטים, עד שאין אפשרות לטבול בהם כל גופו, דומים הם למים שבכלי, שנשאבו מהמעייין, **שאינם כשרים לא לטבילת ידים בהם, ולא לנטילת מים**, [כדין ב'], ולכן גזרו עליהם, שאף כשהם בקרקע לא יטבלו בהם את הידים. [וכן דעת רבי שמעון בן אלעזר בברייתא].

הטעם לנטילת ידים לסעודה בחולין

א. משום סרך תרומה.

סתם ידים גזרו עליהם שיהיו שניות לטומאה ונטהרות הן בנטילה. ואף ששני לטומאה אינו פוסל את החולין ואם כן האוכל חולין כשידיו שניות לטומאה אינו פוסל אותם מכל מקום מאחר ששי לטומאה פוסל את התרומה והבא לאכול תרומה צריך ליטול ידיו לטהרם שלא יהיו שניות תקנו חכמים שגם הבא לאכול חולין ייטול ידיו כדי שיתרגלו ליטול ידים לסעודה ולא יטעו לאכול תרומה בלא נטילת ידים. [וזהו שאמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן, נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה].

ב. משום מצוה.

לדברי אביי – [עוד אמר רב אידי בר אבין

שהתירו הם חמין שאין יד סולדת בהם, והוא פסל חמין שהיד סולדת בהם. ורבי יוחנן מפרשה כלשון שני הנזכר לעיל, שחמין שהתירו הם אף חמין שיד סולדת בהם.

חמי טבריא

א. במקום חיבורם.

חמי טבריא במקום נביעתם, **הרי הם ככל מעיינות, וכשרים לטבול בהם כל גופו** [כשהוא טמא], **וכל שכן לטבול בהם ידים** [לטהרם לאכילה]¹.

ב. כשלקחו מהם בכלי.

חמי טבריא שנשאבו בכלי, **אין נוטלים בהם ידים** [לטהרם לאכילה], **כי כשתקנו חכמים נטילה, לא תקנו נטילה בחמין כאלו**, [וגרועים הם מחמי האור, שקודם שחממו אותם היו צוננים, מה שאין כן אלו, שלא היתה להם שעת הכושר מעולם].

ג. **כשהם יוצאים ממקומם למקום צר, שאין בו שיעור מקוה, אבל מחוברים הם למקום נביעתם הגדול**².

לדעת חזקיה – מאחר שמחברים הם למעייין, דינם כמעייין, ולכן אף על פי שאין אפשרות לטבול בהם גוף גופו, [מחמת שהמקום קצר], **מטביל בהם ידיו כדין כל מעייין**. [וכן דעת תנא קמא בברייתא].

הוספות

¹ טבילה עולה לידים יותר מן הנטילה, כדאמרינן בחגיגה, נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה, ולקדש מטבילין, אלמא טבילת ידים עדיפא. [רשי"י].

² כן פירש רשי"י, וכך הוא לפירוש אחרון בתוס'. אבל לפירוש ראשון בתוס', הדין הזה הוא אף כשאין המים מחוברים למקוה הגדול, ומה שאמרו בפרק שלשה מינין, שבטלו חכמים מקוה של רביעית, ואין מקוה אלא כשיש בו ארבעים סאה, הוא לענין טהרת מחטין וצינורות, אבל מותר להטביל ידיו במקוה של רביעית. [עי' התוס'].
- קצ -

שרצונו לומר שרק חובה אין בדבר, אבל מצווה יש. ואמר להם רבא, שאין בדבר לא חובה ולא מצווה אלא **רשות** בלבד.

ולדעת רב נחמן – אסור ליטול ידיים לאכילת פירות, כי כל הנוטל ידיו לפירות, אינו אלא מגסי הרוח, ואסור לאדם לנהוג עצמו בגסות הרוח.

שלושה דברים שלמד

רבה בר בר חנה ממעשה

אמר רבה בר בר חנה: הייתי עומד לפני רבי אמי ורבי אסי, והביאו לפניהם כלכלה של פירות, (א) ואכלו בלא נטילת ידיים, (ב) ולא נתנו לי דבר לאכול עימם, (ג) וכל אחד מהם בירך לעצמו.

ולמדנו מכך שלושה דברים:

א. אין נטילת ידיים לפירות.

שכן לא נטלו ידיהם קודם אכילת הפירות.

ב. אין מזמנים על הפירות.

שכן לא חשו לתת לו מהפרי כדי שיהיו שלושה אוכלים ויצטרפו לזימון.

ג. שנים שאכלו, מצוה ליחלק, ולברך כל אחד בעצמו, ולא יצא אחד את חברו.

שכן כל אחד בירך אחר האכילה בעצמו, ולא יצא אחד מהם בברכת חברו.²

אמר רבי יצחק], מלבד מה שיש ליטול ידיים לסעודה מהטעם הנ"ל, שיתרגלו ליטול ידיים ולא יאכלו תרומה בלא נטילת ידיים, יש טעם נוסף ליטול ידיים, והוא, **שמצווה לשמוע דברי חכמים שתקנו ליטול ידיים**.¹

לדברי רבא – [עוד אמר רב אידי בר אבין אמר רבי יצחק], מלבד מה שיש ליטול ידיים לסעודה מהטעם הנ"ל, שיתרגלו ליטול ידיים ולא יאכלו תרומה בלא נטילת ידיים, יש טעם נוסף ליטול ידיים, והוא **על פי הכתוב בתורה** "וְכָל אֲשֶׁר יִגַע בּוֹ הִזָּב לֹא יִשְׁטֹף בְּמַיִם וְכִסָּה בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּמַיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרְבִי", שעל כרחק אין כוונת הכתוב, שהזב מטמא רק כשלא שטף ידיו, אבל אם שטף ידיו אינו מטמא, שהרי הזב אינו נטהר אלא בטבילה, אלא כוונת הכתוב היא כך, "וְכָל אֲשֶׁר יִגַע בּוֹ הִזָּב לֹא יִשְׁטֹף" [וכן אדם אחר שהוא טהור] וְיִדְּיוֹ לֹא יִשְׁטֹף בְּמַיִם [וידיו בלבד טמאות שנגע באיזה דבר] וְטָמֵא", ומכאן, שיש מי שהוא טמא מחמת שלא שטף ידיו, ונטהר בנטילת ידיים לבדה, וזהו מי שידי טמאות, שהוא טעון נטילת ידיים לסעודה. [כן דרש רבי אלעזר בן ערך, ואסמכתא בעלמא היא].

נטילת ידיים לאכילת פירות

לדעת רבי אלעזר אמר רבי אושעיא – לא אמרו נטילת ידיים לפירות אלא משום נקיות. מתחילה היו התלמידים סבורים,

הוספות

¹ ואם תאמר, והלא משום סרך תרומה תקנוה, ואם כן מאי ועוד [הלא כל דבר שתקנו תאכל לומר כן מאחר שתקנו יש טעם נוסף לקיים שמצווה לשמוע דברי חכמים ומאי קאמר ועוד]. ויש לומר, דתקנו משום נקיות. [תוס'].

² לכאורה יש ללמוד מכאן, שאף באכילת פירות, שאין בה זימון, דווקא שנים שאכלו יחד, כל אחד מברך לעצמו, אבל שלושה שאכלו יחד, אחד מוציא את כולם בברכה אחרונה. וראה להלן, בהערה הבאה.

וכן שנינו בברייתא, שנים שאכלו מצוה מברך, ובור יוצא¹.
ליחלק, במה דברים אמורים, שהיו שניהם סופרים, אבל אחד סופר ואחד בור, סופר

עד היכן צריך לתת מים על היד בנטילת ידים ובקידוש ידים ורגלים

קידוש ידים ורגלים במקדש	נטילת ידים לאכילת תרומה	נטילת ידים לאכילת חולין		
עד הפרק העליון שהוא מקום חבור היד והזרוע	עד הפרק השלישי שהוא בגב היד.	עד הפרק השני שבאמצע אצבעות ²	דעת הברייתא ורב [חולין קל ותרומה חמור]	שיטת רש"י
	עד הפרק השלישי שהוא בגב היד ³ .		דעת שמואל ובר הדיא ורבי אמי ורבי מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי [זה וזה לחומרא]	
	עד הפרק השני שבאמצע אצבעות ⁴ .		דעת רב ששת [זה וזה לקולא]	

הוספות

¹ תימה לר"י, מנא ליה דמצוה ליחלק, דילמא רשות [ליחלק], כמאן דאמר בריש שלשה שאכלו, דאם רצו לזמן, מזמנין, דפלוגתא היא דרב ורבי יוחנן. ועוד קשה, דהתם לא פליגי אלא בפת, שיש עליו תורת זמון בשלושה, אבל פירות דאין מזמנין עליהן כלל, כדאמר, שמע מינה דאין מזמנין על הפירות, פשיטא דמצוה ליחלק.

ויש לומר, דהכי קאמר, (ב) שמע מינה אין מזמנין על הפירות, פירוש אין חובה לזמן על הפירות, אפילו כשהן שלשה, מדלא נתנו לו, ואין חילוק בפירות בין שלושה לשנים. [ואכתי לא ידעינן אם יכול לזמן [במקום שאין מצוה, כגון] שנים בפת, או בפירות אפילו בשלושה, או אסור, כמאן דאמר אם רצו לזמן אין מזמנין, אלא מדבריך כל חד וחד לחודיה], (ג) שמע מינה דמצוה ליחלק, דאם איתא דמותר לזמן, לא היה מברך כל אחד לעצמו, אלא היה מברך אחד לחברו, ואומר נברך שאכלנו משלו, כדי להוסיף שבח למקום. [ואכתי לא ידעינן אלא שבשנים אסור לומר נברך שאכלנו משלו, אבל בלא נברך, שמא יכול אחד לברך, ולפטור חברו, אבל מדתניא שנים שישבו מצוה ליחלק, בדיא כו',] שמע מינה דבשניהם יודעים לברך חייבים שניהם לברך.

ואם תאמר, ומאי שניא ברכה דבסוף, דכל אחד מברך לעצמו, מברכה דבתחלה, דאחד מברך לכולן, כדמוכח בכיצד מברכין ... ויש לומר, דשאני ברכה דלתחלה, שכל אחד מרויח באותה ברכה, שעל ידי כן מותרין לאכול ולהינות, לפיכך מצטרפין לה, אבל בסוף, שכבר אכלו, לא מצטרפין ...

ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לברך בתחלה אחד לכולן אלא בפת לחודיה, לפי שאין אנו קובעים עצמנו להסב על היין ועל הפירות, ואפילו גבי פת תנן ... היו יושבין, כל אחד מברך לעצמו, היסבו אחד מברך לכולן. וגבי יין פליגי התם בגמרא, רב ורבי יוחנן, דרב סבר לא מהניא ליה היסבה. ואיכא דאמרי לא בעיא היסבה. ורבי יוחנן אמר מהניא ליה היסבה.

ומיהו צריך עיון ... דמשמע דלכולי עלמא ברכה דלתחלה הוה פשיטא להו דלא בעי היסבה ... ולפי זה, בברכה דלתחלה לא בעי לאקבועי דוכתא, לא בפת ולא בשאר דברים, ובברכה דבסוף [פליגי] בעי לאקבועי דוכתא, בין בפת בין בשאר דברים, דהכלה כרבי יוחנן.

ומיהו יש ליישב כולה מלתא בברכה דבתחלה ... ובכל מקום שהאחד מברך לכולם, בין ברכה ראשונה בין ברכה אחרונה, אין מברך אחד לכולם עד דקביעי.

[כל זה מהתוס'].

² דכיון דמשום סרך תרומה בעלמא הוא, דיו אם נטל במה שנוגע במאכל, דהיינו ראשי אצבעות. [רש"י].

³ שמואל לא פליג אברייתא, אלא משום דכהן הוא, ורגיל בתרומה, לכך החמיר על עצמו להרגיל אף בחולין. כן כתבו התוס'. אולם רבי מיישא היה לוי ואף על פי כן החמיר על עצמו ואם כן לכאורה חולק על הברייתא.

⁴ כן משמע לכאורה שיטת רש"י, מתוך שלא פירש דברי רב ששת. אולם לפי זה נמצא, שרב ששת חולק על הברייתא. ולכן פירשו התוס', דברי רב ששת באופן אחר, והוא, שלחולין יש ליטול עד פרק ראשון, ולתרומה עד פרק שני, שכך הוא פירוש הברייתא לדעתו, ומה שאמר זה וזה לקולא, לא להקל על הברייתא קאמר, אלא אדרב ושמואל, דאמרי דפרק דתרומה הוא מקום חבור אצבעות

קידוש ידים ורגלים במקדש	נטילת ידים לאכילת תרומה	נטילת ידים לאכילת חולין		
	עד הפרק השני	עד הפרק הראשון.	דעת הברייתא ורב [חולין קל ותרומה חמור]	שיטת רבינו תם
	? עד הפרק השני או עד הפרק השלישי או עד הפרק העליון	עד הפרק השני	דעת שמואל ובר הדיא ורבי אמי ורבי מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי [זהו זה לחומרא]	
	? עד הפרק הראשון או עד הפרק השני	עד הפרק הראשון	דעת רב ששת [זהו זה לקולא]	
עד המרפק	עד הפרק העליון	עד הפרק השלישי	דעת הברייתא ורב [חולין קל ותרומה חמור]	שיטת הר' אברהם
	עד הפרק העליון ¹		דעת שמואל ובר הדיא ורבי אמי ורבי מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי [זהו זה לחומרא]	
	?		דעת רב ששת [זהו זה לקולא]	

הוספות

ותפיסת היד.

¹ וראיה לפירושו זה, שכן דעת שמואל, מספר הזהיר [=הזהרה], שכתוב שם, אמר שמואל לחולין כל היד. [תוס'].

חציצה בטבילה ובנטילה

ובקידוש ידים ורגלים

כל דבר שחוצץ בטבילה בגוף, חוצץ בנטילת ידים לחולין¹, ובקידוש ידים ורגלים במקדש.

תנאי בנטילת ידים

כבר נתבאר שתקנו חכמים נטילת ידים לסעודה ולא יאכל בידיים טמאות.

ולדעת רב – נוטל אדם ידיו שחרית, ומתנה שתעלה נטילה זו לכל אכילות שיאכל היום, ושוב אינו צריך ליטול ידיו לפני כל סעודה², ובלבד שיזהר שלא יטנפו ידיו או יטמאו. [וללשון שני גם דעת רבי אבינא כן].

ולדעת רבי אבינא ללשון ראשון – אין התנאי מועיל אלא בשעת הדחק, כגון לבני המקום הנקרא פקתא דערבות, שאין המים מצויים בו, אבל במקום שהמים מצויים, יש ליטול ידים לפני כל סעודה, ואין מועילה

נטילה של שחרית עם תנאי.

דף קז

טהרת ידים באריתא דדלאי

אריתא דדלאי, הוא צינור ששופכים לו מים מן היאור בדלי, והוא מוליך את המים לשדות³.

< והרוצה לטהר ידיו בנטילה, על ידי נתינת ידיו בצינור, כך שיגיעו על ידיו המים הנשפכים לתוכו מן הדלי.

- אם מניח ידיו בצינור קרוב למקום השפיקה, ששם המים מקלחים מכוח השופך, ידיו טהורות.

- אבל אם מניח ידיו בצינור רחוק ממקום השפיקה, שכבר כלה כוח השופך, ועתה המים מקלחים מחמת כובדם, אין ידיו טהורות.

והטעם לחילוק זה, כי אין הנטילה כשרה, אלא כשהמים באים על הידים מכוח גברא⁴ 5.

הוספות

¹ הקשה הרב ר' אברהם בן הרב ר' משה, **דבתוספתא** דמקוואות **תניא**, כל החוצץ בכלים חוצץ ובגר בשעת טבילה, ובחולין אין חוצצין, והכא קאמר דחוצצין. **ויש לומר, דהכא איירי לאכילה**, כדמוכח כוליה שמעתא, **והחמירו באכילה כמו בטבילה, והתם בנגיעה**, ואיירי אף בחולין שמשו על טהרת תרומה, דלא החמירו. **וצריך לזהר בשעת נטילה מטיט ובצק שתחת הצפרו, דחוצצין בטבילה**, כדתנן במסכת מקואות, וכל דבר שחוצץ בטבילה, צריך כמו כן לזהר בנטילה לאכילה, **אבל במיעוט שאינו מקפיד אין לחוש, דבטבילה נמי אינו חוצץ**. [תוס']
² לפירוש ראשון בתוס', כן הדין בכל אופן שהתנה על נטילת שחרית שתעלה לכל היום, ואפילו יש לו מים אחרים ליטול ידיו בנקל. ולפירוש שני, כן הדין רק כשאין לו מים בסמוך ליטול ידיו, או שצריך להם, אבל כשבנקל יכול ליטול ידיו, צריך ליטול ידיו לפני כל סעודה, ולא יסמוך על נטילת שחרית.

³ האי אריתא פירש בקונטרס, צינור ששופכים לו מים מן היאור בדלי, והוא מוליך מים בשדה, ואין רצונו לומר שיחא הצינור קרוי אריתא, דהא יאורים מתרגמינן אריתי, ובפרק הפרה אמר, ההוא תורא דנפל לאריתא, ומשמע שם שהוא עמוק עשרה טפחים. [תוס'].

⁴ **פירש בהלכות גדולות, שמתור הטביל ידים בתוך הכלי, דחשיבא נטילה**, והביא ראיה מפרק שני דזבחים ... וקשה לפירושו, דהכא אמר אינו נוטל ממנו, דלא אתי מכח גברא, משמע דבעינן כח גברא השופך. ומיהו יש לומר, **דבעינן נטילה מן הכלי**, בין טובל ידיו בתוך הכלי, ובין שופך מן הכלי על ידיו, יש כאן נטילה מן הכלי, אבל הכא ידיו חוץ לכלי הן, וכבר פסק כח הכלי, כשהמים באים עליו, הלכך אין כאן נטילה מן הכלי ... והא דנקט דלא אתו מכח גברא, לאו דוקא מכח גברא, אלא משום דלא אתו מכח כלי, דבעינן נטילה מן הכלי. אי"צ משום דתנן במסכת ידים ... **דבעי רבי יוסי מכח גברא, ותנא קמא לא בעי אלא שיחא כח כלי, והשתא שמעתא דנקט כח גברא אתי כרבי יוסי**, אבל ההלכות גדולות אי אפשר להעמיד אלא כרבנן, **וצריך להחמיר**, כיון דסוגיא דשמעתין כרבי יוסי. [תוס'].

⁵ **עוד מדיני נטילת ידים המובאים בתוס'**: (א) אם אדם נוטל ידו אחת, וחוזר ומשפשף בחברתה, צריך לחזור וליטול. (ב) אם מים ששרה בהם פתו, או הדיח בהן את הכלים, פסולים לנטילה. (ג) מים שהדיח בהן ידיו, כשרין. (ד) צריך לשפוך מים על ידיו שלוש

מאחר צריך רביעית מים לנטילת ידים [כפי שיתבאר בעזה"י להלן] כלי שאינו ראוי לקבל רביעית מים פסול לנטילת ידים.

ולצורך זה, התקין רב יעקב מנהר פקוד נטלא [=כלי זכוכית], שיש בה שיעור לקבל רביעית הלוג מים, והיתה מוצנעת לשער בה כלי של כל איש ואיש שמתקנו ליטול ידיו. וכמותו התקין רב אשי בהוצל לצורך זה, כוזא [=כלי חרס] שיש בה שיעור לקבל רביעית הלוג מים.

מדיני המים שנוטלים בהם ידים

א. מראה מים.

מים שאין מראהם כמראה המים, [כגון שנפל לתוכם דיו ונשתנה מראהם], פסולים לנטילת ידים.

ב. בשיעור רביעית הלוג.

אין המים כשרים ליטול בהם את הידים, אלא אם כן יש בהם קודם תחילת הנטילה שיעור של רביעית מים.

ומכל מקום, אין צריך ליטול ידיו בכל הרביעית, ודיו שיגיעו המים לכל המקום שצריכים להגיע, [כפי שנתבאר לעיל בדף ק"ו], ולכן ברביעית אחת של מים, **יכולים ליטול גם שני בני אדם**, [אף בזה אחר זה],

< והרוצה לטהר ידיו בטבילה על ידי הכנסת ידיו למי הצינור.

- אם אין חיבור בין מי הצינור למי היאור, לא עלתה לו הכנסת ידיו כטבילה, כי אין בצינור שיעור מקוה.

- אבל אם יש חיבור בין מי הצינור למי היאור, כגון ששופך לצינור מים בדלי, שיש בונקב בשיעור שמשקה יכול להיכנס דרכו, [שאז כשמים מקלחים דרכו, הקילוח נראה], בשעה ששופך לצינור מים דרך פי הדלי, המים מקלחים גם ליאור דרך הנקב שמאחוריו, ואז נחשבים מי הצינור כמחוברים ליאור על ידי המים שבדלי לענין טהרת ידים, והמטביל ידיו במי הצינור, עלתה לו הטבילה לטהרם.¹

מתוך מה נוטלים ידים

א. כלי שלם.

לדברי רבא, כלי שיש בו נקב בשיעור כונס משקה, [=שמשקה יכול להיכנס לתוכו דרך הנקב], הרי זה פסול לנטילת ידים, כי מאחר שיש בו נקב כזה בטל הוא מהיות כלי ונחשב הוא כשבר כלי וחכמים תקנו שהנטילה תהא בכלי שלם.

ב. שיהא ראוי לקבל רביעית לוג מים.

הוספות

פעמים, פעם ראשונה כדי להעביר טיט ודבר החוצץ מעל ידיו, ופעם שניה לטהר ידיו, ופעם שלישית לטהר אותן מים. (ה) ומיהו אם בפעם אחת שופך מים הרבה כשיעור רביעית, ידיו טהורות. (ו) אבל בנטל ידו אחת לא צריך רביעית, [כי אתו משירי טהרה], אלא שתהא אותה שטיפה מרובה כשתים.

¹ דלאו טבילה גמורה היא ודיה בחבור זה ולא בעינן כשפורת הנוד כדן עירוב מקוואות דעלמא. [רש"י]. ואף על גב, דלענין טבילת כל גופו, לא מהני מתרי טעמי, (א) דנצוק אינו חבור. (ב) וגם בעינן כשפורת הנוד לענין עירוב מקוואות. גבי רביעית ידים לא החמירו. [תוס'].

אין לאכול בלא נטילת ידים, אף כשאינו נוגע באוכל בידיו, אלא כורכו במפה, ואוכל, כי אין לסמוך על המפה, ויתכן שיגע באוכל למרות המפה.

כי לכל אחד יגיעו מים שהיו תחילה רביעית. [ודווקא אחד או שנים נוטלים ברביעית אחת, אבל יותר משנים אין מספיק להם רביעית אחת].

ודווקא לישראל החמירו, לחייבם ליטול ידים אף כשאוכלים במפה, ואפילו רגילים להיזהר בטהרה, [שאוכלים חולין בטהרה], אבל כהנים זריזים הם, ורגילים יותר להישמר בטהרה, והתירו להם לאכול תרומה על ידי מפה בלא נטילת ידים.

נטילת ידים במגופת חבית, חמת, כפישה, שק, וקופה

מגופת [=כיסוי] חבית שתקנה [=שחקק בה בית קיבול הראוי לקבל רביעית], נוטלים ממנה לידים, [ואף על פי שמתחילתה לא נעשית לצורך זה]. והוא הדין לחמת וכפישה [=מיני נודות של עור הן], שתקנן, שנוטלים מהם לידים.

מה שרבי צדוק אכל חוץ לסוכה

שנינו במסכת סוכה, שכשנתנו לו לרבי צדוק בסוכות אוכל פחות מכביצה, (א) היה נוטלו במפה [בלא ליטול ידיו], (ב) ואוכלו חוץ לסוכה, (ג) ואין מברך אחריו ברכת המזון.

אבל שק וקופה, אף על פי שראויים לקבל רביעית מים, אין נוטלים מהם לידים, [כי אין מלאכתם למים, שרובם אין מקבלין מים]¹.

אף האוכל על ידי מפה צריך נטילת ידים

כי לדעתו, אכילה של פחות מכביצה, אין זו אכילת קבע, ומותר לאוכלה חוץ לסוכה. וכמו כן אינה טעונה ברכת המזון². [ולפי המסקנה, כמו כן באכילה של פחות מכביצה, לא תקנו חכמים נטילת ידים, אלא באוכל לכל הפחות כביצה, ולכן לא נטל

כבר נתבאר, שהסיבה שתקנו נטילת ידים קודם הסעודה היא, כדי שלא יגעו הידים הטמאות במאכלים. ומאחר שתקנו שיש ליטול ידים לסעודה,

הוספות

¹ טעם דינים אלו לא נתבאר היטב בדברי רש"י, ולפיכך הנני להעתיק את לשון השו"ע בסימן קנ"ט, שממנו יתבאר טעמי דינים אלו [כפי שביארו התוס' בקיצור]: כלי שמחזיק רביעית כשסומכים אותו, ואם לא יסמכוהו ישפכו המים ולא ישאר בו רביעית, אינו כלי. הלכך, מגופה של חבית שהיא חדה, ואינה מקבלת רביעית שלא מסומכת, אין נוטלים ממנה. ואם הרחיבה מלמטה, עד שמקבלת רביעית כשהיא יושבת שלא מסומכת, [וזהו הנקרא כאן בסוגיה תקנה], נוטלים ממנה. חמת וכפישה, שהם מיני נאדות של עור, שתקנן, ועשה להם בית מושב, נוטלים מהם. אבל שק וקופה שהתקינו לשבת בלא סמיכה, וזפתן בזפת עד שהם מקבלים משקים, אין נוטלין מהם לידים, לפי שאינם עשויין לקבל משקים.

² **סבר רבי יהודה דבעי כביצה** [לברכת המזון], דדריש "ואכלת ושבעת", אכילה שיש בה שביעה, דהיינו כביצה. **דזקא לאחרינו, אבל לפנינו משמע דמברך** [על פחות מכביצה]. וכן לרבי מאיר, דפוטר בפחות מכזית, היינו דזקא לבסוף, אבל בתחלה מברך אף בפחות מכזית. ובהדיא מדקדק בירושלמי הכי. **ואף על גב דבריש כיצד מברכין נפקא לן ברכה דלכתחלה מקל וחומר מברכה דלסוף**, כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן, מכל מקום לא שייך לומר דיו, **ומברך בתחלה אמשהו, ואף על גב דלא מברך בסוף, דאותו קל וחומר אינו אלא גילוי בעלמא, שהרי ברכה דלפניו לאו דאורייתא.** [תוס'].

שהאוכל על ידי אחר צריך ליטול ידיו, כי [דיר¹].

יתכן שרק על השמש החמירו שלא יאכל על ידי אחר בלא נטילה, שמא מתוך שהוא טרוד לשמש, ישכח שלא נטל ידיו, ויגע בפרוסה שאוכל, אבל לשאר בני אדם, יתכן שהתירו לאכול על ידי אחר בלא נטילה].

ב. כשהכוס ביד השמש או ביד בעל הבית.

כשהכוס בידו של בעל הבית, אסור לאחד מן האורחים לתת פרוסה לשמש, [אף כשהשמש נטל ידיו], שמא יכעס בעל הבית, ומתוך כעסו יחנק משתייתו. או שמא יחוש בעל הבית שכלה הלחם לאורחים, ומביט ומציץ במה שזה נותן לשמש, ובתוך כך הכוס נשפך מידו.

וכן כשהכוס ביד השמש, אסור לתת לו פרוסה, שמא מתוך שהוא טרוד בלקיחת הפרוסה, ישפך הכוס שמביא לשולחן.

על מה עולה הברכה שמברך השמש על מה שמקבל בסעודה

א. שמש שקיבל בסעודה כמה כוסות
לשתות.

בכל אופן, יש לו לברך על כל כוס וכוס בפני עצמה, והסיבה לכך היא, משום שאין קבע לשתית השמש, כלומר כשהשמש מקבל כוס אחד, אינו יודע אם יתנו לו עוד, ולכן,

רב היה כורך את מאכלו במפה אחר שנטל ידיו, משום שהיה אסטניס, ולא היה יכול לאכול בידיו בלא מפה.

אף האוכל על ידי אחרים צריך נטילת ידים

מסקנת הסוגיה, שאחר שתקנו חכמים ליטול ידים לסעודה, שמא יגעו ידיו במאכלים, מעתה, אף כשאינו אוכל על ידי עצמו, ואינו נוגע במאכלים, אלא אחר נותן לתוך פיו, האוכל צריך ליטול ידיו².

וכשהאכיל רב הונא בר סחורה את רב המנונא בלא שראה אותו שנטל ידיו, אין הסיבה משום שסמך עליו שהוא זהיר, שלא יגע במאכלים, ולכן האכילו אף שלא נטל ידיו. אלא משום שידע בו שהוא זריז³, שודאי נטל ידיו תחילה, שלא יבוא לידי מכשול, ולכן האכילו.

מתי אין לתת פרוסה לשמש של הסעודה
א. כשלא נטל ידיו.

כשהשמש לא נטל ידיו⁴, אין לתת לו פרוסה מהסעודה. [ומכל מקום, אין מכאן ראייה

הוספות

¹ ומה שכתב האוכל במפה, יתכן שהיה אסטניס, כמו שאמרו על רב.

² ולא נתבאר כאן בסוגיה, האם הסיבה לכך היא שמא יגע בידיו, או משום לא פלוג.

³ זריז עדיף מזהיר. זהיר שידע להזהר בשעת מעשה שלא יעבור על המצוה. זריז הרואה את הנוטל ומתקן עצמו שלא יבא לידי כך. [רשי"י].

⁴ ומחמת מה שנוגע בכל הסעודה אינו צריך ליטול ידיו, שלא הצריכו נטילה לנוגעין אלא לאוכלין. [רשי"י].

לו, שהכני רבי. שאלו, מדוע. ענה לו, כי אמר לי, האכלת את בני, ולא רחצת ידים תחילה. שאלו אביו, ומדוע לא רחצת. ענה לו שמואל, הוא אוכל ואני ארחץ? אמר לו אביו, לא דיו שאינו בקי בהלכות נטילה, שהמאכיל אין צריך ליטול, להכות גם מכה על כך?

וכל זה שאמרנו, שהמאכיל אינו צריך ליטול ידיו, אף שלא שמר עליהם בטהרה הוא, כשנטל ידיו שחרית, אבל לא נטל ידיו שחרית, שורה עליהם רוח רעה הנקראת שיבתא, ועליו לטלם כדי להסירה.

וזהו ששנינו, שביום הכיפורים, אף שאסור הוא ברחיצה, התירו לאשה להדיח את ידה אחת במים כדי להאכיל פת לבנה קטן. וכששמאי הזקן לא רצה להדיח ידו אחת להאכיל את הקטן ביום הכיפורים, גזרו עליו שירחץ את שתי ידיו, אין הרחיצה הזו לשם טהרת הידים, אלא להסיר רוח רעה שעל הידים.¹

כשנגעו זה בזה בשר וגבינה חמים, הם בולעים זה מזה, ולכן יש לקלוף את כל המקום שנגעו, שהוא בלוע באיסור.

וכשנגעו זה בזה בשר וגבינה צוננים, אף שאינם בולעים זה מזה, מכל מקום יש

בכל פעם שמסיים את הכוס, מסיח דעתו משתיה, וכשמקבל כוס נוסף, חייב לברך שוב.

ב. שמש שקיבל בסעודה כמה פרוסות.

אם יש בסעודה אדם חשוב, השמש סמוך ובטוח שיתנו לו לחם כל צרכו, ואינו מסיח דעתו מאכילה אחר גמר הפרוסה הראשונה, שהרי יודע שיקבל עוד, ולכן **אינו מברך על כל פרוסה אלא דיו בברכה אחת שבירך תחילה.**

וכשאין בסעודה אדם חשוב, אין השמש יודע אם יקבל עוד פרוסות, וכשמסיים פרוסה ראשונה, מסיח דעתו מלאכול, ולפיכך, כשמקבל פרוסה נוספת, **חייב לברך שוב על כל פרוסה ופרוסה.**

המאכיל אחרים [ואינו אוכל

בעצמו] אינו צריך ליטול ידיו

מסקנת הסוגיה, שאף שתקנו חכמים ליטול ידים לסעודה, שמא יגעו הידים במאכלים, מכל מקום, לא תקנו זאת אלא לאדם האוכל עצמו, אבל המאכיל אחרים, ואינו אוכל בעצמו, אינו צריך ליטול ידיו לסעודה.

ומעשה, שאביו של שמואל מצאו לשמואל שהוא בוכה. אמר לו, מדוע אתה בוכה. ענה

הוספות

¹ כן פירש רש"י שנטילה זו היא משום רוח רעה השורה שחרית על הידים, ודווקא כדי להאכיל לתינוק התירו ליטול ידים להסירה. ורבינו תם מפרש, דבלא נתינת פת לתינוק, מותר ליטול ידיו שחרית ביום הכפורים, דלא גרע ממלוכלכות בטיט ובצואה, דאמרין שרוחץ כדרכו ואינו חושש, ואין לך מלוכלכות יותר מזה, שאין יכול ליגע בפיו ובעיניו בחוטמו ובאזניו, דבכולהו אמרינן ... דתקצץ ידו משום [רוח רעה הנקראת] בת מלך. ושיבתא דהכא יש לפרש, כמו שפירש רבינו חננאל, שהוא רוח רעה השורה על האוכל, כשבא ליתן הפת לתינוק בן ארבע וחמש שנים, וחונקת אותו אם לא נטל ידיו באותה שעה, אף על פי שנטל שחרית. ומה שאין אנו נזהרים עכשיו מזה, לפי שאין אותה רוח רעה מצויה בינינו, כמו שאין אנו נזהרים על הזוגות ועל הגילוי.

וכל זה כשאוכלים בלא הפסק, כמי שכרוכים יחד, אבל אם יעשו היכר להבדיל ביניהם, מותרים לאכול יחד זה בשר וזה גבינה¹.

לחוש שנדבק מזה על זה, ולכן צריך להדחים במים.

ולפיכך, אף שאין מניעה מלצרור יחד במטפחת אחת, בשר וגבינה צוננים, יש להיזהר שלא יגעו זה בזה.

כל הסריקין אסורין

וסריקי בייתוס מותרין

שנינו במסכת פסחים, שאין עושים ריקים מצויירים בפסח, מפני שכשהאשה עושה אותם, היא שוהה עליהם לציירם ומחמצתם.

ומאחר שאסרו זאת לרוב בני אדם, אסרו זאת גם למי שהיה יכול לעשות ריקים מצויירים בלא לשהות, כגון נחתום ששמו בייתוס, שהיה לו דפוס שהיה מניח על הבצק, ומצייר בו ברגע.

והסיבה לכך היא, שלא יאמרו, הכיצד זה שכל הסריקין אסורים, וסריקי בייתוס מותרין.

אבל לעניין כיבוס בחול המועד, אף שלרוב בני אדם אסור לכבס, למי שיש רק חלוק אחד התירו לו לכבס, ולא חששו לכך, שיאמרו, הכיצד זה, שהכל אסורים וזה מותר, כי ניכר לכל שהסיבה שהתירו לו לכבס היא משום שאין לו אלא חלוק אחד,

שנים הבאים לאכול על

שלחן אחד זה בשר וזה גבינה

א. כשאינם מכירים זה את זה.

שנים שאינם מכירים זה את זה, מותרים לאכול על שלחן אחד, זה בשר וזה גבינה, שלא אסרו להעלות על השלחן בשר וגבינה, אלא כשיש לחוש שיתערבו יחד, אבל באופן הזה, אין לחוש שזה יקח ממאכלו של זה, ולכן מותרים כל אחד לאכול את שלו.

ב. כשמכירים זה את זה.

שנים המכירים זה את זה, אסורים לאכול על שלחן אחד, זה בשר וזה גבינה, שמא יקח זה משל חברו, ונמצא מערב בשר וחלב.

ואין חילוק בין אם הם אוהבים זה לזה, או שמקפידים זה על זה שלא לאכול זה מזה, כי מאחר שבדרך כלל המכירים זה את זה אוכלים יחד, אסרו על כל המכירים לאכול על שלחן אחד, זה בשר וזה גבינה. [שלא יאמרו, הכיצד, אחים אלו אסורים, ואחים אלו מותרים].

הוספות

¹ ואם יש דבר מפסיק, לא הוי כעין תפיסה אחת... ולפיכך נוהגין עכשיו כשהוא אוכל בשר וזה אוכל גבינה על שלחן אחד, מניחין לחם או קנקן או שאר כלים להפסיק בינתיים, או אוכל על מפה אחרת, דהוי כעין שתי תפיסות. וי"מ דלא אסרו אלא בתפיסה אחת, כלומר שהן בהוצאה אחת... ופריך תפיסה אחת סלקא דעתך, מה לי בהוצאה אחת, ומה לי בשתי הוצאות, אם מכירין זה את זה, ומשני כעין תפיסה אחת, דהיינו שמכירין זה את זה, ולפירוש זה, לא איירי כלל שיהא מותר לאכול על שלחן אחד בשביל הפסק שבינתיים. [תוס'].

ואינו כשאר בני אדם.

וחלב, אלא בשר וטעם של חלב], **די בכך שטעם האיסור כאן, כדי שהדבר יהיה אסור.**

ב. לעניין שאר איסורים.

< **דעת אביי.**

מאחר שלמדנו, שלעניין בשר בחלב, טעמו של האיסור אסור כגופו של האיסור, יש ללמוד מזה [בבבנין אב], שכן הדין בשאר איסורי תורה, טעם האיסור אסור כגופו של האיסור.

ואין לדחות זאת בטענה הבאה, שאין ללמוד שאר איסורים מאיסור בשר בחלב שהוא איסור מיוחד, שאין דומה לו בכל התורה, שכן בשר בפני עצמו, וכן חלב בפני עצמו מותרים, ובבישולם יחד נאסרים¹, ואין זה כשאר איסורי תורה שאסורים לגמרי, וכל שהוא איסור מיוחד, וחמור משאר איסורים, אין ללמוד ממנו חומרא לשאר איסורים, כי יתכן שרק בו, מחמת חומרתו, נאמרה בו חומרא נוספת, אבל בשאר איסורים לא נאמרה.

והסיבה שאין לומר כן, כי באמת על כרחך, איסור בשר בחלב אינו איסור מיוחד, שכן אם היה איסור מיוחד, היה צריך לאסור בו את הבשר שנתבשל בחלב, אף כשאין בבשר טעם מהחלב, ומתוך ששנינו שאין הבשר נאסר אלא כשיש בו טעם מהחלב, שיש דוגמתו באיסורי תורה, כגון כלאים, שכל מין בפני עצמו מותר, ועל ידי התערובת הם

ודבר זה ניכר לכל על ידי האזור [=חגורה] של החלוק, שכן, האזור רגיל להיות קבוע בחלוק שהאדם לובש, וכשהוא פושט חלוק כדי לכבסו, ולובש אחר, נותן את האזור במה שלבוש עתה, ורק מי שאין לו חלוק אחר, מכבס את חלוקו עם האזור, והרואה כשהוא מכבסו ואיזורו עמו, יודע שאין לו חלוק אחר.

דף קח

טעם האיסור בלא גוף האיסור

א. לעניין בשר בחלב.

בדף קט"ו יתבאר בעזה"י, שכשם שאסרה תורה לבשל בשר בחלב, כך אסרה לאסור בשר שנתבשל בחלב.

ואם כן, אף על פי שכשאוכל את הבשר, כבר הוציאו אותו מהחלב, מכל מקום, מאחר שהבשר נתבשל בחלב, הרי זה אסור.

ובמשנתנו מבואר, שאיסור זה של הבשר שנתבשל בחלב, אינו אלא כשיש בבשר טעם מהחלב, אבל אם אין בבשר טעם מהחלב, אף על פי שנתבשל עמו אינו נאסר.

על כל פנים, למדנו מכאן, שלעניין בשר בחלב, **דין תורה הוא, שאף על פי שגוף האיסור כבר אינו כאן**, [שאין כאן בשר

הוספות

¹ חדושו, דאי תרו ליה כוליה יומא בחלבא, שרי, אף על גב, שנבלע החלב בבשר, [אף על פי שהוא צונן, לפי שהוא צלול, והבשר שוהה בתוכו], וכי בשיל ליה אסור. [תוס'].

האיסור, כן הדין בשאר איסורים.

ואם כן בכל שאר איסורי תורה, רק גופם נאסר מהתורה, אבל טעמים לא נאסר מהתורה, [אלא מדברי חכמים בלבד²].

אפשר לסוחטו

איסור שנבלע בהיתר ונתן בו טעם, כגון שנבלע טעם נבלה בחתיכת בשר שחוטה, חתיכת בשר השחיטה נאסרת מחמת טעם הנבלה הבלוע בה.

חזרה החתיכה הנאסרת מחמת הטעם שנבלע בה, ונתערבה עם חתיכת היתר אחרת, ופולטת את הטעם שבה להיות מעורב עם הטעם של חברתה, ואין בטעם הנבלה שנבלע בראשונה לאסור שתייהן.

לדעת רב ורבי חנינא ורבי יוחנן – שתי החתיכות נאסרות, כי מאחר שנבלע טעם האיסור בחתיכה הראשונה בפני עצמה, נעשית כולה כחתיכת איסור, וכולה באה לאסור את חברתה, ומאחר שיש בה כדי לתת טעם בחברתה, היא וחברתה אסורות. [=אפשר לסוחטו אסור]. [ולהלן יתבאר בעזה"י שכן דעת רבי יהודה ורבי].

ולדעת שמואל ורבי שמעון בר רבי וריש לקיש – שתי החתיכות מותרות³, כי

נאסרים, יש ללמוד שאיסור בשר בחלב הוא כשאר איסורים שעל ידי תערובת, ואין בו חידוש של חומרא יתרה, שתעכב מללמוד ממנו חומרותיו.

ומאחר שאיסור בשר בחלב אינו חידוש, יש ללמוד ממנו, שכשם שבו הטעם אסור כגוף האיסור, כך בשאר איסורים הטעם אסור כגוף האיסור.

ואם כן, בכל איסורי תורה, כשם שגופם אסור מהתורה, כך טעמים אסור מהתורה¹.

< דעת רבא.

אף שלענין איסור בשר בחלב, אסרה תורה את טעם האיסור כגוף האיסור, בשאר מקומות אין הדין כן, כי אין ללמוד דיני שאר איסורים מאיסור בשר בחלב, שהוא איסור מיוחד.

ואין הוכחה מכך שלא נאסר אלא כשיש בו טעם, שאינו איסור מיוחד, כי הסיבה שאינו נאסר אלא כשיש בו טעם, אינה משום שהוא דומה לשאר איסורים הבאים על ידי תערובת, אלא משום שבו עצמו לא חדשה תורה איסור אלא כשיש בו טעם האיסור, שהרי האיסור הוא דרך בישול, ובבישול יש נתינת טעם.

ומאחר שאיסור בשר בחלב חידוש הוא, אין ללמוד ממנו, שכשם שבו הטעם אסור כגוף

הוספות

¹ ואם תאמר, דהכא משמע דנפקא ליה לאביי טעם כעיקר מבשר בחלב, ואילו בפרק ... פליגי רבי עקיבא ורבנן, למר נפקא ליה טעם כעיקר ממשרת, ולמר מגיעולי עובדי כוכבים, ואביי דאירי בההיא סוגיא משמע דידע לההיא ברייתא. ויש לומר, דאביי קבלה מרבא שדחה לו, וחזר בו. [תוס'].

² דחויא בעלמא הוא, דמהכא ליכא למילף דטעם כעיקר מהתורה. אבל מודה רבא שלפי האמת טעם כעיקר הוי דאורייתא, כמבואר בתוס' בדף צ"ח ע"ב.

³ פירוש דיעבד, אי נסחט האיסור ונתבטל, מותרת עם החתיכה שכבר נאסרת, אבל לכתחלה אין מבטלין איסור, [רש"י ותוס'].

איסור, המעורב בכל החלב של היתר. ומעתה,

- **לדעת האומרים**, שמיין במינו אינו בטל, החלב המועט האסור, **אוסר את כל החלב שבסיר¹**, [וכן דעת רב].

- **ולדעת האומרים**, שלעולם המועט בטל ברוב, החלב האסור **בטל ברוב החלב של היתר, והחלב מותר**.

< **ולדברי האומרים**, אפשר לסוחטו מותר, כשנבלע החלב בחתיכה של הבשר, לא נעשית כל החתיכה אסורה, אלא כשמעורב בה בשר בחלב, אבל כשהחלב חוזר ונפלט מהחתיכה לתוך הסיר, כל חלב שנפלט בפני עצמו, חוזר להיות חלב של היתר, כי לא מעורב בו איסור, ואם כן כל החלב שבסיר חלב של היתר הוא.

ולדעת רב, כל זה כשהניחו את החתיכה של הבשר בתוך הסיר של החלב עד שנח הסיר מרתיחתו, אבל אם נפלה החתיכה לסיר בעודו רותח, והוציאה אותה ממנו בעודו רותח, אינה פולטת שום חלב לתוך הסיר, אלא בולעת בלבד, ואם כן, **לדברי הכל כל החלב שבסיר מותר**, שהרי לא מעורב בו שום חלב שהיה בלוע בבשר².

החתיכה הראשונה אינה אסורה כולה אלא מחמת טעם האיסור הבלוע בה, ועתה שמתערב הטעם הזה בטעם שתי חתיכות של היתר, ואין בו כדי לתת טעם בשתיהן, הוא בטל, ואינו אוסר כלום. [=אפשר **לסוחטו מותר**]. [ולהלן יתבאר בעזה"י שכן דעת חכמים בברייתא].

כזית בשר שנפל לתוך סיר גדול של חלב

א. דין הבשר.

לדברי הכל, הבשר נאסר, כי קיבל טעם מהחלב, והרי זה בשר שנתבשל בחלב.

ב. דין החלב.

לדברי הכל, אין החלב נאסר מחמת הבשר שנפל לתוכו, כי הבשר מועט הוא, ואינו נותן טעם בחלב המרובה.

אבל נחלקו חכמים, האם החלב נאסר מחמת עצמו.

< **לדברי האומרים אפשר לסוחטו אסור**, כשנבלע החלב בחתיכה של הבשר, נעשית כל החתיכה אסורה, וכשהחלב חוזר ונפלט מהחתיכה לתוך הסיר, הרי זה חלב של

הוספות

¹ מכאן היה מדקדק רבינו שמואל, זלמאן דאמר מין במינו לא בטיל, [כשתערבה חתיכת נבלה בסיר של חתיכות כשרות], צריך תיר ששים, ששים ברוטב לבטל טעם חתיכת נבלה, [שהרוטב מבטל החתיכה שאינה מיניו], וששים בחתיכת היתר, לבטל רוטב היוצא מן הנבלה, [שהחתיכות מבטלים הרוטב שאינו מינם]. וקשה לר"י ... אלא ודאי, כיון שהחלב הנפלט מן הבשר לא נעשה נבלה אלא מטעם בשר המעורב בו, אין לו דין חלב טמא, אלא מתבטל בחלב שבירה, כמו שמתבטל טעם בשר האסור, ולא חשיב מין במינו, והכי נמי רוטב הנפלט מן הנבלה, אין לו דין מים אסורין, שלא להתבטל במים אחרים, אלא יש לו דין בשר נבלה, שמתבטל שפיר במים שבקדרה ... ומכאן יש להוכיח, דתבלין הבלועים מחלב או מדם, ונפלו לקדרה, מתבטלין בששים, ואף על גב דנותנין טעם אפילו באלף, מותר, דאינו חמור מן האיסור הנבלע בהן. [תוס']

² כן משמעות לשון הגמרא, שכל זמן שהסיר רותח, החתיכה בולעת ואינה פולטת. ותימה, דדבר הנראה לעינים הוא דפליט, דכשתנין ירק בקדרה רותחת, משתנה מראית המים מן הירק, וכן בשר שומן נימוח לתוכה, ונראה השמונונית על הרוטב. ופירשו

גם הבשר וגם החלב אסורים

ב. לעניין אכילה.

הכל מודים, שהאוכל כחצי זית בשר, שנאסר מחמת בישולו בחלב, יחד עם כחצי זית חלב, שנאסר מחמת בישולו בבשר, הרי זה לוקה כי אכל כזית שלם של איסור בשר בחלב. [לדעת רב נאסרו, כשנתבשלו תחילה כזית שלם של בשר בכזית שלם של חלב. ולדעת לוי נאסר אף כשנתבשלו תחילה כחצי זית בשר עם כחצי זית חלב].

אף על פי שלכאורה לשון הכתוב "לא תבשל גדי בחלב אמור", שהבשר אסור לבשלו בחלב, [ולאכלו כשנתבשל בחלב], אבל החלב מותר, אין הדין כן, אלא בין הבשר ובין החלב אסורים בבישול זה עם זה, ושניהם נאסרים כשנתבשלו זה עם זה, [כל זמן שיש בהם טעם של המין השני].

צירוף בשר וחלב לשיעור כזית

א. לעניין בישול.

טיפת חלב שיש בה כדי לתת טעם בחתיכה אחת של בשר ונפלה על חתיכה אחת שבקדרה

א. לא ניער ולא כיסה כלל.

אם לא הגיס בקדרה כלל, ולא כיסה את הקדרה כלל, לא נאסרה אלא אותה חתיכה שנפלה עליה הטיפה, שהרי הטיפה נפלה על אותה חתיכה מגבה, והחתיכה מונחת למעלה², ונמצא שהטיפה לא נתנה טעם אלא באותה חתיכה, ולא בשאר הקדרה, ולכן אותה חתיכה אסורה, וכל שאר

לדעת רב – אין חיוב מלקות על בישול שלם של בחלב, אלא אם כן בישל כזית שלם של בשר, בכזית שלם של חלב¹, אבל המבשל כחצי זית בשר, בכחצי זית חלב, אינו לוקה.

ולדעת לוי – אף המבשל כחצי זית בשר בכחצי זית חלב, לוקה, כי בישל כזית שלם של בשר בחלב, ומאחר שהאיסור הוא בצירופם יחד, גם השיעור הוא בצירופם יחד.

הוספות

רבינו שמואל והר' רבי שמעיה, דהא דקאמר מפלט לא פליט, היינו עד שיהא שבע מבלוע, אבל לאחר ששבע, חוזר ופולט. ולפי זה, דברי רב הם, שכשהוציאו את החתיכה מסיר קודם שגמרה לבלוע, כל החלב מותר, אבל אם הוציאו אותה אחר שגמרה לבלוע, אף על פי שהסיר עוד רותח, החלב אסור. [עי'פ התוס'].

ומהטעם הזה, שאין הכלי פולט אלא אחר שגמר לבלוע, אותן כלים וקערות האסורות, כשמוגעים אותם בתוך יורה גדולה, ומניחין אותן מבפנים כשהמים רותחין, היה מצריך רבינו שמואל להניחם שעה גדולה עד כדי שיהא להם שהות לגמור בליעה ולחזור ולפלוט אחר כך. ודבר תימה הוא, דמי בקי לידע שיעור זה. ורבינו תם אומר, דהא דקאמר הכא מבלע בלע, מפלט לא פליט, היינו לא פליט מה שבלע עכשיו, אבל מה שהיה בלוע מקודם פליט מיד. [תוס'].

[עוד כתבו כאן התוס'] ... נראה, דאין להגעיל כלי בן יומו כשאין במים ששים לבטל ... ובערב פסח קודם ארבע שעות, מותר להגעיל כלי של חמץ, אף על פי, שאין במים ששים, דאיכא שלושה נותני טעם של היתר, החמץ נותן טעם בכלי, והכלי נותן טעם במים, והמים חוזרין ונבלעין בכלי, ועדיין הוא היתר, שהוא קודם הפסח.

¹ הכי משערין חלב [וכן יין וכל משקה] לשערו בכזית, מביא כוס מלא משקין, ומביא זית ונותן לתוכו הזית, והמשקה יוצא לחוץ, והוא דנפיק חוי כזית. [רש"י].

² כשהחתיכה כולה חוץ לרוטב איירי ... ולכך משערין באותה חתיכה לבטל הטיפה, ולא בשאר חתיכות, משום דחלב מפעפע על כל החתיכה, ואין מפעפע מחתיכה לחברתה אלא על ידי ניעור וכסוי. [תוס'].

החתיכות שבקדרה מותרות.

ב. לא ניער ולא כיסה בתחילה אבל ניער או כיסה בסוף.

אם בשעה שנפלה הטיפה על החתיכה, לא הגיס בקדרה, ולא ניער אותה, כך שנבלעה הטיפה בחתיכה לבדה, באותה שעה נאסרה החתיכה, שהרי הטיפה נתנה בה טעם.

וכשלאחר מכן הגיס בקדרה, [ובכך עירב טעם כל החתיכות יחד], או כיסה הקדרה, [כך שהרוטב העולה, מערב טעם כל החתיכות יחד], הטעם של אותה חתיכה עם טעם הטיפה של חלב שבה, חוזר ונפלט ממנה, ומתערב בכל הסיר.

לדעת רבי יהודה [וכן דעת רב] וכן נראה לרבי – [אפשר לסחוט אסור, ולכן], בשעה שנאסרה אותה חתיכה, כולה נעשית איסור, ומעתה, כל הטעם היוצא ממנה, נחשב כטעם של איסור, ולכן כל החתיכות

נאסרות מחמת אותה חתיכה, שהרי לדעתו, מין במינו אינו בטל, ויש כאן חתיכת בשר אסורה בין חתיכות בשר מותרות, ומאחר שהכל מין אחד, אין האסורה בטלה ברוב של היתר¹.² [אולם אם הרוטב הרך שבסיר בפני עצמו, יש בו כדי לבטל את טעם אותה חתיכה, כלומר שיש בו ששים פעם כאותה חתיכה, הרוטב הזה מבטל את טעם אותה חתיכה, שהרי אינו מאותו מין, וכשאיסור והיתר של שני מינים, האיסור בטל בהיתר. ואף על פי שיש בסיר גם חתיכות בשר שהם מין האיסור, דעת רבי יהודה, שכל שיש מין של איסור ועמו מינו של היתר, וגם שאינו מינו של היתר, סלק את מינו של היתר כמי שאינו, ואם שאינו מינו של היתר, מבטל את מינו של איסור בלבד, הרי זה בטל. וכל זה ברוטב רך אבל רוטב עבה נחשב כחתיכות בשר שהם מין האיסור ואינו מבטל את טעם החתיכה

הוספות

¹ אכן, לדעת האומרים אפשר לסחוט אסור, אבל מין במינו בטל, רק החתיכה הראשונה נאסרה, אבל שאר החתיכות אינן נאסרות, כי יש בהן כדי לבטל טעמה.

² והשתא דקם ליה רבי בשיטתיה דרבי יהודה, דאפשר לסחוט אסור, ורב ורבי יוחנן ורבי תנאי נמי כוותיה סברי, אף על גב דאיפליגו עלייהו שמואל וריש לקיש, הא אמרינן שמואל באיסורי במקום רב ליתא, וכן לגבי רבי יוחנן ליתא, ועבדינן כרבי יהודה, בין בטיפת חלב שנפל על החתיכה ולא ניער ויש בה כדי ליתן טעם באותה חתיכה, ובין בחלב הדבוק בחתיכת בשר ויש בו ליתן טעם בה, ואפילו אין בו כזית, דהוי חצי שיעור אסור מן התורה, והחתיכה עצמה נעשית נבלה. ואין מועילין שאר החתיכות לבטלה, דכולן נאסרות, ואפילו הן אלף, דבהא נמי קיימא לן כרבי יהודה, דמין במינו לא בטיל, דהא קם ליה רבי בשיטתיה, ורב ושמואל נמי בשיטתיה קיימי, דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו במשהו, ותניא כותייהו במסכת עבודה זרה, ואף על גב דאיפלוג עלייהו רבי יוחנן וריש לקיש התם, ותניא נמי כותייהו, שמעינן לאבבי רבא דבתראי הוו, דקמו כרב ושמואל, דאימתר חלא לנו חמרא כו' במסכת עבודה זרה, ובפסחים נמי פסק רבא הלכתא כרב דמין במינו במשהו, דאמר רבא, הלכתא חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו במשהו, ומפרשין טעמא במינו במשהו, רב לטעמיה דאמר כל איסורין שבתורה במינו במשהו, ובשלא במינו גזר רב בחמץ אטו מינו, משום דלא בדילי אינשי מיניה, ואתו לזלוזלי ביה, שמע מינה בתרוייהו הלכה כרבי יהודה, בין באפשר לסחוט אסור וכולה נעשית נבלה, בין במין במינו לא בטיל, אבל אם יש ברוטב לבדו יותר מששים בכל החתיכה שקבלה את הטעם, הרוטב מבטלה, ומשליכה, וכולן מותרות, דבהא אפילו רבי יהודה מודי, דכל מין ומינו דבר אחר, סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. ואית ספרים דמתניא בהו איפכא, אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה בשניער וכסה כו', ולא אפשר לאוקמא, דאם כן, כולחו מודו בקמייתא דאסירא, דכיון דמוקי פלוגתייהו נמי בשלא ניער כלל, אם כן, על כרחך לרבנן נמי קמייתא אסורה, דהא בלע ולא פלט, ואין כאן מחלוקת אלא באחרונות, ולא איירי באפשר לסחוט מידי, הילכך לא גרסינן לה. [רשי"ן]. והתוסי' בדף צ"ז הביאו את שיטת רבינו תם שאינו פוסק כרבי יהודה לענין מין במינו אלא הלכה כדעת האומרים יש ביטול אף במין במינו.

[האסורה].

דף קט

סוגיה דכחל

אמר הכותב: מתחילה הבנתי, שמשנתנו, ושני לשונות של רב, מדברים בבישול הכחל, ודברי רבי אלעזר ורב נחמן הם בצליית כחל, ולפיכך כתבתי את שני הקטעים הבאים, אולם לאחר מכן ראיתי דברי התוס', שכל הסוגיה מדברת בצליה, [ולכאורה כוונתו ללשון ראשון של רב ולא ללשון שני], ולפיכך כתבתי את הקטע השלישי להלן, אלא מאחר שאין הדברים ברורים אצלי, משנה ראשונה לא זזה ממקומה.

והנה לפי מה שכתבתי תחילה, לשון שני של רב מחמיר יותר מלשון ראשון, אולם לפי מה שכתבתי לבסוף, ללשון ראשון מדבר בצליה, ולשון שני בבישול, בצליה לשון שני מיקל יותר מלשון ראשון.

בישול הכחל ואכילתו

הכחל הוא דד הבהמה, ויש בתוכו חלב שלא יצא מהבהמה בחייה.

< ולפיכך, **הבא לבשל את הכחל, תחילה יוציא ממנו את החלב, על ידי שקורעו שתי וערב, וגם טחו** [=כבשו ומצמידו] **בכותל** [כדי שיסחט כל חלבו], **ורק לאחר מכן יבשלנו**, אבל לא יבשל אותו בעוד החלב בתוכו.

< **ואם עבר ובשלו בלא להוציא ממנו את החלב**, נבלע החלב בתוך בשר הכחל, ושוב אי אפשר להוציאו על ידי קריעה, ונחלקו חכמים מה דינו:

ללשון ראשון אמר רבי זירא אמר רב – **מותר לאכול את הכחל הזה**, שנתבשל עם החלב שבתוכו, ואינו אסור לא מהתורה, ולא מדברי חכמים, שלא אסרה תורה אלא חלב שיצא מהבהמה בחייה, ואף חכמים לא הוסיפו על האיסור, אלא חלב שיצא מהבהמה אחר מותה,

ולדעת חכמים – [אפשר לסחוט מותר, ולכן], **בשעה שנאסרה אותה חתיכה שנלפה עליה הטיפה של החלב, לא נאסרה אלא מחמת בליעת טיפת החלב שבה, אבל כשלאחר מכן הגיס בקדרה, ונתערב טעם החתיכה עם הטיפה שבה בכל הקדרה, אין כאן אלא טיפה אחת של חלב בכל הקדרה של הבשר, ולכן, מאחר שאותה טיפה של חלב בטלה בכל הקדרה של הבשר, כל החתיכות מותרות, אף זו שנגעה בה הטיפה תחילה.**

ג. נייער או כיסה את הקדרה מתחילה ועד סוף.

אם בשעה שנפלה הטיפה על החתיכה מיד הגיס בקדרה או כיסה אותה, מיד נתערבה הקדרה, **וטעם אותה טיפת חלב נתערב בכל הקדרה**, ולא רק באותה חתיכה.

ומאחר שאותה טיפה של חלב בטלה בכל הקדרה של הבשר, **מעיקר הדין כל החתיכות מותרות, אף זו שנגעה בה הטיפה תחילה.**

וזו דעת חכמים וכן נראה לרבי – שכל החתיכות מותרות מהטעם הנ"ל.

אולם לדעת רבי יהודה – **יש לחוש שמא לא נייער מתחילה את הקדרה יפה, ולא נתערב טעם החתיכות אלא אחר שכבר נבלעה הטיפה בחתיכה שנפלה עליה, ונעשית כולה אסורה, וחזרה ואוסרת כל החתיכות, [כמבואר באות ב']**, ומאחר שיש לחוש לכך, **כל החתיכות אסורות.**

מדברי חכמים בלבד. והחלב שעדיין לא יצא מהבהמה ועודו בכחל [=הוא דד הבהמה], **לא נאסר בבישול עם הבשר אף מדברי חכמים.**

ולהלן יתבאר בעזה"י, באיזה אופן מותר לבשל או לצלות את הכחל, כך שלא יאסר מחמת החלב היוצא ממנו.

א. דין בישול כחל בקדרה. [ללשון שני של רב, וכן לדעת רב נחמן, זהו דין משנתנו. וללשון ראשון של רב, וכן לדעת רבי אלעזר, אין זה דין משנתנו, אלא סברא היא שכן הדין].

הבא לבשל את הכחל בקדרה, לא יבשלנו בעוד החלב בתוכו, כי כשיבשלנו, יצא ממנו החלב, ומאחר שיצא מהכחל, חל עליו איסור בישול בבשר מדברי חכמים, ומאחר שהוא כנוס בקדרה עם הכחל, הוא מתבשל עמו, ונמצא עובר באיסור בישול בשר בחלב מדברי חכמים.

ולכן קודם שמבשל את הכחל יש לקרוע אותו שתי וערב, וגם לטוחו [=לכובשו ולהצמידו] **לכותל, כדי להוציא ממנו את כל דמו.**

ומסתבר שלכל הדעות, **אם לא קרע את הכחל קודם בישולו, מאחר שכבר נתבשל בחלב שיצא ממנו, נאסר באכילה מדברי חכמים¹, אלא שהאוכלו אינו לוקה על כך, כי אין כאן איסור תורה,** [שהרי לא נתבשל

אבל חלב שעודו בתוכה, ולא יצא ממנה, אינו אוסר, כשנתבשל עם הכחל. [וכלשון זה שנינו בבביתא].

וללשון שני אמר רבי זירא אמר רב – אסור לאכול את הכחל הזה, שנתבשל עם החלב שבתוכו, ואף שאינו אסור מהתורה, שלא אסרה תורה אלא חלב שיצא מהבהמה בחייה, מכל מקום **חכמים אסרוהו** כמו שאסרו חלב שיצא מהבהמה אחר מותה, ולכן האוכלו עובר באיסור מדברי חכמים.

צלית הכחל

לדעת רבי אליעזר – הבא לצלות את הכחל, אינו צריך לקורעו שתי וערב, ולטוח אותו בכותל, כדין הבא לבשלו בקדרה, אלא **דיו בקריעה אחת**, לפי שהחלב הנוטף יוצא למטה, ומשיצא אינו חוזר, שהרי הצליה אינה בכלי שיתאסף בו החלב, אלא בשפוד על גבי האויר.

ולדעת רב נחמן – הבא לצלות את הכחל, אין צריך לקורעו כלל, כי מה שבתוכו מותר, ומה שיוצא אינו חוזר.

הכשרת הכחל לאכילה

על ידי צלייה או בישול

כשאסרה תורה לבשל בשר בחלב, **לא אסרה לבשל בשר אלא בחלב שיצא מהבהמה בחייה. אבל חלב שיצא מהבהמה רק אחר מותה,** אינו אסור בבישול עם הבשר אלא

¹ הוספות

¹ ויש ספרים בפרק גיד הנשה שלפי הגרסה שבהם, מה שאמרנו שהכחל עצמו אסור, כשלא נקרע קודם הבישול, הוא דווקא כנתבשל עם בשר אחר, אבל לא כשנתבשל בפני עצמו, ולפי המבואר כאן [על פי פירוש רש"י], אין לגרוס כן, כי גם כשנתבשל הכחל בפני עצמו, אסור, לפי שפירש ממנו החלב, וחזר ונבלע. ומכל מקום כשיש במים שבקדרה לבטל את החלב הנפלט, יש חילוק בין אם נתבשל בעצמו, או נתבשל עם בשר אחר, שכשנתבשל בעצמו, המים מבטלים את החלב הנפלט, ושוב אינו אוסר כשחוזר ונבלע, אבל כשמבשל הכחל עם בשר, אסור, משום טעם בשר הנבלע בחלב שבכחל. [ע"פ התוס'].

הכחל בחלב שיצא מהבהמה בחייה]. בלא לקרעו תחילה].

ב. דין צליית כחל בשפוד.

ולשון ראשון של רב – הבא לצלות את הכחל בשפוד, לא יצלנו כשכל החלב בתוכו, אלא תחילה יקרענו שתי וערב. ומכל מקום **אם עבר וצלאו בלא לקרעו** תחילה, מותר **לאוכלו**, משום שהחלב שיוצא ממנו, אינו חוזר ונבלע בו, ואין כאן שום חלב של איסור שנצלה עמו. [וזהו דין המשנה. וכן כתב רש"י לקמן בדף קי"א].

[ולשון שני של רב, לא דברה כלל בדין צליית הכחל, אלא בדין בישולו בלבד ויתכן שבצליה מודה לשון שני של רב, שאין צריך קריעה כלל, כדעת רב נחמן²].

עד כאן שיטת רש"י בביאור הסוגיה, וראה בהערה³, שיטת רבינו תם.

לדעת רב נחמן – הצולה את הכחל בשפוד, כל היוצא ממנו מחמת הצלייה, אינו חוזר ונבלע בו, אלא נופל לארץ, שכן אינו נתון בתוך כלי. ולכן, הבא לצלות את הכחל, **אינו צריך לקרעו כלל**, שכן החלב שבתוכו אינו אסור בבישול עמו, והחלב שיוצא ממנו, אינו חוזר ונבלע בו, ואין כאן שום חלב של איסור שנצלה עמו. [וזהו דין הברייתא, כחל שבשלו¹ בחלבו מותר].

ולדעת רבי אלעזר – הבא לצלות את הכחל בשפוד, לא יצלנו כשכל החלב בתוכו, אלא תחילה יקרענו קריעה אחת, ובהו ד, [ואין צריך קריעת שתי וערב וטיחה בכותל], כי מאחר שהוא צולה באויר, בחיתוך אחד שעושה יצא רוב החלב על ידי הצלייה. [ולדעה זו לא נתבאר, מה הדין אם צלאו

הוספת

1 ונקראת הצליה בבישול כמו בכתוב "וַיִּבְשֹׁלוּ הַפֶּסַח בְּאֵשׁ כַּמִּשְׁפָּט". [רש"י].

² עיין רש"י תוסי' ומהרש"א.

³ רבינו תם פירש, דהא דצריך קריעת שתי וערב וטחו בכותל לקדרה היינו קדרה עם בשר ... אבל לקדרה בלא בשר או לצלי שרי לכתחלה בקריעה קצת, וטעמא דהחמירו בה עם הבשר, לפי דטעם החלב נכנס בבשר, ומשתנה טעם הבשר, ויש בו טעם בשר בחלב, ולכך גזרו חכמים, וכשאין הבשר עם הכחל בקדרה, אף על פי שלא קרעו שתי וערב, כיון שקרעו קצת, לכתחלה מותר, דאין החלב בעיניה עד כחל, כמו שהיה קודם, ואף על פי שנפלט חוזר ונבלע תוך הכחל, לא גזרו בו חכמים, כיון שאין שם בשר אחר, ולא נשתנה טעמו של כחל מפני בליעה זו, ולא אתי למיכל בשר בחלב, ובדיעבד שרי אפילו לא קרעו כלל, ואין חילוק בין צלי לקדרה בלא בשר, דאין בו שום טעם להקל בצלי יותר, דבצלי נמי נוטף החלב ונופל על הכחל מבחוץ וחוזר ונבלע. והוה ביאור הסוגיה כפי פירוש רבינו תם :

דיני משנתנו – הבא לבשל את הכחל בקדרה עם בשר, תחילה יוציא את חלבו על ידי קריעתו שתי וערב וטיחתו בכותל. ואם לא קרעו כן, אלא קריעה קצת, ובשלו, אינו עובר עליו מהתורה על אכילתו. ובהו נחלקו הלשונות של רב – ללשון ראשון, מאחר שקרעו קצת קודם בישולו, שוב אין בו איסור באכילה, והרי זה מותר. וללשון שני, מאחר שלא קרעו שתי וערב, אסור באכילה מדרבנן. אבל אם לא קרעו כלל, ובשלו עם בשר, אסור מדרבנן לדברי הכל. דינו של רבי אלעזר – הבא לבשל את הכחל [או לצלותו] בפני עצמו, בלא בשר אחר, דיו לכתחילה בקריעה קצת, שלא אמרו קריעה שתי וערב אלא במשלו עם בשר אחר.

וכן דעת רב נחמן, שלבישול בפני עצמו די בקריעה קצת, וזהו שאמר, זייקו לה כחלי, פירוש, בשלו לה בקדרה בלא בשר, כחלי נפוחים כנודות, פירוש שלא נקרעו שתי וערב, אלא קריעה קצת ... והשתא רב נחמן כלישנא קמא דתניא כותיה, והילכתא כותיה.

קיבה שבשלה בחלבה

אף אחר בישולו.

טלה או עגל שהם יונקים, ויש חלב בקיבתם, יש להוציא את החלב מהקיבה קודם בישולה, שלא יבשלנה בחלבה.

ואם עבר ובישל את הקבה עם החלב שבתוכה, נאסרה הקיבה כבשר שנתבשל בחלב גמור, שכן אין החלב הזה כחלב הכחל, שלא יצא מהבהמה בחייה, ולא אסרה אותו תורה, שהרי החלב הזה כבר יצא מהאם בשעה שינקו ממנה, והרי זה חלב גמור.

< ואם עבר, ואכלו בלא להוציא ממנו דמו, אף שדמו אסור מהתורה, מאחר שאין בדם שיעור כזית, האוכלו פטור מכרת¹, ומכל מקום עבר באיסור באכילתו, שכן גם חצי שיעור של איסור, אסור מהתורה, [או מדברי חכמים]. ודווקא באכילת דמו של הלב יש איסור, אבל באכילת בשרו של הלב אין איסור, כי מאחר שבשר הלב חלק הוא, אינו בולע מהדם, והרי זה בשר כשר, בלא טעם של איסור בתוכו².

בישול הלב ואכילתו

הלב מלא דם, ודם אסור באכילה, והאוכלו ענוש כרת.

< ולפיכך, הבא לבשל את הלב, תחילה מוציא ממנו דמו, על ידי קריעתו, ורק לאחר מכן יבשלנו, אבל לא יבשלנו בעוד הדם בתוכו.

< ואם עבר ובשלו בלא להוציא ממנו דמו, יוציא ממנו את דמו לאחר הבישול, שכן מאחר שהלב חלק הוא, דמו נשאר כנוס בתוך חללו, ואינו נבלע בבשר דופנותיו, ולכן ניתן להוציא את דמו ממנו, על ידי קריעתו,

דברים המותרים שטעמם

כטעם דברים האסורים

אמרה ילתא [=אשת רב נחמן] לרב נחמן – הלא כל מה שאסר הקב"ה בתורה התיר לנו דוגמתו. אסר לנו דם, התיר לנו כבד, [שכולו דם קרוש הוא וטעם דם לו]. אסר לנו נדה, התיר לנו דם טוהר, [של בתולין ושל ימי טוהר של יולדת]. אסר לנו חלב בהמה, התיר לנו חלב תיה. אסר לנו חזיר, התיר לנו מוח של דג ששמו שיבוטא [שטעמו כטעם חזיר]. אסר לנו עוף טמא הנקרא גירותא, התיר לנו לשון של דג הנקרא כוורא [שיש לו טעם גירותא]. אסר לנו אשת איש, התיר לנו גרושה בחיי בעלה. אסר לנו אשת אח, התיר

הוספות

¹ ובמסכת כריתות מוקים לה בלב עוף, שאין בדמו כזית, אבל בהמה [שיש בדם לבה כזית האוכלו] חייב כרת. [רש"י]. אם לא קרעו לאחר בשולו. ואי אפשר לומר כן, דבהדיא אמרינן בהקומץ רבה, דדם שבשלו אינו עובר עליו אם אכלו, [ואם כן גם בלב בהמה שהוא גדול ויש בדמו שיעור אם בשלו ואכלו פטור מכרת]. והא דמוקי לה בכריתות בלב עוף, משום דבכל ענין קתני מתניתין דאינו עובר עליו, בין חי בין מבושל. [תוס'].

² מה שמירש בקונטרס, דבשר הלב אינו נאסר, שהלב חלק הוא ואינו בולע, דהכי אמרינן בפסחים שאני לב דשיע, אומר רבינו תם, דאין לסמוך על זה, לעשות מעשה, דדחייה בעלמא הוא בפסחים ... וקורעו לאחר בשולו היינו לאחר צלייתו, דשייך ביה כבולעו כך פולטו, שהדם נופל לחוץ, אבל בקדרה אסור, ולא אמרינן דשיע ולא בלע. [תוס'].

כשנתבשל בלא קריעה, ורב שאמר כן, [בקעה מצא וגדר בה גדר, כלומר מקום פרוץ מצא, ולפיכך החמיר עליהם ביותר, ועשה זאת] מחמת מעשה, שכשהגיע רב למקום הנקרא טטלפוש, שמע אשה שואלת מחברתה, כמה חלב יש לתת לתבשיל של רבע ליטרא בשר, והבין מכך שאינם יודעים שיש איסור בבישול בשר בחלב, עמד ולימד אותם שהדבר אסור, והוסיף לאסור להם אף בישול הכחל.

ולדברי רבי יוסי בר אבא – רב יצחק בר אבודימי אמר לרבי אלעזר, שאמנם שנה לרב, שיש איסור בבישול הכחל, אלא שחילק בין כחל של מניקה, שהוא נאסר כשנתבשל בלא קריעה, כי כנוס בו חלב הרבה, לבין כחל של מי שאינה מניקה, שהוא לא נאסר, ורב שטעה ואסר כל כחל שנתבשל בלא קריעה, משום שלאחר מכן למד דין זה מרבי חייא, ורבי חייא [שהיה מפולפל], לא ביאר לרב את החילוק הזה, כי היה סבור שרב יבין זאת מעצמו על ידי פלפולו, ורב לא הבין זאת, וטעה שכל כחל נאסר כשנתבשל בלא קריעה.

רבין ורב יצחק בר יוסף נזדמנו לביתו של רב

לנו יבמה. אסר לנו כותית, התיר לנו יפת תאר. רוצה אני לאכול דבר היתר שטעמו כטעם בשר בחלב.

אמר רב נחמן – צלו לה כחל בשפוד, שלדעת רב נחמן, אין צריך להוציא ממנו את החלב, ונמצא טעמו כטעם בשר בחלב.

דף קי

מה שנה רב יצחק בר אבודימי לרב

כשעלה רבי אלעזר, פגש את זעירי, ושאלו, האם ישנו כאן מי ששנה לרב, שכחל שבשלו בלא קריעה, אסור באכילה, [כלשון שני¹]. והראו לו בני המקום על רב יצחק בר אבודימי², שהוא זה ששנה כן לרב, אולם רב יצחק בר אבודימי אמר להם שלא שנה כן לרב ונחלקו אמוראים מה אמר רבי יצחק בר אבודימי ששנה לרב.

לדברי רב כהנא – רב יצחק בר אבודימי אמר לרבי אלעזר, שלא שנה כן לרב כלל, ולא למדו על שום כחל שנאסר באכילה,

הוספות

¹ כן פירש רש"י. אולם התוס' כתבו: ונראה דלא קאי אהנהו לישיני דלעיל, אלא רבי אלעזר שמע, שהיה רב אוסר כחל, ואפילו בקריעת שתי וערב, כדאמרינן בסמוך, בסורא לא אכלי כחלי, אף על גב דמתניתין שריא ליה בקריעה, והיה תמיה רבי אלעזר. והשיב לו רבי יצחק בר אבודימי, דרב בקעה מצא וגדר בה גדר. ורב יוסף קאמר, דכחל מניקה שנה לו דאסור אפילו בקריעה, ומתניתין כשאינה מניקה, ורבי חייא שנה לו כחל סתם, והיה סבור שיבין רב מעצמו, ולא הבין, וטעה בדבריו, והיה סבור שמכח שום ברייתא היה בא לחלק על משנתנו לאסור כל כחל אפילו בקריעה.

ואנן דאכלינן כחלי, אפילו של מניקה, בקריעה, סמכינן אלישנא דרב בקעה מצא, ואין חילוק בין מניקה לשאינה מניקה, וגם אעובדא דרבין ורב יצחק בר יוסף דאייתו קמיהו תבשיל דכחלי, ואכל רב יצחק, ומסתמא של מניקה היה, מדלא רצה רבין לאכול, ורב יצחק עיקר, מדאמר אביי רבין תיכלא אמאי לא אכל, וגם מעובדא דרמי בר תמרי, דנקטינהו לכולהו כחלי, ואפילו של מניקה ואכל. [תוס'].

² והקשה רבינו שמואל, דהא רב יצחק בר אבודימי היה רבו של רבא, כדאמר בריש יבמות, אמר רבא, אמר לי, רב יצחק בר אבודימי ... ואיך יתכן דרב יצחק בר אבודימי שהיה רבו של רב, חי עד רבא, והלא ביום שמת רב יהודה שהיה תלמידו של רב, נולד רבא ... ואומר רבינו תם, דשנים היו, אחד היה בימי רבינו הקדוש ... ואותו יכול להיות שהיה רבו של רב ... [תוס'].

שאלו רב חסדא – והלא הדין הוא, שההולך ממקום למקום, נותנים עליו גם חומרי מקום שיצא ממנו, וגם חומרי מקום שהלך לשם, [ואם כן לא היה להקל בדבר שבני מקום זה מחמירים בו].

ענה לו רמי – אכלתים חוץ לתחום, [ולא אמרו להחמיר כחומרת מקום שהלך לשם, אלא בתוך תחום].

[הדיון בהיתר העצים שבהם צלה את הכחל >

שאלו רב חסדא – במה צלית את הכחל, [במקום שהיית בו חוץ לתחום].

ענה לו רמי – בפורצני כלומר בחרצנים שמצאתי אצל היקבים.

שאלו רב חסדא – ולמה לא חששת שאלו חרצנים של יין נסך, האסורים בהנאה.

ענה לו רמי – [יבשים היו ולא נאסרו אלא לחים כמו ששנינו במסכת עבודה זרה לחים אסורים יבשים מותרים ואלו הם לחים כל שנים עשר חודש ואלו], היו יבשים שלאחר שנים עשר חודש.

שאלו רב חסדא – ולמה לא חששת לגזל, שמא לא נתייאשו מהם בעלים, והמוצא חייב להשיב להם, ולא לקחת לעצמו.

ענה לו רמי – ודאי נתייאשו מהם הבעלים, שכן היו רקובים כל כך, עד שנעשו כאפר, וגדלו בהם סרפדים, [והואיל ומתקלקלים ונרקבים ולא נטלום הבעלים משם, ודאי הפקירום].

[הדיון בעניין מה שאינו מניח תפילין ומטיל ציצית >

פפי, והביאו לפנייהם תבשיל של כחל. רב יצחק בר יוסף אכל, ורבין לא אכל.

ואמר על כך אביי – מדוע לא אכל רבין השכול [=קובר בניו], הלא אשת רב פפי [שבשלה את הכחל], היא בתו של רבי יצחק נפחא, שהוא מריה דעובדא [=בעל מעשים. כלומר זהיר במעשים טובים], ויש לסמוך על מה שעושה, וזו בתו, שבשלה את הכחל, אם לא שלמדה כן בבית אביה, לא היתה עושה, ואם כן ודאי בהיתר עשתה.

מעשה דרמי בר תמרי

דהוא רמי בר דיקולי

[הדיון בעניין היתרו לאכול הכחל >

בסורא נהגו שלא לאכול כחל בשום אופן, אף לא על ידי צלייה וקריעה. ובפומבדיתא נהגו לאכול כחל, [באופנים שנתבארו להיתר בדף ק"ט].

ומעשה ברמי בר תמרי, הנקרא גם רמי בר דיקולי, שהיה בן פומבדיתא, ונזדמן בערב יום הכיפורים לסורא. ומאחר שמנהג בני המקום שלא לאכול כחל כלל, הוציאו הכל את הכחל מהבהמות ששחטו, וזרקוהו. הלך הוא לקח את הכחל, ואכלו. והביאו לפני רב חסדא.

שאלו רב חסדא – מדוע עשית כן, [שאכלת הכחל שכאן נוהגים בו איסור].

ענה לו רמי – אני ממקומו של רב יהודה, ששם אוכלים את הכחל, [ועשיתי כמנהג מקומי].

ראה רב חסדא שרמי אינו מניח תפילין. **ושאלו – מדוע אינך מניח תפילין.**

אמר להם רמי – הניחווהו, שכן שנינו, כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה, אין בית דין שלמטה מזההין עליה³, [שלכך פירשה תורה מתן שכרה, לומר, אם לא תקיימנה, זהו עונשו, שלא תטול שכר זה, ואין כאן עונש אחר] וכבוד הורים מצוה מצוה שמתן שכרה בצידה שנאמר בה "כִּבְדָה אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּךָ וְיָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ".

ענה לו רמי – חולה מעיים אני, ואמר רב יהודה, חולה מעיים פטור מן התפילין, מפני שצריך לחלצן תדיר.

ראה רב חסדא שרמי לא הטיל ציצית לטליתו. **ושאלו – מדוע אין לך ציצית בבגדך.**

אמר לו רב חסדא – רואה אני בך שאתה חריף הרבה.

ענה לו רמי – בגד שאול הוא, ואמר רב יהודה, טלית שאולה, כל שלשים יום פטורה מן הציצית¹.

ענה לו רמי – אם היית במקומו של רב יהודה הייתי מראה לך חריפותי.

[הדיון בעניין הלכאת מי שאינו מכבד אביו ואמו]

באלו אופנים הכבד מוכשר לאכילה

בתוך כדי כך הביאו לשם אדם שאינו מכבד את אביו ואמו, וכפתוהו על העמוד להלקותו כדי שיכבדם².

הכבד כולו מלא דם, ומאחר שבבישול ובצליה יוצא ממנו דם, יש אופנים שבהם

הוספות

¹ **מדאורייתא טלית שאולה פטורה לעולם,** כדקאמר בראשית הגז, כסותך ולא של אחרים, אלא לפי שנראית כשלו, חיבוהו חכמים משלשים יום ואילך, דאין דרך לישאל יותר משלשים יום. [ומכאן מדקדק רבינו תם, דסתם שאלה שלשים יום, כמו הלאה, דאמרינן במכות, המלוה את חברו סתם, אין רשאי לתובע פרות משלשים יום. ונראה דאין ראייה מזה, דהכי נמי אמרינן בהתכלת, השוכר בית בחוצה לארץ, כל שלשים יום פטור מן המזוזה, אף על גב דסתם שכירות לא הויא שלשים יום]. **ולענין ברכה, נראה שאין לברך על השאולה,** אף על פי שאומר רבינו תם דנשים מברכות אסוכה אף על גב דפטורות, דהוי אינה מצווה ועושה ... מכל מקום לא דמי לטלית שאולה, דהתם אדם אחר היה חייב, שאינו סומא או שאינה אשה, אבל הכא כל אדם פטור כשאינו שלו, ואף על פי כן, המברך לא הפסיד. ואם היא של כלאים כגון תכלת. ו"מ שהיא אסורה לבישה בשאלה, כיון דפטורה מדאורייתא. ואומר רבינו תם דאין לחוש, מדאמרינן בריש התכלת, ותכלת אין בה משום כלאים, ואפילו בטלית פטורה ... קא משמע לך, כל טלית דאשתרי בה כלאים, דהיינו בתכלת, מותר בכל ענינים, בין להתעטף, בין להציע תחתיו, בין לו, בין לחבירו, בין לאשתו, בין ביום, בין בלילה, דלגמרי שרא ביה כלאים. [והא דאמרינן בפרק במה מדליקין, גזירה משום כסות לילה, לא כמו שפירש בקונטרס, שמא יתכסה בה בלילה, אלא גזירה משום כסות המיוחד ללילה, דלא אשתרי בה כלאים כלל, דאימעיט מוראיתם]. ורבי אלעזר ממי"ץ הקשה לו ... ואומר רבינו תם ... ומיהו משמע התם, דלא שרו אלא דרך לבישה ... ולפי זה, בטלית שאולה [שיש בה כלאים של תכלת] היה אסור להציעו תחתיו. ומיהו נראה, שיש לחלק בין טלית, שכל עיקר לבישתה לצורך הנאותו, [ולכן מותר אף להציע תחתיו], ובין בגדי כהונה, שעיקר לבישתן לצורך עבודה, [ולכן אסור להציע תחתיו]. [כל זה מתוס'].

² כדנתיב במה דברים אמורים דארבעים יכנה ולא יוסיף, במצות לא תעשה, שכבר נעשית העבירה, ובה להינעש על כך, אבל מצות עשה שלפניו, ואינו רוצה לקיימה, כגון אומרין לו עשה סוכה, ואינו עושה, עשה לולב, ואינו עושה, מכים אותו עד שתצא נפשו. [רש"י].

³ ואם תאמר, והרי צדקה, דכתיב בה, "פתוח תפתח את ידך ... כי בגלל הדבר הזה יברכך", ואמרינן בבמסכת בבא בתרא, דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי, ואפיק מיניה ארבע מאות זוז לצדקה. ואומר רבינו תם, דאכפיה [דהתם], היינו בדברים ... ועוד דבצדקה נמי איכא לאו, "לא תקפץ ולא תאמץ" ומשום כן כופים לגמרי. [תוס'].

בשר אחר, היא אוסרת אותו, ואינה נאסרת בעצמה.

כי ניתן לבאר את המשנה הזו באופן אחר, והוא, שכבד אסורה, המתבשל עם בשר כשר, אוסרת אותו, [ולא משום דמה, אלא משום בשרה, שהוא בשר טרפה, ונותן טעם בחתיכה הכשרה], אבל כבד כשרה, המתבשלת עם בשר אסור, אינה נאסרת, [כי מתוך שטרודה לפלוט דמה, אינה בולעת טעם מהחתיכה האסורה]. ואם כן אין המשנה מדברת כלל בכבד כשרה שתאסור בשר כשר על ידי דמה ואין ממנה ראייה לספקו של אביי.

דף קיא

- ולדעת רבי זריקא, אין הכבד אוסרת בשר אחר המתבשל עמה.

והביא ראייה לדבריו, מכך שכשהגיע עם רבי ינאי בריה דרבי אמי לביתו של יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, הגישו לפנייהם לאכול תבשיל של קנה עם האברים המחוברים לו, ובכלל זה הריאה והלב והכבד, הרי שבשלו את הכבד עם בשר אחר ולא נאסר הבשר.

הוא הבשר נאסר בבישול או צליית הכבד, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

א. כבד שבשלו בקדרה לבדו.

לדעת אביי רוב זריקא רוב נחמן – מותר לבשל את הכבד בקדרה כשהוא לבדו, ואין לחוש לכך שיבלע בו דם שנפלט ממנו, כי מאחר שהוא טרוד לפלוט ולהוציא דם שבתוכו, אינו בולע. [וכן היה מעשה שרב זריקא בישל כבד בקדרה לרבי אמי ואכלו רבי אמי]. [וכן היה מעשה, שכשנתארח רב בר שבה בביתו של רב נחמן, ולא רצה לאכול כבד שנתבשל בקדרה בפני עצמו, אמר רב נחמן שיאכילוהו על כרחו].

ב. כבד שבשלו בקדרה עם בשר אחר.

- אביי נסתפק בדין זה, האם בשר שמתבשל עם הכבד בקדרה נאסר, כי הוא בולע את הדם שהכבד פולט, או מאחר שהדם הזה לא היה אסור בתוך הכבד, גם כשפירש ממנו אינו אוסר בשר אחר.

ואין להביא ראייה ממה ששינו במסכת תרומות², "הכבד אוסרת, ואינה נאסרת", שלכאורה הכוונה לכך, שאם נתבשלה עם

הוספות

¹ < אומר רבינו תם, דכולה הך שמעטא איירי בכבד שלא נמלח, דאי בתר מליחה ושהייה במלח, פשיטא דשרי לבשלה בהדי בשר, שעל ידי מליחה יצא כל הדם, שכן נוהגין העולם לבשל אחר צלייה, והוא הדין דשרי אחר מליחה, דשיעור מליחה פירש בה"ג, דהוי כשיעור צלייה, משום דמליח הרי הוא כרותח דצלי, ופולט על ידי מליחה כמו שפולט על ידי צלייה, אבל בלא מליחה מיבעיא ליה, אי שרי לבשל עם בשר, דשמא דם הכבד, אף על פי שפירש, מותר. [ואף על פי, שדם שאר האברים שפירש אסור ... ולכך אמרינן לקמן, דאין מולחין בשר אלא בכלי מנוקב, דם הכבד שמא שרי, דהא כל הכבד דם הוא, ושרייה רחמנא, כדאמר לעיל, שרא לן כבדא]. ונראה דמדאורייתא פשיטא ליה דדם הכבד מותר אף על פי שפירש, משום דכולו דם הוא כדפירשתי ... אלא מדרבנן מיבעיא ליה. [ואפילו נאסור מדרבנן דם היוצא ממנו על ידי מליחה, לפי שהוא בעין, גזירה אטו שאר דם, כי היכי דגורינן בדם מהלכי שתיים ... מכל מקום מיבעיא ליה בבשול, לפי שאינו ניכר הדם כלל, ולכך יהא מותר, ולא נגזור בשול כבד אטו בשול בשר אחר בלא מליחה]. < ועוד יש לפרש בענין אחר, דבלא מליחה פשיטא דאסור, ועל ידי מליחה הוא דמבעיא ליה, כיון שיש בכבד רוב דם, שמא אינו יוצא כולו על ידי מליחה, או שמא יוצא. < ורב אלפס כתב, שמנהג בכל ישראל, שלא לבשל כבד, אפילו אחר מליחה בלא צלייה. [כל זה מהתוס'].

² משניות אפילו דזרעים ודטהרות היו שגורות במיהם. [תוס'].

בכבד, ושוב אינו פולט, ואין בחומץ דם, ומעתה החומץ מותר, וניתן לבשל את הכבד בקערה.

< ומצינו ברייתא שנחלקו בה חכמים בדין הראשון.

לדעת רבי אליעזר – בכל אופן הכבד אוסרת ואינה נאסרת, מפני שפולטת ואינה בולעת.

ולדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה – יש אופנים שהכבד עצמה נאסרת, והם: (א) כשהיא מתובלת שהתבלין מרכך אותה והיא בולעת. (ב) כשנתבשלה הרבה מאוד שכבר גמרה לפלוט את דמה שאז חוזרת ובולעת.

והנה, מתוך פירוש רש"י ותוס' משמע, שמחלוקת זו, האם הכבד נאסרת או לא, כשהיא מתובלת או נתבשלה הרבה, היא באופן שנתבשלה הכבד בקדירה בפני עצמה, בלא בשר אחר, שלדברי הכל, בדרך כלל אינה נאסרת מחמת מה שפולטת, כי אינה חוזרת ובולעת אותו, אולם לדברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, יש אופנים שחוזרת ובולעת, ואז היא נאסרת. [ולפי זה, הכל מודים שדמה אוסר את מה שבולע אותו, אלא שנחלקו אם יש אופן שהכבד עצמו חוזר ובולע מה שפולט, אבל בשר אחר, שלדברי הכל בולע מה שהכבד פולט, הוא הדין שלדברי הכל נאסר, שלא כדעת רבי זריקא, ויל"ע בכל זה].

< **ולדברי רבה בר רב הונא**, אף שהדם שבכבד דם היתר הוא מאחר שיש דם הכנוס בסמפונות, והוא דם אסור, **הבא לצלות את**

אולם רב אשי או רבי שמואל מזרקוניא דחו ראייה זו, כי יתכן שהסיבה שלא נאסר הבשר, כי עשו את אחת משתי הפעולות הבאות,

(א) כשבשלו הכל יחד, היה פי הקנה חוץ לקדירה, והיו סימפוני הכבד שופכים את דמו דרך קנה הכבד לתוך קנה הגדול של ריאה, ויוצא הדם דרך חללו חוץ לקדירה, ולכן לא נאסר שאר הבשר שבקדירה. (ב) או שתחילה בשלו את הכבד בפני עצמו, כדי שיתכווץ, ועל ידי זה שוב אינו פולט דמו, וניתן לעשות זאת, הן בחומץ, [וכן היתה דרכו של רב הונא, שהיו מכווצים לו הכבד על ידי חומץ, כדי שלא יפלוט דמו, ואחר כך מבשלים אותו עם בשר אחר¹], וכמו כן ניתן לעשות זאת על ידי רותחים, [וכן היתה דרכו של רב נחמן, שהיו מכווצים לו הכבד על ידי רותחים, כדי שלא יפלוט דמו, ואחר כך מבשלים אותו עם בשר אחר].

< **ומכל מקום למדנו, שלדעת רב אשי או רבי שמואל מזרקוניא, אם תחילה כיווצו את הכבד ברותחים, או בחומץ, מעתה מותר לבשלו עם בשר אחר.**

ולעניין החומץ שכווצו בו את הכבד,

– **רב פפא היה סבור שהוא נאסר**, כי קצת דם יצא בו.

– **אולם רבא אמר לו, שגם החומץ הזה מותר**, שאם לא כן, גם הכבד היה אסור, אלא המעט דם שנפלט לחומץ, חזר ונבלע

הוספות

¹ ואם תאמר, ותפשוט מינה, דאסור, מדהו צריכי למחלטיה. ויש לומר, דלדידהו נמי הוה מספקא להו, ולכך היו מחמירין. ודוקא לבשל עם הבשר הוה חלטי ליה, שלא תאסור הבשר, אבל בפני עצמה אינה נאסרת. [תוס'].

כלפי מטה על הבשר, כי הדם מחליק הוא³, וכל שאין דבר מעכבו, יורד עד לארץ, ואינו נבלע בבשר שתחתיו.

ולדעת רב דימי מנהרדעא – אסור לצלות את הכבד כשהוא נתון על גבי הבשר האחר בשפוד, כי איסור דם חמור הוא, שהוא איסור תורה⁴, ולכן יש להחמיר ולחוש שמא יבלע בבשר שתחת הכבד, כשהוא זב עליו.

ולדעת מרימר – ההלכה היא, שלכתחילה אסור לצלות את הכבד כשהוא נתון על גבי הבשר האחר בשפוד, [כדעת רב דימי]. **אולם בדיעבד**, אם עשו כן, הרי זה **מותר באכילה**, [כלשון ראשון]. **וכשהבשר למעלה והכבד למטה**, שאז כשדם הכבד יורד, אינו נוגע כלל בבשר שעם הכבד, **מותר לצלותם אף לכתחילה**, [ולכאורה אין מי שחולק על כך].

רב אשי נזדמן לביתו של רמי בר אבא, שהיה חמיו, וראה את בנו של רמי בר אבא צולה כבד ובשר נוסף, כשהכבד נתון על גבי הבשר בשפוד.

אמר, כמה יהיר [=גאוותן] האי מרבנן [=חכם זה], הלא לא התירו חכמים לאכול זאת אלא בדיעבד, אבל לכתחילה לא התירו לצלותו

הכבד, תחילה עליו לקורעו מתחתיו שתי וערב, כדי שיזוב דמו למטה בצלייה¹. [ודווקא הכבד טעון קריעה, אבל הטחול אינו טעון קריעה אפילו לבישול בקדרה, וכן היו עושים לשמואל, שהיו מבשלים לו טחול ביום שהקזו דם, ולא היו קורעים אותו תחילה].

רבה בר רב הונא נזדמן לביתו של רבה בר רב נחמן ביום השבת, והביאו לפניו שלש סאין פת נקיה, שפניה טוחים בשמן ודבש.

אמר להם – האם ידעתם שאבוא, [שהכנתם סעודה גדולה כזו].

אמרו לו – וכי גדול אתה מהשבת, שנאמר בה, **”וְקָרַאתָ לַשֶּׁבֶת עֲנִיג”**, [כלומר, לכבוד שבת עשינו].

צליית כבד עם בשר

בשפוד [התלוי בעמידה]

ללשון ראשון – מותר² לצלות את הכבד כשהוא נתון על גבי הבשר האחר בשפוד, ואף על פי שבצלייה יוצא דם מהכבד, וזב

הוספות

¹ כן משמע מתוך פירוש רש"י. אולם התוסי' כתבו, שלבשלו בקדרה אחר צלייתו או מליחתו איירי, דאי לאוכלו צלי, למה לי חתוכה, דמה שפולט שריק ונופל, ודמה שלא נפלט, הוי דם האברים שלא פירש, ושרי ... ובה"ג כתב, האי מאן דמצלי כבדא בשלומיה, צריך לחתוכיה, מאי טעמא, דאזיל דמא ומכניס בסמפונות, והיכא דלא קריעה, לקריעה לאחר בשולו, וחותר, ויצא דם הכנוס בסמפונות, ולא חיישינן שמא דם הסמפונות חזר ונבלע בכבד, דהא מסקינן בכיצד צולין, דכבולעו כן פולטו. [תוסי'].

² מתחילה הבנתי, שלדעה זו הדבר מותר אף לכתחילה. אולם התוסי' כתבו, שלכתחלה אסור לכולי עלמא.

³ ואם תאמר, למה לי האי טעמא, תיפוק ליה דכבולעו כן פולטו ... ויש לומר, דכבד שיש בו שפע דם, לא אמרינן כבולעו כן פולטו. והא דאמרינן בכיצד צולין, דלב קורעו אחר בישולו, משום דכבולעו כן פולטו, אף על פי שיש בו שפע דם, הלב מתבשל ומתייבש במקומו בחלל הלב. [תוסי'].

⁴ אף על גב דאמר בהקומץ רבה, דם שבשלו אינו עובר עליו. מכל מקום, **תחלה כשנפלט, עד שלא נתבשל, היה דאורייתא**. אבל חב שחוטח, תחלתו דרבנן. ומיהו קשה, לפי מה שפירש הקונטרס לעיל, דדם כבד אפילו פירש לאו דאורייתא, מדלא חשיב ליה בפרק דם שחיטה בהדי לב וטחול וכליות. [תוסי'].

ולדעת מרימר – ההלכה היא, שלכתחילה

כן.

אסור לצלות את הכחל כשהוא נתון על גבי הבשר האחר בשפוד, [כלשון ראשון]. **אולם בדיעבד**, אם עשו כן, הרי זה **מותר באכילה**, [כדעת רב דימי]. **וכשהבשר למעלה והכחל למטה**, שאז כשחלב הכחל יורד, אינו נוגע כלל בבשר שעם הכחל, **מותר לצלותם אף לכתחילה**¹, [ולכאורה אין מי שחולק על כך].

דברים שדינם כרותח

כבר נתבאר, שעל ידי החום, דבר הבלוע בזה, נפלט ממנו ונבלע בחבירו, [ולכן בשר שנתבשל עם דם, נאסר, משום שבולע מהדם]. ולהלן יתבאר בעזה"י, שיש דברים נוספים, שנחשבים כרותח, ולכן יש על ידם בליעה ופליטה.

א. בית השחיטה.

בית השחיטה הוא מקום החיתוך של הצואר בשחיטה, ובשעת השחיטה, כשהסכין חותך בתוך הצואר, המקום חם, ונחשב כרותח לעניין בליעה, ולכן הסכין בולע מהדם היוצא שם בשחיטה.

ומעתה,

אין לחתוך בסכין זה דבר מאכל חם, כי על ידי החום יחזור הסכין ויפלוט את הדם

ואף באופן שהתירו כבד ובשר הנצלים יחד, אם נתנו תחתם כלי, [הנקרא בי דוגי], **לקבל בו השומן, הרי זה אסור, משום שדם הכבד מתערב בשומן**.

ודווקא דם הכבד אוסר את השומן הנוטף לכלי, **כי דם הכבד צף בו**, אבל הדם היוצא מן הבשר, אינו אוסר את השומן המתאסף בכלי, כי דם הבשר יורד לשולי הכלי, והשומן על גביו, ויכולים ליטול את השומן בלא הדם שתחתיו.

צליית כחל עם בשר

בשפוד [התלוי בעמידה]

ללשון ראשון – אסור לצלות את הכחל כשהוא נתון על גבי הבשר האחר בשפוד, כי בצלייה יוצא חלב מהכחל, וזב כלפי מטה על הבשר, ומאחר שהחלב דביק, הוא נדבק בבשר, ונבלע בו.

ולדעת רב דימי מנהרדעא – מותר לצלות את הכחל כשהוא נתון על גבי הבשר האחר בשפוד, כי איסור חלב היוצא מהכחל אחר מיתת הבהמה אינו אלא מדברי חכמים, ולכן יש להקל בו ולומר שזב כל החלב לארץ ולא נבלע בבשר שתחת הכחל.

הוספות

¹ ואם תאמר, כחל היאך מותר תותי בשרא, והלא שמוננית הבשר נוטף על הכחל, ואי בקרעו שתי וערב וטחו בכותל, אם כן, עילוי בשרא נמי לישתרי, דהא מותר לבשלו עם הבשר בקדרה. ויש לומר, דהכא גרע טפי, דאף על פי שקרעו, עדיין נוטף החלב מן הכחל על הבשר, וניכר שהוא בעין. ויש ללמוד מכאן היתר פשוט, דהיכא דקרעו שתי וערב וטחו בכותל, דמותר לבשלו עם בשר בקדרה כדברי רבינו תם, ולא מצינו בקונטרס שחולק עליו בזה, דהא בהדיא שרי הכא תותי בשרא, אף על פי ששמוננית הבשר על הכחל. **ומה שנהרס שלא לחתוך כחל רותח בסכין של בשר, מנהג של הבל הוא**, דאפילו בשפוד אחד שריקן הכא לכתחלה, כשהכחל למטה, ואפילו עילוי בשרא, לכתחלה הוא דאסור, מטעם דפרישית, אבל בדיעבד שרי. [תוס'].

קערה שמלחו בה בשר לא בלעה מדמו ומותר לתת בה תבשיל חם.

אולם אביי אמר שלא יתכן שכך אמר רבי יוחנן שכן כשרביי אמי מלח בשר בקערה של חרס [שאי אפשר להגעילה] שבר את הקערה משום שנבלע בה דם ונאסרה ועל כרחך עשה כן כי שמע מרביי יוחנן רבו שמליח הרי הוא כרותח וכשמולחים את הבשר דמו נבלע בקערה.

ג. דבר חריף כצנון.

צנון, מחמת חריפותו נחשב הוא כרותח, ולכן **אם חתכו את הצנון בסכין שיש עליו שמנונית של בשר** [קרוש], **הבשר הזה נבלע בצנון.**

לדברי אביי – אף על פי שהצנון הזה בלוע בשר, מותר לאוכלו עם חלב, ואין זה דומה לדבר שנבלע בו דם, שהוא אסור, כי דבר שנבלע בו דם, נבלע בו דבר אסור, אבל צנון שנבלע בו בשר, נבלע בו בשר מותר, ומאחר שמותר לאכול את הצנון, מותר לאוכלו גם עם החלב.

ולדברי רבא – מאחר שהצנון בלוע בבשר, כל זמן שלא בטל ממנו טעם הבשר, הנותנו בחלב, הרי זה כנותן בשר בחלב, ולכן, הרוצה לאוכלו בחלב, יטעמנו תחילה, אם יש בו טעם בשר, לא יאכלו בחלב, ואם בטל ממנו טעם בשר [שהיה הצנון מרובה ממה שנבלע בו כדי שיעור ביטולו] מותר לאכול את הצנון בחלב.

שנבלע בו, ויחזור הדם ויבלע באותו דבר מאכל. [אמנם אם חתכו בסכין דבר מאכל חם, ניתן לתת אותו לנחתום גוי שיטעמנו, ואם אומר שאין בו טעם דם, ודאי לא נבלע בו דם כשיעור גדול, אלא כשיעור מועט, שהוא בטל בו, והמאכל מותר].

אבל מותר לחתוך בסכין הזו דבר צנון, כי כשהוא צנון, אינו בולע מהסכין את הדם הבלוע בה. ומכל מקום, **י"א שיש להדיח את הדבר הצנון הנחתך בסכין הזו,** כי אף שאינו בולע ממנה דם לתוכו, נדבק בו דם מהסכין במקום נגיעתו, וצריך להדיחו. **וי"א שאף הדחה אין צריך,** כי הדם הבלוע בסכין, אינו מגיע כלל לדבר הנחתך.

ב. מליח.

לדעת שמואל – כל דבר מליח נחשב כדבר רותח [וכל כבוש נחשב כמבושל¹] ולפיכך **קערה שמלחו בה בשר** [להוציא ממנו את דמו], הרי היא כקערה שהרתיחו בה בשר ודם, והיא בולעת את הדם, ומעתה **אין לתת בקערה זו דבר מאכל חם,** כי על ידי החום, תחזור הקערה ותפלוט את הדם שנבלע בה ויחזור ויבלע באותו דבר מאכל. [אמנם אם נתנו בקערה דבר מאכל חם, ניתן לתת אותו לנחתום גוי שיטעמנו, ואם אומר שאין בו טעם דם, ודאי לא נבלע בו דם כשיעור גדול, אלא כשיעור מועט, שהוא בטל בו, והמאכל מותר].

וכשבא רבין אמר שלדעת רבי יוחנן מליח אינו כרותח [וכבוש אינו כמבושל] ואם כן

הוספות

¹ ראה לעיל בדף צ"ז.

נ"ט בר נ"ט [=נותן טעם בן נותן טעם]

נחשבים כבשר, ומותר לאוכלם בגבינה.¹

ולדעת חזקיה משום אביי – להלכה, יש דברים שבהם נ"ט בר נ"ט אינו נחשב כטעם האיסור, כי בליעה שניה אינה מקבלת טעם כמו בליעה ראשונה, [ובכלל זה דגים שקבלו טעם מקערה שקבלה טעם מבשר² וקישות שקבלה טעם מסכין³. וקישות שקבלה טעם מסכין שקבלה טעם מבשר ודי בכך שיגררו את מקום החיתוך של הסכין בקישות. וכן קלחי לפת אינם בולעים טעם כשזו בליעה שניה].

ויש דברים שבהם נ"ט בר נ"ט נחשב כטעם האיסור, כי בליעה שניה חזקה היא, ומקבלת טעם כמו בליעה ראשונה⁴, [ובכלל זה צנון שנחתך בסכין שחתכו בו בשר שמחמת חריפותו⁵ של הצנון וגם משום דוחק הסכין מקבל טעם אף מהסכין, ואסור לאוכלו בחלב, וי"מ שטעם האיסור הוא, שמא לא נתקנח הסכין יפה, ויש עליו ממשות בשר ולא טעם בלבד, ואם כן הנחתך בו מקבל טעם ראשון, ואין זה נ"ט בר נ"ט. וכן קלחי סלק שחתכן בפני עצמם בסכין

כבר נתבאר, שדבר שבלע טעם מחבירו, נעשה כמותו, כגון קערה שבלעה מהבשר, נעשית כבשר, ואסור לאכול בה תבשיל של חלב, וכן דגים שנתבשלו עם הבשר, וקבלו ממנו טעם, נעשים כבשר, ואסור לאוכלם בגבינה.

ונחלקו חכמים, האם גם המקבל טעם מזה שקיבל טעם, נחשב כמו נותן הטעם הראשון, כגון בשר נתן טעם בקערה, וחזרה הקערה ונתנה טעם בדגים.

לדעת רב – [נ"ט בר נ"ט הרי הוא כטעם האיסור עצמו, ואסור, ולכן], הדגים הללו שקבלו טעם מהקערה, שקבלה טעם מהבשר, נחשבים גם הם כבשר, ואסור לאוכלם בגבינה.

ולדעת שמואל – [נ"ט בר נ"ט אינו כטעם האיסור עצמו, ומותר, ולכן], הדגים הללו, שלא קבלו טעם מהבשר עצמו, אלא מהקערה שקבלה טעם מהבשר, אינם

הוספות

¹ לא נחלקו כאן אלא אם מותר לאכול את הדגים הללו בחלב או לא, אבל לדברי הכל לאוכלם בלא חלב מותר, אף על פי שקבלו טעם מהבשר. וילייע בדבר מהא דאמרו בפסחים דף ע"ו ע"ב, ההיא ביניתא [=גט] דאיטווא בהדי בישרא ... מר בר רב אשי אמר... אסורה, משום דקשיא לריחא ולדבר אחר [=צרת]. הרי שאין לאכול דגים שנצלו עם בשר, ולכאורה הוא הדין לדגים אלו שקבלו טעם בשר. ושמה דעת רב ושמואל כדעת רבא בפסחים, שלא אסר האכילה אלא בחלב, ומשום טעם הבשר, אבל בלא חלב לא אסר, אף על פי שהוא כאוכל בשר עם דגים. וילייע בדבר.

² אם הקערה והדגים צוננים, לא איצטריך לפסוק [דמותר], דליכא מאן דפליג, אלא כשהאחד מהן רותח, דבין עלאה גבר בין תתאה גבר קליפה מיהא בעי. [תוס'].

³ בשם רש"י פירש ריבין חתנו, דזקא עלו [הדגים בקערה] שרו, אבל נתבשלו [בקערה] אסור, דכחד טעמא חשיב, ובא מעשה לפניו בביצים, שנתבשלו בקדרה של חלב, ואסר לעשות מהם מולייתא של בשר ... ומתוך לשון הקונטרס משמע, דאין חלוק בין עלו לנתבשלו ... [תוס'].

⁴ וקערות שמשתמשין בהן בשר, שהודחו במחבת של חלב בכלי ראשון, ושניהם בני יומן, יש לאסור ... ואם האחד אינו בן יומו אז אותו שהוא בן יומו מותר. [תוס'].

⁵ יש לזהר שלא לחתוך שומן כרישין ובצלים בסכין חולבת, משום דחריפי טובא. והיכא דחתך, ונתנן בקדרה מלאה מים רותחת, מותר בששים, לבטל טעם הבלוע בירק, ונפלט מן הסכין, אבל חתכו בסכין של עובד כוכבים, נעשה הירק כולו נבלה, וצריך ששים לבטל הירק. וצריך עיון אם הסכין מקוננת, ואין בן יומו, אי חורפא דידהו מחליא לשבח, כדאמר גבי חלתית פרק אין מעמידין. [תוס'].

שמואל להאכילו דגים שקבלו נ"ט בר נ"ט של בשר, בחלב, וכשסירב לאכול, אמר לו שמואל, רבך שלמדת ממנו שהדבר אסור, לו נתתי ואכל, ואם כן, גם אתה יכול לאכול. וכשחזר לפני רב, ושאלו, האם חזר בו מדעתו, אמר לו, שלא חזר מדעתו, ומעולם לא אכל אצל שמואל נ"ט בר נ"ט של בשר, בחלב.

אלו דברים הפת פוטרת מברכה

במסכת ברכות מבואר, שאין הפת פוטרת בברכתה, אלא דברים הרגילים לבוא עמה בתוך הסעודה, [או שבאו הפעם כדי לפת את הפת כלומר לתת טעם באכילתה], אבל דברים הרגילים לבוא אחר הסעודה לקינוח, כגון תאנים וענבים, טעונים ברכה לעצמם, וברכת הפת אינה פוטרת אותם, ואפילו הביאום בתוך הסעודה, [שלא לפת את הפת].

ודעת רבי חייא, שהפת פוטרת בברכתה כל מיני מאכל, אף אלו שאינם רגילים לבוא בתוך הסעודה, [וכמו כן ברכת היין פוטרת מלברך על כל שאר מיני משקים].

דף קיב

הנחת כותח בצד מלח או חומץ

אסור לתת כד של כותח [=מאכל שמעורב בו חלב] **בצד כד של מלח,** שמא ייפול מן

שחתך בה בשר, מקבלים הם טעם אף מהסכין מהטעמים הנ"ל, ואסור לאוכלם בחלב. אבל אם חתך סלק ולפת יחד, הלפת מבטל טעם הבשר מהסכין, ומעתה גם הסלק אינו נאסר לאכול בחלב].

מניין לנו שדעת רב לאסור נ"ט בר נ"ט

מתחילה אמרו, שדברי רב להחשיב נ"ט בר נ"ט כמו מקבל הטעם הראשון, **לא אמרם בפירוש, אלא למדים ממה שאמר במעשה** הבא, שפעם אחת נזדמן לבית רב שימי בנו של רבי חייא בן רב, וחש בעיניו, עשו לו בקערה, רפואה של משיחה מסממנים, ולאחר מכן בשלו לו איזה דבר מאכל באותה קערה, וכשטעם ממנו, אמר, עד כדי כך נתנה המשיחה טעם בקערה, [שאני מרגיש בתבשיל טעם המשיחה, על ידי שקיבל התבשיל טעם מהקערה, שהיא קבלה טעם מהמשיחה].

אולם אם מהמעשה הזו למדו שדעת רב לאסור נ"ט בר נ"ט, **אין מכאן ראייה,** כי יתכן שדווקא המשיחה הנעשית מסממנים מרים, ניכר טעמה כל כך, עד שמורגש אף על ידי נ"ט בר נ"ט, אבל שאר דברים אינם נרגשים אלא בדבר הראשון שנותנים בו טעם.

ומכל מקום, אמת שכן דעת רב, שני"ט בר נ"ט אסור, שכן לא מהמעשה הנ"ל למדנו שכן דעתו, אלא **מתוך שפירש דעתו לתלמידיו,** כמו שמצינו, שרבי אלעזר תלמידו של רב בא לפני שמואל, ורצה

ואם היו בצלי הזה בקעים, בולע הוא כולו דרכם, וכולו אסור. **וכן אם היה הצלי הזה מתובל**, התבלין מרככים אותו, **ובולע הוא כולו, וכולו נאסר**.

הכותח במלח, והוא לא ידע, וימלח במלח, ונמצא מבשל בשר בחלב, שהכותח הנופל במלח אינו נמס בו, אלא נותר בעין, ואינו בטל¹.

אבל מותר לתת כד של כותח בצד כד של חומץ, ואין לחוש לכך שייפול מן הכותח בחומץ, ויחזור ויתן את החומץ בקדרה של בשר, כי אפילו אם יארע כן, אינו מבשל בשר בחלב, כי כשהכותח נופל בחומץ, הוא נמס בו, ואינו בעין, ואינו נותן טעם בחומץ.

מוהל אדום היוצא מן הצלי

לדברי רב נחמן אמר שמואל – בהתקיים שלושת התנאים הבאים, המוהל האדום היוצא מן הצלי, אסור משום שהוא דם. (א) שהבשר אדום מחמת המוהל. (ב) שהמוהל נוקב ככר מצד לצד, [כלומר שנראה מראה דם מצד כניסתו, וכן מצדו השני שיוצא מהככר. (ג) שהמוהל הזה סמיך. [וכששמואל היה חותך צלי על גבי ככר, והיה יוצא ממנו מוהל כזה על גבי הככר, היה משליך את הככר לכלבון]. **ומבואר בסוגיה, שכל זה כשיצא המוהל על ידי שחתך את הבשר בסכין**, שעל ידי דוחק הסכין, יתכן שיצא דם מהבשר אף אחר צליתו, אבל המוהל היוצא ממנו שלא על ידי סכין, ודאי מותר הוא.

מליח הנאכל כמות שהוא

לעיל נתבאר, שלדעת שמואל, כל דבר מליח נחשב כרותח, אולם אין הדין כן, אלא כשהוא מלוח כל כך, [כעין מליחת בשר להצניע²], שאינו יכול נאכל כמות שהוא, [עד ששורים ומדיחים אותו במים], אבל דבר מלוח הנאכל כמות שהוא, כמו כותח, שהוא מלוח ונאכל כמות שהוא, אינו נחשב כרותח. ולכן, **אם נפל בתוכו עוף חי**, [כלומר לא צלי ולא מבושל], **הרי זה מותר**, ואינו נחשב כמי שנתבשל עם הכותח.

ולדברי רב הונא ורבא – אף בהתקיים התנאים הללו, המוהל הזה אינו דם. ולכן כשרב הונא היה חותך צלי על גבי ככר והיה יוצא ממנו מוהל כזה על גבי הככר היה נותן את הככר לשמשו לאכול [אבל הוא לא אכל

אולם **אם נפל לתוכו עוף צלי**, מאחר שכבר נתרכך מעט בצליה, הוא **בולע מעט, ויש לקלפו למעלה סביב**.

הוספות

¹ אין לאסור מטעם זה להניח בתבה אחת, כד של בשר אצל כד של חלב, דהתם נוהר יפה שלא יפול מזה על זה, אבל הכא לא מסקי אדעתיהו ליהרזא שלא יפול מן הכותח במלח, ולא ידע, וימלח ממנו בשר. [תוס'].

² הר"ר **יעקב ישראל** התיר פעם אחת גייגית מלאה בשר, שנמלחה יפה עם חתיכת נבלה, ואמר, **דלא חשיב אינו נאכל מחמת מלחו, אלא אם כן נמלח כעין עבד**, [כדאמר פרק כלל גדול, האי מאן דמלח בישראל בשבת, חייב משום מעבד, ומוקי לה דבעי לאורחא, אבל לביתא לא משוי איניש מיכליה עץ], **ובקונטרס נמי פירש, אינו נאכל מרוב מלח שבו**, עד ששוררו ומדיחו במים, **כעין בשר שמולחים להצניע. וקשיא לרבינו תם ... ואומר רבינו תם, דכל מליחות שאנו עושין לקדרה, חשיבי אין נאכלין מחמת מלחן**, מדפירש בהלכות גדולות, דשיעור מליחה כשיעור צלייה, משום דמליח הרי הוא כרותח דצלי ... [תוס'].

יתכן שהעשן עולה כי מצד אחד גמר הדם לזוב אבל עוד לא גמר הדם לזוב מצד אחר ואם כן איך יהא מותר לאסוף את השומן על סמך הסימן הזה].

כי היה הדבר מאוס בעיניו שהיה אנן דעת].
ורבא היה אוכל בעצמו וקורא למוהל הזה יין הבשר.

ולדברי רב אשי – אין לו תקנה, אלא על ידי שיתן מעט¹ מלח גם בבשר [שיזוב עם הדם], וגם בכלי [שהדם זב לתוכו], ועל ידי זה מתאסף הדם עם המלח בתחתית הכלי, והשומן על גביו, ויערה השומן לכלי אחר בנחת, שלא יתערב בו הדם שלמטה.

הנחת כלי תחת צלי לקבל את השומן הנוסף ממנו

הצולה את הבשר על גבי הגחלים, תחילה זב ממנו שומן מעורב בדם, ורק לאחר שנצלה כשיעור מסוים, כלה הדם, והשומן הזב ממנו מותר לאכילה.

ולפיכך,

דגים שנמלחו עם עופות

המולח כמה עופות בכלי אחד מנוקב, כולם מוכשרים, כי הדם היוצא מהעופות, זב לחוץ, ואינו מתאסף בכלי, לחזור להיבלע בהם כשיגמרו לפלוט, וכמו כן אין דם של עוף זה חוזר ונבלע בעוף זה, משום שכל זמן שזה פולט דם, גם זה פולט דם, וכשהעוף פולט אינו בולע, ולאחר שגמרו לפלוט שוב, אין כאן דם².

לדברי רב נחמן אמר שמואל – הבא לתת כלי תחת הצלי לקבל שומנו, לא יתן את הכלי אלא אחר שגמרו הדם לזוב. ומר זוטרא משמיה דרב פפא נתן סימן לכך, לידע מתי כלה הדם לזוב, י"מ שהסימן הוא, שהבשר מעלה עשן. וי"מ שהסימן הוא, שהגחלים מעלים עשן, [שכל זמן שהדם שותת עליהם, הם כבים והולכים, אבל כשהשומן נוטף, הם מעלים עשן]. [ורב אשי הקשה על כך הלא

הוספות

¹ וראיתי בהלכות גדולות, דדוקא נקט תרי גללי, כלומר מעט מלח, אבל מלח הרבה פוסק כח הדם, ועושהו כמים, והוא נעקר, ומתערב עם השומן. [רש"י]. ועכשיו אין לחתיר על ידי תרי גללי דמלחא, לפי מה שפירש בהלכות גדולות, דדוקא נקט תרי גללי, אבל הרבה מלח פוסק כח הדם, ואין אנו בקיאיין בדבר, שלא להרבות ושלא למעט. [תוס'].

² פירש בקונטרס, אבל בשר ובשר, כמו שזה שוהה לפלוט, כך זה שוהה לפלוט, ושניהם פולטיין יחד, וכל זמן שתחתון טרוה לפלוט, אינו בולע ... ולפירושו תימה, כשמולחין הרבה חתיכות יחד, זו אחר זו, ומניחין שניה על הראשונה, וכן שלישית על שניה, וכן רביעית על שלישית, אפילו יש כמה חתיכות, אף על פי שהראשונה גומרת פליטתה תחלה. ופשיטא ד"אלא לא שנא" משמע, שאף על פי שהתחתון פולט תחלה, אינו נאסר, ולמה מותר, כיון שפליטת התחתון קודמת. ונראה דהיינו טעמא, (א) משום דדם מישרק שריק במליחה כמו בצליה, וכי היכי דשרי בצלי בשרא עלוי בשרא אפילו לכתחלה, אף על פי שכלה תחלה פליטתה בצד התחתון של צד האש, משום דמשרק שריק, הוא הדין נמי במליחה דשרי כי האי גוונא. ודגים דוקא, משום דרפו קרמיהו אסירי, משום דרכיכי, ונבלע הדם בתוכו, ולא שריק מינייהו. ומיהו היכא דאיכא גומות בצד עליון של תחתונות, דלא מצוי שריק, קשה, למה יהא מותרין, דמעשים בכל יום שמוצאין גומות [בחתיכות] התחתונות מלאות ציר, ונוהגין בדבר היתר. (ב) וי"מ משום דפליטת ציר מושכת הרבה אחר פליטת הדם, וכל זמן שמושך פליטת הציר, פולטות מה שבולעות מן העליונות אחר פליטת דמן, ומה שנמוצא בגומות ציר הוא ולא דם, אבל בדגים אין לומר כן, לפי שפליטת דם העופות מושכת אחר פליטת ציר הדגים. (ג) וה"ר יוסף מאורליני"ש היה אומר, לפי שפליטת הדגים נגמר קודם התחלת פליטת העופות, לכך אינו פולטיין עוד מה שבולעין מן העופות, אבל בשר ובשר כיון שלא

פולט את דמו, גם זה פולט את דמו, ואינו בולעים דם, וכשגמרו לפלוט את דמם, שאז ראוים לבלוע דם אחר, כבר זב כל הדם מהנקבים, ואין כאן דם שיכול להיבלע בהם, ומכל מקום, **בשר השחוטה נאסר מחמת בליעת הציר והרוטב של בשר הטרפה**, שכן הציר והרוטב אסורים כגוף האיסור, [כמו שלמדנו לעניין שרצים, שנאמר בהם "אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לְךָ כָּל הַשָּׂרָץ" בח"א, לרבות¹ את הציר והרוטב והקיפה³, והוא הדין בשאר איסורים], וציר ורוטב קלים להיבלע יותר מדם, ונבלעים זה מזה אף בשעת הפליטה, ולכן אף על פי שהכלי מנוקב, ואין כאן ציר ורוטב אלא בשעת הפליטה, הבשר הכשר נאסר מחמת בליעת הציר והרוטב האסורים.

דף קיג

המולח דג טמא עם דג טהור

א. מלח את הטהור ולא מלח את הטמא.

אבל המולח עופות ודגים יחד בכלי אחד, אף על פי שהכלי מנוקב, הדגים נאסרים, כי הקרום של הדגים רך מהקרום של העופות, ועל ידי זה הדגים גומרים לפלוט את דמם קודם שיגמרו העופות לפלוט, ונמצא שאחר שגמרו הדגים לפלוט, הם יחד עם עופות הפולטים דם, ואז הדגים בולעים את הדם של העופות, ונאסרים.

בשר שחוטה שנמלח עם בשר טרפה

בשר שחוטה הנמלח עם בשר טרפה בכלי שאינו נוקב, נאסר בשר השחוטה [אף] מחמת בליעת דם הטרפה, שכן אחר שגמרו שניהם לפלוט את דמם לקערה, הדם המעורב חוזר ונבלע בהם, [שכן מליחה הרי היא כבישול, ומועילה לבלוע כמו שמועילה לפלוט], ונמצא בשר השחוטה בלוע מדם של טרפה.

אבל כשבשר שחוטה נמלח עם בשר טרפה בכלי מנוקב, אין לאסור את בשר השחוטה מחמת בליעת דם הטרפה, כי כל זמן שזה

הוספות

נגמר פליטת דם תחתון קודם התחלת בליעתה מן העליון, אין דרך פליטתה נסתמת, דהואיל ופתוח לפלוט, לא יסתם עד גמר פליטת החתיכה שעליה, וכן אם מלחו שלישית ונתנו על העליונות קודם גמר פליטתה התחתונה, פולטת עד שתגמור השלישית פליטתה, וכן לעולם, כל מה שיתנו עליה תבלע ותפלוט, כיון שלא נחה רגע אחת. [כל זה מהתוס'].¹

¹ דרשה גמורה היא גבי שרצים ובהמה חוץ מגבי דגים כדפרישית בפרק גיד הנשה גבי שאני ציר דזיעה בעלמא הוא. [תוס'].
² ואם תאמר, ותיפוק ליה ממשרת ליתן טעם כעיקר, דמשם אתה דן לכל התורה כדאייתא פרק אלו עוברין. **ויש לומר, דעיקר דרשה לא איצטריך אלא לציר, ושאר הוה אסמכתא בעלמא**, כדאמר פרק אלו מציאות, גבי והתעלמת, דעיקר קרא לזקן ואינו לפי כבודו. **אי נמי איצטריך נמי לרוטבן וקיפה, ואשמעינן דמחוי כממש אם המחיה השרץ וגמעו דהוי כאכילה**, דסלקא דעתך דבשניה לא מיחייב, כיון דאכילה כתיבא ביה, והכי איתא בהעור והרוטב, דמייתי לה אהמחה את החלב וגמעו. **ואם תאמר, אם כן היכי דריש מינה דצירן אסור**, כיון דאיצטריך להכי. **ויש לומר דשקולים הם**, ומציר גופיה לא הוה שמעינן דלחוי שתיה כאכילה, דהוי מציען לאוקומי כשהקפהו ואכלו. [תוס'].³

³ בהעור והרוטב מפרש, קיפה פירמא. ופרק הוא עצמו ליטמא טומאת אוכלין, אלא מאי קיפה תבלין. והיה יכול להיות בין פירמא בין תבלין, דאתא לאשמעינן דשתייהת כאכילתה, וכן פירש בקונטרס, פירמא, בשר ותבלין הנקפה בשולי הקדרה. ומיהו לא היה לו לומר הנקפה. [תוס'].⁴

אלא אם כן מולחו יפה יפה].

- כשהיתה המליחה במלח דק, הוא נמס במליחה.

- אבל כשהיתה המליחה במלח עבה, אינו נמס, ולכן לאחר שהדם נבלע בו, יש להסירו מהבשר.

ומליחה זאת יש לעשות בכלי מנוקב כדי שכל הדם יזוב חוצה לו, אבל אם תהא המליחה בכלי שאינו מנוקב, הדם מתאסף בכלי, וחוזר ונבלע בבשר.

רב ששת היה מולח אבר אבר לבדו, שלא יצא דם אבר אחד, ויבלע מחברו. אולם אין הדין כן, כי כל זמן שזה פולט, גם זה פולט, ואז אינם בולעים דם, ולכן ניתן גם למלוח כמה אברים בכלי אחד.

ג. ומדיח.

ולבסוף יש להדיח את הבשר שנית, להסיר ממנו את כל הדם שיצא ממנו במליחה.

אברים שאינם אסורים בלא מליחה

לדברי רב משרשיא, יש אברים שהם בחזקת שאין בהם דם, ולכן אינם אסורים באכילה אפילו לא נמלחו². ואלו הם:

מאחר שלא מלח את הטמא, אינו פולט ציר ורוטב שלו, ואין כאן ציר ורוטב של איסור, לאסור את הטהור, ולכן הטהור מותר¹.

ב. מלח את הטמא ולא מלח את הטהור.

מאחר שמלח את הטמא, פלט צירו ורוטבו שהם אסורים, והם חוזרים ונבלעים בטהור, ולכן הטהור נאסר.

ג. מלח גם את הטמא וגם את הטהור.

מאחר שמלח את את הטמא, פלט צירו ורוטבו שהם אסורים, והם חוזרים ונבלעים בטהור, ואף על פי שגם הטהור פולט, אין בכך מלמנוע אותו מבלוע, כי הציר והרוטב הנבלעים בנקל, נבלעים אף בשעת פליטה, ולכן הטהור נאסר.

מליחת הבשר

א. מדיח.

תחילה מדיחים את הבשר במים, [ואם הטבח כבר רחץ את הבשר במים, די בכך].

ב. מולח.

ולאחר מכן מולחים את הבשר יפה יפה, [כמאמר שמואל, אין הדם יוצא מידי דמו,

הוספות

¹ ... ויש ללמוד מכאן, דאין צריך להגעיל דפוסי גבינות העובדי כוכבים, ומותר לעשות בהם גבינות לישראל, ולמולחן בתוכן, דהוי כמו טהור מליח וטמא תפל, דאין שייך מליחה בעץ, ולא נעשה עץ רותח על ידי מליחה, ומעשים בכל יום, דמלח בקערה שששתמשין בה בשר, לוקחים ממנו לתת ממנו בחלב. והמחמיר תבא עליו ברכה. [תוס'].

² כן פירש רש"י. אולם התוס' פירשו, שהכל טעון מליחה, אלא שהיה מקום לומר שאין למלוח את אלו עם בשר אחר, כי הדם שבאלו מועט, ונמצא גמר פליטת דמם קודם לגמר פליטת בשר אחר, והרי זה כמולח דגים עם עופות, שהדגים נאסרים, כי גמר פליטתם קודם. והסיבה שאין לחוש לכך, כי אלו חלקים [=שריקי] הם, ואינם בולעים דם. [ע"פ התוס']. ומכל מקום, אין להתיר מטעם שריקה, אם היו שופכין דם על הבשר בשעת צליה, דדוקא דם הנפלט, נופל עם הציר על ידי צליה או על ידי מליחה ... אבל היכא דהוי הדם בעיניה לא אשכחן. [תוס'].

תורה, שהכוונה לגדי של עיזים¹: (א) "וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת בְּגְדֵי עֶשָׂו בְּנֵה הַגְּדֹל הַחֲמֹדֹת אֲשֶׁר אֶתָּה בְּבִית וּתְלַבֵּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן. וְאֵת עֹרֹת הַגְּדֵי הָעֵזִים הַלְּבִישָׁה עַל גְּדֵי וְעַל חֻלְקֹת צְוֹארוֹי". (ב) "וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת גְּדֵי הָעֵזִים בְּיַד רַעְיָה הַעֲדָלְמִי לְקַחַת הָעֲרֵבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצֶּאֱמָה".

ולדברי רבי אלעזר, בשני מקומות אלו נאמרו העיזים בה"א, "הָעֵזִים", לומר, דווקא כאן הגדי הוא גדי של עיזים דווקא, אבל בשאר מקומות שנזכר בתורה "גדי" סתם, הרי זה כולל גם שאר מינים של בהמה, כלומר בין גדי של עיזים, ובין גדי [=טלה] של רחלים, ובין גדי [=עגל] של פרות.

ומכאן, שכשאמרה תורה "לא תבשל גדי בחלב אמו", אסרה תורה לבשל בשר כל מיני הבהמות² (הטהורות) בחלב אמותיהם, ואם כן, בשר כל מיני בהמות (טהורות), אסור לבשל בחלב כל מיני הבהמות [הטהורות]. [אבל בשר בהמות טמאות, וכן חלב בהמות טמאות, אינו בכלל האיסור, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

המבשל (א) חלב (ב) או בשר נבלה – בחלב לדעת שמואל, חלב וכן בשר נבלה, אף על פי שאסורים הם באכילה, לעניין איסור בשר בחלב, נחשבים הם כבשר, ולכן המבשל אותם בחלב, עובר על איסור בישול בשר בחלב, והאוכל אותם אחר בישולם בחלב, לוקה שתיים, אחת משום אכילת בשר בחלב,

(א) **הדורא דכנתא** [=מעיים הדקים הסובבים את הכנתא]. (ב) **מעייא** [=קובה וכרס ושאר דקין]. (ג) **כרכשתא** [=טבחייא הם סוף המעיים שבהם מתאסף הרעין].
אבל הלב, והריאה, והכבד, וכנתא גופה, יש בהן דם, וצריכים לימלח.

בהמה שנשברתה מפרקתה קודם יציאת נפשה

כשבהמה נשחטת, על ידי כאבה וגניחותיה היא מוציאה את דמה בכוח, אולם אם נשברת מפרקתה קודם צאת נפשה, היא נחלשת, ואין בה כוח להוציא דם.

ונסתפקו בגמרא, אם כשלא יצא ממנה הדם כראוי, שוב אי אפשר להכשירה באכילה, כי לא יוכלו להוציא דם רב כל כך במליחה, או שעל ידי מליחה ניתן להכשירה באכילה.

אבל דבר פשוט הוא, שהבא למכור בהמה זו, הרי זה גוזל את הבריות, כי אפילו אם ניתן להכשירה, זה שמוכר בשר זה שיש בו דם רב, כמו בשר שיש בו דם מועט, נמצא מוכר דם תחת בשר, והרי זה גזל בידו, [וכל שכן אם הבשר אסור באכילה, שנמצא מוכר בשר אסור בחזקת מותר, שהוא גוזל את הבריות].

גדי "סתם" – לא רק של עז אלא אף של פרה ושל רחל

בשני מקומות נאמר בתורה "גדי", ופירשה

הוספות

¹ טובא כתיבי, אלא כל הנהו דרבקה חשיב להו כחד, וכן הנהו דיהודה כחד. [תוס'].
² הוא הדין בשר עוף לרבנן דאסור מן התורה דדוקא רבי עקיבא הוא דאמר חיה ועוף אינם מן התורה ונפקא לן מדדריש לקמן את שאסור משום נבלה אסור לבשלו בחלב. [תוס].

ואחת משום אכילת חלב או בשר נבלה.

< מתחילה רצו לומר, שדינים אלו, שאיסור בשר פְּחֶלֶב חל (א) על איסור חֶלֶב (ב) ועל איסור נבלה, למדים משני הריבויים "גְּדִי" בכתובים "לא תִבְשֵׁל גְּדִי פְּחֶלֶב אֲמוֹ", [שכן שלוש פעמים נאמר בתורה "לא תִבְשֵׁל גְּדִי פְּחֶלֶב אֲמוֹ". ולפירוש ששמע רש"י, הכתוב הראשון נצרך לגופו, ונתרו עוד שני ריבויים "גְּדִי", לרבות איזה דבר. ולפירוש שנראה לרש"י, באמת יש שלושה "גְּדִי" לרבות איזה דבר, שכן לא היה צריך לכתוב בכל פעם אלא "לא תִבְשֵׁל פְּחֶלֶב אֲמוֹ", והדבר ידוע שהכוונה לגדי, שיש לאמו חלב, ומתוך שנאמר בכל כתוב "גְּדִי" בפירוש, בא הדבר לרבות איסור, באיזה דבר]. אולם דחו זאת, [משום שהריבויים "גְּדִי" באו ללמד דברים אחרים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

< ולמסקנה,

- לפירוש ששמע רש"י, דינים אלו אינם למדים מריבוי "גְּדִי", [ואם כן שני הריבויים "גְּדִי", באו ללמד שני דברים אחרים], והסיבה שלדעת שמואל איסור בשר פְּחֶלֶב, חל (א) על איסור חֶלֶב, (ב) ועל איסור נבלה, כי לדעתו, איסור חל על איסור.

- ולפירוש שנראה לרש"י, שני הדינים הללו למדים מריבוי אחד "גְּדִי", כי שקולים הם, ואין לך להעדיף אחד על חברו. [ונותרו עוד שני ריבויים "גְּדִי", ללמד שני דברים אחרים].

המבשל (א) שליל (ב) דם (ג) שלי

(ד) או בשר בהמה טמאה – פְּחֶלֶב

כבר נתבאר, שלכל הפירושים, נותרו שני

כתובים "גְּדִי", ללמד על דבר מסוים, אם נחשב הוא כבשר, לעניין איסור בשר פְּחֶלֶב.

ולדברי שמואל, כתוב אחד בא לרבות את השליל [=עובר הנמצע במעי הבהמה], כלומר, ללמד, שהמבשל שליל פְּחֶלֶב, דינו כמבשל בשר פְּחֶלֶב.

וכתוב שני בא להוציא את הבהמה הטמאה, כלומר, ללמד, שדווקא בשר בהמה טהורה, הוא בכלל איסור בשר פְּחֶלֶב, אבל בשר בהמה טמאה, אינו בכלל האיסור, ומותר לבשלו פְּחֶלֶב, [ולהנות מהתבשיל, אבל לאכול ממנו אסור, כי הוא תבשיל בהמה טמאה].

ומסברא יש ללמוד עוד שני דברים, שאינם בכלל האיסור, אף על פי שהם חלק מהגדי, והם, (א) שלי. (ב) דם. והסיבה לכך שאינם בכלל האיסור, כי אינם נחשבים כלל כבשר הגדי, אלא כדבר היוצא ממנו, ולכן, דין פשוט הוא, שהמבשל פְּחֶלֶב, אינו עובר על איסור בשר פְּחֶלֶב.

המבשל בשר – (א) בחלב זכר.

(ב) בחלב שחוטא. (ג) או בחלב טמאה.

כבר נזכר, ששלוש פעמים נאמר בתורה, "לא תִבְשֵׁל גְּדִי פְּחֶלֶב אֲמוֹ", ומתוך שנאמר בכל אחד מהכתובים "פְּחֶלֶב אֲמוֹ" ולא נאמר "פְּחֶלֶב", הרי זה בא ללמד, שדווקא בחלב אמו אסור לבשל את הבשר, ולא בחלב אחר, ומכאן למד שמואל את שלושת הדינים הבאים.

א. "פְּחֶלֶב אֲמוֹ" נאסר, ולא נאסר פְּחֶלֶב של

האם לדעת שמואל איסור חל על איסור

מצד אחד, לעניין איסור בשר בחלב, מבואר, שלדעת שמואל איסור חל על איסור, ולכן, איסור בשר בַּחֲלֵב, חל על איסור חֲלֵב, ועל איסור נבלה. [כפי שנתבאר לעיל].

ומצד שני, לעניין איסור אכילת תרומה בטומאה, שנאמרו בו שני איסורים, (א) כהן טהור אסור¹ לאכול תרומה טמאה, [ואם אכל אינו חייב מיתה]. (ב) כהן טמא אסור² לאכול תרומה טהורה, [ואם אכל חייב מיתה בידי שמים, שנאמר, "וַיָּמָתוּ בּוֹ כִּי חָלְלָהּוּ"³]. ומבואר, שלדעת שמואל [משום רבי אליעזר]⁴, אין איסור חל על איסור, ולכן אם תחילה נטמאת התרומה, וחל עליה איסור אכילת תרומה טמאה, [שאינו בו חיוב מיתה], ולאחר מכן נטמא הכהן, לא חל על התרומה איסור אכילה לכהן טמא, [שיש בו חיוב מיתה], והכהן הזה, האוכל את התרומה הזו, אינו חייב מיתה.

לשון ראשון – ברוב המקומות, דעת שמואל, שאיסור חל על איסור, ורק לעניין תרומה טמאה, גזרת הכתוב היא, שלא יחול עליה איסור אכילה בטומאת הגוף, שנאמר בו, "וַיָּמָתוּ בּוֹ כִּי חָלְלָהּוּ", ללמד שאין חיוב מיתה, אלא באכילת תרומה המתחללת באכילה זו, ולא בתרומה שכבר

זכר, שאם היה לזכר חלב מועט מן הדדים, [כגון אם נשתנה והיו לו דדים], מותר לבשל בשר בַּחֲלֵב זה.

ואמר רב, לרב אחדבוי בר אמי, שמתוך כך שבא הכתוב למעט חלב של זכר, יש ללמוד מכך, שדווקא חלב של זכר, שאינו ראוי להיות אם כלל, מותר לבשלו בבשר, אַבֵּל חֲלֵב בַּהֵמָה שֶׁעֲדִיין לֹא יִלְדָה, [שיש לה חלב כשהיא קרובה לימי לידתה], אף שעדיין אינה אם, אִסוּר לְבַשֵּׁל בֶּשֶׂר בַּחֲלֵבָהּ, כי מאחר שראויה להיות אם, חלבה בכלל הכתוב, "לֹא תִבְשֵׁל גְּדֵי בַּחֲלֵב אִמּוֹ".

ב. "בַּחֲלֵב אִמּוֹ" נאסר, ולא נאסר בַּחֲלֵב של שחוטה, כלומר המבשל בשר, בַּחֲלֵב שיצא מבהמה אחר שנשחטה, אינו עובר באיסור בשר בַּחֲלֵב, שכן "אִמּוֹ" משמע, מי שראויה להיות אם, ולא מי שנשחטה, שאינה ראויה להיות אם.

ג. "בַּחֲלֵב אִמּוֹ" נאסר, ולא נאסר בַּחֲלֵב של בהמה טמאה, כלומר המבשל בשר, בַּחֲלֵב של בהמה טמאה, אינו עובר באיסור בשר בַּחֲלֵב, שכן "בַּחֲלֵב אִמּוֹ" משמע, שלא נאסר חֲלֵב אלא ממין שנאסר בשר, וכבר נתבאר, שהגדי האמור בעניין, אינו אלא בהמה טהורה, ואם כן גם החלב האמור בעניין הוא חלב בהמה טהורה.

הוספות

¹ והאיסור שיש בדבר הוא איסור עשה כדמפרש ביבמות מ"בשעריך תאכלנו הטמא והטהור" ... בזה התרתי לטהור לאכול עם הטמא ... אבל בתרומה לא התרתי לך לאכול בטומאת עצמה, ולאו הבא מכלל עשה עשה. [רש"י].

² מפרש בו לא תעשה, דכתיב בקדשים, "לא יאכל", וכתוב בתריה, "ובא השמש וטהר ואחר יאכל", ומוקמינן ליה בתרומה ביבמות. [רש"י].

³ כל היכא דקתני משום פלוני, לא שמע מפיו, אלא מפני אחרים שאמרו מפיו, ושמואל לא ראה את רבי אליעזר מימיו, דרבי אליעזר בחורבן היה, מתלמידי רבן יוחנן בן זכאי, ושמואל מדורות האחרונים היה, בסוף שנותיו דרבי. [רש"י].

הטעם לכך הוא, שמתוך שנאמר איסור אכילה בלשון בישול, "לא תבשל גְדֵי בְּחֵלֶב אֱמֹו", למדנו, שכל שיש בבישולו איסור בשר בְּחֵלֶב, גם באכילתו יש איסור בשר בְּחֵלֶב. ואחד מהם אומר, שאין איסור חל על איסור¹, ולכן לא חל איסור בשר בְּחֵלֶב על איסור חֵלֶב, ואינו לוקה על איסור אכילת בשר בְּחֵלֶב, [אלא על איסור אכילת חֵלֶב].

וללשון שני – לדברי הכל, האוכלו אינו עובר אלא באיסור חֵלֶב, ולא על איסור בשר בְּחֵלֶב, כי אין איסור חל על איסור. אבל לעניין בישולו נחלקו, אחד מהם אומר, שהמבשלו עובר באיסור בישול בשר בְּחֵלֶב, שכן בבישול אין כאן איסור אחר שימנע מאיסור בישול בשר בְּחֵלֶב לחול. ואחד מהם אומר, מתוך שנאמר איסור אכילה בלשון בישול, "לא תבשל גְדֵי בְּחֵלֶב אֱמֹו", למדנו, שכל שאין באכילתו איסור בשר בְּחֵלֶב, גם בבישולו אין איסור בשר בְּחֵלֶב, ולכן המבשל חֵלֶב בְּחֵלֶב אינו עובר בשום איסור.

דף קיד

וללשון רביעי – לדברי הכל, המבשלו עובר באיסור בישול בשר בְּחֵלֶב, שכן בבישול אין כאן איסור אחר שימנע מאיסור בישול בשר בְּחֵלֶב לחול. ולדברי הכל האוכלו אינו עובר אלא באיסור חֵלֶב, ולא על איסור בשר בְּחֵלֶב, כי אין איסור חל על איסור.

-

היתה טמאה ומחוללת קודם לכן.

וללשון שני – ברוב המקומות, דעת שמואל, שאיסור לא חל על איסור, ורק לעניין בשר בְּחֵלֶב, גזרת הכתוב היא, שהאיסור הזה חל גם על איסור חֵלֶב ונבלה, כי נאמר בכתוב הריבוי "גְדֵי", ללמד זאת.

וללשון שלישי – [הא דידיה הא דרביה, כלומר] בכל המקומות, דעת שמואל, שאיסור חל על איסור, ולכן איסור בשר בְּחֵלֶב חל על איסור חֵלֶב ונבלה, [ולכאורה הוא הדין שאיסור אכילת תרומה בטומאת הגוף, חל על איסור אכילת תרומה טמאה]. ומה שאמר, שאיסור אכילת תרומה בטומאת הגוף אינו חל על איסור אכילת תרומה טמאה, לא אמר את דעתו, אלא את מה ששמע משמו של רבי אליעזר, ולדעתו של רבי אליעזר, בכל המקומות אין איסור חל על איסור.

המבשל חֵלֶב בְּחֵלֶב

ללשון ראשון וללשון שלישי – לדברי הכל, המבשלו עובר באיסור בישול בשר בְּחֵלֶב, [שכן אין כאן אלא איסור אחד]. אבל לעניין האוכלו נחלקו רבי אמר ורבי אסי, אחד מהם אומר, שהאוכל חייב גם על אכילת חֵלֶב, וגם על אכילת בשר בְּחֵלֶב, ללשון ראשון הטעם לכך הוא, כי איסור חל על איסור, [כדעת שמואל לעיל], וללשון שלישי

¹ הוספות

¹ ולא נפיק מקרא דלגופיה, וקרא יתירא לית לן לרבווי, דאיכא למימר חד לרבווי שליל אתא, דחד איסור הוא דאיכא, וחד למעוטי שליא אתא, דלא סבירא ליה פירשא הוא, ובעי קרא למעוטי, דאילו למעוטי דם וטמאה לא איצטריך, דכיון דאין איסור חל על איסור, מהיכא תיתי לן דליתסור, דבעי למעוטינהו. [רש"י].

ואמר שמואל, מתוך שנאמר שלוש פעמים, "לא תבשל גְדִי בְחֵלֵב אִמּוֹ", יש ללמוד: (א) שבכלל הבשר האמור כאן לאיסור בשר בחלב, יש להוסיף חלב ונבלה. (ב) שבכלל הבשר האמור כאן לאיסור בשר בחלב, יש להוסיף את השליל. (ג) שיש להוציא את הבהמות הטמאות מכלל הבשר האמור כאן לאיסור בשר בחלב.

ומתוך שנאמר בכתוב שלוש פעמים "לא תבשל גְדִי בְחֵלֵב אִמּוֹ", יש להוציא מכלל חלב האסור בבישול עם הבשר, (א) חלב של זכר. (ב) חלב של שחוטה. (ג) חלב של טמאה.

וכאן בסוגיה מבואר, שהתנא של הברייתא חולק על כל הדברים הללו.

ולדעתו, **סתם "גדי" האמור בתורה, הוא גדי עיזים בלבד**⁴, ואם כן משמעות הכתוב "לא תבשל גְדִי בְחֵלֵב אִמּוֹ", אינה אלא בגדי עיזים. [ורק על ידי ריבוי, יש ללמוד גם שאר מינים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, אבל לא ממשמעות הכתוב].

וכמו כן לדעת התנא של הברייתא, אין צריך שום מיעוט ללמוד, שחלב זכר וחלב שחוטה אינן בכלל האיסור, כי משמעות הכתוב, "לא תבשל גְדִי בְחֵלֵב אִמּוֹ", היא בחלב של אם הגדי, והיא אינה זכר ולא שחוטה.

והסיבה שחזרה תורה על הכתוב, "לא תבשל גְדִי בְחֵלֵב אִמּוֹ", פעם שניה ופעם שלישית, היא, כי אם היה רק כתוב אחד, משמעות הכתוב לאיסור בשר גדי עיזים, בחלב עיזים בלבד, שכן משמעות הכתוב

< **דבר נוסף שאינו נחשב כחלב**, ולא אסרה תורה לבשל בו בשר:

– **מי חלב** [=נסיובי החלב]¹.

ודווקא לעניין איסור בשר בחלב, מי החלב אינם נחשבים כחלב, אבל לעניין הכשר לקבל טומאה, מי החלב נחשבים כמשקה, כמו החלב עצמו², ומכשירים את האוכלים לקבל טומאה. [נכמו כן, המוחל, הוא המשקה הזב מן הזיתים, נחשב כמשקה, כמו השמן³ ומכשיר את האוכלים לקבל טומאה].

< **דברים נוספים שאינם נחשבים כבשר**, ולא אסרה תורה לבשלם בחלב:

– (א) העצמות. (ב) והגידים. (ג) והקרניים. (ד) והטלפים.

< **לדעת האומרים, שאיסור חל על איסור, כשם שאיסור בשר בחלב חל על איסור חלב ונבלה**, [כפי שנתבאר לעיל], כך הוא חל על האיסורים הבאים:

– (א) בשר פיגול. (ב) בשר נותר. (ג) בשר קדשים שנטמא.

דעת ברייתא [הראשונה] **הלומדת פרטי איסור בשר בחלב באופן אחר מהמבואר לעיל** [בדף קיג] לעיל בדף קי"ג נתבאר, שלדברי רבי אלעזר, סתם "גדי" האמור בתורה כולל כל מיני בהמות.

¹ הוספות

¹ איסורא [דרבנן] מיהא איכא, דהא כותח מנסיובי דחלבא עבדי ליה ... ואמרין לעיל, דאסור לאכול בשר בכותח. [תוס'].

² וחלב נקרא משקה, דכתיב " ותפתח את לאוד החלב ותשקהו". [רש"י].

³ ושמן איקרי משקה דכתיב "משפתה שמנים". [רש"י].

⁴ כן פירש רש"י. אולם התוס' ביארו, שבדבר זה לא נחלקה הברייתא, וגם לדעת הברייתא גדי כולל כל המינים.

"גְּדִי", היינו גדי עזים, ואם כן חלב אמו של הגדי, הזה הוא חלב עזים.

וכשחזרה תורה על הכתוב פעם שניה, באה לרבות כל שאר מיני בהמות, שיהיה אסור לבשל בשרם, בחלב כל שאר הבהמות.

וכשחזרה תורה פעם שלישית על הכתוב, הרי זה בא למעט, ולומר, שרק בשר בהמות טהורות אסור לבשל בחלביהן, אבל בשר בהמות טמאות, מותר לבשל בחלב, וכן מותר לבשל בשר בחלב בהמות טמאות.

< ורק על ידי שחזרה תורה על הכתוב [פעם שניה], למדנו, שהאיסור נוהג בכל הבהמות, ולא רק בבשר גדי עזים וחלב עזים, אבל לולא החזרה, לא היה ניתן ללמוד זאת בקל וחומר הבא. אם העז הקלה, שהיא מותרת בהרבעה עם גדי העיזים, [שהם מין אחד], אסור לבשל אותו בחלבה, קל וחומר שפרה וכבשה החמורים, שאסורים בהרבעה עם גדי העיזים, [שהם מינים שונים], שיהיה אסור לבשל אותו בחלביהן.¹

כי מצד שני העז חמורה מהפרה והכבשה, שכן העז אסורה להישחט עם בנה ביום אחד, מה שאין כן הפרה והכבשה, שמותרים להישחט עם גדי העיזים ביום

דעת תניא איך למה חזרה תורה על הכתוב "לא תבשל גְּדִי בחלב אִמוֹ" פעם שניה ושלישית

א. הכתוב הראשון.

אם היה רק כתוב רק פעם אחת, "לא תבשל גְּדִי בחלב אִמוֹ", לא היה אסור אלא גדי עיזים בחלב עיזים, שכן משמעות הכתוב "גְּדִי", היינו גדי עזים, ואם כן חלב אמו של הגדי, הזה הוא חלב עזים.

ב. הכתוב השני.

וכשחזרה תורה על הכתוב פעם שניה, באה לרבות גם את חלב הפרה [=אחותו גדולה], שאסור לבשלו עם בשר הגדי.

והטעם לכך, שרק חלב הפרה נתרבה בכתוב זה, ולא נתרבה גם חלב כבשה [=אחותו קטנה], כי פרה חלוקה הרבה מעז, יותר ממה שהכבשה חלוקה ממנה.

שהכבשה חלוקה מן העז בדבר אחד, והוא שאסורה בהרבעה עמה, אבל הפרה חלוקה מן העז בדבר נוסף, והוא, שאינה מצטרפת עמו למעשר בהמה.³

הוספות

¹ לפי מה שפירש רש"י, שאם היה כתוב אחד, לא היה איסור אלא בגדי עיזים וחלב עיזים, והכתוב השני בא ללמד על בשר כל הבהמות, ועל חלב כל הבהמות, הרי זה עדיף על הקל וחומר, שלכאורה אין ללמוד ממנו אלא שחלב כל הבהמות אסור בבשר הגדי, אבל עדיין אין ללמוד ממנו שגם בשר כל הבהמות אסור. ויל"ע בדבר. אמנם לפירוש התוס' לא קשה, שכן פירשו, שמשמעות הכתוב הראשון לכל מיני הבהמות, ולא בא הכתוב השני אלא ללמד שבשר בהמה זו אסור אף בחלב בהמה אחרת, ודבר זה היה ניתן ללמוד מהקל וחומר.

² פיכרא זו נקראת בגמרא מעיקרא דדינא פירכא. ולהכי נקט מעיקרא דדינא פירכא, משום דפעמים מקשה על סוף הדין, כגון דקתני סיפא פרה ורחל שנאסרו עמו בהרבעה, אינו דין שנאסרו עמו בבשול, זהו סוף הדין. ואם היה מקשה ואומר, בהמה טמאה תוכיח, שנאסרה עמו בהרבעה, ולא נאסרה עמו בבשול, אף אתה אל תתמה על פרה ורחל, זו היא פירכא על סוף הדין. [רש"י].

³ אבל כבשה מצטרפת עמו לדיר להתעשר, דהא "מעשר בקר וצאן כתיב" וכל צאן במשמע. [רש"י].

מהגדי הרבה, שאינה מצטרפת עמו למעשר בהמה, עז תוכית, שאף על פי שאינה רחוקה כל כך מהגדי, שכן היא מצטרפת עם בנה הגדי למעשר בהמה, אף על פי כן אסור לבשלו בחלבה. ונמצא שהצד השווה שבפרה ובעז שהוא הגורם להם איסור אינו לא חוסר צירוף למעשר בהמה ולא איסור שחיטה ביום אחד, אלא כל שהוא חלב אסור לבשל בו בשר, והוא הדין לחלב כבשה].

אלא שהקשו על כך, אם כן, גם דין חלב פרה, יהא למד בבניין אב מהצד השווה של חלב עז וחלב כבשה. ותרצו, שבאמת ניתן ללמוד זאת בבניין אב³.

[עד כאן ביאור הסוגיה כפי הפירוש ששמע רש"י. אולם לפי הפירוש שראה רש"י מכתבת ר' יוסף טוב עלם ז"ל, הכתוב השני בא ללמד, שכל מיני בהמות טהורות הם בכלל גדי האמור בעניין, [כפי שנתבאר בדעת הברייתא הראשונה], וכל האמור בסוגיה בעניין אחרות גדולה ואחרות קטנה, נאמר לעניין הכתוב השלישי, שתחילה רצו ללמוד ממנו דין אחרות גדולה וקטנה, ולבסוף למדו זאת בבניין אב, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך].

ג. הכתוב השלישי.

לפירוש ר' יוסף טוב עלם ז"ל, מתחילה רצו לומר, שאם היו רק שני הכתובים הראשונים, [שהאחד מלמד על בשר הגדי שאסור בחלב אמו,

ומאחר שהפרה חלוקה כל כך מן העז, מסתבר שתהא חלוקה ממנו גם לדבר זה, שיהיה אסור לבשל את בשר גדי העיזים בחלב הפרה.

[אבל בקל וחומר בלא הכתוב לא היה ניתן ללמוד דין זה. כי היינו אומרים, אם העז הקלה, שהיא מצטרפת עם הגדי למעשר בהמה¹, אסור לבשל אותו בחלבה, קל וחומר שפרה שאינה מצטרפת עם גדי עיזים למעשר בהמה, שיהיה אסור לבשל אותו בחלביהן. - כי מצד שני ניתן לומר, שהעז חמורה מהפרה, שכן העז אסורה להישחט עם בנה ביום אחד², מה שאין כן הפרה, שמותרת להישחט עם גדי העיזים ביום אחד].

ומכל מקום, אחר שלמדנו מהכתוב, שאסור לבשל את בשר הגדי גם בחלב פרה, יש ללמוד בבניין אב, מהצד השווה של חלב עז וחלב פרה, שכשם שאסור לבשל את בשר הגדי בחלביהן, כך אסור לבשל את בשר הגדי בחלב כבשה. [שאם תאמר אין ללמוד דין חלב כבשה, מדין חלב עז, שכן עז חמורה, שאסורה להישחט עם בנה הגדי ביום אחד, פרה תוכית, שאף על פי שאין בה חומרה זו, אסור לבשל את בשר הגדי בחלבה, ואם תאמר שאין ללמוד דין חלב כבשה, מדין חלב פרה, שכן היא חלוקה

הוספות

¹ ואף על פי שכבר ילדה, עדיין היא ראויה ליכנס עמו לדיר להתעשר, דגדייה יולדת בתוך שנתה, ונכנסת עם בנה לדיר להתעשר, כשעדיין לא נכנסה להתעשר. [רש"י].

² תימה לרבנן חיה תוכית דאין אותו ואת בנו נוהג בחיה. [תוס'].

³ וקשיא לי היכי נילף מעז וכבשה, הא אכתי לא קיימא לן כבשה לאיסורא. ואני שמעתי דהכי פריך, מאי חזית דפרה נפקא לן מקרא וכבשה בנין אב, תיפוק ליה כבשה מרוביא דקרא ופרה מבייניא. וקשיא לי, חדא דמסתברא קרא כי רבי לפרה לאיסורא רבי, שנאסרה עמו במעשר, אבל כבשה לא. ועוד מאי קא מותיב לקמיה, בחלב אמו למאי אתא, טובא איצטרך, לכבשה. [רש"י].

ומסקנת הסוגיה, [שלדעת הברייתא הזו], חזרה תורה על הכתוב "לא תבשל גדי בחלב אמון" פעם שלישית, **ללמד, שלא רק בחלב אמון אין לבשל את הגדי, אלא אף בחלב עצמו, כגון שחלבו עז בחייה, ואחר כך שחטוה, אסור לבשל בשרה בחלבה.**

< **ודוקא משום שנאמר הכתוב פעם שלישית, למדו, שאסור לבשל את העז אף בחלב עצמה, אבל לולא הכתוב, לא היה ניתן ללמוד זאת בקל וחומר הבא, על פי מה שמצינו, שצירוף שני פירות קל מצירוף פרי ואמו, שכן מותר לשחוט שני בנים של פרה אחת ביום אחד [שהם שני פירות של אם אחת], אבל אסור לשחוט האם ובנה ביום אחד, [שהם אם ופריה], ומעתה, אם במקום הצירוף הקל, שהוא צירוף שני פירות, מצינו שלעניין בשר בחלב הדבר אסור, שכן אסור לבשל גדי בחלב אמון, אף שהגדי והחלב שניהם פירות האם, כל שכן שיהיה אסור לבשל את העז בחלב עצמה, שהצירוף הזה הוא חמור, שכן החלב הוא פרי העז, ויש כאן צירוף של אם ופריה.**

ונאמרו בגמרא כמה ביאורים למה נדחה קל וחומר זה:

- לדברי רב אחדבוי בר אמי – יש לדחות קל וחומר זה, כי יש להוכיח שפרי ופרי אינם חמורים מאם ופריה, שכן מצינו, שסוסה שילדה סוס [בן סוס], ופרד [בן חמור], שני הפירות אסורים זה עם זה, כי זה סוס וזה פרד, והפרי שהוא סוס מותר עם אמון. [אולם ראיתו נדחית, כי באמת הסיבה שסוס ופרד אסורים זה עם זה, אינה משום

והשני מלמד על כל שאר הבהמות שאסורים בחלביהן], היה מקום לומר, שלא נאמר האיסור, אלא שלא לבשר גדי בחלב אמון ממש, [שחלוקים זה מזה משום שאסורים להישחט יחד ביום אחד], וכן שלא לבשל הגדי בחלב פרה וכבשה, [שחלוקים ממנו בכך שאסורים בהרבעה עמו], אבל מותר לבשל את הגדי בחלב עז אחרת, שאינה אמון, שכן אינה חלוקה ממנו, לא לעניין שחיטה ביום אחד, ולא לעניין איסור הרבעה, ולכך נאמר הכתוב השלישי, ללמד שגם בחלב עז אחרת שאינה אמון אסור לבשל את הגדי.

והכתוב בא ללמד דוקא על עז זקנה [=אחותו גדולה], שכבר נתעשרה, שעל כל פנים חלוקה מהגדי בכך שאינה מצטרפת עמו למעשר בהמה.

ומכל מקום גם עז צעירה שמצטרפת עמו למעשר בהמה, אסור לבשלו בחלבה, ואף שאין ללמוד מהכתובים [כי אין כתוב רביעי], יש ללמוד זאת מבניין אב, מהצד השווה מאמו ועז זקנה, שאין בהם חומרא שווה, [שכן בכל אחד חומרא אחרת, זו חלוקה ממנו לעניין שחיטה ביום אחד, וזו חלוקה ממנו לעניין מעשר בהמה], והצד השווה ששניהם חלבם אסור, והוא הדין לחלב עז צעירה, שיש לה חלב, ויהא אסור לבשל בו בשר הגדי.

אולם לבסוף דחו זאת, ואמרו, שגם ללמד על חלב עז זקנה אין צריך את הכתוב השלישי, וניתן ללמוד שאסור לבשל הגדי בחלבה, מבניין אב, מהצד השווה של אמון ופרה וכבשה, שאין בהם חומרא שווה, [שכן בכל אחד חומרא אחרת, זו חלוקה ממנו לעניין שחיטה ביום אחד, ואלו חלוקות ממנו לעניין הרבעה], והצד השווה ששניהם חלבם אסור, והוא הדין לחלב עז זקנה, שיש לה חלב, ויהא אסור לבשל בו בשר הגדי.

ומעתה יש לבאר מדוע נאמר הכתוב השלישי.

זה מזה יותר מאשר פרי ואם שהם גוף אחד, כחלב היוצא מהעז, ואין זה כשאר פרי ואם, שהפרי הוא גוף אחר מהאם, כשוחט אם ובנה ביום אחד, שבזה ודאי פרי ואם חלוקים יותר מאשר שני פירות.

הנאה מנבלה

לדעת רבי מאיר – מותר למכור את הנבלה, בין לגר תושב ובן לגוי, וכמו כן ניתן לתת את הנבלה במתנה, בין לגר תושב ובין לגוי, שנאמר, "לגר אֶשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶקְלָה אוֹ מִכֹּר לְקָרְיִי", ונכתבה המתנה והמכירה בין הגר לבין הנוכרי ללמד שבין לזה ובין לזה ניתן לתת במתנה או למכור [שיש לקרוא את הכתוב כך "לגר אֶשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶקְלָה אוֹ מִכֹּר" וכן יש לקרוא את הכתוב כך "תִּתְּנֶנָּה וְאֶקְלָה אוֹ מִכֹּר לְקָרְיִי"], אלא מתוך שהקדימה תורה את הגר, והסמיכה לו את המתנה, ואחרת את הגוי, והסמיכה לו את המכירה, יש ללמוד, שיש להקדים מתנה לגר על פני מכירה לגוי.¹

ולדעת רבי יהודה – לגר יתן את הנבלה במתנה, אבל לגוי לא יתן לו במתנה² אלא במכירה בלבד, שכן בכתוב הנ"ל נאמר "או", "לגר אֶשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶקְלָה אוֹ מִכֹּר לְקָרְיִי", לחלק בין דין הגר לדין הגוי³,

ששניהם פירות, אלא אדרבה משום שאינם פירות שווים, שזה בן סוס וזה בן חמור].

- ולדברי מר בריה דרבנא – יש לדחות את הקל וחומר הנ"ל, כי יש להוכיח שפרי ופרי אינם חמורים מאם ופריה, שכן מצינו, ששפחה שילדה בן ובת, ושחררו את הבת, הבן שהוא עבד מותר בעבדים, שהם מין האם, ואסור באחותו שהיא פרי כמותו. [אולם ראיתו נדחית, כי באמת הסיבה שהעבד אסור באחותו, אינה משום ששניהם פרי האם, אלא אדרבה, משום שעל ידי השחרור, נעשית בת חורין, ושוב אינה כפרי האם].

- ולדברי רב אידי בר אבין – יש לדחות את הקל וחומר הנ"ל, כי יש להוכיח שפרי ופרי אינם חמורים מאם ופריה, שכן מצינו, ששני מיני זרעים שהם גידולי קרקע, [הם פירות הקרקע והקרקע היא האם], הם אסורים זה עם זה, וכל אחד מותר בפני עצמו עם הקרקע שגידלה אותם. [אולם ראיתו נדחית, כי אין שני הפירות אסורים זה עם זה, אלא על ידי האם, כלומר על ידי זריעתם בקרקע, אבל שלא בקרקע, הם מותרים להיות יחד].

- ולדברי רב אשי – יש לדחות את הקל וחומר הנ"ל, כי סברא פשוטה היא, ששני פירות שהם גופים מוחלקים, יהיה חלוקים

הוספות

¹ ודוקא נבלה בארץ ישראל, שאין עובדי כוכבים מצויין שם, ואם בא למוכרה לעובד כוכבים צריך ליתנה בדמים מועטין, נתינת גר קודמת, אבל פשיטא שאם יש חפץ לאדם למכור, קודם ימכרנו לעובד כוכבים, ממה שיתנונו אפילו לישראל חברו. [תוס'].
² ואסור ליתן לכנעני עובד כוכבים מתנת חנם, ועל זה מביאה בפרק קמא דמסכת עבודה זרה. ואם תאמר, והתנן, שולח אדם לעובד כוכבים ירך שגיד הנשה בתוכה, ושולח משמע בחנם, ובפרק כל שעה משמע, דאתיא אפילו כרבי יהודה. ויש לומר דתניא בתוספתא, **אם היה שכנו, מותר**, מפני שהוא כמוכרו לו. [תוס'].
³ משמע דאי לאו "או", הוה אמיתא, "תתננה ומכור", אגר דלעיל, וגם אעובד כוכבים ... ותימה, דבפרק קמא דקדושין איכא פלוגתא

ללמד, שלגר יתן במתנה, ולנוכרי במכירה ולא במתנה.

אבהו אמר רבי אלעזר, כל מקום שנאמר "לא תאכל", הדבר אסור, הן באכילה והן בהנאה, אלא אם כן מפורש בכתוב היתר הנאה, [שכן מצינו לעניין איסור נבלות, שנאמר בכתוב, "לא תאכלו כל נבלה", ואף על פי שהזכרה רק אכילה לאיסור, הוצרך הכתוב להחזיר את ההנאה בפירוש, "לגר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה אוֹ מִכֶּר לְנֹכְרִי", משמע, שאם לא היה מתיר את ההנאה, מתוך שנאמר "לא תאכלו", כבר היינו לומדים שגם ההנאה אסורה²].

ותבשיל בשר בחלב, הוא תבשיל שתיעבו הכתוב, שהרי אסר לבשל בשר בחלב, ומאחר שתיעבו הכתוב, הרי זה בכלל הכתוב "לא תאכל כל תועבה", ואם כן אסור הוא באכילה ובהנאה.

[דעות חכמים אחרים, יתבארו בעזה"י להלן בדף קט"ו, לאחר הקטע הבא].

מניין שבשר בחלב

אסור באכילה [ובהנאה]

בכל המקומות שזכר בתורה איסור בשר בחלב, נאמר האיסור על הבישול, "לא תבשל גדי בחלב אמו", אולם במשנתנו מבואר, שלא רק הבישול אסור, אלא אף ההנאה מהתבשיל הזה, ובכלל זה האכילה ממנו ושאר הנאות, ולהלן יתבאר בעזה"י, מניין לנו שתבשיל בשר בחלב אסור באכילה ובהנאה.

א. דעת רב אשי – מהכתוב, "לא תאכל כל תועבה".

לדעת רב אשי, הכתוב "לא תאכל כל תועבה", מלמד, שכל דבר שאסרו הכתוב ותיעבו, הרי זה אסור¹ באכילה, ולא רק באכילה, אלא גם בהנאה, שכן דעת רבי

הוספות

דנא, גבי קימה והדור, דשיבה וזקן, דאיכא למאן דאמר, דלא קיימי אתרוייהו ... ויש לומר משום דאין לשון מפני נופל על והדרת, ולא לשון פני נופל על תקום. ואם תאמר, דבפרק הוציאו לו, קאמר איסי בן יהודה, חמש פסוקים אין להם הכרע, "שאת" "מחר" "ארור" "משוקדים" ו"קס", ואמאי לא קאי אלעיל ולתחת. ועוד דאיסי גופיה סבר בקדושין דקימה והדור קיימי אתרוייהו. ויש לומר דהכא ... דאיכא תרי מילי, קאי חד ודאי אלעיל, וחד ודאי אלתחת, אית לן למימר דתרוייהו קיימי אהכא והכא, אבל התם אית לן למימר דקאי אחד דוכתא, או אלעיל או אלתחת ... וצריך עיון כל היכא דאמר מקרא נדרש לפנינו ולאחריו, אם נוכל ליישב שלא יקשה למה ידרשנו לפנינו ולאחריו, יותר מאותם שאין להם הכרע. [תוס'].]

¹ עולמית בכל ענינין שהוא, בין שבא בעבירה, ובין שלא בא בעבירה, כגון על ידי קטן, או על ידי עובד כוכבים, מאחר שתיעבתי לך, אסור. [רש"י].]

² **בפרק כל שעה אמרינו, דלא מתוקמא דרבי אבהו אלא כרבי מאיר**, דלרבי יהודה איצטריך לדברים ככתבו. ולרבי יהודה, נפקא לן מ"לכלב תשליכון אותו", אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה. ואם תאמר, לרבי מאיר נמי, היכי יליף מיניה דלא תאכלו משמע איסור הנאה מדפרט היתר, הא איצטריך קרא להקדים נתינת גר למכירת עובד כוכבים. ויש לומר, דמסברא בלא שום קרא הוה ידעינן להקדים, אלא השתא דכתיב נתינה ומכירה ללמד בעלמא איסור הנאה, אי לאו דכתיב או להקדים, הוא אמינא דאתא קרא להשוותם. ואם תאמר, ולא ליכתוב אלא חד מינייהו, או מכירה דעובד כוכבים, או נתינה דגר, ולא יצטרך או להקדים, כיון דדידי ליה מסברא. ויש לומר, דהוא אמינא, דאתי קרא למעוטי נתינה דעובד כוכבים. ואם תאמר, ויכתוב נתינה דעובד כוכבים. ויש לומר, דהוא אמינא דאתי למעוטי נתינה דגר, דלא ליספו ליה, אף על פי דלא קבל עליו אלא לאכול נבלות, כדי שימחר להתגייר. [תוס'].]

דף קטו

על פי שעשה דבר שאסרה תורה ותיעבה אותו, [לדעת רבי מאיר ורבי יהודה], מהתורה לא נאסר התבשיל באכילה והנאה, [אלא מדברי חכמים, כפי שנתבאר בדף ט"ו].

והטעם לכך כי לעניין זה נאמר המיעוט "כִּי קָדַשׁ הוּא לְכֶם" ללמד שדווקא היא עצמה קדושה אבל מעשיה אינם קדושים².

ב. מעשי חרישת שור וחמור וכן דישה בפרה חסומה.

החורש בשור וחמור, או דש בפרה חסומה, אף על פי שעושה דבר שאסרה תורה ותיעבה אותו, לא נאסרו הגידולים והדישה.

והטעם לכך, כי יש ללמוד בקל וחומר, שאם מעשי שבת החמורה אינם נאסרים, כל שכן שמעשים אלו, שהם קלים יותר, לא יאסרו³.

דברים שאינם בכלל

"לא תאכל קל תועבה"

לעיל נתבאר, שלדעת רב אשי, הכתוב "לא תאכל קל תועבה", מלמד, שכל דבר שתיעבו הכתוב ואסרו, הרי זה אסור באכילה [ובהנאה]¹.

אולם לא כל הדברים שאסרה תורה לעשות, נאסרים באכילה והנאה מחמת הכתוב הזה, ולהלן יתבאר בעזה"י דברים שאסרה תורה לעשות, ואף על פי כן אינם נאסרים באכילה והנאה.

א. מעשי שבת.

העושה מלאכה בשבת, כגון מבשל בה, אף

הוספות

¹ ואם תאמר, היאך אנו אוכלין אילים [מסורסים], אפילו סירסן עובד כוכבים, מאי שגא מבשר בחלב. ויש לומר, מדאסר רחמנא מעוך וכתות לגבוה, מכלל דלהדיטו שרי. ואם תאמר, צורם אוזן בכור ליתסר, אפילו צרמו עובד כוכבים. ויש לומר, דשרי רחמנא קדשים שהומומו כצבי ואיל, אם כן אינו דבר מתועב. [תוס'].

² ואם תאמר, ואימא למשרי בהנאה, אבל באכילה אסירי, כדפריך בסמוך גבי זרעים. ויש לומר, דהיתר הנאה נפקא לן מלכם, כדאמר במרוצה ... אפילו לרבי יוחנן הסנדלר, דאסור במבשל בשבת. וקצת תימה, לרבי יוחנן למה ליה למימר מקדש, דמעשה שבת אסירי, תיפוק ליה מכל שתיעבתי והיתר הנאה מלכם. [תוס'].

³ אבל בבשר בחלב לא אמרין האי קל וחומר, דהא כתיב לא תאכל כל שתיעבתי לך, ומסתברא דאיסורא דקרא עליה קאמר, דהא אכיל תועבה גופה, אבל האי לא אכיל החרישה עצמה, אלא הבא ממנה, והחוסם והדש נמי לאו חסימה גופה לאכיל, אלא מעשה הבא על ידה, וילפינן משבת דאין הבא מכחה קדש. [רש"י]. וקשה דלמה לא יחשב ביטול של שבת תועבה גופה, כמו ביטול של בשר בחלב. ונראה דהיינו טעמא, משום דבבשר בחלב הביטול ניכר, אבל מעשה שבת אין ניכר שנעשה בשבת. ואותו ואת בנו ושילוח הקן דפריך ליה מנייחהו, צריך לומר, דניכר בהם האיסור יותר ממה שניכר בחורש בשור וחמור, וחוסם פי פרה ודש בה. [תוס']. וכל זה הוא כפירוש רש"י ששאלת הגמרא היא לאסור את הגידולים של חרישת שור וחמור ואת הדישה של הפרה החסומה אולם התוסי' מפרשים ששאלת הגמרא היא לאסור את השור והחמור עצמם ואת הפרה עצמה ולפי זה יישוב הגמרא הוא, השתא לגבוה שרו, להדיטו מבעיא, ולגבוה מנא לן דשרו, דכתיב, "וימנע בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה", מכל אלה אי אתה מקריב, פירוש מעוך וכתות ונתוק וכרות, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבירה. ואם תאמר, הזרעים והדישה ליתסרו, דמקרא דאלה על כרחך לא מישתרו לגבוה אלא בעלי חיים, דאי כל מילי, אם כן, כל מעשה שבת נמי תיפוק ליה מאלה, ולמי לי היא קדש. ויש לומר, דלא שייך מכל שתיעבתי לך הזרעים והדישה, דלא תחוסם אסור משום בהמה, וכן לא תחורש, ולא משום חרישה וזריעה, דאפילו בלאו חרישה אסור להתיגי בשור וחמור. ואם תאמר, ובסמוך בסוגיין פריך שילוח הקן ליתסר, תיפוק ליה דאף לגבוה שרי, מהאי קרא דאלה. ויש לומר, דקרא דאלה בבהמה כתיב ולא בעופות, ועוף מבהמה לא אתי, משום דאין גדלות וקטנות פוסל בבהמה כמו בתורים ובני יונה. ואם תאמר, למה לי קרא דאלה, הא מדאיצטריך קרא בפרק כל האסורין, מן הבהמה להוציא הרובע והנרבע,

ג. כלאי זרעים.

השוחרט את האם ובנה ביום אחד, אף על פי שעושה דבר שאסרה תורה ותיעבה אותו, לא נאסרו באכילה.

והראיה לכך היא, מתוך שהוצרכה תורה לאסור מחוסר זמן לקרבן, משמע שלהדיוט הוא מותר, ואותו ואת בנו נחשב כמחוסר זמן, שהיום אסור, ומחר מותר.

ה. שילוח הקן.

פירוש ראשון <

הנוטל אם על הבנים, אף על פי שעושה דבר שאסרה תורה, ותיעבה אותו לא נאסרה האם.

והסיבה לכך כי העושה כן מצווה לשלח את האם אף עתה ולא יתכן שתצווה תורה לשלח דבר אסור שהמוצאו יכשל בו.

פירוש שני <

מאחר שאמרה תורה לא תקח האם על הבנים, נמצא, שבשעה שהיתה על הבנים, אסרה אותה תורה, ותיעבה אותה, ואף על פי כן אינה נאסרת בכך, והמוצאה מותר לאוכלה.

והסיבה לכך כי מאחר שצוותה תורה על

הזורע שני מיני זרעים, אף על פי שעושה דבר שאסרה תורה ותיעבה אותו, לא נאסרו הגידולים.

ומתחילה רצו לומר, שהטעם לכך, כי בכלאי הכרם נאמר, "לא תזרע פְּרָמָד פְּלֵאִים פֶּן תִּקְדָּשׁ הַמְּלָאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֲתַת הַפְּרָס", ללמד, שהגידולים נאסרים, ומכאן, שדווקא כלאי הכרם נאסרים, אבל כלאי זרעים אינם נאסרים. אבל דחו זאת כי מהכתוב הזה אין ללמוד אלא שדווקא כלאי הכרם נאסרים אף בהנאה ולא כלאי זרעים אבל היתר אכילה בכלאי זרעים אין ללמוד מכאן².

ולמסקנה, הטעם לכך³ שכלאי זרעים אינם נאסרים, כי הוקשו לכלאי בהמה, שנאמר, "אֵת חֲקֵתִי תִשְׁמְרוּ בְּהִמְתָּדָ לֹא תִרְבִּיעַ פְּלֵאִים שְׂדֵדָ לֹא תִזְרַע פְּלֵאִים", ומכאן, שכשם שכלאי בהמה לא נאסרו, כך כלאי זרעים אינם אסורים. [והיתר כלאי בהמה עצמם יש ללמוד, מתוך כך שנאסרו כלאים לקרבן, משמע שלהדיוט הם מותרים].

ד. אותו ואת בנו.

הוספות

מכלל דשאר קדשים שנעבדה בהן עבירה לא אסירי מכל שתיעבתי, וכי תימא דלא אתא מן הבהמה אלא לאשמעינן מכלל דלהדיוט שרי, ולא מיתסר מכל שתיעבתי, מכל מקום יליף חורש בשור וחמור, וחוסס פי פרה, בקל וחומר מרובע ונרבע, דבמיטה ושרי להדיוט. ויש לומר, דאי לאו אלה, הוה אסרינן להו מדכתיב מן הבקר, כי היכי דממעטינן מיניה נעבד.

¹ ואם תאמר, והא איצטרך לאשמועינן דמצותו בשריפה, הא כלאי זרעים אין מצותו בשריפה, אבל בהנאה אסירי. ויש לומר, דבלאו הכי פריך שפיר. אי"נ לכתוב פן תשרף, ומדכתיב תקדש, משמע דאתא לאסור הנאה כקדש. [תוס'].]

² ואם תאמר, לקמן גבי מעבר עציץ, דלא מיתסר כי אם בהוסיף מאתים, אבל לא הוסיף שרי באכילה, מדכתיב תרי קראי, המלאה, והזרע, נימא, הני מילי בהנאה, אבל באכילה אסירי, מכל שתעבתי לך, כדבעי למימר הכא. ויש לומר, דמאחר דאשכחן כלאי זרעים דשרו באכילה, דאיתקוש לבהמה, וכלאי הכרם אסורין, אם כן סברא הוא, בלא הוסיף, כיון דלא מיתסר לגמרי, כשאר כל כלאי הכרם, יש לו להיתר אף באכילה כמו בכלאי זרעים. [תוס'].]

³ והוא הדין דמצי למימר נמי בכל הני, מה שבת דחמירא כו', ומיהו מידי דמשכח פירוקא מגופיה לא יליף מאחריני. [רש"י].

המוקדשים שנפדו, שהם דברים המורכבים משני מינים, מקודשים וחולין¹, [שמותרים באכילה כחולין, ואסורים בגיזה ועבודה כקדשים], ובשר בחלב דומה לזה, שגם הוא מורכב משני מינים, בשר, וחלב.

ואיסור הנאה של בשר בחלב למד בגזרה שווה, שנאמר בעניין בשר בחלב לשון קדושה, "כי עם קדוש אתה לה' אִקִּיף לא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אֲמוֹ", וכן נאמר לעניין בעילת איסור, "ולא תִהְיֶה קֹדֶשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל", ומכאן, שכשם שבבעילה נאסרה ההנאה, [שהבעילה הנאה היא], אף כשנאסר בשר בחלב, נאסרה ההנאה שבו.

ד. דעת דבי רבי אליעזר – מהכתוב, "לא תִאָכְלוּ כֹל נֶבֶלָה לִגְר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִתְּנֶנָּה וְאָכְלָה אוֹ מִכֹּר לְנִכְרִי כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱהִיךָ לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אֲמוֹ".

לדעת דבי רבי אליעזר, איסור הנאה בבשר בחלב למד מהכתוב, "לא תִאָכְלוּ כֹל נֶבֶלָה לִגְר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ תִתְּנֶנָּה וְאָכְלָה אוֹ מִכֹּר לְנִכְרִי כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱהִיךָ לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אֲמוֹ", שמשמעות הכתוב היא, שמותר לתת או למכור את הנבלה, ועל ידי כך להנות ממנה, ובלבד שלא יבשלנה בשר בחלב, שאז יאסר מלהנות ממנה, הרי שבישול בשר בחלב אוסר בהנאה.

ה. דעת דבי רבי ישמעאל – מתוך שנאמר שלוש פעמים, "לא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אֲמוֹ". לדעת דבי רבי ישמעאל מתוך שנאמר האיסור הזה שלוש פעמים, [א] "ראשית

שילוח האם, לא יתכן שתצווה תורה לשלח דבר אסור, שהמוצאו יכשל בו.

[המשך] **מניין שבשר בחלב**

אסור באכילה [ובהנאה]

ב. דעת ריש לקיש – מהכתוב, "אַל תִּאָכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וְבִשַׁל מִבְּשַׁל".

לדעת ריש לקיש, בעניין איסור אכילת קרבן פסח על ידי בישול, כפלה תורה את המילה מבושל, שנאמר, "אַל תִּאָכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱמַר וְבִשַׁל מִבְּשַׁל", וזאת ללמד על דבר נוסף, שאסור לאכול על ידי בישול, והוא בשר בחלב, שאסרה תורה לבשלים יחד. וכשם שפסח מבושל אסור גם באכילה וגם בהנאה, [ככל קדשים פסולים הנשרפים], כך תבשיל בשר בחלב, אסור גם באכילה וגם בהנאה.

ג. דעת רבי [שאמר רבי יוחנן] – **מהכתוב**, "לא תִאָכְלוּ".

לדעת רבי, איסור אכילה של בשר בחלב, למד מהכתוב בסוף עניין פסולי המוקדשים [=קדשים שנפסלו], "רק חֵזֶק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר. לֹא תִאָכְלוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּקוּ בָּמַיִם. לֹא תִאָכְלוּ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּלְבִגְדֵיךָ אֲחִירָךְ כִּי תַעֲשֶׂה הַבֶּשֶׂר בְּעֵינֵי הַיָּם", שנכפל כאן איסור אכילה, האחד נאמר לגופו, לאסור אכילת דם, והשני נאמר לדבר אחר ולא נתפרש בכתוב מה הוא, ומסתבר שנאמר לעניין בשר בחלב, שהוא דבר הדומה לפרשה, המדברת בפסולי

הוספות

¹ ואין נראה, דלא שייך משום הכי דמקרי שני מינים. אלא נראה, משום דאיתקש לצבי ואיל חשיב להו כשני מינין ... [תוס'].

בהנאה כי יש בו חומרא אחרת, שהוא ענוש כרת, שכן מצינו איסור הנאה בכלאי הכרם, אף על פי שאין בהם כרת. ואם כן, לא החומרות הללו גורמות לאיסור הנאה, ונמצא שלעניין הסיבה לאיסור בהנאה, ערלה קלה מבשר בחלב, ואף על פי כן אסורה בהנאה, ואם כן, כל שכן שבשר בחלב יהיו אסורים בהנאה. [ועניין זה נחשב כקל וחומר, ולא כבניין אב, הלמד מהצד השווה של שלושת הדברים הללו, כי רק כשכל אחד מהדברים נצרך ללמד על חבירו, שאין חומרתו גורמת, נחשב הדבר כבניין אב, אבל כאן, אחר שהוכחנו מכלאי הכרם שחומרת כרת אינה גורמת, שוב אין להקשות על כלאי הכרם שמא יש בהם חומרא אחרת שגורמת, כי אין בו חומרא אחרת, כגון שלא היתה לו שעת היתר, כי באמת היתה לו שעת היתר, שהזרע שתחילה היה מותר נאסר].

ורק איסור הנאה יש ללמוד מהקל וחומר הזה, אבל איסורא אכילה צריך ללמוד מגזרה שווה, שכן אם לא היינו למדים תחילה מגזרה שווה שבשר בחלב אסורים באכילה, שוב לא היינו למדים בקל וחומר שהם אסורים, כי היה מקום לדחות את הקל וחומר, ולומר, חורש בשור וחומר יוכית, שעשה עברה, ולא נאסר הדבר.

אבל אחר שלמדו שבשר בחלב נאסרים לכל הפחות באכילה, ואינם דומים לחרישת שור וחומר, מעתה אין לדחות את הקל וחומר, המלמד שאסורים אף בהנאה.

בפנורי אדמתך תביא בית ה' אהיך לא תבשל גדי בחלב אמו" [שמות כ"ג י"ט]. (ב) "ראשית בפנורי אדמתך תביא בית ה' אהיך לא תבשל גדי בחלב אמו". [שמות ל"ד כ"ו]. (ג) "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואלקלה או מכר לנקרי כי עם קדוש אתה לה' אהיך לא תבשל גדי בחלב אמו". [למדנו שלושה איסורים בדבר. אחד איסור אכילה. אחד איסור הנאה. ואחד איסור בישול.

ו. דעת איסי בן יהודה – בגזרה שווה, וקל וחומר.

לדעת איסי בן יהודה, יש ללמוד בגזרה שווה, שתבשיל בשר בחלב אסור באכילה, שכן נאמר בעניין בשר בחלב לשון קדושה, "כי עם קדוש אתה לה' אהיך לא תבשל גדי בחלב אמו", וכן נאמר לעניין איסור אכילת טרפה "וְאִנְשֵׁי קִדְשׁ תִּהְיוּ לִי וּבִשְׂרַף שִׁדָּה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לְקִלְבָּב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ", ומכאן, שכשם שהטרפה אסורה באכילה כך בשר בחלב אסור באכילה.

ובקל וחומר יש ללמוד שתבשיל בשר בחלב אסור גם בהנאה, שכן ערלה קלה, שלא נעשית בה עברה, אסורה בהנאה, ואם כן, קל וחומר לתבשיל בשר בחלב החמור, שנעשית בו עברה, שהוא אסור בהנאה.

ואין לדחות קל וחומר זה, בטענה, שהסיבה שערלה אסורה בהנאה, כי באמת היא חמורה יותר, וחומרתה שלא היה לה היתר מעולם, שכן עניין זה אינו נחשב סיבה לאסור בהנאה, שהרי חמץ בפסח אסור בהנאה, אף על פי שהיה לו היתר תחילה. ואין לומר שהסיבה שחמץ בפסח אסור

הנ"ל כי בשני הדברים הללו ערלה וחמץ בפסח יש דבר שווה שאינו בבשר בחלב והוא ששני האיסורים הללו הם גידולי קרקע ואף על פי שאין בכך חומרא [וקל וחומר לא היה נדחה בטענה שהמלמד הוא גידולי קרקע והמלמד אינו גידולי קרקע] לימוד של בניין אב מהצד השווה של שני דברים ניתן לדחותו בכל טענה שהיא שאין המלמדים שווים לבא ללמוד.

דף קטז

חדא מחדא – קולא וחומרא פרכינן. כל דהו לא פרכינן.

חדא מתרתי – אפילו כל דהו פרכינן.

חדא מתלת – אי הדר דינא ואתי במה הצד, פרכינן כל דהו. ואי לא, קולא וחומרא פרכינן, כל דהו לא פרכינן.

הנאסר בכלאי הכרם

שני כתובים נאסרו לעניין איסור כלאי הכרם (א) "פן תקדש המלאכה" כלומר רק מה שגדל ומתמלא באיסור ולא מה שהיה קודם לכן. (ב) "הזרע אשר תזרע" כלומר אף מה שנזרע תחילה.

ויישב אביי את שני הכתובים,

- שכשהיתה תחילת הזריעה באיסור, כגון

מדוע אין ללמוד איסור הנאה בבשר בחלב

בבניין אב מהצד השווה של ערלה וחמץ בפסח

לכאורה [לדעת איסי בן יהודה], היה מקום ללמוד בבניין אב, מהצד השווה של ערלה וחמץ בפסח, שכשם ששניהם אסורים באכילה, ואסורים אף בהנאה, כך תבשיל של בשר בחלב, שהוא אסור באכילה, יהא אסור אף בהנאה. [שכן אם נאמר שאין ללמוד מחמץ בפסח, שהוא חמור, בכך שעונשו כרת, ערלה תוכיח, שאין חומרא זו גורמת לאיסור הנאה, שהרי אין עונשה כרת ובכל זאת אסורה בהנאה. ואם נאמר שאין ללמוד מערלה, שהיא חמורה, בכך שמתחילתה אסורה היתה, חמץ בפסח יוכיח, שאין בו חומרא זו, שהרי היה מותר קודם הפסח, ואף על פי כן אסור בהנאה. ואם כן לא אחת מהחומרות הללו גורמת לאיסור הנאה, אלא כל שהוא אסור, אסור גם בהנאה].

ומכל מקום, אין ללמוד זאת בבניין אב, ונאמרו בגמרא כמה טעמים לדבר זה.

לדעת רב אשי – יש לדחות בניין אב זה כי מצד שני מציינו דבר שאסור באכילה ומותר בהנאה וזה נבלה ואם כן מניין לך שתבשיל בשר בחלב יהא כערלה וחמץ ולאיהא כנבלה. [אולם רב מרדכי לא קיבל זאת משום שלדברי ריש לקיש אין לדחות בניין אב מהצד השווה של שני דברים מכך שניתן לדמות לדבר אחר¹].

ולדעת רב מרדכי – יש לדחות את הבניין אב

הוספות

¹ יתכן שהסיבה לכך היא שעדיף להשוות את הנלמד למה שמצינו בשני דברים ולא למה שמצינו בדבר אחד. ויליע בדבר.

כך בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה.²

שזרע בתוך הכרם, נאסר אף הזרע שהיה מותר קודם לכן.¹

- אבל כשתחילת הזריעה היתה בהיתר, כגון חוץ לכרם, ואחר כך העבירו את השתיל בעציץ נקוב בכרם, [שהוא יונק מהכרם], לא נאסר אלא מה שגדל בעודו בכרם, ולא מה שהיה קודם לכן, [וכשהתוספת היא לכל הפחות אחד ממאתים מהכל, היא אוסרת את הכל, כדין כלאי הכרם שאינם בטלים אלא כשהם פחות מאחד ממאתים].

אלו מיני בשר אסרה תורה לבשל בחלב

לדעת חכמים, כל הבשר הכשר לאכילה, בין של בהמה, ובין של חיה, ובין של עוף, אסרה תורה לבשלו בחלב, [כפי שנתבאר בתחילת הפרק]. אולם יש תנאים החולקים על כך, כפי שיתבאר בעזה"י להלן:

לדעת רבי עקיבא – מדין תורה, רק בשר

בהמה טהורה אסור לבשלו בחלב, אבל בשר חיה ועוף לא אסרה תורה לבשל בחלב, שנאמר שלוש פעמים, "לא תבשל גְדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ", אחד למעט בשר חיה, ואחד למעט בשר עוף, ואחד למעט בשר בהמה טמאה. ומכל מקום חכמים אסרו לבשל גם בשר חיה ועוף בחלב. [ולדעת רבי עקיבא, לא נצרכו הכתובים הללו ללמד שאיסור בשר בחלב חל על איסור חלב ונבלה, כי לדעתו בכל מקום איסור חל על איסור. וכמו כן לא נצרכו הכתובים הללו ללמד שגם השליל אסור לבשלו בחלב, כי לדעת רבי עקיבא השליל הרי הוא כגדי גמור. וממילא נותרו הכתובים הללו ללמד על בשר חיה, ובשר עוף, ובשר בהמה טמאה].

ולדעת רבי יוסי הגלילי – מדין תורה, בשר בהמה וחיה טהורים אסורים לבשלם

דעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי

שמעון לעניין איסור בשר בחלב

לעיל נתבאר שלדעת הרבה חכמים תבשיל של בשר בחלב אסור באכילה ובהנאה.

אולם לדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, תבשיל בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה.

ודבר זה למד בגזרה שווה, שכן נאמר בעניין בשר בחלב, לשון קדושה, "כִּי עִם קְדוֹשׁ אֶתָּה לַח' אֶקְיֹף לֹא תִבְשֵׁל גְדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ", וכן נאמר לעניין איסור אכילת טרפה "וְאִנְשֵׁי קִדְשׁ תִּתְּיוּן לִי וּבִשָּׂר בַּשְּׂדֵה טִרְפָּה לֹא תֹאכְלוּ לְכָל־בְּשָׂר תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ", ומכאן, שכשם שהטרפה אסורה באכילה ומותרת בהנאה,

הוספות

¹ לשון הגמרא, עיקרון נאסר. משמע שאף הקשים והעץ נאסרין, וכן משמע בפרק כל שעה ... ותימה דבפרק האשה שנפלו לה נכסים, משמע דשרו ... ויש לומר, דקשין ועץ שהיו קודם שנזרע כלאים, מותר עד שיוסיף מאתים, ורוב פעמים שהפרי הוסיף מאתים, ונאסרו הקשין והעץ שהיו מקודם כבר גדולין, ושוב לא יוסיפו מאתים, אבל ודאי כל מה שגדל אחר שנזרע כלאים, אסור אף הקשין והעץ. [תוס']

² אף על גב דאיכא למילף איסור הנאה בקל וחומר כדלעיל, קא סבר אין גזרה שווה למחצה, ויליף מינייה אף היתר הנאה, וההוא דלעיל סבר דאהני גזרה שווה, ואהני קל וחומר. אי נמי, משום דבההוא קרא דטרפה איירי נמי בקדשים שיצאו חוץ למחיצתן ... דאסירי אף בהנאה, וגלי לן קל וחומר, דילפינן מינייהו, ורבי שמעון דהכא סבר, דפשטיה דקרא דטרפה מיירי. [תוס']

מכשירה דוחים את השבת.

וכן נהגו במקומו של רבי אליעזר, שהיו כורתים עצים בשבת, לעשות מהם פחמים בשבת, לעשות בהם ברזל בשבת, כדי למול בו בשבת.

קיבה ועור הקיבה

א. עור הקיבה.

עור [=עובי דפנות] **הקיבה, בשר גמור הוא, ככל שאר בשר הבהמה, וכשהבהמה מותרת, גם עור הקיבה מותר, וכשהבהמה אסורה, גם עור הקיבה אסור.**

והמעמיד חלב בעור הקיבה של הבהמה, [לעשותו גבינה], אם העור נותן טעם בחלב, הרי זה אסור, כחלב שיש בו טעם בשר, ואם אין העור נותן טעם בחלב, החלב מותר.

[והמעמיד חלב בעור קיבת נבלה, הרי זה אסור, כי החלב מקבל טעם מהנבלה. ולדברי שמואל, מהטעם הזה אסרו גבינות גוים, כי מעמידים את הגבינות, בעור קיבת נבילות].¹

ב. הקיבה.

הקיבה היא מה שנמצא בתוך חלל הקיבה, ואינו נחשב כחלק מבשר הבהמה, אלא כדבר אחר הניתן בתוך הבהמה.

ולכן, ברוב הבהמות, אף אלו האסורות, כגון נבלות וטרפות, אין הקיבה אסורה כמו

בחלב, שנאמר, "לא תאכלו כל נבלה לגר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאָכְלָה אוּ מִכֹּר לְנִכְרֵי כִּי עִם קְדוּשָׁתָהּ לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אֲמוֹ", להקיש איסור בשר בחלב לאיסור נבלה וללמד, שאין נוהג איסור בשר בחלב אלא בדברים שנוהג בהם איסור נבלה, **להוציא** בעלי חיים טמאים, שאין נוהג בהם איסור נבלה, וכמו כן, אין איסור לבשלים בחלב. ונוסף עליהם **העוף**, אף על פי שהוא טהור, ונוהג בו איסור נבלה, שאין איסור לבשלו בחלב, כי נאמר בכתוב "בְּחֵלֶב אֲמוֹ", ללמד, שאין האיסור נוהג אלא במי שיש לאמו חלב להוציא עוף שאין לאמו חלב. **וכשם שמהתורה לא נאסר העוף לבשלו בחלב, כך גם חכמים לא אסרו את הדבר, והרי זה היתר גמור.** וכן שנינו, שבמקומו של רבי יוסי הגלילי, היו אוכלים בשר עוף בחלב.

לוי נזדמן לביתו של יוסף צייד העופות, והגישו לפניו טווס בחלב, ולא אמר להם שהדבר אסור.

וכשהגיע לוי לפני רבי, שאל אותו מדוע אינו מנדה את אלו שאוכלים עוף בחלב.

ענה לו רבי, מקום זה, מקומו של רבי יהודה בן בתירא הוא, ואמרתי שדרש להם ההלכה כרבי יוסי הגלילי, המתיר בשר עוף בחלב.

רבי אליעזר אומר שכל מצווה הדוחה את השבת [כמילה ושחיטת פסחים] גם

¹ הוספות

¹ אבל לולי זה שמעמידים בקיבת נבלה, אם היו מעמידים בקיבת כשרה, לא היו אוסרים את הגבינות שמא קבלו טעם בשר, משום שאפילו ודאי קיבלו טעם בשר, לא היו אסורין אלא איסורא דרבנן, דדרך בישול אסרה תורה, ובמקום ספק אין לאסור מספק. [עי' תוס'].

הבשר, אלא נידונית לעצמה¹.

שכל שהוא בתוכה, מאחר שגורם לה להיראות גדולה יותר, נוח הוא לעובד שיהא בתוכה, ומשום שנוח לעובד בכך שיהא בתוכה דברים כל הנמצא בתוכה הרי הוא לעבודה זרה ונאסר בהטאה, והמעמיד בו חלב [לעשותו גבינה], הרי זה אסור.

כן דעת רבי יהושע אחר שחזר בו מכח קושית רבי ישמעאל, אבל קודם שחזר בו, היה סבור רבי יהושע, שדין הקיבה, כלומר דין הנמצא בקיבה, כדין בשר הבהמה עצמה, וכשהבהמה נבלה או טרפה, גם כל הנמצא בקיבתה הרי הוא כנבלה וטרפה, אף על פי שבא מכח היתר.

אם דבר היתר הוא, כגון שהוא חלב קרוש שנמצא במעיה, ממה שינקה הבהמה מבהמה כשרה, הרי זה מותר², אף כשנמצא בקיבת בהמה אסורה, והמעמיד בו חלב [לעשותו גבינה], הרי זה מותר.

ואם דבר איסור הוא, כגון שהוא חלב קרוש שנמצא במעיה, ממה שינקה הבהמה מבהמה אסורה, הרי זה אסור, אף כשנמצא בקיבת בהמה מותרת, והמעמיד בו חלב [לעשותו גבינה], הרי זה אסור.

ורק הנמצא בקיבת בהמה של עבודה זרה, אסור בהנאה כמו הבהמה עצמה, אפילו בא מכח דבר המותר, כגון שהוא חלב קרוש שנמצא במעיה, ממה שינקה הבהמה מבהמה כשרה, ולא משום שהוא נחשב כחלק מבשר הבהמה, אלא משום

ביאור דיני משנתנו

≤ דין א' – קיבה = חלב קרוש הנמצא בקיבה של בהמת גוי ושל בהמת נבלה הרי זו

הוספות

¹ ולפי זה שריא קבת נבלה, אלא עכשיו נהגו העולם הדבר לאיסור, ואין להקל ליקח קבת עובד כוכבים, ובדיעבד מותר, דאפילו לכתחלה שרי, היכא דידיעין שלא נמלחה בעורה, אם לא שמכוער הדבר, הואיל והחזיקו בו איסור, ומיהו היכא דנמלחה הקבה בעורה, אסורה ודאי משום בשר בחלב. [תוס'].

² וחלב הנמצא קרוש בעור הקבה שמולחין אותה בעורה, בין שנותנין עמו חלב אחר, ובין שמולחין אותה עמה, נראה בעיני איסור גמור, כבשר בחלב ממש, לאיסור הגבינה איסור גמור, ואין בידי כח להתיר. ויש מתירין אותו, ומביאין ראיה מדגים שעלו בקערה, שפסקנו שמוטת לאוכלן בכותח, משום דהוה ליה נותן טעם בר נותן טעם, שחלב הקבה לא נאסר אלא משום נתינת טעם, וכי הדר יהיב טעמא בגבינה, הוה ליה נותן טעם בר נותן טעם. ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב, מהאי טעמא, דדגים שעלו בקערה, אף על פי שבלעו את טעמה, עדיין היתר גמור הן לאוכלן, וכשבא לאוכלן בכותח, למה אתה אוסר עליו, מפני טעם בשר שלה, ההוא טעם בשר לאו טעם הוא, שהרי לא בא מן הממש, אלא מנותן טעם אחר. אבל חלב הנמלח בבשר, משנתנו טעם זה בזה, נעשו שניהם איסור, כדקיימא לן, חתיכה עצמה נעשית נבלה, וכל טעם היוצא עוד מן החלב, בין טעם חלב שבו, בין טעם בשר שבו, הכל אסור, לפי שכולה נבלה, וכשמטערב חלב זה עם חלב הגבינות, הוה ליה מין במינו, חלב נבלה בחלב היתר, וכבר פסקנו, חתיכה עצמה נעשית נבלה, ואוסרת כל החתיכות כולן, ולא אמרינן נותן טעם בר נותן טעם הוא, מפני שאף טעם חלב שבו שהיה מתחלה נעשה כולו נבלה. וכן הלכה כרב. וגם פסקנו בפסחים, הלכה דמין במינו בכל שהוא. ואני הייתי נוהג היתר עד הנה, ובלבד שלא יתנו בה חלב אחר, וטועה הייתי בכך, שהייתי סבור כדאמרינן בעבודה זרה, גבי קבת עולה, כהן שדעתו יפה, שרפה חיה, שמע מינה פירשא בעלמא היא, ולא מיתסרא. ולא היא, חלב גמור הוא, מדתנא במתניתין, כשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה, שמע מינה חלב הוא. ונתניא נמי, קבה שבלשה בחלבה, אסורה. וקבת עולה דשריא, משום דלאו גופה היא, אלא שינקתו מאמו, והוה ליה כנוס במעיה, כנתון בקערה, ומותר, כדתניא, טרפה שינקה מן הכשרה, קבתה מותרת, מפני שכנוס במעיה. ודמייתי ראיה במסכת עבודה זרה מינה, דאיסורי הנאה שרי פירשיהו, וגבי עגלי עבודת כוכבים דאסור פירשיהו, מדקתני קבת עגלי עבודת כוכבים אסירא, לאו משום דקבה פירשא חשיב לה לענין עיכול, דתיהוי כפירשא למפקע שם חלב מינה, אלא הכי מיייתי ראיה מינה, מדאסר קבת עבודת כוכבים, שמע מינה פירשא אסור, דהא קבתה נמי לאו גופה היא, ומיתסר, משום דניחא ליה בנפח, כשהבהמה נראת שמנה ויפה לעבודה זרה, והוא הדין לשאר הפרש. ומדשרי לה גבי עולה, שמע מינה לא מיתסר אלא גופה, אבל פירשא שרי, כי האי גונא, דאין קדושה חלה אלא על הראוי ממנה למזבח, מידי דהוי אעור של עולה, שהוא מתחלק לכהנים. כן מצאתי בנימוקי רבינו שלמה ברבי מאיר. [כל זה מפרוש רשיי].

א. דין זה של משנתנו, נאמר כדעת רבי אסורה.

יהושע קודם שחזר בו, שהיה סבור שדין הנמצא בקיבה כדין בשר הבהמה. אולם אינה הלכה, כי לאחר מכן חזר בו רבי יהושע, והודה, שדין הנמצא בקיבה כדין מה שבא מכוחו, ולא כדין בשר הבהמה. [כן מבואר בתירוץ הראשון, ובתירוץ רב יצחק אמר רבי יוחנן].

ב. דין זה של משנתנו, הוא אף כדעת רבי יהושע אחר חזרתו, שהודה שדין הנמצא בקיבה כדין מה שבא מכוחו, אלא שכל זה מדין תורה, אבל מדברי חכמים, הנמצא בקיבת נבילה, גזרו עליו שיהיה אסור כנבלה, משום שאם היה מותר לאוכלו, היה הדבר נראה כאילו אוכל נבילות, ודבר מאוס הוא. [כן ביאר רב חסדא. אולם רבא דחה דבריו, ואמר, שאם כן, כל שכן שהיה מקום לאסור דבר היתר הנמצא במעי טרפה שנשחטה, שלא יבואו לומר כשם שהנמצא בה מותר, כך היא עצמה מותרת, ובסיפא של המשנה מבואר שלא גזרו על כך].

כ דין ב' – המעמיד חלב בעור של קיבה כשרה, אם הבשר נותן טעם בחלב הרי זה אסור.

[מהטעם שנתבאר לעיל בדין "א. עור הקיבה"].

כ דין ג' – כשרה שינקה מן הטרפה, קבתה [=חלב קרוש הנמצא בקיבתה] אסורה².

לדברי רב הונא – שני דינים כלולים כאן: (א) חלב הנמצא בקיבת בהמת שגדלה אצל הגוי, אפילו שחטה ישראל, כגון שקנאה ישראל מהגוי ושחטה, הרי זה אסור, [מתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך, כי יש לחוש שחלב זה הוא חלב שינקה הבהמה, מבהמה טרפה, אולם דחו זאת, ואמרו, שאין לחוש לכך, כי הטרפות אינן שכיחות, והסיבה שהחלב אסור], כי יש לחוש, שמא חלב זה הוא חלב שינקה הבהמה מבהמה טמאה¹, [ודוקא בחלב הנמצא בקיבת בהמה שגדלה אצל הגוי, יש לחוש לכך, כי אינם מפרידים בין הבהמות הטהורות לטמאות, אבל בחלב הנמצא בקיבת בהמה שגדלה אצל ישראל, אין לחוש שהוא חלב שינקה הבהמה מבהמה טמאה, כי ישראל מפרידים בין הבהמות הטמאות לטהורות]. (ב) חלב הנמצא בקיבת נבלה הרי זה אסור, [מהטעם שיתבאר בעזה"י להלן]. ולדברי שמואל – אין כאן אלא דין אחד: והוא, שחלב הנמצא בקיבת בהמה ששחטה גוי הרי הוא אסור כנבלה, שכן בהמה ששחטה גוי דינה כנבלה, ודין החלב כדין הבהמה. [מהטעם שיתבאר בעזה"י מיד].

ונאמרו בגמרא שני ביאורים, מדוע, לדעת משנתנו, החלב הנמצא בקיבת בהמת נבלה, אסור כנבלה, [שלדברי רב הונא זה הדין השני של הרישא, ולדברי שמואל זה הדין היחיד של הרישא].

הוספות

¹ לא קיימא לן הכי, דהלכה כשמואל, דמשני מתניתין בשינויא אחרינא, ואנו מעמידין בקבת עגלים שאנו לוקחים מן העובדי כוכבים, ולא חיישינן שמא ינק מן הטמאה. [תוס'].

² כן הוא לגרסת רש"י. אולם התוס' גרסו, שלמסקנת הגמרא, ההלכה היא, שמעמידים בקיבת כשרה שינקה מן הטרפה.

זרה, [כפי שנתבאר לעיל, שמאחר שנוח לו שהבהמה תהא נראית גדולה, כל מה שבתוכה מכוון להיות לעבודה זרה], ולכן הגבינה שהעמידו בחלב הקרוש הנמצא בה, הרי זה **אסור**. [ולדברי רבי חייא בר אבא כן פסק רבי יוחנן].

[מהטעם שנתבאר לעיל בדין "ב. הקיבה"].

ל דין ד' – טרפה שינקה מן הכשרה, קבתה [חלב קרוש הנמצא בקיבתה] **מותרת**, מפני שכנוס במעיה.

[מהטעם שנתבאר לעיל בדין "ב. הקיבה"].

דף קיז

יש איסורים שחלים על

החלב ואינם חלים על הדם

א. החלבים של הקרבנות, יש בהם דין מעילה, ואסור להנות מהם. אבל דם הקרבנות, אין בו דין מעילה, ואין איסור להנות ממנו.

ב. האוכל חלבים של קרבן שנתפגל, עובר באיסור אכילת פיגול, [עם איסור אכילת חלב], אבל האוכל דם קרבנות שנתפגלו, אינו עובר באיסור אכילת פיגול, [אלא רק באיסור אכילת דם].

ג. האוכל חלבים של קרבן שנעשה נותר, עובר באיסור אכילת נותר, [עם איסור אכילת חלב], אבל האוכל דם קרבנות שנעשו נותר, אינו עובר באיסור אכילת נותר, [אלא רק באיסור אכילת דם].

ד. טמא שאכל חלבים של קרבן [טהור], עובר באיסור אכילת קרבן בטומאה, [עם

לוקחים ביצים מן הגוים

לוקחים ביצים מן הגוים, ואין לחוש שביצה זו נמצאת בתרנגולת נבלה, [שהיא אסורה כנבלה], וכמו כן אין לחוש שביצה זו באה מתרנגולת טרפה, [שהיא אסורה כטרפה], כי אין ביצים של נבלות וטרפות אינן שכיחות.

העמדת חלב [לעשותו גבינה] בחלב

קרוש הנמצא בקיבת שחיטת גוים

לדעת חכמים – בהמה ששחטה גוי, הרי היא כנבלה, ולפיכך הנמצא בקיבתה, אינו אסור כמותה, אלא דינו כמו מי שבא מכוחו, [כפי שנתבאר לעיל], ואם הבהמה הזו ינקה בחייה מבהמה כשרה, החלב הקרוש שבה כשר, והגבינה שהעמידו בו **כשרה**. [ולדברי רב שמואל בר רב יצחק כן פסק רבי יוחנן. וכן נפסקה הלכה בגמרא].

ולדעת רבי אליעזר – בהמה ששחטה גוי, הרי היא כבהמה הנשחטת לעבודה זרה, כי סתם מחשבת גוי לשחוט לעבודה זרה, ולפיכך, הנמצא בקיבתה אסור כעבודה

הוספות

ולכאורה לגירסא זו קשיא מתניתין, דתנא, כשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה ... ואומר רבינו תם, דהני מילי חלב צלול שבתוך הקבה, דלא חשוב פירשא, אבל הקרוש שבתוך הקבה, חשוב פירשא, ואותו הקרוש, לפי דבריו, אפילו נמלח בתוך הקבה מותר. [תוס']. אולם לפירוש רש"י, כל הסוגיה מדברת בחלב הקרוש, ואף על פי כן אינו נחשב כפירשא אלא כחלב.

העלה", כלומר אחר שפירט הכתוב את אימוריו, חזר ואמר שהם כאימורי השלמים, ולא הוצרך לחזור לומר כן, אלא להקיש את אימורי שלמים, שהם קדשים קלים, לאימורי פר כהן משיח, שהם קדשי קדשים, וללמוד, שכשם שבאימורי קדשי קדשים, יש מעילה, כך גם באימורי קדשים קלים, יש מעילה.¹ [ומכל מקום לא די בכתוב הזה, כי מהכתוב הזה יש ללמוד שבאמורים כמו שיש בפר, יש מעילה, אף כשהם בקדשים קלים, אבל באמורים שאין בפר, כגון אליה, שישנה רק בכבש, לא היינו יודעים אם יש בו מעילה בקדשים קלים או לא].

ב. [דרשת רבי שאמר רבי חנינא], נאמר בשלמים, "כָּל חֶלֶב לָהּ", ללמוד, שכל הקרוי חלב בקרבנות, הרי הוא לגבוה, ויש בו מעילה, ובכלל זה האליה של הכבש, הקרויה חלב שנאמר "חֶלְבּוֹ הָאֵלִיָּהּ". [ומכל מקום לא די בכתוב הזה, כי מהכתוב הזה יש ללמוד שבאמורים הקרויים חלב, יש מעילה, אף כשהם בקדשים קלים, אבל באימורים שאינם קרויים חלב כגון שתי הכליות, לא היינו יודעים אם יש בו מעילה בקדשים קלים או לא].

אלית הכבש מותרת באכילה

אף על פי שקרויה חלב

אף על פי שהאלית הכבש קרויה בתורה חלב

איסור אכילת חלב], **אבל טמא האוכל דם קרבנות, אינו עובר באיסור אכילת קרבן בטומאה**, [אלא רק באיסור אכילת דם].

וחומר בדם מבחלב

איסור דם נוהג בין בבהמה בין בחיה ובין בעוף בין טמאים ובין טהורים. ואיסור חלב אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד שנאמר בו, "כִּי כֹל אֶכֶל חֶלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה אִשָּׁה לַח' וְנִקְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֲכָלָת מַעֲמִיָּה".

מניין שאף באמורי קדשים

קלים יש דין מעילה

קדשים קלים, [כגון שלמים], אף על פי שבחיייהם אין בהם דין מעילה, כי נחשבים כממון בעלים, לאחר שהוקרבו, יש באימוריהם דין מעילה, כי קרבים הם למזבח.

ומשני כתובים יש ללמוד דין זה :

א. [דרשת רבי ינאי], נאמר בעניין הקרבת אימורי פר כהן משיח, "וְאֵת כָּל חֶלֶב פֶּר הַחֲטָאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֵת החֶלֶב הַמְּקֻסָּה עַל הַקֹּרֵב וְאֵת כָּל הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֹּרֵב. וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֵת הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכֶּסֶלִים וְאֵת הַלִּיָּרֶת עַל הַכֶּבֶד עַל הַכְּלָיִת וְסִיָּרָהּ. **כָּאֲשֶׁר יוֹרֵם מִשׁוֹר זָבַח הַשְּׁלָמִים** וְהַקְטִירֶם הַכֹּהֵן עַל מִזְבֵּחַ

הוספות

¹ בפרק איזהו מקומן, מוקמינו לה לדבר הלמד בהיקש, דאינו חוזר ומלמד בהיקש, דיותרת ושתי הכליות ילפינו בשעיר עבודה זרה מפר העלם דבר של ציבור, ופר העלם מפר כהן משיח, ואיתר כאשר יורם בפר כהן משיח לאוקומי בפר העלם דבר, למהוי כמאן דכתיב בגופיה, דלא ליהוי שעיר עבודה זרה למד מן הלמד. ורבי ינאי דהכא סבר לה כמאן דיליף בפרק בית שמאי, יותרת ושתי הכליות בשעירי עבודה זרה מועשה לפר כו'. ועוד יש לומר, דרבי ינאי דהכא אסמכתא בעלמא הוא, [דהא] במעילה בפרק קדשי מזבח אמר רבי ינאי, אין חייבין משום מעילה אלא קדשי בדיק הבית בלבד, ולא בקדשי מזבח דאית בהו לכהנים ולבעלים, ופריך ליה ממשניות טובא, ומוקי לה מדרבנן, ופריך והא קרא קא נסיב פירוש, כל חלב, לרבות האימורים, ומשני אסמכתא בעלמא, והוא הדין קרא דהכא. והא דתנן בפרק אמרו לו, יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם, איכא לאוקומי בעולה, ואף על פי דעורה לכהנים, אין לחוש, כיון דכל הבשר למזבח. [תוס'].

בדס "כי נפש הַבָּשָׂר בְּדָם הוּא וְאֵינִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמְּזִבָּח לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנֶפֶשׁ יְכַפֵּר", למדנו שהדם נתון על המזבח לכפרה בלבד ולא שיהא נחשב של גבוה להיות בו מעילה.

ולדעת רבי יוחנן – מתוך שנאמר בדס "כי נפש הַבָּשָׂר בְּדָם הוּא וְאֵינִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמְּזִבָּח לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנֶפֶשׁ יְכַפֵּר", למדנו שדין הדם מתחילה ועד סוף שווה, הוא שהיה, והוא שיהיה. ואחר זריקתו, דין פשוט הוא שאין בו מעילה, כי כבר נעשית מצוותו, וכל שנעשית מצוותו אין בו מעילה, ואם כן, כשם שבסופו אין בו מעילה, כך גם בתחילתו, קודם שנזרק למזבח, אין בו מעילה.¹

ומתחילת הסוגיה משמע, שנחלקו האמוראים הללו, מניין לנו שאין מעילה בדס הקרבנות, אולם מסוף הסוגיה נראה, שאין כאן מחלוקת, אלא שלושה מיעוטים אלו, באו ללמד שלושה דברים.

א. דם הקרבנות אין חייבים עליו משום נותר. כלומר האוכל דם קרבנות שנעשו נותר, אינו עובר באיסור אכילת נותר, [אלא רק באיסור אכילת דם].

ב. דם הקרבנות אין בו מעילה.²

ג. דם הקרבנות אין חייבים עליו משום

שנאמר בעניין קרבן שלמים "חֲלָבוֹ הָאֱלִיָּה" מכל מקום מותרת באכילה ואינה בכלל הכתוב "כֹּל חֲלָב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכְלוּ".

לדעת רב זביד – הסיבה לכך שחלב האליה של הכבש מותר, כי נאמר בכתוב האוסר את החלב, "כֹּל חֲלָב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכְלוּ", ללמד, שלא נאסר אלא חלב שאמור בכלום, ואילו חלב האליה אינו אמור אלא בכבש, ולא בשור ועז, ולכן אינו בכלל איסור אכילת חלב.

ולדעת רב אשי – הסיבה לכך שחלב האליה של הכבש מותר, כי באמת אינו קרוי "חלב" סתם, אלא "חלב האליה", ולא אסרה תורה אלא מה שנקרא "חלב" סתם. [ודבריו נדחו, שכן, אם אלית הכבש אינה קרויה חלב, לא תהא גם בכלל הכתוב "כֹּל חֲלָב לֶה"י, ולא יהא בה מעילה, ואין הדין כן].

מניין שאין מעילה בדס הקרבנות [אף קודם זריקתו למזבח] ולא שאר איסורים הנזכרים במשנה

לדעת עולא – מתוך שנאמר בדס "כי נפש הַבָּשָׂר בְּדָם הוּא וְאֵינִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמְּזִבָּח לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנֶפֶשׁ יְכַפֵּר", למדנו שהדם נתון לנו ואינו נחשב כקדשי גבוה שיהיה בו מעילה.

ולדעת דבי רבי ישמעאל – מתוך שנאמר

הוספות

¹ ואם תאמר, אדרבה לא נמעט לפני כפרה, דאין לך דבר שלא נעשה מצותו שלא ימעלו בו. ואף על גב, דאיכא קדשים קלים, היינו משום דלא אקרו קדשי שמים. ויש לומר, דאשכחן טובא, דהא דשן אין מועלין בו עד שעת תרומה, ועלה ערופה עד לאחר ירידתה. [תוס']

² הקשה רבינו תם דבמעילה פרק ולד חטאת אמרינו, המקיז דם לבהמת קדשים, מועלין בו, אלמא יש מעילה בדס. ותיריך דהתם מחיים, דלא שייכא כפרה, אבל לאחר שחיטה, אף לפני כפרה, אין מועלין. ואם תאמר, דהתם תנן ... דם בתחלה אין מועלין בו, יצא לחל קדרון מועלין בו. ויש לומר, דמעילה דהתם מדרבנן היא ... [תוס']

וגניזה, ואין לקחתו משם, ומכאן שאסור בהנאה.

ב. בגדי כהן גדול אחר יום הכיפורים.

לדעת חכמים – ארבעה בגדי לבן שכהן גדול נכנס בהם לפני ולפנים ביום הכפורים, טעונון גניזה עולמית, ואין הדיוט עובד בהן כל השנה, ולא כהן גדול ליום כפורים אחר, שנאמר בהם, "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם", ללמד, שטעונים שם גניזה, ואסור להנות מהם, ויש בהם מעילה אף על פי שנעשית מצוותם.

אולם לדעת רבי דוסא – אין הבגדים הללו טעונים גניזה, וכשרים לכהן הדיוט בכל השנה, ורק כהן גדול אסור להשתמש בהם ליום כפורים אחר.

ג. עגלה ערופה.

עגלה ערופה, אחר עריפתה, אסורה בהנאה, ויש בה מעילה אף על פי שנעשית מצוותה, שנאמר בה, "וַיִּעְרְפוּ שָׁם אֶת הָעֵגְלָה בְּנַחֲלִי", ללמד, שטעונה שם קבורה, ולא יהנו ממנה.

ועתה נבאר, מניין שבשאר מקומות אין מעילה בדבר שנעשית מצוותו.

- לדעת האומרים, ששני כתובים הבאים כאחת אין מלמדים, כלומר, כשחזרה תורה על דין מסוים בשני מקומות, ולא הסתפקה לכותבו במקום אחד, ולסמוך על כך, שילמד המקום השני ממנו, הרי זו ראייה, שאין ללמוד משום אחד מהמקומות הללו שכן יהיה הדין בשאר מקומות, [ולכן הוצרכה

טומאה. כלומר, טמא האוכל דם קרבנות, אינו עובר באיסור אכילת קרבן בטומאה, [אלא רק באיסור אכילת דם].

ד. וכמו כן, דם הקרבנות אין חייבים עליו משום פיגול, כלומר האוכל דם קרבנות שנעשו פיגול, אינו עובר באיסור אכילת פיגול, [אלא רק באיסור אכילת דם]. **ודין זה למד בלא מיעוט רביעי,** כי פשוט הוא, שכן אין דין פיגול למד מבשר השלמים, שהוא דבר שאחרים מתירים אותו [=זריקת הדם והקטרת האימורים] ומכאן שאין פיגול נוהג אלא בדבר שאחרים מתירים אותו [לאכילת אדם או לאכילת מזבח כבשר ואימורים], אבל הדם, אין דבר המתיר אותו לזריקה למזבח, ולפיכך אין נוהג בו דין פיגול.

אין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו

לעיל נתבאר, שכל דבר שנעשית מצוותו, דין פשוט הוא, ששוב אין בו מעילה. וקודם שנבאר בעזה"י מניין יש ללמוד זאת, נקדים, שיש כמה דברים שיש בהם מעילה, אף אחר אחר שנעשית מצוותם.

א. תרומת הדשן.

בכל בוקר, מצווה על הכהנים להרים מהדשן שעל המזבח מלא המחתה, ולתתו בצד המזבח¹, ודשן זה, אף אחר שנעשית מצוותו, יש בו דין מעילה, שנאמר בו, "וַיְהִי־אֵת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצְלֵי הַמִּזְבֵּחַ", ללמד, שטעון שימה

הוספות

¹ ובלעת שם במקומה.

פרק תשיעי העור והרוטב

דף קיז

סדר הפרקים ד-ה-ו-ז-ח-ט

כתבו התוס', שמאחר ששינונו בפרק "בהמה המקשה", ששליא אינה מטמאה טומאת אוכלין, ולא טומאת נבלות, שנו לבסוף פרק "העור והרוטב", המדבר גם הוא בעניין טומאת אוכלים וטומאת נבלות.

והסיבה שהפסיק התנא בין "בהמה המקשה" לבין "העור והרוטב" בכמה פרקים, כי מאחר ששנה בפרק "בהמה המקשה", את הדין "מצא בה בן תשעה חי טעון שחיטה וחיוב באותו ואת בנו", שנה אחר כך את פרק "אותו ואת בנו". ומאחר שדיבר בו בעניין שחיטה שאינה ראויה, שנה אחר כך "כסוי הדם". ומאחר ששנה בו "יונהג בחיה ובעוף", שנה אחריו "גיד הנשה", שנהג בחיה ולא בעוף. ומאחר שדיבר בו בדין ירך שנתבשל בה גיד הנשה בבליעת איסור, שנה אחר כך "כל הבשר", המדבר בעניין בליעת איסור. ולאחר מכן חזר לעניין הראשון, של טומאת אוכלים וטומאת נבלות ושנה העור והרוטב.

דברים המצטרפים לשיעור טומאת אוכלים

ואינם מצטרפים לשיעור טומאת נבלות

האוכלים אינם מקבלים טומאה [כגון

תורה לכתוב את הדין בכל מקום בפני עצמו], ואם כן, לכל הפחות בשני כתובים נאמר שיש מעילה בדבר שנעשית מצוותו, [תרומת הדשן ועגלה ערופה], ומאחר ששני כתובים אין מלמדים, על כרחך בשאר מקומות אין מעילה בדבר שנעשית מצוותו.

- ולדעת האומרים, ששני כתובים הבאים כאחת מלמדים, ורק **שלושה כתובים הבאים כאחת אין מלמדים**. אם דעתם כדעת חכמים לעניין בגדי כהן גדול, הרי כאן שלושה כתובים, שנאמר בהם שיש מעילה בדבר שנעשית מצוותו, [תרומת הדשן ובגדי כהונה ועגלה ערופה], ואין ללמוד מהם לשאר מקומות.

- ואף אם דעתם כדעת רבי דוסא, ואם כן, יש כאן רק שני כתובים, שנאמר בהם שיש מעילה בדבר שנעשית מצוותו, [תרומת הדשן ועגלה ערופה], מכל מקום מודים הם, שאין ללמוד מהכתובים הללו, שגם בשאר מקומות הדין כן, **כי בכל אחד משני הכתובים הללו יש מיעוט**, המלמד, שרק בו יש מעילה אף אחר שנעשית מצוותו, אבל בשאר מקומות אין מעילה בדבר שנעשית מצוותו, [בתרומת הדשן נאמר "וְשָׂמוּ" דווקא אותו ולא את אחרים. ובעגלה ערופה נאמר "הָעֲרוּפָה" דווקא היא ולא דבר אחר].

סליק פרק כל הבשר

משלימה לשיעור זה, שנאמר "הַגֵּעַ בְּנִבְלָתָהּ וְקָמָא", כלומר דווקא הנוגע בנבלה עצמה נטמא, ולכן, כל הדברים המנויים לעיל, אינם מצטרפים לנבלה, להשלימה לשיעור כזית².

משרץ], אלא אם כן יש בהם שיעור כביצה¹, ויש דברים שכשהם בפני עצמם הם אינם נחשבים כאוכל לקבל טומאה אבל הם מצטרפים לאוכל שאין בו שיעור כביצה להשלימו לשיעור הזה ואלו הם:

דף קיח

דיני "יד" ו"שומר"

פרק העור והרוטב פותח בביאור דיני "יד" ו"שומר" לעניין טומאה, ומניין הם למדים. וקודם שנכתוב את דיניהם, ומניין הם למדים, נקדים לבאר מהם "יד" ו"שומר".

"יד" הוא דבר שאינו ראוי לקבל טומאה מחמת עצמו, אבל הוא מחובר לדבר הראוי לקבל טומאה, ועל ידו ניתן לטלטל את הדבר המקבל טומאה, (כידות [=ידיות] הכלים שהכלים ניטלים על ידם).

ו"שומר" הוא גם כן דבר שאינו ראוי לקבל טומאה מחמת עצמו, אבל הוא שומר על דבר הראוי לקבל טומאה, [כקליפת הפרי, שהיא עצמה אינה אוכל, והיא שומרת על האוכל שבתוכה, שהוא ראוי לקבל טומאה].

<< ואלו דיני "יד" ו"שומר" לעניין טומאת

אוכלים קלה, [טומאה זו נקראת טומאה קלה, כי אוכלים טמאים אינם מטמאים אדם וכלים, אלא אוכלים ומשקים בלבד].

א-ב-ג-ד. העור [של בהמה שחוטה], מצטרף לבשר שאדוק בו להשלימו לשיעור כביצה. וכן העצמות שיש בהן מוח, שהוא אוכל, מצטרפים למוח להשלימו לשיעור כביצה. וכן הקרניים, [במקום שחותכים ויוצא דם כמבואר בגמרא בדף קכ"א], מצטרפים לבשר שתחתיהם להשלימו לשיעור כביצה. וכן הטלפיים, מצטרפים לבשר שתחתיהם להשלימו לשיעור כביצה. והטעם של כל אלו, שהם מצטרפים, כי כל אלו נחשבים כשומרים על האוכל, ולהלן יתבאר בעזה"י, שהשומר של האוכל, מצטרף עמו לשיעור הטומאה.

ה-ו. הרוטב [=ליחה], וכן הקיפה [=תבלין], מצטרפים לתבשיל להשלימו לשיעור כביצה. שכל אלו אינם נאכלים בפני עצמם, אבל נאכלים הם בתבשיל. [ובעזה"י דין זה יתבאר יותר בדף ק"ב].

ז-ח. וכן דין האלל [=יתבאר בגמרא] והגידיים, שהם מצטרפים לאוכל להשלימו לשיעור כביצה. [דין האלל יתבאר בעזה"י בדף קכ"א].

ונבלה אינה מטמאה, אלא כשיהא בה עצמה שיעור כזית, ושום דבר שאינו נבלה אינו

הוספות

¹ י"מ שאוכלים מקבלים טומאה בכל שהוא, אבל לטמא אחרים אינם מטמאים אלא אם כן יש בהם שיעור כביצה. [תוסי' שבת צ"א].
² דתניא, "בנבלתה", ולא בעצמות ולא בגידיים ולא בעור. ואף על גב, דשומר הוא, אין שומר מצטרף לטומאה חמורה, כדמפרש בגמרא, וכן קיפה ורוטב לאו מנבלה נינהו, ואלל וגידיים לאו בשר הן, אבל אוכלין בעלמא הוו בהדי בשר. [רש"י].

משלימו לשיעור, הדבר מועיל לו, והרי זה כאוכל שיש בו שיעור לטומאה, והוא מטמא.

< **זה שאינו לא יד ולא שומר**, [כגון שער, שחתיכת בשר בראשו. או עצם דק וקטן שמחובר בו אוכל, ואינו ראוי להיות יד מחמת קטנו] – **אינו טמא, ואינו מטמא, ואינו מצטרף לשיעור.**

<< **ולענין טומאת נבלות החמורה, דין "יד" ודין "שומר", שוים הם, ואלו הם.** [טומאה זו נקראת טומאה חמורה, כי נבלה מטמאה אף אדם וכלים].

הרי אלו מטמאים – כלומר מוציאים טומאה מהנבלה, שאם נגעו בטהור, הרי זה כמי שנגעה הנבלה עצמה בטהור ולכן הוא נטמא. [ו"הרי אלו טמאים", כלומר שהנבלה מקבלת טומאה דרכם, אין לומר בנבלה, כי הנבלה היא עצמה הטומאה, ואינה מקבלת טומאתה מבחוץ, ואין לדון בה אלא איך היא מטמאה אחרים].

אבל אינם מצטרפים לשיעור – כלומר כשבשר הנבלה עצמו אין בו שיעור [כזית] לטומאה, [שהוא השיעור של נבלה לטומאה], וה"יד" או ה"שומר" משלימו לשיעור, אין הדבר מועיל לו, והרי זה כנבלה, שאין בה שיעור לטומאה, ואינה מטמאה.

מניין למדים דיני "שומר"

א-ב. טמא ומטמא – בקל וחומר.

< **ה"יד"** [שאינו שומר, כגון עצם שאין בתוכו מוח, אבל יש בראשו האחד בשר, והוא מטלטל על ידי העצם]:

הרי זה טמא – כלומר היד מכניסה טומאה לאוכל שאם נגע שרץ ביד של אוכל טהור, הרי זה כמי שנגע השרץ באוכל עצמו, ונטמא האוכל מהשרץ.

והרי זה מטמא – כלומר היד מוציאה טומאה מהאוכל שאם נגע היד של אוכל טמא במשקה הרי זה כמי שנגע האוכל הטמא עצמו במשקה ונטמא המשקה.

אבל אינו מצטרף לשיעור – כלומר כשהאוכל עצמו אין בו שיעור [כביצה] לטומאה [שהוא השיעור של אוכלים לטומאה] והיד משלימו לשיעור אין הדבר מועיל לו והרי זה כאוכל שאין בו שיעור לטומאה ואינו מטמא.

< **וה"שומר"** [אף שאינו יד, כגון עור שעל גבי בשר]:

הרי זה טמא – כלומר השומר מכניס טומאה לאוכל, שאם נגע שרץ בשומר של אוכל טהור, הרי זה כמי שנגע השרץ באוכל עצמו, ונטמא האוכל מהשרץ.

והרי זה מטמא – כלומר השומר מוציא טומאה מהאוכל, שאם נגע השומר של אוכל טמא במשקה, הרי זה כמי שנגע האוכל הטמא עצמו במשקה, ונטמא המשקה.

והרי זה מצטרף לשיעור – כלומר כשהאוכל עצמו אין בו שיעור [כביצה] לטומאה [שהוא השיעור של אוכלים לטומאה] והשומר

מניין למדים דיני "יד"

אופן א. [שנדחה].

מתחילה רצו לומר, שדין זה, שלעניין **טומאת אוכלים**, ה"יד" **טמא ומטמא**, למד משני הכתובים הבאים:

(א) "וכי יתן מים על זרע ונפל מנגלתם עליו **טמא הוא לקם**", ומתוך שנאמר "לקם", משמע שכל הראוי לכם להשתמש בו, נטמא, והרי זה מלמד, שגם ה"יד" של האוכל נטמא, ומכאן שהיד מכניסה **טומאה לאוכל**.

(ב) "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לקם לאכלה הנגע מנגלתה טמא עד הערב", ומתוך שנאמר "לקם", משמע שכל הראוי לכם להשתמש בו מהנבלה, מטמא, והרי זה מלמד, שגם ה"יד" של הנבלה מטמא, ומכאן שהיד מוציאה **טומאה לטהור**.

ומתחילה היו סבורים, שאין סברא לחלק בין יד של **טומאת אוכלים**, ליד של **טומאת נבלה**, ומאחר שנתבאר שבנבלה היד מוציאה **טומאה לטהור**, הוא הדין ביד של **טומאת אוכלים**, ואם כן משני הכתובים הללו יש ללמוד, ש"יד" **טמא ומטמא בטומאת אוכלים**.

[ושוב יש ללמוד בקל וחומר, שגם ה"שומר" טמא ומטמא. וממילא הכתוב בעניין "שומר", בא ללמד, שהשומר אף מצטרף לשיעור].

< והקשו על כך, כי **טומאת נבלות** חמורה מטומאת **אוכלים**, ואם כן, אין ללמוד ש"יד" ל**טומאת אוכלים** מוציאה **טומאה**,

מכך שנתבאר בכתוב ש"יד" של **טומאת נבלות** מוציאה **טומאה**, ואם כן, שמא לעניין **טומאת אוכלים** ה"יד" מכניסה **טומאה** ואינה מוציאה, [והכתוב האמור ב"שומר" לא בא לרבות אלא שה"שומר" עדיף מהיד בכך שהוא גם מוציאה **טומאה**, ואם כן, לא למדנו שה"יד" מוציאה **טומאה**, ולא למדנו שה"שומר" מצטרף לשיעור **טומאה**].

אופן ב.

שוב אמרו שדין זה שלעניין **טומאת אוכלים** ה"יד" **טמא ומטמא** למד מהכתוב האמור **בו בלבד** "וכי יתן מים על זרע ונפל מנגלתם עליו **טמא הוא לקם**", שכן מתוך שנאמר "לקם", משמע שכל הראוי לכם להשתמש בו, נטמא, והרי זה מלמד, שגם ה"יד" של האוכל נטמא, ומכאן שהיד מכניסה **טומאה לאוכל**.

ומאחר שלמדנו שה"יד" מכניסה **טומאה לאוכל** טהור, כל שכן שהיא מוציאה **טומאה מהאוכל** שכבר נטמא, [לטמא משקים אחרים].

[ושוב יש ללמוד בקל וחומר, שגם ה"שומר" טמא ומטמא. וממילא הכתוב בעניין "שומר", בא ללמד, שהשומר אף מצטרף לשיעור].

< אלא שמתחילה הקשו על כך, שכן מאחר שאין אלא כתוב אחד, המלמד על דין "יד" ל**טומאת אוכלים**, מסתבר שהוא בא ללמד על כך שה"יד" מוציאה **טומאה מאוכל** שכבר נטמא, [שזה הדבר הקל יותר], אבל אינו מלמד שה"יד" גם מכניס **טומאה לאוכל**

וכתוב שני הוא כתוב שנכתב לכאורה שלא לצורך, כפי שיתבאר בעזה"י, והוא בא ללמד שה"יד" גם מכניסה טומאה.

שכן שלושה כתובים נאמרו בעניין ידות: (א) האחד לעניין טומאת אוכלים "וכי יתן מים על זרע ונפל מנגלתם עליו טמא הוא לָכֶם". (ב) השני לעניין טומאת כלי חרס "וכל אֶשֶׁר יפל מנגלתם עליו יטמא תנור וכירים יתץ טמאים הם וטמאים יהיו לָכֶם". (ג) והשלישי לעניין טומאת נבלות "וכי ימות מן הבהמה אֶשֶׁר היא לָכֶם לְאֹכְלָהּ הִנֵּנּוּ בְּנִבְלָתָהּ יטמא עד הערב".

ואמנם אם היה ריבוי לדין יד רק באחד משלושת הכתובים הללו, לא היינו יודעים שיש דין יד גם בשני המקומות האחרים. [כי אם היה כתוב דיו יד רק לעניין זרעים היה מקום לומר שרק לזרעים ריבתה תורה דין יד כי הם חמורים יותר מכלי חרס ומנבלה שכן הזרעים טומאתם מרובה יותר שמקבלים טומאה אף מולד הטומאה ושומר שלהם מצטרף עימהם. וכמו כן אם היה כתוב דין יד רק לעניין כלי חרס היה מקום לומר שרק לכלי חרס ריבתה תורה דין יד כי הם חמורים יותר מזרעים ומנבלה שהם מטמאים את הנכנס לתוכם וכן נטמאים מהנכנס לתוכם אף בלא נגיעה. וכמו כן אם היה כתוב דין יד רק לעניין נבילה, היה מקום לומר, שרק לנבילה ריבתה תורה דין יד, כי היא חמורה יותר מזרעים ומכלי חרס, שכן הנבלה מטמאה אדם ומטמאה במשא וטומאתה מחמת עצמה].

וכמו כן, אם היו כתובים רק שני הכתובים

טהור. [והכתוב האמור ב"שומר", לא בא לרבות אלא שה"שומר" עדיף מהיד בכך שהוא גם מכניס טומאה לאוכל טהור, ואם כן לא למדנו שה"יד" מכניס טומאה, ולא למדנו שה"שומר" מצטרף לשיעור טומאה].

- אולם למסקנת הסוגיה, אין זו קושיה, כי מאחר שהכתוב מדבר על הכנסת טומאה לאוכל הטהור, על כרחך לעניין זה נתרבו הידות, כלומר להכניס טומאה לאוכל הטהור, וממילא יש ללמוד בקל וחומר, שהם גם מוציאות ממנו טומאה. [ושוב יש ללמוד בקל וחומר, שגם ה"שומר" טמא ומטמא. וממילא הכתוב בעניין "שומר", בא ללמד, שהשומר אף מצטרף לשיעור]. [וה"שומר" האמור בנבלה, ללמד שמוציא ממנה טומאה, אף היינו יכולים ללמוד גם לולא הכתוב, כי ניתן ללמוד זאת בקל וחומר מ"יד", שמוציא טומאה מנבלה, מכל מקום נתפרש הדין הזה בתורה, כי פעמים התורה כותבת בפירוש, גם דין שניתן ללמוד בקל וחומר [=מלתא דאתיא ברל וחומר טרח וכתב לה קרא]].

אופן ג. [שנדחה].

שוב רצו לומר, שדין זה, שלעניין טומאת אוכלים, ה"יד" טמא ומטמא, למד משני כתובים.

כתוב אחד הוא האמור בגופו "וכי יתן מים על זרע ונפל מנגלתם עליו טמא הוא לָכֶם", והוא באמת בא ללמד על כך שהיד מוציאה טומאה, [כפי שנתבאר לעיל בקושיה על אופן ב'].

היה למד בבניין אב, היינו אומרים, דיו לבא מן הדין להיות כנידון, כלומר מאחר שדין יד בנבלה למד מהאמור בעניין זרעים וכלי חרס, כשם שהיד האמור בהם, אינו מטמא אדם וכלים, כך יד הנבלה לא יטמא אדם וכלים, ולכך הוצרכה תורה לפרש דין יד בנבלה עצמה, ללמד שהיד נידון כנבלה, ומטמא אף אדם וכלים, ומאחר שאין כאן כתוב יתר אין לנו מניין ללמוד שהיד של טומאת אוכלים מכניס טומאה. [והכתוב האמור ב"שומר", לא בא לרבות אלא שה"שומר" עדיף מהיד בכך שהוא גם מכניס טומאה לאוכל טהור, ואם כן לא למדנו שה"יד" מכניס טומאה, ולא למדנו שה"שומר" מצטרף לשיעור טומאה].

אופן ד.

שוב אמרו, שדין זה, שלעניין טומאת אוכלים, ה"יד" טמא ומטמא, למד משני כתובים.

כתוב אחד הוא האמור בגופו "וכי יתן מים על זרע ונפל מנגלתם עליו **טמא הוא לכם**", והוא באמת בא ללמד על כך שהיד מוציאה טומאה, [כפי שנתבאר לעיל בקושיה על אופן ב'].

והוא שני הוא כתוב שנכתב לכאורה שלא לצורך, והוא הכתוב המלמד ש"שומר" של נבלה מטמא כנבלה. שנאמר בנבלה, "וכי ימית מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה הנגע בנגלתה **טמא** עד הערב", לרבות את הנוגע בשומר שהוא טמא, ולא היה צריך הכתוב ללמד שהשומר של הנבלה מטמא שכן כבר מבואר בכתוב שאפילו היד של הנבלה מטמא

לזרעים ולנבלה או רק שני הכתובים לכלי חרס ונבלה, לא היה אפשר ללמוד דין ידות גם בכתוב השלישי. [שכן אם היה כתוב רק לעניין זרעים ונבלה היה מקום לומר שדווקא בהם ריבתה תורה דין ידות שהם מאכלים אבל לכלי חרס לא ריבתה תורה דין ידות. וכמו כן אם היה כתוב דין יד רק לעניין כלי חרס ונבלה היה מקום לומר שרק בהם ריבתה תורה דין ידות כי מקבלים טומאה אף בלא מגע בטומאה אחרת [שכלי חרס מקבל טומאה מאוירו ונבלה מקבלת טומאה מחמת עצמה] מה שאין כן זרעים שאינם נטמאים אלא על ידי נגיעה בטומאה].

אבל די היה לכתוב דין ידות רק בשני הכתובים, לעניין זרעים, ולעניין כלי חרס, ומהם היינו למדים דין ידות גם בנבלה.

ואם כן, כשפירשה תורה דין ידות בנבלה, הרי זה ככתוב יתר, הבא ללמד דין נוסף ביד לעניין אוכלים, [=אם אינו עניין לנבלה, הלמדה כבר בבניין אב, תנהו עניין לטומאת אוכלים] והוא, שהיד גם מכניסה טומאה, ולא רק מוציאה [=אם אינו עניין להוציאה המבואר מהכתוב הראשון, תנהו עניין להכניס]. [ושבו יש ללמוד בקל וחומר, שגם ה"שומר" טמא ומטמא. וממילא הכתוב בעניין "שומר", בא ללמד, שהשומר אף מצטרף לשיעור].

< אולם הקשו על כך, כי באמת הכתוב המלמד דין יד בנבלה, אינו מיותר, ואף שניתן ללמוד דין יד בנבלה, מבניין אב מזרעים וכלי חרס, מכל מקום אם הדבר

שהיד מוציאה טומאה מאוכלים, ומה"שומר" האמור בטומאת נבלה, אנו למדים שהיד אף מכניסה טומאה לאוכלים. [ושוב יש ללמוד בקל וחומר, שגם ה"שומר" טמא ומטמא. וממילא הכתוב בעניין "שומר", בא ללמד, שהשומר אף מצטרף לשיעור].

הקשה רבי אליהו, מנלן ידות בכלים דעלמא, דמ"ידי" דזרעים ותנור ונבלה לא אתו, דמה להנך שאין להם טהרה במקוה. ונראה, משום דדרשינן בתורת כהנים, והנוגע בהן, לרבות את הידות, וההוא אפשר דלשאר כלים איצטרך. ואי לא כתיב אלא ההוא קרא לחודיה, הוה מוקמינן ליה בדמסתבר טפי. [תוס'].

"יד" להכשר

כבר נתבאר בכמה מקומות, שאין אוכלים מקבלים טומאה [כשנגעו בטומאה], אלא אם כן הוכשרו תחילה לקבל טומאה, על ידי שנגעו באחד המשקים. ונחלקו חכמים בדין אוכל שנגעו משקים ב"יד" שלו, ולא באוכל עצמו.

< לדברי רבי חייא בר אשי אמר רב – אין "יד" להכשר, ואם נגעו משקים ב"יד" של האוכל, לא הוכשר האוכל לקבל טומאה. ויש ללמוד דין זה הן מסברא והן מהכתובים. מהכתובים יש ללמוד זאת, שכן דין "יד" האמור בעניין טומאת אוכלים, למד מהכתוב, "וכי יתן מים על זרע ונפל מנגלתם עליו טמא הוא לקדם", ולדעת רב, מקרא נדרש רק על מה שסמוך לו לפניו, ולא על מה שכתוב לפני כן, ואם כן, הכתוב "לקדם", המלמד שגם היד בכלל הכתוב [כפי שנתבאר

לשנאמר "וכי ימות מן הבקמה אשר היא לקדם לקבלה הנגע בנגלתה? טמא עד הערב", ואם כן, כל שכן שגם השומר של הנבלה מטמא, ומאחר שאין הכתוב הזה נצרך לעניין טומאת שומר של נבלה, ולא לעניין יד של נבלה, תנהו לעניין יד של טומאת אוכלים, ללמד שהיד של טומאת אוכלים, לא רק מוציאה טומאה מהאוכל, [כמבואר מהכתוב הראשון], אלא גם מכניסה לו טומאה. [ושוב יש ללמוד בקל וחומר, שגם ה"שומר" טמא ומטמא. וממילא הכתוב בעניין "שומר", בא ללמד, שהשומר אף מצטרף לשיעור].

< ומתחילה הקשו על כך, מניין שהכתוב היתר בא ללמד על כך שיד של טומאת אוכלים מכניס טומאה, [ושוב ללמוד בקל וחומר שגם השומר דינו כן], אולי לא בא הכתוב הזה, אלא ללמד, שהשומר של טומאת אוכלים מכניס טומאה. [והשומר הכתוב בעניין טומאת אוכלים, בא ללמד על כך שהשומר גם מצטרף לשיעור. אבל אין כתוב המלמד שהיד של טומאת אוכלים מכניס טומאה].

- ותירץ רב חביבא, שהסברא נותנת, שהכתוב היתר האמור בעניין "שומר" של נבלה, בא לרבות דין ב"יד" של טומאת אוכלים, ולא ב"שומר" של טומאת אוכלים, והסיבה לכך, כי ה"שומר" האמור בנבלה, דומה ל"יד" של טומאת אוכלים, שאינה מצטרפת לשיעור הטומאה, ואינו דומה ל"שומר" של טומאת אוכלים, שהוא מצטרף לשיעור הטומאה. ואם כן, מה"יד" האמורה בטומאת אוכלים, אנו למדים

הוא הדין לעניין הכשר שכן ההכשר נחשב כתחילת הטומאה והרי זה בכלל דיני טומאה.

בברייתא, שממנה יש ראייה לדברי רבי יוחנן, מבואר גם, שאין הזרעים מקבלים טומאה אלא כשיתלשו, [שאם לא כן, טימאת את הכל, שאין לך מחוברים שאין שרצים מצויים אצלם], וכשם שאין הזרעים מקבלים טומאה אלא כשיתלשו, כך אינם מקבלים הכשר על ידי משקים, אלא כשיתלשו¹.

שיעור האוכל שיש ל"יד"

ול"שומר" שלו דין "יד" ו"שומר"

לדעת רב – אוכל פחות מכזית, אין לו יד, ולכן, כשהיה אותו אוכל עם אוכלים אחרים שיש בהם שיעור כביצה², ונגעה טומאה ביד, לא נכנסה טומאה לאוכל, [וכן אם היו האוכלים טמאים, ונגעה טהרה ביד, לא נטמאת], כי מאחר שהיד הזו מחוברת רק לאוכל שהוא פחות מכזית, אינה נחשבת כיד, ואינה טמאה ולא מטמאה. ושומר של

לעיל], אינו נדרש אלא על דין טומאה הנזכר בכתוב "טמא הוא", ולא על דין הכשר הנזכר בכתוב לפני כן, "וכי יתן מים על זרע". ואף מסברא אין ללמוד שיש דין יד להכשר, כי לא אמרה תורה כן אלא לעניין טומאה, וההכשר אינו תחילת הטומאה.

< **ולדברי רבי יוחנן** [שתניא כוותיה] – **יש "יד" להכשר,** ואם נגעו משקים ב"יד" של האוכל, הוכשר האוכל לקבל טומאה, כאילו נגעו המשקים באוכל עצמו. ויש ללמוד דין זה הן מסברא והן מהכתובים. מהכתובים יש ללמוד זאת, שכן דין "יד" האמור בעניין טומאת אוכלים, למד מהכתוב "וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לקם" ולדעת רבי יוחנן מקרא נדרש בין על מה שסמוך לו לפניו ובין על מה שכתוב לפני כן ואם כן הכתוב "לקם" המלמד שגם היד בכלל הכתוב [כפי שנתבאר לעיל] נדרש הן על דין טומאה הנזכר בכתוב "טמא הוא" והן על דין הכשר הנזכר בכתוב לפני כן "וכי יתן מים על זרע". ואף מסברא יש ללמוד כן כי מאחר שלמדנו שלעניין טומאה יש דין "יד"

הוספות

¹ ואם תאמר, אדרבה, יותר ראוי לתלות טומאה בהכשר, דמה שאין מטמא זה תלוי בהכשר, דמעיקרא לא הוכשרו. [וכי תימה, דאפשר באילן מלא פירות שנתלש והוכשר וחזר ונטעו, אי אפשר לומר כן, דהא כשחזר ונטעו בטל ליה הכשר כשהשריש, שאפילו טומאה בטלה ...] ויש לומר, דפשיטא ליה שאין מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו, כדפירש בקונטרס, שאם אומר מחוברין טמאין, טימאת [את] הכל, וקאמר, דהכי נמי אין מקבלין הכשר אלא לכשיתלשו, אפילו לקבל טומאה אחר התלישה. ואם תאמר, מההוא טעמא דפשוט לו טומאה תפשוט לו בהכשר, שאם אתה אומר כן, הכשרת הכל במחובר. ויש לומר, דאין זה תימה כל כך אם נאמר דהוכשר הכל במחובר על ידי גשמים שנופלין על הזרעים. [תוס'].

² פירש בקונטרס, כגון פול או חצי זית בשר, ולו יד, והרי הוא עם כביצה אוכלין. ואין נראה, דאפילו היה נוגע (הטומאה) בחצי זית עצמו [ולא רק ב"יד"], לא היה טמא, [שנגיעה של כמה אוכלים שהם יחד כביצה אינה חשיבה אותם כאוכל אחד שהוא כביצה] ... ונראה לפרש, שזה חצי זית מחובר עם כביצה אוכלין, אבל אינו מחובר כל כך, ואם היה מגביה אותו, היה ניתק אותו כביצה אוכלין מאותו פחות מכזית, דלא הוי יד לשאר אוכל, אלא לפחות מכזית. ולפירוש הקונטרס, שמפרש בעלמא דאוכל כל שהוא מקבל טומאה, אין צריך לומר שהוא מחובר עם שאר אוכלין, אלא בעי אם מکنיס טומאה לאותו חצי זית, אבל להוציא אפילו היה זית שלם ונגע בו לא היה טמא, דצריך כביצה. ואפילו אם אין מקבל טומאה בכל שהוא מדאורייתא, איכא למימר דמבעיא ליה אי מקבל טומאה מדרבנן, דמדרבנן מקבל טומאה בכל שהוא. [תוס'].

מהאוכל, ולהצטרף עמו לשיעור טומאה.

שני עצמות שבכל אחד שיעור חצי זית של בשר המת בצדס האחד ונכנסו ראשיהם השניים הריקנים לבית

עצם מן המת מטמא במגע ובמשא בלבד, וכזית בשר מן המת, מטמא אף באוהל, כלומר כל המאהיל עליו טמא, ואם נכנס לבית כל הבית טמא.

ונחלקו חכמים, מה הדין, כשיש שני עצמות, שבכל אחד יש שיעור חצי זית בצדס האחד, והכניסו לתוך בית רק את צידס הריקון, האם צידס הריקון נחשב כבשר המת, [מחמת הבשר שבצד השני], ואם כן, יש כאן כזית מן המת בתוך הבית, והוא נטמא באהל, או שאין להחשיב את צידס הריקון כבשר המת, ואין כאן כזית בשר המת בבית, ואינו נטמא באהל.

< דעת רב.

כשהעצמות נחשבות רק כיד של בשר המת², ולא כשומר שלו, כגון שאין בעצמות מוח, אלא יש בשר סביב ראשם החיצון, מאחר שלדעת רב אין יד לפחות מכזית, אין העצמות נחשבות כיד של בשר המת, לטמא, כמו הבשר עצמו, ואין הבית טמא.

אוכל שהוא פחות משיעור זית ויותר משיעור פול, נידון כשומר, להכניס טומאה לאוכל, ולהוציא טומאה מהאוכל, ולהצטרף עמו לשיעור טומאה, אבל כשהיה האוכל פחות משיעור פול¹, אין השומר שלו נידון כשומר, ואינו, לא טמא, ולא מטמא, ולא מצטרף עמו לשיעור. [ומבואר בגמרא בדף קי"ט, שכן הדין בשומר של אוכל שהוא פחות מפול, ואינו דבר שלם, אבל באוכל שהוא בריה שלמה, מודה רב, שאף על פי שהוא פחות משיעור פול, יש לו שומר, שכן דין שומר למד מהכתוב "על כל זרע זרוע", שלמדו ממנו, שקליפת החיטה והשעורה והעדשה נחשבת כשומר, אף על פי ששיעור החיטה והשעורה והעדשה הוא פחות משיעור פול, והטעם לכך, כי הם בריה שלמה, ולבריה שלמה יש שומר, אף כשאין בה שיעור פול].

לדעת רבי יוחנן – אוכל פחות משיעור זית, ויותר משיעור פול, יש לו יד, ולכן, כשהיה אותו אוכל עם אוכלים אחרים שיש בהם שיעור כביצה, ונגעה טומאה ביד, נכנסה טומאה לאוכל, [וכן אם היו האוכלים טמאים, ונגעה טהרה ביד, נטמאה], אבל כשהיה האוכל פחות משיעור פול, אין לו יד, לא להיטמא, ולא לטמא. ושומר של אוכל, אפילו הוא פחות משיעור פול, נידון כשומר, להכניס טומאה לאוכל, ולהוציא טומאה

הוספות

¹ פול פחות הרבה מכזית. [רש"י]. ואף פחות הוא מחצי זית.

² ויד למת נפקא לן במה הצד מנבלה ותנור, דמה נבלה שאין מטמא באהל כו' [יש לה יד מת שמטמא באוהל לא כל שכן], ואי פרכת מה לנבלה שכן אוכל תאמר במת שאין אוכל ... תנור יוכיח [שאינו אוכל], [ואי פרכת], מה לתנור שכן מטמא מאוירו, נבלה תוכיח, הצד השווה שבהם, שמטמא, וידיהם כיוצא בהם [והוא הדין למת שמטמא שתהא ידו כיוצא בו]. ואם תאמר, לענין אהל נימא דיו. ויש לומר, דמעיקרא ודאי לא אשכחן בטומאה חמורה ידות, הוה פרכינן על נבילה דיו, אבל השתא דאשכחן יד בטומאה חמורה, דהוי כגוף, לענין מת נמי משוינן יד כגוף. [תוס'].

כמו הבשר.

ומה שמצינו, שנחלקו תנא קמא ויהודה בן נקוסא, בשני עצמות, שבכל אחד חצי זית בשר המת, ונכנסו שני ראשיהם הריקן לבית, שתנא קמא מטמא את הבית, ויהודה בן נקוסא משום רבי יעקב מטהר, [ומשמע שדווקא באופן הזה שיש בכל עצם כחצי זית נחלקו אבל אם היו חמש עצמות שבכל אחד פחות משיעור פול לדברי הכל הבית טהור]. **ודאי נחלקו בעצמות שהם יד לבשר,** ודעת רבי יוחנן כדעת תנא קמא².

דף קיט

עצם הקולית

רבי יהודה ואחרים, נחלקו בברייתא, בדין עצם הקולית, [הוא עצם עליון של ירך], מתי נידונית כולה כבשר המת. **לדעת רבי יהודה, רק כשיש עליה בשר בשיעור כזית. ולדעת אחרים, אף כשיש עליה בשר כשיעור פול.**

וכבר נתבאר, שלדעת רב, אין יד לפחות מכזית, אבל יש שומר לפחות מכזית, ואם כן, אם קולית זו שנחלקו בה רבי יהודה ואחרים היא קולית שהיא יד לבשר המת

וכשהעצמות נחשבות כשומר של הבשר, כגון שיש בצידי החיצון מוח בתוך העצם, מאחר שלדעת רב יש שומר לפחות מכזית [ובלבד שיהא כפול], העצמות נחשבות כשומר של בשר המת, ומטמאות כבשר המת, **והבית טמא**¹.

ומה שמצינו, שנחלקו תנא קמא ויהודה בן נקוסא משום רבי יעקב בשני עצמות שבכל אחד חצי זית בשר המת, ונכנסו שני ראשיהם הריקן לבית, שתנא קמא מטמא את הבית, ויהודה בן נקוסא משום רבי יעקב מטהר. **יתכן שנחלקו בעצמות שהם יד לבשר,** ואז דעת רב כדעת יהודה בן נקוסא משום רבי יעקב, **ויתכן נחלקו בעצמות שהם שומרים לבשר,** ואז דעת רב כדעת תנא קמא.

< **ודעת רבי יוחנן.**

בין כשהעצמות נחשבות רק כיד של בשר המת, ולא כשומר שלו, כגון שאין בעצמות מוח, אלא יש בשר סביב ראשם החיצון, **ובין כשהעצמות נחשבות כשומר של הבשר,** כגון שיש בצידי החיצון מוח בתוך העצם, **הבית טמא,** כי לדעת רבי יוחנן, יש יד לפחות מכזית [ויותר משיעור פול], ויש שומר לפחות מכזית, ואם כן, העצמות נחשבות כיד או כשומר של הבשר, ומטמאות באוהל

הוספות

¹ ואם תאמר, עצם הזה הנכנס לבית אינו שומר למוח, שהרי אין המוח כנגדו אלא בראשו האחר, ואנן תנן, הנוגע כנגד הבשר מאחוריו, דלא הוי שומר אלא מה שכנגד האוכל, על כרחך שומר הוא, שכל זמן שהקולית סתומה, אוכל שבתוכה נשמר, נפתחה, אין מה שבתוכה נשמר. [רש"י].

² כן נראה לכאורה ביאור הגמרא. אולם התוס' כתבו: הוי מצי למימר, כולה בשומר, וכתנא קמא, ולתנא קמא, אפילו בשלשה עצמות, שיש בכל אחד פחות מכפול, מצטרפין לכזית, ושני עצמות דנקט, להודיעך כחו דיהודה בן נקוסא. אלא משום דאמר השי"ס לרב, אי ביד קשיא רישא, קאמר דרבי יוחנן מוקי לה ביד, ולא קשיא רישא, הוא הדין בשומר. ומשום דלרבי יוחנן, אתי שפיר בין ביד בין בשומר כתנא קמא, דייק מעיקרא אליבא דרב.

אבל התרמילים של הקטנית, נידונים כשומר, כי מאחר שהקטניות דקות, וקשה לבררם מהפסולת בלא התרמילים, צריכים הם לתרמילים שישמרו אותם מהפסולת, ונחשבים הם כשומר של הקטנית, ולכן הם מכניסים לה טומאה, ומוציאים ממנה טומאה, ומצטרפים עמה לשיעור.

< אולם **לדעת רב**, אי אפשר לבאר כן את דברי רבי אלעזר בן עזריה, כי לדעת רב, אין שומר לפחות מכזית, ואם כן, אפילו היו צריכים את התרמילים לשמור את הקטנית, לא היו התרמילים נידונים כשומר, שכן אין בכל גרגיר קטנית כזית. [ומטעם אחר, יתכן שאף לדעת רבי יוחנן לא נוכל לבאר כן את דברי רבי אלעזר בן עזריה], ודברי רבי אלעזר בן עזריה יתבארו כך:

הקלח של הפול, שיש בו כמה תרמילים, שהפולים גדלים בהם, **אינו נידון כ"יד"**, כי מאחר שהפולים גסים הם, אינם צריכים לקלח לטלטלם בו, ולכן אינו נידון כ"יד", להכניס טומאה לפול, או להוציא ממנו טומאה.

אבל הקלח של הקטנית, שיש בו כמה תרמילים של קטנית, שיש בהם יחד שיעור כזית, הרי זה **נידון כ"יד"**, כי מאחר שהקטניות דקות, נוח לטלטלם על ידי הקלח, ולכן הוא נידון כ"יד" שלהם,

[שהבשר סביבה] נמצא **שדעת רב כדעת רבי יהודה**. ואם קולית זו, שנחלקו בה רבי יהודה ואחרים, היא קולית **שהיא שומר לבשר המת**, [שיש בה מוח], נמצא **שדעת רב כדעת אחרים**.

וכן **נתבאר, שלדעת רבי יוחנן, יש יד לפחות מכזית** [ויותר משיעור פול], **ויש שומר לפחות משיעור פול, ואם כן, קולית זו**, שנחלקו בה רבי יהודה ואחרים, היא קולית **שהיא שומר לבשר המת**¹, שכן בכל קולית יש מוח, **ודעת רבי יוחנן כדעת אחרים**, המטמאים, אף על פי שאין במוח שיעור כזית, [ובאמת מטמאים אף כשאין במוח שיעור פול, ומה שאמרו שיעור פול, כלומר אין צריך כזית, אבל באמת אף בפחות מפול היא מטמאה].

שרביט של פול ושל קטנית

< **לכאורה לדעת רבי יוחנן** כך יתבארו דברי רבי אלעזר בן עזריה [במשנה במסכת עוקצין פרק א' משנה ה']:

התרמילים של הפול שהפולים גדלים בהם, **אינם נידונים כשומר**, כי מאחר שהפולים גסים הם, אינם צריכים לתרמילים כדי להקל על ברירתם, ולכן התרמילים אינם נידונים כשומר, להכניס טומאה לפול, או להוציא ממנו טומאה, או להצטרף עמו לשיעור כביצה.

הוספות

¹ וכל שכן דאי הוה מוקי לה רבי יוחנן ביד, הוה ניחא ליה טפי, הואיל והוא דאמר כאחרים, אלא משום דקטני קולית, ולא נקט עצם אחר, אי הוה מוקי לה ביד ודוקא כפול קאמרי אחרים, הוה מקשינן ליה והא קולית קטני, וסתם קולית שומר היא, ואפילו הכי קאמרי אחרים כפול, ורבי יוחנן הכי גמיר לה, דאחרים לאו דוקא כפול אמרו, כדאמר לקמן, רבי יוחנן אמר אין זה שיעור, הילכך מוקי לה בשומר. [רש"י]. והא דמוקי לה ביד לרב, כי היכי דליקום כרבי יהודה, דהלכתא כוותיה לגבי רבי מאיר, דאחרים היינו רבי מאיר. [תוס'].

כשומר של אוכל, ואינה מכניסה לו טומאה, ולא מוציאה ממנו טומאה, ואינה מצטרפת עמו לשיעור.

להכניס להם טומאה, ולהוציא מהם טומאה. והתוסי' ביארו עניין זה באופן אחר.

צירוף שני שומרים

רב אושעיא נסתפק, מה הדין, כשיש שני אוכלים, שכל אחד שיעורו פחות מחצי ביצה, ועם השומר שלו הוא כחצי ביצה¹, [ואם כן שני האוכלים עם שני השומרים הם כביצה], האם מצטרפים שני האוכלים הללו עם שני השומרים שלהם, לשיעור כביצה. או מאחר שכל אחד מהשומרים שומר רק חצי מהאוכלים, אינו מצטרף עם האוכל שאינו שומר אותו, ואם כן, אין כאן צירוף של אוכלים ושומרים לשיעור כביצה.

< ומתחילה רצו להביא ראיה לכך, ששני האוכלים ושומריהם מצטרפים לשיעור כביצה, מדינו של רבי אלעזר בן עזריה במסכת עוקצין [הנוזר לעיל], שלכאורה אמר, שהתרמילים של הקטנית, נידונים כשומר, [מהטעם המבואר לעיל] ולכאורה הכוונה לכך ששנים ושלושה תרמילים מצטרפים לשיעור כביצה עם האוכלים שבהן, שכן ודאי אין בשרביט אחד אוכל בשיעור כביצה, ומכאן, ששני שומרים מצטרפים עם שני אוכלים לשיעור כביצה, אף על פי שכל שומר מגן רק על חלק

שומר על גבי שומר

כל הדינים האמורים בעניין שומר, מדברים בשומר הצמוד לאוכל, אבל שומר שעל גבי שומר, אינו נידון כשומר כלל, ואין בו טומאה כאוכל.

וכן שנינו, שלדברי רבי יהודה, הבצל, קליפותיו חלוקים לשלושה.

א. הקליפות הפנימיות הלבנות של הבצל, שהן האוכל עצמו, מקבלות טומאה, ומטמאות בפני עצמן, ואפילו הן נקובות, [ובלבד שיהא בהן שיעור כביצה בפני עצמן או בצירוף השומר].

ב. והקליפה הסמוכה לקליפות הפנימיות, היא הקליפה האמצעית. אם היא שלמה, הרי היא נידונית כשומר לאוכל, להכניס לו טומאה, ולהוציא ממנו טומאה, ולהצטרף עמו לשיעור כביצה. ואם היא נקובה, שוב אינה נחשבת כשומר לאוכל, ואינה מכניסה לו טומאה, ולא מוציאה ממנו טומאה, ואינה מצטרפת עמו לשיעור.

ג. והקליפה החיצונה, שהיא שומר על גבי שומר, אפילו היא שלמה, אינה נדונית

הוספות

¹ כן כתבתי על פי המבואר בדברי רש"י, שגם באופן הזה נסתפק רב אושעיא. אולם בשטמ"ק מחק דברים אלו מפירוש רש"י, וביאר, שהספק הוא רק באופן הראשון הנוזר בדברי רש"י, שהוא כמשמעות לשון הגמרא, "שומר אוכל שחלקו", והכוונה כפי שבארו התוס', לא שחלקו לגמרי, [דאם כן פשיטא דלא מצטרף ...] ולהכי נקט נמי דוקא חלקו, אבל שני אגוזים שהן שני אוכלים שלמים, פשיטא דלא מצטרפין, אלא מיירי כנון שיש כאן בשר ועליו עור, וחלקו לעור, והיה חציו מצד זה, וחציו מצד זה, ומיית ראייה מרבי אלעזר בן עזריה, דמטמא בשל קטנית, משום דכל השומרים שבשרביט מצטרפין, אף על גב דכל חד לא מגין אלא אדידיה.

שומר על העליון שלא ייפול, אבל העליון אינו שומר על התחתון, ואם בזה הוא מצטרף עמו, תהא מכאן ראייה ששומר מצטרף גם עם אוכל שאינו שומר עליו, וזה יתכן בחיטים גדולות, כמו שהיו בזמנו של שמעון בן שטח¹, שיש בשורה אחת של שדרה חיטים בשיעור כביצה.

- עוד יש לדחות את הראיה הנ"ל, ולומר, שהשומר האמור כאן הוא קליפת גרגיר אחד בלבד, שהיא שומרת על הגרגיר, וכגון שהיו גדולים יחד בשיעור כביצה, כחיטים שהיו בזמנו של שמעון בן שטח, שהיה בחיטה אחת שיעור כביצה.

נימא לעניין הכנסה והוצאה של טומאה

לעיל נתבאר שעצם שיש בה בשר המת, נידונית כשומר שלו, [כשהבשר בתוכה כגון מוח], או כיד שלו, [כשהבשר חוצה לה], ונחלקו חכמים האם רק העצם עצמה דינה כן, או גם נימא [=חלק דק] היוצא מן העצם דינו כן.

לדעת ריש לקיש – הנימא אינה כעצם, ואינה נעשית כיד של הבשר, להביא לו טומאה, ולהוציא ממנו טומאה, בנגיעה בכולה, [כי מאחר שהיא נפסקת בקלות, אינה ראויה להיקרא יד, שכן אין הבשר מטלטל על ידה], ונעשית שומר שלו בלבד, ומכניסה ומוציאה טומאה לבשר, רק בנגיעה בה כנגד

מהאוכל.

- אולם דחו ראייה זו, כי ניתן לבאר דבריו של רבי אלעזר בו עזריה באופן אחר, והוא, שהקלח של הקטנית, שיש בו כמה תרמילים של קטנית, שיש בהם יחד שיעור כזית, הרי זה נידון כ"יד" [מהטעם שנתבאר לעיל]. ואם כן לא דיבר כלל בדין שומר אלא בדין יד ואין ללמוד ממנו דיני שומרים אם אוכל זה ושומרו מצטרפים לאוכל אחר ושומרו.

< שוב רצו להביא ראייה לכך, ששני אוכלים ושומריהם מצטרפים יחד לשיעור כביצה, ממה ששנה תנא דבי רבי ישמעאל, שהחיטים מצטרפים עם שומריהם לשיעור כביצה, אף על פי שלכאורה בכל גרגיר ושומרו אין שיעור כביצה, ומכאן ששני שומרים מצטרפים עם שני אוכלים לשיעור כביצה, אף על פי שכל שומר מגן רק על חלק מהאוכל.

- אולם דחו ראייה זו, בכך שאמרו שהשומר האמור כאן אינו קליפת כל גרגיר וגרגיר, אלא היקף הקליפות בשדרה, שבה קבועים הגרגירים, שעל ידי ההיקף כל גרגיר תומך בחבירו שלא ייפול, ונמצא שכולם שומרים על כולם, ואם כן אין כאן צירוף של שומר עם אוכל שאינו שומר עליו, וכל זה כשיש באותה שורה בגובה השדרה חיטים וקליפות בשיעור כביצה, [אבל אין לצרף חיטים שאינן בשורה אחת, כי התחתון אמנם

הוספות

¹ "וְנִתְּתִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם" בלילי רביעיות ובלילי שבתות. שכן מצינו בימי שמעון בן שטח, שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות, עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כרעעני זיתים ועדשים כדנירי זהב, וצררו מהם דוגמא לדורות, להודיע כמה החטא גורם, שנאמר "וְעוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֶלֶּה וְחִטָּאוֹתֵיכֶם מִנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם". [תענית דף כ"ג].

מקום הבשר¹.

אינם נחשבים כנקבים לפסול כתיבת סת"ם].

- עוד יש לדחות ראיה זו, ולומר, שמה שאמרו שהנוגע בשערה נטמא, הוא כשיש הרבה שערות יחד, כך שאם יאחז אותם, לא יפסקו, וניתן לטלטל את הבשר על ידיהם, ובזה הכל מודים, שהם נחשבים כיד. [וללשון שני בגמרא אף בזה חולק ריש לקיש ואומר שאין השערות נחשבות כיד ואם כן בזה נדחו דבריו].

דף קב

נימא לעניין צירוף

במשנתנו מבואר שהעצמות שיש בהן מוח מצטרפות למוח לשיעור כביצה משום שהן שומר של האוכל והשומר מצטרף לשיעור, ונחלקו חכמים, האם רק העצם עצמה דינה כן, או גם נימא [=שערה] היוצאת מן העצם דינה כן.

לדעת ריש לקיש – הנימא אינה נחשבת כשומר של הבשר כמו העצם, שכן היא על גבי העצם, והרי היא כשומר על גבי שומר, ולכן אינה מצטרפת לשיעור.

ולדעת רבי יוחנן – הנימא נחשבת כשומר של הבשר כמו העצם, כי היא חודרת דרך נקבים בעצם, ומגיעה עד הבשר, ולכן היא

ולדעת רבי יוחנן – הנימא דינה כעצם, ונעשית גם היא יד לבשר, להכניס לו טומאה, ולהוציא ממנו טומאה, בנגיעה בכולה.

עור שעל גבי כזית בשר ויוצא מהעור שערה או חוט בשר

עור שעל גבי כזית בשר מן המת, ויוצא מהעור שערה או חוט בשר, הנוגע בשערה או בחוט, הרי זה כנוגע בבשר עצמו, ונטמא.

< מתחילה רצו לומר, שסיבה שהנוגע בשערה נטמא, כי נחשב כנוגע ביד, ומכאן ראיה לדברי רבי יוחנן, שגם דבר קל, שראוי להיפסק בקלות, נחשב כיד.

- אולם דחו ראיה זאת, ואמרו, שהסיבה שהנוגע בשערה נטמא, כי נחשב כנוגע בשומר, והסיבה שהשערה נחשבת כשומר, אף על פי שיוצאת מחוץ לעור, ואינה נחשבת כשומר על גבי שומר, כי באמת השערה בלועה גם בתוך העור, ומגיעה עד הבשר, ונמצאת צמודה לבשר, להיחשב כחלק מהשומר שלו. [ואין להקשות על כך, הלא אם השערות נוקבות את העור, נמצא שהכותב סת"ם כותב על קלף מנוקב, ואין זו כתיבה תמה, והתורה אמרה "וכתבתם", שתהא כתיבה תמה. והסיבה לכך, כי מאחר שהנקבים הם קטנים, והדיו סותם אותם,

הוספות

¹ יש חומר ביד מבשומר, דיד מביאה את הטומאה בכל ענין שהיא, אבל שומר, אם יש חתיכת עור, ועליה בראשה אחד כזית בשר, ונגע באחד מן הנימין בראש האחר, טהור, דשומר אין מביא טומאה כמעשה יד, אלא אם כן נגע כנגד הבשר. [רש"י].

מצטרפת עם הבשר כמו העצם, **לשיעור** **טומאת אוכלים**.
אינה מצטרפת עם הבשר לשיעור כביצה, כי אוכלים ומשקים אינם מצטרפים לשיעור טומאת אוכלים.¹

וכל זה לעניין טומאת אוכלים, אבל לעניין חיוב כרת על אכילה ביום הכיפורים, יתכן שחייבים על אכילת ככותבת [=שיעור החיוב על אכילה ביום הכיפורים] של צירוף בשר וליחה, אפילו אינה קרושה, שכן לעניין יום כיפור, החיוב הוא על שיעור שבו מתיישבת דעת המתענה, ויתכן שדעתו מתיישבת באכילה זו, אף שמקצת מהאכילה אוכל ומקצתה משקה, כמו שמצינו לעניין אכילת ירק וציר שעל גביו, שלדעת ריש לקיש, הם מצטרפים לשיעור כותבת, להתחייב על האכילה הזו ביום הכיפורים.²

טומאת אוכלים בפירמא

הפירמא, הוא משקע של בשר דק הצולל לתחתית הקדרה.

ורבא היה סבור, שהפירמא היא הקיפה הנזכרת במשנתנו, שבפני עצמה אינה נחשבת כאוכל לקבל טומאת אוכלים, אבל מצטרפת עם אוכל גמור להשלימו לשיעור כביצה.

ואביי אמר לו, שהפירמא אוכל גמור היא, ומקבלת טומאת אוכלים אף בפני עצמה.

טומאת אוכלים בשומן שעל המרק

רבא היה סבור, שהשומן שעל המרק, הוא הרוטב הנזכר במשנתנו, שבפני עצמו אינו נחשב כאוכל לקבל טומאת אוכלים, אבל מצטרף הוא עם אוכל גמור להשלימו לשיעור כביצה.

ואביי אמר לו, שהשומן הזה שעל המרק, אוכל גמור הוא, ומקבל טומאת אוכלים אף בפני עצמו.

טומאת אוכלים בלחה היוצאת מן הבשר

הלחה היוצאת מן הבשר, אינה נאכלת בפני עצמה, אבל נאכלת עם הבשר.

ולפיכך,

כשהיא בפני עצמה, מאחר שאינה נאכלת, לעולם אינה מקבלת טומאת אוכלים.

וכשהיא עם הבשר, אם היא קרושה, וניתן להחשיבה כאוכל, מאחר שהיא נאכלת עם הבשר, היא מצטרפת עמו לשיעור כביצה, לקבל טומאת אוכלים.

אבל כשאינה קרושה, אף על פי שנאכלת עם הבשר, מאחר שהיא משקה, ולא אוכל,

הוספות

¹ ויליעו מה דינה כשיש בה בפני עצמה שיעור, והיא עם הבשר. האם מאחר שעתה היא נאכלת, היא חשובה לגמרי כמשקה, ומאחר שיש בה שיעור, היא טמאה. או שלעולם אינה טמאה אלא יחד עם הבשר, כי אינה נחשבת כאוכל אלא מחמת הבשר.

² כיון דבהדי אוכל מיחבר אוכל הוא ... ואף על גב, דהתם נמי תנן, אכל ושתה אין מצטרפין, הני מילי אכל ושתה, דקים להו לרבנן דלא מיייתבא דעתיה בהכי, אבל ציר שעל גבי ירק, קים להו לרבנן דמיייתבא. [רשי"י].

טומאת אוכלים בתבלין

יש תבלין שאינו נאכל בפני עצמו אבל נאכל כשהוא בתבשיל.

ולפיכך כשהוא בפני עצמו, מאחר שאינו נאכל, אינו מקבל טומאת אוכלים.

וכשהוא עם התבשיל, מאחר שהוא נאכל עמו, הוא מצטרף עמו לשיעור כביצה, לקבל טומאת אוכלים.

וזהו קיפה הנזכר במשנתנו.

הקשה את הדם ואכלו

מאחר שנאמר איסור דם בלשון אכילה, "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ", אף על פי שהחיוב הוא גם על שתיית הדם, מכל מקום, המקשה ומקריש את הדם על ידי חימומו¹, ואוכלו, חייב על כך. [כיון דאקפיה אחשובי אחשביה].

דברים שחייבים עליהם כשהם נמוחים כמו שחייבים עליהם כשהם קיימים

א. חלב.

אף על פי שנאמר איסור חלב בלשון אכילה, "כֹּל חֵלֶב ... לֹא תֹאכְלוּ", גם הממיס חלב ושותהו, חייב על כך, שנאמר בעניין העונש

על אכילת חלב, לשון נפש, "כִּי כֹל אֲכַל חֵלֶב ... וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֲכָלָת מֵעַמִּיָּה", ובא הכתוב לרבות, כל מי שנעשה נפש על ידי החלב, כלומר שנתייבשה דעתו על ידי החלב, בין אכלו בין שתאו², ומכאן שגם שתיית חלב מומס נאסרה, ונענשים עליה.

- אבל בלא הכתוב אין ללמוד דין זה בבניין אב מהדין האמור בנבלת עוף טהור כי היה מקום לומר שדווקא נבלת עוף טהור מטמאת אף כשהיא מומסת כי היא חמורה מאיסור חלב בכך שהיא גם אסורה וגם מטמאה.

- וכמו כן, מטעם נוסף אין ללמוד דין זה, לא מדין נבלת עוף טהור, ולא מדין חמץ בפסח, [שבהם נתבאר שהאיסור הוא גם בדבר מומס], כי איסור חלב קל מהם, בכך שיש אופנים שהותר, שלא כמו איסור חמץ ואיסור נבלה, שאסורים בכל האופנים. והאופן שהותר חלב הוא חלב של חיה³. [ואין להקשות הלא אף נבלה הותרה לאכילת כהנים שמותרים באכילת חטאת העוף שהיא נמלקת כי אין זה נחשב שהותרה להם שכן כהנים משלחו גבוה זכו⁴].

- וכמו כן, אין ללמוד דין זה בחלב, מהדין האמור בעניין שרצים, כי היה מקום לומר,

הוספות

¹ רש"י פירש שהקשהו על ידי האור [=אש]. ותוס' פרשו, שמדובר במקשה בחום החמה, אבל באור לא, כי דם מבושל אין חייבים על אכילתו.

² ואם תאמר, למה לי קרא, הא שתיה בכלל אכילה, כדרשין בשבועות, מדכתיב "ואכלת ... תרושך ויצהרד". ויש לומר, דהתם במילי דשתיה, כגון יין ושמן, והכא במידי דבר אכילה, דממחי להו ושתי להו. [תוס'].
³ הקשה הר"ר שמואל מוורדון לרבי יוסי הגלילי ... דחשיב חלב לא הותר מכללו ... משום שבחמה אין לו היתר ... ויש לומר דלרבי יוסי הגלילי ודאי אתא נפש לדרשא אחריתי. [תוס'].
⁴ היתרא משום גבוה הוא אבל לגבי הדיוט לא אשכחן דהותר. [רש"י].

חמץ בכך שהיא גם אסורה וגם מטמאה.

- וכמו כן, מטעם נוסף אין ללמוד דין זה, לא מדין נבלת עוף טהור, ולא מדין חלב, [שבהם נתבאר שהאיסור הוא גם בדבר מומס], כי איסור חמץ קל מהם, בכך שקודם הפסח היה מותר, שלא כמו חלב ונבלה, שמעולם לא היו מותרים.⁴

- וכמו כן, אין ללמוד דין זה בחמץ, מהדין האמור בעניין שרצים, כי היה מקום לומר, שדווקא שרצים החמורים, שאסורים אף בשיעור קטן של עדשה, אסורים גם כשהם מומסים, אבל חמץ, ששיעורו לחיוב כזית, קל גם בזה, שאין חייבים עליו כשהוא מומס.⁵

ג. נבלת עוף טהור.

אף על פי שנאמרה טומאת נבלת עוף טהור בלשון אכילה "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וְטֶרֶף בְּאֲזָרָה וּבְגָר וְכֶבֶס בְּגָדָיו וְרִחֹץ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר" ללמד שהאוכל את הנבלה נטמא גם הממיס נבלת עוף טהור ושותה, חייב על כך, שנאמר בעניין הטומאה הזו לשון נפש, "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וְטֶרֶף בְּאֲזָרָה וּבְגָר וְכֶבֶס בְּגָדָיו וְרִחֹץ בְּמִים וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר", ובא הכתוב לרבות, כל מי שנעשה נפש על ידי

שדווקא שרצים החמורים, שאסורים אף בשיעור קטן של עדשה, אסורים גם כשהם מומסים, אבל חלב, ששיעורו לחיוב כזית, קל גם בזה, שאין חייבים עליו כשהוא מומס.¹

ב. חמץ בפסח.

אף על פי שנאמר איסור חמץ בפסח בלשון אכילה, "כֹּל מִחֻמֶּצֶת לֹא תֹאכְלוּ"², גם הממיס חמץ ושותהו, חייב על כך, שנאמר בעניין העונש על אכילת חמץ, לשון נפש, "כִּי כֹל אֲכַל חֻמֶּץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל", ובא הכתוב לרבות, כל מי שנעשה נפש על ידי החמץ, כלומר שנתייבשה דעתו על ידו, בין אכלו בין שתאו, ומכאן שגם שתיית חמץ מומס נאסרה, ונענשים עליה. [אבל האוכל מצה מומסת בפסח, לא יצא בה ידי חובת אכילת מצה, כי בעניין מצוות אכילת מצה נאמר, "שִׁבַּעַת יָמִים תֹּאכַל עִלְיוֹ מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי", ודבר מומס אינו נקרא לחם].³

- אבל בלא הכתוב, אין ללמוד שאכילת חמץ מומס אסורה בבניין אב מהדין האמור בנבלת עוף טהור, כי היה מקום לומר, שדווקא נבלת עוף טהור מטמאת אף כשהיא מומסת, כי היא חמורה מאיסור

הוספות

¹ ובמה הצד מכולהו לא אתי ... חלב ... שכן לא הותרו מכלל. [תוס'].

² אף על גב דהוא אסור גם בהנאה בלא אכילה מכל מקום הנאת חמץ לית ביה כרת אלא לאו. [מהתוס'].

³ הוי מצי נמי למימר אכילה כתיבא ביה. [תוס'].

⁴ ואם תאמר, חלב נמי הוא לו שעת הכושר, כשהיה במעני אמו, דאפילו רבי יוחנן דאמר תלש חלב מבין תשעה חי, אסור, מודה הוא בתולש חלב מבין שמונה שמותר. ויש לומר, דחמץ כמו שהוא עתה, היתה לו שעת הכושר, ושוב לא נשתנה, אבל חלב, אחר שיצא לאויר העולם, לא היתה לא שעת הכושר להיתר. [תוס']. ונבלה כמו שהיא עתה לא היה לה שעת הכושר אי"נ מחיים היה בה איסור אבר מן החי ... [תוס'].

⁵ ובמה הצד מכולהו לא אתי חמץ ... שלא היה להם שעת הכושר. [תוס'].

הנבלה הזו, כלומר שנתיישה דעתו על ידה, בין אכלה בין שתאה, ומכאן שגם שתיית נבלת עוף מומסת מטמאה. [נדווקא כשהמיסה על ידי האש, אבל המיסה על ידי החמה ושתאה, אינו נטמא, כי כשממיסה בחמה היא מסריחה, ושוב אינה ראויה לאכילה ואינה נחשבת כבשר נבילה].

אבל בלא הכתוב המלמד שנבלת עוף טהור מטמאה גם כשהיא מומסת, אין ללמוד דין זה, לא מהדין האמור בחלב, ולא מהדין האמור בחמץ, כי היה מקום לומר, שרק חלב וחמץ אסורים אף כשהם מומסים, כי הם חמורים מאיסור נבלה, בכך שעונשם כרת.

וכמו כן, אין ללמוד דין זה בנבלת עוף טהור, מהדין האמור בעניין שרצים, כי היה מקום לומר, שדווקא שרצים החמורים, שאסורים אף בשיעור קטן של עדשה, אסורים גם כשהם מומסים, אבל נבלת עוף טהור, ששיעורה כזית, קלה גם בזה, שאין חייבים עליה כשהיא מומסת.¹

ד. שרצים.

בעניין טומאת שרצים [שהם טמאים ואסורים באכילה], נאמר הריבוי "הטמאים", ללמד, שלא רק גופם אסור, אלא אף צירם ורוטבם וקיפה שלהם,

כלומר גם מה שמוסס מהם נידון כמותם. - ואף שגם לולא הכתוב הזה, היה ניתן ללמוד דין זה מהדין המבואר בחלב, ומהדין המבואר בחמץ, ומהדין המבואר בנבלת עוף טהור, מכל מקום הוצרכה תורה לפרש דין זה בשרצים עצמם, כי אם הדין הזה היה למד משלושת הדברים הללו, היה מקום לומר, שהמסת שרצים אינה אסורה אלא בשיעור כזית, כשיעור איסור חלב, חמץ, ונבלת עוף טהור, ולא בכעדשה, כשיעור איסור שרצים², ולכך פירשה תורה דין המסת שרצים, ללמד שאסור כשרצים עצמם, בשיעור עדשה.³

ה. בכורים.

אף על פי שנאמר בעניין הבאת בכורים "וְלִקְחֶתָּהּ מִרְאשֵׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׁמְתָּ בִטְנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם", שמשמע שיש להביא פירות שלמים⁴, מכל מקום, אם נימוחו הפירות, ויצאו מהם משקים, גם למשקים דין בכורים, שנאמר "תְּבִיא לרבות כל מה שתביא, בין פרי ובין משקה שיצא ממנו. [ולהלן יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים, האם כן הדין במשקים היוצאים מהבכורים של כל המינים, או שיש חילוק בין המינים לעניין זה].

הוספות

¹ ... אך קשה דתייתי נבלה מכולהו, ושמה לא הייתי אומר אלא לענין איסור אכילה, אבל לענין טומאת נבלת עוף טהור לא, ואף על גב דאפקיה בלשון אכילה, לא יאכל לטמאה בה. [תוס'].

² דתני רבי יוסי ברבי חנינא, "וְהַבְדִּילְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְטִמְאָה וּבֵין הָעוֹף הַטֵּמֵא לְטָהוֹר וְלֹא תִשְׁקְצוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּבִהְמָה וּבְעוֹף וּבְכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הַבְּדִילְתִּי לָכֶם לְטִמְאָה", פתח הכתוב באכילה וסיים בטומאה, לומר לך, מה טומאה בכעדשה, אף אכילה בכעדשה. [רש"י].

³ תימה, דבכל מקום מזכיר כעדשה, וכאן נקט משהו ... [תוס'].

⁴ אף על גב דשתיה בכלל אכילה בענבים וזיתים, לענין הבאת בכורים לא כתיבא אכילה, דתהוי שתיה בכלל פרי. [תוס'].

ו. תרומה. בעניין חלב, חמץ, ונבלת עוף טהור, שבהם

מבואר שדבר שנמס דינו כמו שהיתה קודם שנמס. כי יש מקום לחלק ולומר, שרק דבר שאסור מאליו, היוצא ממנו כמותו, להוציא הקדש, שאינו קדוש מאליו, אלא על ידי המקדש, ולכן לא יהיה קדוש אלא כמו שהיה בתחילה.²

- וכמו כן אין ללמוד דין זה בבניין אב, מהמבואר בעניין בכורים. כי יש מקום לחלק ולומר, שדווקא בכורים החמורים שטעונים קריאת פרשה והנחה בעזרה, היוצא מהם כמותם, אבל הקדש, לא יהיה קדוש אלא כמו שהיה בתחילה.

- וכמו כן מטעם נוסף אין ללמוד דין זה בבניין אב, מהמבואר בעניין בכורים ולא מהמבואר בעניין תרומה. כי יש מקום לחלק ולומר, שדווקא בכורים ותרומה החמורים שחייבים עליהם מיתה [על אכילת מזיד], וחומש [על אכילת שוגג]³, היוצא מהם כמותם, אבל הקדש, לא יהיה קדוש אלא כמו שהיה בתחילה.

- אולם ניתן ללמוד זאת בבניין אב⁴, מהצד השווה של אחד מתרומה או ביכורים, עם אחד מחלב או חמץ או נבלת עוף טהור. [דכי פרכת, מה לתרומה או בכורים שכן מיתה, נבלה או חמץ או חלב יוכיח, מה לנבלה או חמץ או

הבכורים נקראו בתורה בשם תרומה, שנאמר "ותרומת ידך", ואמרו חכמים, שהכוונה לבכורים. ובה הוקשו התרומה והבכורים זה לזה, ומכאן, שכשם שהמשקה היוצא מהבכורים נידון כבכורים, כך המשקה היוצא מן התרומה נידון כתרומה. [ולהלן יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים, האם כן הדין במשקים היוצאים מהתרומה של כל המינים או שיש חילוק בין המינים לעניין זה].

ז-ח-ט-י. טבל. חדש. שביעית. כלאים.

הטבל, והחדש [קודם שקרב העומר], והשביעית, והכלאים, כולם משקים היוצאים מהם נידונים כמותם.

ויש ללמוד זאת בבניין אב, מהמבואר בעניין חלב, או חמץ, או נבלת עוף טהור, שבהם מבואר שדבר שנמס דינו כמו שהיתה קודם שנמס.¹

וכמו כן ניתן ללמוד זאת בבניין אב כפי שיתבאר בעזה"י להלן לעניין הקדש.

יא. הקדש.

כל דבר היוצא ונמס מפירות הקדש, דינו כדין ההקדש.

- ודין זה אין ללמוד בבניין אב, מהמבואר

הוספות

¹ ואם תאמר, ושביעית היכי אתי מכולהו דאית בהו לאו ובשביעית עשה כלה לחיה מן השדה. ויש לומר, דילפינן מטומאת שרצים דלא שייך בהו לאו. [תוס'].

² מה שפירש בקונטרס, דכולהו קרי איסור הבא מאליו, לבר מהקדש, אי אפשר לומר כן, אלא אכלאים קאמר, כדפירשתי, שאין זה איסור הבא מאליו, שעל ידי מעשה של זריעה נאסרין הכלאים, וגם העבירה היה בשעת זריעה. [תוס'].

³ לרבי דאמר בסנהדרין, הזיד במעילה במיתה, על כרחך לאו אהקדש בני לעיל, [דלא כפירוש הקונטרס], דהא בהקדש נמי איכא מיתה וחומש לרבי. [תוס'].

⁴ פירוש מנבלה ובכורים או תרומה. או משרצים ובכורים או תרומה. אבל לא כמו שפירש בקונטרס, חמץ ובכורים או תרומה דמה להך שכן יש בהן נטילת נשמה, מיתה וכת, וכן מחלב ותרומה או בכורים לא אתי, מהאי טעמא. [תוס'].

מבכורים אלא שמשקה היוצא מתרומה דינו כתרומה, אבל באיזה מין של תרומה נאמר הדין הזה, יש ללמוד מהמפורש בתרומה עצמה, ומאחר שלא נאמרה קדושת תרומה במשקים אלא בתירוש ויצהר, אף קדושת משקים היוצאים מפירות לא נאמרה אלא במשקים היוצאים מענבים וזיתים של תרומה, שהיוצא מהם יהא קדוש להיות תירוש ויצהר של תרומה.

ולדעת רבי יהושע מאחר שאין משקה של תרומה אלא תירוש ויצהר, מעתה יש ללמוד בהיקש שהוקשו תרומה ובכורים זה לזה, שגם בכורים אינם באים מן המשקה, אלא מהיוצא מן הזיתים והענבים בלבד.

ושוב יש ללמוד בגזרה שווה "פרי" "פרי", שכשם שאין בכורים במשקים היוצאים מן הפירות, אלא ביוצאים מענבים וזיתים, כך אין לאסור משום ערלה את המשקים היוצאים מפירות ערלה, אלא את היוצאים מענבים וזיתים בלבד.

דף קכא

אלל זקרא

באחת ממענות איוב לחבריו, אמר להם, "וְאִוְלָם אֶתְּם [חברי] טְפִלִי [=מחברי] שְׁקָר,

חלב שכן איסור הבא מאליו, תרומה או ביכורים יוכיח, וחזר הדין, הצד השווה שבהם, שאסורים הם עצמם, ומשקים היוצאים מהן כמותם, אף אני אביא את אלו].

משקים היוצאים מפירות תרומה

לעיל נתבאר שמתוך שהוקשו תרומה ובכורים זה לזה למדנו שכשם שהמשקים היוצאים מפירות בכורים נידונים כבכורים כך המשקים היוצאים מן התרומה נידונים כתרומה והאוכלם בשוגג משלם קרן וחומש.

< לדעת רבי אליעזר – כן הדין בכל מיני פירות של תרומה שהמשקה היוצא מהן נידון כתרומה כי לדעתו כשדבר למד בגזרה שווה או בניין אב ממקום אחר לכל דבריו הוא למד ממנו [=דון מינה ומינה] ומאחר שלעניין ביכורים בכל המינים המשקה היוצא מהם נידון כמותם גם לעניין תרומה בכל המינים המשקה היוצא מהם נידון כמותם¹.

< ולדעת רבי יהושע – כן הדין רק במשקים היוצאים מענבים וזיתים של תרומה, כי לדעתו, כשדבר למד בגזרה שווה או בניין אב ממקום אחר, אינו למד ממנו אלא את הפרט הנצרך ללמוד, אבל לשאר דברים הוא למד מהמפורש בו עצמו [=דון מינה ואוקי באתרא]. ואם כן, אין ללמוד

הוספות

¹ ולכן כל הפירות כגון תמרים ותפוחים, כיון דתרומה נוהגת בפרי, אף על גב דאינה נוהגת במשקין שלהן, אלא בתירוש ויצהר בלבד, הנך משקין, כיון דמפירות תרומה אתו, הרי הן כתרומה. והאי דון מינה ומינה לאו דוקא קאמר, דהא תמרים ותפוחים גופייהו אין תרומתן מן התורה אלא מדברי סופרים, והכי הוא דקאמרינן, כיון דבמדי דאורייתא אית לן דון מינה ומינה, ואי הואי תרומת תמרים דאורייתא הוה גמרי לה מבכורים למשקין היוצאין מהן כמותן, הכי נמי רבנן בדידהו כעין דאורייתא תקון. [רש"י].

רַפְּאֵי אֶלְל פְּלָקָם [דבר שאין בו רפואה כאלל, ו]הטעם לכך יתבאר בעזה"י [להלן]. אתם אומרים לרפא!"]

ולדברי רבי יוחנן – כשהזכיר התנא של משנתנו אלל, כיון בדבריו לשני הדברים הללו, **גם לבשר שפלטתו סכין, וגם לגיד השדרה והצואר**,¹ ששניהם כך דינם, אינו נחשב כאוכל בפני עצמו, אבל מצטרפים להשלים אוכל לשיעור כביצה לטומאת אוכלים.

< **ובאמת, בשר שפלטתו סכין, אם חישב עליו לאוכלו, טמא הוא אף בפני עצמו**, שכן הדין הוא, שמחשבה מחשיבה לאוכל, כל דבר שניתן לאוכלו,² [ואפילו עור ושליא ששלקם מטמאים טומאת אוכלים]. **ואם לא חישב עליו לאכילה, אף להצטרף אינו מצטרף**, כי בטלו, ואינו כאוכל כלל.

ודין משנתנו, שבשר זה אינו מטמא בפני עצמו, אבל מצטרף להשלים אוכל לשיעור כביצה, נחלקו בו חכמים באיזה אופן הוא:

- **י"א** שדין משנתנו הוא, **כשחישב רק על מקצת** מהבשר הזה לאוכלו, ולא פירש איזה מקצת, ולפיכך רק מקצתו נחשב כאוכל, ולכן, כשכולו שיעור כביצה, אינו מקבל טומאה, כי אין בו שיעור כביצה אוכל, אבל מצטרף הוא לאוכל אחר להשלימו לשיעור, כי יש בו מקצת שנחשב כאוכל.

- **וי"א** שדין משנתנו **כשלא חישב על הבשר הזה לאכילה כלל**, אבל לא נפלט כולו על ידי

ולדברי הכל, "אלל" המוזכר בכתוב הזה, הוא [מרטקא=] **גיד השדרה והצואר**,¹ שהוא דבר שאם נפסק, שוב אין לו רפואה, ולכן, הרוצה לומר לחבריו, שבאו לרפא דבר שאין לו רפואה, יקרא להם "רַפְּאֵי אֶלְל", כלומר מרפאי דבר שאי אפשר לרפאותו. [אבל אין לומר שהכוונה לבשר שנחתך עם העור, כי בשר זה יש לו רפואה, אם יצמידוהו למקום שנחתך ממנו, עד שידבק ויעלה ארוכה].

אלל דתנא קמא דמתניתין

מבואר במשנתנו, שלדעת תנא קמא, האלל הוא מהדברים שאינם נחשבים כאוכל בפני עצמו, אבל מצטרפים הם לאוכל להשלימו לשיעור כביצה לטומאת אוכלים.

לדברי ריש לקיש – האלל המוזכר במשנתנו, אינו האלל המוזכר במקרא, אלא הוא **בשר שפלטתו סכין**, כלומר בשר הנחתך עם העור, בזמן שמפשיטים אותו מגוף הבהמה, שאין יכולים לדקדק שלא יחתך מעט בשר עם העור המופשט, ובשר זה שנקרע מהבשר, ונצמד לעור, הוא האלל, שלדעת תנא קמא במשנתנו, אינו נחשב כאוכל בפני עצמו, אבל מצטרף להשלים אוכל לשיעור כביצה לטומאת אוכלים.

הוספות

¹ פירש ר"ח, בשר מת. וכן נראה לרבינו תם. ולא כפירוש הקונטרס, שפירש גידי הצואר. [תוס']

² ולא בכי האי גוונא דהוי שומר, דאם כן מאי טעמא דריש לקיש, עור ועצם מצטרפים משום שומר, וצירוף שומר מקראי דרשינן לעיל. אלא מיירי כגון שיש בראשו כזית בשר, דאף על גב דלא חוי שומר, מצטרף, דראוי הוא שיאכל אגב בשר. וריש לקיש סבר, דלא מצטרף, דאין ראוי לאכילה, דעץ בעלמא הוא. [תוס']

³ ומהו לעניין טומאת נבלות אין המחשבה מועילה כי כבר נעשה כעור בבטולו הראשון. [מרש"י].

ממנו כזית כי אינו אלא כעץ.

חלק החרטום והצפרניים הנחשב כאוכל

שנינו במסכת טהרות שהחרטום [=מקור] והצפרניים של העוף דינם כבשרו לקבל טומאה ולטמא ולהצטרף לשיעור כביצה.

ואין הכוונה לכל החרטום והצפרניים, כי קשים הם, ואינם אלא כעץ בעלמא.

אלא הכוונה לקרום התחתון של החרטום העליון, שיש קליפה של רצועה דקה בתוך הפה, דבוקה לחרטום העליון לאורכו, והיא נחשבת כבשר.

וכן לשורשי הצפרניים המובלעים בבשר שדינם כבשר.

ממתי הבשר מקבל טומאת אוכלים

הבהמה בחייה, אינה נחשבת כאוכל, ואינה מקבלת טומאה, [וממילא אינה מטמאה], אולם משעה שנעשית בה פעולה להכשירה לאכילה, כפי שיתבאר בעזה"י בטבלה להלן, היא מקבלת טומאת אוכלים.

ורק נקדים תחילה, מה שזוכר בגמרא בדף ל"ג, שלישראל, היתר אכילת בהמה תלוי בשחיטה, ומדין תורה, משנשחטה הבהמה, [אף בעודה מפרכסת], היא מותרת באכילה, [ומה שאמרו חכמים, שאסור לאכול מבהמה

סכין, אלא **מקצתו נפלט על ידי סכין**, [ובכך בטלו מדעת מהיות אוכל], **ומקצתו נפלט על ידי נשיכת כלב**, [ואותו לא ביטל מדעתו], ואין ידוע איזה חלק נפלט על ידי הסכין, ואיזה חלק נפלט על ידי הכלב, ולפיכך מעורב הוא הבשר הזה מקצתו נחשב כאוכל ומקצתו אינו נחשב כאוכל, ולכן, כשכולו שיעור כביצה, אינו מקבל טומאה, כי אין בו שיעור כביצה אוכל, אבל מצטרף הוא לאוכל אחר להשלימו לשיעור, כי יש בו מקצת שנחשב כאוכל.

אלל דרבי יהודה דמתניתין

מבואר במשנתנו, שלדעת רבי יהודה, אם ניתן לאסוף את חתיכות האלל של נבלה להיות יחד כזית במקום אחד, והלך זה וכינסם לגלות שחפץ בהם, הרי הם מטמאים בפני עצמם^{1, 2}, [והוא חולק על תנא קמא, שאמר, שאינם מטמאים שום טומאה מחמת עצמם, אלא רק מצטרפים לאוכל גמור לטומאת אוכלים].

ולעניין זה, הכל מודים, שלא דיבר רבי יהודה אלא **בבשר שפלטו סכין**, שבו להבין, שיחשב כבשר, כשאוספים אותו להיות כזית יחד.

אבל בגיד השדרה והצואר לא דיבר רבי יהודה, ובוודאי אינו מטמא אף כשאספו

הוספות

¹ דגלי דעתיא דלא בטליה מעיקרא, אבל נתכנס מאליו, או שכנסוהו תינוקות אחר הפשט, לא הואיל, ובטל מתחלה ונעשה עור, תו לא הדר הוי בשר, דלטומאת אוכלין הוא דמהניא מחשבה לשויה אוכלא, דאפילו עור ששלקו מטמא טומאת אוכלין אחרי שעשאו רך, אבל לשויה בשר לא. [רשי"י].

² הא דלא קאמר מטמא טומאת נבלות, [אלא חייבים עליו], דלא תימא מדרבנן, להכי קאמר חייבין עליו. [תוס'].

קודם שתצא נפשה, אינו איסור תורה, אלא מדברי חכמים בלבד. ולגוי, היתר אכילת בהמה תלוי במיתתה, ובין שחטה ובין נחרה, כל זמן שמפרכת, אסורה באכילה, ומשמתה היא מותרת.

בהמה טהורה	לצורך ישראל	מקבלת טומאת אוכלים משעת השחיטה אף בעודה מפרכת	כי משעת שחיטה הבהמה מותרת באכילה.
	לצורך גוי		
שחט ישראל	בהמה טמאה	לצורך ישראל	כי לא מצינו ששחיטה מתירה בהמה טמאה לישראל ולכן אף אם זה מתכוון להתירה באכילה על ידי השחיטה אין בכך כלום
		לצורך גוי	אף על פי שאין הבהמה מותרת לגוי על ידי השחיטה, שכן לבני נח המיתה היא המתירה באכילה, מכל מקום, הואיל ולישראל שחיטה מתירה באכילה, ושוחט זה ישראל הוא, [ונהמה טמאה מותרת לגוי וזו נשחטה לגוי], מועילה מחשבתו של השוחט, שחשב להתירה בשחיטה, כדי שתחשב כאוכל לקבל טומאת אוכלים אף בעודה מפרכת.
נחר ישראל	בהמה טהורה	לצורך ישראל	כי לא מצינו שום נחירה שמתירה באכילה, ולכן אף אם מתכוון להתירה באכילה על ידי הנחירה, אין בכך כלום.
		לצורך גוי	
	בהמה טמאה	לצורך ישראל	
		לצורך גוי	
שחט גוי	בהמה טהורה	לצורך ישראל	אף על פי שאין הבהמה מותרת על ידי שחיטת גוי, מכל מקום, הואיל ולישראל שחיטה מתירה באכילה, מועילה מחשבתו של הגוי שחשב להתירה בשחיטה, כדי שתחשב כאוכל לקבל טומאת אוכלים אף בעודה מפרכת.
		לצורך גוי	?
	בהמה טמאה	לצורך ישראל	כי לא מצינו היתר לבהמה טמאה לישראל בשחיטה, ולכן אף אם מתכוון הגוי להתירה לו באכילה על ידי שחיטתו, אין בכך כלום.
		לצורך גוי	כי לא מצינו שחיטה להתיר באכילה לגוי, ולכן אף אם מתכוון להתירה באכילה על ידי שחיטתו, אין בכך כלום.
נחר גוי	בהמה טהורה	לצורך ישראל	כי לא מצינו נחירה שמתירה באכילה לגוי, שכן רק המיתה מתירה, ולכן, אף אם מתכוון להתירה באכילה על ידי נחירתו, אין בכך כלום.
		לצורך גוי	
	בהמה טמאה	לצורך ישראל	
		לצורך גוי	

הוספות

¹ כן פירש רש"י בדף קכ"א, וכן משמע כאן בגמרא, אולם מפירושו במשנה משמע, שגם באופן זה אין הבהמה מקבלת טומאה כל זמן שמפרכת, שכתב, "עכו"ם בשחיטה לא משייא ליה מחשבתו אוכלא דלא אשכחן שחיטה גביה", ולפי זה, הוא הדין כששחט לגוי, אין הבהמה מקבלת טומאה כל זמן שמפרכת [ולא תשאר הטבלה יתומה בדין הזה]. ומיהו שמא יש ליישב דברי רש"י במשנה, שרצונו לומר, ששחיטה של גוי אינה סיבה להחשיב אוכל, ולכן כששוחט בהמה טמאה, אינה מטמאה בעודה מפרכת, [ואינו כישארל השוחט בהמה טמאה לגוי, שמשעת השחיטה הבהמה מטמאה], אבל כשהגוי שוחט בהמה טהורה לישראל, היא מטמאה, ולא משום שהגוי שחט, אלא משום שזו הבהמה טהורה לישראל. ויל"ע בדבר.

להכשירם לקבל טומאה?² [ואף על פי שכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה, טמא אף בלא הכשר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ולכאורה בהמה זו סופה לטמא טומאת נבלות, מכל מקום טעונה היא הכשר לקבל טומאת אוכלים קודם גמר הפירכוס, כי אין זה ברור שסופה לטמא טומאת נבלות, שכן יוכל לגוררה קודם גמר פירכוס לחתיכות קטנות של פחות מכזית³, ולא יהא בה טומאת נבלות⁴].

ממתי הבשר מטמא טומאת נבלות

כל זמן שהבהמה מפרכסת, אינה מטמאה טומאת נבלות, שנאמר, "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה הנגע בנבלתה יטמא עד הערב", ללמד, שאינה מטמאה טומאת נבלות, אלא כשתמות ממשי, והוא הדין אם התיזו ראשה, שהיא נחשבת כנבלה, [כפי שנתבאר בדף כ"א].

ונמצא, שכשישראל שחט בהמה טמאה לגוי, כל זמן שהיא מפרכסת, היא מטמאה טומאת אוכלים [כפי שנתבאר לעיל], ואינה מטמאה טומאת נבלות [כמבואר עתה], והרי זו חומרא שיש בטומאת אוכלים,

נתבאר, שכשישראל שחט בהמה טמאה לגוי, וכן כשגוי שחט בהמה טהורה לישראל, אף על פי שאין הבהמה מותרת באכילה, מכל מקום מאחר שבאופן דומה הבהמה נותרת, גם באופן הזה, משעת השחיטה, אף בעוד הבהמה מפרכסת, הבהמה מקבלת טומאת אוכלים.

ומבואר בסוף הסוגיה, שכל זה בתנאי שנעשית השחיטה כהכשר שחיטה כשרה, כלומר בסכין בדוקה ובלא שהייה או דרסה.

ורב אסי אמר, שמה שאמרו שבשחיטות אלו הבהמה מקבלת טומאת אוכלים אף בעודה מפרכסת, הוא רק כשנתקיימו שני תנאים:

א. שהשוחט חישוב להתירה באכילה באותה שחיטה, [אבל אם לא חישוב להתירה באכילה, אינה נעשית אוכל אלא במותה]¹.

ב. שהוכשרה הבהמה על ידי משקה שאינו דם השחיטה, ואף שדם השחיטה נחשב כמשקה [לדעת חכמים בדף ל"ה], מכל מקום, אלו שלא נשחטו שחיטה כשרה, אין דמם מכשיר אותם, וטעונים משקה אחר

הוספות

¹ ישראל השוחט טהורה אין צריכה מחשבה לקבל טומאה. ועובד כוכבים השוחט טמאה לא מהניא לה מחשבה בעודה מפרכסת, דלא אשכחן היתר בדכותה. [רש"י].

² דם שחיטה הוגנת מכשיר, דאיתקש למים, דכתיב "על הארץ תשפכנו כמים", כדאמרינן בהשוחט, אבל דעובד כוכבים, לאו דם חללים הוא, ולא דם שחיטה הוא, והוי כדם מגפתו וכדם המת, דחלל לא מיקרי אלא על ידי גיסטרא ומצואר, כדאמרינן בסוטה "לתת אותה על צוארי חלל רשעי". [רש"י].

³ פירש הקונטרס שיכול לחותכה בחתיכות קטנות פחותות מכזית בעודה מפרכסת. ולא היה צריך לפרש כן, אלא אפילו חתיכות גדולות, ובלבד שלא יהיו אברים, דבשר מן החי לא מטמא ... ועל הנבלה הוא דקאמר צריך שישיר ויעמיד על פחות מכזית.

⁴ ואם תאמר, השתא נמי סופו לטמא טומאה חמורה, כיון דאילו מצטרף ליה עם חצי זית אחר, מטמא ... ויש לומר, דהתם נבלה שמתה לגמרי מהני צירוף, אבל הכא הואיל וסופו לטמא טומאה חמורה אחר שתמות שיצרפנה לכזית לא אמרינן. [תוס'].

שומאה, צריכה היא מחשבה לאכילה²].

שמטמאה יותר מטומאת נבלות. [ולכאורה הוא הדין בשאר אופנים המסומנים בטבלה באפור].

**בהמה טמאה ששחט ישראל לגוי וכן
בהמה טהורה ששחט גוי לישראל**

א. כששחטו שחיטה גמורה כלומר שני סימנים או רוב שני סימנים.

לעניין טומאה – (כבר נתבאר דיניהן לעיל), כל זמן שמפרכסות, מטמאות טומאת אוכלים, כי מצינו שחיטה של ישראל המתירה באכילה וכן מצינו שחיטה המתירה לישראל באכילה, אבל אינן מטמאות טומאת נבלות, כי טומאת נבלות תלויה במיתה, שנאמר, "וכי ימות מן הבהמה", וכל זמן שמפרכסת אינה נידונית כמותה].

ולעניין אבר או בשר הפורשים מהן – לדעת הברייתא, ולדעת רבי יוחנן, כל זמן שהן מפרכסת, הן נחשבות כחיות, ולכן, אבר הפורש מהן נידון כדיון אבר הפורש מן החי, שהוא טמא, ובשר הפורש מהן, נידון כדיון אבר הפורש מן החי, שהוא טהור, ובין האבר ובין הבשר אסורים לבני נח באכילה, כדיון אבר ובשר הפורשים מן החי³, [ואיסורם נמשך גם אחר מיתת הבהמות, כי פרישת האבר והבשר מהבהמות היה בחייהן, ואז נאסרו לעולם]. ולדעת חזקיה, מאחר שנשחטו, כל זמן שהן מפרכסות, אף

**כל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה
אף בתחילתו אינו טעון הכשר**

בעניין טומאת אוכלים נאמר, "וכי יכל מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא. וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לקם".

למדנו, שזרעים, כלומר אוכלים, שאין בהם אלא טומאה קלה, לטמא אוכלים ומשקים¹, אינם מקבלים טומאה אלא בהכשר, [שיפול עליהם מים].

ומכאן למד רבי ישמעאל בבניין אב, שכל שהוא כאוכלים, שטמא טומאה קלה, אינו מקבל טומאה אלא בהכשר, אבל כל שסופו לטמא טומאה חמורה, אינו צריך הכשר לקבל טומאה.

ולכן נבלת עוף טהור, שמטמאת אדם בבית הבליעה, אינה צריכה הכשר לקבלת טומאה. [ומכל מקום, לדעת רבי יוסי, אף שנבלת עוף אינה צריכה הכשר לקבל

הוספות

¹ ואפילו נגעו במת, שהוא אבי אבות, אין נעשין אב לטמא אדם וכלים, דמחייב נפקא דנוגע במת מטמא אדם, מהאי קרא, "ויכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת [באותו טמא] טמאת עד הערב", וכי כתיב האי קרא בדבר שיש לו טהרה בהזאה ובטבילה כתיב, דכתיב לעיל מיניה, "והזה הטהור על הטמא", ובהוא טמא קאי, "והנפש הנוגעת", יצאו אוכלין ומשקין וכלי חרס, הואיל ואין להם טהרה במקוה, אין נעשין אב הטומאה. [רש"י].

² שאם לא חישב עליה לאוכלה אינה מקבלת טומאה, ואם חזרה ונגעה באוכלים לא נטמאו... וטעמא דמחשבה, משום דסתמא לאו לאכילה קיימא, ובכפרים קיימינן, שאין רגילים לאכול עופות, אבל בכרכים, תנן דאין צריכין מחשבה, דסתמא לאכילת עובדי כוכבים עומדת. [רש"י].

³ וכל זה בישראל השוחט טמאה לגוי, או בגוי השוחט טהורה לישראל, אבל ישראל השוחט טהורה, מאחר שבשחיטה היא מותרת לישראל, מעתה היא מותרת גם לגוי, ואינו חייב עליה משום אבר מן החי, דליכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור. [רש"י].

הוא מבריא ביותר, והרוצה לאכול בשר כזה, יקח ממנה בשר מיד אחר השחיטה בעודה מפרכסת, [ווייטול בשר מבית השחיטה שאינו מחוסר הפשט ונקל לקחתו], וימלחנו יפה יפה¹, וידיחנו יפה יפה, וימתין עד שתצא נפשה, [שאף שהותרה בשחיטה, אסור לאוכלה קודם שתצא נפשה, שנאמר "לא תאכלו על הדם"²], ואז יאכלנה.

ואחד גוי ואחד ישראל מותרים בו.

כלים במעי בהמה מפרכסת שבאוהל המת

בהמה חיה, שבלעה כלים, ונכנסה לאהל המת, כל זמן שהיא חיה אינה נטמאת, ומצילה על הכלים שבתוכה מלהיטמא, ומאחר שמתה היא טמאה טומאת נבלות [וטומאת אוכלים וטומאת מת] ואינה מצילה על הכלים שבתוכה מלהיטמא באוהל המת. ולהלן יתבאר מה הדין של הכלים שבמעיה כשנשחטה ועודה מפרכסת.

כשישראל שחט בהמה טהורה – מאחר שמשעת השחיטה היא מותרת באכילה, ומטמאה טומאת אוכלים, שוב אינה מצילה על הכלים שבתוכה, והם נטמאים באוהל המת.

וכן כשישראל שחט בהמה טמאה לגוי, או כשגוי שחט בהמה טהורה לישראל – אף על פי שאינה מותרת באכילה בזמן שמפרכסת, [מכל מקום מקבלת טומאת אוכלים,

שאינן נידונות כמתות, [ולכן אינן מטמאות טומאת נבלות], **מכל מקום, גם כחיות אינן נחשבות, ולכן, אבר או בשר הפורשים מהן, אינם נידונים כאבר ובשר מן החי, ואינם נאסרים לבני נח.**

ב. כששחטו סימן אחד או רוב סימן אחד או נחרו.

לעניין טומאה – כל זמן שמפרכסת, אף טומאת אוכלים אינן מטמאות, כי שחיטת סימן אחד, וכן נחירה, אינם מתירים לאכילה בשום מקום, וכל שכן שאינן מטמאות טומאת נבלות.

ולעניין אבר ובשר הפורשים מהן – לדעת הברייתא ורבי יוחנן, דין פשוט הוא, שכל זמן שהן מפרכסות, הם נחשבים כאבר ובשר הפורשים מן החי, שהרי אף בשחיטה גמורה דעתם כן. אולם דעת חזקיה לא נתבארה בזה, ויתכן שבה מודה חזקיה לרבי יוחנן.

שחט הגוי חצי קנה, ובא ישראל וגמר השחיטה – הרי זה שחיטה כשרה.

שחט ישראל חצי קנה או רובו, ובא הגוי וגמר השחיטה – הרי זו טרפה הואיל וגמרה הגוי.

הרוצה לאכול כזית בשר שנלקח

מהבהמה קודם יציאת נפשה

בשר הנלקח מהבהמה קודם יציאת נפשה,

הוספות

¹ יותר מבשר אחר, מפני שלא הספיק דמו לצאת, וכסוחתכו נבלע בתוכה, לפי שכשהבהמה מוציאה נשמה, היא מתאונת, ומוציאה דמה יפת. [רש"י]

² ואסמכתא דרבנן בעלמא היא. [רש"י].

במגע ולא במשא.

< **ולדעת רבי ישמעאל** – החתיכות הללו אינן בטלות לעור, והרי הן כבשר הנבלה, ולכן ה**נושא** את העור, **טמא** הוא, כי נשא בבת אחת כזית של בשר הנבלה, **אבל הנוגע**, אינו **טמא**, כשאינו נוגע בבת אחת בשתי החתיכות, אלא בכל אחת בפני עצמה, כי שתי נגיעות אינן מצטרפות לטמא.

- **ולשון ראשון** בביאור דברי רב הונא, לא נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל אלא **בחתיכות בשר שעל גבי עור שהפשיטה** חיה, **ולא מדעת הבעלים הופשט**, ובזה בלבד דעת רבי ישמעאל, שלא בטל הבשר לעור, **אבל כשהבעלים הפשיטו את הנבלה מדעתם**, כשהפשיטו את הבשר עם העור, **מודה רבי ישמעאל שבטלו את הבשר לעור**, ושוב אינו מטמא לא במגע ולא במשא.

- **אולם ללשון שני אין לחלק כן**, ולדעת רבי ישמעאל גם כשהפשיט את העור עם הבשר מדעת, לא בטל הבשר לעור וטמא במשא, ואם כן מחלוקת רבי עקיבא ורבי ישמעאל היא, בין כשנעשה הדבר מדעת בעלים ובין כשנעשה שלא מדעתם.

ואלו שעורותיהן מטמאים כבשרם

לעיל נתבאר, שיש דברים שלא נאמר בהם טומאה אלא בבשר, כגון נבלה, שרק בשרה מטמא טומאת נבלות, אבל שאר דברים שבגופה כגון עורה אינה מטמא טומאת

כשחישב עליה, והוכשרה על ידי משקה], ומאחר שמקבלת טומאת אוכלים, שוב אינה מצילה על כלים שבתוכה, והם נטמאים באוהל המת.

אבל כשגוי שחט בהמה טמאה – מאחר שאין בה שום טומאה, עד גמר פירכוסה מצילה על הכלים שבתוכה, שלא יטמאו באוהל המת.

הרובע בהמה מפרכסת

לדעת אביי הרובע בהמה מפרכסת, **דינו כרובע בהמה חיה¹**, ולכן אם הזיד חייב מיתה, ואם שגג מביא חטאת.

ואף באופנים שהיא מטמאה טומאת אוכלים הדין כן, ואין בכך כדי להחשיבה כבהמה מותר, ורק כשתמות ממש, [ויהא בה טומאת נבלות], הרובעה פטור.

דף קכב

שני חצאי זיתים של בשר

שעל גבי עור נבלה מופשט

< **לדעת רבי עקיבא** – שתי חתיכות בשר נבלה, שכל אחת שיעורה כחצי זית, שהוסרו מהבהמה עם העור, והן דבוקות לעור, כל אחת מהן, מאחר שאין בה שיעור של כזית שלם, בטלה היא לעור, **ואינן מטמאות לא**

הוספות

¹ וטעמא משום דכי חיה היא לכל דבריה, ולכך רובעה חייב, ומכל מקום מטמא טומאת אוכלין, כיון דבת אכילה היא, ובקונטרס פירש, משום דלחומרא, ותימה אי ספיקא היא, אמאי רובעה חייב. [תוס'].
- רעג -

- **ולדעת רבי יהודה, גם עור חזיר הבר,** נחשב כעור רך להיות נידון כבשר.

ג. **עור דבשת** [=חטרת] **של גמל רך.**

כל גמל שלא הגיע זמנו לטעון, וגם לא טען,

עור דבשתו רך הוא, ונידון כבשרו. [דין זה אמרו עולא משמו של רבי יהושע בן לוי. וכשאמרו רבי ישמעאל בר אבא לפני ריש לקיש, שבחו ריש לקיש, על שאמר לו דבר טעם, וכבדו שישב לפניו. וכשאמרו רבין בר חיננא לפני רבי זירא שתי פעמים, [כי היה סבור שלא שמע בפעם הראשונה], הקפיד עליו רבי זירא [שבאמת הבין כבר בפעם הראשונה], ואמר לו, דבר חידוש אחד היה בידך, שאין בידנו, הרי אמרתו פעם אחת, ולמה תחזור ותשנונו פעם שניה להראות חכמתך. ועל כך אמרו חכמים, בא וראה מה בין תקיפי ארץ ישראל⁴, לחסידי דבבל⁵].

ונסתפקו בגמרא, מה הדין כשנתקיים רק דבר אחד, כלומר לא הגיע זמנו לטעון, אבל בפועל טען. או לא טען בפועל, אבל הגיע זמנו לטעון. האם מעתה עורו קשה, ואינו נידון כבשר, או שעדיין הוא רך, עד שיגיע זמנו לטעון וגם יטען בפועל.

ד. **עור הראש של עגל רך.**

- **לדעת עולא,** עור ראשו של עגל נידון כבשרו, רק בהתקיים שני דברים: (א) העגל

נבלות. ולהלן יתבאר בעזה"י שיש דברים שבהם העור רך, ונידון כמו הבשר, ולכן הוא מטמא כמו הבשר.

א. **עור אדם מת מטמא כבשרו.**

- **ללשון ראשון,** דעת עולא, שמדין תורה עור המת טהור¹, ואינו כבשרו, ורק **מדברי חכמים** הוא טמא, שחששו, שמא יעשה אדם מעורות אביו ואמו שטיחים², ולכן גזרו על העורות טומאה, [וגזרו גזרה זו אף על עור אדם מעובד].

- **וללשון שני,** דעת עולא, **שמדין תורה** עור המת טמא כבשרו³, ולא נזכרה טומאה בעור המת מדברי חכמים, אלא אחר עיבודו, ששאר עורות טמאים שעובדם טהרו, ועור אדם מת, אף אחר עיבודו, גזרו עליו חכמים טומאה, שחששו, שמא יעשה אדם מעורות אביו ואמו שטיחים, ולכן גזרו על העורות טומאה.

ב. **עור חזיר.**

[לא נתבאר אם כוונת המשנה לכך שעור החזיר אסור באכילה כבשרו או שעור חזיר מת מטמא כבשרו].

- **לדעת תנא קמא, רק עור חזיר של ישוב** נחשב עור רך להיות נידון כבשר, אבל עור חזיר הבר, קשה הוא, ואינו נידון כבשר.

הוספות

¹ דלאו בשר הוא ולא הוא בכלל מת. [רשי"י] כדמפרש טעמא בריש דם הנדה, דלא הוי דומיא דעצם אדם, דעור גזעו מחליף. [תוס'].]

² למטה ולקתדרא לישב עליהו, ששוחטין עור על גבי מטה במקום חבלים. [רשי"י]. ואף על גב דמת אסור בהנאה ובכל אדם אסור לעשות מעורו שטיחים. מכל מקום לא הוו גורי רבנן משום הך חששא שיהיה טמא, אלא משום אביו ואמו דחמיר טובא. [תוס'].]

³ דחשיב עור אין גזעו מחליף משום דמקומו נעשה צלקת על הבשר. [תוס'].]

⁴ ריש לקיש מתקיפי דארעא דישראל הוה כדאמרין ... מאן דמישתעי ריש לקיש בהדיה יהבי ליה עיסקא בלא סהדי. [רשי"י].]

⁵ רבי זירא דמבבל סלק להכא כדאמרין ... רבי זירא אותיב ארבעין תעניתין דנשתכח מיניה תלמודא דבבלאי, ומחסידי דבבל הוה, כדאמרין ... רבי זירא כל תלתין יומין בדיק נפשיה, ושגר תנורא, וסליק בגוה. [רשי"י].]

< ולדברי רבי יוחנן, כל זה הוא לדעת התנא של משנתנו, שהוא אלעזר בן יהודה איש אבלוס, משום רבי יעקב, ורבי שמעון בן יהודה איש כפר עיכום משום רבי שמעון. אבל לדעת חכמים, עור של בית הבושת אינו נידון כבשרו.

ז. עור השליל.

עור השליל נידון כבשרו מפני שהוא רך.

ח. עור של תחת האליה.

עור הזנב מתחת המקום שאין שם שער נידון כבשר מפני שהוא רך.

המחשב על העורות של הקרבן לאוכלם חוץ לזמנו או חוץ למקומו

העושה אחת מארבע עבודות הקרבן, [שחיטה, קבלה, הולכה, זריקה], במחשבה לעשות את אחת מהאכילות, [זריקת דם, הקטרת אימורים, אכילת אדם], אחר הזמן המותר לכך, פיגל את הקרבן, והעושה אחת מהעבודות במחשבה לעשות אחת מהאכילות חוץ למקום הראוי לכך, פסל את הקרבן.

וכל זה כשהיתה המחשבה בדבר הראוי לה, כגון שחשב לאכול חוץ לזמן או חוץ למקומו דבר הראוי לאכול, אבל כשחשב לאכול דבר שאינו ראוי לאכול, לא פיגל ולא פסל.

לדעת אלעזר בן יהודה איש אבלוס משום רבי יעקב וכן לדעת רבי שמעון בן יהודה איש כפר עיכום משום רבי שמעון – ארבעת העורות הללו, עור הפרסות, ועור הראש של עגל הרך, ועור של תחת האליה, ועור של בית הבושת, כולם דברים שראויים לאכילה, והמחשב עליהם לאוכלם חוץ

בשנתו הראשונה. (ב) העגל יונק. כי רק כשהעגל יונק, והוא בשנתו הראשונה, עור ראשו רך הוא.

- ולדעת רבי יוחנן, הכל תלוי ביניקה, ולפיכך, כל זמן שהעגל יונק, אף אחר שעברה שנתו הראשונה, עור ראשו רך הוא, ונידון כבשרו, [אבל אם פסק מלינוק, אף בתוך שנתו הראשונה עורו מתקשה, ואינו נידון כבשרו].

< ולדברי רבי יוחנן, כל זה הוא לדעת התנא של משנתנו, שהוא אלעזר בן יהודה איש אבלוס, משום רבי יעקב, ורבי שמעון בן יהודה איש כפר עיכום משום רבי שמעון. אבל לדעת חכמים, עור הראש של עגל הרך אינו נידון כבשרו.

ה. עור הפרסות של בהמה.

- לדברי רב, הכוונה רק לעור שעל הרכובה התחתונה הסמוכה לפרסות, ולא העור שעל השוק¹.

- ולדברי רבי חנינא, הכוונה גם לעור שעל גבי עצם השוק של רכובה תחתונה.

< ולדברי רבי יוחנן, כל זה הוא לדעת התנא של משנתנו, שהוא אלעזר בן יהודה איש אבלוס, משום רבי יעקב, ורבי שמעון בן יהודה איש כפר עיכום משום רבי שמעון. אבל לדעת חכמים, עור הפרסות אינו נידון כבשרו.

ו. עור בית הבושת.

לדעת התנא של משנתנו, עור בית הרחם של נקבה נידון כבשרה מפני שהוא רך.

הוספות

¹ מבנה הרגל נתבאר בדף ע"ו.

הָאֲנָקָה (ב) וְהַלֶּחֶם (ג) וְהַלֶּטָאָה (ד) וְהַחֲמֵט (ה) וְהַתְּנִשְׁמֹת.

< **ולדעת התנאים של משנתנו, לא נאמר ריבוי ומיעוט לעניין עור השרצים³, אבל יש ללמוד מסברא, שכל שעורו רך ואין לו ממש, הרי זה נידון כבשר.**

לדעת תנא קמא – ארבעה שרצים עורם רך, ולפיכך הוא טמא כבשרם, ואלו הם (א) הָאֲנָקָה (ב) וְהַלֶּחֶם (ג) וְהַלֶּטָאָה (ד) וְהַחֲמֵט.

ולדעת רבי יהודה – רק שלושה שרצים עורם רך, ולפיכך הוא טמא כבשרם, (נהם הָאֲנָקָה וְהַלֶּחֶם וְהַחֲמֵט), אבל הלטאה עורה חלוק מבשרה, ואינו מטמא.

ולדעת רבי יוחנן בן נורי – כל שמונה שרצים, עורם חלוק מבשרם ואינו מטמא.

עורות מעובדים

כל העורות הטמאים, הסיבה שהם טמאים, כי הם נחשבים כבשר, ולכן, אם עשה בהם פעולה לבטלם מתורת בשר, ולקיימם בתורת עור, **הרי אלו טהורים.** [חוץ מעור אדם מת שגזרו בו טומאה אף אם עובד שלא יעשה אדם מאביו ואמו שטיחים כפי שנתבאר לעיל]. ואלו פעולות המקיימות את העור בתורת עור.

לזמנו או חוץ למקומו, פיגל ופסל את הקרבן.

ולדעת חכמים – מבין ארבעת העורות הללו רק עור של תחת האליה ראוי לאכילה והמחשב עליו לאוכלו חוץ לזמנו או חוץ למקומו, פיגל ופסל את הקרבן, אבל שאר שלושת העורות הנ"ל אינם ראויים לאכילה והמחשב עליהם לאוכלם חוץ לזמנו או חוץ למקומו, לא פיגל ולא פסל את הקרבן.

עורות השרצים

יש שמונה שרצים טמאים, שנאמר, "וְיָזָה לְכֶם הַטְּמֵא בְּשֶׁרֶץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ (א) הַחֲלָד (ב) וְהַעֲכָבֵר (ג) וְהַצֵּב לְמִינֵהוּ. (ד) וְהָאֲנָקָה [=קִיפּוּד] (ה) וְהַלֶּחֶם (ו) וְהַלֶּטָאָה (ז) וְהַחֲמֵט [=מִין שֶׁל חֲלוּן] (ח) וְהַתְּנִשְׁמֹת. אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לְכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ כָּל הַנִּגַּע בָּהֶם בְּמָתָם יִטְמָא עַד הָעָרֶב".

< **לדעת רב והברייתא –** הכתוב "הַטְּמֵאִים", בא לרבות¹, שגם העור של השרצים טמא. והכתוב "אֵלֶּה", בא למעט, שלא בכולם נאמר הדין הזה, והכתוב "לְמִינֵהוּ" מחלק בין השרצים², ללמד, ששלושת הראשונים הכתובים לפניו, אין עורם טמא, [מהמיעוט "אֵלֶּה"], וחמשת האחרונים הכתובים אחריו, עורם מטמא, [מהריבוי "הַטְּמֵאִים"], ואם כן **חמשת השרצים שעורם טמא כבשרם הם, (א)**

הוספות

¹ ה"א יתירא קדריש. [רש"י].

² קצת תימה כיון ד"למינהו" הפסיק הענין, למה לי אלה. [תוס'].
³ כן פירש בקונטרס, דלית להו דרשה ד"הטמאים", ולפירושו לא הוי תנא דברייתא לא רבי יהודה ולא בר פלוגתיה. ובחנם קאמר רב תנא הוא ופליג, דהא תנא דברייתא כוותיה. ויש לפרש, דכולהו אית להו דרשה דהטמאים, ומוקי מסברא רביא בהנהו דלית להו גישתא, ומיעוטא בהנהו דאית להו גישתא, ולית להו למינהו הפסיק הענין, אבל רב דאית ליה למינהו הפסיק הענין, על כרחך פליג עלייהו, וחשיב תנשמת. [תוס'].

לאכילה, ויש מים לפניו לסוף ארבעה מילין, ימתין עד שיגיע למים. [ודווקא לפניו ילך ארבעה מילין, אבל לאחוריו לא ילך אלא עד פחות ממיל].

דף קכג

ד. עיבוד עורות.

הליכה על העור בשיעור ארבעה מילין, היא תחילת העיבוד, לבטל ממנו טומאה, כפי שנתבאר לעיל.

- ללשון ראשון, רבי אבהו אמר את שלושת הדברים המנויים תחילה, משמו של ריש לקיש³.

- ולדברי רב נחמן בר יצחק, איבו אמר את כל ארבעת הדברים הללו משמו של ריש לקיש.

תנו רבנן: ליגיון [=גדוד גוים העוברים להלחם על בית מלחמתם], העובר ממקום למקום, ונכנס לבית, הבית טמא, שאין לך כל ליגיון וליגיון, שאין לו כמה קרקפלין [=עור ראש אדם מת שלוקחים לשם כישוף במלחמה], ואל תתמה, שהרי קרקפלו של רבי ישמעאל,

א. עיבוד גמור.

ב. הליכה עליו כדי לעבדו, שגם זה נחשב כתחילת העיבוד, והוא שילך בו שיעור ארבעה מילין.

ג. עשייתו מתלה לכלי, אף בלא לעבדו כלל.

דברים ששיעורם ארבעה מילין

א. לגבל.

הלש עיסה בטהרה, והוא שכיר לבעל הבית, וצריך למים להטביל כליו, יטריח עצמו ארבעה מילין, עד שיגיע למקוה, ויטביל, ויותר מכאן אין עליו לטרוח מן הסתם, אלא אם כן נותן לו בעל הבית שכר הליכה¹.

ב. לתפילה.

המהלך בדרך, וגמר בלבו לעשות חניה בדרך מבעוד יום, אם יש בית הכנסת לפניו עד ארבעת מילין, יטריח וילך שם כדי שיתפלל². [ודווקא לפניו ילך ארבעה מילין, אבל לאחוריו לא ילך אלא עד פחות ממיל].

ג. לנטילת ידיים לאכילה.

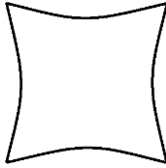
מי שהולך בדרך ואין לו מים ליטול ידיו

הוספות

¹ כן פירש רש"י. ונראה כפירוש הערוך, דפירש, אם יש גבל העושה עיסה בטהרה ברחוק ארבעה מילין, ימתין עד שיגיע לאותו גבל, ומיירי באדם ההולך בדרך, [וצריך לעיסה כדי להכין סעודתו]. [תוס']. ולפי זה קאי לפניו ולאחוריו אגבל כמו דקאי אתפילה ונטילה ידים. [תוס'].

² כן פירש רש"י. ומה שפירש בערוך, לתפלה, לרוחן ידיו לתפלה, אין נראה, דהיכי דמי, אי דמטא זמן צלויי, הא לייט עלה אביי בברכות, אמאן דמהדר אמאי בעידן צלותא ... ואי לא מטא זמן תפלה, מאי איריא ארבעה מילין, אפילו טובא נמי, ונראה כפירוש הקונטרס, דלענין להתפלל בעשרה איירי. ור"ח פירש, לתפלה, לטבול לתפלתו, דאף על גב דקיימא לן כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה, הני מילי ללמוד, ולקריאת שמע, אבל לתפלה לא. אי נמי לא סבירא ליה דרבי יהודה בן בתירא. [תוס'].

³ ותימה, דאמאי לא חשיב עיבוד, ועוד למאן דחשיב עיבוד, אמאי לא חשיב שלשים ריס דפרק לא יחפור, דמדת המיל שבעה ומחצה ריס ... ולפירוש ר"ח נוחא דלא חשיב עיבוד, דלא חשיב אלא הנך תלתא שהן ענין טהרה. ומאן דחשיב עיבוד, משום שהוא כמו מענין טהרה, שמטהר העור מן הטומאה, ולהכי חשיב לה, ולא חשיב ההיא דשלשים ריס. [תוס'].

וכשמתחיל להפשיט את העור סביב סביב, **כל זמן שהעור המופשט הוא עד שיעור של כדי אחיזה** [=טפחיים], **לדברי הכל, העור המופשט נחשב כיד של הבשר**, ולכן, הנוגע בעור הזה, דינו כנוגע בבשר, בין לטמא את הבשר, ובין לקבל טומאה מהבשר.

ואחר שהופשט העור יותר מכדי אחיזה בזה נחלקו אמוראים:

לדעת רב – מכאן ואילך, כל העור המופשט אינו מכניס או מוציא טומאה מהבשר, כי מאחר שהופשט העור יותר מכדי אחיזה, שוב אין המופשט נחשב כיד של הבשר, שכל יד שאין מטלטלים בו את האוכל אינו יד¹, [ורק החלק שאינו מופשט, מכניס ומוציא טומאה מהבשר כי נידון כשומר].

דין עור הבהמה במהלך ההפשט

כבר נתבאר [בתחילת הפרק], שעור הבהמה, אף שאינו נחשב כבשר עצמו, מכל מקום, כל זמן שלא הפשיטו אותו, הרי הוא נידון כשומר של הבשר, ולכן הנוגע בו כנוגע בבשר עצמו, בין לקבל טומאה מהבשר, [כגון שהבשר נבלה והנוגע טהור], ובין לטמא את הבשר, [כגון שהנוגע טמא והבשר טהור].

וכן הדין כשהחלו להפשיט את העור כל מה שאינו מופשט ממנו נידון כשומר, ולהלן יתבאר בעזה"י מה דין החלק המופשט של העור במהלך ההפשטה, בשני האופנים שרגילים להפשיט.

א. הפשטת עור לעשיית שטיח.

המפשיטים עורות כדי לעשות מהם שטיח, שהוא פתוח, חותכים את העור מן הצואר ועד הזנב, ואחר כך מפשיטים את העור מסביב הבהמה, ומקבלים חתיכה פתוחה

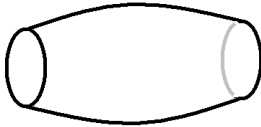
הוספות

¹ למאי דפירש בקונטרס, דסבר רב, דכל יד שאין מטלטלין בו את האוכל, אינו יד, תימה, דאמאי עד כדי אחיזה חשיב יד טפי ונראה, משום דבכדי אחיזה ואילך יכול לאחוז בבשר עצמו, ולטלטלו. אי נמי משום דכל זמן שלא הפשיט כדי אחיזה, הוא קשה להפשיטו, ופעמים שמניחו כן, וצריך לו לטלטלו ממקום למקום, אבל משהפשיט כדי אחיזה, שוב אין קשה להפשיט, ואין זו משם עד שיפשיט כולו. וכן בחמת, עד שיפשיט את החזה, לפי שהחזה קשה להפשיט, ולכן לפעמים מניחו כן שעה אחת, ותוך כך יצטרך לטלטלו, אבל משהופשט החזה, אין דרך להניחו כן. ועוד יש לפרש טעמא דרב דאמר מכאן ואילך טהור המופשט, מפני שכדי אחיזה צריך העור להיות יד לצורך ההפשטה, אבל ביותר מכדי אחיזה לא, לפי שאם מחזיק בשפת העור, אין יכול למשוך בכח ולהפשיט, ובכדי אחיזה סמוך לבשר אין יכול להחזיק בידו העור היטב ולמשוך, הלכך עד [כדי] אחיזה, יכול להחזיק ולמשוך בשפת העור, טפי לא ... וי"מ כולה מתניתין משום שומר, דעד כדי אחיזה הוי חבור, וכל שכן פחות, אם נגע שרץ בעור המופשט, מכניס טומאה לבשר, משום שומר, ואף על גב דאמר לעיל, דעור כנגד הבשר דוקא הוי שומר, הכא חשיב כנגד הבשר, כיון דחשיב הכל כמחובר. וכן לחמת, כל זמן שהחזה מחובר, חשיב הכל מחובר. אבל משום יד אין לפרש, דלרב אסי דאמר טפח סמוך לבשר טמא משום יד, דלחמת אמאי כל העור חבור, לא היה לטמא אלא טפח הסמוך לחזה, דמאי שטא בין חזה לשאר אברים, אלא ודאי משום שומר הוי דחשיב כל העור מחובר. וכן לשון דהרי זה חבור, משמע דהוי משום שומר, דביד מה שייך לשון חבור. והכי מוכח בתורת כהנים ... כך פירש הרב רבינו יעקב מאורליניש ... ולפי פירושו לא טמא בתורת כהנים וגם בשמעתין אלא עד כדי אחיזה, ולא כדי אחיזה בכלל, דהיינו פחות מכשיעור שמוזכר לשם. [תוס].

כדי אחיזה הוא טמא עם הבשר, חכמים חששו שמא יטעו בשיעור זה, ולכן טמאו גם את העור המופשט יותר מכדי אחיזה. [ואף שעניין זה נתפרש בגמרא לעניין הפשטת עור לעשיית שטיחים, מסתבר שהוא הדין לעניין הפשטת עור לעשיית חמת, המבואר להלן].

ב. הפשטת עור לעשיית חמת.

המפשיטים עורות לעשות מהן חמת [=כלי קיבול], אינם מפשיטים אותו שיהיה כולו פתוח, אלא משאירים אותו שלם סביבות גוף הבהמה, ומפשיטים אותו מראשו לסופו, או מסופו לראשו, כך שנמצא כולו סגור כמו שהוא בבהמה, אלא שהוא פתוח בראשו ובסופו.

מאחר שהפשטת החזה קשה מכל האברים, עד גמר הפשטת החזה, כל העור נחשב כמחובר לבשר, ומכניס ומוציא ממנו טומאה, אבל אחר הפשטת העור מהחזה, כל מה שמופשט אינו נחשב כמחובר בבשר.

ואם כן, **כשמפשיט מכיוון הראש לכיוון הרגלים, אחר הפשטת החזה, כשעוד יש לו להפשיט עד הרגלים, כל מה שמופשט אינו נחשב כמחובר לבשר.**

אבל כשמפשיט מכיוון הרגלים לכיוון הראש, מאחר שהפשטת החזה היא בסוף, כל זמן שמפשיט, העור נחשב כמחובר לבשר. [לדעת חכמים, עד אחר הפשטת עור הצואר כל העור נחשב כמחובר, כי לדעתם

לדעת רב אסי – מכאן ואילך, כל העור המופשט, אינו מכניס או מוציא טומאה מהבשר, חוץ מהטפח שבעור הסמוך לבשר, שהוא נחשב תמיד כיד, מפני שצריך לאחוז בו כדי להמשיך להפשיט את העור. [ושתי בריתות שמשמעותן כדברי רב, דחק רב אסי להעמידן כדעתו]. ומתוך הברייתא [השלישית] הוצרך רב אסי לומר, שדין זה, שהטפח הסמוך לבשר נחשב כיד, אינו אלא אחר הפשטת שלושה או ארבעה טפחים, שאז נוח לאחוז בעור הסמוך לבשר, ולהמשיך להפשיט, אבל אחר הפשטת שני טפחים, מודה רב אסי שכל העור המופשט טהור, ובכלל זה הטפח הסמוך לבשר, כי כשהופשטו רק שני טפחים, אין נוח לאחוז בטפח הסמוך לבשר להפשיט, אלא מפשיט על ידי סכין.

< ומסקנת הגמרא, שכל האמור כאן, שאינו נחשב חיבור, אין זה אלא לעניין טומאות מדברי חכמים, [כגון שהאדם טמא בטומאות של י"ח דבר, והבשר טמא משום שהוא טרפה, הטמאה במוקדשים מדברי חכמים], אבל לעניין טומאה מהתורה, אין חילוק בין עור שהופשט בכדי אחיזה או יותר, והכל נחשב כמחובר לבשר. והטעם לכך, על פי מה שיתבאר בעזה"י להלן לעניין טהרת טלית על ידי קריעתה, שאף על פי שמדין תורה היא נטהרת בקריעת רובה, חכמים חששו, שמא יטעו בין קריעת רובה לקריעת מחציתה, ולכן אינה נטהרת בקריעת רובה אלא בקריעת רובה. והוא הדין לעניין טהרת העור המופשט, אף שמעיקר הדין רק כשהעור מופשט בשיעור

נחשבת היא כמחוברת, ולא בטל ממנה שמה הראשון, ועודה בטומאתה.

ולעניין דין זה, של טהרת טלית על ידי קריעת רובה, מצינו שני אמוראים שהגבילוהו ותחמוהו, ולימדו שאינו נוהג בכל אופן.

א. [דברי רב נחמן אמר רבה בר אבוה] **קריעת רוב הטלית מטהרת רק כשהראה שאינו חס עליה.**

לדברי רב נחמן, אף שמעיקר הדין, די בקריעת רוב הטלית להחשיבה כקרועה כולה, ובכך לטהרה, תקנת חכמים היא, שלא תטהר הטלית בקריעת רובה, שמא יחוס עליה, ולא יקרע רובה אלא חציה, [ולא ישימו לב שאין רובה קרוע, כי אין ניכר כל כך בין קריעת מחצה לקריעת הרוב], ובכך ינהגו בה דין טהורה, כשבאמת היא טמאה. [אבל בקריעת כולה אין חשש, כי ניכר לכל שכולה קרועה, שכן היא נבדלת לשני חלקים].

ורק כשעשה מעשה, להוכיח שאינו חס על טליתו, שוב אין לחוש שלא יקרע רובה, ונטהרת אף בקריעת רובה, והמעשה המוכיח שאינו חס על טליתו, הוא **שמטבילה**³,

שומר העומד להינתק מאליו נחשב כשומר. ולדעת רבי יוחנן בן נורי, רק עד הפשטת החזה, כל העור נחשב כמחובר, אבל אחר הפשטת החזה, אף שעוד לא הופשט עור הצואר, הרי זה כאינו מחובר, כי עור הצואר רפוי הוא, ועומד להינתק מאליו ולדעתו שומר העומד להינתק מאליו אינו נחשב [כשומר].

ולדברי רבי דוסתאי בן יהודה משום רבי שמעון, המפשיט שרצים, דינו כמפשיט עור בהמה וחיה לעשיית חמת, ועד שיפשיט את כולו, כל העור נחשב כמחובר.

טהרת טלית על ידי קריעת רובה

כל כלי שנטמא, אם בטל ממנו שמו הראשון על ידי שבירתו, בטלה ממנו גם טומאתו.

וכן הדין לעניין טלית טמאה, בקריעתה לשני חלקים, בטל ממנה שמה הראשון, וטהורה היא¹.

ולא רק בקריעת כולה הדין כן, אלא אף בקריעת רובה, [כי רובה ככולה], וזהו ששנינו, טלית [טמאה], שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה, שוב אינה חיבור וטהורה². אבל כל זמן שנקרע רק מיעוטה,

הוספות

¹ מאחר שאינה ראויה למלאכה הראשונה, ואין שמה עליה, מטהרת, ואף על פי שיש בשיירה שלש על שלש, ועדיין ראויה לקבל טומאה, טהורה מטומאתה הראשונה, דומיא דכלי חרס, דשבירתו מטהרתו, ושבריו מקבלין טומאה ... ואף על גב דאמר בבהמה המקשה, שלשה על שלשה שהיה טמא מדרס ומגע הזב, וחלקו, טהור מן המדרס, ועדיין טמא מגע הזב, אלמא טומאת שלש על שלש דחוי ליה לא בטלה מיניה, התם הוא דהוה עליה שתי טומאות, טומאת מדרס חמורה, וטומאת מגע קלה, אחניא ליה חלוקה לבטל ממנו טומאת מדרס, דתו לא חזי ליה, ופשה לה טומאת מגע דחויא לשלש אצבעות, אבל הכא, חד שמוא הוא, כולה טומאה דשלשה על שלשה היא, וקריעה מהניא לבטולי שמוא מינה, דתו לא פש עלה מידי. [רשי"י].

² פירש רבינו תם, כיון שנקרע רובה, הויה טהורה למפרע מתחילת קריעה, ולשון "שהתחיל לקורעה" משמע כפירושו. [תוס'].

³ שהמים קשים לה. [רשי"י].

הכל. [ודחו זאת, כי אין להביא ראיה מדברים הנעשים על ידי הכהנים במקדש, כמליקת עולת העוף, שכן הכהנים זריזים הם, וידקדקו ולא יטעו, אבל דבר המסור לכל, כטהרת טלית בקריעת רובה, יש לחוש שלא יקרעו את רובה, ולכן יש לגזור שלא תטהר עד קריעת כולח].

ב. [דברי רב הונא משום רבי שמעון ברבי יוסי]

שיעור של כדי מעפורת בקריעת הטלית.

ללשון ראשון, אמר רב הונא משום רבי שמעון ברבי יוסי – דין זה, **שטלית שנקרע רובה נחשבת כחלוקה לשנים**, הוא רק **בהתקיים דבר נוסף, והוא, שאותו מיעוט שהיא מחוברת בו, הוא פחות מהשיעור הנצרך לעשיית סודר**, אבל אם אותו מיעוט שהיא מחוברת בו ראוי לעשות ממנו סודר, הרי זה נחשב כמחובר, שאינו עומד להיקרע, ואין הטלית טהורה.

ללשון שני [בדף קכ"ד], אמר רב הונא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי – דין זה, **שטלית שנקרע מיעוטה אינה נחשבת כחלוקה לשנים, הוא בכל אופן, אף כשאותו מיעוט שהיא מחוברת בו, הוא יותר מהשיעור הנצרך לעשיית סודר.**

טהרת עור על ידי קריעה

< **ללשון ראשון:**

לעיל נתבאר, **שטלית שנחלקה, בטל ממנה שמה הראשון, בהתקיים שני תנאים.** (א)

ולפי זה, מה ששנינו, שטלית נטהרת בקריעת רובה, לא נצרך אלא לטלית שכבר הטבילה, וצריך להשתמש בה באותו יום קודם הלילה, [שכן בלילה היא כבר נטהרת מחמת הטבילה, ואין צריך לקריעה כדי לטהרה, וקודם שהטבילה, לא מועילה לה קריעה לטהרתה], וזהו שאמר רב נחמן, לא שנו אלא בטלית טבולת יום.

ורבא רצה להשיב על דברי רב נחמן שתי תשובות [=קושיות], אולם שתי התשובות נדחו על ידי רב יוסף.

תשובה א' – לא יתכן שקריעת רוב הטלית¹ תועיל לטהר ביום שטבלו את הטלית, כי אם כן, יש לחוש שהרואה שטבלו את הטלית בו ביום, ולאחר מכן משתמשים בה בלא הערב שמש, לא ידע שנטהרה בקריעה, ויהיה סבור שנטהרה על ידי הטבילה, ויאמר שטבילה מועילה בלא הערב שמש, ותצא מכך תקלה. [ודחו זאת, כי מאחר שהיא קרועה, הכל רואים זאת, ואין לחוש שהרואים יהיו סבורים שנטהרה רק על ידי הטבילה].

תשובה ב' – לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, מליקת עולת העוף היא רוב שני סימנים, ולא כל שני הסימנים, [שלדעתו אסור להבדיל הסימנים לגמרי], ולא מצינו שחשש לכך שלא ימלקו את רוב שני הסימנים, שיצריך יותר מרוב מצומצם, ואם כן, הוא הדין לענין קריעת הטלית, מאחר שדי בקריעת הרוב כדי לטהר אין לחוש לכך שלא יקרע הרוב שיהיה צריך לקרוע את

הוספות

¹ מסתבר שדווקא על קריעת רוב הטלית השיב רבא, שיש לחוש, שאם תועיל ביום שהטבילה, יאמרו הרואים, טבילה בת יומא עולה, אבל בקריעת כל הטלית, ידע גם רבא, שקרעה מוכיח עליה, וידעו הכל, שמחמת הקריעה היא טהורה.

לדעת רבי יוחנן – דין עור כדין טלית, ואם נקרע רובו, אפילו יש במיעוט כדי שיעור עשיית מעפורת, הרי זה טהור.

ולדעת ריש לקיש – עור חמור מטלית, ורק אם נקרע רובו, וגם אין במיעוט הנשאר כדי שיעור עשיית מעפורת, הרי זה טהור.

נקרע רובה. (ב) המיעוט שנשאר בה מחובר, הוא פחות משיעור עשיית מעפורת. ונחלקו חכמים בדין עור שנחלק.

לדעת רבי יוחנן – דין עור כדין טלית, ואם נקרע רובו, ואין במיעוט כדי שיעור עשיית מעפורת¹, הרי זה טהור.

ולדעת ריש לקיש – עור חמור מטלית, וכל שלא נקרע כולו, אף שנקרע רובו, ולא נשאר בו חיבור בשיעור עשיית מעפורת, הרי זה טמא כבתחילה, והטעם לכך, כי טלית, מאחר שנקרעת, בטל שמה, שכן אפילו יתפרנה אינה כבתחילה, אבל עור חזק הוא, וכל שלא נקרע לגמרי, כשחוזר ותופרו הרי הוא כבתחילה, ולכן לא בטל שמו ממנו להיטהר, אלא בקריעת כולו. [ומכל מקום, כל זה כשנחתך העור ביושר, לאורכו או לרחבו, אבל כשנחתך סביב סביב, אף על פי שהחתיכות מחוברות במקצת, מודה ריש לקיש, שאין העור חוזר לקדמותו על ידי תפירה, ומאחר שנקרע רובו, ואין בו כדי מעפורת, הרי זה טהור].

< **ללשון שני** [בדף קכ"ד]:

לעיל נתבאר, ש**טלית שנחלקה, בטל ממנה שמה הראשון, בהתקיים תנאי אחד**, והוא, שנקרע רובה, ואפילו המיעוט שנשאר בה מחובר, הוא יותר משיעור עשיית מעפורת. ונחלקו חכמים בדין עור שנחלק.

דף קכד

טהרת תנור

התנור הנזכר בסוגיתנו, הוא כלי חרס כעין קדרה גדולה, שקובעים אותו בארץ בטיט, ומדביקים טיט על דפנותיו סביב, כדי שיהיו עבות, וישמרו על חומו של התנור.

< ותנור זה, מאחר שהוא כלי חרס, כשנטמא, אין לו טהרה במקווה, אבל על ידי שבירה, שיבטל שמו הראשון ממנו, הוא נטהר.

- מתחילה רצו לומר, שנחלקו חכמים ורבי מאיר בדין זה, מתי בטל שמו של התנור להיטהר, [ולדעת רבי מאיר, די בכך שממעט את החרס הפנימי מארבעה טפחים, ואפילו כל הטיט קיים].

- אולם למסקנה, הכל מודים, שכדי לבטל שמו של התנור לטהרו, יש לחלקו לכלי עצמו לשלושה חלקים, [שלא יהא חלק אחד שהוא רובו של התנור], וגם להסיר את כל

הוספות

¹ נראה דרבי יוחנן לא סגי בעור כדי מעפורת כמו בטלית, אלא כל אחד למאי דחשיב לגבי דידיה סגי, וצריך בעור חמישה על חמישה, ... דאי בעור נמי סגי לרבי יוחנן כדי מעפורת לא יתיישב בסמוך ... באיכא דאמרי ... ומיהו יש ליישב, דלהאי ליטנא קמא, סגי לרבי יוחנן בעור בחשיבות מעפורת, שהוא פחות מחמישה כדמשמע לקמן ... אבל לאיכא דאמרי לרבי יוחנן ודאי בעי חמישה. [תוס'].
- רפב -

חלקים, [שלא יהא חלק אחד שהוא רובו של התנור], וגם יסיר את כל הטיט שסביב הדפנות, ושבארץ.

ולדעת רבי מאיר – תנור זה שעדיין לא נטמא כדי שלא יקבל טומאה דיו בכך שימעט את החרס הפנימי מארבעה טפחים, ואפילו כל הטיט קיים.

שיעור תנור לקבל טומאה

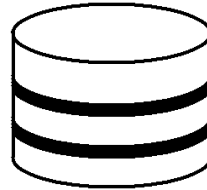
לדעת רבי מאיר – כל התנורים אינם מקבלים טומאה, אלא אם כן הם לכל הפחות ארבעה טפחים. [וכן דין שברי תנור, שאינם מקבלים טומאה, אלא אם כן גדולים לכל הפחות ארבעה טפחים].

ולדעת חכמים – כן דין תנור גדול, אבל תנור קטן, הנעשה לתינוקות, מקבל טומאה אף בשיעור טפח אחד, שכן עושים תנורים בני טפח.

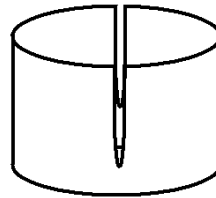
חתיכות בשר הדבוקות לעור הנפשט מהבהמה

לדעת עולא אמר רבי יוחנן – כל החתיכות שנפשטו מהבשר עם העור מדעת הבעלים, אפילו גדולות הרבה, בטלות הן לעור, ודין כעור ולא כבשר, ולכן חתיכות בשר נבלה שנפשטו מהנבלה עם העור מדעת הבעלים, אינן מטמאות לא במגע ולא במשא. ומה ששינו שחתיכות נבלה שעל גבי העור ששיעורם כזית אינן בטלות, ומטמאות לדברי הכל, וכשיעורם חצי זית אינן

הטיט שסביב הדפנות, ושבארץ. וזהו שאמרנו, שצריך לחלק התנור לשלושה, כדי שלא יהא חלק אחד שהוא רובו של תנור, הוא, כשחולק את התנור לרוחבו, ועושהו כעין שלוש טבעות.

אבל כשחותכו לגובהו, די בכך שחותכו עד שלא יהא גבהו במקום השלם ארבעה טפחים.

ואפילו לא נחסר רוב גובהו, כגון שהיה שבעה טפחים ועתה נותר בו יותר משלושה טפחים ומחצה, בטלה ממנו טומאתו. אבל אם היה גובהו יותר משמונה טפחים, ובא לחותכו לגובהו, צריך לחותכו שלא ישאר ממנו ארבעה טפחים שלמים.

< וכל זה אחר שנטמא התנור אבל קודם שנטמא נחלקו חכמים באיזה אופן ניתן לבטל שמו ממנו שלא יוכל לקבל טומאה כלל,

לדעת חכמים – האופן שבו יבטל התנור מלקבל טומאה הוא האופן הני"ל, כלומר יחלק את הכלי עצמו [לרוחבו], לשלושה

נבלה שעל העור מטמא, אף כשלא נגעו בו עצמו, [לדעת עולא כשנפשט הבשר הזה עם העור על ידי חיה. ולדעת רבי אמי אף כשנפשט הבשר הזה עם העור מדעת הבעלים].

א. בנגיעה בציב היוצא מן הבשר, היא רצועה ותלתל היוצא מאותו בשר, ותלוי ודבוק במקצת, ובאותו ציב בפני עצמו אין כזית, אבל הוא מעורה הוא לכזית. [והטעם לכך שהנוגע בציב טמא כי הוא נחשב כמחובר לכזית].

ב. בנגיעה בשערה היוצאת מן העור כנגד אותו בשר. והטעם לכך שהנוגע בשערה טמא, כי השערה עוברת דרך העור עד הבשר, ונחשבת כחלק מהשומר של הבשר, וכבר נתבאר שהנוגע בשומר נטמא. [וכל שכן שהנוגע בעור עצמו שכנגד הבשר טמא].

עור של נבלה שהופשט על ידי חיה ויש עליו שתי חתיכות של בשר שכל אחת שיעורה חיצונית
< **דעת רבי עקיבא.**

– מאחר שהחתיכות קטנות, הן בטלות לעור, ודינן כעור נבלה ולא כבשר נבלה, ולכן אינן מטמאות אפילו אם יצרפו אותן יחד.
< **ודעת רבי ישמעאל.**

– אף על פי שהחתיכות קטנות, אינן בטלות לעור, ודינן כבשר נבלה, ולא כעור הנבלה. ולפיכך,

הנושא את העור, טמא, כדין נושא כזית נבלה, כי בנושאו את העור, הוא נושא שתי חתיכות של נבלה, ששיעורן יחד כזית,

בטלות לדעת רבי ישמעאל, כל זה בחתיכות שנפשטו עם העור על ידי חיה, שלא מדעת הבעלים, ולכן אינן בטלות לעור.

וכשרב נחמן ורבי אמי שמעו זאת מעולא ומרב אושעיא, אמרו, שאפילו אם היו שומעים זאת מרבי יוחנן ומיהושע בן נוון, לא היו מקבלים ממנו, שחתיכות גדולות שנפשטו מהבשר עם העור מדעת הבעלים, בטלות לעור.

ורב פפא יישב דברי רבי יוחנן, שבאמת חתיכות גדולות שהן בעין אינן בטלות לעור אף כשנפשטו מדעת הבעלים, אבל כשהן מרודדות דקות, הן בטלות, אף כשיש בהן שיעור גדול.

לדעת רבי אמי אמר רבי יוחנן – חתיכות גדולות ששיעורם כזית [או יותר], שנפשטו מוהבהמה עם העור, בין שנפשטו מדעת הבעלים, ובין שנפשטו על ידי חיה, אינן בטלות, וכשהן של נבלה הן מטמאות בין במגע בין במשא. **וחתיכות קטנות מכזית, שנפשטו עם העור, כשנפשטו עם העור מדעת הבעלים, לדברי הכל הן בטלות לעור,** ואינן מטמאות כבשר נבלה, [אף על ידי צירוף לשיעור כזית], **וכשנפשטו על ידי חיה, לדעת רבי ישמעאל, אינן בטלות,** ומטמאות על ידי צירוף לכזית, **ולדעת רבי עקיבא,** אף כשנפשטו על ידי חיה, מאחר שהן פחותות מכזית, הרי הן בטלות, ואינן מטמאות אף על ידי צירוף לכזית.

דיני הרישא של משנתנו

האופנים שזכרו במשנה, שעל ידם כזית

ישמעאל לא קיבל את דחיית רבי עקיבא, כי

וכזית נבלה מטמא במשא.

לדעתו גם דבר שאינו מטמא במגע מטמא במשא, או שרבי ישמעאל מודה לרבי עקיבא, שדבר שאינו מטמא במגע אינו מטמא במשא, אבל לדעתו, חתיכות אלו מטמאות במגע מלפנים, כדברי בר פדא. ונפקא מינה מספק זה, מה דעת רבי ישמעאל בעצם שיש בה מוח, והיא שתומה כך שאי אפשר לגעת במוח, האם המוח שבה מטמא במשא, אף שאינו מטמא במגע או לא. וכשרב אויא שאל ספקו זה לפני רבה בר רב הונא, לא ענה לו, אלא השיאו לדבר אחר, ואמר לו, ראה עורב פורח [=עורבא פרח]. וכששאלו רבא בנו, מדוע דוחה את רב אויא, שתמיד הוא משבח וואומר עליו שהוא אדם גדול. וענה לו, שהסיבה לכך, כי סר כוחו מחמת הדרשה שדרש באותו יום, וצריך חיזוק [=אני היום סמכוני פאשישות], ואין בכוחו לפשוט את הספק, שהוא ספק של טעם.

הכניס לבית שתי חתיכות בשר

המת שכל אחת שיעורה כחצי זית

כזית מן המת מטמא את הבית שהוא בתוכו בטומאת אוהל [והבית חוזר ומטמא כל אשר בתוכו בטומאת אוהל ונחלקו חכמים האם שני חצאי כזית מן המת מצטרפים לטמא את הבית באוהל.

לדעת רבי דוסא בן הרניס [ורבי ישמעאל]

אבל הנוגע בעור אינו נטמא. לדברי בר פדא הטעם לכך, כי לדעת רבי ישמעאל, **אין עור נעשה שומר או יד לבשר**, אלא כשיש בבשר שיעור כזית¹, ומאחר שהחתיכות קטנות, ואין בכל אחת שיעור כזית, אין העור נעשה שומר או יד שלהן, **ולכן אינו מוציא מהם טומאה לנוגע בו, אבל הנוגע בחתיכות עצמן, נטמא, כי ניתן לצרף את שתי הנגיעות יחד, [=יש נוגע וחוזר ונוגע], ונמצא שנגע בכזית של נבלה. ולדברי רבי יוחנן, גם הנוגע בחתיכות עצמן אינו נטמא, כי לא ניתן לצרף את שתי הנגיעות יחד, [=אין נוגע וחוזר ונוגע], ונמצא שלא נגע בכזית של נבלה.**

ובברייתא שנינו, שרבי ישמעאל למד כל זאת מהכתובים, שנאמר, "הִנְגַעַ בְּנִבְלָתָם וְטָמְאָ עַד הָעָרֶב", ללמד, שרק הנוגע בנבלה טמא, ולא הנוגע בעור שיש עליו שתי חתיכות שכל אחת כחצי זית, ונאמר, "וְהִנְשֵׂא אֶת נִבְלָתָם וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְטָמְאָ עַד הָעָרֶב", ללמד, שהנושא טמא אף כשנושא עור שיש עליו שתי חתיכות, שכל אחת כחצי זית.

ורבי עקיבא השיב על כך, אם אינו מטמא במגע, גם במשא לא יטמא, שנאמר, "הִנְגַעַ ... וְהִנְשֵׂא", להקיש משא לנגיעה, וללמד, שכל שאינו מטמא במגע [בכל האופנים], אינו מטמא במשא.

ורב אויא סבא נסתפק, האם הסיבה שרבי

הוספות

¹ ואף על גב דאמרן לעיל, אין שומר לפחות מכפול, הא כפול יש שומר, הא איכא תנא קמא דאחרים, דפליג, כדאמרין לעיל, אין זה שומר, ורבי ישמעאל סבירא ליה כתנא קמא דאחרים. [רש"י].

כמותו] – כל זה כשיש חיבור מעט בין שתי החתיכות, [כגון על ידי רצועת בשר דקה], אבל כשאינן מחוברות כלל, אינן מצטרפות, שנאמר "והנשא", והכתיב הוא "והנשא", שניתן לקרותו "והנישא", ומכאן, שאין הנושא נטמא, אלא בדבר שניתן לשאת כולו בבת אחת, שכולו מחובר.

ולדברי תנא קמא בברייתא – כל מקום שאמרו, ששתי חתיכות מצטרפות, הן מצטרפות אף כשאינן מחוברות זו לזו כלל.

דף קכה

טומאת קולית [=עצם שיש בה מוח] של מת

א. כשיש עליה כזית בשר.

מאחר שכזית של בשר המת מטמא במגע במשא ובאוהל, עצם של מת שיש על גביה כזית בשר המת, הרי זו מטמאה מחמת הבשר, במגע במשא ובאוהל. [שאינה גרועה משומר לטומאה]. >ומתחילה אמרו, שלדברי רבי יוחנן כך ניתן לבאר את הדין הראשון של המשנה, ואף שבמשנה אמרו שקולית מן המת מטמאה במגע, הכוונה גם לטומאת אוהל<

ב. כשיש בה מוח שהוא כזית.

המוח שבעצם, דינו כבשר המת ומטמא במגע ובמשא ובאוהל כנ"ל, ואף על פי שהעצם סתומה, הטומאה של המוח בוקעת ועולה, [שכל טומאה שאין על גבה חלל טפח, בוקעת עד הרקיע]. >ומתחילה אמרו, שלדברי רבי יוחנן כך ניתן לבאר את הדין הראשון של

– אין הבית נטמא באוהל על ידי שתי חתיכות, שכל אחת היא כחצי זית, כי אין לצרף את שתי האהלות, [=אין מאהיל וחוזר ומאהיל], ומאחר שכל חתיכה היא כחצי זית, אינה מטמאה באהל.

ולדעת חכמים [ורבי עקיבא] – אף שכל חתיכה בפני עצמה אינה מטמאה באוהל, מאחר שהבית מאהיל על שתי החתיכות, יש לצרף את שתי האהלות [=יש מאהיל וחוזר ומאהיל], ונמצא שהבית מאהיל על כזית שלם, והרי זה טמא. [ואף שכן דעת רבי עקיבא, אין להקשות מכך על מה שנתבאר לעיל, שלדעתו, שתי חתיכות שעל העור אינן מטמאות, כי לעניין חתיכות שעל העור, הטעם לכך שרבי עקיבא מטהר, אינו משום שאינן מצטרפות, אלא משום שלדעתו הן בטלות לעור, ואין כאן חתיכות, אבל אם לא היו בטלות לעור, היה מודה שהן מצטרפות לטמא בנגיעה, כמו שמפורש בסוף המשנה שמודה רבי עקיבא שאם היו על גבי קיסם שתי חתיכות של נבלה שכל אחת כחצי זית הרי אלו מצטרפות לטמא בהיסט, והוא הדין במגע].

צירוף שתי חתיכות

שכל אחת פחות מכזית

לעיל נתבאר, שלדעת רבי ישמעאל, שתי חתיכות בשר שעל העור, שאין בכל אחת כזית, מצטרפות לטמא במשא, [ולדברי בר פדא מצטרפות לטמא גם במגע מלפנים]. וכן דעת רבי עקיבא, בשתי חתיכות שעל גבי קיסם שהן מצטרפות לטמא.

ולדברי רבי אליעזר בברייתא [שעולא אמר

אם לא הקיפה כולה בשיופו, אף על פי ששיפה לכל אורכה, עדיין היא מעלה ארוכה, וסימנך דיקלא², כן דעת רבי אליעזר בברייתא]

- וי"א שאבר של חי שלא נותר עליו [=על האבר] בשר, אף על פי שנותר בתוך העצם מוח, אינו ראוי להעלות ארוכה [=להתרפא], [=מוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ], ולפיכך, עצם זו שיש בתוכה מוח כראוי, מאחר שאם היתה בחי, לא היתה מתרפאת, אינה נידונית כאבר שלם, אלא כעצם מן המת, ועצם מן המת מטמאה במגע ובמשא בלבד, ואינה מטמאה באוהל. >וכך ביארו מתחילה את הדין הראשון של המשנה, שקולית מן המת מטמאה במגע ולא באוהל, ובאה המשנה ללמד שמוח מבפנים אינו מעלה ארוכה מבחוץ. אולם רבי יוחנן לא רצה להעמיד כן את משנתנו, כי על כרחך לעניין קולית מוקדשים ונבלה, מדובר בקולית שיש בה כזית, ולא מסתבר שלא יהיו כל דיני המשנה באופן אחד <

ד. כשיש בתוכה מוח המתקשקש.

עצם של מת שיש בתוכה מוח המתקשקש, כלומר מוח יבש שנעקר בתוך החלל לדברי הכל מוח זה אינו מעלה ארוכה ומעתה.

אם יש במוח זה שיעור כזית, הרי זה מטמא במגע במשא ובאוהל, כבשר המת, ואף על פי שהעצם סתומה, הטומאה של המוח בוקעת ועולה, [שכל טומאה שאין על גבה חלל טפה, בוקעת עד הרקיע]. >וכך ביאר רבי בנימין בר

המשנה, ואף שבמשנה אמרו שקולית מן המת מטמאה במגע, הכוונה גם לטומאת אוהל <

ג. כשאין עליה כזית בשר ואין בתוכה כזית מוח [אבל יש בתוכה מוח כראוי לה].

- וי"א שאבר של חי שלא נותר עליו [=על האבר] בשר, אבל נותר בתוך העצם מוח, הרי זה ראוי להעלות ארוכה [=להתרפא], [=מוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ]¹, ולפיכך, עצם זו שיש בתוכה מוח כראוי, מאחר שאם היתה בחי, היתה מתרפאת, הרי זו נידונית כאבר שלם, ואבר שלם מן המת מטמא במגע במשא ובאוהל. >ומתחילה אמרו, שלדברי רבי יוחנן כך ניתן לבאר את הדין הראשון של המשנה, ואף שבמשנה אמרו שקולית מן המת מטמאה במגע, הכוונה גם לטומאת אוהל. ולבסוף דחו זאת ואמרו שלא יתכן להעמיד המשנה כדעת האומרים שמוח מבפנים מעלה ארוכה כי אם כן גם נבלה תטמא אף כשאינה נקובה < ולדברי אביו, מה שאמרנו שמוח מבפנים מעלה ארוכה הוא, כשהעצם עצמה לא נפגמה, אבל אם שייף את העצם עצמה לרוחבה, כמין חריץ סביב סביב, שוב אינה מעלה ארוכה, ומעתה אינה נידונית כאבר מן המת, אלא כעצם מן המת, ועצם מן המת בשיעור שעורה, מטמאה במגע ובמשא, אבל אינה מטמאה באוהל. >וכך ביאר אביו את הדין הראשון של המשנה, שקולית מן המת מטמאה במגע ולא באוהל < [ודווקא כששייפה סביב סביב, אבל

הוספות

¹ ואפילו אין בה לא בשר ולא מוח, דמוח שהיה עתיד לבא מבפנים מעלה ארוכה. [רשי"י]. וזה דחקו מדלא מוקי דלית ביה מוח. ובחנם דחק דמדנקט קולית משמע דמייירי דאיכא מוח קצת. [תוס'].

² אם תטול ממנו רצועה סביב, הוא מתיבש, שלא הנחת דרך לשרף לעלות מן הקרקע למעלה ממקום שנקלף, ואם תקליפנו לארכו, ותשייר צדו אחד, יש דרך לשרף לעלות. [רשי"י].

אבר מהם, נטמא.

ולפיכך, **הנוגע בעצם של נבלה, אינו נטמא, אלא אם כן יש על העצם כזית בשר**, [שאיז העצם נעשית יד לטומאה], **או שיש בעצם כזית מוח, והעצם נקובה כחוט השערה**, וניתן לגעת במוח דרך הנקב, על ידי שערת ראשו או זקנו ולהיטמא במוח, [שאיז העצם נעשית שומר לטומאה], **ונטמא גם** בנגיעה בעצם, **וכן בהסתת העצם.**

אבל כשאין בעצם כזית בשר, אין כאן טומאת נבלה.

וכן כשיש בתוכה כזית מוח [המתקשקש], **אבל אינה נקובה**, מאחר שאי אפשר לגעת במוח, **גם הנוגע בעצם אינו נטמא**, [שאיין שומר מטמא אלא כשניתן לגעת בטומאה עצמה], וכשם שאינו נטמא במגע, כך **אינו נטמא במשא**, שנאמר, "הַנֹּגֵעַ ... הַנִּשָּׂא", להקיש משא לנגיעה, וללמד, שכל שאינו מטמא במגע, אינו מטמא במשא. [ובגמרא **בדף קכ"ו** דרשו דין זה מהכתוב "בנבלתה" ולא בקולית סתומה, אבל אם נקבה, היא מטמאה, שנאמר "הנוגע ... יטמא", לרבות כל שאפשר לגעת בבשר, שאז העצם נעשית שומר לטומאה]. עוד מבואר בגמרא **בדף קכ"ו**, שדווקא הנוגע בקולית סתומה אינו נטמא מחמת המוח, כי כל זמן שהקולית סתומה, אין שום אפשרות לגעת במוח, אבל הנוגע בנבלה שאינה מופשטת, טמא, אף על פי שמוקפת עור, כי ניתן לגעת בבשרה דרך נקבי הפה והחוטם והעינים. [וכן הנוגע בכליה, טמא, אף על פי שמכוסה בחלב שאינו מטמא, כי הרבה חוטים נמשכים מן

גידל אמר רבי יוחנן את הדין הראשון של המשנה, ואף שבמשנה אמרו שקולית מן המת מטמאה במגע, הכוונה גם לטומאת אוהל <

ואם אין במוח זה שיעור כזית, שוב אין כאן טומאת בשר המת, אלא טומאת עצם בלבד, ועצם מן המת מטמאה במגע ובמשא בלבד, ואינה מטמאה באוהל.

טומאת קולית [=עצם שיש בה מוח] של מוקדשים

חכמים גזרו, שבשר פיגול ונותר יטמא את הידים. [הטעם שגזרו טומאה על הפיגול, הוא משום חשדי כהונה, כלומר משום הכהנים החשודים לפגל קרבן מי שיש להם איבה עליו, גזרו על הפיגול שיטמא את הידים, כדי שיהא זה צריך להטביל ידיו קודם שיגע בקודש, וכדי שלא ירצה לטרוח לא יפגל הקרבן. והטעם שגזרו טומאה על הנותר הוא משום עצלי כהונה כלומר משום הכהנים המתעצלים באכילת קדשים גזרו טומאה על הנותר כדי שיזדרזו לאוכלו ולא יגיעו בו לידי טומאה].

וכל עצם שיש בה כזית בשר נותר ופיגול, או שיש בה כזית מוח של נותר ופיגול, [אפילו היא סתומה], מאחר שהיא משמשת כזית של בשר נותר ופיגול, **הרי זו מטמאה את הידים במגע**, הואיל ונעשית בסיס לדבר האסור.

טומאת קולית [=עצם שיש בה מוח] של נבלה ושרץ

נבלה ושרץ אין עצמותיהם מטמאים, שנאמר, בטומאתה "בנבלתה", ולא בעצמות, ורק הנוגע או מביט את בשרם או

הכליה ולחוץ דרך החלב, וניתן לגעת בהם].
 של עץ, שאין ביניהן רווח של טפח, שכל המקום שעל גבי הטומאה נחשב כולו מלא טומאה, ונמצא שהמאהיל הרי הוא כנוגע, ואם כן נחשב כנוגע בשתי חתיכות של בשר המת, שכל אחת שיעורה כחצי זית, ומאחר שיש כאן שתי נגיעות, שהן אופן אחד של טומאה, הרי זה טמא.

וכשיש בתוכה מוח כראוי, לדעת האומרים שמוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ, העצם מטמאה, כדין אבר מן הנבלה. ורק לדעת האומרים שמוח מבפנים אינו מעלה ארוכה מבחוץ, כל זמן שהעצם סתומה, אינה מטמאה, ואפילו יש בה כזית מוח.

טומאת מלא תרווד רקב

הלכה למשה מסיני, שרקב הנמצא בארון של מת, מטמא, ושיעורו לטומאה מלא תרווד [=קף], ואמר רבי יוסי, שמלא תרווד רקב, מטמא במגע ובמשא ובאוהל.

ומה שאמר שהוא מטמא במשא ובאוהל, יתכן להבין כפשוטו, שכן הנושא את השיעור הזה נושא את כולו, וכן המאהיל על השיעור הזה, מהאהיל על כולו, אבל הנוגע, על כרחך אינו נוגע בכל השיעור, שכן הרקב הוא פירורים פירורים, ואין אפשרות לגעת בכל הפירורים בבת אחת.

ולדעת אביי – מגע שהזכיר רבי יוסי, הוא מהאהיל על גבי הרקב סמוך לו מאוד, כעין נוגע, כלומר בתוך טפח לרקב. ואוהל שהזכיר רבי יוסי, הוא מהאהיל על גבי הרקב, בגבוה יותר מטפח.

ולדעת רבא – מגע שהזכיר רבי יוסי, הוא מהאהיל על גבי הרקב, בין סמוך לו מאוד כעין נוגע, כלומר בתוך טפח, ובין מהאהיל בגבוה הרבה יותר מטפח. ואוהל שהזכיר

צירוף לטומאת מת

כבר נתבאר, שכזית מבשר המת מטמא, במגע במשא ובאוהל. ושנינו, שכל הבא לטמא באותו אופן, כגון נוגע בבת אחת בשתי חתיכות של בשר המת, שכל אחת שיעורה כחצי זית, או מאהיל בבת אחת על שתי חתיכות של בשר המת, שכל אחת שיעורה כחצי זית, הרי זה טמא.

אבל הבא לטמא בשתי חתיכות של בשר המת, בכל אחת באופן אחר, כגון נוגע בחתיכה של בשר המת, בשיעור כחצי זית, ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית אחר של בשר המת, הרי זה טהור. [ומבואר בגמרא בדף קכ"ו שכן דעת רבי שמעון האומר שמגע ואוהל נחשבים כשני אופנים שונים של טומאה אבל לדעת רבי יוסי מגע ואוהל נחשבים כאופן אחד של טומאה].

ומה ששנינו, שהנוגע בכחצי זית של בשר המת, ומאהיל על כחצי זית אחר של בשר המת, הרי זה טמא, ביאר רבי זירא, שהכוונה אוהל שהוא בטומאה רצוצה¹, כגון שהיה אותו כחצי זית בין שני ארונות

הוספות

¹ כל דבר שאין לו מקום ריח קרי רצוצה ופחות מטפח לאו חלל הוא ונקרא מה שבתוכו רצוצה. [רשי"י].

כי מאחר שנטלום מהמיטה, הם עצמם אינם מקבלים טומאה, וכל שאינו מקבל טומאה, חוצץ מפני הטומאה, הלכך כל שאינו כנגד הנקב, הם חוצצים בינו לבין הטומאה וטהור.

לדברי רבא, דין זה, שהמאהיל שלא כנגד הנקב טהור, הוא רק כשפרסו את הסורגים הללו על גבי המת בגובה טפח או יותר >ולמאהיל זה קרא רבי יוסי בברייתא נוגע ומכאן שכל מאהיל יקרא נוגע< אבל כשפרסו אותם על גבי המת בתוך טפח, נחשבים הם כבגדי המת, ואף שלא כנגד הנקבים הכל טמא.

ולדברי אבבי, דין זה, שהמאהיל שלא כנגד הנקב טהור, הוא אף כשפרסו את הסורגים הללו על גבי המת בתוך טפח, ואינם נחשבים כבגדי המת לטמא אף כנגדם, כי אינם כבגדי המת, שהם בטלים למת, שכן סורגים אלו עתידים לקחתם משם, ולא משאירים אותם למת.

אבל אין לומר, שכשהם בתוך טפח למת על כרחך לא יחצו משום שנחשבים כטומאה טמונה, שדינה שהיא בוקעת ועולה, [ואם כן על כרחך דברי רבי יוסי שאמר שלא כנגד הנקבים טהור הם ביותר מטפח], כי לדעת רבי יוסי, טומאה טמונה אינה בוקעת ועולה¹, כפי שיתבאר בעזרה"י להלן.

רבי יוסי, אינו מהאהיל על גבי הרקב, אלא זה שיש דבר אחר המאהיל עליו ועל גבי הרקב.

חבלי מטה וסריגי חלונות

חבלי מטה הם חבלים הקלועים שתי וערב כעין סורגים שעליהם נותנים את המזרן וסריגי חלונות הם עצים דקים או מוטות ברזל שנותנים אותם בחלונות [כעין סורגים שלנו] שלא יוכלו להיכנס דרכם.

< הנוטל את הדברים הללו לעשות בו מחיצת תקרה בין הבית לעליה :

– הרי אלו בטלים לבית, ואינם מקבלים טומאה כבית, ונעשים כתקרה, לחצוץ בין טומאה שבבית לעליה, [ובין טומאה שבעליה לבית], ואף על פי שהם נקובים כסורגים, מאחר שאין בנקבים פותח טפח, הרי אלו חוצצים, ואף כנגד הנקבים הכל טהור. [שכל נקב העשוי לאויר, שיעורו שלא יחצוץ כמלא אגרוף, וכל נקב שבין בית לבית או בין בית לעליה, שיעורו שלא יחצוץ בפתח טפח].

< והנוטל את אחד הדברים הללו לפורסו על גבי המת :

– המאהיל כנגד הנקבים, טמא, כי מאחר שאינם נחשבים כתקרה, אין להחשיב את הנקבים כסתומים.

– אבל המאהיל שלא כנגד הנקבים, טהור,

הוספות

¹ ואם תאמר, היכי מוקמינן לעיל מתניתין כוותיה, והא מתניתין סבר דבוקעת ועולה, דקתני בקולית סתומה הנוגע בה טמא, ואוקמינן דמאי נוגע מאהיל. ויש לומר, אף על גב דסבר רבי יוסי טמונה אינה בוקעת, מודה בקולית סתומה שטמא באהל, כמו במת בכסותו, דמודה רבי יוסי דמטמא. [תוסי']

מטעם שסוף הטומאה לצאת לתוכו, כי ניתן לשורפה בסוף המגדל, או להוציאה מתוכו לחצאינ² שאין בהם שיעור טומאה, ולא תצא הטומאה לתוך הבית, ולכן, כל שהפתח פחות מטפח, הוא נחשב כסתום לענין חציצה מפני הטומאה, והבית טהור.

וכשאינ בגובה הפנימי טפח – לדעת תנא קמא, אין האוהל מציל על הטומאה, אלא כשיש בו גובה טפח, אבל כשאין בו גובה טפח, טומאה הטמונה בתוכו בוקעת ועולה, ולכן כל הבית טמא. ולדעת רבי יוסי, טומאה טמונה אינה בוקעת ועולה, והאוהל שעל גבה מציל על הבית, ולכן הבית טהור.

דף קכו

כלב שאכל בשר מת ואחר כך מת הכלב

כלב [נושאר בעלי חיים] שאכלו בשר מת, אפילו נכנס כולו לבית, הבית טהור, כי טומאה הבלועה בבעלי חיים אינה מטמאה. אבל כשהכלב מת, הטומאה שבתוכו מטמאה. ונחלקו חכמים, מה הדין כשהכלב מוטל על האסקופה שלפני פתח הבית, וצוארו בתוך הבית.

לדעת רבי מאיר – כשרוחב צואר הכלב הוא טפח, [אף שאין גובה חללו טפח], הצואר נחשב כאוהל³, להביא דרכו את הטומאה לבית,

תיבת מגדל בתוך הבית

תיבת המגדל, הוא כעין ארון של עץ החלוק בתוכו לארונות קטנים, לתת בהם אוכלים ומשקים¹.

א. כשיש טומאה בבית.

– כל שיש בגובהו הפנימי טפח, ואין בפתחו גובה טפח, מחמת גובהו נחשב הוא כאוהל לחצוץ בפני הטומאה, ומחמת שפתחו קטן נחשב הוא כסתום לכן, אם יש טומאה בבית, מה שבתוכו טהור.

– אבל כשאין גובה חללו טפח, או שפתחו גדול מטפח, אם יש טומאה בבית, מה שבתוכו טמא. [כן נראה לכאורה].

ב. כשיש טומאה בתוכו.

כשיש בגובהו הפנימי טפח – לדעת תנא קמא, אף שהמגדל נחשב כאוהל לחצוץ מפני הטומאה [כשאין פתחו טפח], מכל מקום, אם כל המגדל בתוך הבית, וגם פתחו בתוך הבית, אפילו הפתח פחות מטפח, אינו נחשב כסתום, והבית טמא דרך הפתח של המגדל, והטעם לכך, משום שסוף הטומאה לצאת מן המגדל דרך הפתח ולטמא את הבית, ומאחר שסופה לצאת מהמגדל לתוך הבית, אין להחשיב את הפתח כסתום, [ורק כשהמגדל עומד סמוך לפתח, ופתחו כלפי חוץ, שאין סוף הטומאה לצאת דרכו לתוך הבית, הבית טהור]. ולדעת רבי יוסי, אין לטמא את הבית

הוספות

¹ ואינו מקבל טומאה כי הוא כלי העשוי לנחת ולכן ראוי לחצוץ בפני הטומאה. [עי' התוס'].

² נראה דמודה רבי יוסי בהא דאמרין בביצה, המת בבית ולו פתחים הרבה, כולן טמאים, מפני שסוף טומאה לצאת דרך שם, הנתם במת שלם, דאין דרך לשורפו ולנתחו פחות מכזית. [תוס'].

³ דאית ליה ... חוקקים להשלים. [תוס'].

ולדעת רבי יהודה בן בתירא – לא רק כששוליו בתוך הבית, הבית טמא מחמת שהטומאה היתה עתידה לצאת ממנו דרך שוליו שבתוך הבית, **אלא גם כשפיו לתוך הבית,** הבית טמא, [כי לא רק בדרך יציאתה הטומאה מטמאה, אלא גם בדרך כניסתה. אי"נ גם דרך פיו היתה הטומאה ראויה לצאת, שכן פעמים הוא מקיא], [ואם כן, לא רק כשהטומאה עצמה בתוך הבית, הבית טמא, משום שהטומאה בוקעת בו, אלא אף כשהטומאה חוץ לבית, הבית טמא, בין כששוליו של הכלב בפנים, ובין כשפיו של הכלב בפנים.

ולדעת רבי יוסי [כפי מסקנת הסוגיה] – כנגד מקום הטומאה בגוף הכלב אינו מטמא כלל, כי טומאה טמונה אינה בוקעת ועולה, והאופן היחיד שבו הטומאה נכנסת לבית הוא, כשיהיה צואר הכלב כלפי פנים, ויחשב כאוהל להביא את הטומאה [מעין דעת רבי מאיר], אבל [בשני חילוקים] (א) שיהא גובה חלל הצואר טפח, [ולא די בכך שרוחבו טפח]. (ב) שיהא פי הצואר ממקום סגירת הדלת ולפנים, [ולא די בכך שהוא תחת המשקוף מחוץ למקום סגירת הדלת].

שלוש טומאות של מת שיש בהן שני אופנים של טומאה

הרבה טומאות של מת מטמאות בשלושה אופנים, מגע, משא, ואוהל. אולם שלוש טומאות של מת, מטמאות רק בשני אופנים,

הבית טמא, [ומשמע מתוך הסוגיה, שלדעת רבי מאיר, כל מקום שתחת המשקוף, נחשב תכוכו של בית, בין המקום שלפני הדלת, ובין המקום שאחר הדלת, וכל צואר הכלב מונח תחת המשקוף, ומביא לשם טומאה מחמת שהוא רחב טפח, כל הבית טמא. ויליע בדבר]. אבל כשאין רוחב הצואר טפח, אינו נחשב כאוהל להביא את הטומאה לבית, והבית טהור. [ומשמע מתוך הסוגיה, שלדעת רבי מאיר, כשאין רוחב הצואר טפח להביא דרכו את הטומאה לבית, הבית טהור, אף על פי שהטומאה עצמה בתוך הבית, כי טומאה טמונה אינה בוקעת. ויליע בדבר].

ולדעת רבי יוסי [כפי שהיה נראה מתחילה] – אף כשאין רוחב הצואר טפח, פעמים הבית טמא, וזה כשהטומאה עצמה מכנגד המשקוף ולפנים, והטעם לכך כי טומאה טמונה בוקעת ועולה ומטמאה כל הבית שהיא בתוכו.

ולדעת רבי אלעזר – [כשהטומאה עצמה בתוך הבית, הבית טמא, כי טומאה טמונה בוקעת בבית, ומטמאה אותו, אולם] כשהטומאה עצמה מחוץ לבית, [ואין כאן טומאה רצוצה הבוקעת בתוך הבית], אין לטמא את הבית, אלא כששוליו לתוך הבית, ואף על פי שפתח אחוריו קטן, כי מאחר שסוף הטומאה לצאת דרך שוליו, אינם נחשבים כסתומים, והבית טמא, אבל כששוליו חוץ לבית, אף על פי שצוארו ופיו לתוך הבית, הבית טהור, כי אין דרך הטומאה לצאת דרך פיו¹.

הוספות

¹ ויליע אם כשגובה הצואר טפח מודה רבי אליעזר שהבית טמא משום יש כאן אוהל המביא טומאה לבית.

ודוקא כשיש בתוכם בשר שרץ, [כלומר שנתרקמה הביצה, ויש בה אפרוח, ובעצם יש מוח], שנאמר, "השרץ", ללמד, שאין טמא אלא מה שיש בו בשר כמו בשרץ.

ודוקא כשהם נקובים, וניתן לגעת בבשר שבתוכם, ולהיטמא בו לכל הפחות על ידי נגיעה בשערה, שנאמר "הפגע ... יטמא", ללמד שאין הבשר מטמא, אלא כשניתן לגעת בו, [ואם כן, כשאי אפשר לגעת בבשר, ואינו מטמא, גם השומר שלו אינו מטמא].

עכבר שחציו בשר וחציו אדמה

בדף קכ"ז יתבאר בעזה"י שיש מין עכבר הנוצר מן האדמה והוא בכלל השרצים הטמאים. ונחלקו חכמים במשנתנו, מה דינו כשעדיין לא נברא כולו, אלא רק צדו אחד, הימני או השמאלי.

לדעת תנא קמא – הנוגע בבשר, טמא.
[ללשון ראשון, הנוגע בבשר אינו טמא, אלא אם כן כבר נוצר כל אורכו של העכבר בצד הבשר. וללשון שני הנוגע בבשר טמא אף אם לא נוצר כל אורכו בצד הבשר]. אבל הנוגע באדמה שכנגד הבשר טהור.

ולדעת רבי יהודה – אף הנוגע באדמה שכנגד הבשר טמא. [ולכל הלשונות לדעה זו, אין אדמה שכנגד הבשר מטמאה אלא

לדין זה הוא כדעת רבי שמעון, המחשיב מגע ואוהל לשני אופנים שונים, ואינו כדעת רבי יוסי, המחשיב אותם כאופן אחד].

א. **מלא תרווד רקב** – מטמא (ב) במשא (ג) ובאוהל [שהרי נושא את כולו ומאהיל על כולו], אבל אינו מטמא במגע, [שכן אי אפשר לגעת בכולו בבת אחת].

ב. **עצם כשעורה** – הלכה למשה מסיני, שמטמא (א) במגע (ב) ובמשא, אבל אינו מטמא באוהל.

ג. **גולל דופק¹** – הלכה למשה מסיני, שמטמא (א) במגע (ב) ובאוהל, אבל אינו מטמא במשא².

"וְזֶה לְכֶם הַטֵּמֵא בַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ הַחֹלֵד וְהַעֲכָבֵר וְהַצֵּב לְמִינֵהוּ. וְהָאֲנָקָה וְהַפֶּחַ וְהַלְטָאָה וְהַחֲמִט וְהַתְנַשְּׁמֵת. אֲלֶּה הַטֵּמְאִים לְכֶם בְּכֹל הַשָּׂרֵץ כֹּל הַפֹּגַע בָּהֶם בְּמַתְם יִטְמָא עַד הָעָרֵב ..."

ביצת השרץ וקולית השרץ

הנוגע בביצת שרץ [שיש בה אפרוח], ובעצם של שרץ [שיש בו מוח], הרי זה טמא, כמי שנגע בבשר השרץ עצמו, שנאמר, "אֲלֶּה הַטֵּמְאִים לְכֶם בְּכֹל הַשָּׂרֵץ כֹּל הַפֹּגַע בָּהֶם בְּמַתְם יִטְמָא עַד הָעָרֵב", ה"א לרבות את הדברים הללו [שהם שומרים של בשר השרץ].

הוספות

¹ גולל זה כסוי העליון, דף שנותנין על המת. ודופק זה דף הניתן בצדו. והנך תרי, חדא טומאה נינהו, ששניהם יוצאים ממקרא אחד, וטומאתן שוה. [רשי"י].

² ולמנא דנפקא ליה ... מקרא "כל אשר יגע על פני השדה", לא ידענא מהיכן אימעית משא. [רשי"י]. ונראה משום דההוא קרא דילפינן מינה לגולל ודופק, "כל אשר יגע על פני השדה", מוקמינן בניזיר באוהל, הלכך מטמא באוהל, ובמגע נמי משום דאפקיה קרא בלשון נגיעה, אבל במשא לא מצינו שיטמא. [תוס'].

בכל מקום שהם שורצים, בין בארץ ובין בים, ואם כן, על כרחך הכתוב "על הארץ", לא בא ללמד שאינם מטמאים בים, אלא בא ללמד, שמיינים שבים אינם מטמאים כלל].

דף קכו

ומתוך שנאמר פעם נוספת "על הארץ", למדו, שספק טומאה צפה טהור¹.

עכבר הנוצר מן האדמה

יש מין עכבר, שאינו פרה ורבה, [כלומר אינו עכבר הנוולד מעכבר], אלא מעצמו נוצר מאדמה, כאשפה המשרצת תולעים, ואף על פי שנאמר בכתוב "השׂרץ", שמשמע שאין טמאים אלא שרצים השורצים ומולידים, גם עכבר זה שאינו פרה ורבה הוא בכלל שרצים הטמאים, [ותהא השרצה מהאדמה בכלל משמעות הכתוב "השׂרץ"].

ואין הדבר למד בבניין אב, שכן אם באנו ללמוד זאת בבניין אב, אין לדבר הכרע, כי מצד אחד יש ללמוד בבניין אב שעכבר הנוצר מהאדמה הוא בכלל העכבר האמור בתורה, [שכן מצינו לעניין חולדה האמורה בתורה, כל ששמו חולדה הוא בכללה, והוא הדין לעניין העכבר האמור בתורה], ומצד שני יש ללמוד בבניין אב, שעכבר שנוצר מהאדמה אינו בכלל העכבר האמור בתורה, [שכן מצינו לעניין חולדה האמורה בתורה, שהיא כוללת מין הפרה ורבה בלבד, ולא מין

כשכבר נוצר כל אורכו של העכבר בצד הבשר].

עכבר שבים

יש בים דג הדומה לעכבר, ועכבר שבים שמו, ואף על פי ששמו עכבר, **אינו בכלל השרצים הטמאים**.

ואין הדבר למד בבניין אב, שכן אם באנו ללמוד זאת בבניין אב, אין לדבר הכרע, כי מצד אחד יש ללמוד בבניין אב שעכבר שבים הוא בכלל העכבר האמור בתורה, [שכן מצינו לעניין חולדה האמורה בתורה, כל ששמו חולדה הוא בכללה, והוא הדין לעניין העכבר האמור בתורה], ומצד שני יש ללמוד בבניין אב, שעכבר שבים אינו בכלל העכבר האמור בתורה, [שכן מצינו לעניין חולדה האמורה בתורה, שהיא כוללת מין הגדל בארץ בלבד, ולא מין הגדל בים, והוא הדין לעניין העכבר האמור בתורה].

אבל יש ללמוד זאת מהכתוב "על הארץ", המלמד, שאין בכלל השרצים, אלא מיינים הגדלים בארץ, ולא מיינים שבים, כגון עכבר שבים. [ואין לומר שהכתוב "על הארץ" לא בא ללמד דין זה, אלא ללמד שכל השרצים מטמאים רק בעודם בארץ, ולא כשירדו לים, אבל השרצים המטמאים, הם גם מיינים שבים, כגון עכבר שבים, ובלבד שיעלו לארץ. והסיבה שאין לומר כן, כי מהכתוב "השׂרץ", יש ללמוד, שהשרצים מטמאים

הוספות

¹ שרץ מת צף על המים, ספק נגע בטהור ספק לא נגע, אף ברשות היחיד ספקו טהור, דכתיב "השרץ", כל מקום ששורץ ואפילו על המים, וכתיב "על הארץ", הא כיצד, כאן בטומאת ודאי, כאן בטומאת ספק. [מרש"י].

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: **ביברי דנרש**, [חיות הנקראות בונים¹, המצויות באותו מקום הנקרא נרש], **אינן מן הישוב**, [שאינן גדלות אלא במים].

אמר רב פפא: בשמתא [=בנידוי] נרש [כלומר, כל יושבי המקום הנקרא נרש, רשעים הם וכולם יהיו בנידוי], תרביה [=חלבם] משכיה [=ועורם] ואליתיה [והאליה שלהם], [כלומר כולו כקטן כגדול], "אָרְץ אָרְץ אָרְץ שְׁמַעֵי דְבַר ה'"; אבל נרש לא אבה שמוע דבר ה', כי כולם רשעים.

אמר רב גידל אמר רב: נרשאה נשקיד [אם נשקד אחד מיושבי נרש], מני ככיד [מנה שניד, אם תמצאם כולם, כי מוחזק גנב הוא]. נהר פקודאה [אם אחד מיושבי נהר פקודאה] לוייד [נתלוח עמך בדרך], מגלימא שפירא דחזי עלך, [מחמת שראה לך טלית נאה, ודעתו לגונבו נתחבר עמך]. פומבדיתאה לוייד, [אם אחד מיושבי פומבדיתאה נתלוח עמך בדרך], אשני אושפיזך [שנה מקום אושפיזך, שלא ידע היכן תשכב, כי גנבים מומחים הם].

אמר רב הונא בר תורתא: **פעם אחת הלכתי לוועד** [=מקום רשעים ומרביעי כלאים], **וראיתי נחש שהוא כרוך כל שעה על הצב**, והיה נוקק עמו, **לימים יצא ערוז מביניהם**, [והיה נושך בני אדם, וממית].

וכשבאתי לפני **רבי שמעון החסיד**, אמר לי, **אמר הקב"ה**, **אנשי וועד על ידי שזיווגו כלאים**, **הביאו בריה שלא בראתי בעולמי**,

הנוצר מהאדמה, והוא הדין לעניין העכבר [האמור בתורה].

אבל יש ללמוד זאת מהכתוב היתר "בְּשָׂרָךְ", המלמד, שגם עכבר הנותר מהאדמה בכלל השרצים המטמאים.

ערוז נפילים וסלמדרא

לדעת רבי עקיבא, הערוז [הוא הבא מן הצב והנחש], וכן הנפילים [שרץ ממין צב], וכן סלמדרא [שרץ הנוצר מן האור מעצי הדס על ידי כשפים והסך מדמו אין האור שולט בו ומין צב הוא], **הם בכלל השרצים הטמאים**, **שנאמר**, "וְהֶצַב לְמִינָהוּ", **לרבות כל אלו שהם מין צב**.

וכשהיה רבי עקיבא מגיע לפסוק זה, אומר "מָה רָבוּ מַעֲשֵׂיךָ ה'", יש לך בריות גדלות בים, ויש לך בריות גדלות ביבשה, שבים, אילו עולות ביבשה, מיד מתות, ושביבשה, אילו יורדות לים, מיד מתות. יש לך בריות גדלות באור [=סלמדרא], ויש לך בריות גדלות באויר, שבאור, אילו עולות לאויר מיד מתות, שבאויר, אילו יורדות לאור מיד מתות. "מָה רָבוּ מַעֲשֵׂיךָ ה'".

תנו רבנן: **כל שיש ביבשה, יש בים, חוץ מן החולדה**. ואמר רבי זירא, שדבר זה רמוז בכתוב, "הֲאֵינֶנּוּ כָּל יְשֻׁבֵי חֶלְדַּי", [יושבי הארץ שהוא מקום מיושב לחולדות].

הוספות

¹ פירש בקונטרס ביברי, ביברוני"ש בלע"ז, [וקא משמע לך], שאין לוקים עליהן משום השרץ השרץ, [משום] שהן [אינן גדלות ביישוב אלא] גדלות במים. ורבינו תם אומר, דגרסינן ביברי ונרש, ועיירות הן ... וקאי הכא אקרא דאייתי לעיל, האזינו כל יושבי חלד, וקאמר דהני אינן מן הישוב, כלומר בכלל יושבי חלד, כי רשעים הם ... והיינו דאמר רב פפא בסמוך, בשמתא נרש כו'. [תוס'].

מקבלים טומאה אחר שיוכשרו במשקה לקבל טומאה, [אבל בלא הכשר משקה אינם מטמאים, ואף שאבר מן החי שפירש לגמרי מטמא כנבלה, אבר זה שעדיין לא פירש, אינו נחשב כדבר שסופו לקבל טומאה חמורה כשיפרוש, ואינו טעון הכשר, ככל דבר שסופו לקבל טומאה חמורה. והטעם לכך, כי יתכן שלא יפרוש אבר זה אלא אחר שחיטה, ולא יבוא לעולם לידי טומאת נבלה]. [ומבואר בגמרא בדף קכ"ט, שרבי שמעון חולק בזה על משנתנו, ולדעתו, כל דבר שאסור באכילה לכל, אינו מקבל טומאת אוכלים, ואם כן, בשר ואבר מן החי, מאחר שאסורים באכילה לכל, אינם מטמאים טומאת אוכלים. או שלדעת רבי שמעון, כל דבר המחובר, אף שמחובר במעט, נידון כמחובר לגמרי, ולכן, הבשר והאבר אינם מטמאים טומאת אוכלים, כי נחשבים כבהמה חיה].

– ולעניין טומאת נבילות, אין האבר נחשב כאבר שנפל מן הבהמה, [שהוא מטמא טומאת נבלות], אלא כאבר שמחובר בבהמה, ואינו מטמא טומאת נבלות. והטעם לכך, כי לעניין טומאת אבר מן החי נאמר, "יָכִי פְלִי"י¹, ללמד שאינו מטמא כנבלה, עד שייפול ממש מן הבהמה, וכל זמן שמחובר בה אפילו כחוט השערה, אינו מטמא כנבלה.

אף אני אביא עליהם לנושכם ולהמיתם, את הערוז, שהיא בריה שלא בראתי בעולמי.

ומה שיצא הערוז מן הצב והנחש, נס בתוך נס היה, כדי להיפרע מן הרשעים הללו, שכן בדרך הטבע אין צב ונחש יולדים ומגדלים זה מזה, שכן שנינו, שכל שגם תשמישם שווה [שמשמשים שניהם פנים כנגד פנים כגון אדם או פנים כנגד עורף כגון בהמה], וגם עיבורם שוה, [ימי עיבורם], יולדים [=מתעברים], ומגדלים [=מניקים] זה מזה, וכל שאין תשמישם ועיבורם שוה, אין יולדים ומגדלים זה מזה, וימי עיבורו של נחש אינו שוה לא לשרץ ולא לבהמה ולא לחיה, [כדאמרין בבכורות, שועל וכל מיני שרצים לששה חדשים, ונחש לשבע שנים], ואם כן, נס הוא, שיצא ערוז מצב ונחש.

אבר ובשר מדולדלים בבהמה

< אם הם ראויים להעלות ארוכה [=להירפא].

– הרי אלו כאבר ובשר שהם חלק מהבהמה, ואינם מקבלים שום טומאה, כדין בהמה שאינה מקבלת טומאה בחייה.

< ואם אינם ראויים להעלות ארוכה.

– לעניין טומאת אוכלים, נחשבים הם כאבר ובשר שנפלו מן הבהמה, ולפיכך, אם חישב עליהם להאכילם [לגוי], הרי אלו

הוספות

¹ וגבי שרצים כתיב, דאבר מן החי דידהו נמי מטמא, ... ובתרי קראי כתיב גבי שרצים כי יפול, חד "כי יפול מנבלתם עליו יטמא", וכתבי "יכי יפול מנבלתם על כל זרע וגו'", חד לאבר מן הבהמה, דמיתה עושה ניפול אתא. [רש"י].

תאנים שיבשו באילן

ולדעת משנתנו, כן דינם גם כשנשחטה הבהמה, שאין אומרים הרי הם כמי שפרשו מן הבהמה קודם השחיטה, והאבר טמא כנבלה, אלא נחשבים הם כמחוברים לבהמה בשעת השחיטה, [שחיטה אינה עושה ניפול], ומועילה להם השחיטה שלא יטמאו כנבלה, אבל טומאת אוכלים הם מטמאים.

ונחלקו חכמים, האם צריכים הם הנשר משקה לקבל טומאת אוכלים. לדעת רבי מאיר, הוכשרו לקבל טומאה על ידי דם השחיטה. ולדעת רבי שמעון, לא הוכשרו לקבל טומאה על ידי דם השחיטה, ואינם מקבלים טומאה עד שיוכשרו על ידי משקה אחר.

ונאמרו בגמרא כמה ביאורים למחלוקתם.

א. [דברי רבה] **נחלקו האם הבהמה נעשית יד לאותו אבר המדולדל בה.**

לדברי הכל, אם נפל משקה על היד של האוכל, הוכשר האוכל לקבל טומאה, אבל בזה נחלקו:

לדעת רבי מאיר – מאחר שהאבר מטלטל על ידי הבהמה, הבהמה נחשבת כיד של האבר, ומאחר שנפל עליה דם השחיטה, שהוא מכשיר, גם האבר המדולדל בבהמה הוכשר. [ונסתפק רבה בדף קכ"ח, האם רק בהמה מתה שהיא עצמה מקבלת טומאה, נעשית יד לאבר המדולדל שבה, שכשנפל עליה משקה, הוכשר גם האבר עמה, או שגם בבהמה חיה שאהיא עצמה אינה מקבלת טומאה, הדין כן, וגם היא נעשית כיד לאבר המדולדל שבה, [שהוא מקבל טומאת אוכלים

לדעת רב חייא בר אשי אמר שמואל – תאנים שיבשו באילן, אף על פי שעדיין לא נתלשו ממנו, מאחר שיבשו ואינן מחוברות בו כבשעת גידולן, לעניין טומאת אוכלים נחשבות כאילו כבר נתלשו, ומקבלות טומאה. אבל לעניין איסור קצירה בשבת, כל זמן שלא יבשו עוקציהן, נחשבות הן כמחוברות, והתולש מהן בשבת [בשוגג], חייב חטאת.

- וראיה לדין זה, שדבר מחובר מקבל טומאת אוכלים, מהמבואר לעיל, שאבר מדולדל בבהמה, אף שעדיין מחובר בה, מקבל טומאת אוכלים.

וכל זה בפירות הראויות למאכל כשהן יבשות, אבל כרוב ודלעת שיבשו בעודם מחוברים, מאחר שאחר שיבשו אינן ראויים עוד למאכל, [אלא דלעת עושה ממנה כלי וכרוב מסיקו] שוב אין בהם טומאת אוכלים.

אולם גם פירות אלו, אם קצצם קודם שיבשו, כל זמן שהם לחים וראויים למאכל, הרי אלו מקבלים טומאת אוכלים, אף על פי שהוא קצצם כדי ליבשם, ולעשות מהם כלי או עצים להסקה.

אבר ובשר מדולדלים בבהמה שנשחטה

לעיל נתבאר, שאבר ובשר מדולדלים בבהמה, אינם נחשבים כאבר ובשר שפרשו מן החי, שיהיה האבר טמא במגע ובמשא כנבלה.

אותו אבר ולכן כשהוכשרה הבהמה לא הוכשר עמה גם האבר המדולדל.

דף קכח

ג. [דברי רבא] **נחלקו האם יש יד להכשר.**

לדברי הכל, לעניין טומאה, יש להחשיב את הבהמה כיד של האבר המדולדל בה, אבל בזה נחלקו:

לדעת רבי מאיר – כשם שהאוכל נטמא ומטמא דרך ידו, כך האוכל גם מוכשר דרך ידו, ואם כן, מאחר שהבהמה הנחשבת כיד של האבר מוכשרת לקבל טומאה בדם השחיטה, גם האבר מוכשר לקבל טומאה.

ולדעת רבי שמעון – אף על פי שהאוכל נטמא ומטמא דרך ידו, אינו מוכשר לקבל טומאה דרך ידו, ואם כן, אף על פי שהבהמה הנחשבת כיד של האבר מוכשרת לקבל טומאה בדם השחיטה, האבר עצמו אינו מוכשר בכך לקבל טומאה.

ד. [דברי רב פפא] **נחלקו אם הכשר שקודם מחשבה מועיל.**

לדברי הכל, לעניין טומאה, יש להחשיב את הבהמה כיד של האבר המדולדל בה, ולדברי הכל, כשם שהאוכל נטמא ומטמא דרך ידו, כך האוכל גם מוכשר דרך ידו, ויתכן שיוכשר האבר לקבל טומאה על ידי דם השחיטה, אבל נחלקו כשהיה ההכשר קודם שהוחשב האבר לאוכל:

לדעת רבי מאיר – אף אם בשעת השחיטה עדיין לא חישב להאכיל את האבר לגוי ולא היה נחשב כאוכל מכל מקום הוכשר האוכל

כפי שנתבאר לעיל], ואם נפל משקה על הבהמה, הוכשר האבר לקבל טומאה].

ולדעת רבי שמעון – אף שהאבר מטלטל על ידי הבהמה, אין הבהמה נחשבת כיד של האבר, ולכן משקה שנפל על הבהמה, אינו מכשיר את האבר.

ב. [דברי אביי ורבי יוחנן] **נחלקו האם האבר המדולדל, שעולה עם הבהמה אבל היא אינה עולה עמו, נחשב כחלק מהבהמה לעניין הכשר וקבלת טומאה.** [=באוחז בקטן ואין גדול עולה עמו קמיפלג].

לדברי הכל אין להחשיב את הבהמה כיד של האבר המדולדל בה, אבל בזה נחלקו:

לדעת רבי מאיר – מאחר שהאוחז בבהמה, עולה עמו גם אותו אבר, הרי זה נחשב כמחובר בבהמה, אף על פי שכשאווחז באבר, אין שאר הבהמה עולה עמו, אלא מתנתק ממנה, ולכן, כשהוכשרה הבהמה, הוכשר עמה גם האבר המדולדל. [ומה שמצינו, שגם לדברי רבי מאיר, טבול יום שנגע בתרומה באופן הזה, כלומר שנגע בתרומה שנשברה, בחלק הקטן שאין הגדול עולה עמו, אינו נחשב כנוגע בחלק הגדול, ואינו מטמא אותו, היה מקום לומר, שרק לעניין טומאת טבול יום הקלה אמר כן, אבל לא בשאר מקומות. אולם לסברת רבי, אין לחלק בזה בין טומאת טבול יום לטומאה חמורה, ואם כן, כשאמר רבי מאיר כן לעניין טבול יום, החליף שיטתו].

ולדעת רבי שמעון – מאחר שהאוחז באבר המדולדל אין שאר הבהמה עולה עמו אלא מתנתק ממנה הרי נחשב כאינו מחובר בה אף על פי שכשאווחז בבהמה עולה עמו גם

להכשיר, [כי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף], ולכן, גם דם של שחיטת סימן ראשון נחשב משקה להכשיר את האוכלים לקבל טומאה.

ולדעת רבי שמעון – רק הדם היוצא בסוף השחיטה נחשב כדם שחיטה להכשיר, [כי אינה לשחיטה אלא לבסוף], אבל דם של שחיטת סימן ראשון אינו נחשב משקה להכשיר את האוכלים לקבל טומאה.

ו. [דברי רב אשי] **נחלקו אם השחיטה מכשירה בלא דם.**

לדברי הכל, האבר עצמו צריך הכשר, ואינו מוכשר על ידי הכשר הבהמה, ונחלקו אם הוכשר כשניתז דם השחיטה על האבר.

לדעת רבי מאיר – דם שחיטה נחשב משקה להכשיר, ולכן הוכשר האבר לקבל טומאה.

ולדעת רבי שמעון – דם שחיטה אינו נחשב משקה להכשיר, ובכל מקום שאמרו שהבהמה מוכשרת בשחיטה, לא מחמת הדם היא מוכשרת, אלא מחמת השחיטה עצמה, על ידי שהיא מתירה את הבהמה, וכל זה בשחיטה שהיא מתירה באכילה, אבל אבר זה שאינו מותר באכילה על ידי השחיטה, כמו כן אינו מוכשר לקבל טומאה על ידיה.

ז. **נחלקו אם דבר שאסור באכילה לכל מקבל טומאת אוכלים.**

בגמרא *בדף קכ"ט* מבואר, שיתכן שהסיבה

על ידי המשקה ומשחישב עליו להאכילו הרי זה מקבל טומאה. [וכן היה סבור רבי עקיבא מתחילה, ולכן היה אומר, שבכפרים, שאין רגילים לאכול חלב¹, אם אחר השחיטה נמלכו עליו לאוכלו, אינו טעון הכשר, כי הוכשר בשחיטה, ואף על פי שבאותה שעה לא חישובו עליו לאוכלו, ונמצא שקדם ההכשר למחשבה].

ולדעת רבי שמעון – מאחר שבשעת השחיטה עדיין לא חישוב להאכיל את האבר לגוי, ולא היה נחשב כאוכל, אין המשקה של השחיטה מועיל לו להכשירו אחר כך כשיחשב עליו להאכילו, ולכן האבר אינו מקבל טומאה על ידי אותו משקה של השחיטה. [וכן סברת רבי יהודה וכן חזר רבי עקיבא לומר ולכן עולשים שלקטם להאכילם לבהמה וחזר ונמלך לאוכלם אף על פי שהדיחם תחילה אינן מקבלות טומאה עד שיכשירם על ידי שיתן עליהם משקה פעם נוספת שיהא ההכשר אחר המחשבה].

ה. [דברי רב אחא בריה דרב איקא] **מחלוקתם אם דם של תחילת השחיטה מכשיר.**

לדברי הכל, אין הבהמה נחשבת כיד של האבר, שיהא האבר מוכשר לקבל טומאה על ידי משקה שנפל על הבהמה, ולכן אין האבר מקבל טומאה אלא כשנפל עליו עצמו משקה להכשירו. ונחלקו אם הוכשר האבר כשנפל עליו דם משחיטת הסימן הראשון בלבד.

לדעת רבי מאיר – כל הדם היוצא בשחיטה מתחילתה ועד סופה נחשב כדם שחיטה

הוספות

¹ י"מ שבני הכפרים אינם רגילים לאכול חלב, מפני שהעם מועט, ויש להם בשר הרבה לצורך סימוקו, אבל בכרכים, שהעם מרובה, ואין להם בשר לכל הצורך, אוכלין אותו על ידי הדחק. וי"מ שבני הכפרים אינם רגילים לאכול חלב, משום שעניים הם, אבל בני כרכים שהם עשירים, אוכלין אותו. [מרשי"י].

המשתחוה לחצי דלעת

לדעת רבי שמעון, כל דבר שאסור להאכילו, אינו מקבל טומאת אוכלים, ובכלל זה איסורי הנאה, ולכן, המשתחוה לאוכל, מאחר שעושה אותו עבודה זרה, ונאסר בהנאה, אינו מקבל טומאת אוכלים.¹

ונסתפק רבי ירמיה מה דין דלעת שהשתחוה לחציה, ובכך אסר חציה בהנאה, וביטלה מלקבל טומאת אוכלים, האם אותו חצי דלעת שאינו מקבל טומאת אוכלים, נעשה יד לחצי המותר, המקבל טומאת אוכלים, וכשנגע שרץ בחצי האסור נטמא גם החצי המותר?²

ענף של תאנה שנשבר

ודבוק בקליפת האילן

לדעת רבי יהודה – מאחר שהענף מחובר לאילן, אינו מקבל טומאה.

ולדעת חכמים – אם הענף יכול לחיות על ידי חיבור זה, אינו מקבל טומאה. ואם אינו יכול לחיות על ידי חיבור זה, הרי הוא כתלוש ומקבל טומאה. [ונסתפק רב פפא כשהענף אינו יכול לחיות ומקבל טומאה האם האילן נעשה לו יד לטומאה ואם נגע שרץ באילן נטמא הפרי שבענף או לא].

שלדעת רבי שמעון האבר אינו מקבל טומאה, כי מאחר שהיה מדולדל בחיי הבהמה, נאסר כדין אבר מן החי, ולדעת רבי שמעון, כל דבר האסור באכילה לכל, אינו מקבל טומאת אוכלים.

קישות שנטעה בעציץ שאינו

נקוב והגדילה ויצאה לחוץ

קישות שגדלה בעציץ שאינו נקוב מאחר שאינה יונקת מן הקרקע נחשבת כתלושה ומקבלת טומאת אוכלים.

ונחלקו חכמים, מה דינה כשהגדילה ויצא ממנה חלק חוץ לעציץ, שהוא יונק מן הקרקע.

לדעת חכמים – מאחר שיש בה חלק היונק מן הקרקע, כולה נחשבת כמחוברת לקרקע, ואינה מקבלת טומאה.

ולדעת רבי שמעון – מה שבתוך העציץ, מקבל טומאה, לפי שהוא כתלוש, ומה שיצא לחוץ, ויונק מהארץ דרך אויר, נחשב כמחובר לקרקע וטהור. [ונסתפק אביי לדעה זו, האם החלק הטהור שבחוץ נעשה יד לחלק הנחשב תלוש שבפנים, וכשנגע החלק שבחוץ בטומאה נטמא החלק הפנימי].

הוספות

¹ ונהי דטומאה יוצאה לה מגופה, דהא עבודה זרה מטמאה כשרץ ... ולרבי עקיבא מטמאה כנדה ... מיהו ההיא טומאה דרובן היא. [רש"י].

² לישנא אחרת, לענין טומאת עבודה זרה קמביעיא ליה, דזו שנעשית עבודה זרה הרי היא כשרץ, וחציה השני מי הוה לה יד, והנוגע בה כנוגע בעבודה זרה, או דילמא לא הוי לה יד, וטהור הנוגע בה. כגון אם לא הוכשרה, דאין עליה תורת אוכל לקבל טומאה מחברתה. אי נמי הוכשרה, הויא לה איחי ראשון, והנוגע בה הוי שני, נעשה האוכל יד לאוכל אחר או לא. [רש"י].

אבן מנוגעת שבזית

שפירש, מאבר שפירש מבהמה בחייה, אינו מטמא.

ואבר או בשר שפירשו מבהמה אחר שנתבלה, אסורים באכילה, משום איסור נבלה, ושניהם טמאים טומאת נבלה.

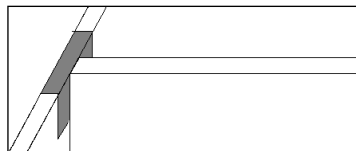
ובזה חמור אבר הפורש מן הנבלה, מאבר הפורש מבהמה חיה, שאבר הפורש מן הנבלה, כזית בשר הפורש ממנו טמא כנבלה, שהרי בשר נבלה הוא, אבל אבר הפורש מן החי, כזית בשר הפורש ממנו טהור.

ולדעת רבי מאיר במשנתנו, אבר שנדלדל בבהמה, ונתבלה הבהמה, אף על פי שלא ניתק ממנה האבר קודם מותה, נידון האבר כדין אבר שפירש מבהמה חיה, [שבשר הפורש ממנו טהור], ולא כדין אבר שפירש מנבלה, [שבשר הפורש ממנו טמא], כי המיתה מחשיבה את האבר כאילו נתנתק מהבהמה קודם המיתה [=מיתה עושה ניפול].

וכמו כן, בשר שנדלדל בבהמה, ונתבלה הבהמה, אף על פי שלא ניתק ממנה הבשר קודם מותה, נידון הוא כדין בשר שפירש מבהמה חיה, [שהוא טהור], ולא כדין בשר שפירש מנבלה, [שהוא טמא], כי המיתה מחשיבה את האבר כאילו נתנתק מהבהמה קודם המיתה [=מיתה עושה ניפול], והבשר הזה מקבל טומאת אוכלים אחר שיוכשר לכך על ידי משקה.

אולם לדעת רבי שמעון, הבשר הזה אינו מקבל טומאת אוכלים, אף אם יוכשר לכך, וטעם הדבר מבואר בגמרא בדף קכ"ט,

שני בתים צמודים, שנראה נגע באחד מהם, באבן שבזוית, שחלקה באותו בית, וחלקה בבית הסמוך.

כשבא לחלוץ את האבן [לסוף שבוע שני של הסגר] חולץ את כל האבן שנאמר "וְחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הִנָּגַע" וכל האבן הזו היא בכלל אבן שיש בה נגע.

אבל כשבא לנתוץ את הבית [כשהוחלט הבית לטומאה], נותץ רק את הבית שבו הנגע, ומניח את חלק הבית הסמוך עם חצי האבן שבו, שנאמר "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת", ולא בית אחר.

ונסתפק רבי זירא באבן זו שחציה טמא וחציה טהור האם מאחר שחציה טמא נעשה חציה טהור כיד שלה ומכניסה טומאה גם לבית הטהור או לא.

אבר או בשר הפורשים מבהמה חיה או מנבלה

אבר או בשר שפירשו מבהמה בחייה, אסורים באכילה לעולם, וזהו איסור אבר או בשר מן החי.

ולעניין טומאה, אבר שפירש מבהמה בחייה, מטמא במגע ובמשא כנבלה. אבל בשר שפירש מבהמה בחייה, וכן בשר

מטמא כאבר מן החי. וכל שכן ארכובה תחתונה מטמאת, שכן אין לה חליפין].

ולדעת רבי עקיבא – מתוך שנאמר בכתוב הנ"ל "הַבְּהֵמָה", יש ללמוד, שאין הכתוב מטמא דבר הפורש מהבהמה, אלא כשהוא דומה לבהמה, שיש בו גידים ועצמות כמו בהמה, אבל בשר הפורש מהבהמה, מאחר שאין בו גידים ועצמות, אינו מטמא. [וארכובה תחתונה הפורשת מן החי, מאחר שהיא אבר שיש בו גידים ועצמות, אף על פי שאין בו בשר, מטמאת. אבל בשר כליה ושפתיים הפורשים מן החי, מאחר שאין בהם גידים ועצמות, אינם מטמאים].

ולדעת רבי – מתוך שנאמר בכתוב הנ"ל "הַבְּהֵמָה", יש ללמוד, שאין הכתוב מטמא דבר הפורש מהבהמה, אלא כשהוא דומה לבהמה, שיש בו בשר גידים ועצמות כמו בהמה, אבל בשר בלבד הפורש מהבהמה, מאחר שאין בו גידים ועצמות, וכן אבר שיש בו גידים ועצמות ואין בו בשר, אינו מטמא. [וארכובה תחתונה הפורשת מן החי, מאחר שהיא אבר שאין בו בשר אף על פי יש בו גידים ועצמות, אינה מטמאת. וכל שכן בשר כליה ושפתיים הפורשים מן החי, מאחר שאין בהם גידים ועצמות, אינם מטמאים].

וכשם שדרשו החכמים הללו מהכתוב הנ"ל, שבשר הפורש מבהמה חיה אינו מטמא, כך דרשו מהכתוב "אַלֶּהָ הַסְּמָאִים לְכֶם בְּכָל הַשָּׂרָץ כֹּל הַנִּגְעַ בָּהֶם בְּמַתָּם וְטָמְאָ עַד הָעֶרְבִי", שבשר הפורש מן השרץ החי אינו מטמא. [רבי יוסי דורש מהכתוב "בְּמַתָּם", שאין מטמא אלא דבר שאין לו

שנאמר, "מִכָּל הָאֵכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִיָּם וְטָמְא", ללמד, שאין אוכל מקבל טומאת אוכלים, אלא אם כן הוא מותר באכילה [אפילו לגוי], אבל בשר כזה שנאסר באכילה אף לגוי, כדן בשר מן החי, אינו מקבל טומאת אוכלים כלל.

מניין שאבר הפורש מבהמה חיה מטמא במגע ובמשא

לדברי רב יהודה אמר רב דין זה שאבר הפורש מן הבהמה בחייה מטמא במגע ובמשא למד מהכתוב "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לְכֶם לְאֵכָלָהּ הִנֵּגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעֶרְבִי ... וְהִנְשֵׂא אֶת נִבְלָתָהּ וְכִבְּסָ בְּגָדָיו וְטָמְא עַד הָעֶרְבִי" ומשמעות הכתוב "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה", שימות חלק ממנה, כלומר הכתוב מדבר באבר שפירש מהבהמה, שנחשב הוא כחלק מן הבהמה שמת, ומבואר בכתוב, שמטמא במגע ובמשא.

מניין שבשר הפורש מבהמה חיה אינו מטמא

לדעת רבי יוסי – מתוך שנאמר בכתוב הנ"ל "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה", ללמד שאבר הפורש מבהמה חיה מטמא, יש ללמוד, שאין הכתוב מדבר אלא בדבר הפורש מן הבהמה ואין לו חליפין, כמת שאינו חוזר, להוציא בשר שפורש מבהמה חיה, שמקומו מעלה בשר אחר. [ודווקא בשר שמתרפא אינו מטמא, אבל בשר כליה וניב שפתיים, שאם פירש אין בשר אחר עולה תחתיו, הרי זה

טומאה על ידי משקה, מעתה הבשר נטמא, מחמת נגיעתו באבר שהוא מחובר בו, ואף כשפורש מהאבר טמא הוא מחמת הנגיעה הזו. [נדווקא כשהוכשר על ידי משקה הוא נטמא בנגיעתו באבר, אבל בלא שיוכשר, אינו מטמא, ואף על פי שבעודו מחובר באבר, הוא מטמא טומאה חמורה מחמת שהוא חלק מהאבר, ודבר המטמא טומאה חמורה אינו טעון הכשר, מכל מקום מה שמטמא טומאה חמורה, אינו משום שנחשב כבשר, אלא משום שנחשב כחלק מהאבר, ואין בזה להכשירו לקבל טומאת אוכלים מטעם שנחשב בשר].

- אבל לדעת האומרים מגע בית הסתרים אינו נחשב מגע, מה שנגע הבשר באבר בעודו מחובר בו, אינו נחשב כמגע, ולא נטמא הבשר מחמת האבר.

חליפין כמת. ורבי עקיבא דורש מהכתוב "הִשְׁרָץ", שאין מטמא אלא דבר שיש לו גידים ועצמות כשרץ. ורבי דורש מהכתוב "הִשְׁרָץ", שאין מטמא אלא דבר שיש בו בשר גידים ועצמות כשרץ].

והסיבה שפירשה תורה דין זה, שאין הבשר הפורש מחיים מטמא, גם לעניין דבר הפורש מבהמה חיה, וגם לעניין דבר הפורש מן השרץ, כי אם היה כתוב דין זה רק באחד מהם, היה מקום לומר שרק בו הדין כן אבל חבירו חמור יותר ובו בשר הפורש מחיים טמא כבשר הפורש אחר מיתה.

שכן נבלה חמורה משרץ בכך שמטמאה גם במשא.

ושרץ חמור מנבלה בכך שמטמא בשיעור קל של עדשה.

דף קכט

אבר שפירש מן החי

מטמא בשר הפורש ממנו

כבר נתבאר, שאבר שפירש מן החי, מטמא במגע ובמשא, אבל בשר הפורש ממנו טהור.

וטהרתו של הבשר הפורש מהאבר, היא מחמת עצמו, כלומר שאין בבשר טומאה עצמית, אבל כשישב עליו להאכילו, מקבל טומאת אוכלים, [אם יגע בטומאה, אחר שיוכשר לקבל טומאה].

- ולדעת האומרים מגע בית הסתרים מטמא, אם חישב על הבשר לאוכלו קודם שפירש מהאבר, וגם הוכשר הבשר לקבל

אוכלים המטמאים טומאה חמורה

אף על פי שאוכלים אינם מטמאים טומאה חמורה [לטמא אדם וכלים] פעמים האוכלים בטלים מהיות אוכל ונעשים ככלי או כדבר אחר, ואז הם מטמאים טומאה חמורה ככלים או כאותו דבר שנעשים כמותו.

ונמנו בסוגיתנו כמה אופנים לכך.

א. כיפת שאור שיחדה לשיבה.

מבואר במסכת פסחים, שהמיחד גוש של

ואביי היה סבור, שטומאה זו אינה מהתורה אלא מדברי חכמים, שכן לא מצינו אוכלים מטמאים טומאה חמורה.

אולם באמת טומאה זו טומאה דאורייתא היא, כי באמת הבצק אינה מטמא כאוכל, אלא כחלק מהכלי וכלי מטמא טומאה חמורה מהתורה.

ד. חלב נבלה שעם הכליה.

חלב נבלה אינו טמא טומאת נבלה מחמת עצמו, [שנאמר, "וְחֶלֶב נְבֵלָה וְחֶלֶב טְרֵפָה יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֶאכֶה", ללמד, שאינו מטמא], אבל כשהוא מחובר לכליה, ונעשה שומר שלה, הוא מטמא טומאה חמורה של נבלה.

ורב פפא היה סבור, שטומאה זו אינה מהתורה אלא מדברי חכמים, שכן לא מצינו אוכלים מטמאים טומאה חמורה.

אולם באמת טומאה זו טומאה דאורייתא היא, כי באמת החלב אינו מטמא משום שהוא אוכל אלא משום שהוא שומר של בשר הנבלה ושומר מטמא מהתורה כמו הדבר שהוא שומר עליו, ואפילו טומאה חמורה.

ה. בית שסכנו בזרעים.

בית שעשו את גגו מזרעים בטלו להיות חלק מן הבית ואם נטמא הבית בנגעי בתים טמאים גם הזרעים שבגגו טומאה חמורה של צרעת.

ורב מתנה היה סבור, שטומאה זו אינה מהתורה אלא מדברי חכמים, שכן לא מצינו אוכלים מטמאים טומאה חמורה.

שאור לישוב עליו, בטל מהיות אוכל, והרי זה נעשה ככסא, ולכן מותר לקיימו בפסח, [ואינו נידון כחמץ], ומטמא ככסא טומאה חמורה, כגון אם ישב עליו הזב, הרי זה טמא כמושב הזב, ומטמא אדם וכלים.

ואביי היה סבור, שטומאה זו אינה מהתורה אלא מדברי חכמים, שכן לא מצינו אוכלים מטמאים טומאה חמורה.

אולם באמת טומאה זו טומאה דאורייתא היא כי באמת השאור אינו מטמא כאוכל אלא ככלי [כששימש מעשה עץ שימש] וכלי מטמא טומאה חמורה מהתורה.

ב. תקרובת עבודה זרה של אוכלים.

תקרובת עבודה זרה אפילו היא אוכלים ומשקים מטמאה טומאה חמורה שכן מטמאה אדם וכלים באוהל.

ואביי היה סבור, שטומאה זו אינה מהתורה אלא מדברי חכמים, שכן לא מצינו אוכלים מטמאים טומאה חמורה.

אולם באמת טומאה זו טומאה דאורייתא היא, כי באמת התקרובת אינה מטמאה כאוכלים שכן מאחר שנאסרו בהנאה בטלו מאכילה והרי הם כעץ בעלמא כשאר דברים הנעבדים ודברים הנעבדים מטמאים טומאה חמורה מהתורה.

ג. חבורי אוכלים שבכלים.

כלים שסתמו חור שבהם בבצק או שחיברום בבצק בטל הבצק לכלי ואם נטמא הכלי נטמא הבצק כמותו אף טומאה חמורה לטמא אדם וכלים.

אבר הפורש מאדם חי

לדברי הכל, אבר הפורש מאדם חי, **כשהאבר שלם**, הוא מטמא, אבל נחלקו חכמים, מה דין כזית בשר, או עצם כשעורה, הפורשים מאבר מן החי, כמבואר בטבלה להלן.

אולם באמת טומאה זו טומאה דאורייתא היא, כי באמת הזרעים אינם מטמא משום שהם אוכל, אלא משום שהם נחשבים כגג הבית, וגג של בית המנוגע טמא טומאה חמורה מהתורה.

	עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי	כזית בשר הפורש מאבר מן החי	
טומאת בשר חמורה מטומאת עצמות שבנבלות ובשרצים נוהגת טומאת בשר ולא טומאת עצמות.	טהור	טמא	לדעת רבי אליעזר
טומאת אבר מן החי קלה מטומאת אבר מן המת שבמת יש בו טומאות מרובות רובע קב עצמות ורוב מניין או רוב בניין ומלא תרווד רקב ולכן כזית בשר הפורש ממנו ועצם כשעורה הפורשים ממנו טמא אבל הפורשים מאבר מן החי טהורים.	טהור	טהור	לדעת רבי יהושע
טומאת עצמות חמורה מטומאת בשר שהבשר הפורש מן החי טהור ואבר הפורש מן החי טמא.	טמא	טהור	לדעת רבי נחוניא

במשנתנו כן].

כזית בשר הפורש מאדם חי

ולדעת רבי יהושע – אבר שלם הפורש מאדם מת, מטמא, אף על פי שאין עליו כזית בשר.

לדעת רבי אליעזר – הרי זה מטמא.

ולדעת רבי יהושע ורבי נחוניא – אין זה מטמא.

כזית בשר הפורש מאדם מת

לדברי הכל הרי זה מטמא.

אבר הפורש מאדם מת

לדעת רבי אליעזר – אבר הפורש מאדם מת, אינו מטמא, אלא אם כן יש עליו כזית בשר, שאז הוא מטמא משום הבשר שעליו. [ומתחילה אמרו שגם דעת רבי שמעון

אבר או בשר המדולדלים באדם

אבר או בשר המדולדלים באדם חי,

פרק עשירי הזרוע והלחיים

דף קל

[דברים י"ח ג'ה'] וְזֶה יְהִי מִשְׁפֵּט הַפְּתָנִים מֵאֵת הָעַם זִבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׂוֹר אִם שֶׁה וְנָתַן לַפֶּה הַזֶּרֶע וְהַלְחִימִם וְהַקֶּבֶה. רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֶשֶׁף וְיִצְהַרְךָ וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנְךָ תִּתֵּן לוֹ. כִּי בּוֹ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שִׁבְטֶיךָ לְעֹמֵד לְשֶׁרֶת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבְגִיזוֹ כָּל הַקָּמִים.

המתנות

נאמר בתורה, [דברים י"ח ג'], "וְזֶה יְהִי מִשְׁפֵּט הַפְּתָנִים מֵאֵת הָעַם זִבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׂוֹר אִם שֶׁה וְנָתַן לַפֶּה הַזֶּרֶע וְהַלְחִימִם וְהַקֶּבֶה", ללמד, **שהשוחט בהמה טהורה, נותן ממנה לכהן את הזרוע הלחיים והקיבה** [בסוף הפרק יתבאר בעזה"י מה הם החלקים הללו], **ודברים אלו נקראים בכל מקום בשם "מתנות"**.

ודין זה, מאחר שאינו מצווה התלויה בארץ, אלא חובת הגוף הוא, הרי זה ככל המצוות שהן חובת הגוף, שנוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ, בין בזמן שהבית קיים, ובין שלא בזמן הבית.

[בין בבקר ובין בצאן, בין בשוחט הרבה בהמות ובין בשוחט בהמה אחת, כפי שיתבאר בעזה"י בבדף קל"ה].

אבל נוהג הוא רק **בבהמות חולין, ולא**

טהורים הם, [שנאמר בעניין טומאתו, "כי ימות"]. וכשמת האדם, נחלקו חכמים בדין הבשר ובדין האבר.

< **לדעת האומרים מיתה עושה אינה עושה ניפול – הבשר והאבר נחשבים כבשר ואבר הפורשים מן המת.** ואם כן,

הבשר מטמא לדברי הכל.

והאבר מטמא רק כדעת רבי יהושע, ולא כדעת רבי אליעזר.

< **ולדעת האומרים מיתה עושה ניפול** [=רבי מאיר במשנתנו] – **הבשר והאבר נחשבים כבשר ואבר הפורשים מאדם חי.** ואם כן,

לדעת רבי יהושע ורבי נחוניא הבשר טהור, ולדעת רבי אליעזר הבשר טמא.

והאבר מטמא לדברי הכל, [לדעת רבי יהושע רק כשהוא שלם הוא מטמא, אבל כזית בשר או עצם כשעורה הפורשים ממנו טהורים, שלא כאבר מן המת, שדברים אלו הפורשים ממנו טמאים [ויתכן שכן דעת רבי שמעון במשנתנו]. ולדעת רבי אליעזר, כזית בשר הפורש מאבר מן החי גם טמא. ולדעת רבי נחוניא עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי גם טמא [ויתכן שדעת רבי מאיר במשנתנו כאחד מהם]].

סליק פרק העור והרוטב

נקבה, וילדה בכור, הרי זה קדוש כמי שנולד מבהמת חולין גמור.

בבהמות קדשים, מהטעם שיתבאר בעזה"י להלן.

ב. חייבת במתנות – כלומר השוחט אותה חייב לתת ממנה לכהן זרוע לחיים וקיבה כדין שוחט בהמת חולין.

ג-ד. מותרת בגיזה ועבודה – כדין בהמת חולין גמור.

ה-ו. חלבה וולדה מותרים – ואפילו נתעברה בעודה קדושה קדושת הגוף מאחר שילדה אחר שנפדית הוולד חולין גמור הוא.

ז. השוחטה בחוץ פטור – ואפילו המום שבה אינו מום המעכה מלהיקרב אף בדיעבד, כגון שמומה הוא דוקין שבעין, שלדעת רבי עקיבא, אם עלה למזבח קרבן שיש בו מום כזה, אינה יורד.

יש כמה דינים הנוהגים בה מחמת מומה קודם פדיונה¹:

ח. אינה עושה תמורה – כלומר אם אמרו עליה שתהא תמורת בהמת קדשים, אינה נעשית תמורה להיות קדושה קדושת הגוף.²

ט. אם מתה נפדית – ואפילו אינה ראויה אלא לאכילת כלבים אינה כקדשי הגוף שאין פודים אותם להאכילם לכלבים אלא נפדית לכל דבר.

י. אינה טעונה העמדה והערכה לפדיונה – ואינה כקדשי הגוף שנפדים על ידי מום שטעונים

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשם

בהמת חולין שיש בה מום קבוע, ובא להקדישה לקרבן, מאחר שאינה ראויה לכך, לא חלה עליה קדושת הגוף כקרבן, אלא קדושת דמים בלבד, כקדושת עצים ואבנים של בדק הבית, שניתן לפדותם, ולהוציאם לחולין כנגד מעות.

ולדעת התנא של משנתנו, כל זמן שהבהמה הזו לא נפדית, מועילה קדושת דמים שבה, לפטורה מן הבכורה, כלומר אם בהמה זו נקבה, וילדה בכור, הרי זה אינו קדוש, [שאין הבכור קדוש, אלא כשנולד מבהמת הדיוט].

אבל אחר שנפדית הבהמה, דינה כחולין גמורים לכל דבר, [ולא כבהמות שהיו קדושות קדושת הגוף לקרבן, ונפדו מחמת מום שנפל בהם אחר הקדשם, שאף אחר שנפדו, אסורות בכמה דברים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ולפיכך, בהמה זו שהיה בה מום קודם שהקדישוה, והקדישוה ופדאוה, אלו הדינים הנוהגים בה כחולין:

א. חייבת בבכורה – כלומר אם בהמה זו

הוספות

¹ לפי המבואר בפירושו רש"י במסכת בכורות דף י"ד נראה שיש להעביר שורה זו לפני אות זו.

² העירוני שדברים אלו טעות הם, וכך צריך להיות: כלומר אם אמרו על בהמת חולין אחרת שתהא תמורת זו אינה נעשית תמורה.

העמדה והערכה.

בכורה כצבי ואיל שוולדם אינו קדוש קדושת בכור.

ב. פטורה מן המתנות – כלומר, השוחט אותה פטור מלתת ממנה לכהן זרוע לחיים וקיבה ואינו כשוחט בהמת חולין, שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום "יאֲכַלְנוּ כְּצִבִי וְכֶאֱיִל" ללמד שדינם לעניין מתנות כצבי ואיל, הפטורים מן המתנות.

ג-ד. אסורה בגיזה ועבודה – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום "תִּזְבַּח" ללמד שאין בהם אלא היתר שחיטה לאכול, אבל אין בהם היתר גיזה ועבודה אחרת.

ה. חלבה אסור – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום "וְאֶכְלֶתָ בְּשָׂרָה", ללמד שאין בהם אלא היתר אכילת בשר, אבל אין בהם היתר חלב.

ו. וולדה אסור – כשנתעברה בעודה קדושה קדושת הגוף, אף שילדה אחר שנפדית, מאחר שנתעבר הוולד בקדושה הרי זה קדוש¹.

ויש כמה דינים הנוהגים בה רק קודם פדיונה:

ז. השוחטה בחוץ חייב – כשהמום שבה אינו מום מעכבה מלהיקרב בדיעבד, כגון שמומה הוא דוקין שבעין, שלדעת רבי עקיבא, אם עלה למזבח קרבן שיש בו מום כזה, אינה יורד, ומשום כך נחשב הקרבן הזה כראוי להיקרב בפנים, שהשוחטו בחוץ, חייב כרת של שחוטי חוץ.

כן דין רוב הבהמות שנפל בהם מום קבוע ואחר כך הקדישום. אולם יש יוצאים מן הכלל הזה, ואלו הם בכור בהמה ומעשר בהמה, שאף על פי שקדם המום לקדושה, [כגון שנולד הבכור במומו, ויצא העשירי בעל מום], חלה עליהם קדושה גמורה לכל דבר, [שנאמר בעניין בכור בהמה "אֵדָּ בְּכֹר ... וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ בְּחֹזֶה הַתְּנוּפָה וְכִשּׁוּק הַמִּמִּין לָךְ יִהְיֶה", וּבְשָׂרָם" לשון רבים, ללמד, שבין תם ובין בעל מום ניתן לכהן. ונאמר בעניין מעשר בהמה, "הָעֵשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לָרַע", ללמד שבין תם ובין בעל מום, העשירי, הרי זה קדוש], אלא שאינם קרבים, אלא נאכלים בלבד בכל מקום, אבל אסורים בשאר דברים.

כל הקדשים שקדם הקדשם למום קבוע

בהמה תמימה בלא מום שהקדישה לקרבן חלה עליה קדושת הגוף ומעתה אף אם ייפול בה מום קבוע שמחמתו לא תקרב ותצא לפדיון מכל מקום כשתפדה לא תעשה כחולין גמורים אלא חלוקה משאר חולין בדברים הבאים:

א. פטורה מן הבכורה – כלומר, אם בהמה זו נקבה, וילדה בכור, הרי זה אינו קדוש, ואינו כמי שנולד מבהמת חולין שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום "יאֲכַלְנוּ כְּצִבִי וְכֶאֱיִל" ללמד שדינם לעניין

הוספות

¹ לפי המבואר במסכת בכורות צריך לומר "אסור" ולא "קדוש".

ח. עושה תמורה – שנאמר בעניין תמורה
 "טוב בָּרַע אוֹרַע בְּטוֹב ... וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ
 יִהְיֶה קָדָשׁ" ללמד שאף רע כלומר בעל מום
 נעשה תמורה¹ ובתנאי שהיה מתחילה טוב
 כלומר כשתחילה כשהוקדש לא היה בו מום
 [אבל רע מעיקרו אינו עושה תמורה וזה טעם
 אות ח' בדין הקודם].

ט. מתה מעצמה תקבר – שנאמר בעניין
 קדשים הנפדים מחמת המום "וְאֶכְלָתָּ",
 ללמד שאינם נפדים אלא לאכילת אדם,
 אבל אם מתו מעצמם, ואינם ראויים
 לאכילת אדם, אינם נפדים להאכילם
 לכלבים ונקברים. [וטעם נוסף שאינם
 נפדים כי פדיונם טעון העמדה והערכה
 ואחר מיתה אי אפשר להעמידם].

י. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

יא. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

יב. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

יג. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

יד. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

טו. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

טז. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

יז. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

יח. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר
 בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, "וְהֶעֱמִיד
 אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בַּיּוֹם וּבַיּוֹם רָע
 כְּעֶרְבֹד הַכֹּהֵן פֶּן יִהְיֶה", ללמד, שאינם נפדים אלא
 בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר
 להעמידה.

¹ העירוני לתקן: עושה תמורה. כלומר אם אמרו על בהמת חולין שתהא תמורת זו בהמת החולין מתקדשת להיות תמורה.

² משום דכל חולין, מדאורייתא אסור להביא בעזרה ... ותימה ... ונראה דדוקא חזה ושוק, וכן בכורים, דדרך קדושה מייתי להו, דעביד בהו תנופה ... יש קפידא טפי בהבאתה בעזרה שלא לצורך. [תוס'].
 - שט -

לשלם תמורתם כפי שיתבאר בעזה"י להלן].
ראשון של נקבת קדשים, אינו קדוש להיות בכור.

בבהמת שלמים – יש לכהן

חזה ושוק ולא מתנות

המקריב שלמים, נותן מהם לכהן, את החזה והשוק, שנאמר, "כִּי אֵת חֶזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לְקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזְבְּחֵי שְׁלָמֵיהֶם וְאֶתֶּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחֶק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

אבל מתנות [=זרוע לחיים וקביבה], אינן ניתנות לכהן מבהמת קדשים, [אלא מבהמת חולין בלבד], שנאמר בעניין נתינת חזה ושוק מהשלמים "וְאֶתֶּן אֹתָם", ללמד, שרק הם ניתנים לכהן מהשלמים, אבל מתנות אינן ניתנות לכהן מהשלמים.

ולוא הכתוב הזה המלמד שאין לכהנים מתנות [=זרוע לחיים וקביבה] מהשלמים, היה מקום לומר, שיש ללמוד בקל וחומר, שאם חולין הקלים [שאינן בהן חיוב ניתנת חזה ושוק], יש בהם חיוב ניתנת חזה וחומר לשלמים החמורים, [שיש בהם חיוב ניתנת חזה ושוק], שיהיה בהם חיוב ניתנת מתנות.

- וקל וחומר זה לא היה למד מנקבות של חולין, [שהן קלות מקדשים, בכך שאין בהם חיוב חזה ושוק, ובכל זאת חייבות במתנות, ואם כן קל וחומר לבהמות קדשים חמורות, שחייבות בחזה ושוק, שיהיו חייבות במתנות], כי מצד שני נקבות של חולין חמורות מבהמות קדשים, שכן ולד ראשון של נקבת חולין, קדוש להיות בכור, וולד

- וכמו כן, קל וחומר זה לא היה למד ממכבשים זכרים של חולין, [שהם קלים מקדשים, בכך שאין בהם חיוב חזה ושוק, ובכל זאת חייבים במתנות, ואם כן קל וחומר לבהמות קדשים חמורות, שחייבות בחזה ושוק, שיהיו חייבות במתנות], כי מצד שני, כבשים זכרים של חולין, אף שאין בהם חומרא, שיהיה וולדם בכור, כי אין להם וולד, מכל מקום חמורים הם מבהמות קדשים, שכן בחולין יש חיוב ראשית הגז, ובקדשים אין חיוב ראשית הגז. [כמו שיתבאר בעזה"י בפרק הבא].

- וכמו כן, קל וחומר זה לא היה למד מתיישים זכרים של חולין, [שהם קלים מקדשים, בכך שאין בהם חיוב חזה ושוק, ובכל זאת חייבים במתנות, ואם כן קל וחומר לבהמות קדשים חמורות, שחייבות בחזה ושוק, שיהיו חייבות במתנות], כי מצד שני תיישים זכרים של חולין, אף שאין בהם חומרא, של ראשית הגז, כי אין להם גז, מכל מקום חמורים הם מבהמות קדשים, שכן בחולין יש חיוב מעשר בהמה, ובקדשים אין חיוב מעשר בהמה, [שנאמר במעשר בהמה "יהיה קדש", להוציא מי שכבר קדוש].

- וכמו כן, קל וחומר זה לא היה למד מתיישים זכרים זקנים של חולין שכבר נתעשרו, [שהם קלים מקדשים, בכך שאין בהם חיוב חזה ושוק, ובכל זאת חייבים במתנות, ואם כן קל וחומר לבהמות קדשים

שמורות, שחייבות בחזה ושוק, שיהיו חייבות במתנות], כי מצד שני תישיש זכרים של חולין, אף שאין בהם חומרא, של חיוב מעשר, כי כבר נתעשרו, מכל מקום חמורים הם מבהמות קדשים, שכן בהמות אלו של חולין נתעשרו פעם אחת, ובהמות קדשים לא נתעשרו כלל.

אבל יש ללמוד קל וחומר זה מתיישים של חולין, שפטורים ממעשר לגמרי, כגון לקוח, [שפטור ממעשר בהמה, כגון אם קנה עשרה טלאים מן השוק, פטור מלעשר, שנאמר "בקרד וצאנד" ולא מה שאתה קונה], וכגון יתום, [שמתה אמו בשעת לידה, שפטור ממעשר, שכן נתבאר בדף ליח, שבהמות אלו אינן ראויות להיות קדושות, והוא הדין שאינן ראויות למעשר, כמבואר במסכת בכורות], ומאלו¹ יש ללמוד בקל וחומר, שאם אלו שהם קלים מקדשים, בכך שאין בהם חיוב חזה ושוק, בכל זאת הם חייבים במתנות, קל וחומר לבהמות קדשים שמורות, שחייבות בחזה ושוק, שיהיו חייבות במתנות. [ורק משום שנאמר "וְאֵתָן אֹתָם", למדנו, שאין ללמוד קל וחומר זה].

שנינו לכהן, פטור מלשלם לכהן מה שהפסידו, ודין זה למד ממקרא ומסברא. ממקרא – שנאמר בעניין חיוב מתנות לזרוע לחיים וקיבה], "וְזֶה יְהִי מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעֵם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׂוֹר אִם שֶׁה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה", ללמד שדווקא הזרוע והלחיים והקיבה עצמם ניתנים לכהן, אבל אם נאכלו או נאבדו, אין חיוב לתת תמורתם לכהן.

ומסברא – שכן מתנות אלו הן ממון שאין לו תובעים, שכן כל כהן שיתבע אותם, יכול זה לומר לו, לכהן אחר אתן, ולא לך³. [ומכל מקום, מהמשך הסוגיה נראה, שמידת חסידות היא, לשלם מה שהזיק].

איזה כהן ראוי לקבל את המתנות

לדברי רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, אין נותנים מתנות כהונה לכהן עם הארץ, אלא לכהנים המחזיקים בתורת ה', שנאמר בדברי הימים, "וַיֹּאמֶר [יהושפט] לָעַם לְיוֹשֶׁבֵי יְרוּשָׁלַם לָתֵת מִנְת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יִחְזְקוּ בְּתוֹרַת ה'", כלומר מתנות כהונה ולווייה ניתנים לכהנים וללוויים שיחזיקו בתורת ה', כלומר שילמדו בה, ואינן ניתנות לעמי הארץ שאינם לומדים תורה⁴.

המזיק מתנות כהונה או שאכלם

לדעת רב חסדא, [וכן פסק מרימר בדף קל"א], מי שהזיק מתנות כהונה [כגון ששרפם] קודם שניתנו לכהן², או שאכלם בעצמו קודם

הוספות

¹ הוה מצי למימר נמי תיתי מכלאים וטרפה, ועוד טובא, דתנן בפרק מעשר בהמה, שאין נכנסים לדיר להתעשר. [תוס'].
² דווקא קודם שניתנו לכהן, אבל אחר שכבר ניתנו לו, זכה בהם חכנו להיות כשאר ממונו, והמזיקים, חייב לשלם לו, כמי שהזיק ממון של חברו.

³ ואיכא בין הני תרי לישני [דמקרא וסברא], דלהאי לישנא דאין לו תובעין, נהי דאין יכול לתובעו בדיינים, בדיני שמים מיהא מיחייב. וללישנא קמא, דדריש ליה מ"וזה", אפילו בדיני שמים נמי לא מיחייב. [תוס'].
⁴ היינו דווקא כשיש כהן חבר, אבל אי ליכא כהן חבר, אלא עם הארץ, יתנו לו, ואל ימתין עד שיזדמן לו חבר ... [תוס'].
- שיא -

אלא לבית אב של אותו יום, **אינו כן**, ואין הכהן זוכה בהם בעודם בבהמה, אלא כשהורמו מהבהמה וניתנו לו, שנאמר בעניין "וְזָה", ללמד שדווקא במתנות נאמר הדין הזה, ולא בחוזה ושוק.

בעל הבית עשיר שהלך בדרך בלא מזונות

מתנות עניים, כגון לקט שכחה ופאה, ניתנות לעניים ולא לעשירים, אולם עשיר שהלך בדרך, ואין בידו ממון ומזונות, **רשאי ליטול מתנות עניים, כי מאחר שעתה אין לו במה להתקיים הרי הוא נידון כעני**.

לדעת רבי אליעזר – אף שהותר לו ליטול מתנות עניים בעודו בדרך, **כשיגיע לביתו, עליו להחזיר לעניים מה שאכל**.

ולדעת חכמים – מאחר שבשעה שאכל מתנות עניים, בהיתר אכל, **אינו צריך לשלם**. [ולדברי רב חסדא, רק באופן הזה שמתחילה אכל בהיתר, הוא פטור לגמרי, אבל עשיר גמור שאכל מתנות עניים, שתחילת אכילתו באיסור היא, אף שמעיקר הדין גם כן פטור מלשלם להם, כמזיק מתנות כהונה, שהוא פטור מלשלם, כי המתנות הן ממון שאין לו תובעים, מכל מקום מידת חסידות היא, לשלם לעניים מה שהפסידם].

האוכל מתנות כהנים קודם שזכו בהן

מי שאכל טבלו, [שהיה ראוי לתת ממנו תרומות ומעשרות], וכן לוי שאכל מעשר

וכפי שביארו את הברייתא למסקנה, דעת הברייתא, שלזה רמז הכתוב, כשקרא את המתנות בשם משפט, "וְזָה יְהִי מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים", ללמד, שחלוקת המתנות תהא כמו דין, כלומר על פי דיינים, שהם מלמדים, למי לתת ולמי אין לתת. [אבל אין כוונת הכתוב שהמתנות מגיעות לכהנים במשפט, ויכולים לתבוע אותן מהבעלים, כי באמת המתנות הן ממון שאין לו תובעים, כפי שנתבאר לעיל].

מתנות שלא הורמו

לדעת רבי יהודה בן בתירא, **יש אופן, שבו הכהן זוכה במתנות אף קודם הרמתם מן הבהמה**, ומעתה הלוקח ממנו נידון כגזלן, וחייב להשיב לו, **והוא, כשכל הבהמה מונחת אצל הכהן**.

שלדעת רבי יהודה, מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, **ומאחר שנכנסו המתנות לרשות הכהן, זכה בהם הכהן, אף בעודם בתוך הבהמה כאילו כבר הורמו ממנה, ומונחות בפני עצמן ברשותו**.

ועל דבר זה נאמר במתנות, "וְזָה יְהִי מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים", ללמד, שפעמים הכהן זוכה במתנות במשפט, אף קודם הרמתם מהבהמה, ואם לקחום ממנו, תובע את הגזלן, ומוציא אותם ממנו בדין.

דווקא מתנות שניתנות לכל הכהנים בשווה דינם כן, והכהן זוכה בהם אף קודם הרמתם מהבהמה, כאילו הורמו כבר ממנה, **אבל חזה ושוק**, שאינם ניתנים לכל הכהנים,

ראשון שלו בטבלו, [כלומר קודם שהפריש ממנו תרומת מעשר הראויה להינתן לכהן], פטורים מלשלם לכהן מה שהפסידוהו, שנאמר, "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר יריומו לה", [למד, שאין הכתוב מדבר אלא בקדשים שכבר הורמו, וזכו בהם המקבלים, [ולדעת האומרים, שמתנות שלא הורמו דינם כמי שהורמו, בכלל דין זה, כשנכנסו הטבלים לרשות הכהן, שאז נחשבים כבר כמי שהורמו, וזכה בהן, והאוכל אותם מפסיד ממון כהן].

שיהיה כולו חולין, ונמצא משלם חובו בחולין שלו בלבד.

קניית בשר עם מתנות כהונה מהטבח

המוכר בני מעיים של בהמה בכך וכך, הקונה נוטל מתוכה את הקיבה, ונותן לכהן, ואינו יכול לפחות למוכר מהדמים שקצב, כנגד הקיבה שהיה צריך לתת לכהן, כי כשקנה בני מעיים, ידע שהקיבה בתוכם, וקנה אותם על דעת כן, שיתן מהם את הקיבה לכהן.

אבל המוכר בשר במשקל, ליטרא בשר בכך וכך, והיה בתוך הבשר מתנות, הקונה נותן את המתנות לכהן, ופוחת למוכר מהדמים שקצב, כנגד המתנות שנותן לכהן, כי המתנות אינן של המוכר, ואינו יכול למוכרם לקונה.

תשעה נכסי כהן

< לפי גרסת הגמרא לפנינו, נמנו בברייתא תשעה דברים, שכולם מתנות כהונה, ודינם כנכסי כהן לכל דבר, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואלו הם:

- (א) תרומה. (ב) ותרומת מעשר. (ג) וחלה. (ד) ראשית הגז. (ה) מתנות. (ו) הדמאי. (ז) הבכורים. (ח-ט) הקרן והחומש [הגזול את חבירו, ונשבע לו בשקר שאינו חייב לו, חייב לשלם לו קרן וחומש ואם מת הנגזל משלם ליורשיו ואם הנגזל הוא גר ומת בלא יורשים על

דף קלא

נטלו בית המלך את גורנו

מי שנטלו בית המלך את תבואתו מן הגורן בעודה טבל קודם שהפריש ממנה תרומות ומעשרות.

אם נטלו ממנו באנפרות, [כלומר על חנם שלא היה חייב להם דבר] – אינו צריך להפריש תרומות ומעשרות מטבל שלו שבידם.

אבל אם נטלו ממנו מחמת חוב שיש לו – יש לו להפריש תרומות ומעשרות מתבואה שבידו על התבואה שנטלו ממנו, כי מאחר שהחוב מוטל עליו, כשגובים ממנו טבל שיש בו חלק הראוי להיות תרומה לכהנים, נמצא פורע חובו בתרומה של כהנים¹, ולכן עליו להפריש תרומות ומעשרות על אותו טבל,

הוספות

¹ דבמקום זה הניח לו המלך שאר ממון. ואם תאמר, מתנות כהונה כשאכלם גם כן משתכר, שבמקום זה לא אכל דבר אחר, ואמאי פטור. ויש לומר, דלא דמי לאנסו בית המלך גורנו, דתחתיהן לא לקח משלו, אבל באכלו, אפשר שלא היה משתכר, שהיה מתענה. [תוס'].

מִשְׁפָּט הַפְּהַנִּים מֵאֵת הָעַם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶחַ
אִם שׁוֹר אִם שֶׁה וְנָתַן לַפֶּהוּן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים
וְהַקֶּבֶה,¹ וּמֵכֶאן לְמַדְנוּ, שְׁחִיב הַמִּתְנֹת
מוֹטל עַל מִי שְׁקָרִי "הָעַם", אֲבָל כֹּל מִי
שְׁאִינוּ בְּכֹלל "הָעַם" אִינוּ חַיִּב בַּמִּתְנֹת.

וְנִחְלְקוּ תֵּנָאִים, הָאֵם שֶׁבֵּט לֹוֹ קָרִי "עַם",
וְהוּא בְּכֹלל חַיִּיב מִתְנֹת לְכַהֵן, אוֹ שְׁאִינוּ
קָרִי "עַם", וְפִטוֹר מִנְתִּינֵת הַמִּתְנֹת לְכַהֵן.

< הַתְּנָא הָאוֹמֵר שֶׁשֶּׁבֵּט לֹוֹ אִינוּ קָרִי "עַם",
הוּא הַדּוֹרֵשׁ אֶת הַכְּתוּב הָאֹמֵר בְּעִנְיָן
עֲבוּדַת פֶּר וְשַׁעִיר הַפְּנִימִיִּים שֶׁל יוֹם
הַכִּיפּוּרִים, הַמְּכַפְּרִים עַל טוֹמְאֵת מִקְדָּשׁ
וְקִדְשֵׁי, "וְיִכְפֹּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקִּדְשׁ וְאֶת אֹהֶל
מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יִכְפֹּר וְעַל הַפְּהַנִּים וְעַל כָּל
עִם הַקֶּהֶל יִכְפֹּר", כֵּן :

"וְיִכְפֹּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקִּדְשׁ" – זֶה לְפָנֵי וּלְפָנֵים,
כְּלוֹמֵר עֲבוּדָה זֹו מְכַפֶּרֶת עַל טוֹמְאָה שְׁאֵרְעָה
בְּעֲבוּדָה שֶׁלְּפָנֵי וּלְפָנֵים.

"וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד" – זֶה הֵיכַל, כְּלוֹמֵר עֲבוּדָה
זֹו מְכַפֶּרֶת גַּם עַל טוֹמְאָה שְׁאֵרְעָה בְּעֲבוּדָה
שֶׁבַהֵיכַל.

"וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ" – כְּמִשְׁמַעוֹ, כְּלוֹמֵר עֲבוּדָה זֹו
מְכַפֶּרֶת גַּם עַל טוֹמְאָה שְׁאֵרְעָה בְּעֲבוּדַת מוֹזֵבַח
הַחִיצוֹן, [בְּלֹא חַיִּיב שֶׁל טוֹמְאֵת מִקְדָּשׁ, כְּגוֹן נִטְמָא
בְּמִקְדָּשׁ, וְיֵצֵא מִיַּד בְּלֹא לְשִׁהוּת וּבִדְרָכוֹ עֲבַד עֲבוּדָה
בְּמוֹזֵבַח, שְׁאִין כֵּאֵן טוֹמְאֵת מִקְדָּשׁ].³

זֶה נֹאמֵר, "וְאֵם אִין לְאִישׁ [הַנְּגוּל] גֹּאֵל לְהָשִׁיב
הָאֵשֶׁם אֶלְיוֹ הָאֵשֶׁם [זֶה הַקָּרָן] הַמּוֹשֵׁב [זֶה
הַחוּמָשׁ] לְהֵי לַפֶּהוּן ...".¹

< וְרִשְׁיִי כְּתַב, שְׁבֹאמַת יֵשׁ חֲמִישָׁה עֶשֶׂר
דְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְנֹת כְּהוֹנָה שְׁדִינָם כְּנִכְסֵי
כְּהֵן לְכֹל דְּבַר, אֲלֵא שְׁנִיתָן לְמִנּוּת כְּמָה מֵהֵם
יַחַד, כֵּךְ שִׁיחֲשִׁבוּ כְּתַשְׁעָה דְּבָרִים, וְאֵלוֹ הֵם :

- [1] (א) הַתְּרוּמָה. (ב) וְתִרְוּמַת מַעֲשֵׂר. (ג)
- וְתִרְוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמָאִי. (ד) וְהַחֲלָה. [2] (ה)
- בְּכוֹרִים. [3] (ו) רֵאשִׁית הַגֹּז. [4] (ז) מִתְנֹת שֶׁל
חוּלִין [=זֶרֶע לְחַיִּים וְקֶבֶה]. [5] (ח) מִתְנֹת
שֶׁל קִדְשִׁים. [6] (ט-י) הַקָּרָן וְהַחוּמָשׁ שֶׁל גֹּזל
הַגֵּר. [7] (יא) שְׂדֵה אַחוּזָה. [8] (יב) שְׂדֵה
חֲרָמִים. [9] (יג) בְּכוֹר בַּעַל מוֹם. (יד) פְּדִיּוֹן
הַבֵּן. (טו) פְּדִיּוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר.

< וּבְפִירוּשׁ רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל גּוֹרֵס שְׁבַעֵה דְּבָרִים שֶׁהֵם
נִכְסֵי כְּהֵן.¹

וּמְכַל מִקּוּם, כֹּל הַדְּבָרִים הַלְלוּ, אַחַר שְׁבֹאוֹ
לַיָּד כְּהֵן, הָרִי הֵם כְּשֹׂאֵר נִכְסֵיוֹ לְכֹל דְּבַר,
וְקוֹנָה בְּהֵם עֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת וּבַהֲמָה
טְמָאָה, וּמְשַׁלֵּם בְּהֵם חוּבּוֹתָיו, בֵּין לְמַלוּוָה
וּבֵין לְכַתּוּבָה, וְקוֹנָה בְּהֵם סִפְרֵי תוֹרָה.²

הָאֵם בֵּן לֹוִי חַיִּיב לְתַת אֶת הַמִּתְנֹת

[=זֶרֶע לְחַיִּים וְקִיבָה] מִבְּהִמְתּוֹ לְכַהֵן

בְּעִנְיָן חַיִּיב הַמִּתְנֹת נֹאמֵר, "וְזֶה יְהִיָּה

הוֹסְפוֹת

¹ וְלֹא חַשִּׁיב הֵכָא כֹּל 24 מִתְנֹת כְּהוֹנָה חֲדָשִׁיב לְקַמֵּן בְּפִירְקִין, דְּלֹא חַשִּׁיב הֵכָא אֲלֵא הֵךְ דְּאִסוּרִים לוֹרִים וְהֵם מִמּוֹן כְּהֵן, וְהָא חֲדָשִׁיב
מִתְנֹת, אִף עַל פִּי שְׁמוֹתֵרוֹת לוֹרִים, מְשוּם דְּטַבְלִי, וְדַמּוֹ לְתִרְוּמָה, כְּדָמֵר לְקַמֵּן, אִף עַל גַּב דְּלִית הַלְכְּתָא הַכֵּי, הֵיִינוּ דְּלֹא הוּי כְּאוֹכֵל
טַבְלִים, אֲבָל מְכַל מִקּוּם אִסוּרָא אִיכָא לְאֹכֵל מִבְּהִמָּה שְׁלֵא הוֹרַמָּה מִתְנֹתֶיהָ. אִיִּין לֹא חַשִּׁיב אֲלֵא מִיַּד דְּבַר אַכִּילָה, וְהָא דְּלֹא חַשִּׁיב
בְּכוֹר, מְשוּם דְּאִכְתִּי לֹאוֹ בַר אַכִּילָה הוּא, שְׁצִרְךָ שְׁחִטָּה. [תּוֹסִי].

² אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ לְאִכִּילָה, וְלֹא לְדַבֵּר שִׁבָּא לַיָּד אַכִּילָה. וְלִבֵּי מַגְמָגִים לְמֵאֵי תְּנִיָּה, וְהוּאֵל וְתֵנָא דְּאִפְּלוֹ בְּהִמָּה טְמָאָה לּוֹקַח מִהֵן. [רִשְׁיִי].

³ דְּהִיכָא דְּנִטְמָא בְּעוֹרָה, קִימָא לָן בְּשַׁבְעוֹת, הַלְכָה לְמַשָּׁה מְסִינִי, דְּלֹא מְחַיִּיב עַד שִׁישָׁה כְּדִי הַשְׁתַּחֲוָּאָה. [רִשְׁיִי].

ומאחר שלדעת התנא הזה, גם לוויים קרויים עם, הם בכלל הכתוב, "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם...". וחייבים הם בנתינת המתנות לכהן.

< **ורב נסתפק כמי ההלכה, ומאחר שיש ספק בדבר, היה פוטר את הלוויים מלתת את המתנות לכהן, כי בכל ספק ממון, מעמידים את הממון ביד המוחזק, והמוציא מחבירו עליו הראיה.** [ודרש מרימר שהלכה כדברי רב].

וכשארע שבן לוי חטף מתנות שהוליוכום תינוקות לכהן, אמר על כך רב, לא דיו שאין אנו מוציאים את מתנותיו מידו, [ואין אנו מחמירים עליו כדעת התנא האומר שלוי קרוי עם], אלא שמעיו כל כך, והולך וחוטף מתנות של אחרים.

ארבע מתנות עניים נוהגות בכרם עצמו

א. פרט.

ענבים הנושרים מיד הבוצר בשעת הבצירה קרויים פרט, והוא ניתן לעניים, שנאמר, "וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲזֹל וּפְרֵט פְּרֶמֶךָ לֹא תִלְקַט לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֶיכֶם".

ב. עוללות.

אשכול שאין לה לא כתף² ולא נטף³ קרויה עוללת⁴, והיא ניתנת לכהנים שנאמר,

"כִּפָּר" – אלו עזרות, כלומר עבודה זו מכפרת גם על מי שבשגגה נכנסו בטומאה לעזרה.

"וְעַל הַכֹּהֲנִים" – כמשמעו, כלומר כפרות אלו האמורות כאן מכפרות על הכהנים.

"וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל" – אלו ישראל, כלומר כפרות אלו האמורות כאן מכפרות גם על ישראל.

"כִּפָּר" – אלו הלוויים, כלומר כפרות אלו האמורות כאן מכפרות גם על הלוויים. אבל מהכתוב "וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל", אין ללמוד שכפרה זו מועילה ללוויים, כי לוויים אינם קרויים עם. [ורק מאחר שיש ריבוי נוסף, אנו מעמידים אותו לעניין לוויים].

ומאחר שלדעת התנא הזה לוויים אינם קרויים עם, אינם בכלל הכתוב, "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם...". ופטורים הם מנתינת המתנות לכהן.

< והתנא האומר ששבט לוי קרוי "עם", הוא הדרוש את סיום הכתוב הנ"ל, כך:

"וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל" – אלו ישראל, כלומר כפרות אלו האמורות כאן מכפרות גם על ישראל ולוויים בכללם.

"כִּפָּר" – אלו עבדים כנענים, כלומר כפרות אלו האמורות כאן, מכפרות גם על עבדים כנענים¹.

הוספות

¹ דאינהו נמי בעי כפרה, דכל מצות שהאשה חייבת בהן, עבד חייב בהן, וכל מקום דכתיב עונש, איש ואשה שוין. [רש"י].

² השרביט האמצעי של האשכול מחוברים בו אשכולות קטנות הרבה, וכשהן שוכבים זה על זה כמשאוי שעל כתפו של אדם הוא נקרא כתף, וכשהן מפורזים בשרביט אחד לכאן ואחד לכאן אין כאן כתף. [רע"ב].

³ הן גרגרים של ענבים המחוברים בסוף השרביט, שרגילים להיות תלויים שם ענבים הרבה, ועל שם שעביו נטפות למטה נקרא נטף. [רע"ב].

⁴ ובלשון מקרא קורא לאשכול שאין לו לא כתף ולא נטף עולל, לפי שהוא לפני שאר האשכולות כעולל לפני האיש. [רע"ב].

- וכל המתנות הללו, אפילו עני שבישראל מחויב בהם, שנאמר, "לא תלקט לעניי"¹, כלומר לעני אני מזהיר זאת שלא ילקט.

שלוש מתנות עניים נוהגות בתבואה שבשדה

א. לקט.

שבולים הנושרים מיד הקוצר בשעת הקצירה קרויים לקט, והוא ניתן לעניים, שנאמר, "ויבקצקם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדה בקצרה ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלקיכם".

ב. שכחה.

מה שהקוצר שוכח אחריו, ניתן לעניים, שנאמר, "כי תקצר קצירך בשדה ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו ולגר תעזב אתם אני ה' אלקיך בכל מעשה ידיך".

ג. פאה.

הקוצר מחויב להניח בסוף השדה מעט בלא לקצור, עבור העניים, שנאמר "ויבקצקם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדה בקצרה ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלקיכם".

- וכל המתנות הללו, אין בהם טובת הנאה לבעלים, כלומר אין הבעלים נותנים אותם למי שירצו, אלא מניחים אותם בשדה, והעניים באים ולוקחים, וכל הקודם זוכה, שנאמר בלקט, "לעני ולגר תעזב אתם", כלומר תניח לפניהם והם יקחו מעצמם,

"וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלקיכם".

ג. שכחה.

מה שהבוצר שוכח אחריו, ניתן לעניים, שנאמר, "כי תבצר כרמך לא תעולל אחרך ולגר לתום ולא למנה יהיה", וביאר רבי לוי ש"אחרך" הם הדברים שאדם שוכח אחריו כשעובר אותם, ואסרה תורה לחזור לקחתם.

ד. פאה.

הבוצר מחויב להניח בסוף הבצירה מעט בלא לבצור, עבור העניים, שנאמר בזית "כי תחבט זיתך לא תפאר אחרך ולגר לתום ולא למנה יהיה", וביאר תנא דבי רבי ישמעאל, שהכוונה לכך שאסור ליטול כל תפירתו של האילן ממנו, ויש להניח בו מעט לעניים, ומתוך שנאמר בכתוב ההוא "אחרך", וגם בכתוב בעניין הכרם נאמר "אחרך", יש ללמוד בגזרה שווה, שכשם שיש להניח פאה לזית, כך יש להניח פאה לגפן.

- וכל המתנות הללו, אין בהם טובת הנאה לבעלים, כלומר אין הבעלים נותנים אותם למי שירצו, אלא מניחים אותם בכרם, והעניים באים ולוקחים, וכל הקודם זוכה, שנאמר בעוללות ופרט, "לעני ולגר תעזב אתם", כלומר תניח לפניהם והם יקחו מעצמם, וכעין זה נאמר בעניין שכחה ופאה, "לגר לתום ולא למנה יהיה", כלומר יהיה מעצמו, שיקחו בעצמם, ולא אתה נותן להם.

הוספות

¹ כן נאמר בפרט בעוללות ובלקט, ולכאורה בבניין אב יש ללמוד, שכן הדין גם בשאר מתנות.

לבעלים, כלומר אין הבעלים נותנים אותם, למי שירצו, **אלא מניחים אותם באילו, והעניים באים ולוקחים**, וכל הקודם זוכה, שנאמר בלקט, "לְעֵנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֶתֶם", כלומר תניח לפנייהם והם יקחו מעצמם, וכעין זה נאמר בעניין שכחה ופאה, "לַגֵּר לְיָתוֹם וְלְאֻלְמָנָה יִהְיֶה", כלומר יהיה מעצמו, שיקחו בעצמם, ולא אתה נותן להם.

- **וכל המתנות הללו, אפילו עני שבישראל מחויב בהם**, שנאמר, "לא תִּלְקֹט לְעֵנִי", כלומר לעני אני מזהיר זאת שלא ילקט.

מעשר עני המופרש מהתבואה

נאמר, "כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בְּשָׂנְאָה הַשְּׂלִישִׁת שָׁנָת הַמַּעֲשֵׂר וְנִתְּנָה לְעֹי לַגֵּר לְיָתוֹם וְלְאֻלְמָנָה וְאָכְלוּ בְּשַׂעְרֵיךָ וְשִׁבְעוּ", למדנו, שבשנה שלישית [ובשנה שישית], יש מעשר הניתן לעניים, [תחת מעשר שני של שאר שנים שהבעלים אוכלים בעצמם בירושלים].

- ומעשר זה, מאחר שנאמר בו "וְנִתְּנָה", **הבעלים נותנים אותו לאיזה עני שירצו, ויש להם בו טובת הנאה**¹, [שמותר להם לקבל מקרובו של עני דבר מועט, כדי שיתנו את המעשר לאותו עני].²

וכעין זה נאמר בעניין שכחה ופאה, "לַגֵּר לְיָתוֹם וְלְאֻלְמָנָה יִהְיֶה", כלומר יהיה מעצמו, שיקחו בעצמם, ולא אתה נותן להם.

- **וכל המתנות הללו, אפילו עני שבישראל מחויב בהם**, שנאמר, "לא תִּלְקֹט לְעֵנִי", כלומר לעני אני מזהיר זאת שלא ילקט.

שתי מתנות עניים נוהגות באילו עצמו

א. שכחה.

מה שקוטף שוכח אחריו, ניתן לעניים, שנאמר, "כִּי תִחַבֵּט זֵיתָךְ לא תִּפְאֵר אֶת־רִיךָ לַגֵּר לְיָתוֹם וְלְאֻלְמָנָה יִהְיֶה", וביאר רבי לוי, ש"אֶת־רִיךָ" הם הדברים שאדם שוכח אחריו כשעובר אותם, ואסרה תורה לחזור לקחתם.

ב. פאה.

הקוטף מחויב להניח בסוף האילן מעט בלא לקטוף, עבור העניים, שנאמר "כִּי תִחַבֵּט זֵיתָךְ לא תִּפְאֵר אֶת־רִיךָ לַגֵּר לְיָתוֹם וְלְאֻלְמָנָה יִהְיֶה", וביאר תנא דבי רבי ישמעאל, שהכוונה לכך שאסור ליטול כל תפארתו של האילן ממנו, ויש להניח בו מעט לעניים

- **וכל המתנות הללו, אין בהם טובת הנאה**

הוספות

¹ נראה דבר שיש בו טובת הנאה לבעלים, אפילו בא עני ולקחו, מוציאין מידו, דבר שאין בו טובת הנאה לבעלים, לקחו אין מוציאין מידו. ומיהו אם לא לקחו, ובא עני ושאלו ממנו, אם ירצה לא יתן לו, דקרי ליה לעיל ממון שאין לו תובעין, ואם היה צריך ליתנו לתובע, אם כן הוי יש לו תובעין. [תוס'].
² שני דיני מעשר עני הם, אחד כשמתחלק בתוך הבית, ואחד כשמתחלק בתוך הגרנות. ואותו המתחלק בתוך הגרנות, אין לבעלים בו טובת הנאה, אלא באותו המתחלק בתוך הבית. ובספרי מפרש לחו מקראי, כתוב אחד אומר, "מקצה שלוש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך והחתי", שצריך להניחו בגורן, ובאים עניים ונוטלים אותו. וכתוב אחד אומר, "כי תכלה לעשר ... ונתת ...", שבתוך

[אבל לדעת רבי עקיבא, מדין תורה, מעשר ראשון ניתן רק ללוויים, ואחר שקנסם עזרא, הוא ניתן גם לכהנים, ואם כן אי אפשר להעמיד זאת כדעתו, כי מעשר ראשון לעולם ניתן גם ללוי, ודאי שאינו מחויב לתתו לכהן].

אולם דחו זאת, כי גם לדעת רבי אלעזר בן עזריה לא קנס עזרא את הלוויים אלא שלא יקבלו מעשר ראשון מאחרים אבל את שלהם אינם מחויבים לתת לכהן אלא משאירים לעצמם.

- **ולמסקנה** אמרו שהכוונה לראשית הגז, שהלוי מחויב לתת לכהן [כמו ישראל].

ובברייתא אחרת מבואר, ששאר מתנות כהונה שאין בהם קדושה, [כלומר שמותרים באכילה לזרים], כגון זרוע לחיים וקיבה, **אין מוציאים מהלוויים לתת לכהנים.**

< **ומשמעות הברייתא, שהלוי פטור מן המתנות,** הזרוע והלחיים והקבה, ואינו נותנם לכהן, **[והרי זה כדעת האומרים שלוי אינו קרוי "עם", ואינו בכלל הכתוב, "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶחַ אִם שׂוֹר אִם שֶׁה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה"]**.

< **אולם דחו זאת והעמידו את הברייתא במתנות כהונה אחרות** כעין זרוע לחיים וקיבה, אבל לא זרוע לחיים וקיבה עצמם, **והם מעשר ראשון,** שהלוי פטור מלתת אותו לכהן, ואפילו לדעת רבי אלעזר בן עזריה,

- ולמדו בגזרה שווה "לָגֵר" "לָגֵר", שכשם **שהעני מחויב** להניח לקט שלו לעניים אחרים, כך הוא מחויב לתת מעשר עני שלו לעניים אחרים, ואינו רשאי לעכב את מעשרותיו לעצמו.

שאר מתנות כהונה

בברייתא אחת מבואר, ששאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאים אותם, לא מכהן לכהן, [אלא הכהן מעכבם לעצמו], ולא מלוי ללוי, [שאינם ניתנים ללוי אלא לכהן].

< **ומשמעות הברייתא, שהלוי חייב במתנות, הזרוע והלחיים והקבה, ונותנם לכהן, [והרי זה כדעת האומרים שלוי קרוי "עם", והוא בכלל הכתוב, "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶחַ אִם שׂוֹר אִם שֶׁה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה"]**.

< **אולם דחו זאת והעמידו את הברייתא במתנות כהונה אחרות** כעין זרוע לחיים וקיבה, אבל לא זרוע לחיים וקיבה עצמם, ואותם מתנות, הלוי מחויב לתת לכהן.

- **מתחילה רצו לומר,** שהכוונה למעשר ראשון, וכדעת רבי אלעזר בן עזריה, האומר, שמדין תורה, מעשר ראשון ניתן גם לכהנים וגם ללוויים, ואחר שקנס עזרא את הלוויים, הוא ניתן רק לכהנים ולא ללוויים.

הוספות

הבית מחלקו הוא עצמו. הא כיצד, עד הפסח שהוא זמן גשמים, ואם מניחו בחוץ נפסד, מחלקו בתוך ביתו ... מכאן ואילך שהוא ימי הקיץ, מניחו בחוץ בגרנות, והעניים באים ונוטלים אותו. [תוס'].
- שיח -

למעט בנות אהרן. **והוא הדין לעניין מתנות שנאמר בהם "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים** מאת העם מאת זבחי הקִּבְחֵם אִם שׁוֹר אִם שֶׁה וְנִתְּנוּ לַכֹּהֵן הַזֶּה וְהַלְחִיִּים וְהַקִּבְחֵם", הכוונה לכהנים זכרים בלבד, ורק להם נותנים מתנות, אבל לא לכהנות.²

ולדעת דבי רבי אליעזר בן יעקב – אמנם, בכל מקום שנאמר בתורה "כהן", הכוונה לזכרי כהונה בלבד, ואף על פי כן, מתנות ניתנות גם לכהנות, כי נאמר בכתוב הזה שתי פעמים "כהן", "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם זִבְחֵי הַקִּבְחֵם אִם שׁוֹר אִם שֶׁה וְנִתְּנוּ לַכֹּהֵן הַזֶּה וְהַלְחִיִּים וְהַקִּבְחֵם", והרי זה שני מיעוטים, הבאים ללמד, שהכתוב מדבר בזכרי כהונה ולא בבנות כהן, וכלל בידינו, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ואם כן לא רק לכהנים נותנים מתנות אלא גם לכהנות.

ולסברת עולא – כל מקום שנאמר בתורה "כהן", הכוונה גם לכהנת, ורק במקום שנתפרש בכתוב זכרים, הכוונה לזכרי כהונה בלבד, שכן יש ללמוד, מתוך כך שהוצרך הכתוב לפרש "בני אהרן" בעניין המנחות, ולא סמך על כך שזכור בכתוב "כהן", "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לַאֲהֲרֹן", הרי שבכך שנאמר "כהן", לא די ללמד שהכוונה לזכרים בלבד, **ומעתה בעניין המתנות, שלא נתפרש בכתוב זכרים, אלא "כהנים" סתם, כהן וכהנת**

האומר שעזרא קנס את הלוויים שלא יקבלו מעשר ראשון כלל, מכל מקום מודה הוא, שלא קנס עזרא את הלוויים אלא שלא יקבלו מעשר ראשון מאחרים, אבל את שלהם אינם מחויבים לתת לכהן, אלא משאירים לעצמם.

מתנות כהונה שאסורים לזרים

כל מתנות כהונה שיש בהם קדושה, ואסורים לזרים, כגון תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, **גם הלוויים מחויבים לתת אותם לכהנים.**

השוחט בהמה לגוי, פטור מן המתנות.

דף קלב

נתינת המתנות [זרוע לחיים וקיבה] **לכהנת**

לדעת תנא דבי רבי ישמעאל – כל מקום שנאמר בתורה "כהן", הכוונה לזכרי כהונה בלבד, שכן מצינו בעניין המנחות, שנאמר, "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לַאֲהֲרֹן", ורק מנחת כהן דינה כן, אבל מנחת כהנת נאכלת ממנחת ישראל, שכן נאמר בעניין, "וְזֹאת תֹּזְרַת הַמִּנְחָה הַקְּרֹב אֶתְּהָּ בְּנֵי אֲהֲרֹן"¹,

הוספות

¹ כן מבואר כאן בפירושו רש"י. אולם יתכן שצריך לומר, "זֶה קִרְבָּן אֲהֲרֹן וּבְנָיו", שזהו הכתוב הנזכר באותו עניין עם הכתוב "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לַאֲהֲרֹן וּבְנָיו". ויליע בדבר.

² נראה דלא ממעט אלא בנשאת לזר, אבל לא נשאת, כיון דאכלה בתרומה דחמירא, כל שכן דהבי לה מתנות. ומיהו, אפשר דלא היביתו לה לרבי ישמעאל. [תוס'].

לכהן ממנה את הזרוע הלחיים והקיבה.

- ודווקא **מבהמות**, **הכהנים מקבלים מתנות** אלו, שנאמר בכתוב, "אם שור אם שֶׁה".

- **ובכלל זה גם שוחט כלאים של בהמות**, כגון בהמה הבאה מתיש וכבשה, או מכבש ועז.

- **אבל מחיות, אין הכהנים מקבלים מתנות** אלו.

- **ולעניין כלאים של בהמות וחיות**, כגון כוי, שהוא הבא מצבי וכבשה, **נחלקו חכמים ורבי אליעזר**.

< **ומתחילה כך ביארו את מחלוקתם בגמרא:**

לדברי הכל, יש להסתפק, האם הוולד מתייחס רק אחר אמו, [ואין חוששים לזרע האב], **או שהוא מתייחס גם אחר אמו וגם אחר אביו**, [שחוששים לזרע האב]. **אבל,**

לדעת תנא קמא – כשאמרה תורה "אם שור אם שֶׁה", הכוונה היא, הן למי שהוא בהמה גמורה, והן למי שהוא מקצת בהמה, [=שה ואפילו מקצת שה], **ולפיכך, כוי הבא מעז נקבה וצבי זכר, שיש להסתפק בו אם הוא בהמה בלבד כאמו,** [ואין חוששים לזרע האב], **או שהיא גם בהמה וגם חיה,** [כי חוששים לזרע האב], **בודאי חייב לכל הפחות בחצי מתנות,** שהרי לכל הפחות

שוים בדבר, ולשניהם נותנים את המתנות.

- **ומהטעם הזה, עולא היה נותן את המתנות שלו גם לכהנות,** ואפילו אחר שנשאו לישראל. [אבל תרומה לא היה נותן להן אף על פי שכהנת בכלל כהן כי תרומה יש בה קדושה ואסורה לזרים ורק מתנות שאין בהם קדושה ומותרים לזרים, היה נותן לכהנות]. [ואמר רבינא שמרימר פסק הלכה כעולא].

- **ורב כהנא¹, ורב פפא, ורב יימר, ורב אידי בר אבין, שהיו ישראלים הנשואים לכהנות,** היו אוכלים את המתנות בשביל נשותיהם.

בן בכור של בת לוי הנשואה לישראל

לדעת רב אדא בר אהבה, כשם שבכור בן כהן או בן לוי פטור מפדיון, כך בכור בן כהנת או לוויה הנשואות לישראל, **פטור מפדיון².**

ואמר רבינא, שמרימר פסק הלכה כדברי רב אדא בר אהבה, [ולא כדעת רב פפא המחייב את הבכור בן לוויה וישראל, ואינו פטור אלא את הבכור בן לוויה וגוי, שאין בו צד חיוב].

חיוב מתנות בכלאים או בכוי

כבר נתבאר, שנאמר, "וְזֶה יְהִי מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעֵם מֵאֵת זְבַחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׁה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה", ללמד, שכל השוחט בהמה, נותן

הוספות

¹ זהו רב כהנא שגלה מנבל לארץ ישראל, כמבואר בפרק הגזול בתרא, שלא היה כהן, כדאמרין בסוף אלו עוברין, אמר רב כהנא, אי לא דנסיבנא כהנתא, לא גלאי, ואחר יש, שהיה כהן, בפרק קמא דקידושין, רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן. [תוס']

² דבפטר רחם תלא רחמנא והרי רחם שיצא ממנו לאו דחיובא הוא. [רש"י].

את הכתוב "אִם", לחלק בין שור לשה, וללמד שיש חיוב מתנות גם בשור בפני עצמו, ובשה בפני עצמו, כי דין זה יש ללמוד מהכתוב, "מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶחַ", שמשמע, שיש חיוב בזביחה של זבח אחד].

ולדעת רבי אליעזר – ה"אם" השני בא ללמד, שיש חיוב מתנות גם בשור לבדו, ובשה לבדו, ולא רק כששוחט שניהם יחד. [אבל כוי אינו חייב במתנות. והכתוב "מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶחַ" בא ללמד, שדינו של הכהן עם הטבח ולא עם הבעלים, והטבח נותן לכהן את המתנות, אף כשהבהמה אינה שלן.]

מדיני כוי

[שיש להחמיר עליו כחיה וכבהמה]

א. חלבו אסור כחלב חיה.

ב. ודמו טעון כיסוי כדם חיה.

ג-ד. דמו וגידו אסורים כדם וגיד של בהמה וחיה.

ה. וחייב במתנות כבהמה, [לדעת תנא קמא אבל רבי אליעזר חולק על כך].

בכור הפטור מן המתנות

בכור בהמה טהורה של ישראל, שנתערב בבהמות אחרות בעודו ביד בעליו, קודם שבא ליד כהן, כל אחת מהן היא ספק בכור ספק בהמת חולין, ולכן, ממה נפשך הכהן מקבל ממנה את המתנות, [זרוע לחיים וקביבה], שכן אם בהמת חולין היא, המתנות שלו, ואם בכור היא, כולה שלו, וממה נפשך

מקצתו בהמה. [וזה מה שמחייבים חכמים בברייתא]. **וכוי הבא מצביה נקבה ותיש זכר, שיש להסתפק בו, האם היא חיה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא גם חיה וגם בהמה, [כי חוששים לזרע האב], יש להסתפק אם הוא חייב בחצי מתנות, ומאחר שיש ספק בדבר, המוציא מחברו עליו הראיה, והכהן לא ייטול מספק.**

ולדעת רבי אליעזר – כשאמרה תורה "אם שור אם שֶׁה", הכוונה היא, רק למי שהיא בהמה גמורה, [=שה ולא מקצת שה], ולפיכך, כוי הבא מעז נקבה וצבי זכר, שיש להסתפק בו האם הוא בהמה בלבד כאמו, [ואין חוששים לזרע האב], או שהוא גם בהמה וגם חיה, [כי חוששים לזרע האב], יש להסתפק אם הוא חייב בחצי מתנות, ומאחר שיש ספק בדבר, המוציא מחברו עליו הראיה, והכהן לא ייטול מספק. וכל שכן שכוי הבא מצביה נקבה ותיש זכר, שיש להסתפק בה, האם הוא חיה בלבד, [ואין חוששים לזרע האב], או שיש בו גם חיה וגם בהמה, [כי חוששים לזרע האב], בוודאי שהוא פטור מן המתנות.

< **ולדברי רבין אמר רבי יוחנן כך הוא ביאור מחלוקתם באיזה אופן לדרוש את הכתוב "אם שור אם שֶׁה":**

לדברי הכל, ה"אם" הראשון בא לרבות את הכלאים של בהמות, כגון הבא מכבשה ותיש, או הבא מעז וכבש.

ולדעת תנא קמא – ה"אם" השני בא לרבות את הכוי, שהוא כלאים של בהמה וחיה, ואם כן, הכוי חייב בכל המתנות כבהמה גמורה, ולא רק בחצי מתנות. [אבל אין צריך

המתנות שלו.

מתנות מבהמות של כהנים

כתוב אחד אומר "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעֶם" ומשמע שבהמת כהנים עצמם פטורה מהמתנות שכן הכהנים אינם בכלל "העם".

וכתוב שני אומר "מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח" ומשמע שגם בהמת כהנים בכלל שגם הם קרויים זובחי זבח.

ויישוב שני הכתובים הוא, **שכשבהמת כהן נשחט לצורך אכילתו, היא פטורה מן המתנות**, [וזה למד מהכתוב הראשון].

אבל **כשבהמת הכהן נשחטת להימכר בשוק, הוא מחויב לתת מהן מתנות לכהנים אחרים**, [וזה למד מהכתוב השני].²

וכל זה, **כשבהמותיו נמכרות בחנות**, על ידי שקבע עצמו לכך, להשתכר ממכירתם. **אבל אם ארע ששחט פעם בהמה למכור, דינו כשוחט לעצמו**, [שכשאינו משתכר בכך באופן קבוע דומה מכירתו לאכילה שבה מחיה נפשו].

ואולם, אם הדבר חוזר על עצמו שנים ושלוש שבתות, אף שמוכר באופן ארעי, נעשה כמוכר קבוע, וחייב במתנות.

אבל בכור בעל מום שניתן לכהן, וחזר הכהן ומכרו לישראל, הרי זה פטור מן המתנות, שכן הבכור והמתנות היו שייכים לכהן, ובידו למכור את כל מה ששלו לישראל.

< ואם נתערב בכור זה שקנה ישראל בבהמות חולין אחרות,¹

- כשכל הבהמות של אדם אחד, אינו מרויח הרבה, כי אין כאן אלא בהמה אחת הפטורה מן המתנות, ועל כרחו יתן מתנות מכולן חוץ מאחת, [אלא שזכותו לשייר בידו את הזרוע לחיים וקיבה שהם משובחים, כי יאמר שהם מן הבכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה].

- אבל כשנתערב הבכור הזה בבהמות שכל אחת שייכת לאדם אחר, ולקחו כל אחד בהמה אחת ושחטוה, כולם פטורים מן המתנות, שכל אחד יכול לומר, בהמה שלקחתי היא הבכור, הפטור מן המתנות, והדין עמו, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

בהמת גוי פטורה מן המתנות, שנאמר בעניין, "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעֶם", וגוים אינם בכלל "העם".

הוספות

¹ שכולם בעלי מומים ולכן אינו ניכר בהם. [מהתוס'].

² מתוך פירוש רש"י נראה, שהכתוב השני מדבר בשוחט בהמת ישראל, והוא מלמד, שאפילו כשכהן שוחט לישראל, מאחר שהבהמה של ישראל היא, חייבת במתנות. אבל אם היתה הבהמה של כהן, אפילו שחט למכור, רחמנא פטריה, ורק מדרבנן גזרו, שכשהוא טבח יתן מתנות כחונה, ואפילו הבהמה שלו, שלא ירגילו טבחי ישראל לשתף כהנים עמהם להיפטר מן המתנות, ועד שלוש שבתות דאיכא למימר דדידיה שחטי, לא גזרו רבנן, ואוקמוה על דין תורה, ומכאן ואילך גזרו, וכי קבע מסחרתא [=חנות], מיד מוכח דלאו לדידיה שחטי, ולכך גזרו לאלתר, כדמוכח בסמוך.

אופן חילוק המתנות

מתנות בהמה דקה, שאבריה קטנים, אין **חולקים אותם**, אלא (א) **הזרוע** ניתן **כולו** כאחד **לכהן אחד**. (ב) **והקיבה** ניתנת **כולה** כאחת **לכהן אחד**. (ג) **והלחיים** חולקים אותם **לשני כהנים**. אבל לא יחלקו את המתנות לחלקים קטנים יותר כי אם יחלק בה את האברים הללו לחלקים קטנים, לא יהיה בכל אחד כדי נתינה. [אלו דברי רב חסדא]

ומתנות בהמה גסה, שאבריה גדולים, ניתן **לחלק אותם לחלקים רבים יותר**, כי גם כשיחלקו אותם להרבה חלקים, יהיה בכל אחד בכדי נתינה. **וכן היו עושים בארץ ישראל, בחלוקת מתנות שור הגדול, שהיו חולקים אותו כל עצם [עם בשר שעליה] לכהן אחד**. [אלו דברי רב יצחק בר יוסף].

בהמה שלא הורמו מתנותיה

לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן – אסור לאכול מבהמה שלא הורמה מתנותיה, וכל האוכל מבהמה שלא הורמה מתנותיה, כאילו אוכל טבלים¹.

ולדברי מסדר הש"ס – אין הלכה כן, ואינו נחשב כאוכל טבלים.

אופן אכילת המתנות

לדברי רב חסדא, מתנות, זרוע לחיים וקיבה, הן בכלל הכתוב, "וַיִּדְבֹר ה' אֶל אֶהֱרֹן וְאֶנִּי

עונשו של טבח כהן

המשייר מתנותיו לעצמו

אמר רב חסדא, טבח כהן שאינו מפרש מתנותיו לכהן, אחר יהא בנידוי לאקי ישראל.

ומבואר בגמרא, שטבח כהן שלא אכפת לו מהנידוי, וממשיך לשייר לעצמו את המתנות, **קונסים אותו**, כגון שנוטלים ממנו את כל הירך, [כן היה עושה רבא], או שנוטלים ממנו את גלמתו, [כן היה עושה רב נחמן בר יצחק].

אלא **שעד 22 שנה**, קודם שבאים לקונסם בדברים אלו, **יש להתרות בהם**, שבאים לקונסם ויחזרו בהם, אבל מי שעמד בנידוי הזה **22 שנה**, וממשיך במעשיו, קונסים אותו בדברים אלו **אף בלא התראה**, וכן היה דינם של טבחי הוצל, שעמדו בנידוי זה 22 שנה.

מי שאינו רוצה לקיים מצוות עשה, כגון סוכה, לולב, או ציצית, [שאין בהם חסרון כיס כל כך], כופים אותו לקיים, אף על ידי הכאתו, עד שיתרצה או עד שתצא נפשו.

אבל מי שעבר על איסור לא תעשה, שיש בו חיוב מיתה או כרת, אין נענש אלא במה שאמור בו, ושוב אינו נענש עונש אחר, כי אין עונשים אדם שני עונשים, ודיו בעונש הגדול יותר [=קם ליה בדרבה מיניה].

הוספות

¹ דמתנות ילפינן נתינה נתינה מתרומה. [תוס'].

ובכלל העבודות המנויות בברייתא, שהן מסורות לבני אהרן, **וכהן שאינו מודה בהן אינו חולק בקדשים**, ככהן שאינו מודה בעבודת ההולכה, **הן חמש עשרה העבודות הבאות**:²

א-ב. יציקות³ ובלילות.

שנותן שמן במנחה, ובוללה, וחוזר ונותן עליה שמן, לקיים בה מצות יציקה, "וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן", כמבואר במסכת מנחות, שכולן צריכות שלש מתנות שמן.

ג. פתיתות

מנחת מחבת, ומרחשת, ומנחת מאפה תנור, שהיו נקמצות לאחר אפיה, אחר האפיה פותתם ומחזירם לסולתן, וקומץ, שנאמר "פְּתוֹת אֹתָהּ פְּתִים".

ד. מליחות.

שנאמר "וְכָל קֶרֶן מִנְחָתָךְ בְּמִלַּח תִּמְלַח".

ה-ו. תנופות והגשות.

תנופה היא הולכה והבאה של המנחה. והגשה היא שמגיש את המנחה כשהיא בכלי, קודם קמיצה, ונוגע בה קרן מערבית דרומית כנגד חודה של קרן. ולא כל המנחות טעונות תנופה והגשה, ובמסכת מנחות מבואר אלו טעונות תנופה ולא הגשה ואלו טעונות הגשה ולא תנופה, ואלו אינן טעונות לא תנופה ולא הגשה.

ז. קמיצות.

הנה נתתי לך את משקרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים לְמִשְׁחָה [=לגדולה] וּלְבָנֶיךָ לְחֶק עוֹלָם", המלמד שיש לאכול מתנות כהונה כדרך שהמלכים אוכלים, ולכן אין לאוכלם אלא צלי ובחרדל¹.

כהן שאין נותנים לו את המתנות

לדברי רב חסדא – כל כהן שאינו בקי בעשרים וארבע מתנות כהונה [המנויות להן בדף קל"ג], **מה דינו, וכיצד נאכלות, אין נותנים לו מתנות**, [שלא יכשל בהם].

אולם לדברי רבי שמעון ברייתא – רק כהן שאינו מודה באחת מהעבודות, [שאמר בלבו, דברי הבל הן, ולא צוה המקום להקריב לו קרבנות, אלא משה בדה מלבן], **אין לו חלק במתנות כהונה ובקדשים, אבל המודה בכולן, יש לו חלק בהן, ונותנים לו את המתנות, אף על פי שאינו בקי בהן ובדיניהן וכיצד נאכלות**. [ואם כן נדחו דברי רב חסדא].

ודין זה, שחלוקת הקדשים תלויה בכך שהכהן מודה בעבודה, למד מהכתוב, "הַמְקַרֵּב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֶלֶב מִבְּנֵי אֶהָרֹן לֹו תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמִנְהָ" כלומר רק זה המודה בעבודת ההקרבה [=הולכה] ובשאר העבודות המסורות לבני אהרן הוא חולק בקדשים אבל זה שאינו מודה באחת מהעבודות הללו אין לו חלק בעבודה.

הוספות

¹ ונראה, דודאי כמו שטוב לו ונהנה יותר מצי אכיל לחו, אבל אדם שטוב לו צלי כשלוך ומבושל, יאכל צלי, שהוא דרך גדולה יותר. [תוס'].
ועיין במסכת בכורות דף כ"ז ע"א שדווקא כשכהן אוכל אותם אבל אם אחר שזכה בהם מכרם לישראל אוכלם כשאר חולין.

² שחיטה לא קחשיב שאף הזר כשר בה. [רש"י].

³ בריש הקומץ רבה, פריך מינה, להא דאמר התם, לא יצק כהן אלא זר, כשר, והכא קאמר שהיא עבודה המסורה לבני אהרן, ומסקינן, דלא כרבי שמעון. [תוס'].
- ש כ ד -

ח. הקטרות.

נותנים לו מתנה.

ט. מליקות.

אולם דחו דבריו – ואמרו, שאפילו הכהן אינו יודע לטלם, יכולים לתת לו את הלחי, ואין לחוש שיכשל באכילת דם, יכול להוציא את הדם גם בלא נטילת החוטים, כגון על ידי צלייה, [שעל ידי הצלייה הדם זב], או על ידי מליחה, [שגם על ידי המליחה הדם זב].

דף קלג

י. קבלות

קבלת הדם¹.

יא. הזאות.

היא זריקת דם הנזרקים במזבח, בין הניתזים בפנים על הפרוכת ועל מזבח הזהב, בין הניתזים בחוץ.

יב. השקאת סוטה.

יג. עריפת עגלה ערופה.

בכהנים היא, שנאמר " וַיִּגְשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי."

יד. טהרת מצורע.

בצפרים להזות.

טו. ונשיאות כפים בין מבפנים בין מבחוץ.

בפנים במקדש, שנאמר "וַיִּשָּׂא אֶהָרֶן אֶת יָדָיו אֶל הָעַם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרָד מֵעֶשֶׂת הַחֲסֻפֹּת וְהֶעֱלָה וְהִשְׁלֵמִים", ובחוץ, בגבולים בכל עיר ועיר בבית הכנסת.

כהן החוטף מתנות

רב יוסף בדק את רבא [שהיה כהן], אם ידע להשיב לו, האם כהן החוטף מתנות [מתניינות הנושאים אותם לכהנים], יפה עושה, שמראה בכך שהוא מחבב את המצווה, או שמזלזל הוא במצווה.

וענה לו רבא, מאחר שנאמר, "וַיִּנְתֵּן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה", **אין לכהן לחטוף את המתנות, אלא לקבל ממי שיתן לו**, שהדבר תלוי בנותן.

וכך היתה הנהגת אביי [שהיה כהן].

- **מתחילה היה חוטף את המתנות**, כי היה סבור שבכך הוא מחבב את המצווה, שמראה שחפץ בה ביותר.

- אולם כששמע את דברי רבא שנאמר, "וַיִּנְתֵּן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה", ללמד שאין לכהן לחטוף את המתנות, אלא לקבל ממי שיתן לו, שהדבר תלוי בנותן, **שוב לא**

כהן שאינו יודע ליטול חוטים שבלחי

לדברי רבי אבא אמר רב הונא אמר רב – מאחר שיש בלחי חוטי דם האסורים באכילה, כל כהן שאינו יודע ליטלם, **אין**

הוספות

¹ ואם תאמר, תיפוק ליה קבלות מ"המקריב את דם השלמים", דהקרבה הוי לשון קבלה, כדאמרינן פרק הקומץ רבה "והקריבו בני אהרן", מקבלה ואילך מצות כהונה. ויש לומר, דהכא, כיון דכתיב "המקריב את דם השלמים ואת החלב", ובחלב לא שייך קבלה, דם נמי לא משתעי בקבלה. [תוס'].

**כהן מזכה את המתנות לישראל
קודם שהגיעו לידו של כהן עצמו**

לדברי רב יוסף, כהן שיש לו מכירים ואוהבים, שרגילים לתת לו מתנותיהם, מאחר שרגילים בכך, אף קודם שבאו המתנות לידו, נחשבות הן כמי שבאו לידו, ויכול לזכותם לישראל אחר, והמביאים יביאו את המתנות ישירות לאותו ישראל.

ומפורש בדברי רב יוסף שדין זה אמת בהתקיים שני תנאים:

א. שהכהן מזכה את המתנות לישראל מרצונו, ללא שום חשש של כפיה, [להוציא אם כהן זה משרת בבית בעל הבית, ובא לזכות את המתנות למי שבעל הבית חפץ ביקרו, שאינו עושה זאת אלא מחמת כפיית בעל הבית].

ב. שהכהן מזכה את המתנות לישראל עני, שהוא דחוק במזונותיו, [להוציא אם בא לזכות לישראל שיש לו מזונות, שאינו יכול⁴].

ג. ותנאי נוסף, אמנם לא ביאר רב יוסף, שהוא מעכב, אולם משמע מדבריו שדין זה אמור, רק כשהכהן מזכה את המתנות לצורבא מדרבנו, אבל לשאר בני אדם לא.

ומעשה ברבא ורב ספרא, שהתארחו בביתו של מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא [או

היה חוטף את המתנות, אבל היה מבקש מבני אדם שיתנו לו, שהיה סבור שבכך שמראה שחפץ בהם, מחבב את המצווה.

- אולם כששמע את דברי רבי מאיר, שמה שגינה הכתוב את בני שמואל הנביא, "וְלֹא הִלְכוּ בְּנֵי בְּדָרְכּוֹ וַיִּטּוּ אַחֲרַי הַצֵּלַע וַיִּקְחוּ שֶׁחַד וַיִּטּוּ מִשְׁפָּט", הכוונה לכך ששאלו חלקם בפיהם¹, שוב לא היה מבקש את המתנות מבני אדם, אבל היה מקבל בכל מי שבא לתת לו.

- אולם כששמע מה ששינו בעניין חלוקת לחם הפנים, שכשמת שמעון הצדיק, ונשתלחה מארה בלחם, ולא היה מספיק לכל, הצנועים היו מושכים את ידיהם, ולא באים ליטול בו חלק, [כדי שישאר לאחרים], ורק הגרגרנים היו באים וחולקים, שוב לא היה נוטל את המתנות גם כשרצו לתת לו, [כדי שישאר לאחרים]², ורק פעם אחת בשנה, בערב יום הכיפורים, היה מסכים לקבל מתנות³, כדי שלא ישתכח הדבר שהוא כהן. [אבל לא סמך על כך שיפרוס כפיו ובכך לא ישתכח הדבר שהוא כהן כי היו קבועים לו זמנים ללמוד עם תלמידיו והיה עוסק עימם בעת שהציבור נאספים בבית הכנסת והיה אנוס שלא יוכל ללכת לפרוס כפיו].

הוספות

¹ שלא היה עבירת גול בידם, אלא חלק לוייה, כגון מעשר ראשון, היו שואלים בפיהם. [רש"י].

² שלא יקרא גררון, ולא יגזול ממי שצריך יותר ממנו, אף על פי שגם הוא לא היה עשיר. [תוס'].

³ שיום טוב הוא, כדאמר בפרק אותו ואת בנו, ומתנות מרובות, וכהנים נאספים, ואילו לא היה נוטל, היו אומרים שאינו כהן. [תוס'].

⁴ יתכן שהסיבה לכך, שכל הדברים הללו מעכבים, כי באמת הדבר תלוי גם בדעת המכירים, שכן יכולים הם לחזור בהם, ולא לתת לכהן זה, שכן הם רוצים שהוא יקבל, ולא אחר, ואם רואים שאחר מקבל, יתנו למי שירצו, ולא לכהן זה, ורק כשאותו כהן מרוצה ממה שנתן לאחר, עד שהם מחשיבים את הדבר כאילו הכהן עצמו קיבל, מועיל הדבר שזיכה לאחרים, וכל שלא יתקיימו כל התנאים הללו, יתכן שהמכירים אינם נחשבים כנותנים לכהן, ושוב אין הישראל זוכה מחמתו.

והפסוק שהראו לו בחלום על מי שאינם מבינים דברי תורה כלפי רבא נאמר אלא מאחר שרבא היה נזוף² לא הראו את הפסוק לרבא עצמו אלא לרב ספרא.

השונה לתלמיד שאינו הגון

לדברי רב דימי – פשט הכתוב, "מעֲדָה בְּגָד [בגד בלוי ונרקב] בְּיוֹם קָרָה [בעת הקור. אינו שוה כלום, והוא כמו] חֲמִץ עַל נֶטֶר [שאינו אלא מפסידו] וְיֶשֶׁר בְּשָׂרִים עַל לֶב רָע", הרי זה אמור כנגד השונה לתלמיד שאינו הגון.

ולדברי רב יהודה אמר רב – כל השונה לתלמיד שאינו הגון, נופל בגיהנם, שנאמר, "כֹּל חֲשֵׁךְ טָמוֹן לְצַפְנֵינוּ תִּתְאַכְּלֵהוּ אֵשׁ לֹא נִפְח [בעת הקור. אינו שוה כלום, והוא כמו] חֲמִץ עַל נֶטֶר [שאינו אלא מפסידו] וְיֶשֶׁר בְּשָׂרִים עַל לֶב רָע [כן שר בשירים על לב רע, כלומר, כן האומר דברי תורה למי שאינו יודע להבין בהן]".

ולדברי רבי זירא אמר רב – כל השונה לתלמיד שאינו הגון, כזורק אבן למרקוליס, שנאמר, "כְּצִרֹר אֶבֶן בְּמַרְגָּמָה כֵּן נוֹתֵן לְכֶסֶל כְּבֹד", ונאמר, "לֹא נֶאֱוָה לְכֶסֶל תִּעְנוּג אֶף כִּי לְעֶבֶד מְשֹׁל בְּשָׂרִים".

כשישראל פטור מן המתנות

צריך לפרסם הדבר

כבר נתבאר בדף קל"ב, שבהמה של כהן או

ביזנא], והיה שמשו כהן שרגיל לקבל את המתנות מבעל הבית.

וחפץ רבא לאכול לשון בחרדל מהמתנות שהיו מיועדות לאותו שמש כהן, וביקש ממנו שיתן לו מהם לאכול¹, והסכים.

רבא אכל, כי היה סבור שהכהן יכול לזכות לו את המתנות שרגיל לקבל, כמבואר לעיל בדברי רב יוסף.

ורב ספרא לא אכל, כי השמש עדיין לא זכה במתנות בעצמו, ולא היה יכול לתת אותם לאחרים.

ובלילה הראו לרב ספרא את הפסוק, "מעֲדָה בְּגָד [בגד בלוי ונרקב] בְּיוֹם קָרָה [בעת הקור. אינו שוה כלום, והוא כמו] חֲמִץ עַל נֶטֶר [שאינו אלא מפסידו] וְיֶשֶׁר בְּשָׂרִים עַל לֶב רָע [כן שר בשירים על לב רע, כלומר, כן האומר דברי תורה למי שאינו יודע להבין בהן]".

רב ספרא היה סבור, שהראו לו פסוק זה, כי טעה, ולא סמך על דברי רב יוסף, שאמר, שכהן יכול לזכות לאחרים ממה שרגילים לתת לו אף קודם שבא לידו.

אולם רב יוסף אמר לו, שבמעשה הזה, היה הדין עמו, כי מאחר שהשמש כפוף לבעל הבית, אינו יכול לזכות את המתנות למי שבעל הבית חפץ ביקרו, [כאות א], ואם כן, לא זכה השמש במתנות, לתת אותן לרבא.

הוספות

¹ ואף על גב דרבא נמי כהן הוה ... מיהו מנפשיה לא מצי שקיל, דכתיב ונתן ולא שיטול מעצמו, ומימר נמי לא בעי למימר הבו לי, דתניא חלקם שאלו בפיהם, להכי שקלם בתורת זר על ידי נתינת כהן. [רש"י]. ותוסי' פירשו שרבא לא היה כהן [ורבה הוא שהיה כהן].

² אני שמעתי, משום דהטיח כלפי מעלה במסכת תענית, דבעא מיטרא ללא צורך, משום יקרא דאמיה דשבור מלכא, ואמרינן התם, דאיתחזי ליה אבוה בחלמיה, ואמר לו, מי איכא דמיטרח קמי שמיא, אשני דוכתיך, אשני דוכתיך, למחר אשכחיה לפורייה דמרשם בסכיני, שנעודו מלאכי חבלה להורגו בלילה. ולי נראה, נוף משום האי מעשה. [רש"י].

ב. דיתוב גוי אכספתא.

כלומר כשישראל שותף עם גוי בבהמה, והגוי יושב בשעת המכירה על הארגז שבו נותנים את הכסף המתקבל תמורת הבשר, ידוע לכל שיש לגוי חלק בבהמה, ולכן הוא שומר על הכסף שנותנים תמורת הבשר, שאם לא כן, אלא כל הבהמה של ישראל, לא היה מושיב את הגוי לשמור על כספו, שאין ישראל רגילים להאמין גוי לשמור עבורם. [אין אמונה בעובדי כוכבים].

מה שאין כן אם היה שותף עם הכהן בבהמה, אף כשהכהן יושב בשעת המכירה על הארגז שבו נותנים את הכסף המתקבל תמורת הבשר, אין הדבר מוכיח לכל שיש לכהן חלק בבהמה, כי יתכן שהכל של ישראל, והישראל ביקש מהכהן לשמור עבורו, שכן הכהנים נאמנים על ישראל לשמור עבורם, ולכן גם באופן הזה אם הכהן שותף בבהמה צריך לרשום.

אופן נוסף, שבו ישראל פטור מן המתנות, שלא על ידי שותפות כהן או גוי, הוא כשפדה בהמת קדשים שנפסלה מהקרבה מחמת מום שנפל בה, שהיא פטורה מן המתנות, כפי שנתבאר בתחילת הפרק.

רוב פסולי המוקדשים, הנמכרים להביא בדמיהם קרבן תחת מה שנפסל, התירו למוכרם בשוק כשאר בשר, כדי שיהיו להם

של גוי פטורה מן המתנות. והוא הדין לבהמה שכהן או גוי שותפים בה עם ישראל, שמחמת שותפות הכהן והגוי, היא פטורה מן המתנות.¹

ובאופן הזה, כשישראל נפטור מן המתנות משום שותפות כהן או גוי, צריך לרשום סימן על הבשר, כדי שיהיו הכל שאין כל הבשר שלו², ולכן אינו נותן ממנו מתנות.

ואם ניכר לכל על ידי דבר אחר, שיש להם שותפות עמו, די בכך, ואין צריך לרשום סימן, ושני אופנים מבוארים בגמרא שבהם ניכר לכל שיש לגוי שותפות עמו ואינו צריך לרשום סימן על הבשר.

א. דיתוב גוי אמסחתא.

כלומר כשישראל שותף עם גוי בבהמה, והגוי יושב על המקח בשעת המכירה, ידוע לכל שיש לגוי חלק בבהמה, שכן כשהגוי יושב על המקח הוא צועק תדיר אל תמכור בכך אלא בכך והכל יודעים שיש לו בה חלק.

מה שאין כן אם היה שותף עם הכהן בבהמה, אף כשהכהן יושב על המקח בשעת המכירה, מחמת צניעותו אינו משתתף במכירה וסומך על הטבח שימכור, ואין ניכר לכל שיש לו בה חלק, וסבורים הכל שגם הכהן בא לקנות, ולכן גם באופן הזה אם הכהן שותף בבהמה צריך לרשום.

הוספות

¹ ואם תאמר, כיון דלית ליה לכהן אלא חצי, חצי ליפטור וחצי ליחייב, מידי דהוי אצבי הבא על התיישה, דמחייבי רבנן בחצי מתנות. ויש לומר, דהתם כל שיות שבו מחייב, והכא לא מחייב כל שיות שבו, לכך פטרי לגמרי. [תוס'].
² רגילין היו לרשום בשר שפטור מן המתנות והיו מכירין רישומיהן. [תוס'].
- שכח -

קונים בנקל, ולפיכך, מאחר שלא ניכר ממכירתם שהם שונים משאר חולין הנמכרים, צריך לרשום עליהם סימן, שידעו שהם פטורים מן המתנות.

ולדעת חייא בר רב – אפילו אינם שותפים אלא באחת מן המתנות, הבהמה פטורה מכל המתנות, כי לדעתו כל שלושת המתנות, נחשבות כמתנה אחת, ומי שפטור מאחת מהן, נפטר מכולן. [ודברי חייא בר רב נדחו מברייתא, בה מבואר כדברי רב הונא. וביאר רב חסדא, שטעותו של חייא בר רב נבעה מתוך כך, שבברייתא אחרת נמנו שלושת המתנות כמתנה אחת, אולם אין ממנה ראייה, כי באותה ברייתא מנו כל מתנות דומות כאחת, אף שבאמת כל מתנה נחשבת לעצמה].

עשרים וארבע מתנות כהונה

עשר במקדש [שנאכלים לפנים מהקלעים]:

- א. חטאת בהמה.
- ב. חטאת העוף.
- ג. אשם ודאי. [חמישה יש - גזלות. מעילות. שפחה חרופה. נזיר. ומצורע].
- ד. אשם תלוי.
- ה. זבחי שלמי ציבור. [כבשי עצרת. והם קדשי קדשים לאכול בעזרה].
- ו. לוג שמן של מצורע [כלומר מה שנשאר מהלוג אחר המתנות שכנגד ההיכל ועל הכהן שהוא נאכל לכהנים¹].

אבל בכור ומעשר הנמכרים, מאחר שדמיהם לבעלים ולא לקרבן, לא התירו לזולל בהם למוכרם בשוק, אלא נמכרים בתוך הבית, ומאחר שעל ידי זה ניכר לכל שהם בכור ומעשר, הפטורים מן המתנות, אין צריך לרשום סימן בבשר על כך.

בהמת ישראל שכהן

אגו גוי שותפים במקצתה

לדעת רב הונא – מה שנתבאר, ששותפות כהן או גוי פוטרת מכל המתנות, הוא רק כשיש להם שותפות בכל הבהמה, [אפילו חלק קטן] או שיש להם שותפות בכל החלקים שמהם המתנות באות, אבל כשיש להם שותפות בראש בלבד [ולא ביד ובבני מעיים], אינם פוטרים אלא ממתנת הלחי שהיא חלק מהראש. וכשיש להם שותפות ביד בלבד, [ולא בראש ובבני מעיים], אינם פוטרים אלא ממתנת הזרוע, שהיא חלק מהיד. וכשיש להם שותפות בבני מעיים בלבד, [ולא בראש וביד], אינם פוטרים אלא ממתנת הקיבה, שהיא חלק מבני מעיים. [ומסקנת הגמרא, שכמו כן, כשיש להם שותפות בכל הבהמה, חוץ מהראש והיד ובני מעיים, אף שבעיקר הבהמה יש להם

¹ הוספות

¹ כדאמרין במנחות ובזבחים, "לכל קרבנם" דכתיב בויקח קרח, לרבות לוג שמן של מצורע, דקרוי קרבנם, דכתיב ביה "והקריב

עשר בגבולים [הניתנים לכהנים בכל ארץ

ז. שתי הלחם.

ישראל]:

ח. לחם הפנים.

א. תרומה.

ט. שיירי מנחות [של יחיד. כלומר מה שנשאר

מהן אחר הקמיצה].

ב. תרומת מעשר.

י. מותר מנחת העומר. [כלומר מה שנשאר

ממנה אחר קמיצתה¹].

ג. חלה.

ד. ראשית הגז.

ארבע בירושלים [הנאכלים ומתחלקים לכל

העיר]:

ה. מתנות [זרוע לחיים וקביה]. וכל אלו נמו

כמתנה אחת, כי עניין אחד הם.

א. בכור תם.

ו. פדיון הבן. [חמשה סלעים].

ז. פדיון פטר חמור. [שפודים אותו בשה].

ב. ביכורים. [אינם נאכלים אלא בירושלים,

שנאמר, "לא תוכל לאכל בפְּעִירָה מְעֹשֶׂר דָּגָןְךָ

וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבְכַלֶּת בְּקֶרֶךָ וְצֹאנְךָ וְכָל נְדָרְךָ

אֲשֶׁר תִּדְר וְנִדְבְתֶיךָ וְתְרוּמַת נְדָךְ" [ותרומת ידך]

אלו הבכורים].

ח. שדה אחוזה. [שהקדישו בעלים, ולא גאלו,

ומכרה גזבר לאחר, והרי היא יוצאה ביובל,

ומתחלקת לכהנים של אותו משמר שאירע בו

יובל, שנאמר "וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קִדָּשׁ

לְה' כְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לְפָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ"].

ג. מורם מתודה ושלמים, [חזה ושוק

משניהם, וארבע חלות מארבעת מיני לחמי

התודה], ומורם מאיל נזיר, [זרוע וחלה

ורקיק], וכל אלו נמנו כמתנה אחת, כי עניין אחד

הם, כי כולם דברים המורמים מקדשים קלים.

ט. שדה חרמים. [שהחרמו ישראל].

י. גזל הגר. [הגזול את חברו, ונשבע לו בשקר

שאינו חייב לו, חייב לשלם לו קרן וחומש ואם

מת הנגזל משלם ליורשיו, ואם הנגזל הוא גר,

ומת בלא יורשים, ואחר כך הודה זה שנשבע על

שקר, על זה נאמר, "וְאִם אִין לְאִישׁ [הנגזל] גָּאֵל

לְהַשִּׁיב הָאִשָּׁם אֵלָיו הָאִשָּׁם [זה הקרן] הַמּוֹשֵׁב

[זה החומש] לְה' לְפָנָיו..."].

ד. עורות קדשי קדשים, [עולה חטאת ואשם,

שנאמר "וְהִפְּחֵן הַמִּקְרִיב אֶת עֹלֹת אִישׁ עֹר הָעֶלֶה

אֲשֶׁר הִקְרִיב לְפָנָיו לוֹ יִהְיֶה" ובתורת כהנים

מלמד שגם עורות חטאת ואשם לכהנים. ואף

שהיו מפשיטים את העורות בעזרה, נחשבים

כמתנות ירושלים, ולא כמתנות המקדש, כי

אינם נפסלים ביציאה, ומכל מקום גם כמתנות

הגבולים אינם נחשבים, כי אינם נתנים

בגבולים].

כל המתנות הללו נכתבו בתורה בכלל ופרט,

[פרשת מתנות כהונה פותחת בכלל " וַיְדַבֵּר ה'

אֵל אֶהָרֹן וְאָנִי הִנֵּה נֹתְתִי לְךָ אֶת מִשְׁמַרְתֵּי תְרוּמֹתַי

לְכָל קִדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נֹתְתִים לְמִשְׁחָה וּלְבָגְדֶיךָ

הוספות

אותם לאשם ואת לוג השמן", וכתוב בויקח קרח, "בקדש הקדשים תאכלנו" אכולו, "לכל קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל

אשמים". [רש"י].

¹ לא חשיב ליה בהדי שאר מנחת צבור מפני שהיא מנחת צבור הנקמצת ונאכלת ואין לך עוד בצבור. [רש"י].

את הבהמה חוץ מהמתנות שבה, מאחר שהמתנות שייכות לכהן, **כשהישראל שוחט את הבהמה, אין בה חיוב נתינת מתנות, והכהן נוטל אותם כבשר שלו.**

אבל כשישראל מוכר בהמה לישראל, ומשייר לעצמו את המתנות, כגון שאמר, הריני מוכר לך את הבהמה חוץ מהמתנות שבה, מאחר שהמתנות שייכות לישראל, כשהישראל הקונה שוחט את הבהמה, יש בה חיוב נתינת מתנות, ומאחר שהחיוב מוטל על השוחט הרי זה נותן את המתנות לאיזה כהן שירצה.

כהן שמוכר בהמה בתנאי שיקבל ממנה את המתנות

כהן שמכר בהמה לישראל, והתנה עמו, שיקבל ממנו את מתנותיה, מאחר שכל הבהמה של **ישראל הקונה**, כשהוא שוחט הוא **מחוייב לתת מתנותיה לכהנים**, אבל אינו מחוייב לתת דווקא לכהן שמכר לו, אלא נותן **לאיזה כהן שירצה**, כי מאחר שהמתנות של הבהמה שייכות לכל הכהנים, אין בידו של כהן זה, לחייבו לתת דווקא לו.¹

כהן שמכר בהמה על מנת לקבל ממנה מתנותיה

כהן שמכר בהמה לישראל, ואמר לו, אני מוכר לך פרה זו, על מנת שהמתנות שלי:

לְחֶק עוֹלָם" ואחר כך מפרשת כל פרט ופרט בפני עצמו "זֶה הֲיָה לָךְ מִקֶּדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים מִן הָאֵשׁ..."], ובברית מלח, [שנאמר בסוף העניין "פְּרִית מֶלַח עוֹלָם הוּא לְפָנַי הִ' לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֲתָד"'], ללמד, שכל המקיימם, כאילו קיים מה שנדרש בתורה בכלל ופרט, וכאילו קיים כל הקרבנות, שגם בהם נאמר ברית מלח. וכל העובר עליהם, כאילו עובר על התורה שנתנה בכלל ופרט, ועל הקרבנות.

בהמת כהן וגוי פטורה מחיוב ראשית הגז, ופטור זה תלוי במי שלו שייכת הבהמה, ולא במי שלו שייך הגז, ולכן, בהמת כהן וגוי פטורה מראשית הגז, גם כשישראל קונה מהם את הצמר בעודו מחובר לבהמה.

ובזה דין מתנות חמור מדין ראשית הגז, שבמתנות הכל תלוי במי שלו שייכים החלקים שמהם המתנות באות, ולא במי שלו שייכת עיקר הבהמה, ולכן בהמה של כהן, שישראל קנה ממנו את ראשה קודם השחיטה, חייבת במתנות הראש שהם הלחיים.

דף קלד

המוכר בהמה חוץ מן המתנות

כהן שמכר בהמה לישראל, ושייר לעצמו את המתנות, כגון שאמר, הריני מוכר לך

הוספות

¹ ואם תאמר, כי אמר ליה על מנת, דאמרין, נותן לכל כהן שירצה, אם כן המקח בטל, שלא נתן לו הבהמה, אלא על מנת שיהיו המתנות שלו. ויש לומר, דמייירי שהתנו שיהיו המתנות שלו, ואם לא יתן לו, לא יהיה המקח בטל. אי נמי הוי כמו מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרשתו תורה ליתנם לכל מי שירצה. [תוס']

מהם יתבע, מאיזה שנוח לו], מהטבח הוא יכול לתבוע את הפסדו, כי הטבח גזל ממנו את המתנות, ומהקונה הוא יכול לתבוע את הפסדו, כי המתנות בידו, [וכשהכהן מוציא מהקונה, הקונה חוזר ותובע את המוכר].

ולדעת רב אסי – בכל אופן, מאחר שהמתנות קיימות בידו של הקונה, אין לכהן תביעה אלא על הקונה, ואפילו המוכר שקל את הבשר, [וכשהכהן מוציא את המתנות מהקונה, הוא חוזר ותובע את המוכר].

< **מתחילה אמרו, שלדברי הכל, כשהטבח שוקל את המתנות, ונותן אותם לקונה, הוא נידון כגזלן. וזה נחלקו:**

לדעת רב – כשאחד גזל איזה דבר, ובא אחר ואכלו קודם שנתיימשו הבעלים, הנגזל יכול לתבוע הן את הראשון שהוציא את הדבר מרשותו, והן את השני שבא הדבר לרשותו לבסוף, וכמו כן בזה, מאחר שהטבח בגזלתו הוציא את המתנות מרשות הכהן, והקונה הכניסם לרשותו, הכהן יכול לתבוע מי מהם שירצה.

ולדעת רב אסי – לעולם אין הנגזל תובע אלא את מי שהגזלה בידו, ומאחר שעתה המתנות ביד הקונה, אין לכהן תביעה אלא על הקונה.

כן פירש רש"י אוקימתא זו, שדברי רב הם כדברי רב חסדא, שגזל ולא נתיימשו הבעלים, ובא אחר ואכלו, הנגזל גובה ממי שירצה, ורב אסי לית ליה דרב חסדא. אולם התוס' פירשו אוקימתא זו באיפוך, ראה הערה ¹.

- **י"א שדינו כדין מוכר בהמה חוץ מהמתנות, שמשירים לעצמו, והבהמה פטורה מנתינת מתנות, כי הם שייכות לכהן המוכר.**

- **וי"א שדינו כדין מוכר בהמה בתנאי שיקבל הוא את המתנות, שהקונה חייב לתת ממנה מתנות, כי קנה כולה, ונותן לאיזה כהן שירצה.**

ממי מוציא הכהן את המתנות הנמכרות עם הבשר במשקל

מבואר במשנתנו, שהקונה בשר במשקל, ונמצאו בתוכו מתנות, הכהן נוטל אותם מהקונה, כי הם ראויות לו, והקונה תובע מהמוכר מה שנחסר ממנו על ידי הכהן, כי הקונה קנה בשר במשקל, ועתה כשנטל ממנו הכהן את חלקו, חסר מהמשקל ששילם עבורו.

לדעת רב – דין זה, שאין לכהן תביעה אלא על הקונה, ורק מהקונה הוא יכול לתבוע את חלקו, [והוא חוזר ותובע את המוכר], דין זה אמור, כשהקונה שקל בעצמו את הבשר, ונמצא שהוא זה שלקח את המתנות הראויות לכהן, ולכן הכהן מוציא רק ממנו. אבל כשהמוכר שקל את הבשר ונותן לקונה את המתנות עמו, נמצא שהמוכר הוא זה שגזל את הכהן להוציא מידו את הראוי לו, ובאופן הזה, הכהן יכול לתבוע את הפסדו הן מהטבח והן מהקונה, [כלומר מאחד

הוספות

¹ אין לפרש דרב אית ליה דרב חסדא, ועם הראשון דקאמר רב, היינו אפילו עם הראשון, דאם כן, לרב אסי הדין עם השני ולא עם

ואם בשעת השחיטה כבר נתגייר, הרי זה חייב במתנות, אף על פי שבאה הבהמה לידו בעודו גוי.

ומי שנתגייר, ובאותו זמן נשחטה בהמתו, ואין ידוע אם קודם הגירות נשחטה, ופטור מן המתנות, או אחר הגירות נשחטה, וחייב במתנות. מאחר שהדבר בספק, אם חייב לתת לכהן את המתנות או לא, הרי זה פטור, ככל ספק ממון, שהדין עם המוחזק¹, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

ספק מתנות עניים

כבר נתבאר בכמה מקומות, שהלקט, הם השבלים הנושרים בשעת הקצירה, ממתנות עניים הם, שנאמר, "וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט".

< וכשנמצאו שבלים בתוך חורי נמלים, במקום שעדיין לא נקצר, אין לחוש שמא תבואה זו היא לקט שנשר מהקוצרים במקום אחר, והביאוהו הנמלים לכאן, ולכן כל הנמצא במקומות שעדיין לא קצרום, אינו נידון כלקט, ושייך לבעל הבית.

< אבל כשנמצאו בתוך חורי נמלים שאחר הקוצרים, במקום שראוי להיות בו לקט:

< ולאחר מכן אמרו, שלדברי הכל, כשאחד גזל איזה דבר, ובא אחר ואכלו קודם שנתייטשו הבעלים, הנגזל יכול לתבוע הן את הראשון שהוציא את הדבר מרשותו, והן את השני שבא הדבר לרשותו לבסוף. ובוזה נחלקו:

לדעת רב – הטבח השוקל את המתנות לקונה, נחשב כגזולן של המתנות, ככל גזולן הגזול דבר מרשות בעליו, [=מתנות כהונה נגזלות], ולכן הכהן יכול לתבוע גם את הטבח.

ולדעת רב אסי – מתנות כהונה אינן נגזלות, ובכל מקום שהן נמצאות, נחשבות הן כברשות הכהן, ואם כן, הטבח ששקל אותם למוכרם, אינו נחשב כגזולן, ואין לכהן תביעה אלא על מי שמחזיק אותם בפועל.

מתנות מבהמת גר

כבר נתבאר, שבהמה של גוי פטורה מן המתנות, ובהמה של ישראל חייבת במתנות.

והכל תלוי בשעת השחיטה, אם בשעת השחיטה היה הבעלים גוי, הרי זה פטור מן המתנות, אף על פי שהתגייר בעודן קיימות.

הוספות

הראשון, בגזל ולא נתייטשו הבעלים ובא אחר ואכלו, [וזה לא יתכן], דהא ליכא מאן דפליג שלא יוכל לגבות מן הראשון הגזול, ובאחר שאכלו הוא דאיכא דלית ליה דרב חסדא. אלא יש לפרש איפכא, דרב לית ליה דרב חסדא, דהדין דזקא עם הטבח, ורב אסי אית ליה דרב חסדא, והדין אף עם הלוקח. ודחי, דכולי עלמא אית להו דרב חסדא, ובמתנות כהונה נגזלות קא מיפלגי, דרב סבר נגזלות, והדין עם הטבח היינו אף עם הטבח כרב חסדא, ורב אסי סבר דהדין דזקא עם הלוקח, לפי שהמתנות אין נגזלות. והוי איפכא ממאי דהוה בעי למימר מעיקרא. ותימה, דבמאי קא מיירי, אי בשאין מתנות בעין, הא אמרינן בריש פירקין, דמזיק מתנות כהונה או אכלן פטור. ואם הם בעין, היכי קאמר דבדרב חסדא קא מיפלגי, הא משמע בריש הגזול בתרא, דהיכא דהם בעין ליכא מאן דפליג אדרב חסדא, אלא דזקא כשאכלן ... וצ"ע [תוס'].

¹ כן מבואר בגמרא מתחילה אולם מהמשך הסוגיה נראה שהסיבה שהוא פטור מהמתנות כי הבהמה היתה בחזקת פטור קודם שנתגייר ולכן במקום ספק אם נתחייבה יש להעמידה על חזקתה.

- **אולם למסקנה, משנה זו אינה דעת יחיד** אלא **כדברי הכל**, וביאר רבא, **שהחילוק בין ספק לקט שניתן לעניים, ולבין ספק מתנות כהונה** [של בהמת מי שנתגייר ואין ידוע אם קודם השחיטה או אחר כך], שבהמתו פטורה מן המתנות, **שבהמת הגוי היתה בחזקת פטורה מן המתנות**, ולפיכך כשיש ספק אם נתחייבה או לא, יש לך להעמידה על חזקתה הראשונה, שהיתה פטורה, **מה שאין כן תבואת ישראל, שעומדת בחזקת חיוב לקט**, ולכן ספק לקט לעניים². [ולפי סברא זו, כשיהא בלקט של גר ספק, אם נפל קודם הגירות או אחר כך, מאחר שמתחילה היה פטור, הרי זה פטור].

שמונה ספקות נאמרו בגר

יש הרבה דברים, שגוי פטור מהם, וישראל חייב בהם, ובכמה מהם נתבאר כאן בגמרא, שכשנעשה הדבר בזמן שנתגייר, ויש ספק אם נעשה קודם הגירות, והוא פטור, או שנעשה אחר הגירות והוא חייב, בארבעה דברים שיש בהם ספק איסור, מספק הוא חייב בהם, ובארבעה דברים שיש בהם ספק ממון, מספק הוא פטור מהם.

ואלו הם ארבעה ספקות שנאמרו בו לחיוב:

א. קרבן אשתו.

מי שילדה אשתו, ספק קודם שנתגיירה,

לדעת תנא קמא – העליונים הנמצאים על פי החור, יש לחוש שלקט הם, שנשרו מן השבלים בשעת הקצירה, ולכן הם שייכים לעניים. אבל **התחתונים**, שבקרקעית הבור, ודאי קודם הקצירה הכניסום לשם הנמלים, ואינם מן הלקט, והרי הם של בעל הבית.

ולדעת רבי מאיר – אף התחתונים שבקרקעית הבור, שייכים לעניים, כי גם בם יש להסתפק, שמא הכניסום לשם הנמלים מלקט שמצאו, **וכל שיש להסתפק בו שמא לקט הוא, הרי זה ניתן לעניים.**

למדנו מכאן, שכל שהוא ספק לקט, הרי זה ניתן לעניים¹ ולא לבעל הבית, **ואמר ריש לקיש, שהטעם לכך, כי נאמר "שָׁפְטוּ דְלַיְיָתוּם עֲנֵי וְרֵשׁ הַצְּדִיקוֹ",** ללמד, שכל שיש ספק בדבר מתנות עניים, עליך לצדק משלך, ולתת לעני ולרש, [אבל אין לומר שכוונת הכתוב ללמד, שיש לזכות את העני בדין, כי כבר נאמר בתורה, "וְיָדֹל לֹא תִהְיֶה דָר בְּרֵיבוֹ"].

- **מתחילה אמרו, שלדעת רבי יוחנן, אין הדין כן, ומשנה זו, שבה מבואר, שספק מתנות עניים לעניים, דעת יחיד היא, [=רבי יהודה בן אגרא], אבל לדעת שאר החכמים, ספק מתנות עניים נידון ככל שאר ספק ממון, שהדין עם המוחזק, והמוציא מחבירו עליו הראיה, [וכפי שנתבאר לעניין ספק מתנות שהדין עם המוחזק והמוציא מחבירו עליו הראיה].**

הוספות

¹ רש"י מפרש, שכן למדנו מדברי רבי מאיר, [והקשו מדבריו של רבי מאיר על משנתו, כי סתם משנה גם רבי מאיר היא]. אולם התוס' כתבו, שגם מדברי חכמים למדנו, שספק לקט לעניים, והסיבה שהתחתונים של בעל הבית, כי ודאי אינם לקט.

² לכאורה יש לחלק באופן אחר, ולעולם ספק ממון הדין עם המוחזק, חוץ מספק מתנות עניים, שנאמר בו "עֲנֵי וְרֵשׁ הַצְּדִיקוֹ", אבל מתנות כהונה אינן בכלל זה, כי הכהן אינו נחשב "עֲנֵי וְרֵשׁ", וספקו מתנותיו, כשאר ספק ממון. ויל"ע בדבר.

אחר שנתגייר, שאז הבכור קדוש, מחמת הספק, לא יוכל לשחטו בחוץ שמא נולד אחר הגירות, והוא קדוש, ובכור דינו להישחט לקרבן, ולכן, על כרחו, לא יהנה ממנו עד שיפול בו מום, [וכשיפול בו מום, שוב אין בו אלא ספק ממון, אם הוא של הכהן או של בעליו, אבל ודאי מותר להישחט בכל מקום, וישחטנו לעצמו וכהן הבא להוציא ממנו עליו הראיה].

ואלו הם ארבעה ספקות שנאמרו בו לפטור:

א. ראשית הגז.

מי שגזזו את כבשיו, ספק קודם שנתגייר, שאז אינו חייב לתת ראשית הגז לכהן, ספק אחר שנתגייר, שאז חייב לתת ראשית הגז לכהן, מאחר שיש כאן ספק ממון הדין עם המוחזק והמוציא מחבירו עליו הראיה.

ב. מתנות.

מי שנשחטה בהמתו, ספק קודם שנתגייר, שאז אינו חייב לתת ממנה מתנות לכהן, ספק אחר שנתגייר, שאז חייב לתת ממנה מתנות לכהן, מאחר שיש כאן ספק ממון, הדין עם המוחזק, והמוציא מחבירו עליו הראיה¹.

ג. פדיון הבן.

מי שנולד לו בן בכור, ספק קודם הגירות ופטור מפדיון הבן ספק אחר הגירות וחייב בפדיון הבן, מאחר שיש כאן ספק ממון, הדין עם המוחזק, והמוציא מחבירו עליו הראיה¹.

ופטורה מקרבן יולדת, ספק אחר שנתגיירה, וחייבת בקרבן יולדת, מחמת הספק לא תוכל לאכול קדשים, שמא ילדה אחר הגירות, והיא טמאה, האסורה באכילת קדשים, [שטמא שאכל קדשים חייב כרת], ולכן, על כרחו, מספק תביא קרבן לידה, כדי שתוכל לאכול קדשים.

ב. חלה.

העיסה, בשעת הגלגול מתחייבת בחלה, ומי שגלגל עיסה, ספק קודם שנתגייר, והיא פטורה מהפרשת חלה, ספק אחר שנתגייר, והיא חייבת בהפרשת חלה, מחמת הספק לא יוכל לאכול מהעיסה, שמא גלגלה אחר הגירות, והיא חייבת בחלה, ואסור לאכול ממנה בלא להפריש ממנה חלה [והאוכל ממנה חייב מיתה בידי שמים כאוכל טבל] ולכן, על כרחו, אם ירצה לאכול מהעיסה, יפריש ממנה חלה.

ג. פטר חמור.

מי שילדה חמורו, בכור, ספק קודם שנתגייר, שאז אין הבכור קדוש, ספק אחר שנתגייר, שאז הבכור קדוש, וחייב לפדותו בשה, מחמת הספק לא יוכל להנות ממנו שמא נולד אחר הגירות והוא קדוש ופטר חמור שלא נפדה אסור בהנאה, ולכן, על כרחו, מספק יפדה אותו בשה.

ד. בכור בהמה טהורה.

מי שילדה בהמה טהורה שלו, בכור, ספק קודם שנתגייר, שאז אין הבכור קדוש, ספק

¹ הוספות

¹ תימה, למאן דאית ליה לעיל, דמתנות טבלי, ליתני נמי מתנות לחיוב קודם שהורמו, ולפטור אחר שהורמו המתנות, דהווי שלו, כי היכי דתני בבכור בהמה טמאה, לחיוב ולפטור. [תוס']

רבי אמי, קדם רבי אמי, וזכה בהם, ומשני טעמים היה יכול לעשות כן.

א. אם היה זוכה בכל שלא לצורך עצמו אלא לצורך עניים, מותר היה לו לעשות כן, כי כשזוכה לצורך העניים, אינו נחשב כחוטף לעצמו.

ב. אם היה זוכה בכל לעצמו, היה מותר לו לעשות כן, מאחר שהוא היה ראש הישיבה, ומוטל על כולם לגדלו, [כמו שנאמר בכהן הגדול, "וְהִתְקַדְּשׁוּ מִקִּדְּשׁוֹ" ללמד, שעליו להיות גדול מאחיו בנוי בחכמה ובעושר, ואם אין לו משלו, אחיו מגדלים אותו, שנאמר "וְהִתְקַדְּשׁוּ מִקִּדְּשׁוֹ", וכמו כן ראש הישיבה מוטל על הכל לגדלו], ולכן רשאי להקדים את הכל, ולזכות בדבר, שהרי על הכל הדבר מוטל.

מה הם זרוע לחיים וקיבה

א. הזרוע.

רגלי הבהמה בניוית משלושה חלקים, החלק התחתון אין בו בשר, ורגילים למוכרו יחד עם הראש, והזרוע האמורה בתורה במתנות הכהונה, [ובקרבן הנזיר²], הם שני החלקים העליונים של הרגל הקדמית. [ושוק האמור בתורה בשלמים³, הם שני החלקים העליונים של הרגל הימנית האחורית. ולדעת רבי יהודה רק החלק

המפקיר כרמו וחזר והחזיק בו

המפקיר את כרמו, תבואת כרם זה פטורה מכל מעשרות ומתנות עניים, שבכולם נאמר "קצירך" או "כרמך" וכדומה, ללמד שאין החיוב אלא בשלך [כלומר בשל בעלים], ולא בשל הפקר, [ובכולם שנינו, כל שהוא ... ונשמר חייב בהם, פרט לשל הפקר].

אולם מתוך שנאמר בפרט [ולקט] **ובעוללות ובשכחה ובפאה** "תעזוב" פעם שניה¹, למדנו, שאותם חייב לעזוב יותר משאר דברים, והרי זה מלמד, שהמפקיר כרמו וחוזר וזוכה בו, אינו כזוכה מן ההפקר, שפטור ממתנות אלו, אלא חייב לעזובם.

ורק מן המעשרות הוא פטור, שבהם לא נאמר כתוב נוסף, ללמד שבאופן הזה חייב בהם.

חלוקת מעות שנשלחו לבני הישיבה

כשם שאין לכהן לחטוף את המתנות, אלא לקבל ממי שנותן לו, שנאמר "וְיָנִתְּן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶעַ וְהַלְחִיִּים וְהַקֶּבֶה", [כמו שנתבאר לעיל], כך גם בשאר דברים, **אין לאדם לחטוף מתנות, אלא לקבל ממי שנותן לו**, וכששולחים לבני הישיבה דינרי זהב, ימתינו שיחלקו להם, ולא יחטפו.

אולם כששלחו שק דינרים לישיבתו של

הוספות

¹ בלקט ופאה כתיב תעזוב יתירא, חד בקדושים תהיו, וחד בשור או כשב. ופרט בכרם היינו לקט. עוללות, חד בקדושים תהיו, "וכרמך לא תעולל", וחד במשנה תורה, "כי תבצור כרמך לא תעולל אחריד". שכחה, חד גבי שכחת אילן, וחד גבי שכחת כרם, דאמרין לעיל, "אחריד" זו שכחה. [רשי"י].

² "וְיָלַקְחָהּ הַכֹּהֵן אֶת הַזֶּרֶעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאֵיל וְחִלְתָּ מִצָּה אַחַת מִן הַסֵּל וְרָקִיק מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנֹּזֵר אַחַר הַתְּגַלְחָהוּ אֶת נְרוֹ" ³ "וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנֶנּוּ תְרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שְׁלָמִים".

דקה יותר, ובאמצעה היא עבה, בתחילתה היא פתוחה להמסס, ובסופה היא פתוחה למעיים, [כפי שנתבאר בדף מ"ט אות ד באברי מערכת העיכול של מעלי הגרה].

ומתוך שנאמר "וְהִקְבָּה" בה"א, למדנו, שגם החלב שעל גבי הקבה והחלב שבתוך הקבה ניתן לכהנים. [אלא שיש מקומות שכהנים נהגו בו עין יפה לבעלים, והניחוהו ביד הבעלים].

דורשי חמורות היו נותנים טעם לשלושת מתנות הללו, כנגד שלושה דברים שעשה פינחס, שבעבורם נתנה לו ברית כהונה עולם, ויהיו שלושה דברים אלו בשכרו כנגד מה שעשה.

- הזרוע, כנגד מה שנלחם פינחס בידו, שנאמר, "וַיִּרְא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הַעֵדָה וַיִּקְחֵם לְרַמֵּחַ בְּיָדוֹ".

- הלחיים, כנגד מה שהתפלל פינחס בפיו, שנאמר, "וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיִּפְלַל וַתַּעֲצֵר הַמַּגֵּפָה".

- והקיבה, כנגד מה שעשה פינחס בכזבי וזמרי, שנאמר, "וַיָּבֵא אַחֵר אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַקְּבָה וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קַבְּתָהּ וַתַּעֲצֵר הַמַּגֵּפָה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

סליק פרק הזרוע והלחיים

האמצעי של הרגל האחורית קרוי שוק].

- ומתוך שנאמר "הִזְרַע" בה"א, יש ללמוד, שהכוונה לזרוע המיוחד, הוא זרוע של ימין.

- ויש לומדים, שהזרוע היא זרוע של ימין, מתוך כך שהיא ניתנה לכהנים כנגד מה שנלחם פינחס בידו, שנאמר "וַיִּקְחֵם לְרַמֵּחַ בְּיָדוֹ", [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ופינחס נלחם בידו הימנית, שהיא העושה מלחמה.

- ויש לומדים, שהזרוע היא זרוע של ימין, מהכתוב האמור בעניין שוק של שלמים, "וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנֶנּוּ תְרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם", בו מפורש, שהשוק הוא של ימין, ונאמרו בו שני ריבויים, "תִּתְּנֶנּוּ", "תְּרוּמָה", ללמד שגם זרוע של איל נזיר, וגם זרוע של מתנות חולין, הן של ימין.

ב. הלחיים.

לחיים האמורות בתורה במתנות הכהונה, הם החלק התחתון של הלסת, שממנו יוצאות השנים התחתונות והלשון, והלחיים נמשכות עד בית הבליעה, הוא שיפוי כובע שבטבעת הגדולה, היא הטבעת הראשונה של הקנה.

ומתוך שנאמר "וְהִקְבָּה" בה"א, למדנו, שמצדף לחיים כל מה שעמהם, כגון צמר שבכבשים, וזקן שבתיישים, וכל שכן העור, ואינו מסיר מהם כלום. [וכמו כן אין מסיר את העור מהזרוע].

ג. הקיבה.

היא החלק הרביעי של קיבת מעלי הגרה, היא דומה לקשת, בתחילתה ובסופה היא

דין ראשית הגז אינו נוהג בבהמת קדשים

פרק אחד עשר ראשית הגז

א. קדשי מזבח.

כל הבהמות שהקדישום קדושת הגוף להקרבה, **אסרה תורה לגזום**, שנאמר, "כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יֵגֵד בְּבָקָר וּבְצֹאֵן הַחֵזֶר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֲלֵיכֶם לֹא תַעֲבֹד בְּבָכָר שׁוֹרֶךְ וְלֹא תִגְזוּ בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ", **ואם כן**, מאחר שאסרה תורה לגזום, **דין פשוט הוא שלא על גזיזתם נאמר "וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאֲנֶךָ תִתֵּן לוֹ"**, ואם כן, אפילו עבר על האיסור וגזום, אין הגיזה ממתנות כהונה.

ואין בזה חילוק בין אם הקדישום לגמרי, או שהקדישום חוץ מהגיזות שלהם, כי המקדיש בהמה לקרבן, אף כשמקדיש רק חלק ממנה, אם אותו חלק הוא דבר שאינה יכולה לחיות בלעדיו, [=דבר שהנשמה תלויה בו], לדברי הכל, הקדושה פושטת בכולה, כאילו הקדיש כולה ממש, ומאחר שלא שייר אלא את הגיזות, והקדיש את גופה, שאינה יכולה לחיות בלעדיו, פושטת הקדושה בכולה, ואף בגיזותיה.

ב. קדשי בדק הבית.

בהמות שהקדישום קדושת דמים, שימכרו, ויתנו תמורתם לבדק הבית, מהתורה מותרים בגיזה, [ורק חכמים אסרו אותם בגיזה ועבודה, כדברי רבי אליעזר].

<< **ומתחילת הסוגיה נראה, שבין כשהקדישום לגמרי לבדק הבית**, [כלומר שהקדישו גופם וגיותם], **ובין כשהקדישום חוץ מגיזתם וכחשם** [=מה שנחלשים מחמת הגיזה], **לא נוהג בהם דין ראשית הגז.**

דף קלה

[דברים י"ח ג-ה'] וְזֶה יְהִי מִשְׁפֹּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זְבַחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׂה וְנִתֵּן לַכֹּהֵן הַזֶּה וְהַלְחִינִים וְהַשְּׂבָה. ראשית דגנך תירשך ויזקרה וראשית גז צאנך תתן לו. כי בו בחר ה' אלקיך מפל שבטיד לעמד לשרת בשם ה' הוא ויבניו כל הקמים.

נאמר בתורה, [דברים י"ח ג'], "וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאֲנֶךָ תִתֵּן לוֹ", ללמד, **שהגוזז את צאנו**, [בין טלאים ובין זקנים, ואפילו גוזזם מאה פעמים], **נותן חלק מהגיזה לכהן**, [בהמשך הפרק יתבאר בעזה"י, מהי כמות הגיזה החייבת בכך, וכמה גיזה ניתנת לכהן].

ודין זה, מאחר שאינו מצווה התלויה בארץ, אלא חובת הגוף הוא, הרי זה ככל המצוות שהן חובת הגוף, שנוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ, **בין בזמן שהבית קיים, ובין שלא בזמן הבית.**

אבל נוהג הוא רק **בבהמות חולין, ולא בבהמות קדשים**, מהטעם שיתבאר בעזה"י להלן.

[וכמו כן, דין זה נוהג **בצאן בלבד, ורק בגוזז כמה בהמות**, כשיעור שיתבאר בעזה"י בהמשך הפרק].

< כשהקדישום לגמרי לבדק הבית,

בוזה, לדברי הכל, מאחר שהגיזה אינה קדושה, וכמו כן מותר להכחישם, ניתן לגוּזֵזם, אף על פי שבכך הם מכחישים, ואם כן מאחר שניתן לגוּזֵזם, והגיזה היא חולין, ניתן לתת את הגיזה לכהן, והיה מקום לומר שעל גיזה זו נאמר, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ". אולם לדברי רבי מני בר פטיש, גם על גיזה זו לא נאמר הכתוב, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ", כי מתוך שנאמר בכתוב "צֹאנְךָ", כלומר צאן שלך, למדנו, שאין הכתוב מדבר אלא בגיזה של צאן הדיוט, ולא בגיזה של צאן הקדש, ומאחר שהבהמה עצמה קדושה, אין גיזתה בכלל הכתוב, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ".

<< אולם מדברי רבא נראה, שאין לדרוש את הכתוב "צֹאנְךָ", צאן הדיוט ולא צאן הקדש, ללמד שבהמת קדשים אינה בכלל החיוב. [אלא ללמד, שבהמה שיש בה שותפות ישראל, או שותפות גוי, פטורה מראשית הגז, כפי שיתבאר בעזרה"י להלן].

ואם כן, באופן השני, שהקדיש את הבהמה חוץ מהגיזות וההכחשה, מאחר שניתן לגוּזֵזוּהָ, ולתת הגיזה לכהן, יש לתת את הגיזה לכהן.

אבל באופן הראשון, שהקדיש את הבהמה לגמרי, עם הגיזות וההכחשה, אם לדעתו, אי אפשר לפדות את הגזות בלא העמדה, מודה הוא², שמאחר שלא ניתן לפדותם, לא

- וי"א שדין פשוט הוא, שעל גזיזתם לא נאמר, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ", כי לדעתם, כל בעלי חיים שהקדישום לבדק הבית, אינם נפדים, אלא אחר שיעמידו אותם ויעריכו אותם, שנאמר, "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ...". ומאחר שאין אפשרות להעמיד את הגיזה, כי אין בה רוח חיים¹, אי אפשר לפדותה, וכל זמן שהיא קדושה, דין פשוט הוא שאינה ניתנת לכהנים, שאין לתת לכהנים מהקדש.

- וי"א שדין זה שאין הקדשים נפדים אלא אחר העמדה והערכה, לא נאמר אלא בקדשי מזבח, אבל לא בקדשי בדק הבית, ואם כן, כשגזזו קדשי בדק הבית, ניתן לפדות את הגיזה, ולתת אותה לכהן, אולם גם הם מודים, שלמעשה, אף שניתן לפדות את הגיזה, ולתת אותה לכהן, גם על גיזה זו לא נאמר הכתוב, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ", כי מתוך שנאמר בכתוב "צֹאנְךָ", כלומר צאן שלך, למדנו, שאין הכתוב מדבר אלא בגיזה של צאן הדיוט, ולא בגיזה של צאן הקדש, ומאחר שהבהמה עצמה קדושה, אין גיזתה בכלל הכתוב, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ".

< וכשהקדישום לבדק הבית חוץ מגיזתם וכחישתם,

¹ ואם תאמר, מה שייך העמדה והערכה בגיזה, דהויא כמקדיש עצים ואבנים. ויש לומר, כיון שהיה מתחלה מחובר בהמה, שהיא בת העמדה והערכה, צריך העמדה והערכה. ואם תאמר, ולימא, כשהעמיד והעריך ואחר כך עבר וגזז ופדה. ויש לומר, דבשעת פדייה בעינן העמדה והערכה. [תוס'].

² מתוך הסוגיה מבואר, שלדעת האומרים, שהכתוב "צֹאנְךָ", מלמד על בהמת קדשי בדק הבית שהיא פטורה מראשית הגז,

אותה לכהן אלא אחר שיפדוה, שאינה בכלל חיוב ראשית הגז.

צאן שישראל שותף בו עם גוי וצאן שישראל שותף בו עם ישראל

צאן שיש בו לגוי חלק, [=שותפות ישראל וגוי], **לדברי הכל, פטור מראשית הגז**.

וצאן ששני ישראלים שותפים בו, [=שותפות ישראל עם ישראל], נחלקו בו חכמים. **לדעת תנא קמא**, הרי זה חייב בראשית הגז. **ולדעת רבי אלעאי**, הרי זה פטור מראשית הגז.

ונאמרו בגמרא שלושה אופנים לבאר מחלוקת זו.

א. נחלקו האם "וְרֵאשִׁית" מחלק את הכתוב.

הכתוב המלמד על חיוב ראשית הגז, פותח בחיוב הפרשת תרומות מדגן תירוש ויצהר, **"וְרֵאשִׁית דָּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ"**.

ולדברי הכל, הכתוב "דָּגָנְךָ", שמשמעותו

נוהג בהם דין ראשית הגז. [ואף אם לדעתו ניתן לפדות את הגיזות בלא העמדה, מודה הוא¹, שלא נוהג בהם דין ראשית הגז, כי לדעתו, אין דין ראשית הגז, אלא בגיזה שניתן לתת אותה לכהן מיד אחרי הגיזה, בלא שתהא טעונה הכשר נוסף, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, אבל זו שטעונה פדיון אחר הגיזה כדי שתינתן לכהן, אינה ניתנת לכהן].

דין ראשית הגז אינו נוהג בגיזה הקדש שעל גבי בהמת חולין

לדברי רבא², המקדיש את הצמר שעל גבי בהמתו, אף שבהמתו עצמה בהמת חולין היא, ורק הגיזה קדושה, הגיזה פטורה מראשית הגז, [ואינו מחויב לפדותה ולתת הגיזה לכהן].

כי נאמר, "וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ", וסמכה תורה את הנתינה לגיזה, **ללמד, שאין הכתוב מדבר, אלא בגיזה שאפשר לתת אותה לכהן בלא שום עיכוב, להוציא גיזה זו, שהיא קדושה, ואי אפשר לתת**

הוספות

[כשהקדיש כולה או רק כשהקדישה חוץ מהגיזות והוולדות], מה ששנינו, שראשית הגז אינו נוהג במוקדשים, הכוונה לבהמות אלו, שהקדישם לבדק הבית. אולם לדברי רבא, אף שמודה הוא, שבהמת קדשי בדיק הבית פטורה מראשית הגז, לא לכך נתכוונה משנתנו, כשלימדה שראשית הגז אינו נוהג במוקדשים, אלא במקדיש גיזה בלבד, [הוא הדין המבואר להלן]. ונראה שהסיבה לכך היא, כי הכל מודים, שכבאה המשנה ללמד, שדין ראשית הגז אינו נוהג במוקדשים, היא באה ללמד דין שנתחדש בעניין ראשית הגז, ולכן, על כרחך לא באה ללמד על בהמת קדשי מובח, שהיא פטורה מראשית הגז מחמת הכתוב **"וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ"**, שאינו אמור בעניין ראשית הגז, אבל לדעת האומרים, שבהמת קדשי מובח פטורה מראשית הגז, מהכתוב, **"וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ"**, האמור בראשית הגז, ניתן לומר, שלדיון זה נתכוונה משנתנו. ולדעת רבא, אף שבאמת בהמת קדשי בדיק הבית פטורה, מכל מקום, מאחר שהיא פטורה משום שאין לה פדיון, ולא מחמת דין שנתחדש בראשית הגז, לא לדיון זה נתכוונה משנתנו, אלא לדיון מקדיש גיזה לבדה, הלמד מסמיכות הגיזה לתינה, המבואר בראשית הגז עצמו, כמבואר להלן. כן יתכן לבאר.

¹ אמנם לפי המבואר בהערה הקודמת, נראה, שהסיבה שרבא מודה, היא, משום שלדעתו אין לגיזה פדיון, שהוא דין שאינו מיוחד דווקא לראשית הגז.

² ומבואר בתוס' שהכל מודים לדיון הזה.

תרומה יש בה קדושת הגוף שאסורה לזרים, וראשית הגז יש בו רק קדושת דמים, ולכן חילקה ביניהם במילה "ראשית", והוסיפה את הוי"ו, ללמד, שלמדים זה מזה, **ואם כן, מתוך שלמדנו ששותפות הגוי פוטרת מהפרשת תרומות, כבר למדנו ששותפות הגוי פוטרת גם מחיוב ראשית הגז, ומעתה כשנאמר בעניין ראשית הגז עצמו, "צאנך", שמשמעותו צאן המיוחד לך, על כרחך באה תורה ללמד דין נוסף, והוא, שלא נאמר חיוב ראשית הגז, אלא בצאן שמייוחד לישראל אחד בלבד, להוציא צאן ששני ישראלים שותפים בו שהוא פטור מראשית הגז.**

ב. נחלקו מה לומדים מהכתוב "דגנך".

לדברי הכל, מאחר שנאמר "ראשית", **בוי"ו,** בין חיוב הפרשת תרומות, לבין חיוב ראשית הגז, הרי זה בא לחבר ביניהם, לומר, שלמדים זה מזה. אולם בזה נחלקו.

לדעת תנא קמא – הכתוב "דגנך", שמשמעותו דגן המיוחד לך, מלמד, שלא נאמר חיוב הפרשת תרומה, אלא בדגן שמייוחד לישראל, להוציא דגן שכולו של הגוי¹. [או שמשמעות הכתוב "דגנך" מלמדת, שאין חיוב תרומות אלא בדיגון שלך, כלומר במירווח שעשה ישראל בגמר מלאכת התבואה, להוציא דיגון של גוי, שאם הגוי מירח את התבואה, אף שתחילה היתה של ישראל, הרי זו פטורה מתרומות]. **ואם כן,** אף אם נלמד שכן הדין לעניין חיוב ראשית הגז, שצאן של גוי

דגן המיוחד לך, מלמד, שלא נאמר חיוב הפרשת תרומה, אלא מדגן שמייוחד לישראל בלבד, להוציא דגן שהגוי שותף בו עם ישראל, שהוא פטור מהפרשת תרומות, [והוא הדין לתירוש ויצהר שהגוי שותף בהם עם ישראל שנאמר בהם "תירשך ויצהרך"].

לדעת תנא קמא – מאחר שנאמר "ראשית", **בין חיוב הפרשת תרומות, לבין חיוב ראשית הגז, הרי זה בא להפסיק ביניהם,** לומר, שאין למדים זה מזה, ואם כן, מתוך שלמדנו ששותפות הגוי פוטרת מהפרשת תרומות, עדיין לא למדנו ששותפות הגוי פוטרת מחיוב ראשית הגז, ולכך נאמר בעניין ראשית הגז עצמו, "צאנך", שמשמעותו צאן המיוחד לך, ללמד, שלא נאמר חיוב ראשית הגז, אלא בצאן שמייוחד לישראל בלבד, להוציא צאן שהגוי שותף בו עם ישראל, שהוא פטור מהפרשת תרומות. ורק דין זה יש ללמוד מהכתוב "צאנך", אבל צאן ששני ישראל שותפים בו, חייב בראשית הגז.

ולדעת רבי אלעאי – מאחר שנאמר "ראשית", **בוי"ו,** בין חיוב הפרשת תרומות, לבין חיוב ראשית הגז, הרי זה בא לחבר ביניהם, לומר, שלמדים זה מזה, [והסיבה שכתבה תורה "ראשית", ולא חברה בין הדינים לגמרי, כגון "ראשית דגנך תירשך ויצהרך ו]צאנך תתן לו", כי לא רצתה תורה לכלול יחד שני דברים שונים,

הוספות

¹ ואף על גב ד"מצאנך" משמע להו ולא שותפות עובד כוכבים, מ"דגנך" לא משמע להו למעוטי של שותפות עובד כוכבים, דדגן כמאן דפליג דמי, שהרי חולקין אותה במדה, וקרינא ביה "דגנך" בחלקו של ישראל, אבל צאן, כל בהמה ובהמה יש לעובד כוכבים חלק בה, ולא קרינא בחדא מינייהו "צאנך". [רש"י].

דיני ראשית הגז אלא מהאמור בו עצמו.

לדעת חכמים – מתוך שנאמר בעניין ראשית הגז עצמו, **"צאנְדָּ"**, שמשמעותו צאן המיוחד לך, יש ללמוד, שלא נאמר חיוב ראשית הגז, אלא בצאן שמייוחד לישראל בלבד, **להוציא צאן שהגוי שותף בו עם ישראל**, שהוא פטור מהפרשת תרומות. ורק דין זה יש ללמוד מהכתוב **"צאנְדָּ"**, **אבל צאן ששני ישראל שותפים בו, חייב בראשית הגז**, כי אין כתוב נוסף בראשית הגז שנוכל ללמוד ממנו דין נוסף.

ולדעת רבי אלעאי – אף שלא נאמר בעניין ראשית הגז אלא כתוב אחד **"צאנְדָּ"** יש ללמוד ממנו, הן ששותפות הגוי פוטרת מראשית הגז, והן ששותפות ישראל פוטרת מראשית הגז, שכן שני האופנים הללו למדים ממשמעות הכתוב **"צאנְדָּ"**, שמשמעותו **צאן המיוחד לאדם אחד בלבד, וכל שיש לו שותף בין גוי ובין ישראל הרי זה פטור**. [וחכמים חולקים על כך, כי אומרים, שניתן לומר שמשמעות הכתוב **"צאנְדָּ"**, צאן של ישראל החייבים במצוות, ואפילו כמה ישראלים נחשבים לעניין זה כחייד].

תבואה שישראל וגוי שותפים בה

ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות, לדעת רבי ורבן שמעון בן גמליאל, אף על פי שחלק הגוי פטור ממעשרות, [וי"א כשהיה שלו בשעת מירוח. וי"א כשגדל בקרקע שלו], חלק הישראל חייב בהם, ואינו נפטר מחמת

פטור מראשית הגז, עדיין לא למדנו שאפילו שותפות הגוי פוטרת מחיוב ראשית הגז, ולכך נאמר בעניין ראשית הגז, **"צאנְדָּ"**, שמשמעותו צאן המיוחד לך, ללמד, שלא רק צאן שכולו של גוי פטור מראשית הגז, אלא **אף צאן שיש בו לגוי רק שותפות עם ישראל**, גם כן **פטור** מראשית הגז, ולא נאמר חיוב ראשית הגז, אלא בצאן שמייוחד לישראל בלבד. ורק דין זה יש ללמוד מהכתוב **"צאנְדָּ"**, **אבל צאן ששני ישראל שותפים בו, חייב בראשית הגז**.

ולדעת רבי אלעאי – הכתוב **"צאנְדָּ"**, שמשמעותו דגן המיוחד לך, מלמד, שלא נאמר חיוב הפרשת תרומה, אלא מדגן שמייוחד לישראל בלבד, **להוציא דגן שהגוי שותף בו עם ישראל**, שהוא פטור מהפרשת תרומות. **ואם כן**, אחר שלמדנו ששותפות הגוי פוטרת מהפרשת תרומות, מתוך כך שפרשה זו מחוברת עם פרשת ראשית הגז, יש ללמוד, ששותפות הגוי פוטרת גם מחיוב ראשית הגז, ומעתה כשנאמר בעניין ראשית הגז עצמו, **"צאנְדָּ"**, שמשמעותו צאן המיוחד לך, על כרחך באה תורה ללמד דין נוסף, והוא, שלא נאמר חיוב ראשית הגז, אלא **בצאן שמייוחד לישראל אחד בלבד, להוציא צאן ששני ישראלים שותפים בו** שהוא פטור מראשית הגז.

ג. נחלקו מה לומדים מהכתוב **"צאנְדָּ"**.

לדברי הכל, מאחר שנאמר **"וְיִרְאֵת"**, בין חיוב הפרשת תרומות, לבין חיוב ראשית הגז, הרי זה בא **להפסיק** ביניהם, לומר, שאין למדים זה מזה, ואם כן אין ללמוד

רק חציה טבל. (אופן ב) ואם אין לו טבל אחר, מפריש מתבואה זו עצמה, על עצמה, כאילו כולה טבל, כגון אם יש לו עשרים, מפריש שנים מהם למעשר, ואף שבאמת אין כאן אלא עשר טבל, ואין צריך אלא מעשר של אחד, שהוא עשירית של עשר, מכל מקום אם יפריש רק אחד, לא נפטר כל חלקו, לפי שאותו אחד שהפריש, חציו חולין וחציו טבל, ורק חציו של טבל ראוי להיות מעשר, אבל כשמפריש שנים, חל שם מעשר על אחד מתוכם, ופוטר כל העשרה החייבים².

דברים ששותפים חייבים

בהם גם לדעת רבי אלעאי

לעיל נתבאר, שלדעת רבי אלעאי, מאחר שנאמר בעניין חיוב ראשית הגז, "צאִנְךָ", הרי זה מלמד, שרק צאן של יחיד חייב בראשית הגז, אבל צאן של שותפים פטור מראשית הגז.

ולדברי רבא³, בדברים אחרים, שנאמר בהם כתוב בעל משמעות דומה, כלומר שנאמרו ליחיד, מודה בהם רבי אלעאי, שגם

שותפות הגוי [כדעת תנא קמא באותו ב'], ולפיכך, כל גידולי השדה הם תערובת של טבל וחולין, [טבל מחמת חלקו של הישראל, וחולין, מחמת חלקו של הגוי].

< לדעת רבן שמעון בן גמליאל – בשעה שחולקים את התבואה, מתברר שהחלק שנטל הישראל, היה ראוי להיות שלו, ואם כן חלק זה הוא טבל גמור, [ורשאי לעשר ממנו על טבל אחר, או מטבל אחר עליו], והחלק שנטל הגוי הוא חולין גמורים.

< ולדעת רבי – לעולם יש בכל התבואה תערובת של טבל וחולין, [ואין החלוקה מבררת שכל אחד נטל את חלקו].

- י"מ שבכל חיטה יש להסתפק בה, אם היא טבל או חולין, ולכן אין לתבואה תקנה, כי לא ידע הישראל מה הגיע לחלקו, ואינו יודע אם צריך לעשר או שזה חולין.

- ורש"י מפרש, שלעולם כל חיטה היא חצי טבל וחצי חולין, ולפיכך, יש לתבואה תקנה בשני אופנים. (אופן א') אם יש לו טבל אחר, מפריש ממנו [על אותו טבל] ועל תבואה זו, וכשמפריש מהטבל האחר על תבואה זו, אינו מפריש אלא על חציה של תבואה זו, כי

הוספות

¹ והא ליכא למימר, דילמא שניהם המופרשין, בחלקו של עובד כוכבים גדלו, ואין שם מעשר חל עליהם, דתניא בגמרא דראש השנה גבי חדש וישן המעורבין, דקימא לן, אין תורמין מזה על זה, וקתני, צובר את גרנו לתוכו, ונמצא תורם מן החדש שבו על החדש שבו, ומן הישן שבו על הישן שבו, וכי היכי דפריש חדש וישן בחולין, איכא נמי חדש וישן במעשר, הכא נמי, נמצא תורם מן החיוב שבו על החיוב שבו, ומן הפטור שבו על הפטור שבו. ואפילו למאן דפליג עליה דההוא, הכא מויד, דהתם הוא דאיכא למימר אין בילה, לא נבללו יפה, ושמא אין חדש במעשר לפי חשבון הנותר בחולין, ואין ישן במעשר לפי חשבון הנותר בחולין, אבל הכא, יש בילה, דהא בכל חטה וחטה יש לעובד כוכבים ולישראל חלק, כיון דאין ברירה, וכי אפריש מיניה וביה, יש במעשר מן החיוב כפי החיוב, ומן הפטור כפי הפטור. [רש"י].

² ובתוספתא דדמאי מצאתי, דטבל וחולין שנתערבו, אם יש לו פרנסה ממקום אחר, מוציא לפי חשבון, כלומר מפריש ממקום אחר לפי חשבון טבל זה המעורב. [והרי זה כאופן א]. ואם לאו, נוטל מן החולין כפי תרומת מעשר שבטבל, ואינו יודע מהו. [רש"י].

³ נראה דסבר כלישטא בתרא, [אות ג' לעיל], דאין סברא למעט של עובד כוכבים טפי משל ישראל, דללישטא קמא, דלית לן למעוטי מחד קרא אלא שותפות עובד כוכבים ולא שותפות ישראל, לא הוה צריך בכל הנהו דמיייתי קרא לרבות שותפות ישראל. [תוס'].]

ומאחר שמצינו שגם בתרומה [שבה שותפים חייבים], נאמר "ראשית", וגם בראשית הגז [שבו שותפים פטורים לדעת רבי אלעאי], נאמר "ראשית", ויש לנו ללמוד מאחד מהם בגזרה שווה דין שותפים בחלה, כלל בידינו, שיש ללמוד לחומרא, ואם כן יש ללמוד בגזרה שווה, מהאמור בעניין תרומה, שגם עיסה של שותפים חייבת בחלה.

ומעתה הכתוב "עַרְסְתֶּכֶם", האמור בעניין הפרשת חלה, אינו נצרך ללמוד על כך שגם שותפים חייבים בחלה, אלא ללמוד, ששיעור העיסה החייבת בחלה, הוא כשיעור עיסה שהיתה במדבר, כשנאמר להם דין זה, ועיסת מדבר היתה "עֶמֶר לַגִּלְגָּלֶת", "וְהָעֶמֶר עֶשְׂרִית הָאֵיפָה הוּא"².

ג. פאה.

שדה של שותפים חייבת בפאה, שנאמר "וַיִּבְרָכְךָ אֶת קִצְרֵי אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ לַקָּצֵר וְלַקֵּט קִצְיָרְךָ לֹא תִלְקֹט", ומשמעות הכתוב "אֲרָצְכֶם", ארץ אחת של רבים, וגם היא חייבת בפאה.

ומה שנאמר בעניין פאה "שְׂדֶךְ", לא בא ללמד שהכתוב מדבר בשדה של יחיד, שאין לו שותפים, אלא ללמד שהכתוב מדבר

השותפים חייבים, כי יש ללמוד זאת מכתוב אחר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

א. תרומה.

תבואה של שותפים חייבת בתרומה, שנאמר, "תרומותיכם"¹, ומשמע תרומה אחת לשני בני אדם.

ומה שנאמר בעניין תרומה "דִּגְגָנְךָ", לא בא ללמד שהכתוב מדבר בתבואת יחיד, שאין לו שותפים, אלא ללמד שהכתוב מדבר בתבואת ישראל, שאין לו שותף גוי, ולהוציא תבואה שיש בה שותפות ישראל וגוי, שהיא פטורה.

< **ואולם מהברייתא שבדף קל"ו יתבאר בעזה"י, שבדבר זה כן נחלקו חכמים ורבי אלעאי, ולדעת רבי אלעאי, תבואת שותפים פטורה מן התרומה, מהכתוב "דִּגְגָנְךָ", ואם כן, מוכח מאותה ברייתא, שלכל הפחות בדבר זה, דברי רבא דחויים, ורבי אלעאי אינו מודה, ששותפים חייבים בכל העשרה הדברים המנויים כאן.**

ב. חלה.

עיסה של שותפים חייבת בהפרשת חלה, שנאמר בעניין, "ראשית עַרְסְתֶּכֶם חִלָּה תִרְיִמוּ תְרוּמָהּ פְּתוּמֹת גֶרֶן כִּן תִּרְיִמוּ אֶתְהָ",

הוספות

¹ כן הגרסא בגמרא. ואם כן יתכן שהכוונה לכתוב בספר יחזקאל [מ"ד ל'], "וְרֵאשִׁית כֹּל בְּפֹרֵי כָל וְכָל תְּרוּמָת כָּל מִכְלַת תְּרוּמֹתֶיכֶם לַפְּהִינִים יְהִיָּה וְרֵאשִׁית עֲרֹסוֹתֶיכֶם תִּתְּנוּ לַפְּהִינִים לְרֵכָה אֶל בֵּיתְךָ", אולם לכאורה אם כן הוא, אין מכאן ראיה ששנים מביאים תרומה אחת, כי המילה "תרומותיכם", משמעותה תרומות רבות של בני אדם רבים, ויתכן שכל אחת מביא תרומה אחת, ואין כאן תרומה של שותפים. ויתכן שיש לגרס בגמרא "תרומתכם", ובה הכוונה לתרומה אחת של בני אדם רבים, והכוונה לכתוב בספר במדבר [י"ח כ"ז], "וַיִּחַשְׁבֵּ לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כִּדְגָן מִן הַגֶּרֶן וְכַמְלָאָה מִן הַקֶּבֶב".

² **והחשבון עולה לחמשה לוגין צמריים, שהן שבעה רבעים ועוד מדבריות, שהן 43 ביצים וחומש ביצה, כדאמרין בעירובין ... איפה שלש סאין, סאה ששת קבין, הרי איפה 18 קבין, קב 4 לוגין, הרי איפה 72 לוגין, עשירית דידה כמה הוה, שבעה לוגין לשבעים לוג, ולשני לוגין שהן 12 ביצים, עשירית שלהן ביצה וחומש, הרי שבעת לוגין וביצה וחומש ביצה, והלוג ששה ביצים, הרי 43 ביצים וחומש.** [רש"י].

בכל העשרה הדברים המנויים כאן.

ה. מזוזה.

בית של שותפים חייבת במזוזה, שנאמר

בשכרה, "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ", הרי ששכר מזוזה אחת, מרבה ימיהם של רבים, ואם כן, גם רבים מצווים במזוזה.

ומה שנאמר בעניין, "ויכתבתם על מזוזת ביתך ובשעריך", לא בא ללמד שהכתוב מדבר בבית ובשער של יחיד, שאין לו שותפים, אלא יש לדרוש "ביתך" מלשון ביאה וכניסה, **ללמד, שיש לתת את המזוזה בצד ימין של הנכנס**, שהיא דרך ביאתו לבית^{1 2}.

דף קלו

ו. מעשר.

תבואה של שותפים חייבת במעשרות,

שנאמר "והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומת דקכם ונדריכם ונדבתיכם וקבלת בקרקכם וצאנכם", ומשמעות הכתוב "מעשרותיכם", מעשר אחד של רבים, ואם כן גם תבואות שותפים חייבת במעשר.

ומה שנאמר בעניין המעשרות "מעשר דקנך³", לא בא ללמד שהכתוב מדבר במעשר

בשדה של ישראל, שאין לו שותף גוי, ולהוציא שדה שיש בה שותפות ישראל וגוי, שהיא פטורה.

ד. בכורה.

בכור בהמה טהורה של שותפים, קדוש

כבכור של בהמת יחיד, **שנאמר** "והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומת דקכם ונדריכם ונדבתיכם וקבלת בקרקכם וצאנכם", ומשמעות הכתוב "וקבלת בקרקכם וצאנכם", בכור של בקר או צאן אחד של רבים, ואם כן גם הוא נידון כבכור.

ומה שנאמר בעניין הבכור "כל הבכור אשר יגלד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אקיד לא תעבד בכר שורך ולא תגו בכור צאנך", לא בא ללמד שהכתוב מדבר בבכור של בקר או צאן של יחיד, שאין לו שותפים, אלא ללמד שהכתוב מדבר בבכור של בקר או צאן של ישראל, שאין לו שותף גוי, **ולהוציא בכור של בקר או צאן שיש בו שותפות ישראל וגוי**, שהוא אינו קדוש.

< **ואולם מהברייתא שבדף קל"ו יתבאר** בעזה"י, **שבדבר זה כן נחלקו חכמים ורבי אלעאי, ולדעת רבי אלעאי, בהמת שותפים פטורה מן הבכורה, מהכתוב "בבקרך ובצאנך"**, ואם כן, מוכח מאותה ברייתא, שלכל הפחות בדבר זה, דברי רבא דחויים ורבי אלעאי אינו מודה ששותפים חייבים

הוספות

¹ כשהוא נכנס לבית, רגליה דימינא עייל ברישא, נמצא שהימין בכניסה הוא דרך ביאה. [רש"י].

² תימה, אמאי לא אמר שותפות דעובד כוכבים, כדקאמר בכל הני דלעיל. [תוס']. ויתכן שהסיבה לכך, כי נאמרו בעניין שני כתובים, "ביתך" ו"בשעריך", ובאמת מאחד מהם ניתן למעט שותפות גוי, אבל היה מקום לומר, שמהשני נמעת שותפות ישראל, ולכן ביארה הגמרא, שמאחד יש ללמוד דרך כניסה, ואם כן אין כאן אלא אחד נוסף, למעט שותפות גוי, אבל שותפות ישראל חייבת. ויל"ע בדבר.

³ "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דקנך ותירשך וצאתך וקבלת בקרך וצאנך וכל דרירך אשר תדיר ונדבתיך ותרומת דקך" [דברים י"ב]

פטורים, ואם כן, מוכח מאותה ברייתא, שלכל הפחות בדבר זה, דברי רבא דחויים, ורבי אלעאי אינו מודה, ששותפים חייבים בכל העשרה הדברים המנויים כאן.

ח. בכורים.

תבואה של שותפים חייבת בבכורים, שנאמר, "בפנאי כל אֶשֶׁר בְּאֶרֶץ אֶשֶׁר יְבִיאוּ לָהּ לֶךְ יִהְיֶה כֹּל טְהוֹר בְּבִיתְךָ יֶאֱכֹלְנִי", ומשמעות הכתוב **"בְּאֶרֶץ"**, ארץ אחת של רבים, ואם כן גם שדה של שותפים חייבת בבכורים.

ומה שנאמר בעניין הבכורים "וְלִקְחֶתָּ מֵרֵאשִׁית כֹּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרִיא מֵאֶרֶץ אֶשֶׁר הִיא אֲקִיד וְתוֹ לֶךְ וְשִׁמְתָּ בְּטָנָא וְהִלַּקְתָּ אֶל הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֲקִיד לְשָׂפָן שְׁמוֹ שָׁם", לא בא ללמד, שהכתוב מדבר בתבואת יחיד, שאין לו שותפים, אלא ללמד שהכתוב מדבר בתבואת ארץ ישראל, **להוציא תבואת חו"ל,** שהיא פטורה מהביכורים.¹

ט. ציצית.

בגד של שותפים חייב בציצית, שנאמר, "דִּבַּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית על פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם וְנָתַנּוּ עַל צִיצַת הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּקָלֶת", רבים עושים ציצית אחת, הרי ששותפים חייבים בציצית.

ומה שנאמר בעניין ציצית "וְדָלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אֶרְבַּע כַּנָּפוֹת כְּסוּתָךְ אֲשֶׁר תִּכְסֶה בָּהּ", לא בא ללמד, שהכתוב מדבר בבגד של יחיד, שאין

של תבואת יחיד, שאין לו שותפים, אלא ללמד שהכתוב מדבר במעשר של תבואת ישראל, שאין לו שותף גוי, **ולהוציא מעשר של תבואה שיש בה שותפות ישראל וגוי,** שהיא פטורה ממעשרות.

ז. מתנות [זרוע לחיים וקיבה].

בהמה של שותפים חייבת במתנות [זרוע לחיים וקיבה], שנאמר בעניין, "וְנָתַן לְכֹהֵן הַזֶּרֶעַ וְהִלְחִיִּים וְהִקְבָּה", ומאחר שמצינו שגם בתרומה [שבה שותפים חייבים], נאמר **"תִּתֶּן לוֹ",** וגם בראשית הגז [שבו שותפים פטורים לדעת רבי אלעאי], נאמר **"תִּתֶּן לוֹ",** ויש לנו ללמוד מאחד מהם בגזרה שווה דין שותפים לעניין חיוב מתנות, כלל בידינו, שיש ללמוד לחומרא, ואם כן **יש ללמוד בגזרה שווה, מהאמור בעניין תרומה, שגם בהמה של שותפים חייבת במתנות.**

ומעתה **הכתוב "מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח",** האמור בעניין חיוב מתנות, אינו נצרך ללמד על כך שגם שותפים חייבים במתנות, אלא **ללמד, שהדין של הכהן ותביעתו למתנות, על הטבח הזובח, ולא על הבעלים [כפי שנתבאר בדף קל"ב].**

< **ואולם מהברייתא שבגמרא יתבאר בעזה"י, שבדבר זה כן נחלקו חכמים ורבי אלעאי, ולדעת רבי אלעאי, בהמת שותפים פטורה מן המתנות,** מגזרה שווה מתרומה או מראשית הגז שלדעתו בשתייהן השותפים

הוספות

¹ "וְאֶכְלֶתָּ לִפְנֵי ה' אֲקִיד בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשָׂפָן שְׁמוֹ שָׁם מֵעֵשֶׂר דִּגְגָן תִּירֵשֶׁד וְיִצְהַרְדָּ וְיִבְחַלְתָּ בְּקֶרֶד וְצֹאנְךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְרָצָה אֶת ה' אֲקִיד כֹּל הַיָּמִים" [דברים י"ד כ"ג].

² אף על גב דבכורים מצוה התלויה בארץ היא, מכל מקום אצטריך למעוטי, משום דאתקש לבשר בחלב בחד קרא, "ראשית בפנאי אדמתך תביא בית ה' אקיד לא תבשל נדי בחלב אמו" [תוס'].

אין אחד מהבכורות של שותפים].

ולדעת חכמים – בכור בהמה טהורה של שותפים קדוש בבכורה, ואף שנאמר בעניין הבכור, "כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבָקָרְךָ וּבְצֹאֲנֶךָ הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ", **אין למעט מכאן אלא בכור של שותפות ישראל וגוי, אבל כשהבכור של שותפות ישראל, הרי זה חייב.**

מתנות [זרוע לחיים וקיבה]

מבהמה של שותפים

לדעת רבי אלעאי – בהמה של שותפים **פטורה מן המתנות, שנאמר בעניין, "וַיִּתֵּן לְכֹהֵן הַזֶּרֶעַ וְהַלְחִיִּים וְהַקִּבָּה",** ויש ללמוד בגזרה שווה, מהאמור בתרומה, או מהאמור בראשית הגז "תִּתֵּן לוֹ", שכשם שתבואת השותפים פטורה מתרומה, ובהמת השותפים פטורה מראשית הגז, כך בהמת השותפים פטורה מן המתנות. [ומכאן, שלדעת רבי אלעאי, תבואת השותפים פטורה גם מן התרומה, שנאמר בעניין תרומה "דִּגְגָנְךָ", ללמוד שהכתוב מדבר בתבואת יחיד, שאין לו שותפים, ולא כדברי רבא בדף קל"ה, שאמר, שאף לדעת רבי אלעאי, לא בא הכתוב לפטור אלא תבואה שיש בה שותפות ישראל וגוי].

ולדעת חכמים – בהמה של שותפים **חייבת** במתנות, והכתוב בעניין תרומה "דִּגְגָנְךָ", לא בא לפטור אלא תבואה שיש בה שותפות ישראל וגוי.

לו שותפים, אלא ללמוד שהכתוב מדבר בבגד של בעליו, **להוציא בגד שאול**, שהוא פטור מציצית. [וכן אמר רב יהודה אמר רב, טלית שאולה פטורה מן הציצית כל שלשים יום].

י. מעקה.

גג של שותפים חייב במעקה, שנאמר, "כִּי תִבְנֶה בַּיִת הַדָּשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגֶּךָ וְלֹא תֵשִׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי פֶלֶא הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ", ללמוד שכל מקום שיש בו חשש נפילה חייב במעקה בין של יחיד ובין של רבים.

ומה שנאמר בעניין מעקה "כִּי תִבְנֶה בַּיִת הַדָּשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגֶּךָ וְלֹא תֵשִׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי פֶלֶא הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ", לא בא ללמוד, שהכתוב מדבר בגג של יחיד, שאין לו שותפים, אלא ללמוד שהכתוב מדבר בגג המיוחד לבעליו, ולדירה, **להוציא בתי כנסיות ובתי מדרשות,** שאינם מיוחדים לבעלים מסויימים, אלא שייכים לכל ישראל, ולא לדירה, שהם פטורים מן המעקה.

בכור בהמה טהורה של שותפים

לדעת רבי אלעאי – **בכור בהמה טהורה של שותפים אינו קדוש בבכורה,** שנאמר בעניין הבכור, "כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבָקָרְךָ וּבְצֹאֲנֶךָ הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ", ללמוד שאין הבכור קדוש אלא כשנולד בבקר או צאן של יחיד.

[ומה שנאמר "וְהִבֵּאתֶם שְׁמֶה עֲלֵיכֶם וְזָבַחְכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת דְּבָרְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבָתֵיכֶם וְכֹלֵת בְּקָרְכֶם וְצֹאֲנֵכֶם", שמשמע בכור של בקר וצאן של רבים, הכוונה שהרבים יביאו כל אחד את בכורו שלו, אבל

ראשית לכהן, מותרת בהנאה, ואין ההפרשה מעכבת מלהנות ממנה שנאמר "וְרֵאשִׁית² גֵּז צֹאנֶךָ תִּתֶּן לִוִּי, לְלַמֵּד, שְׂאִינוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן אֵלּא אַחֵר שֶׁהוֹפֵרֵשׁ וְנֹעֵשֶׂה רֵאשִׁית הַגֵּז, אֲבֵל קוֹדֵם לָכֵן, הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאִין נֶאֱסַר מִלְּהַנּוֹת מִמֶּנּוּ.

אף לדעת רבי אלעאי אין מיתה וחומש על הנאה מראשית הגז

אף שלדעת רבי אלעאי, דיני ראשית הגז למדים מהאמור בעניין תרומה, מודה רבי אלעאי, שיש חילוק בין תרומה לבין ראשית הגז.

שהתרומה זר, האוכלה במזיד, חייב מיתה בידי שמים, [שנאמר, "וְיִשְׁמְרוּ אֶת מִשְׁמְרֵי וְלֹא יִשְׂאוּ עֲלֵיו חֶטָא וּמִתּוֹ בּוֹ כִּי יִחְלָלְהוּ אֲנִי ה' מִקְדָּשִׁים"] וזר האוכלה בשוגג, משלם קרן וחומש תחת מה שאכל, [שנאמר, "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף חֲמִשְׁתּוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ"].

אבל הנהנה מראשית הגז, אינו חייב, לא מיתה ולא חומש³. שנאמר בעניין חיוב מיתה באכילת תרומה, "וּמִתּוֹ בּוֹ", והרי זה מיעוט, דווקא בו יש חיוב מיתה, ולא בדבר אחר, ומכאן שהנהנה מראשית הגז במזיד, פטור ממיתה. ונאמר בעניין חיוב חומש באכילת תרומה, "וְיִסַּף חֲמִשְׁתּוֹ עָלָיו", והרי זה מיעוט, דווקא עליו יש תוספת

לדעת רבי אלעאי מתנות וראשית

הגז אין נוהגים אלא בארץ

כבר נתבאר לעיל, שלדעת רבי אלעאי, בהמה של שותפים פטורה מן המתנות, בגזרה שווה מתרומה.

וכמו כן כבר נתבאר בדף קל"ה, שלדעת רבי אלעאי, בהמת שותפים פטורה מראשית הגז, מהאמור בעניין תרומה.

ומאחר שלדעתו דיני מתנות וראשית הגז למדים מהאמור בתרומה, מעתה, כמו כן יש ללמוד, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא בארץ¹, כך מתנות וראשית הגז אין נוהגים אלא בארץ.

אף לדעת רבי אלעאי הפרשת

ראשית הגז אינה טובלת את הגיזה

אף שלדעת רבי אלעאי, דיני ראשית הגז למדים מהאמור בעניין תרומה, מודה רבי אלעאי, שיש חילוק בין תבואה שלא נתרמה לבין גיזה שלא נתרמה.

שהתבואה, כל זמן שלא נתרמה, הרי היא טבל, והטבל אסור באכילה שנאמר, "וְלֹא יִחְלְלוּ אֶת קֹדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר קְרִימוּ לָהֶם", והכוונה בזה שלא יאכלו טבל, שהוא דבר שעתידים להרים ממנו תרומה לה'.

אבל הגיזה, אף קודם שהפריש ממנה

הוספות

¹ דבפרק קמא דקדושין, קיימא לן, כל מצוה שאינה תלויה בארץ, נוהגת בין בארץ בין בחו"ל, דיליף מעבודת כוכבים, שהיא חובת הגוף, ונוהגת בכל מקום, אבל חובת קרקע, אינה נוהגת אלא בארץ. [רש"י].

² דהאי ראשית קרא יתירא הוא, וא"ראשית" דלעיל סמיך, והוה ליה למכתב וגו צאנך. [רש"י].

³ ואף על גב דבראשית הגז לא שייכא ביה אכילה, ואין בתרומה חומש אלא באכילתה, הנתת ראשית הגז היא אכילתה. [תוס'].

תבואה שנה אחרת, שנאמר, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנֵה שְׁנָה", כך לעניין ראשית הגז, אין לצרף גיזות של שנים שונות, ואין חייב בראשית הגז, אלא אם כן גזו חמש כבשים בשנה אחת.

תבואה שמקצתה גדלה בפטור ומקצתה גדלה בחיוב

סוריא היא ארם צובה שכבשה דוד, ולדעת הברייתא שבסוגיתנו, כיבוש דוד שהיה כיבוש יחיד, אינו נחשב כיבוש, ולכן לא חלה בסוריא קדושת הארץ, וקלה קדושתה, תבואה הגדלה בה בקרקע של ישראל, חייבת בתרומות ומעשרות, אבל תבואה הגדלה בה בקרקע של גוי פטורה מתרומות ומעשרות, כי מאחר שקדושתה קלה, יש בה קנין לעובד כוכבים להפקיע מיד מעשר.

וכשישראל קנה קרקע עם תבואה בסוריא מיד הגוי.

< אם בשעת הקניין עדיין לא גדלה התבואה שלישי, ועדיין לא הגיעה לכלל חיוב מעשרות, כשתגיע לשלישי, שאז הוא זמנה להתחייב, מאחר שבאותה שעה היא ביד ישראל, לדברי הכל, כל התבואה חייבת במעשרות.

< ואם בשעת הקניין כבר גדלה התבואה שלישי, ואם כן הגיעה לכלל חיוב מעשרות בעודה ביד הגוי,

חומש, ולא על דבר אחר, ומכאן שהנהנה מראשית הגז בשוגג, פטור מחומש.

אף לדעת רבי אלעאי אין אחר ראשית הגז מעשר ראשון ושני

אף שלדעת רבי אלעאי, דיני ראשית הגז למדים מהאמור בעניין תרומה, מודה רבי אלעאי, שיש חילוק בין תרומה לבין ראשית הגז.

שהתרומה היא תחילת תיקון התבואה, ויש אחריה עוד מעשר ראשון ומעשר שני.

אבל ראשית הגז, אין אחריו הפרשה נוספת, שנאמר "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנֶךָ תִּתֵּן לוֹ", זה ולא יותר¹.

ראשית הגז מגיזה של שתי שנים

לדעת חכמים – מי שגזז חמש כבשים, **חייב** בראשית הגז, ואפילו גזז שתיים בשנה אחת, ושלוש בשנה שניה, [ובתנאי שהניח את הראשונות בשנה הראשונה], עד שנתאספו לו חמש הגיזות יחד בשנה השניה. [אולם אם היו לו רק ארבע כבשים, וגזז כולם שנה אחר שנה, והניח את הגיזות הראשונות עד שגזז בפעם השניה, אף שנתאספו לו שמונה גיזות יחד, פטור מראשית הגז, כי לא באו הגיזות מחמש צאן].

ולדעת רבי אלעאי – מאחר שדיני ראשית הגז למדים מהאמור בעניין תרומה, כשם שאין אדם תורם מתבואת שנה זו על

הוספות

¹ מדלא כתב ומגז צאנך, שמע מינה, מתנה ראשונה בלבד אתא "ראשית" לאשמועינן. [רשי"י].

שמאי ובין בית הלל, ששני סוגים של מין אחד, כגון שני סוגי תאנים, [שחורות ולבנות], או שני סוגי חיטים, [שחומות ולבנות], **נחשבים כשני מינים שונים**, ואין תורמים ומעשרים מזה על זה.

ולדברי רבי יצחק משום רבי אלעזר – זו דעת בית שמאי, אבל **לדעת בית הלל**, כל סוגי תאנים **נחשבים כמין אחד**, ותורמים מזה על זה, וכל סוגי חיטים נחשבים כמין אחד, ותורמים מזה על זה.

ראשית הגז של כבשים לבנות וחומות

לדעת רבי אלעאי – מאחר שדיני ראשית הגז למדים מהאמור בעניין תרומה, כשם שלעניין תרומה שני סוגים של מין אחד נחשבים כשני מינים, ואינם מצטרפים, כך שני סוגי כבשים נחשבים כשני מינים, ואינם מצטרפים לראשית הגז.

ולדעת חכמים – כל מיני כבשים מצטרפים לראשית הגז, שכולם בכלל הכתוב, "וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנֶךָ תִּתֶּן לֹ"י".

את ביאור המשנה, "היו לו שני מינים שחופות ולבנות וכו'", נכתב בעזה"י להלן בדף קל"ח.

האומר כל גורני תרומה

אף שלא נתנה תורה שיעור לתרומה, ויכול אדם לקרוא לחלק גדול מתבואתו בשם תרומה, מכל מקום, האומר שכל תבואתו

לדעת חכמים מאחר שבשעה שהיא ראויה להתחייב במעשרות היתה ביד הגוי שוב אינה מתחייבת ואף על פי שנגמר גידולה ביד ישראל כולה פטורה מהמעשרות כאילו נגמר גידולה ביד הגוי.

ולדעת רבי עקיבא מאחר שנמשך גידולה ביד ישראל אחר שכבר הגיעה לחיוב מעשרות כל מה שגדל בידו של ישראל חייב במעשרות ורק מה שגדל ביד הגוי פטור ממעשרות [ונמצא שהתבואה הזו מעורבת טבל וחולין].

צמר שגדל ביד הגוי

לדעת חכמים – הקונה מהגוי, צאן טעונוט צמר, אף שכל הצמר גדל ברשות הגוי, מאחר שהגיזה היתה ברשות ישראל, הרי זה **חייב** בראשית הגז, שנאמר, "וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנֶךָ תִּתֶּן לֹ"י", ומאחר שקנה את הצאן, הרי זה גז צאנו. [ורק הקונה מן הגוי את הגיזה לבדה בלא הכבשים עצמם, אף כשקונה את הצמר קודם הגיזה, פטור מראשית הגז, כי אין זה גז צאנו].

ולדעת רבי אלעאי – מאחר שדיני ראשית הגז למדים מהאמור בעניין תרומה, כשם שתבואה שגדלה ברשות הגוי פטורה מתרומה, כך צמר שגדל ברשות הגוי **פטור** מראשית הגז, ואפילו גזו אחר שנכנס הצאן עצמו לרשות ישראל.

תרומה של שני סוגים ממין אחד

לדברי תנא קמא – הכל מודים, [בין בית

הלכה **כרבי אלעאי**, **שומר**, **ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ**. [ולכאורה הוא הדין שאינו נוהג בבהמת שותפים, וכן בשאר הדינים האמורים לעיל בעניין ראשית הגז, הלכה כמותו].

תהא תרומה, **לא אמר כלום**, כי בתרומה צריך שתהא ראשית, כלומר שיהא ניכר שהמופרש הוא לתרומה ויש לה שיריים שאינם תרומה [=בעיני "ראשית" ששיריה ניכרים].¹

ב. בטבילת בעלי קרי לדברי תורה.

הלכה **כרבי יהודה בן בתירא**,³ **שומר**, **בעל קרי מותר ללמוד תורה**, ואין הטבילה מעכבת אותו מללמוד, שאין דברי תורה מקבלים טומאה.⁴

האומר כל צמר צאני לראשית הגז

לדעת חכמים – האומר שכל צמר צאנו יהא ראשית הגז **דבריו קיימים**.

ג. בכלאים.

הלכה **כרבי יאשיה**,⁵ **שומר**, **אין אדם חייב על זריעת כלאים בכרם**, אלא כשיזרע יחד שלושה דברים אלו, **במפולת יד**, **חטה**, **שעורה**, **וחרצן**.

ולדעת רבי אלעאי – מאחר שדיני ראשית הגז למדים מהאמור בעניין תרומה, כשם שאין אדם עושה כל תבואתו תרומה, כך אין אדם עושה כל צמר צאנו ראשית הגז, והאומר שכל צמר צאנו יהא ראשית הגז, **לא אמר כלום**.

חומר במתנות [זרוע

האיזנא נהוג עלמא כהני תלת סבי

לחיים וקיבה] מראשית הגז

לדברי רבי יצחק בשלושת הדינים הבאים ההלכה כשלושת הזקנים הללו:

גם המתנות וגם ראשית הגז הם מתנות כהונה הניתנים מהבהמות, אולם המתנות נוהגות בשני דברים, שראשית הגז אינו נוהג

א. בראשית הגז. [והוא הדין במתנות?].²

הוספות

¹ תימה, מנלן דבעינן ששיריה נכרין, אי מדכתיב "ראשית דגנך תירששך וציקך" בראשית הגז נמי כתיב "ראשית גז צאנך תתן לוי", ומה צריך למיץ מתרומה. ויש לומר, דהא דבעינן בתרומה שיריה נכרים, משום דילפינן תרומה מחלה, דחלה נקראת תרומה, ובחלה כתיב "מראשית", "מראשית ערסתיכם תתנו לה" תרומה לדתיכם], דמשמע ולא כל ראשית. [תוס'].

² אף על גב דכולהו אמוראי בפרק הזרוע, סברי שנהג בחו"ל, דהווי יהבי מתנתא בבבל, אפילו הכי הלכה כרבי אלעאי. [תוס']. ואם תאמר, דרב נחמן בר יצחק קאמר הכא דנהוג עלמא כרבי אלעאי, והוא הדין במתנות, ובפרק הזרוע אמר דרב נחמן בר יצחק קניס גלימא, ושמא קודם דנהוג הוה קניס גלימא. [תוס'].

³ אף על גב דטובא אמוראי ותנאי סברי בפרק מי שמתו, דבעל קרי אסור בדברי תורה. [תוס'].

⁴ פירש רב האי גאון דהא דאמר בפסחים, כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, חוץ מן הטבילה, היינו בטבילת גר, דלא הוי ישראל אלא כשטבל, ולא מצי למימר וצונו, אבל בשאר טבילות, אף על פי שהוא טמא, מברך [קודם הטבילה], דנהוג עלמא כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה. וי"מ דאכל טבילות קאמר [מברך עליהן עובר לעשייתן], דאף על גב דנהוג עלמא כרבי יהודה בן בתירא, הרבה מהם היו מחמירין לטבול. [תוס'].

⁵ אף על גב דרוב אמוראין לית להו דרבי יאשיה, כדמוכח בפרק תולין, גבי כשותא בכרמא. [תוס'].

ראשית הגז בטרפות

בהם¹.

א. בקר ועזים.

חיוב מתנות הוא בכל הבהמות בין בבקר ובין בצאן, שנאמר בו "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט הַפְּהָנִים מֵאֵת הָעֵם מֵאֵת זְבַחֵי הַזֶּבֶחַ אִם שׁוֹר אִם שֶׁה וְנִתְּנוּ לַפֶּהוּ הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶחַ". **והחיוב ראשית הגז**, אינו נוהג אלא **בכבשים בלבד**, שנאמר בו, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנֶיךָ תִּתֶּן לִי", ורק גיזת הכבשים, קרויה גז צאן.

ב. מועט.

חיוב מתנות, נוהג אפילו בבהמה אחת ששחטה ישראל, שנאמר "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֵּט הַפְּהָנִים מֵאֵת הָעֵם מֵאֵת זְבַחֵי הַזֶּבֶחַ אִם שׁוֹר אִם שֶׁה וְנִתְּנוּ לַפֶּהוּ הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶחַ". **והחיוב ראשית הגז**, אינו נוהג אלא בגוזז חמשה כבשים, [וי"א אפילו שני כבשים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, טעמי המחלוקת הזו], אבל הגוזז **כבש אחד**, לדברי הכל פטור מלתת ראשית הגז לכהן.

מתנות בטרפות

השוחט טרפה, אינו מחויב לתת ממנה את המתנות לכהן, כי נאמר בחיוב הזה, "וְנִתְּנוּ לַפֶּהוּ הַזֶּרֶע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶחַ", ללמד שאין החיוב אלא בדבר הראוי להינתן לכהן, להוציא טרפה, שהמתנות שבה אינן ראויות להינתן לכהן, אלא לכלבו, ולכן אין בה חיוב מתנות.

< **לדעת חכמים – הגוזז את הטרפה, חייב לתת ממנה ראשית הגז לכהן**. [ונמצא, שבדבר זה יש חומר בראשית הגז מבמתנות].

< **ולדעת רבי שמעון** [שהוא התנא של משנתנו שלא נאמר בה חומר בראשית הגז מבמתנות] – **הגוזז את הטרפה, פטור מלתת ממנה ראשית הגז לכהן**, [ונמצא שבדבר זה מתנות וראשית הגז שווים הם].

- **מתחילה אמרו, שרבי שמעון לומד דין זה בגזרה שווה**, שנאמר בעניין ראשית הגז לשון נתינה, "וְנִתְּנוּ לִי", וכן נאמר בעניין המתנות לשון נתינה, "וְנִתְּנוּ לַפֶּהוּ", **והרי זה מלמד בגזרה שווה, שכשם שלא נאמר חיוב מתנות בטרפה, כך לא נאמר בטרפה חיוב ראשית הגז**.

אולם דחו זאת, כי אם הוא לומר זה בגזרה שווה מלשון נתינה, כמו כן יש לו ללמוד בגזרה שווה מלשון נתינה האמור בתרומה, "וְנִתְּנוּ לִי", והרי זה מלמד, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא בארץ, כך ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ, ואילו במשנתנו, [שהיא כדעת רבי שמעון], מבואר, שראשית הגז נוהג גם בחו"ל, ואם כן, על כרחך אינו לומד גזרה שווה על ידי לשון נתינה האמור בראשית הגז.

- **ולמסקנה אמרו, שרבי שמעון לומד דין זה, שהגוזז את הטרפה פטור מראשית הגז**,

הוספות

¹ ואם תאמר, וליתני נמי הא דתניא לעיל, לקח גז צאנו של עובד כוכבים פטור, זה חומר בורוע ולחיים מראשית הגז. ויש לומר, דלא תני אלא דברים שזה נוהג וזה אין נוהג, אבל זה פטור וזה חייב לא קתני. [תוס'].

דברים³, [א] בכור וראשית הגז נוהגים גם ביתום שמתה אמו קודם לידתו. ומעשר בהמה אינו נוהג ביתום שמתה אמו בשעה שפירש לחיים, כפי שנתבאר בדף ל"ח⁴. [ב-ג-ד] בכור וראשית הגז נוהגים גם בבהמה שקנה מאחרים [=לקוח] ובבהמה שקיבל **במתנה** ובבהמת **שותפים** ומעשר בהמה אינו נוהג אלא בבהמה שלו שנולדה ברשותו וכולה שלו. [ה] בכור וראשית הגז נוהגים גם **שלא בפני הבית**, ומעשר בהמה אינו נוהג אלא בפני הבית⁵. [ו] בכור וראשית הגז, **מתנות כהונה** הם, ומעשר בהמה נאכל לבעליו. [ז] בכור וראשית הגז אינם טעונים **קריאה לקדשם**, שהבכור קדוש מאליו, והגז אינו קדוש כלל. ומעשר בהמה טעון קריאת שם לקדשו, על ידי שיוצא עשירי וקורא לו עשירי⁶. [ח] בכור וראשית הגז מותר לכהן **למוכרם**. ומעשר בהמה אינו נמכר, כמו ששינוי במסכת בכורות, במעשר נאמר "לא יגאלי", ואינו נמכר לא חי ולא שחוט, אלא אם כן הוי של יתומים], **למעשר בהמה, ראשית הגז אינו דומה אלא בשבעה דברים**, [א] מעשר בהמה וראשית הגז נוהג **בין בזכרים ובין בנקבות**, ובכור אינו נוהג אלא **בזכרים**. [ב] מעשר בהמה וראשית הגז אינו נוהג אלא **בטהורים**, ובכור נוהג גם בחמור שהוא **טמא**. [ג] מעשר בהמה

בגזרה שווה, ממה שנאמר בעניין ראשית הגז, לשון צאן, "צאנד" וכן נאמר בעניין מעשר בהמה לשון צאן, "יכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השקבט העשירי יהיה קדש לה", והרי זה מלמד, שכשם שמעשר בהמה אינו נוהג בטרפה, [שנאמר בו, "כל אשר יעבר תחת השקבט העשירי", להוציא מי שאינו ראוי לעבור בעצמו, כגון שנחתכו רגליו מן הארכובה ולמעלה שהוא טרפה¹, והוא הדין לשאר טרפות], כך ראשית הגז אינו נוהג בטרפה.

ואף שמצד שני, היה מקום ללמוד לחיוב, בגזרה שווה, מהדין האמור בעניין בכור, שהוא קדוש אף כשהוא טרפה, [וטעון קבורה], וגם בו נאמר לשון צאן "כל הבכור אשר יגלד בגקרד ויצאנד תגבר תקדיש לה אקיד לא תעבד בבכר שורד ולא תגזו בכור צאנד", ואם כן הוא הדין לראשית הגז שיהא נוהג גם בטרפה².

ולכאורה, אף מסתבר להשוות דין ראשית הגז לדין בכור, ולא לדין מעשר, שכן ראשית הגז דומה לדין בכור בשמונה

הוספות

¹ תימה, מן הארכובה ולמטה נמי אינה עוברת, [ואינה טרפה]. ושמא דאין הכי נמי, דאין נכנסת לדיר להתעשר. ודוחק. [תוס'].
² ואם תאמר, אם כן גזרה שווה למה לי, דבלא גזרה שווה ממילא ידעינן דראשית הגז נוהג בטרפה, דמהיכא תיתי למעט. ויש לומר, דצאן לא הויא גזרה שווה, אלא גילוי מילתא, מה צאן זה דינו בכך, אף צאן זה דינו בכך, דבלא צאן לא אפשר שלא לכותבו, דאיצטרך לגופיה. [תוס'].
³ בבכור הוי מצי למימר נמי, [דבר תשיע], שכן "צאנד" מ"צאנד", [שבבכור וראשית הגז הכתובים שוים ממש לגזרה שווה, מה שאין כן במעשר], דבמעשר כתיב, "וכל מעשר בקר וצאן". [תוס'].
⁴ תימה, דהיא גופה נילף, שלא ינהוג יתום בראשית הגז. [תוס'].
⁵ כן פירש רש"י. וכתבו התוס', בקונטרס מגיה, וגרס "בפני", ופירש בפני הבית, מה שאין כן במעשר, שבתלו מעשר בהמה אחר החורב. וקשה, וכי מפני שבתלו מדרבנן, יש לבטל גזרה שווה, אלא "לפני" גרסין בכל הספרים, ופירוש, שמעשר מקודש לפניו ולאחריו, [שהקורא לתשיעי או לאחד עשר עשירי הרי זה קדוש], מה שאין כן בבכור וראשית הגז. [תוס'].
⁶ וי"מ שקדושה האמורה כאן בגמרא, היינו שבכור וראשית הגז הם נכסי כהן לקדש בו את האשה. ומעשר בהמה אינו ממון בעלים לקדש בו את האשה, שכן נאמר בו, "לא ימכר ולא יגאלי", אולם דבריהם דחויים, כי באמת, המקדש אשה במעשר בהמה שלו, [בעודו ח], יש כאן קידושין. [רש"י].

זה¹.

א. בגזרה שווה גיזה גיזה.

לדברי רב חסדא, דין זה למד בגזרה שווה, שכן נאמר בכתוב, "וְרֵאשִׁית גִּזְזוּ צֹאנֶךָ תִּתֶּן לַיהוָה, וְכֵן אָמַר אִיּוֹב "אִם לֹא בְּרִכּוֹנֵי חֶלְצוֹ וּמִגִּזְזוֹ כְּבִשְׂתֵי תִּתְחַמָּס", והרי זה מלמד, שכשם שגז האמור באיוב, הוא גז כבשים, כך גז האמור בעניין ראשית הגז, הוא גז כבשים².

- אולם הקשו על דבריו, שכן אם דין זה למד בגזרה שווה, כל שמצינו בו בכתוב לשון גיזה יהא בו חיוב ראשית הגז, ואם כן אפילו בשוורים יהא חיוב ראשית הגז, שכן נאמר בהם לשון גיזה, "לֹא תַעֲבֹד בְּכֹר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגְזוּ בְּכֹר צֹאנֶךָ", ואמרו חכמים, שגיזה ועבודה האמורים כאן, שניהם אמורים, הן על השור והן על השה, ואם כן, אפילו גיזת השור קרויה גיזה³.

ב. מהכתוב "וְרֵאשִׁית גִּזְזוּ צֹאנֶךָ תִּתֶּן לַיהוָה"⁴.

שוב אמרו, שדין זה שראשית הגז נוהג בכבשים בלבד, אף שגם בשוורים הדבר קרוי גיזה, כי נאמר בכתוב, "וְרֵאשִׁית גִּזְזוּ צֹאנֶךָ תִּתֶּן לַיהוָה", ללמד שאין חיוב ראשית הגז, אלא בדבר הראוי להינתן לכהן עצמו ולבטישה, להוציא גיזת שוורים שהיא קשה ואין ראוי

וראשית הגז אינם נוהגים אלא בבהמות **מריבות**, מעשר בעשר בהמות, וראשית הגז בחמש בהמות, ובכור נוהג אף בבהמה אחת. (ד) מעשר בהמה וראשית הגז **אינם קדושים מרחם**, ובכור קדוש מרחם. (ה) מעשר בהמה וראשית הגז אינם **נוהגים** אלא **בבעלי חיים**, ובכור נוהג גם **באדם**. (ו) מעשר בהמה וראשית הגז נוהגים **בפשוטים** ולא בבכורים ובכור נוהג רק בבכור. (ז) מעשר בהמה וראשית הגז לא נהגו אלא **אחר מתן תורה**, ובכורות קדשו במצרים קודם מתן תורה [=קודם הדיבור].

מכל מקום, מאחר שראשית הגז דומה למעשר בהמה, בכך ששניהם נוהגים בפשוטים ולא בבכורים, ובכור נוהג בבכורים ולא בפשוטים, עניין זה נחשב יותר מהאחרים, ולכן יש להשוות את ראשית הגז למעשר בהמה, ולא לבכור.

דף קלו

ראשית הגז אינו נוהג אלא בכבשים

מבואר במשנתנו, שראשית הגז אינו נוהג לא בבקר ולא בעיזים, אלא בכבשים בלבד, ונאמרו בגמרא כמה ביאורים מניין לנו דין

הוספות

¹ דראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים ולא בעיזים, דעוים נמי אקרו צאן, דכתיב "לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים". [תוס'].
² אף על גב דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן, גילוי מילתא בעלמא הוא, דגז דכבשים הוא, ואין זה דבר חדש. וקצת משמע דגזרה שווה היא, מדפריך בסמוך אלא גיזה גיזה למאי אתא, מכל מקום אינו דבר חדש. [תוס'].
³ ואם תאמר, והיכי מציענן למילף מבכור דאפילו שור, הא צאן כתיב [וראשית גז צאנך תתן לו]. ויש לומר, דהוה אמינא, דצאן לאו דוקא, כי היכי ד"לא תגזו בכור צאנך", לאו דוקא. [תוס'].
⁴ חלקתי זאת לשני עניינים, אף שבגמרא משמע שהכל עניין אחד ליישב דברי רב חסדא. והסיבה לכך שחילקתי זאת לשני עניינים, כי אם עדיין לא נדחו דברי רב חסדא עד עתה, לא ידעתי למה ידחו בהמשך, הלא אם הגזרה שווה קיימת, ללמד, שאין החיוב אלא במקום שנאמר בו לשון גיזה, אם כן, אף שתלישת עיזים נחשבת כגיזה, מכל מקום אינה בכלל החיוב, כי לא נאמר בה לשון גיזה לגזרה שווה, ולמה נדחו הדברים מחמת שתלישת עיזים קרויה גיזה. ויליע בדבר.

שוטף את הרחלים

לעשות ממנה בגדים אלא שקים בלבד.

לדעת חכמים – **חיוב ראשית הגז** הוא בכל אופן שבו הגיזה מוסרת מהכבשים, בין על ידי גזיזה, ובין בשאר אופנים, כגון תלישה, [שמעבירים בנהר ליפותם, והצמר נתלש מהם].

ודין זה, שראשית הגז אינו נוהג בעיזים, אף שגם הנגזז מהם ראוי לעשות ממנו בגדים, כי נאמר בכתוב לשון גיזה, וגיזת העיזים, אינה נקראת גיזה אלא תלישה, [שאין דרך לגוזזם אלא לתולשם כנוצה של עוף].

ולדעת רבי יוסי – מאחר שנאמר בתורה לשון גיזה, שהוא הדרך הרגילה להסיר את הצמר מן הכבשים, **אין חיוב ראשית הגז אלא בגוזז כדרכו**, אבל בעושה באופן אחר, אינו חייב בראשית הגז.

- אולם דחו דברים אלו כי גם לדעת האומרים שבמקום שנאמר לשון גיזה או קצירה אין בכלל זה דברים שאינם נגוזזים או נקצרים מודים הם שכל זה כשתלש דבר שדרכו להיגוזז או תלש דבר שדרכו להיקצר אבל אם תלש דבר שדרכו להיתלש דינו כגוזז דבר שדרכו להיגוזז והרי זה נחשב כגיזה ואם כן גם בעיזים היה ראוי להתחייב בראשית הגז.

לקט קיטוף

< **לדעת חכמים** – **חיוב לקט**, [שיש להניח לעניים את השיבולים הבודדים הנושרים בשעת הקצירה], הוא **בכל אופן שמנתקים את התבואה מהקרקע**, בין בקצירה ובין בתלישה.

ג. **מהכתוב** "כי בו פָּחַר ה' אֶקִּיף מִכָּל שְׂבֻטֶיךָ לְעֵמֹד לְשָׂרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבְנֵיו כָּל הַיָּמִים".

< **ולדעת רבי יוסי** – מאחר שנאמר בתורה לשון קצירה, "וְלָקַט קְצִירְךָ לֹא תִלְקַט", שהיא הדרך הרגילה לנתק את התבואה מהקרקע, **אין חיוב לקט אלא בקוצר כדרכו**, אבל העושה באופן אחר, כגון שקוטף את התבואה אין לנושר דין לקט.

לדברי רבי יהושע בן לוי, דין זה שראשית הגז נוהג בכבשים בלבד, למד, ממה שנשמך לו הכתוב, "כי בו פָּחַר ה' אֶקִּיף מִכָּל שְׂבֻטֶיךָ לְעֵמֹד לְשָׂרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבְנֵיו כָּל הַיָּמִים", הבא ללמד שלא נאמר חיוב ראשית הגז אלא בדבר שראוי לעשות ממנו בגדי כהונה לשרת בהם ואין עושים בגדי כהונה אלא מצמר כבשים [=רחלים] בלבד.

ודווקא כשעושה בדרך שאינה הדרך הרגילה, אבל דבר שדרכו בעקירה [עם השורשים], כגון עדשים, כשעוקר אותם, יש לנושר דין לקט.

ומגזרה שווה מהכתוב באיוב, "וּמִמֶּנִּי כְּבָשִׁי יִתְחַמֵּם", יש ללמוד, שאפילו צמר כבשים אינו חייב בראשית הגז אלא כשהוא רך וראוי להתחמם בו, אבל כבשים שצמרם קשה [כגון שהיו משונים משאר כבשים], פטורים הם מראשית הגז.

וכן דבר שדרכו בתלישה [ביד בלא השרשים], כגון פולים כשתולש אותם יש

אביו שאמר מפי שמועה מפי חגי זכריה ומלאכי – אין ללמוד שיעור צאן מדברי קבלה, אלא ממה שנאמר בתורה, ובתורה מפורש, "כי יגב איש שור או פה וטבח או מקרו חמשה בקר ושלם תחת השור וְאַרְבַּע צֹאן תחת הפה", הרי שארבע רחלות קרויים צאן, ומכאן שארבע רחלות חייבות בראשית הגז.

תניא אמר רבי, אלמלא דבריהם [של בית שמאי ובית הלל] דברי תורה, ודברי בריבי, [רבי יוסי שהיה גדול בדורו כמו שאמרו, רבי יוסי נמוקו עמו], דברי קבלה², אנו שומעים לדברי בריבי, וכל שכן שדבריהם דברי קבלה, ודברי בריבי דברי תורה.

אין הכרעה שלישית מכרעת

במקום שנחלקו שני חכמים, ובאה הכרעה שלישית, כלומר דעה שלישית, שלא נמצאו לה סימוכין בדברי החולקים, אין פוסקים כאותה הכרעה, אף שהיא באה להיות דעה אמצעית, השווה מעט לזה ומעט לזה, כי כשהכרעה היא על פי חילוק וסברא, שלא הסכימו לו שני החולקים, נמצא שההכרעה היא גם דעת יחיד, ואין לסמוך עליה.

כמה צמר חייב בראשית הגז

< **לדעת רבי דוסא בן הרכינס** – גיזה שאין בה צמר במשקל מנה ופרס, [=150 זוז,

לנושר דין לקט. [ודבר זה למד, מכך שחזרה תורה כמה פעמים על הקצירה, "קציר", "לקצר", "בְּקֶצֶרְךָ", ללמד שכל שהוא כדרכו הרי הוא כקציר].

כמה צאן חייבות בראשית הגז.

אין אדם חייב לתת ראשית הגז לכהן, אלא אם כן, (א) גזו מספר מסוים של כבשים, (ב) והיתה הגיזה כמות מסוימת של צמר. ועתה נבאר בעזה"י, כמה צאן חייבות בראשית הגז, [ולאחר מכן בהמשך, נבאר בעזה"י, כמה צמר חייב בראשית הגז].

< **לדעת בית שמאי** – **שתי רחלות** קרויות צאן, שנאמר, "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִחְיֶה אִישׁ עֶגְלֹת בְּקָר וְשֵׁיטֵי צֹאן", ואם כן, כשאמר הכתוב, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנְךָ תִּתֵּן לוֹ", אף שתי רחלות בכלל.

< **ולדעת בית הלל** – אין חיוב ראשית הגז, אלא **בחמש רחלות** [או יותר], שנאמר "וְחֵמֶשׁ צֹאן עֲשׂוּיִת"¹, ומתוך כך שעל חמש צאן נאמר הלשון "עשוית", דרשו חכמים, שהדבר בא ללמד, שכשיש לאדם חמש צאן, הרי הן מעשות אותו מצווה שלא היה חייב בה בפחות צאן, ועל כרחך זו מצוות ראשית הגז, שכן, בבכורה ובמתנות הוא חייב אף בבהמה אחת, ומכאן, שאין ראשית הגז, אלא בחמש רחלות לכל הפחות.

< **ולדעת רבי ישמעאל ברבי יוסי משום**

הוספות

¹ "ויתמחר אביגיל [אבוגיל כתיב] ותקח מאתים לחם וישנים בגלי יין וחמש צאן עשוית [עשויות כתיב] וחמש סאים קלי ומאה צמקים ומאתים דבילים ותשם על החמרים".

² תורת משה קרויה תורה, לפי שנתנה תורה לדורות. ושל נביאים לא קרי אלא קבלה, שקבלו מרוח הקדש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה. [רש"י].

בראשית הגז.

=37.5 סלעים], אינה קרויה גיזה, ומאחר שחיוב ראשית הגז הוא בגיזת חמש צאן, שיעור הגיזה שיש בה חיוב ראשית הגז, היא לכל הפחות 750 זוז [=187.5 סלעים].

כמה צמר ניתן לכהן מראשית הגז

< לדעת רב ושמואל – בין שהגיזה מרובה, ובין שהגיזה מועטת, [לדברי רב המועטת היא 150 זוז. ולדברי שמואל המועטת היא 240 זוז], ראשית הגז הניתן לכהנים, הוא חלק אחד מששים מכל הגיזה, [ולדברי רב, כשהגיזה מועטת ביותר ויש בה חיוב ראשית הגז, החלק הניתן לכהנים הוא משקל 2.5 זוז. ולדברי שמואל, כשהגיזה מועטת ביותר ויש בה חיוב ראשית הגז, החלק הניתן לכהנים הוא משקל 4 זוז = סלע אחד]. ואולם כשהגיזה מרובה מאוד, והחלק הראוי לכהנים הוא גדול, ובא לחלקו לכמה כהנים, לא יחלקנו לכמה כהנים, אלא אם כן יכול לתת לכל כהן בפני עצמו משקל 5 סלעים [=20 זוז], [וכל זה לפי משקל יהודה, אבל לפי משקל גליל, שהוא קל במחצה ממשקל יהודה, השיעור הוא משקל 10 סלעים].

< ולדעת רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן – בין שהגיזה מועטת, שכולה יחד משקל 6 סלעים, ובין שהיא מרובה, משקל 1000 סלעים, החלק הניתן לכהן הוא 5 סלעים לפי משקל יהודה, [שהם 10 סלעים לפי משקל גליל].

< ודעת עולא – לא נתבארה בסוגיה.

ומבואר בגמרא בדף קל"ח, ששיעור זה של חמישה סלעים, הוא לאחר הליבון, כלומר יש לתת לכהן צמר בשיעור כזה, שאחר

< ולדעת חכמי המשנה – אף גיזה של מעט [כלשהו] צמר קרויה גיזה, וכשיגזזו חמש צאן, מכל אחד מעט צמר, יש כאן חיוב ראשית הגז. ונחלקו אמוראים בגמרא, מהו השיעור הזה של מעט צמר הנחשב גיזה.

- לדברי שמואל, הכוונה למשקל של 48 זוז [=12 סלעים] לכל רחלה, סך הכל 240 זוז [=60 סלעים] לחמש רחלות¹.

- ולדברי רב, הכוונה למשקל של 30 זוז [=7.5 סלעים] לכל רחלה, סך הכל 150 זוז [=37.5 סלעים] לחמש רחלות. [כן נראה מתחילת הסוגיה, כי מתחילה היה נראה, שרב שאמר מנה ופרס, דיבר במנה רגיל, שיש בו 25 סלעים, אולם למסקנת הסוגיה, רב דיבר במנה גדול, שיש בו 40 סלעים, ונמצא שמנה ופרס שאמר רב, יש בו 60 סלעים, וזה כדברי שמואל].

- ולדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הכוונה למשקל 4.8 זוז [=1.2 סלע] לכל רחלה, סך הכל 24 זוז [=6 סלעים] לחמש רחלות. [כן נראה מתחילת הסוגיה, אולם למסקנת הסוגיה, דברים אלו אמר רבי יוחנן משמו של רבי ינאי, ודעת רבי יוחנן עצמו, שהשיעור הוא 60 סלעים כדעת שמואל].

- ולדברי עולא אמר רבי אלעזר, הכוונה לכל שהוא ממש, כלומר, כל שיגזזו חמש רחלות, ואפילו מעט ממש מכל אחת, חייב

הוספות

¹ ואידי דאמר רבי דוסא שיעורא רבה, אמור רבנן לשון שיעור מועט, כלשהו, וגוזמא הוא, ומיהו ששים סלעים בעינן, כי היכי דלימטי סלע לכהן, [שכן הכהן מקבל אחד ממששים], דבציר מהכי ליכא למאן דאמר דתיהוי נתינה. [רשי"י להלן].

מחמישים¹. (ג) עין רעה – אחד מששים².

ואמרו רב ושמואל, שכל זה בדבר שחייב בתרומה מהתורה, כגון דגן תירוש ויצהר, אבל דברים שאין חייבים בתרומה אלא מדברי חכמים, כגון פירות האילן וירק, לא תקנו בהם חכמים אלא להפריש אחד מששים בלבד.

ג. פאה – בששים.

מדין תורה אין שום שיעור לפאה, כלומר למה שחייב אדם להניח בסוף שדהו לעניים, וכל שיניח לעניים יצא בכך ידי חובת פאה.

אולם חכמים אמרו, שאף על פי שאין לפאה שיעור מהתורה, לא יפחות אדם לפאה מששים, אלא יניח לפחות חלק אחד מששים משדהו לפאה.

ואמרו רב ושמואל, שלא רק בארץ יש להניח פאה שהיא אחד מששים מהשדה, אלא אף בחוצה לארץ.

הפאה, והבכורים, ומצוות ראייה ברגל, הם מהדברים שלא קבעה להם תורה שיעור³.

שילבנו הכהן, יהיה בידו צמר מלובן משקל חמישה סלעים.

והטעם לשיעור הזה, הוא, כי זה הוא שיעור שיוכלו לעשות ממנו בגד קטן, כמו שיתבאר בעזה"י בדף קל"ח.

שלושה דברים לדברי רב ושמואל שיעורים אחד מששים

א. ראשית הגז – בששים.

עניין זה כבר נתבאר לעיל, שלדעת רב ושמואל, אחד מששים מכל הגיזה, ניתן לכהנים.

ב. תרומה – בששים.

מדין תורה אין שום שיעור לתרומה, ודי בחיטה אחת להיות תרומה ולהתיר בכך אפילו אלף כור של טבל, אולם חכמים קבעו שיעורים לנתינת התרומה.

בדבר שחייב בתרומה מהתורה נתנו

שלושה שיעורים. (א) עין יפה – אחד

מארבעים. (ב) עין בינונית – אחד

הוספות

¹ ושיעור זה נרמז בכתוב, כמו ששינו בתוספתא, אמר רבי יוסי, מניין לתרומה שהיא אחד מחמישים, שנאמר במדין "תקח אחד אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים" ללמד שאחוז שאמרת לך במקום אחר, כתרומה, הרי הוא כזה. [רש"י].

² ושיעור זה נרמז בספר יחזקאל, "זאת התרומה אשר תרימו שְׁשִׁית הָאֵיפָה מֵחֶמְרֵי הַחֲטָיִם וְשְׁשִׁיתֵם הָאֵיפָה מֵחֶמְרֵי הַשְּׁעָרִים", חומר הוא 30 סאין, איפה שלש סאין, שתות של איפה הוא חצי סאה, וכשתוציא חצי סאה תרומה, מחומר, שהוא שלשים סאין, הרי אחד מששים. [מרש"י].

³ ולענין מצוות ראייה מפרש בגמרא דחגיגה הא דאין לה שיעור, דכל כמה דבעי לאתחזיי בערה ברגל מיתחזי, ומייתי קרבן עולת ראייה, וגם הקרבן אין שיעורא לדמים, אם מרובה אם מועט מן התורה, אבל חכמים אמרו, הראיה מעה כסף, והחגיגה שתי כסף. [רש"י].

⁴ בירושלמי דמסכת פאה פריך, אמאי לא חשיב נמי תרומה בהדיהו, דחטה אחת פוטרת הכרי, כדשמואל. ומשני, דתרומה יש לה שיעור למעלה, שאין יכול לעשות כל גרנו תרומה ... ופריך, והרי פאה, דאין אדם עושה כל שדהו פאה, וקתני. ומשני, פאה בשעת חיובא, דהיינו משמתחיל לקצור, אדם עושה כל שדהו פאה, דהוי פאה למה שכבר קצר, אבל תרומה בתר חיובא, דהיינו אחר מירוח, אין יכול לעשות כל גרנו תרומה. ובגמרא דהראיון פריך, אמאי לא חשיב אפר פרה ועפר סוטה ורוק יבמה. ומשני, דלא חשיב במתני

רחלים או רחלות

"רחלים" הוא לשון תורה, כמו שנאמר בעניין מנחת יעקב לעשו, "עֲשִׂים מֵאֲתִים וְתִשִּׂים עֲשָׂרִים רְחִלִּים מֵאֲתִים וְאֵילִים עֲשָׂרִים".
ו"רחלות" הוא לשון חכמים, כמו ששינו במשנתנו, "חמש רחלות גוזזות מנה מנה ופרס חייבות בראשית הגז".

ואין להחליף ביניהם, אלא לעולם בלשון משנה יש לומר "רחלות", ובלשון תורה "רחלים", שלשון תורה לעצמה, ולשון חכמים לעצמן¹. [כן אמר רבי יוחנן לאיסי בר היני, כששמע אותו מלמד את בנו את משנתנו, ומחליף בה ואומר רחלים].

מאן ריש סידרא [=ראש ישיבה] בבבל

כשעלה איסי בר היני מבבל, שאל אותו רבי יוחנן – מי ראש ישיבה בבבל.

וענה לו איסי – אבא אריכא, [וזהו רב, ששמו אבא, ונקרא אריכא, משום שהיה ארוך [=גבוה] בדורו].

אמר לו רבי יוחנן – וכי כך אתה קורא לו בשמו, אבא אריכא, ואינך אומר רבינו [כלומר אבא רבינו], בלשון כבוד, הלא זכור אני, שכשהיה כאן בארץ ישראל, קודם שירד לבבל, היה חשוב ממני, שהוא [רב] היה יושב לפני רבי, [כלומר בשורה הסמוכה

לרבי יהודה הנשיא], ואני [רבי יוחנן], הייתי יושב שבעה עשר שורות אחריו, והיו רבי ורב נושאים ונותנים בהלכה, ויוצאים זיקוקים של אש² מפיו של רב לפיו של רבי, ומפיו של רבי לפיו של רב, ואני לא הייתי מבין מה הם אומרים, ואתה קורא לו אבא אריכא ?

דף קלח

חמת של עור

< חמת של עור, שנשלמה עשייתה, הרי היא כלי, ומקבלת טומאה עד שתניקב נקב המבטל אותה מלהיות כלי.

- לדעת חכמים רק אם ניקבה נקב גדול שרימונים יוצאים דרכו אינה ראויה להיות כלי ובטלה מתורת כלי לקבל טומאה.

- לדעת רבי אליעזר בן יעקב רק אם ניקבה נקב גדול שפקעיות של שתי יוצאים דרכו אינה ראויה להיות כלי ובטלה מתורת כלי לקבל טומאה כי עיקר תשמיש החמת לתת בו פקעיות של שתי ולא לתת בו רימונים וסתם פקעת של שתי משקלם עשר סלעים ומבואר במשנה ששיר זה הוא רביעית של מנה של ארבעים סלעים [וכאן מצינו משנה נוספת שמזכירה מנה בן ארבעים סלעים

הוספות

אלא דברים דאי עביד טובא הוי מצוה, אבל אין מחויב לעשות אלא כל שהוא. [תוס'].

¹ וכעין זה מצינו לעניין מה שדיבר חקבי"ה בהר סיני, שבלשון תורה נקראו "דברים", ו"יִקְרָב עַל הַלָּחָת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשָׂרַת הַדְּבָרִים", [שמות ל"ד כ"ח. וכן הוא בדברים ד' י"ג. ובדברים י' ד']. ובלשון חכמים נקראו "דברות", "לחות, אלו עשרת הדברות", [ברכות ה' ע"א. וכן הוא בברכות י"א ע"ב. וי"ב ע"א. ובעוד הרבה מקומות בשי"ס].

² הוא משל על התורה דמרתחא באדם, כמו שכתוב, "הֲלֹא כֹה דְּבָרֵי פֶאֶשׁ נָאֵם ה' וְכִפְטִישׁ וְפִצָּץ סֶלַע". [מהרש"א ח"א].

כמו המנה שדיבר בו רב כפי שנתבאר בדף קל"ז.¹ עשיית אבנט, שהוא הבגד הקטן ביותר שמשרתים בו אהרן ובניו.

אבל אין לומר שהכוונה לכיפה קטנה שהיתה בראש כהן גדול תחת הציץ, כי נאמר בכתוב הנ"ל, "לְעֹמֵד לְשָׂרֵת בָּשֶׂם ה' הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", ללמד שיש לתת צמר, בשיעור עשיית בגד הראוי לשרת בו גם אהרן וגם בניו, וכיפה שתחת הציץ, אין משמש בה אלא הכהן הגדול בלבד.

ואף שיש אומרים, שרק אבנטו של כהן גדול [בשאר ימות השנה חוץ מיום הכיפורים] היה עשוי צמר [ופשתים], אבל אבנט שאר הכהנים היה עשוי פשתן, ואם כן גם אבנט של צמר אינו בגד הראוי לכל הכהנים לשרת בו, מכל מקום, מאחר שבגד ששמו אבנט ראוי לכל הכהנים לשרת בו, די בכך שיתנו לכהן צמר שיש בו שיעור לעשות אבנט, אף שבצמר הזה לא יוכלו לעשות בגד שישרת בו.

ממה נעשה האבנט של בגדי כהונה

אבנט של כהן גדול – אבנט של יום הכיפורים היה עשוי מפשתן בלבד, שנאמר בעניין עבודת יום הכיפורים, "וּבָאֲבִיט בְּדָ [פשתן] חָגֵר". ואבנט של שאר ימות השנה, היה עשוי מצמר ופשתים, שנאמר

< וכל זה אחר שכבר נשלמה החמת להיות כלי שלם, וחזרה וניקבה, אבל חמת שעדיין לא נגמרה עשייתה, אף שחסר בה מעט לגמור תפירתה, ואין באותו מעט כדי שיצאו בו רימונים, אינה מקבלת טומאה.

הטעם ששיעור נתינה של ראשית

הגז הוא כדי לעשות ממנו בגד קטן

כבר נתבאר לעיל, שהטעם לכך, ששיעור הגיזה הניתנת לכהן הוא חמישה סלעים, משום שזה השיעור שבו ניתן לעשות בגד קטן, [אבנט], ומאחר שנאמר בכתוב, "וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנֶךָ תִּתֶּן לוֹ", צריך שיקבל הכהן שיעור של נתינה, ובפחות משיעור של עשיית בגד קטן, אין זה שיעור נתינה.

ואמר רבי יהושע בן לוי, שדין זה, ששיעור נתינה הוא כדי עשיית בגד קטן, למד ממה שנסמך לדין זה הכתוב, "כִּי בּוֹ בָּחַר ה' אֶקְיֵד מִכָּל שְׂבִיטֵיךָ לְעֹמֵד לְשָׂרֵת בָּשֶׂם ה' הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", שיש ללמוד ממנו, שיש לתת לכהן צמר, שיהא ראוי לעשות ממנו דבר שבו יעמוד לשרת, כלומר אחד מבגדי כהונה.

ומאחר שכלל בידינו, תפסת מרובה לא תפסת¹, על כרחך, הכוונה לצמר בשיעור

הוספות

¹ ברייתא בתורת כהנים, גבי זבה "ימים רבים", "ימים" שנים, "רבים" שלשה, או אינו אלא רבים עשרה, אמרת, כל שמשמעו מרובה, ומשמעו מועט, תפסת מרובה לא תפסת, תפסת מועט תפסת, הואיל ולא פירש לך איזה מהן, יש לך לתפוס הראשון שבמשמע, שאם לא תפוס אלא המרובה, אני משיבך, מהיכן אתה ממעטו לזה המועט, והלא אף הוא במשמע, כשתאמר אינה זבה בפחות מעשרה, אני אומר לך והלא אף שלשה במשמע, וכשתאמר בשלשה, ואני משיבך אינו אלא עשרה, אתה אומר לי אף השלשה במשמע. וגבי שירות נמי, תאמר אבנט, ואני משיבך ואימא מעיל, אתה אומר לי והלא אף האבנט בכלל שירות, ומהיכן אתה ממעטו, אבל כשתאמר אין פטור אלא בכדי מעיל, אני משיבך, והלא אבנט ראוי לשירות, וקרא שירות הוא דכתבי. [רשי"י]

ונחלקו חכמים מה הדין אם היו לו חמש רחלות, וגזז מהן שיעור גיזה, אלא שאחר כל גיזה מכר את זו שגזז, ונמצא שאף שבשעת גיזת כל אחת, גזז רחל שלו, ואם כן גזז חמש רחלות שהיו שלו בשעת הגיזה שלהן, מכל מקום, בשעה שגזז את האחרונות, כבר לא היו לו חמש רחלות, שכן אז כבר מכר את הראשונות.

לדעת רב חסדא – אף על פי שמכר כל רחלה מיד אחר גיזתה, קודם גיזת חברותיה, מאחר שבשעת גיזת כל אחת, היתה שלו, הרי זה **חייב בראשית הגז**.

ולדעת רב נתן בר הושעיא – מאחר שאין חיוב הגיזה בא אלא כשגזז את כל השיעור של חמש רחלות, ובאותה שעה שגזז את החמישית להתחייב בראשית הגז, כבר לא היו לו חמש רחלות, הרי זה **פטור מראשית הגז**.

ראשית הגז בצאן של גוי

כבר נתבאר, שהקונה צמר שעל גבי צאן של **גוי, כדי לגזוזו**, אף על פי שקנה את הצמר קודם הגיזה, **הרי זה פטור מראשית הגז**, כי הצאן עצמו של הגוי, ולא חייבה תורה לתת לכהן ראשית גז אלא מצאן של ישראל, שנאמר, "וְרֵאשִׁית גִּזְ צֹאנֶיךָ תִּתֶּן לוֹ".

והרצה להתחייב בראשית הגז אף בגיזת

בעניין עשיית בגדי כהונה, "וְאֵת הָאֶבֶן שֶׁשׁ [=פשתן] מְשֻׁזָּר וְתִכְלֶת [של צמר] וְאֶרְגָּמָן [של צמר] וְתוֹלַעַת שָׁנִי [של צמר]".

ואבנט של כהן הדיוט – וי"א שהיה עשוי **מפשתן בלבד**, כאבנט של כהן גדול ביום הכיפורים. וי"א שהיה עשוי **מצמר ופשתים**, כאבנט של כהן גדול בכל השנה.

צמר צבוע או מלובן קודם

נתינת ראשית הגז

מי שגזז צאנו, וצבע את הגיזה קודם שנתן ממנה ראשית הגז לכהן, הרי זה פטור מלתת ראשית הגז לכהן, כי **הצביעה נחשבת כשינוי הצמר, והרי הוא כמזיקו¹**, וכבר נתבאר בדף ק"ל, שהמזיק מתנות כהונה, **פטור מלשלם לכהן את הנזק**.

ודווקא כשצבע את הגיזה, **אבל ליבנה בלבד**, אין הדבר נחשב כשינוי, ועדיין חייב בראשית הגז.

מכר כל רחלה מיד אחר גיזתה

קודם גיזת חברותיה

כבר נתבאר, שאין אדם חייב לתת ראשית הגז, אלא אם כן גזז חמש רחלות שגופן שלו, ולא די בכך שהצמר שלהם קנוי לו, [כגון שקנה צמר שעל גבי רחלות של חבריו].

הוספות

¹ כן פירש בקונטרס, [דפטרור], משום דהוי כמו מזיק מתנות או אוכל דפטור, והכי נמי גזל [הרי הוא כמזיק]. ותימה, דאם כן מאי קא משמע לן רב חסדא, כיון דמתנינן היא. ובפירוש רש"י הראשונים במכתב ידו פירש, שקודם שגזז חמש צאן, דהיינו כדי חיוב, צבע מה שגזז, שלא בא ליד חיוב עד שצבעו. והעביר עליו קולמוס. ונראה, דקא משמע לן רב חסדא, שלא נפרש מתניתין כפירוש שמחך בקונטרס, אלא פטור משום דמזיק מתנות כהונה, שקנאן בשינוי. [תוס'].

שחופות, ושייר לעצמו לבנות, שצמרן טוב מצמר השחופות. והן כשמכר זכרים, ושייר לעצמו נקבות, שצמרן טוב מצמר הזכרים, כי הצמר של הנקבות הוא רך, ושל הזכרים קשה]

פאת אילנות שבשדה לבן

כבר נתבאר, שחייב אדם להניח פאת שדהו לעניים, הן בשדה לבן, [של מיני דגן], והן בשדה אילן.

ומי שיש לו שדה לבן, ובתוכה שנים או שלושה אילנות, נחשב הכל כשדה אחת, ובכך שמניח פאה לשדה הלבן, פטר גם את האילנות מפאה.

וכן הדין, אם אחר שהתחיל לקצור את השדה, שאז כבר חל עליו חיוב לתת פאה, מכר מקצת מהאילנות לחבירו, ושייר לעצמו אילן אחד, מאחר שבתחילת הקצירה, כבר נתחייב לתת פאה לכל האילנות, כשמכר חלק מהאילנות, נותר כל חיוב הפאה עליו, ולא על הקונה, ומאחר שחיוב הפאה לאילנות מוטל עליו, יוצא בכך שמניח פאה לדגן שבשדה, כי זה שהשדה שלו, לגביו האילנות ומיני דגן שבה נחשבים כשדה אחת, ודי בפאה אחת שמניח בשדה הדגן בשביל הכל.

אבל כשמכר חלק מהאילנות קודם שהחל לקצור, שעדיין לא נתחייב לתת פאה לשדה זו, חיוב פאה שעל האילנות הללו מוטל על הקונה, וכן אם מכר את כל האילנות, אף אחר שכבר התחיל לקצור, מאחר שכל

צמר של צאן גוי, יקנה ממנו את גוף הבהמות עד אחר הגיזה.

- לדעת רב חסדא, די בכך שיקנה ממנו כל אחת מהרחלות עד אחר גיזתה שלה.

- ולדעת רב נתן בר הושעיא, יקנה ממנו את כל הרחלות עד אחר גיזת האחרונה.

הלוקח גז צאנו של חברו

< מי שמכר גז צאנו לחברו, ולא שייר לעצמו מהצמר כלום, מאחר שידוע לכל שיש למוכר חובה לתת מהצמר הזה ראשית הגז לכהן, כשהקונה קונה את הכל, הוא קונה על דעת כן, שיתן לכהן מהצמר את הראוי לו מהמוכר, ואינו יכול לומר למוכר, שיחזיר לו ממון, תמורת מה שנותן לכהן.

< ומי שמכר חלק מגז צאנו לחבירו, ושייר לעצמו מקצת מהגיזה, על המוכר לתת ראשית הגז על הכל, מאותו חלק ששייר לעצמו, כי מאחר שיש למוכר חובה לתת מהגיזה הזו ראשית הגז לכהן, כשמכר את הצמר, לא מכר אלא את הצמר שיש לו בגיזה, ולא את החלק הראוי להינתן ממנה לכהן, ולפיכך, כל הראוי להינתן לכהן, נותר ביד המוכר עבור הכהן, ועליו לתת אותו לכהן.

ואם כשמכר את הגיזה ושייר ממנה לעצמו מכר כל הגיזה הגרועה, ושייר לעצמו את המשובחת, ואינו רוצה להפסיד, לתת מן המשובח על הגרוע, יחזור ויקנה מהקונה גיזה, כפי הראוי לתת על הגרוע שקנה, ויתן אותו לראשית הגז. [כן יעשה, הן כשמכר

פרק שנים עשר שילוח הקן

דף קלח

[דברים כ"ב ו-ז'] פי יקרא קן צפור לפניך בדרךך
בכל עץ או על הארץ אפרחים או ביצים והאם
רבצת על האפרחים או על הביצים לא תקח
האם על הבנים. שלח תשלח את האם ואת
הבנים תקח לך למען ייטב לך והארקת ימים.

האילנות ביד הקונה, אין לומר שחייב פאה שלהם יהא מוטל על המוכר, ולכן, בשני האופנים הללו, **הקונה נותן פאה לאילנות**. ובשני האופנים הללו, מאחר שאין זו שדה אילן, אין די לקונה שיניח פאה באילן אחד עבור שאר האילנות שקנה, אלא כל אילן נידון לעצמו, **וצריך להניח לכל אילן פאה בפני עצמו**.

סליק פרק ראשית הגז

מצוות שילוח הקן, היא, שלא ייטול אדם אפרוחים או ביצים, כשהאם רובצת עליהם, אלא תחילה ישלח את האם, ואחר כך ייטול את האפרוחים או את הביצים.

ומצווה זו נוהגת בכל מקום, [בארץ ובחוץ לארץ]. ובכל זמן, [בפני הבית ושלא בפני הבית]. בחולין אבל לא במוקדשים. בעוף טהור בלבד. ושאינו מזומן.

בין בארץ בין בחו"ל

ששה פרקים במסכת זו, פותחים בכך, שהדין המבואר באותו פרק, נוהג בין בארץ ובין בחו"ל. [ואלו הם. (ה) אותו ואת בנו. (ו) כיסוי הדם. (ז) גיד הנשה. (י) הזרוע והלחיים. (יא) ראשית הגז. (יב) שלוח הקן].

וברובם נשנה עניין זה שלא לצורך, כי דין פשוט הוא, שהם נוהגים בין בארץ ובין בחו"ל, שכן חובת הגוף הם, ולא חובת

השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה"י, והכתוב שאחריו, "וכי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחו"י], לפיכך היה מקום לומר, שאינו נוהג אלא בקדשים, ובזמן הבית, שיש קדשים, אבל אחר החורבן, שאין קדשים, לא יהא נוהג דין זה, ולפיכך הוצרך התנא של המשנה לבאר, שדין זה נוהג אף אחר החורבן.

ומאחר שהוצרך לשנות בדין זה, שהוא נוהג גם אחר החורבן, שנה זאת גם בשאר עניינים, אף שלא היה צורך בדבר.

בחולין ובמוקדשים

בששה פרקים במסכת זו, נתבאר בפתיחתם, האם הדין המבואר בהם נוהג בחולין, והאם הוא נוהג בקדשים. [ואלו הם הנהגים בין בחולין ובין במוקדשים. (ה) אותו ואת בנו. (ז) גיד הנשה. ואלו הם הנהגים בחולין ולא במוקדשים. (ו) כיסוי הדם. (י) הזרוע והלחיים. (יא) ראשית הגז. (יב) שלוח הקן]

ובאחד מהשנים שנתבאר בהם שהם נוהגים בין בחולין ובין במוקדשים, כלומר **באותו ואת בנו, לצורך שנה** בו הדין הזה, שנוהג בין בחולין ובין במוקדשים, כי היה מקום לומר, הואיל ונאמר בתורה בענייני קדשים, לא יהא נוהג אלא בקדשים, ולפיכך הוצרך התנא לפרש, שדין זה נוהג בין בחולין ובין בקדשים.

וכן בארבעת העניינים שנתבאר בהם שנוהגים בחולין ולא בקדשים, לצורך שנה בהם הדין הזה, ללמד שאינם נוהגים

קרקע, וכל מצוות שהן חובת הגוף נוהגות בכל מקום.

ורק בעניין (יא) ראשית הגז, [וכן בעניין (י) הזרוע לחיים וקיבה], נשנה הדבר לצורך, כי נחלקו חכמים בדבר זה, ודעת רבי אלעאי, שראשית הגז, [וכן זרוע לחיים וקיבה], אין נוהג אלא בארץ, [שלומד זאת בגזרה שווה מתרומה, כפי שנתבאר לעיל בדף קל"ו], ולפיכך הוצרך התנא של המשנה לבאר, שלדעתו אין הדין כדעת רבי אלעאי, ודברים אלו נוהגים בין בארץ ובין בחו"ל.

ומאחר שהוצרך לשנות בשני עניינים אלו שהדין נוהג בין בארץ ובין בחו"ל, שנה זאת גם בשאר עניינים, אף שלא היה צורך בדבר.

בפני הבית ושלא בפני הבית

ששה פרקים במסכת זו, פותחים בכך, שהדין המבואר באותו פרק, נוהג בין בזמן שבית המקדש קיים ובין אחר החורבן. [ואלו הם. (ה) אותו ואת בנו. (ו) כיסוי הדם. (ז) גיד הנשה. (י) הזרוע והלחיים. (יא) ראשית הגז. (יב) שלוח הקן].

וברובם נשנה עניין זה שלא לצורך, כי דין פשוט הוא, שהם נוהגים בין בזמן הבית ובין אחר החורבן, שכן דברים אלו אינם תלויים בבית המקדש.

ורק בעניין (ה) אותו ואת בנו, נשנה הדבר לצורך, כי מאחר שדין זה נאמר בתורה בענייני קדשים, [הכתוב שלפניו, "שור או כשב או עז כי יגלד וקהה שבעת ימים תחת אמו ומיום

בקדשים.

א. במקדשים.

כשהאם שייכת להקדש, אסור לשלח אותה, כי בכך יש הפסד להקדש, וצריך להשיבה לגזבר, ומאחר שאסור לשלחה, אין בדבר איסור, "לא תקח האם על הבנים". [ודין זה יתכן, כשהקדיש אותה, ואחר כך ברחא וקיננה באיזה מקום, שאינה נחשבת מזומן, אבל היא קדושה].

ב. עוף שהרג את הנפש.

כשהאם הרגה את הנפש, [ואחר כך ברחא, ונמצאה בקן], אסור לשלח אותה, כי מאחר שהרגה נפש, מצווה להביאה לבי"ד, שיגמרו דינה למיתה, שנאמר, "ובערפת הרע מקרבה" וּמֵאַחַר שֶׁאִסוּר לְשַׁלַּח אֶת הַבְּנִים אֵין בַּדָּבָר אִיסוּר "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבְּנִים".

דף קלט

היה לו קן והקדישו

נאמר בעניין שילוח הקן, "כי יקרא קן צפור", ללמד, שאין הפרשה מדברת אלא במוצא קן באקראי, אבל בקן של אדם, שהוא הכינוי וזימנו, רשאי ליטול ממנו את האפרוחים, בעוד האם רובצת עליהם.

והוא הדין אם הקדיש את הקן הזה, אף שעל ידי זה שוב אינו שלו אלא של הקדש, כל זמן שהוא במקומו הראשון, לא יצא מכלל מזומן בכך, והרי זה פטור משילוח

ומאחר שרוב העניינים הוצרך התנא לפרש במה נוהגים, שנה זאת גם בעניין גיד הנשה, אף שלא היה צורך בדבר, שכן דין פשוט הוא, שאיסור שהיה בו כשהיתה הבהמה חולין, לא פקע ממנו, כשהקדישוה. [ומעתה אין אנו צריכים לכל מה שנתבאר בתחילת פרק גיד הנשה, מה חידוש המשנה בכך ששינונו, "בין בחולין בין במקדשים", כי באמת אין כאן חידוש, ולא נשנה עניין זה, אלא משום שנשנה בשאר עניינים].

אם שאין לך רשות לשלחה

כשאסרה תורה ליטול את האפרוחים או הביצים שבקן כשהאם רובצת עליהם, התירה את הדבר על ידי שילוח האם, שנאמר "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ".

ומכאן יש ללמוד, שלא נאמר דין זה של שילוח הקן, לאסור את האפרוחים או הביצים בלא שילוח האם, אלא כשמותר לשלחה, אבל כשאסור לשלח את האם, ואין לקיים את הכתוב "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם", לא נאמר גם הכתוב, "לא תקח האם על הבנים", ומותר לקחת את האפרוחים או הביצים, אף כשהאם רובצת עליהם.

ובדף זה, נזכרו בגמרא שני אופנים, שאסור לשלח את האם, ולכן לא נוהג בהם דין שילוח הקן.

¹ מצוה על כל הפוגע בחייבי מיתה להביאן לבי"ד כדי לבער רשעים מישראל. [רש"י].

[שאסור לשלחה, ועליו להשיבה לגזבר].

הקן מטעם מזומן, [ואין צריך לטעם הקדש כדי לפוטרו].

הקדיש קן של הפקר

נאמר בתורה, **"וְאִישׁ כִּי יִקְדֹּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קִדָּשׁ לַה' וְהִעֲרִיכוּ הַפֶּהוּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע פֶּאֶשֶׁר יַעֲרִיד אֹתוֹ הַפֶּהוּ כִּן קוֹסִים"**, ולמדו מכאן, שאין אדם מקדיש דבר, אלא אם כן הוא כביתו, כלומר שלו [וברשותו], ולפיכך, **מי שראה קן של הפקר, ואמר, הרי זה קדוש, מאחר שאינו שלו, לא אמר כלום, ועדיין הוא הפקר כבתחילה, ונוהגת בו מצוות שילוח הקן**, ואינו רשאי ליטול האפרוחים בעוד האם רובצת עליהם.

ורק כשיגביה את הקן, ויקנה אותו בהגבהה זו להיות שלו, יוכל להקדישו, אולם גם כשיעשה כן, לא יהא פטור ממצוות שילוח הקן מטעם הקדש, [שאסור לשלח את האם אלא להשיבה להקדש].

שכן אם מגביה את האפרוחים בלבד, כגון שבשעה שהגביה אותם לא היתה האם עליהם, ואחר כך חזרה האם, הרי זה פטור משילוח הקן אף בלא שיקדישם, כי מאחר שזכה באפרוחים, [אף שלא זכה באם], מעתה נחשבים הם כמזומן, ושוב לא נוהג בהם מצוות שילוח הקן, [כמו ששנינו, נטל את הבנים והחזירם לקן, ואחר כך חזרה האם עליהם, פטור מלשלח].

ואם הגביה את האם בלבד, אף על פי שהקדישה, אינו נפטור בכך ממצוות שילוח

אולם אם אחר שהקדיש את הקן ברחו ממנו גוזלות, ויצאו וקננו במקום אחר, אין זה נחשב כמזומן, ובהא אינו פטור משילוח הקן אלא משום שהם הקדש, שאסור לשלחו, ומחויב להשיבו לגזבר, [כפי שנתבאר לעיל].

- **בקדשי מזבח**, כגון שהקדיש גוזלות להביא מהן עולה, וקדשו קדושת הגוף, ויצאו וברחו, וקיננו במקום אחר, **הכל מודים** שלא פקעה קדושתם מהם כשברחו, והרי הם בכלל דין זה, שפטור בהם משילוח הקן מטעם שהם הקדש.

- **אבל בקדשי בדק הבית**, כגון שהקדיש תרנגולת לבדק הבית, וקדשה קדושת דמים, ויצאה וברחה וקיננה במקום אחר, בזה נחלקו רב ושמואל. **לדעת רב**, דבר שאין בו אלא קדושת דמים, **כשבורח** מיד הקדש, כתרנגולת זו שברחה, **פוקעת ממנו קדושתו**¹, והרי הוא כחולין, **ואם כן נוהגת בה מצוות שילוח הקן**, [ורק קדושת הגוף אינה פוקעת על ידי הבריחה]. **ולדעת שמואל ורבי יוחנן**, מאחר שכל מקום שהיא בורחת אליו, הוא רשות גבוה, שנאמר, **"לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ"**, **אין הבריחה נחשבת כיציאה מרשות הקדש**, ומאחר שבכל מקום היא ברשות הקדש, לא יצאה לחולין, **ועדיין יש בה קדושת דמים**, ואם כן פטור בה ממצוות שילוח הקן מטעם הקדש,

הוספות

¹ שמענין מהכא, דאווזים ותרנגולים של חולין שמרדו בבעליהם והלכו להם, הוה הפקר, והמחזיק בהן זכה, דהא הכא היינו טעמא כיון דמרדו הוה הפקר וחיביבים בשילוח. [תוס'].

או אבד פטור].

ולדעת ריש לקיש – יש חילוק בין נדר של קדשי מזבח, לנדר של קדשי בדק הבית, שהאומר, "הרי עלי קרבן", מתחייב להביא קרבן להקרבה בבית המקדש, ולפיכך, כל זמן שלא הביאו להקרבה בבית המקדש, אף שהפריש בהמה לכך, לא יצא ידי חובתו, ואם אבדה, יביא אחרת. אבל האומר, "הרי עלי להביא ממון להקדש", מתחייב להביא ממון לרשות הקדש, ומאחר שרשות הקדש היא בכל מקום, שנאמר, "לה' הַאֲרָץ וּמְלוֹאָהּ", מיד כשמפריש ממון לקיום נדרו, הרי הוא כמי שהביא את הממון ליד הקדש, ויצא ידי חובתו, ומעתה אם אבד או נגנב, פטור מלהביא אחר [ודווקא כשהממון קיים באיזה מקום בעולם, אבל אם אינו קיים, כגון שאמר "הרי עלי להביא שור זה לבדק הבית", ומת השור, מאחר שאינו נמצא בשום מקום כפי שהתחייב, לא קיים נדרו, ועליו להביא שור אחר תחתיו¹].

הפריש ערכו ונגנב או אבד

לעיל נתבאר, שיש חילוק בין נדר לנדבה לעניין חיוב אחריות, שהאומר, "הרי עלי קרבן", והפריש בהמה לנדרו, ואבדה, חייב להביא אחרת תחת הראשונה, והאומר, "הרי בהמה זו לקרבן", ואבדה נדבתו זו, אינו חייב להביא אחרת תחתיה.

ולהלן יתבאר בעזה"י לעניין ערכין, [שהמתחייב להביא ערכו, מביא כפי הערך

הקן, כי מיד שהגביה אותה, הוא מתחייב בשילוח, ואין ההקדש יכול להפקיעו ממצווה שכבר נתחייב בה, [כמו ששינוי, שאף על פי שכיסוי הדם אינו נוהג בהקדש, השוחט חיה ואחר כך מקדישה, חייב לכסות דמה, כי כבר נתחייב בכך קודם שהקדישה].

מה בין נדר לנדבה

א. לעניין קדשי מזבח.

האומר "הרי עלי קרבן", כלומר מתחייב אני להביא קרבן, נדר הוא, וכל זמן שלא יביא קרבן, לא יצא ידי נדרו, ולפיכך, אם הפריש בהמה לקיום נדרו, ונגנבה או אבדה, לא יצא ידי נדרו, וחייב להביא בהמה אחרת תחת הראשונה.

אבל האומר "הרי זה קרבן", כלומר בהמה זו אביא לקרבן, נדבה היא, ואין עליו חיוב אלא להביא בהמה זו לקרבן, כל זמן שהדבר אפשרי, ולפיכך, אם אבדה או נגנבה, אינו מחויב להביא אחרת תחת הראשונה.

ב. לעניין קדשי בדק הבית.

לדעת רבי יוחנן – הדין כנ"ל, אם נדר, "הרי עלי להביא ממון להקדש", והפריש ממון להביאו להקדש, ואחר כך אבד או נגנב, מחויב להביא ממון אחר להקדש, ולא יצא ידי נדרו, עד שיגיע ממנו ליד הגזבר. [ורק אם נדב ממון להקדש, שאמר, "ממון זה להקדש", לא נתחייב באחריותו, ואם נגנב

הוספות

¹ ואף על גב דאמר "זה" חייב באחריות כנדר, כיון דקאמר "עליי", עלי להביאו קאמר. [רשי"י].

חומר בכסוי הדם משילוח הקן, שכסוי הדם נוהג בחיה בעוף, במזומן ובשאיין מזומן, ושילוח הקן אינו נוהג אלא בעוף, ואינו נוהג אלא בשאיין מזומן.²

דרשות הלמדות מכתובי

פרשת שילוח הקן

< "כִּי יִקְרָא". >

– אינך מחויב לחפש אחר קן בהרים ובגבעות, לקיים מצווה זו, אלא כשיארע, שתמצא קן, קיימנה, כן מבואר משלון הברייתא.

– אולם בגמרא אמרו, שהכתוב הזה בא ללמד, שאין מצווה זו נוהגת אלא רק בקן שאינו מזומן, כלומר שאינו שלך, אלא רק בקן של הפקר, שזדמן לפניך.

< "קָן". >

– לרבות אפילו ביצה אחת, או אפרוח אחד.

< "צפור". >

– ללמד, ששילוח הקן נוהג רק בעופות טהורים, הקרויים צפור. [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

< "לפניך". >

– ברשותך, [וכגון שהיא רשות שאינה משתמרת, שאינה קונה לו את הנכס

הקצוב בתורה¹], מה דין מי שהתחייב להביא ערכו, והפרישו, ואבד או נגנב, האם חייב באחריותו, ועליו להביא אחר תחת הראשון.

< מתחילה אמרו, שלדברי רב המנונא, בזה הכל מודים, שאפילו אמר "ערכי עלי", אין כוונתו לחייב עצמו באחריות אם יאבד או יגנב, ודיו בהפרשת ערכו כדי שיצא ידי חובת ערכו, כי על כרחו אומר זאת בלשון "עלי", שכן אינו יכול לומר זאת בדרך אחרת, ואם כן, אין ראייה מכך שאמר "עלי", שמקבל עליו אחריות, [והמוציא מתבירו עליו הראייה]. >

– אולם הקשו על כך, הלא היה יכול לומר "הריני בערכי", בלא לומר "עלי", ואם כן, מתוך שאמר "עלי", על כרחך קיבל עליו אחריות אם יאבד או יגנב אחר שיפריש את ערכו.

< ולמסקנה אמרו, שלדברי רב המנונא, אדרבה, לעניין ערכין הכל מודים, שאפילו לא אמר "עלי", אלא "הריני בערכי", ולא קיבל עליו אחריות אם יאבד או יגנב, בכל זאת חייב באחריות. והסיבה לכך מבוארת בברייתא, שנאמר בכתוב, "וְחָשַׁב לוֹ הַפֶּה אֶת מִקְשַׁת הָעֶרְכָּד עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּד בַּיּוֹם הַהוּא קֶדֶשׁ לַיהוָה", ללמד, שאין הערכין קדושים עד שיתנו לגזבר בפועל, ואם כן, כל זמן שלא בא הממון ליד הגזבר, לא יצא ידי חובת ערכו. >

הוספות

¹ ראה הערה בתחילת פרק ראשון.

² תימה אמאי לא תני שכסוי הדם נוהג בזכרים ובנקבות ושילוח הקן אינו נוהג אלא בזכרים. [תוס']. >

לתוכה], כן מבואר בברייתא.

< "בְּכָל עֵץ".

– **כפשוטו**, כלומר שמצווה זו נוהגת בקן הנמצא בכל עץ.

< "או על האֶרֶץ".

– **להביא אף קן הנמצא בבורות שיחין ומערות.**

< שאר הכתוב יתבאר בעזה"י בהמשך הפרק.

"אֶפְרָחִים אוּ בְיָצִים וְהָאֵם לְבָצָת עַל הָאֶפְרָחִים אוּ עַל הַבְּיָצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבְּנִים. שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהִתְרַבְּתָּ יָמִים".

מצא קן בראשו של אדם

העפר אינו קרוי אדמה, אלא כשהוא על גבי הארץ. ומתוך שמצינו בכתוב, שגם עפר שעל ראש האדם קרוי אדמה, [וַיְהִי דָוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לְאֲקִים וְהִנֵּה לִקְרָאתוֹ חוֹשֵׁי הָאֶרֶץ כִּי קְרוּעַ כְּתָנָתוֹ וְאֲדָמָה עַל רֹאשׁוֹ], למדנו, שהאדם עצמו גם נחשב כמו ארץ.

ואם כן, כשאמר הכתוב בעניין שילוח הקן "או על האֶרֶץ", קן שבראש אדם בכלל זה, ומכאן, שהמוצא קן בראשו של אדם, **חייב בשילוח הקן**¹. [כן אמר רב מתנה לפפונאי].

עוד דברים שאמר רב מתנה לפפונאי

א. **משה מן התורה מניין.**

קודם שנולד משה, כבר נרמז שסופו לבוא וכמה יהיו שנותיו, בפרשת בראשית,

– אולם בגמרא אמרו, שהכתוב הזה בא ללמד, שמצווה זו נוהגת גם בקן שהיה **שלך**, וכגון **שברחו מרשותך**, ונעשו הפקר, שעתה נחשב הוא כאינו מזומן.

< "בְּדָרְךְ".

– ללמד שאף **ברשות הרבים** נוהגת מצווה זו, כן מבואר מתחילת הברייתא.

– אולם מסקנת הברייתא, שהכתוב הזה בא ללמד, שאין דין זה נוהג אלא בדבר **שאינו** קנוי לך, כדרך, שאינה קנויה לך, ומכאן שאין שלוח הקן נוהג **במזומן**, [מכאן אמרו, יוני שובך, ויוני עלייה, שקננו בטפיחים [שנותנין בחומה] ובבירות, ואווזים ותרנגולים שברחו מהבית וקננו בפרדס, חייב בשילוח, כי אינם מזומנים. אבל קננו בתוך הבית, וכן יוני הרדסאות, פטור משילוח].

– ובגמרא אמרו שהכתוב הזה בא ללמד על **קן הנמצא בים** [כגון ששטף הים את האילן, והיה קן בראשו], שגם בו נוהגת מצוות שילוח הקן, כי הים גם נקרא דרך שנאמר "כֹּה אָמַר ה' הַנּוֹתֵן בַּיָּם דָּרְךְ וַיִּבְמִים עַיִם נְתִיבָה". [אבל בקן הנמצא בשמים [כגון על גבי עוף גדול] לא נוהגת מצוות שילוח הקן ואף על פי שנאמר "דָּרְךְ הַנְּשָׂר בְּשָׁמַיִם דָּרְךְ יִחַשׁ עָלַי צוּר דָּרְךְ אֲנִיה בְּלֵב יָם וְדָרְךְ גִּבֹר בְּעֵלְמָה", מכל מקום השמים אינם קרויים "דרך" סתם, אלא "דָּרְךְ הַנְּשָׂר", ומצוות שילוח הקן אינה נוהגת אלא במקום הנקרא "דרך" סתם].

הוספות

¹ ולכאורה כל זה באופן שלא קנה אותו אדם את הקן. ויל"ע באיזה אופן מדובר.

כמזומנות, ולא נוהג בהם מצוות שילוח הקן.

- וי"א שנקראו יוני הרדסיות על שם הורדוס המלך, שגידל אותם בביתו.

- וי"א שנקראו יוני הדרסיות על שם שבאו ממקום הנקרא הדרס.

ואמר רב כהנא – אני ראיתי אותן יונים שנשארו מבני בנייהם של יוני הורדוס, שהיו עומדות שש עשרה שורות, שכל שורה רוחב מיל, והיו אומרות קירי קירי [=אדוני אדוני. וכוונתן להורדוס שהיה אדונם]. היתה ביניהן אחת שלא היתה אומרת קירי קירי. אמרה לה חברתה, סומא, [כלומר שוטה], אמרי קירי קירי כמו שאנו אומרות. ענתה לה אותה יונה, סומא [כלומר את עצמך שוטה], אמרי בירי בירי [=עבד עבד], כלומר אותו שאת קוראת לו אדון, עבד הוא ולא אדון, [שהורדוס היה מעבדי בית חשמונאי, ומרד בהם, ומלך]. הביאהו עבדים שנשארו מעבדי הורדוס, ושחטוה.

ואמר רב אשי – שרבי חנינא אמר לו, שאותן עופות, על ידי כשפים היו מלומדות לדבר.

צפור – טהורה ולא טמאה

לעיל נתבאר, שרק עופות טהורים נקראים בשם צפור¹, ולכן, מתוך שנאמר בעניין שלוח הקן "צפור", למדנו, שמצווה זו אינה נוהגת אלא בעופות טהורים.

בכתוב, "ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה", "בשגם" בגימטריא 345, כמו "משה", ונאמר, "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", וכך היו ימי חיי משה.

ב. המן מן התורה מניין.

מעשה המן שנתלה על העץ, נרמז בתורה, בפרשת בראשית, בכתוב, "ויאמר מי הגיד לך כי יערים אתה המן העץ אשר צויתיד לבלתי אכל ממנו אכלת".

ג. אסתה מן התורה מניין.

המעשה שארע בימי אסתה שהיה הסתר פנים וצרות נרמז בתורה בפרשת וילך, בכתוב, "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים".

ד. מרדכי מן התורה מניין.

גדולתו של מרדכי נרמזה בתורה, בפרשת כי תשא, בכתוב, "ואתה קח לך בשמים ראש מרדור חמש מאות וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים", ותרגום "מרדור" הוא "מירא דכיא", כמו מרדכי, ונקרא בתורה "בשמים ראש", שהיה ראש לכל הבשמים, הם הצדיקים ואנשי כנסת הגדולה.

יונים הרדסיות

לעיל נתבאר, שיונים הרדסיות, מאחר שדרכם ליגדל עם בני אדם, נחשבות

¹ הוספות

¹ ורק כשאמר עוף הרי זה כולל בין טמא בין טהור כמו שנאמר "כל עוף טהור תאכלו" וכתוב "כל שרץ העוף טמא הוא לכם" וכתוב "תשקצו מן העוף". [רש"י].

בעניין כל החי הבא אל התיבה נאמר, "המה וְכַל הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכַל הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכַל הַרְמֵשׁ הַרְמֵשׁ עַל הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכַל הַעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כֹּל כְּנָף. וְיָבֵאוּ אֵל נָח...". ובכלל הבאים, עופות טהורים, ועופות טמאים.

הכתוב "כל צפור", מלמד על העופות טהורים. והכתוב "כל כנף", מלמד על העופות טמאים, וכן על החגבים.

ד. "אמר לצפור כל כנף".

כשנצטווה יחזקאל לקבץ את כל החי נאמר לו "וְאַתָּה בְּן אָדָם כֹּה אָמַר ה' אֲקִים אֲמֹר לְצִפּוֹר כֹּל כְּנָף וְיִלְכַד חַיַּת הַשָּׂדֶה הַקֹּבֵצוֹ וְבָאוּ הָאֲסֻפִּי מִסָּבִיב עַל זְבָחִי אֲשֶׁר אֲנִי זֹבֵחַ לָכֶם וְזָבַח גְּדוֹל עַל הָרִי יִשְׁרָאֵל וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר וְשִׁתִּיתֶם דָּם", ובכלל הנקבצים, עופות טהורים, ועופות טמאים.

הכתוב "לצפור", מלמד על העופות טהורים. והכתוב "כל כנף", מלמד על העופות טמאים, וכן על החגבים.

ה. "צפרי שמיא".

כך מתאר נבוכנצר את האילן שראה בחלמו "עֵפֶיָה [=ענף] שְׁפִיר [=נאה] וְאַנְבָּה [=ופריו] שְׁגִיָּא [=רב] וּמְזוֹן לְכֹלָא בָּהּ [=ויש בו די מזון לכל הבריות] תַּחְתּוּהִי תִטְלַל חַיּוֹת גְּרָא [=תחת צילו חיות השדה] וּבְעִנְפוֹהִי יְדוֹרְךָ² צִפְרֵי שְׁמִיָּא [=ובענפיו ידורו צפורי השמים] וּמִנָּה יִתְזַן כֹּל בְּשָׂרָא [=וממנו יזון כל בשר]", ובכלל העופות הבאים לדור

והובאו כאן בסוגיה, הרבה כתובים, שנזכרה בהם המילה "צפור", וכולם נתבארו באופן שלא תכלול מילה זו אלא עופות טהורים¹.

א. "תבנית כל צפור כנף".

בעניין איסור עבודה זרה נאמר, "כֹּף תִּשְׁחֲתוּן וְעִשְׂתֶּם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל תְּבַנִּית זָכָר אוֹ יְקָבָה. תְּבַנִּית כָּל בְּהֵמָה אֲשֶׁר אָרָץ תְּבַנִּית כֹּל צִפּוֹר כְּנָף אֲשֶׁר תְּעוֹף בְּשָׁמַיִם", ובכלל האיסור, שלא לעשות דמות עופות טהורים, ושלא לעשות דמות עופות טמאים.

הכתוב "צפור", מלמד שלא לעשות דמות עופות טהורים. והכתוב "כנף", מלמד שלא לעשות דמות עופות טמאים, וכן שלא לעשות דמות חגבים.

ב. "החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף".

בעניין הבריות המהללות את ה' נאמר, "הֲלֹא אֵת ה' מִן הָאָרֶץ... הַחַיָּה וְכֹל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כְּנָף... הֲלֹא אֵת שֵׁם ה' כִּי נִשְׁבַּע שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוּ עַל אָרֶץ וְשָׁמַיִם", ובכלל המהללים, עופות טהורים, ועופות טמאים.

הכתוב "וצפור", מלמד על העופות טהורים. והכתוב "כנף", מלמד על העופות טמאים, וכן על החגבים.

ג. "כל צפור כל כנף".

הוספות

¹ ואם תאמר, והא כתיב בתהלים "איך תאמרו לפני נודי הרכס צפור". ויש לומר, דפשיטא דדוד לעוף טהור היה מדמה עצמו. וכן "כצפור נמלטה מפח יוקשים" [תהילים] "כצפרים עפות" [ישעיה]. ואם תאמר, והא כתיב בתהלים "בם צפור מצאה בית" דאיירי נמי בטמא, דאטו טהור מצא טמא לא מצא. ומיהו אפשר דמייירי בטהור, כדמוכח סיפא דקרא, דכתיב "ידרו קו לה", וצפור דרוור היא טהורה, כדמוכח באלו טריפות. והא דכתיב בתהלים "אשר שם צפרים יקנו חסידה וגו'" אפשר דבכלל חסידה הם כל הטמאים, וצפרים היינו טהורה. [תוס].

² ידרון כתיב.

מכלל עשה, עשה], ואף שכבר נאמר על כך איסור לא תעשה, "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם", נאמר על כך גם הכתוב הראשון, ללמוד שיש בה עשה ולא תעשה. [ואין לומר שהכתוב הראשון מלמד איסור עשה לטרפה, כי מסתבר להעמידו במה שמדובר באותו עניין, [=דבר הלמד מעניינו], ובאותו עניין נאמר דין שחוטה של מצורע²].

באילן, עופות טהורים, ועופות טמאים. שכן רק במקום שנאמר "צפור" או "צפורים" סתם, הכוונה לטהורים בלבד, אבל במקום שנאמר "צפורי השמים", הכוונה לכולם, **בין טמאים בין טהורים**.

דף קמ

[ז] "שְׁתֵּי צִפְרִים חֵיּוֹת טְהוֹרוֹת"

בעניין טהרת המצורע נאמר, "וְצִנְהָה הַכֹּהֵן וְלָקַח לְמִטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִים חֵיּוֹת טְהוֹרוֹת וְעָץ אֶרֶז וְשָׁנִי תוֹלַעַת יָאֵזֵב", ומתוך כך שנאמר "צִפְרִים", כבר ידענו שהכוונה לטהורות, שכן כבר נתבאר, שכל מקום שנאמר בו "צפור", הכוונה לטהורה, ומה שנאמר גם "חיות", וגם "טהרות", בא ללמד שני דינים נוספים באותן צפרים.

א. "חיות".

– מלמד שיש להביא צפורים שיש בהן חיות גמורה, **ולא חסר בהן שום אבר**.

ב. "טהרות".

– מתחילה אמרו, שהכתוב הזה מלמד, שיש להביא צפרים שאינן **טרפה**.

אולם דחו זאת כי לדעת האומרים שטרפה אינה חיה יש ללמוד דין זה מהכתוב "חיות"

[ו] "כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ"

נתבאר, שכל מקום שנאמר "צפור", הכוונה לטהורה בלבד, ואף על פי כן, כשהזכירה תורה היתר אכילת עופות טהורים, לא נאמר "כָּל צִפּוֹר" [תֹאכְלוּ], אלא "כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ", ולא משום שולא **הכתוב "טהרה"** היה מקום לומר שגם טמאות בכלל, אלא ללמד, שגם בטהורות לא כולן מותרות, ויש מהן שהן אסורות באכילה.

– מתחילה רצו לומר, שהכתוב הזה בא ללמד על טהורות שהן טרפה, שאסורות באכילה, אולם דחו זאת, כי איסור טרפה כבר מפורש בכתוב אחר "בְּבִלְהָ וְטִרְפָּה לֹא יֹאכַל לְטִמְאַהּ בָּהּ אֲנִי ה'".¹

– ולמסקנה, הכתוב הזה **בא ללמד איסור עשה באכילת הציפור השחוטה של טהרת מצורע**, [כלומר, "טהורה תאכלו", ולא האסורה, כגון שחוטה של מצורע, ולא הבא

הוספות

¹ בעוף טהור מיתוקם קרא בתורת כהנים, שיהא מטמא בבית הבליעה. [רש"י].

² העירוני לעיין היטב ברש"י שאותו עניין מדבר בשחוטה סתם וזה קרוב יותר לשחוטה של מצורע ולא לטרפה.

שכן טרפה אינה חיה¹.

הוא שהן פסולות, שכן הן אסורות בהנאה, ולא יתכן שנשלח אותן על פני השדה, שיכשלו בהם בני אדם].

– ורבא אמר, שהכתוב "טְהָרוֹת" בא ללמד על צפורי מצורע, שאחר שהביא **שתי צפורים למצורע אחד**, ונשחטה האחת, ויש לו לשלח את הצפור השניה, עד שישלחנה היא פסולה למצורע אחר, ולא יוכל להביא למצורע אחר ציפור אחת, ולשוחטה, ולשלוח את הראשונה עבור שני המצורעים. [ותוס' כתבו שרבא ורב נחמן בר יצחק לא נחלקו אלא אחד למד את דינו מהכתוב "חיות" ואחד לומד את דינו מהכתוב "טְהָרוֹת"].

– ורב פפא אמר, שהכתוב "טְהָרוֹת" בא ללמד על **צפורים שקנה בדמי עבודה זרה**, שהן פסולות למצורע, אף לציפור הנשחטת שלו. [אבל לציפור המשולחת שלו, דין פשוט הוא שהן פסולות, שכן הן אסורות בהנאה, שנאמר "וְהֵייתָ תָרֵם כְּמֵהוּ", ללמד, שכל מה שאתה קונה בו נעשה חרם כמוהו, ולא יתכן שנשלח אותן על פני השדה, שיכשלו בהם בני אדם].

– ורבינא אמר, שהכתוב "טְהָרוֹת" בא ללמד

ואף לדעת האומרים שטרפה חיה, ואם כן היא בכלל הכתוב "חיות", מכל מקום יש ללמוד דין זה **בבניין אב**, שכן מצינו מכשיר בפנים, [אשם מצורע וחסאות מחוסרי כפרה, שהן קרבנות המכשירים את הבעלים לאכול קדשים], וכן מצינו מכפר בפנים, [כל חטאות ואשמות]. ומצינו מכשיר בחוץ, [צפורי מצורי שבאות לטהר אותן], וכן מצינו מכפר בחוץ [שעיר המשתלח]. ומעתה, כשם שאלו האמורים בפנים, דין המכשירים כדין המכפרים, [לכל מיני כשרות וטהרה האמורים בהם, שהרי גם המכשירים קרבים למזבח], כך האמורים בחוץ, דין המכשיר כדין המכפר, וכשם שהמכפר אינו כשר כשיש בו מום, [שהרי היה ראוי להיות שעיר הפנימי קודם שהוגרל להיות משתלח], כך המכשיר האמור בחוץ, הם צפורי מצורע, אינם כשרים שיש בהם מום או כשהם טרפה.

– ולכן אמר רב נחמן בר יצחק, שהכתוב "טְהָרוֹת" בא ללמד על **צפורי עיר הנידחת**, שהן פסולות למצורע², אף לציפור הנשחטת שלו. [אבל לציפור המשולחת שלו, דין פשוט

הוספות

¹ תימה, הא דרשינן מיניה שחיין ראשי אברים. וליכא למימר, דהכי קאמר, דטרפה ידעינן מכל שכן דמחוסר אבר, דאמעית מחיות, דאכתי אימא דקרא למעוטי טרפה אתא ולא למחוסר אבר. ועוד קשה, דקאמר, הניחא למאן דאמר טרפה חיה, דמשמע לדידיה לא ממעטינן טרפה מחיות, ובפרק קמא דעבודה זרה אמרינן, מנין למחוסר אבר שאסור לבני נח, שנאמר מכל החי, אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה, ופרקי והא מבעי ליה למעוטי טרפה, טרפה מלהחיות זרע נפקא, הניחא למאן דאמר טרפה אינה יולדת, אלא למאן דאמר טרפה יולדת כו', אלמא ממעט טרפה מקרא דמכל החי, אפילו למאן דאמר טרפה חיה, דלמאן דאמר דיולדת, כל שכן דחיה, דאפילו למאן דאמר דחיה, מצי סבר דאינה יולדת, כדמשמע באלו טרפות, ומשמע נמי התם, דליכא לאוקומי קרא אתרוייהו. ויש לומר, דהתם דלקיום העולם, אין סברא למעט מחוסר אבר אלא טרפה, דאף על גב דחיה, אינה חיה זמן מרובה, אבל הכא, איכא לאוקומי אתרוייהו. ולמאן דאמר טרפה חיה, לא מסתבר למעט מיניה טרפה, כיון דאיכא לאוקומי אמחוסר אבר, או שמא יש לחלק בין חי לחיות. [תוס']

² תימה, הא נמי נפקא מדתנא דבי רבי ישמעאל, דכיון שאסורים בהנאה, לא קרינן ביה ממשקה ישראל, ואפשר דלא ממעטינן ממשקה ישראל אלא דומיא דערלה וכלאי הכרם, שלא היה להם שעת הכושר ... והילכך אפילו לכפרה מותרות, דאי משום הנאה, מצות לאו ליהנות ניתנו. וצריך עיון בבהמת עיר הנידחת, אם עבר והקדישה והקריבה, אם הוא קרבן כשר, כיון דלטרפה קיימא. [תוס']

הדין לכל אחד בפני עצמו, [באם נכתב "צפור", ובאפרוחים נכתב "תקח לך"], ומכאן שדיני האם ודיני האפרוחים אינם למדידים זה מזה, ואם כן, לעניין טרפה, שנכתב הדין רק באפרוחים, שאם הם טרפה אין נוהג מצוות שילוח הקן, מאחר שלא נכתב כן גם באם, כשהאם טרפה, נוהג מצוות שילוח הקן.

הושיט ידו לקן ושחט מיעוט סימנים.

כבר נתבאר שכשהאפרוחים טרפה רשאי לטלם בלא לשלח את האם כי מאחר שהם טרפה אינם בכלל הכתוב "תקח לך".

ונסתפק רב הושעיא, מה הדין אם החל לשוחטם כשהם בקן, ועדיין לא סיים את השחיטה, האם בשעה זו נוהג בהם מצוות שילוח הקן, כי אם יסיים את השחיטה יוכל לאוכלם, ואם כן מחויב גם עתה לשלח את האם. או מאחר שאם יניחם כך כמו שהם עתה, ולא יסיים את השחיטה, יפסלו מאכילה, לא נוהג בהם עתה מצוות שילוח הקן, ורשאי להחזיק באם ולסיים השחיטה.

ומסקנת הגמרא תיקו.

כמה ספקות בעניין חציצה ברביצת האם על הבנים

א. כשמטלית פרוסה על גבי הביצים, והאם רובצת עליה, נסתפק רבי ירמיה האם הדבר נחשב כחציצה, או שגם עניין זה נחשב

על צפורים שהרגו את הנפש, ועדיין לא נגמר דינו למיתה, שהן פסולות למצורע, אף לציפור הנשחטת שלו. [אבל לציפור המשולחת שלו, דין פשוט הוא שהן פסולות, שכן יש להביאן לבי"ד שנאמר "וּבְעֶרְתָּ הָרֶעַ מִקְרָבָךְ", ואיך יהיה מותר לשלח אותה. וציפור שנגמר דינה למיתה גם כן דין פשוט הוא שהיא פסולה אף להישחט למצורע כי דינה בסקילה].

כשעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור, אין נוהג מצוות שילוח הקן, כי האם קרויה בפרשה "צפור", וכבר נתבאר, שאין צפור אלא טהורה.

וכן כשעוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא, אין נוהג מצוות שילוח הקן, כי נאמר בעניין, "וְיָאֵת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ", ללמד, שאין הפרשה מדברת אלא בבנים הראויים לך באכילה, להוציא בנים של עוף טמא, שאין בהם מצוות שילוח הקן.

אם או אפרוחים טרפה

כשהאפרוחים טרפות, אין נוהג מצוות שילוח הקן, כי נאמר בעניין, "וְיָאֵת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ", ללמד, שאין הפרשה מדברת אלא בבנים הראויים לך באכילה, להוציא בנים טרפות, שאין בהם מצוות שילוח הקן.

אבל כשהאם היא טרפה, והאפרוחים אינם טרפה, נוהג מצוות שילוח הקן, ואין להקיש דין האם לדין האפרוחים, שכן לעניין זה שאין המצווה נוהגת אלא בטהורים, נכתב

כרביצת האם על הבנים.

כשנקבה טהורה יושבת על הביצים

לדברי הכל – כשהיא יושבת על הביצים שלה, יש כאן מצוות שילוח הקן, שכן נאמר בכתוב, "וְהָאִם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרָחִים אוֹ עַל הַבָּיִצִים לֹא תִקַּח הָאִם עַל הַבָּנִים ...". **אולם כשהיא יושבת על ביצים של עוף טהור אחר,** [כגון יונה על ביצי תסיל, או תסיל על ביצי יונה], **ספק בגמרא אם יש כאן מצוות שילוח הקן.** [כן יש להסתפק ברוב הצפורים, חוץ מקורא, שדרכו לישוב על ביצי עופות אחרים, ודינו יתבאר בעזה"י להלן].

כשקורא נקבה יושבת

על ביצי עוף טהור אחר

לדברי הכל – מאחר שהקורא דרכו לישוב על גבי ביצי עופות אחרים, כשקורא נקבה יושבת על ביצי עופות טהורים אחרים, היא נחשבת כאם של אותן ביצים, ולכן **יש כאן מצוות שילוח הקן.**

כשקורא זכר יושב על הביצים

לדעת רבי אליעזר – יש ללמוד בגזרה שווה, שרביצת הקורא הזכר נחשבת רביצה גמורה כרביצת הנקבה, שכן נאמר בו לשון דגירה, "קָרָא דָּגַר וְלֹא יָלַד", וכן נאמר לשון זה בנקבה, "וַיִּבְקַעַה וַיִּדְגֶּרָה בְּצִלָּהּ", ומעתה כשם שבנקבה דגירה גמורה היא, כך בקורא זכר דגירה גמורה היא, ואם כן, לעניין שילוח הקן הוא נידון כקורא נקבה, **ואפילו יושב על ביצי עוף טהור אחר יש כאן מצוות**

ב. כשיש נוצות תלושות על הביצים, והאם רובצת על הנוצות, נסתפק רבי ירמיה, האם הדבר נחשב כחציצה, או שגם עניין זה נחשב כרביצת האם על הבנים.

ג. כשיש ביצים מוזרות [שאינן בהם אפרוח ולא נוהג בהם דין שילוח הקן] **על גבי ביצים שיש בהם אפרוח, והאם רובצת על הביצים המוזרות,** נסתפק רבי ירמיה, האם הדבר נחשב כחציצה, או שגם עניין זה נחשב כרביצת האם על הבנים.

ד. כשיש שני סדרי ביצים זה על גב זה, והאם רובצת על הביצים העליונות, נסתפק רבי ירמיה, האם הדבר נחשב כחציצה, בינה לבין התחתונות ואם רוצה ליטול את התחתונות אינו צריך לשלח את האם.

ה. כשהזכר רבוץ על הביצים, והנקבה על גבי הזכר, נסתפק רבי ירמיה, האם הדבר נחשב כחציצה, בין האם לבין הביצים, ואם רוצה ליטול את התחתונות אינו צריך לשלח את האם.

ובכל אלו מסקנת הגמרא תיקו.

כשזכר טהור יושב על הביצים

לדברי הכל – אין כאן מצוות שילוח הקן, ואפילו הוא יושב על הביצים והאפרוחים שלו, שנאמר, "וְהָאִם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרָחִים אוֹ עַל הַבָּיִצִים", לא נאמר דין זה אלא כשהאם רובצת עליהן.

שילוח הקן.

והוא, שאם האם יושבת ממש מעל האפרוחים, אף שאינה נוגעת בהם, **יש כאן מצוות שילוח הקן**¹, [כגון שישבה על ענפי אילן שמעל האפרוחים, ואם היו נוטלים את הענפים, היתה נופלת על האפרוחים, אבל אם היתה נופלת בצידם, אינם נחשבת כרובצת עליהם, ואין כאן מצוות שילוח הקן].

- **יש אומרים**, שדין הברייתא, שכשהאם על גבי האפרוחים, חייב בשילוח הקן, הוא רק כשהיא נוגעת באפרוחים, ואם כן **יש להקשות מהברייתא על דברי רב יהודה אמר רב**.

- **ויש אומרים**, שדין הברייתא, שכשהאם על גבי האפרוחים חייב בשילוח הקן, הוא אף כשאינה נוגעת באפרוחים, ואם כן **הוא כדברי רב יהודה אמר רב**.

היתה האם יושבת בין שני ביצים

כשהאם יושבת בין שני ביצים, ואינה נוגעת בהם, **לדברי הכל אינו חייב בשילוח הקן**, ורשאי ליטול הביצים בלא לשלחה.

- **ולדברי האומרים**, שיש להקשות מהברייתא על רב, **כן הדין גם כשהאם נוגעת בביצים שבצידיה**, כי נאמר "על הַאֲפְרָחִים", וכל שאינה על גביהם, אינו חייב בשילוח הקן.

- **ולדברי האומרים**, שיש ראייה מהברייתא לרב, כן הדין רק כשהאם אינה נוגעת

ולדעת חכמים – קורא זכר דינו כזכר של שאר מינים, **ולא נוהג בו מצוות שילוח הקן אף כשהוא רובץ על ביציו שלו**.

היתה האם מעופפת על גבי הביצים

אם היה כתוב בפרשה, "וְהָאֵם יִשָּׁבֵת עַל הַאֲפְרָחִים", לא היה הכתוב מדבר אלא באם היושבת עליהם לגמרי.

ואם היה כתוב בפרשה, "וְהָאֵם מְעוֹפֶפֶת עַל הַאֲפְרָחִים", היה הכתוב מדבר אף באם המעופפת גבוה מעל האפרוחים.

אבל עכשיו שנאמר בפרשה, "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הַאֲפְרָחִים", אין הכתוב מדבר רק באם היושבת עליהם ממש, אלא גם באם המעופפת על גביהם, ובלבד שאינה מעופפת גבוה, אלא כשנוגעת בהם בכנפיה.

וזהו ששינוי, היתה מעופפת, **בזמן שכנפיה נוגעות בקן, חייב לשלח. אין כנפיה נוגעות בקן, פטור משלח**.

ומה שאמרנו, שכשהיא מעופפת ונוגעת בהם בכנפיה חייב לשלח, זה כשהיא נוגעת באפרוחים מלמעלה, אבל אם נוגעת בהם מן הצד פטור משלח.

היתה רובצת על גביהם בלא לדעת בהם

לדעת רב יהודה אמר רב – מתוך שנאמר "רֹבֶצֶת עַל הַאֲפְרָחִים", יש ללמוד דין נוסף,

¹ ונמצא שבהתקיים אחד מהדברים הנ"ל, או נוגעת בלא לשבת, או יושבת בלא לגעת, נחשבת היא כרובצת עליהם.

"תְּשַׁלַּח" אף לדבר מצווה

לולא הכתוב "תְּשַׁלַּח", היה מקום לומר, שלא חייבה תורה לשלח את האם קודם נטילת הבנים, אלא כשרוצה לקחתם לצורך עצמו, אבל כשצריך אותם לדבר מצווה, כגון לטהרת מצורע, שנאמר בה הציווי, "וְלָקַח לְמִטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִים חַיֹּת טְהוֹרוֹת", רשאי ליטול את הבנים אף בלא לשלח את האם ולכך נאמר "תְּשַׁלַּח" ללמד שאף כשאתה נצרך להם לדבר מצווה עליך לשלח האם תחילה.

ואמנם, דין זה, שאין לבוא לקחת גוזלים לצורך מצווה בעוד האם עליהם, פשוט הוא אף בלא הכתוב "תְּשַׁלַּח", שכן הנוטל גוזלים בלא לשלח את האם, עובר בעשה "שֵׁלַח", ולא תעשה "לא תקח הָאֵם עַל הַבָּנִים", ודין פשוט הוא, שעשה "וְלָקַח לְמִטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִים חַיֹּת טְהוֹרוֹת", לא ידחה עשה ולא תעשה.

והכתוב "תְּשַׁלַּח" בא ללמד, שגם במקום שאין כאן עשה ולא תעשה של שילוח הקן, שכבר בטל אחד מהם, עדיין יש חיוב לשלח את האם קודם שייטול את הבנים לדבר מצווה.

ולהלן יתבארו בעזה"י, האופנים שאין בהם גם עשה וגם לא תעשה של שילוח הקן שלהם נצרך הכתוב "תְּשַׁלַּח" ללמד שגם לדבר מצווה לא יקח הבנים קודם שילוח האם.

לדעת חכמים, איסור לא תעשה האמור בשילוח הקן, ניתק הוא לעשה האמור בו, כלומר, כך אמרה תורה, לא תקח האם על הבנים, ואם עברת על האיסור, תקנתך היא,

בביצים שבצידיה, אבל אם היא נוגעת בהם, חייב בשילוח הקן.

דף קמא

קן שיש בו ביצה אחת או אפרוח אחד

יש בקן ביצה אחת בלבד, או אפרוח אחד בלבד, חייב לשלח, שנאמר, "קן" בלשון יחיד, לרבות אף את אלו.

קן שיש בו אפרוחים

גדולים או ביצים מוזרות

היו בקן אפרוחים גדולים, או ביצים מוזרות, [שאינן בהם אפרוח], פטור מלשלח, שנאמר, "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוֹחִים אוֹ עַל הַבֵּיצִים" להקישם זה לזה. מקיש ביצים לאפרוחים, ללמד, שהביצים האמורות כאן, הן ביצים שיש בהן אפרוח, כמו האפרוחים. ומקיש אפרוחים לביצים, ללמד, שהאפרוחים האמורים כאן, הם קטנים הצריכים לאמן, כמו הביצים.

"שֵׁלַח" אפילו מאה פעמים

שלח את האם וחזרה, אפילו מאה פעמים, עדיין מחויב לשלחה קודם שייטול את הבנים, שנאמר "שֵׁלַח", וכל זמן שהיא כאן, עדיין הוא מצווה בכך.

העובר על כך, אין לו תקנה, ואם כן, לדעתו, כשעבר על האיסור, לוקה על כך, ומעתה אינו מצווה לשלח את האם, ורשאי לקחת את הבנים עם האם אף לדבר הרשות, וקודם שעבר על כך, יש כאן גם עשה וגם לא תעשה, ודין פשוט הוא שלא יקח הבנים בלא לשלח האם, אף לדבר מצווה.

< והאופן שבו לדברי הכל יש כאן עשה בלבד, הוא, כשנטל את האם על מנת לשלחה, שבלקחה אינו עובר על האיסור לא תקח האם על הבנים, שכן לצורך השילוח מותר לקחתה, ומעתה כשהיא בידו, אף אם משהה אותה, אינו עובר עוד על האיסור הזה, שהרי אינו לוקח את האם, ונמצא שמעתה אינו מצווה אלא במצוות עשה לשלח את האם, ועל האופן הזה נאמר "תִּשְׁלַח", ללמד, שגם עתה, שאין כאן אלא מצוות עשה, לא תדחה מפני מצוות עשה של טהרת מצורע, [ואף ששניהם מצוות עשה, היה מקום לומר, שמצוות עשה של טהרת מצורע עדיפה, כי גדול הוא השלום שבין איש לאשתו, שהתירה תורה למחוק שמו של הקב"ה בעבורו, [במגילת סוטה], ואם כן, טהרת מצורע, שעל ידה האיש מותר בתשמיש המטה, גדולה היא, ותדחה מצות עשה של שילוח הקן].

-

אמר, הריני נוטל את האם, ומשלח את הבנים, חייב, שנאמר, "שלח תשלח את האם, ואת הבנים תקח לך", [ולא נאמר, "שלח תשלח את הבנים ואת האם תקח לך"].

נטל את הבנים, והחזירם לקן, ואחר כך חזרה האם עליהם, רשאי לחזור לקחת את

שתחזור ותשלחה, ובכך נחשב אתה כמי שלא עברתה על האיסור.

- וי"א שתקנת הלאו היא רק אם מיד שהתרו בו לשלח שלח בתוך כדי דיבור אבל אם לקח את האם וכשאמרו לו לשלחה לא שלחה מיד [אף ששלחה אחר זמן] נחשב הוא כמי שעבר על האיסור ומעתה אין בידו אלא מצוות עשה.

< ולדבריהם, על האופן הזה נאמר, "תִּשְׁלַח", ללמד, שגם עתה שאין כאן אלא מצוות עשה, לא תדחה מפני מצוות עשה של טהרת מצורע, [ואף ששניהם מצוות עשה, היה מקום לומר, שמצוות עשה של טהרת מצורע עדיפה, כי גדול הוא השלום שבין איש לאשתו, שהתירה תורה למחוק שמו של הקב"ה בעבורו, [במגילת סוטה], ואם כן, טהרת מצורע, שעל ידה האיש מותר בתשמיש המטה, גדולה היא, ותדחה מצות עשה של שילוח הקן].

- וי"א שתקנת הלאו היא כל זמן שיכול לקיים את העשה, ולכן, כל זמן שהאם קיימת, ויכול לשלחה, לא עבר באיסור לא תקח האם על הבנים, ועדיין הוא מוזהר בו, ורק כשישחטנה, ולא יוכל לשלחה, הוא עובר באיסור, ואם כן, לדעתם, כל זמן שהאם קיימת, יש כאן עשה ולא תעשה של שילוח הקן, ודין פשוט הוא, שמחויב לשלח את האם, גם אם רוצה לקחת הבנים לדבר מצווה.

ולדעת רבי יהודה, איסור לא תעשה האמור בשילוח הקן, אינו ניתק לעשה האמור בו, אלא כך אמרה תורה כשתראה קן, שלח האם, ולא תקח אותה על הבנים, אבל

הניתק לעשה אין לוקין עליו וטעמו הוא, כי לדעתו, איסור לא תעשה האמור בשילוח הקן, אינו ניתק לעשה האמור בו, אלא כך אמרה תורה כשתראה קן, שלח האם, ולא תקח אותה על הבנים, אבל העובר על כך, אין לו תקנה, ולוקה על כך, ומעתה שוב אינו מצווה לשלח את האם, ורשאי לקחת את הבנים עם האם.

הבנים בלא לשלח את האם, כי מאחר שכבר זכה בבנים, הרי זה קן מזומן ופטור משילוח הקן.

העובר ונוטל אם על הבנים

< לדעת חכמים – הנוטל אם על הבנים חוזר ומשלחה ואינו לוקה על כך.

וכבר נתבארו דבריהם, שלדעתם, איסור לא תעשה האמור בשילוח הקן, ניתק הוא לעשה האמור בו, כלומר, כך אמרה תורה, לא תקח האם על הבנים, ואם עברת על האיסור, תקנתך היא, שתחזור ותשלחה, ובכך נחשב אתה כמי שלא עברתה על האיסור, שכן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין לוקים עליה. [נורק כשלא יקיים העשה מיד, או כשיבטל העשה לגמרי, [כפי שתי הדעות הנזכרות לעיל], נחשב הוא כעובר באיסור לא תעשה ולוקה על כך].

< ולדעת רבי יהודה – הנוטל אם על הבנים, הרי זה לוקה, בכל אופן אפילו אם חוזר מיד ומשלחה, ומכל מקום מאחר שנטל אינו צריך לשלח.

מתחילה נסתפקו בדבר האם גם לדעתו איסור לא תעשה האמור בשילוח הקן, ניתק הוא לעשה האמור בו ואף על פי כן לוקה על שעבר באיסור לא תעשה כי לדעתו גן לאו הניתק לעשה לוקין עליו.

אולם למסקנה מודה רבי יהודה שלא

מבואר בבבלי, שלדברי רבי יהודה, גנב וגזלן, אף שעברו באיסור "לא תגזל", הניתק לעשה "והשיב את הגזלה", הרי אלו לוקים על כך, ומכאן ראייה, שלדעת רבי יהודה לוקים על לאו הניתק לעשה.

אולם רבי זירא דחה דברים אלו, ואמר, שודאי אין כאן מלקות גם לדעת רבי יהודה, כי ודאי גם לדעתו, לאו הניתק לעשה אין לוקים עליו, והברייתא הנ"ל, אינה ברייתא ששנו רבי חייא ורבי אושעיא¹, ואינה אמת, ואין להביא ממנה ראייה בבית המדרש.

מבואר בבבלי, שלדברי רבי יהודה, הלוקח שכחה, ועובר על הכתוב, "וְשִׁכַּחְתָּ עִמָּךְ בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ", וכן המכלה פאת שדהו, ועובר על הכתוב, "לֹא תִכְלֶה פְּאֵת שְׂדֶךְ לְקַצְרֵי", הרי זה לוקה, אף שאלו איסורים הניתקים לעשה, "לְעֵנִי וְלְגַר תִּעָזֵב אֲתָם", ואם כן לכאורה יש מכאן ראייה, שלדעת רבי יהודה, לאו הניתק לעשה לוקים עליו.

הוספות

¹ רבי חייא ורבי אושעיא סדדו את הברייתות, ודקדקו בדברי כל חכם, לומר כמו שאמר, אבל יש תנאים הרבה, שמוסיפים על משנתם בדדמי. [רשי"י].

ב. במה משלחה.

- לדברי רב הונא, יאחזנה ברגלה וישלחנה¹, שנאמר בכתוב "שלח", וכן מצינו לשון זו ברגל, שנאמר, "מִשְׁלַחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר".

- ולדברי רב יהודה יאחזנה בכנפה וישלחנה, שזהו שילוח של צפור. [וזה שגזז את כנפי הצפור ושלחה ברגליה, הכה אותו רב יהודה מכת מרדות, על שביטל ממנה מצוות שילוח].

כשהרב נשאל על צפור, האם היא טעונה שילוח הקן, ומורה שהיא טעונה שילוח, אם הולך הרב ותופס אותה אחר שילוחה, הרי זה מכוער, כי יחשדו אותו שלטובת עצמו התיר, כדי שיזכה בה.

אולם אם זוכה בה באופן שאינו ניכר, כגון במצודה רחוקה, שאין השואל רואה אותה, הדבר מותר, וכן עשה רבא.

מצוות שילוח הקן ביוני

שובך ועליה שברשותו של אדם

כבר נתבאר שאין מצוות שילוח הקן במזומן, ואף על פי כן אמרו חכמים, שיוני שובך ויוני עליה שברשותו של אדם, יש בהם מצוות שילוח הקן.

לדעת רבא – אין בהם מצוות שילוח הקן, אלא משעה שיצאו רוב הביצים עד שנפלו

אולם יש לדחות זאת, כי יתכן, שלדעתו אין כאן לאו הניתק לעשה, שהכתוב "לְעֵי וְלָגֵר תַּעֲזֹב אֹתָם" אינו תקנת הלאו, אלא כך צוותה תורה, מתחילה עליך לעזוב דברים אלו לעניים, לא לשוב אחר השכחה, ולהניח פאה, אבל העובר על כך, אין לו תקנה.

מבואר בברייתא, שלדעת רבי יהודה, המותר מבשר הפסח עד הבוקר, אף שעובר על הכתוב, "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר", אינו לוקה על כך, כי האיסור הזה ניתק לעשה, "וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ".

ומכאן ראייה שלדעת רבי יהודה, לאו הניתק לעשה אין לוקים עליו.

מדיני שילוח האם אחר שנטלה

כבר נתבאר שלדעת חכמים, איסור לא תעשה האמור בשילוח הקן, ניתק הוא לעשה האמור בו, כלומר, כך אמרה תורה, לא תקח האם על הבנים, ואם עברת על האיסור, תקנתך היא, שתחזור ותשלחה.

ולהלן יתבארו כמה פרטים בדין זה מה הוא השיעור שצריך לשלחה כדי לקיים העשה המתקן את האיסור וכיצד עליו לשלחה.

א. שיעור השילוח.

- לדברי רב יהודה, בכך שהוציאה מתחת ידו קיים מצוות שילוח, [ואפילו יכול לחזור ולתופשה].

הוספות

¹ כך שמעתי. ונראה בעיני שאין שילוח זה דומה לשילוח רגל השור, שהוא הולך ברגלים, והכא אחיזה ברגלים. וכמדומה לי דהכי קאמר, רב הונא אמר ברגל, שאם תלש גפה ושלחה נפטר ממצות שילוח, כיון שהלכה שתי פסיעות או שלוש, ומותר לחזור לתופשה. ורב יהודה אמר, בגפה, שתוכל לעוף כדרכה. [רשי"י].

לדעת רב – משעה שמותר לבעל החצר לזכות בהם, [כלומר אחר שילוח האם], זכה בהם בקניין חצר, **ויש בהם גזל גמור. אבל כל זמן שהאם רובצת עליהם**, ואסור לו לזכות בהם, חצרו אינו זוכה לו בהם, ואינם שלו מהתורה, **ואין בהם גזל אלא מפני דרכי שלום**. [ואף שמהתורה הכל אסורים ליטול אותם משום מצוות שילוח הקן, יש להעמיד את הדין הזה בקטן שנטלם בהיתר, שהרי אינו מצווה בשילוח הקן, ומכל מקום אביו מחויב להחזירם מפני דרכי שלום].

לקרקע, אבל אחר שנפלו לרשותו, כבר זכה בהם בקניין חצר, ושוב אין בהם מצוות שילוח הקן, שהרי אינן הפקר.

ולדעת רב – אף לאחר שנפלו על הקרקע, כל זמן שהאם רובצת עליהם, לא זכה בהם בקניין חצר, שהרי אסור לאדם לזכות בביצים שהאם רובצת עליהם, ומה שאסור לו לזכות בו, לא קונה לו חצירו, ורק אם הלכה משם האם, וזכה בביצים, שוב אין כאן מצוות שילוח הקן.

דין גזל בקן שברשות אדם

כשלו בר סימון רצה להקנות גוזלות שובכו לרב יהודה, מאחר שלא זזה מהם האם מאז שיצאו מהביצים, עדיין לא זכה בהם לוי, כי אסור לזכות בהם, ולכן הוצרך תחילה לשלח את האם, כדי שיזכה בהם, ואז יכול היה להקנותם לרב יהודה בקניין סודר.

א. **יוני עליה ושובך** שעפות ומוצאות מזונותיהם בשדות.

לדברי הכל מאחר שאינן משתמרות ברשות בעל העליה אינן קנויות לו מהתורה.

- ומתחילה אמרו, שמדברי חכמים הן קנויות לו, ויש בהם דין גזל, מפני דרכי שלום.

- אולם למסקנה פירש רש"י, שאינן קנויות לו כלל, הואיל ואינן נוחות לתופשן, לא סמכה דעת בעל השובך עליהן, ואינו מתקוטט עם התופס.

ב. **ולעניין האפרוחים**, והביצים שאינם יכולים לעוף.

לדעת רבא – אחר שיצאו מהאם, זכה בהם בעל הרשות קניין גמור. וקודם לכן, אף שלא זכה בהם קניין גמור, מאחר שעומדים ליפול בחצרו, דעתו עליהם, **ויש בהם גזל מפני דרכי שלום**.

דף קמב

שכר מצוות

במצוות שילוח הקן נאמר, "למען ייטב לך וְהִצַּרְתָּ לְמִים", ויש ללמוד מכאן בקל וחומר, שאם מצווה קלה כזו, שאין בה חסרון כיס אלא של שילוח צפור אחת, שכרה מרובה כל כך, על אחת כמה וכמה מצוות חמורות שבתורה, ששכרן מרובה.

ולדעת רבי יעקב כל מקום שפירשה תורה שכר מצוות, כגון בשילוח הקן, "למען ייטב

שהיה שליח מצווה למשווח את דוד למלך בציווי ה', ובכל זאת היה ירא משאול, כמו שנאמר "ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול וְאני מאסתיו ממלך על ישראל מלא קרנד שקמו ונד אשלקד אל ושי בית הלחמי פי ראיתי בגניו לי מלך. ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול ותרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בגיד וְאמרת לזבח לה באתי" (שמואל א' ט"ז א-ב).

ומבואר, שאם היה שר מצוות בעולם הזה, היה זוכה לאריכות ימים על קיום המצווה הזו שנאמר בה אריכות ימים, למרות שהיה במקום סכנה, ורק עניין זה של הצלת שלוחי מצווה, אינו זוכה לו במקום סכנה.

הסיבה שאחר יצא לתרבות רעה

יש אומרים שאחר [=אלישע בן אבויה] יצא לתרבות רעה אחרי שראה אדם שקיים מצוות כיבוד אב ושילוח הקן, ובתוך כך נפל ומת, ולא נתקיים בו אריכות ימים המובטחת בשני המצוות הללו, ולפיכך אמר אין שר על קיום המצוות, וחטא.

ויש אומרים שארע לו כן אחרי שראה את לשונו של חוצפית המתורגמן מוטלת באשפה, והקשה איך יתכן שפה שהפיק מרגליות ילחך עפר, וחטא.

ואמר על כך רב יוסף שאם היה אחר דורש את הפסוקים כרבי יעקב בן בתו, לא היה חוטא, כי אין שום קושיה מהמעשים הללו, שהרי אין תשלום שר המצוות בעולם הזה.

לך והארכת ימים", ובכבוד אב ואם, "למען יאריך ימך ולמען ייטב לך", אין הכוונה לתשלום שר בעולם הזה, אלא לתשלום שר אחר תחיית המתים שייטיב ה' בעולם שכולו טוב ויאריך ימים בעולם שכולו ארוך. והסיבה לכך שכן דעתו, כי מעשה ראה, ששלח אחד את בנו לקיים מצוות שילוח הקן, ואף על פי שקיים בכך גם שילוח הקן וגם כיבוד אב, מות בירידתו מן האילן. [ואף ששלוחי מצווה אינן ניזוקים, במקום סכנה עלולים להיזק, ואותו אחד עלה בסולם רעוע].

ואף שרבי יעקב היה יכול לתלות מיתתו בכך שהרהר בעבודה זרה, שעונשה אף על ההרהור, ולכן נענש, מכל מקום היה סבור, שאם שר המצוות הללו בעולם הזה, היה השכר מגן עליו שלא יחטא.

נזק בקיום המצווה

נתבאר, שרבי יעקב ראה אחד שעלה לאילן לקיים מצוות שילוח הקן וכיבוד אב, ונפל ונהרג. והקשו היאך יתכן הדבר, והלא כך אמר רבי אלעזר, שלוחי מצוה אינן נזוקים, לא בהליכתם לקיים את המצווה ואף לא בחזרתם מקיום המצווה.

ותירצו שאותו שנפל עלה בסולם רעוע שההיזק מצוי ובמקום שהנזק מצוי גם שלוחי מצווה עלולים להיזק, שכן מצינו בשמואל,

סליק פרק שילוח הקן וכל מסכת חולין

הודו לה' כי טוב כי לעולם השרו